

MAILA TALVIO
KOOTUT
TEOKSET
XI

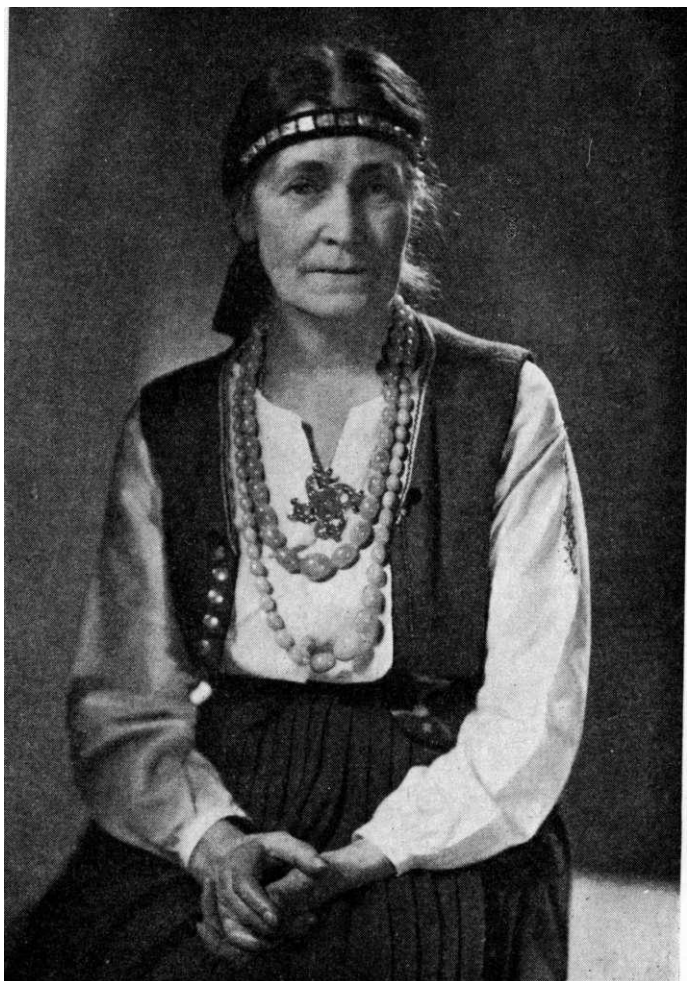
MAILA TALVIO

KOOTUT TEOKSET

XI

TÄMÄ KIRJA
ON LAINATTU
SATAKUNTALAISEN
OSAKUNNAN
KIRJASTOSTA

OLVI A. K. J. A. M.

MAILA TALVIO

Valok. H. Iffland.

Maila Talvio

KOOTUT TEOKSET

XI

ITÄMEREN TYTÄR

Porvoo • Helsinki

WERNER SÖDERSTRÖM

OSAKEYHTIÖ

Werner Söderström Osakeyhtiön
kirjapainossa Porvoossa

1951

SISÄLLYS

I

KAUKAA TULLUT

I. Kehto eli eräänä syyskesän päivänä vuonna 1743	9
II. Kotiin.	63
III. Kotona.	124

II

HEDULLA JA HÄNEN KOSIJANSA

I. Metsät ja mesi.	181
II. Hän — ainoa.	229
III. Rikkaan vainajan orpolapset.	266
IV. Kuoliko hän?.	303

III

HOPEALAIIVA

I. Helsingin kevät.	355
II. Koti Läntisellä Kirkkokadulla.	405
III. Elämän ja veren virta.	469
IV. Kaukaiset kaivatut.	527

Vuodet ja hetket.	587
---------------------------	-----

KAUKAA TULLUT

Ensimmäinen painos ilmestyi 1929

I

KEHTO ELI ERÄÄNÄ SYYSKESÄN PÄIVÄNÄ VUONNA 1743.

Eräänä syyskesän päivänä, vuorokauden päästyä murkinoihin, alkoivat kaupungin tuulimyllyt kierrähdellä ja liikettä tapahtui raskaissa pilvissä. Ihmiset pysähtyivät kaivotiellään ja puunottoapaikallaan, luoden silmänsä ylöspäin: alkaisiko valjeta? Jopa kiersi Töölön mylly ja Katajanokan mylly. Ja Kluuvin mylly lähti sekin naristen liikkeelle ja viirit pitkin kaupunkia ääntelivät, ikäänkuin olisivat sikeän unen jälkeen sanoneet toisilleen huomenta. Kukot erehtyivät päivän ajasta, luullen aamun valkenevan, ja kiekaisivat iloisesti. Viikkokausiin ei aurinko ollut näyttäytynyt, viikkokausia olivat pilvet valelleet sitä pientä yhteiskuntaa, joka sata vuotta sitten kuninkaansa tahdosta ja hänen viranomaistensa rangaistusten uhalla oli saatu siirtymään Vantaan varrelta tänne Vironniemelle. Vedentulo oli lopulta ollut sellaista, että vanhat vaimot, huuhdellessaan riepukaan kaupunginsillan laiturilla, puhuivat uudesta vedenpainsumuksesta, jonka Herra oli lähettänyt ihmisten syntien tähden. He eivät laskeneet leikkiä. Helsingin asukkaat eivät olleet leikkimielellä. Sota oli jälleen käynyt yli maan ja kaupungin.

Niinkuin lintupoikue kuulasateella pysyttelee haavoittuneenkin emon ympärillä, niin pysyttelivät ihmiskodit ristikirkkonsa juurella, muodostaen Uuden-Helsingin seurakuntaa. Kirkko, Ulrika-kuningattarelle omistettu ja hänen nimeään kantava, oli toki tämän sodan aikana säilynyt. Seinät ja katto pahasti vahingoittuneina ja koreat värit virttyneinä herätti se ilon tunteita pakolai-

sisä, jotka vähitellen ja voimiensa mukaan pyrkivät kotipaikalleen. Monet talot olivat hävinneet, mikä oli mennyt tulipalossa, mikä oli revitty polttopuiksi. Myöskään perheet eivät aina palanneet täysilukuisina. Pitkä sade ei helpottanut pakolaisten kotiintuloa.

Kun sitten aurinko todenteolla alkoi päästä tunkemaan pilvikerrostumien läpi, ilmestyi sekä pienten että suurempien ikkunaruutujen taakse ihmiskasvoja, jotka tähyilivät ylöspäin, ja heti senjälkeen tuli pihoille ja porteille vanhoja miehiä ja vaimoja, jotka uteliaasti kuuntelivat tuulimyllyjen ja tuuliviirien heilahduksia, ikäänkuin niissä itse Aika olisi heille puhunut. Nämä vanhukset huutelivat myöskin yli vettyneiden katujen ja solien toisilleen, puhuen sateesta ja poudasta, sodasta ja rauhasta, sotajoukkojen ja pakolaisten tulosta, mutta varsinkin laivoista, joiden odotettiin tuovan leipää ja suolaa meren takaa.

Vähissä olivat leipä ja suola, särpimestä puhumattaakaan. Toki ihminen näin sota-aikana oppi huokaamaan Herran puoleen: anna meille tänä päivänä meidän jokapäiväinen leipämme. Ja rukous jatkui eteenpäinkin: ja anna meille meidän syntimme anteeksi. Syytä oli syntjäkin muistaa.

Nuoria naisia riensi portaille tuulettamaan vaatteita. He unohtuivat tähyilemään taivaalle, katselemaan ja kuuntelemaan. Kurjet näkyivät muuttavan. Tuli parvi Hämeen tullilta päin, se lensi matalalla, äänteli valittavasti ja painui, molempia auranpäitään taivuttaen, Kaupunginlahtea kohden. Naiset naurahtelivat itsekseen, hyräilivät laulunpätkeä, sitaisivat hiuksiaan ja luulivat kaukaa erottavansa sotajoukon astuntaa. Kuului siltojen takaa asti, kun sotaväkeä oli tulossa. Ja sitä marssitettiin nyt lakkaamatta tästä, kun miehiä palautettiin Ruotsiin. Venäläiset olivat lähteneet: komeita Iivanoita ja Vasileja oli aikansa itketty ja itkihän moni tyttö-parka vieläkin, hyssytellessään isätöntä lastaan — nyt ikävöi mieli omia nuoria miehiä. Kaupungissa oli pitkän sateen aikana saanut tarpeekseen katsella ukkoja ja noita vallattomia poikia, jotka viettivät aikansa pahanteossa. Kuuluiko astuntaa siltojen takana? Missä kunnossa ovat taas seuraavat joukot? Peräti väsyksissä ovat olleet palatessaan sodasta. Huonoa sotaa se on ollut.

Vaan ovatpa taitaneet jo Tukholmassa saada palkkansa ne kenraalit, jotka tämän sodan panivat alkuun, mestatut toki kuuluvat olevan niinhysin Levenhaupt kuin Buddenbrock'kin.

Helsingin toimihenkilöt, sekä ne, jotka olivat ennättäneet palata pakomatkaltaan, että ne, jotka olivat jääneet maahan ja olleet venäläisten palveluksessa, ilmesivät tarmokkaina Suurtorille miettimään, mistä päästä olisi aloitettava järjestyksen palauttamista ja koko tätä elämää yleensä.

Kiihkeimmät kaikista olivat kuitenkin lapset. Niin suuremmat kuin pienemmätkin törmäsivät rajusti asunnoista, jotka olivat ennättäneet heille käydä häkeiksi, ja etsivät toimintaa. Heitä tuli sekä turvekattoisista majoista Suossa ja Kruunuhaan rannoilla että vallasväen taloista Suurkadun ja Suurtorin varrella. Pienemmät tarttuivat jaloistaan liejuun, tytöt tyrkättiin nurin ja pojat juoksivat rantaa kohden, siellä järjestyen omiin leireihinsä.

Uusi elämä oli ilman seestyessä karannut laihoihin poikiin. He olivat kaikki yhtä kevyitä, sekä ne, jotka tulivat torilta päin, alas Hämeentietä ja molempia Kirkkokatuja, että ne, jotka tulivat Katajanokalta ja Uudenmaan esikaupungista. Ei heidän ulkoasussaanakaan suurta eroa ollut — repaleita ei tässä kukaan hävennyt, eheitä vaatteita pitivät vain ruplanottajat ja kätyrit. Kuitenkin solui poikajoukko kahta eri tietä, yhtyen kahteen eri leiriin, ja kun nämä etäältä näkivät toisensa, alkoivat kepit ja halot poikien käsissä heilahdella. Tosin sota nyt oli lopussa ja »hattujen» ja »myssyjen» taistelusta kärki taittunut. Mutta pojat, isiensä »hattujen» ja »myssyjen» lapset, kantoivat toisilleen kaunaa tottumuksesta, kulkivat yhä vielä eri joukoissa ja kuohahtivat, kun näkivät toisensa.

Toinen poikajoukoista pysähtyi dähmanin leskenpojan portin kohdalla, toinen kiersi ranta-aittojen alitse Öhrnin lesken taloa kohden, oikaisten vanhanpappilan upottavien peltojen poikki, joten Kluuvin lahti jäi poikaleirien välille. Hyvä olikin, että siinä oli vesi välillä. Muuten olisi saattanut tapahtua, että se suuri ottelu olisi noussut juuri nyt. Tämän ottelun täytyi kerran tulla, ennenkuin isät, raatimiehet ja voudit tekivät lopun va-

paudesta. Turhan äänekkäästi puheltiin Dähmanin leskenpojan portilla mädäntyneistä ruutanoista, joita oli löydetty Ruutanalammesta. Ja öhrnin lesken nurkan takana huudettiin, että ryssä mennessään leikkasi leijonilta harjat. Kaupungin vastakkaiset poikaleirit, »Leijonien» ja »Ruutanoiden», ärsyttivät näin toisiaan, valmistellessaan viimeistä tappelua, jolloin sen suuren höyhentämisen piti tapahtua, ennenkuin vapaus loppui. Isät, raatiherrat ja voudit olivat kotimatalla. Se oli selvää se.

Meri asettui asettumistaan. Katajanokalla työnsivät kalastajat veneitään Kaupunginlahdelle. Siliävien hyrskyjen keskeltä astuivat Susisaarten kalliit esiin kuin suurten vesieläinten selät, näiden asettuessa lekottelemaan aurinkoon. Kaislikot Kluuvin rannoilla, jotka sade oli lyönyt lakoon vedenpintaa myöten, nousivat hiljalleen, ja maata kohden uiskenteli kaikkinaista, millä meri »siunasi rantoja» — siinä saattoi olla hyödyllistä, jos oli hyödytöntäkin. Käsityöläisvaimot ottivat eteisistään keksit, jotka kaiken varalta säilytettiin airojen kanssa nurkassa, astuivat liejuun ja rupesivat auttamaan ajelehtivaa tavaraa maihin. Mikähän tuokin oli: ovi! Olisiko ollut kajuutan ovi? Lautojen joukossa oli tuhtoja ja huonekalujen kappaleita. Olisiko jossakin ollut haaksirikko? Eihän toki ollut pahasti tuullutkaan, paitsi viime tunneilla. Ja he muistelivat aikoja, jolloin Katajanokalle oli ajautunut kultainen kaljuunankuva ja ihmeellinen merimieskirstu. Ja kerran oli meri tuonut ihmeen kauniin kehdon. Tässä merimieskirstussa oli näet ollut kiviä, joista hiottiin timantteja. Ne myytiin Tukholmaan, eivätkä katajanokkalaiset ensinkään tietäneet, että ne olivat niin kallisarvoisia. Kehto joutui rikkaisiin perheisiin, ja viimeksi siinä oli heijattu itsensä Suthoffn lapset. Siitä myrskystä oli jo kauan. Miksei meri enää milloinkaan tuonut Helsingin rantaan vihreää merimiesarkkua, jossa olisi ollut timantteja? Näitä lautoja vain tuli, pahuksen painavia olivat, miehen käsiä tässä työssä olisi tarvittu. Rajalinin Agata oli niin rohkea, että hän pyysi poikia auttamaan. Kun tuossa oli juuri sellaista lautatavaraa, jota tähän heidän mökkiinsä tarvittiin. Jahka pölkyt kuivavat, niin voi niillä pönkitää seiniä ja paikata kattoa. Kyllähän hänkin, Agata,

paikkaa. Maja hajoaa, katto putoaa niskaan. Ei ole miestä, joka auttaisi. Hoitaa hänen vain täytyy Rajalinia, parempi olisi ollut, jos yksintein oli päässyt kitumasta. Hän olikin pulska mies, kun läksi sotaan silloin ensimmäisen kerran.

Pojat pysähtyivät hetkeksi, mutta selittivät sitten, ettei heillä nyt ollut aikaa. Heillä oli muuta tekemistä kuin vetää lautoja merestä. Sopi puhua noille tuolla, Ruutanoille. Eikö Agata nähnyt Ruutanoita? Eihän heillä, myssy-raukoilla, ollut mitään tekemistä. Heidän isänsä ja äitinsähän olivat olleet täällä ja ravinneet itseään niillä muruilla, mitä ryssän limpuista viskattiin kyyhkysille. Toista oli heidän, hattujen! Heidän isänsä olivat nähneet nälkää paossa ja nyt heitä odotettiin kotiin. Täytyi lähteä rantaan vastaan. Mitä oli jäljellä kodista? Kaikissa raatiherrojen taloissa oli ollut sota- väkeä.

Vyöntekijän vaimo Agata Rajalin rupesi puhumaan Rajalinista. Häneltä meni toinen käsivarsi vialle viime sodassa ja toinen tässä sodassa — hampaillaanko hän nyt työtä tekee? Ei olisi uskonut sellaisen miehen enää sotaan kelpaavan. Kuormaa ajamaan kuitenkin veivät. Ja kunhan vain olisi totta, että ne päälliköt nyt on hirtetty? Kyllä ne sen ansaitsivat, kun niin huonosti sotaa johtivat. Ja yhteen kyytiin Agata vielä pyysi, että pojat kauniisti puhuisivat isiensä kanssa, eikö heiltä liikenisi mitään vaatetta, kun ei mistään saanut enää rääsyjäkään pintansa peitteeksi. Vaikka Agata hiljaa puhui, niin muut vaimot heti alkoivat liketä, vainuten saalista. He olivat vanhoja, nälkäisiä ja ryysyisiä, ja mökit heidän takanaan nousivat Kluuvin liejusta kuin merieläinpesät, alati jäämäisillään tulvaveden alle, milloin vesi nousi.

Mitä hittoa Kluuvin akat heistä luulivat? Sitäkö, että he, pojat, olivat ottaneet vastaan ruplia, koska heiltä jotakin pyysivät. Sopi mennä niiden luo, joita ryssä täällä elätti — olihan kaupungissa niitäkin.

Ja »Helsingin Leijonat» läksivät tarmokkaasti ajelehtimaan kannasta kohden, missä tullipalvelijat näyttivät tarkastavan Espoon tullin särkynyttä porttia ja tupaa.

He kuulivat nyt selvästi yksityisiä sanoja Ruutanoiden suusta ja näkivät Öhrnin lesken avaavan ovensa yläluu-

kun. Siinä se oli asumus, joka ei tietänyt, mille puolelle kaatuisi. Oikein sopiva Ruutanoiden päämajaksi! Ja leski kulki hänkin niin kumarassa, että kädet aina tappelivat polvia. Puhuivatko Ruutanatkin selkäsau-nasta? Kyllä täällä Leijonien puolella oli tallella sekä kynnet että hampaat.

Leijonat kuohahtivat ja punnitsivat, lähtisivätkö yksintein tappelemaan. Mutta Wetterithan puuttuivat ja Ruutanoiden luku oli kasvanut. Keitähän ylijuoksijoita heidän joukkoonsa jo oli tullutkaan!

»Saa tulla kymmenen Ruutanaa yhtä vastaan ja siniksi ja vihreiksi me heidät mukuroimme!» puhelivat Leijonat hyvin äänekkäästi siinä tarkoituksessa, että Ruutanat kuulisivat.

»Annetaan heille niin, että he kerrankin tietävät saaneensa! Kyllä meiltä pian kielletään koko sotilaallinen kurssi.»

Mutta missä viipyi Wetter, Herttonaisten Kustaa? Leijonat pysähtyivät tuossa tuokiossa. Olihan aikaa siten sovittu, että ensimmäisinä kauniina tunteina lähdetään vuorille ottamaan vastaan laivoja. Kustaan omat sisarukset olivat Tukholmassa, paitsi Petteriä, joka oli hyvä leijona. Lotta ja Greta ehkä saapuvat raatiherrojen mukana, raatiherrat ovat aina holhonneet Wetterin lapsia heidän isä-vainajansa vuoksi. Pormestari Abraham Wetter mainitaan ja muistetaan Helsingissä, hänen laivansa toivat viljaa suuren sodan jälkeen. Hänen lapsillaan ei ole hätäpäivää. Kustaasta varmaan kerran tulee pormestari. Rikas hänestä myöskin voi tulla, vaikka lapsia oli paljon: vanhalla Wetterilla oli lääniä Porvoota myöten. Kustaasta voi tulla sotapäällikkökin. Vaikka mikä hänestä voi tulla. Isak Rosskin sen sanoi. Kustaa ei pelkää piruakaan. Helsingin Leijonat yleensä eivät pelkää sarvipäitä eivätkä piruja. Jos he olisivat saaneet tapella, niin toiselta nyt näyttäisi maassa!

Mutta se kirottu kuriiri ennätti tulla ja kääntää miesten mielet. He, pojat, olivat silloin vielä lapsia; jos he olisivatkin olleet niin suuria kuin nyt, niin he kyllä olisivat Kustaa Wetterin johdolla tehneet puhdasta jälkeä. Kaikkein ensimmäiseksi olisi kuriiri kuristettu, sitten rynnätty päävahtiin, sitten... Kuinka huolelli-

sesti kaikki olikaan valmistettu, kuinka he odottivatkaan tuota kesäkuun yötä! Olisipa Isak Ross uskonut suuren asiansa yksin heille, pojille, Leijonille, niin he eivät olisi kuunnelleet häpeällistä kieltoa. Mutta Ross ei tarpeeksi luottanut heihin. Hän uskoi johdon vanhoille, sellaisille, joilla oli muka kokemusta. Vaikka hän itse sanoi, ettei maan päällä ole mitään niin pelotonta kuin poika, niin hän kuitenkin antoi toimeenpanon vallan miehille, eli oikeammin sanoen ukoille. Jok'ikinen kevätpäivä kypsytti Helsingin Leijonien rinnassa rohkeutta, jokikinen valkeneva yö kokosi heissä valppautta, vaiteliaisuutta ja viekkautta, jokikinen vuorokausi kiihdytti vaaran ja voiton hurmaa heidän veressään. Kaikki tapahtui sitä suurta yötä varten, jolloin ryssiltä piti riistettämän aseet ja heidät teljettämän lukkojen taa. Yöt eivät saaneet valjeta liian valkeiksi. Tuon suuren, tiheän hämärän yön piti tulla!

Tämä yö ei tullut. Tuli kuriiri.

Hänet oli Ruotsista lähetetty tuomaan Rossille sanaa, ettei saanut kajota ryssiin!

Ei saanut ryhtyä riisumaan heiltä aseita.

Oli muka turhaa ryhtyä mihinkään.

Eihän voinut tapahtua pahempaa kuin että Suomi menetettäisiin. Tämän sanan lähetti vanha emämaa.

Kuriiri saapui valepuvussa tinanvalajan hahmossa, selässä pussi, jossa hänen kirotut kimpsunsa kilisivät. Pojat eivät edes saaneet häntä nähdäkseen, vielä vähemmän he saivat sulattaa tinaa ja ajaa sitä hänen kurkuunsa. Tätä he jälkeinpäin surivat. Ei ollut sitä kidutusta, jota he eivät olisi tuolle kuriirille keksineet. Heidän ainoa lohdutuksensa oli nyt jälkeinpäin ajatella näitä kidutuskeinoja. Kuriirille ja niille, jotka olivat hänet lähettäneet!

Mitä ajattelikaan nyt Isak Ross, heidän entinen opettajansa, heidän johtajansa ja päällikkönsä?

He olivat viimeksi nähneet hänet talvella, kun hän tulipalopakasessa ajoi heitä tapaamaan Meilahden kappakaan. Talonpojan puvussa hän ajoi olkikuormaa. Hän oli vilustunut matkalla Turusta. Tuskin hän sai hevosen puuhun köytetyksi ja ennätti pyytää emännältä hyvää ryyppyä, kun jo kallistui vuoteeseen eikä enää voinut nostaa päätään. Duktig ja hänen vaimonsa hää-

räsivät krouvihuoneessa. »Kuolee vielä, en rupea kenenkään raatoja korjaamaan!» sanoi Duktig. »An.taa kuolla, kuopataan metsään, muuten luulevat meidän hänet tappaneen», sanoi vaimo. Ja hän valaisi päreellä ja puheli, ettei ikinä tuo ole olkikauppias eikä talonpoika. Ties mikä ulkomaan herra on ja paljonkohan tuonkin päästä saisi.

Kun he, pojat, tulivat paikalle, ei Ross voinut liikauttaa kättäänkään. He pelkäsivät, että hän alkaisi houria ja ilmaisisi heidän salaisuutensa. He eivät voineet mitään kysyä, vaan olivat olevinaan humalassa ja melusivat ja kysyivät, olisiko talossa ryyditettyä viinaa. Emäntä silloin näytti sänkyyn ja kertoi, että tuossa samassa sängyssä oli kerran maannut mies, jonka mestausjulistus oli ollut luettavana Tukholman torilla. He olisivat saaneet hänen päästään viisikymmentä taalaria, jos olisivat ymmärtäneet sitoa hänet. Mutta he eivät tietäneet, kuinka kallis mies hän oli, ennenkuin seuraavana pyhänä kirkossa, kun pappi saarnatuolista luki tunto-merkit. Silloin he olivat siunanneet itsekseen, että sellainen pahantekijäkö se olikin, joka heillä oli yötä. — Silloin Leijonien johtajat toimittivat sairaan kamarin vuoteeseen ja sanoivat, että jätetään tänne kuolemaan, lienehän tuo kuitenkin kristitty sielu. Osa heistä tarjoutui vielä vartioimaankin. Ja toinen osa jäi krouvihuoneeseen ja melusi siellä.

Siellä Isak Ross sitten taas puhui heille sillä tavalla kuin hän oli puhunut heille koulussa. Kukaan ihminen maan päällä ei puhunut niinkuin hän. Oli kuin hänen kieleltään olisi vuotanut mettä ja hänen silmistään kimmonnut säkeniä. Päre oli Kustaa Wetterin käsissä ja Clayhills vei korvansa Isak Rossin kuumia kasvoja kohden.

»Nyt, pojat, osaatteko vaieta? Olettehan kaikki käyneet ripillä? Voitteko vannoa Jumalan ja hänen evankeliuminsa kautta? Tunnetteko mitä on häpeä? Rakastatteko isänmaata? Verivihollinen on maassa! Hänet on tehtävä vaarattomaksi. Täytyy raisua häneltä aseet. Ymmärrättekö. Miehet ovat sodassa. Teihin, poikiin, vetoan! Olen sairas. Jos kuolen, niin toimikaa, vapautakaa isänmaa!»

Näin hän pimeässä kuiski. Päre oli sammunut, kars-

tankin oli Wetter polkenut sammuksiin. Ulkona loistivat tähdet.

»Jos minä kuolen, niin toimikaa, vapauttakaa, vanhokaa ...»

Immeellinen oli se yö. Vaikka aikaa oli kulunut ja koko salaliitto oli mennyt myttyyn, niin tuo yö pysyi poikain mielessä. Sanattomasta sopimuksesta eivät he kuitenkaan siitä puhuneet.

Pojat kasvoivat sinä yönä Jumalan aseiksi. Vanhemmat miehet saivat takaisin nuoruutensa. Kaikki tapahtui vapauttamisen kevätyötä varten.

Mutta tuota kevätyötä ei tullut. Tuli kuriiri. Hän tuli — korkeimmasta käskystä.

Isak Ross ei kuollut. Kerrottiin hänen ruvenneen papiksi.

»Helsingin Leijonat», joiden piti vapauttaa isänmaa, rosvosivat maantiellä kuormia ja suorittivat kissannaukujaisia. He eivät olleet miehiä, mutta he eivät myöskään olleet poikia. Kustaa Wetter kasvoi »kuin humala Herttonaisten oluenpanohuoneen seinän takana» ja toiset pojat hänen ympärillään. Heitä oli enää jäljellä pieni joukko. Heidän salaisuutensa oli riisuttu alasti. Kuriiri oli synnä kaikkeen. Jos he, pojat, olisivat saaneet valaa lyijyä hänen kurkkuunsa, ennenkuin hän aukaisi suunsa ilmoittaakseen viestiään, niin olisi isänmaa nyt ollut vapaa. Mitä mahtoivatkaan sanoa Isak Rossin silmien salamat, kun niitä vastaan paiskattiin kaikkein korkeinta likavettä? Toista oli silloin Meilahden kapakassa, kun hän kuumehouressa puhui. Poikien silmät iskivät tulta ja sydämet löivät lieskoja.

»Kuin humala Herttonaisten oluenpanohuoneen seinustalla», sanoi Adam Eerikinpoika ja nyökkäsi Kustaa Wetterille, astellessaan Helsingin torin poikki koiransa kanssa, jonka piti saalistaa Tellqvistin puodin edustalla, kadulla ja yleensä kaikkialla, minne viskattiin suurus-tettua likavettä. Ja Adam Eerikinpoika hymyili voitolle ja tappiolle ja kunnialle ja häpeälle, sill'aikaa kun hänen koiransa tarkasti portaitten ympäristöjä. »Viha ei lakkaa», sanoi hän hampaattomalla suullaan, »viha ei sairasta, viha ei näe nälkää. Me kaikki ravitsemme vihaa. Lähde Herttonaisiin, pormestarinpoika. Tai Bothbyhyn, tai Brändöhön — puuttuuko sinulta maata? Kun

tulet suureksi, niin valitsemme sinut pormestariksi. Mitäpä haudot sitä kesäkuun yötä. Viha oli sinun herkusi! Sinä ravitsit vihaa ja viha sinua. Vihaa edelleen, vihatkaamme edelleen — ei meiltä ravinto loppu!»

Kustaa Wetter kasvoi pituuttaan, vaikka näki nälkää, eikä jaksanut pituuttaan kantaa. Kuumat aallot kävivät odottamatta tuon tuostakin läpi hänen ruumiinsa. Hän mitteli kujia ja teitä, odotteli kotiin palaavia sotajoukkoja, puhutteli miehiä, joille kaikki oli yhdentekevää, katseli hevosia, jotka olivat menettäneet lihan luitensa päältä ja karvan nahastaan, odotteli laivoja ja pakolaisia ja sylki eteensä pitkiä sylkyjä. Kaikki oli tyyten muuttunutta. Vanhat sanoivat, ettei tämä ollut mitään — edellinen sota se jotakin oli. Isoa vihaa se oli. Mutta Kustalle oli tämä ensimmäinen sota. Häntä ei enää huvittanut Leijonien kanssa väijyä maantiellä eikä hieroa kauppaa salakuljettajien kanssa Katajanokalla.

Nytkin hän tiesi poikain saapuvan kohtaamispaikalle, mutta ei mennyt heidän luokseen. Outo lieska söi hänen sisintään,

Eräänä päivänä hän oli joutunut isänsä ja äitinsä haudalle. Siinä olivat myöskin Suthoffin lasten haudat pienine risteineen.

Hän muisti Heddan, Hedullan.

Hänen oli ikävä. Hänen teki mieli itkeä. Hävetti. Hän huomasi seisovansa rankkasateessa ja kiiruhti pois. Kukaan ei ollut häntä nähnyt.

Hautausmaan portti riippui toisella saranallaan. Äh, sillä lailla riippui koko elämä. Oliko joskus nukuttu vällyjen alla ja syöty neljä kertaa päivässä? Ja käyty vieraisissa!

Mitä tämä elämä oikein oli? Mitä Jumala kaikella tarkoitti?

Mutta olihan sovittu, että ensimmäisinä kauniina tunteina lähdettäisiin laivoja vastaan. Tavaraa oli tuloissa, pakolaisia odotettiin.

Ensimmäisellä laivalla varmaan saapuu Suthoff.

Weckström vakuutti, että Hedullan ja hänen äitinsä oli hyvä Espoossa. Hän oli muka vienyt sinne jyviä ja rahaa.

Suthoff oli eriskummallinen mies, musta mies, rikas

mies. Mikä hän olisi ollutkaan, jos olisi asunut Turussa tai Tukholmassa. Hän ei soveltunut Helsinkiin, hän nauroi helsinkiläisiä. Viipuri oli hänen paratiisinsa. Helsinkiläiset ovat typeriä, oli hän humalapäissään tullut ilmaiseksi. Helsingin raatimiehet tiesivät tämän. Miksei hän sitten mennyt takaisin Viipuriin? Eihän hän muutenkaan välittänyt rouvansa toivomuksista. Paha hän hänelle oli. Lieneekö ollut totta, että hän oli yrittänyt hänet kuristaa.

Hedulla oli hänen tyttärensä. Sanottiin hänen luvanneen tynnyrin kultaa sille aatelismiehelle, joka nai Hedullan, ja kaksi tynnyrillistä, jos hän on kreivi. Greta Suthoffillahan nyt on ollut tilaisuus Tukholmassa ottaa onkeensa kreivi. Mutta Suthoff ei Gretasta pidä niin paljon kuin Hedullasta.

Leijonat odottavat! muisti Kustaa Wetter taasen äkkiä. Mutta ne ajat olivat olleet ja menneet. Jokin uusi aika oli tullut. Hän luuli kuulevansa Hedullan laulavan:

Then andra för jag til min borg —
Ther är glädie och ingen sorg
Och ther skal bröllopet hållas.

Kustaa Wetter ei lähtenyt sovitulle paikalle, vaikka ilma selkeni täydelleen. Hänen silmänsä ja sydämensä olivat täynnä Hedvig Ulrika Suthoffia.

Helsingin Leijonat kulkivat halkoja heilutellen pitkin Kluuvin rantaa ja katselivat, kuinka vaimot vedestä kiskoivat lionneita puukappaleita, jotka näyttivät kuuluvan tämän liejuisen lahden eläimistöön. Leijonain mieleen ei edes juolahtanut, ettei Kustaa tulisi. He olivat Helsingin urhoollinen vapaaehtoinen hattulegioona, joka olisi pelastanut kaupungin ryssistä, jollei korkeimmasta paikasta olisi lyöty likavettä vasten Isak Rossin kasvoja, ja Kustaa oli Leijonien ensimmäinen mies.

He sattuivat Dähmanin lesken portille juuri kun Weckstromin, provianttimestarin, hevosta tuotiin paajaan. Matti Sorsa talutti sitä ainoalla kädellään ja katsoi vihaisesti poikiin, kun he yrittivät tulla likelle. Ei ollut ihmettelemistä, että pojat tahtoivat katsella hevosta. Koko kaupunki kääntyi katselemaan, kun Weck-

strömin hevonen veti viljakuormaa Vanhastakaupungista. Se oli varmasti kotoisin keisarinnan tallista, vaikka se oli joutunut keisarinnan kenraaleille. Ja merkillisintä oli, että se Lappeenrannan tappelussa oli juossut vihollisten puolelta ruotsalaisten puolelle. Kenraali oli ammuttu sen selästä ja luoti oli lävistänyt sen silmän ja kurjassa tilassa oli Weckström sen myöhemmin saanut. Mutta nytpä olisi hevosesta moniin ker-toihin tarjottu suuria summia, jos provianttimestari olisi sen myynyt. Hän ei luopunut Etoilesta. Sillä oli hieno nimi, se oli ranskaa. Ja Etoile oli viisas kuin pahuus, hullu-Aatami oli unissaan kuullut sen sanovan: kerran otetaan ihmisiltä pois valta ja annetaan hevo-sille. Tämän oli Aatami kertonut sekä venäläisille että ruotsalaisille — hän oli sellainen jehu, ettei hän pitänyt mitään eroa vihollisen ja ystävän välillä. Ruotsalaiset olivat nauraneet ja kaataneet hänen kurkkuunsa viinaa. »Juo, Johannes Kastaja!» olivat he sanoneet. Venäläiset olivat uhanneet hirttää hänet. Hullu-Aatami piti viinaa paljon pahempana kuin hirttämistä ja huuhto-i monta päivää sisuksiaan tuon viinan jäljeltä, niin että vesi oli loppumaisillaan kaupungin kaivoista. Forsiuksen Henni, joka oli liittynyt Leijoniin, vaikka hän paremmin olisi saanut riippua äitinsä helmoissa, pieni ja lapsellinen kun oli ja alituisen putoili ja itki, tämä Henni pysähtyi Dähmanin leskenpojan kulmassa juuri kun hevosen kiiltävä, musta harja leiskahti poikajoukon silmien editse.

— Nyt on rauha! huusi Henni ja katsoi synkkään mieheen sinisine lapsensilmineen. — Etkö sitä tiedä? Venäläinen hevonen ei saa olla täällä Ruotsin maassa.

Leijonat purskahtivat nauruun, mutta hätkähtivät samassa, sillä Sorsa oli hirvittävän väkevä mies ja juuri tuolla yhdellä kädellään hänen sanottiin lyöneen pään poikki kymmeniltä vihollisilta ja vielä viskanneen oman irti leikatun käsivartensa vasten ryssän kapteenin kasvoja, hänen mahtaillessaan ja usuttaessaan miehiään Sorsan kimppuun. Sitten vasta oli Sorsa pyörtynyt ja kaatunut. Mutta eipä ollutkaan kuollut. Kotiin oli löytänyt ja tuossa seisoi pidellen oudon ylpeää ruskeaa hevosta ja julmasti katsoen poikiin. Hän katsoi sillä tavalla, että he vaikenivat, Clayhillskin, jonka

juuri piti avata suunsa. Pieni Henni ei näkynyt oivaltavan, että yksikäätisen miehen katse oli vaarallinen. Hän huusi hellittämättä miehen jälkeen:

— Kuningas suuttuu! Tämä on Ruotsin maata!

Yksikäätinen kääntyi niinkuin käännytään vihaista koiraan kohden ja arpi hänen halki lyödyssä huulestaan oli sinisen valkoinen. Hevonen veti jalkojaan syvältä liejusta, sen musta harja heilahteli yli sokean silmän. Mies ja hevonen hävisivät Angelinin portista sisään. Sieltä kuului kalkutusta. Seppä oli työssä. Raudan ja hevosten puutteessa oli pihamaalla pitkän aikaa ollut hiljaista.

Pojat tempoivat Henniä olkapäistä ja käskivät hänen mennä pyytämään puruja äidiltään. Hiiteen hän sai mennä. Sorsa on mies, joka muistaa. Ei ole hyvä kohdata häntä ranta-aittojen takana.

— Mutta hevosella kun on liian pitkä kaula, piti Henni itsepintaisesti puoliaan.

— Entä oma kaulasi! huudettiin ja lisättiin, että olisipa murhamiehillä niin pitkät kaulat, niin ei olisi asiakaan ruveta pyöveliksi.

— Ryssänkaula! huusi Henni.

— Kukonkaula, sinä naskali, vastattiin hänelle — sinun kaulasi katkeaa hakokirveellä!

— Tämä on Ruotsin maata, huusi Henni kalpeana. — Olette huonosti puolustaneet Ruotsin maata.

Kolme kouraa tarttui Hennin niskaan, nostaen hänet maasta.

— Sinä, joka Vihdin pappilassa popsit hernerokkaa ja puolen naulan läskinkappaleita! Sano se vielä, mitä sanoit, niin saat pakaroillesi, että muistat!

Sorsa ilmestyi Angelinin portille ja jäi siihen. Arpi meni nenän alta yli molempien huulien kuin valkoinen nauha. Pojat pistivät kädet taskuihinsa ja lähtivät vaeltamaan Kluuvin kannasta kohden. Ei kukaan puhunut. Jokikisen mieleen jäi tyhjä hiha, jonka alapää oli kiinnitetty vyöhön. Tuo mies siis oli ottanut maasta oman käsivartensa ja paiskannut sen vihollisen jälkeen. Sitten vasta hän oli pyörtynyt. Ei mikä mies tahansa hae pelloilta irti hakattua käsivarttaan ja paiskaa sitä vihollisen kuonoa päin, niin että viholliselta silmät jää-

vät verisiksi! Mutta Sorsan äiti itki vieläkin tuota käsi-
vartta, jonka olisi pitänyt joutua siunattuun maahan.

Pojat vaihtoivat nopeasti puheenaihetta. Oli mainittu
hernerokka ja joku rupesi tuntemaan nälkää. Clayhills,
toinen mies Kustaa Wetteristä, käski Wendelinin Mart-
tia hakemaan nauriita isänsä ryytimaasta — eihän tässä
ihminen ollut viikkokausiin saanut sisäänsä muuta kuin
sadetta ja pilveä! Wendelin vakuutti, ettei ollut nau-
riita, Jepu oli itse vetänyt maasta viimeisen nauriin.
Ja milloin se muka oli tapahtunut? Silloin kun täällä
odotettiin Dähmanin lesken murhaajaa. Silloin yöllä,
pilkkopimeässä ja sateessa! Jepu Clayhills toki muisti
asian, hampaitten jäljet hänen oikeassa kädessään mär-
kivät tänäkin päivänä, mitä lienee myrkkyä ollut pa-
hantekijän hampaissa. Mutta niin hän puri, että irti
oli heitettävä. Varmaan sellaisten pahantekijöiden veri
onkin myrkyllistä, niin vakuuttaa ukko Rosti, ja mah-
taa hän tuntea pahantekijät. Henni ehätti tähän sano-
maan, että myrkky katoaa, jos saavat kolme kertaa
lukea Herran siunauksen. Ehei, Henni, pahantekijöillä
on myrkky hampaissa aivan niinkuin käärmeillä. Ukko
Rosti, vanha pyöveli, on johdattanut niin monen miehen
— ja naisiakin — Siltavuorelle, että hän kyllä nämä
asiat tietää. Mutta juuri sinä yönä nousivat viimeiset
nauriit Wendelinin ryytimaasta!

No, Töölössä on hyvät naurisaumat, eihän sinnekään
kauan juokse.

Töölön naurismaat olivat Leijonilla hyvässä muistissa.
Ne pelastivat viime syksynä heidän henkensä. Ryssä
on yhtäkaikki tyhmä otus, päättelivät he vieläkin. Sota-
miehet olivat käyneet Töölön piian kimppuun ja Leijo-
nat, jotka väijyivät odotettuja jyväkuormia, karkasivat
kallioiden takaa esiin. Piika pääsi pakoon, Clayhills
eksytti ryssät perässään kallioille, sieltä kiersivät pojat
taloon ja paiskasivat itsensä naurismaahan. Mutta sinne
toi piika pimeän tultua heille kananmunia. Ja Leijo-
nat nauttivat leskietnännän suosiota koko viime talven.

— Jalat allenne, pojat! korotti Clayhills äänensä. —
Sill'aikaa kun odotetaan Kustaata, ehtii joku juosta
Töölössä. Kuhlberg, mene sinä, sinähän olet melkein jo
sukua!

Kuhlbergin veli, vänrikki, kosi Töölön taloa, sen tiesi

koko kaupunki. Eikähän emännässäkään mitään vikaa ollut. Voi vielä saada perillisiä ja on antanut Leijonille monen lämpimäisen.

Kosija oli kuitenkin sodassa, ties missä tilassa tulee kotiin. Ei emäntä raajarikkoa ota. Ja lieneekö edes hengissä.

Alkoi jo tuntua oudolta, ettei Wetterin veljeksiä kuulunut. Leijonat keskustelivat laivoista, joiden pitäisi ensimmäisinä saapua. Gagneur tuo suolaa ja viljaa. Nuori Tobias tuo pakolaisia. Hiton ikävää tämä rauha. Vaan missähän nyt pidetään koulua, kun koulutalo on raunioina. Ja minkähänlaisia opettajia taas tulee. Sel-laista ei tule koskaan kuin rehtori Ross oli. Henni Forsius huomautti, että hänen enonsa herra Anders Skugge olisi hyvä, mutta hän ei vielä ole maisteri. Hänen kanssaan kun kävelee Helsingissä, niin on aivan kuin kävelisi Kreikassa.

Taasen odotettiin Wetterejä.

Mutta löytäväthän he heidät rannastakin.

Leijonat tekivät kokokäännöksen ja katsahivat ohi astuessaan Rajalinin ovelle. Kylläpä oli Agatan mies käynyt surkeaksi. Jos tulisi yöllä vastaan hautausmaalla, niin varmasti uskoisi jonkun nousseen haudasta.

Dähmanin lesken talosta kuului varovaista liikettä ja portin viisto yläluukku avattiin hiljaa. Pehmeämielisen leskenpojan tappurainen tukka tuli ensin näkyviin ja sitten hänen nöyrät valkoiset kätensä. Nyt hän raotti porttia, tervehti ja kysyi eikö saisi pyytää herroja mat-talan kattonsa alle. Hänellä oli selvää viljaa, puhtaita ohrajauhoja, niistä saattoi yht'äkkiä pyöräyttää puu-roa!

Leijonat ihastuivat ensin, mutta sanoivat sitten, ettei-vät he rupea kuluttamaan leskenpojan ainoita puu-roksia.

Mutta Dähman seisoi kädet ojolla ikäänkuin hän olisi pidellyt hopeatarjotinta. Hänhän on herroille niin suu-ressa kiitollisuudenvelassa. Ilman heitä ei hänessä olisi henkeä, hänet olisi varmasti murhattu yhdessä äitinsä kanssa. Jolleivät herrat Wetter ja Clayhills — ja mui-takin oli, joita hän ei voinut muistaa, pimeää kun oli ja hän muutenkin joutui sellaisen säikähdyn valtaan,

ettei tuosta hirmun yöstä voinut muistaa mitään —, niin armottomasti hänet olisi surmattu. Kuka sille mitä mahtoi, että roisto pääsi pakoon. Hän ei ollut laivoista — kaupunkilaisia hän oli. Mitenkä hän muuten olisi tietänyt ruveta etsimään rahoja hänen äidiltään. Olisiko vieras viitsinyt ruveta tällaisesta talonröittäjästä edes etsimäänkään. Roisto oli varmasti ennen käynyt talossa ja löysi pimeässäkin kellariluukun. Löysikö hän äidin rahat vai eikö? Kas äiti ei ollut pojalleenkaan sanonut, mihin hän pisti pienet säästönsä. »Sitten voit vanhoa, ettet tiedä mistään rahoista», oli äidin tapa sanoa. Eikähän äidillä voinut paljon olla. Ei sellaisella työllä maailmattomia ansaita. Kas, aina täytyi olla hyvin puettuna — äitihän liikkui kaikkein hienoimmissa herrasväissä. Täytyi olla pönkkäesiliinat ja paperinkovat myssyt ja nauhat. Hänen armonsä maaherranrouva ei sallinut huuhdella valtaista pyykkiään Kaupunginlahdessa, vaan se virutettiin lähdevedessä — no, milloin missäkin, oliko Helsingissä puutetta lähteistä. Tavallisesti kuitenkin käytiin huuhtelemassa kultasepällä, se kun oli likinnä. Ja siitäkö Mellinus pöyhistyivät niin, etteivät köyhemmät ihmiset enää uskaltaneet käydä hänen pihallaan ottamassa vettä. Ja entä raatimies Goviniuksen rouva: ei ketään muuta ruoanlaittajaa suvainnut kuin äidin. Ja kenraalit molemmat, sekä Buddenbrock että Levenhaupt — aina he tahtoivat äitiä auttamaan, vaikka heillä koulunkäynyt kokki olikin ja monet lakeijat ja passarit. Toissa kesänäkin äiti oli Buddenbrockilla, kun kuriiri saapui tuomaan sotasanomaa. Äiti oli juuri panemassa kiinni hopeakirstun kantta, kun kaviot tömisivät pihamaalla. Äiti menee ikkunaan. Siinä jo mies hakkaa ruutuun: »Kuninkaan nimessä...» kuuli äiti ja huusi lakeijaa lähtemään kotiin — ei puhettakaan! Lähetettiin hakemaan upseereja ja viinit tulivat pöytään ja oli iloa ja riemua, sillä sota oli julistettu. Ja sitten heti aamulla lähetettiin sana rumpalille ja vielä sanottiin, että hänen pitää lukea kuuluvalla äänellä, että kaikki tietävät, että hänen majesteettinsa kuningas oli julistanut sodan ryssää vastaan ja ryssä lyödään ja ajetaan Siperian taakse . . . Äitikin uskoi siihen ajamiseen ja niiasi syvään, kun kenraali itse aamuyöstä tuli kyökin puo-

lelle ja sanoi armollisesti — kenraali oli joskus niin alentuvainen, että puhutteli palvelijoitakin ...

Jepu Clayhills — kastekirjassa merkitty Jerobeamiksi — keskeytti Dähmanin:

— Olet tämän kertonut ennenkin ja meillä on hyvä muisti. Mitenkä jauhojen laita on? Onko sinulla niitä paljonkin?

Dähman ojensi heti kätensä ikäänkuin puuro jo olisi ollut hopeatarjottimella.

Ei tullut kysymykseenkään oliko jauhoja vähän vai paljon. Hän panee kaikki pataan, kun hänen hyväntekijänsä ja pelastajansa ovat hänen vierinaan. Aijai kuitenkin: käsi märkii vielä, herra Jerobeamin käsi! Ajatella, että roisto iski siihen hampaansa. Ja niin pimeä oli, ettei voinut muuta erottaa, kuin että hän oli hyvin hartiakas. Traktööri Fischerin kokoa! sanoi Dähman kuiskaten. Kaikki katsahivat toisiinsa, kun Susisaarten traktööriä mainittiin. Mutta mitenkä oli Dähmanin polttopuiden laita? Heillä ei ollut aikaa odottaa: laivat saattoivat tulla — pakolaiset ja tavarat. Näitä puitahan ne olivat, joita koko Helsinki kantoi Tallinmäen tonttimaalta. Niitä itkeviä puita! — Ehei, lähdeittävä oli, Wetterkin saattoi tulla, se sama oikein: Herttonaisten Kustaa. No, herrat ottavat vaikkapa jauhoja, ehdotti Dähman, puurohan kiehuu suussa. Puuro kiehuu suussa! totesivat Leijonat ja upottivat kätensä Dähmanin tuohikoppaan. Jepu, pitkä poika, toinen mies ilerttonaisten Kustaasta, taputti Dähmanin päätä, joka oli kuin lanttu, kalju ja sileä, ja sanoi, että hyvä mies on Dähman, eikä kukaan unohda niitä herkkuja, jotka matami-vainaja eläessään valmisti. Niin oikein: pormestari Wetterin hautajaisissa kaikkea saatiin kukkuramitalla ja kyllä syötiin! Kolme päivää syötiin. Ja kolme päivää jälkeensä maattiin. Ja Töölön isäntä ei noussutkaan enää. Niin, ei noussut! Ja apteekkari oli niin täynnä, ettei hän kyennyt antamaan mitään salvaa tai pulveria. Ne olivat komeat hautajaiset. Ei olisi tarvittu niin komeita, kun sentään jäi niin pieniä lapsia, mutta pormestarinna-vainajan veli sieltä Tukholmasta tahtoi.

Dähman vaikenä, kyynelsilmin muistellen pieniä orpoja, joiden itku vähäväliä kuului, kesken maljailun ja

astiain kilinän. Ensimmäisenä päivänä kaupungin rouvat vuoron perään kävivät itkemässä Wetterin lastenkamarissa. Mutta molempina seuraavina päivinä oli surutalossa ainoastaan herroja. Yhteen otteeseen tanssittiinkin — se tapahtui toisena päivänä. Kolmantena kaikki olivat niin tolkuttomia, että istuivat lattialla ja lauloivat. Ne olivat hauskat hautajaiset. Mahtavatko Kustaa-herra ja Petteri-herra muistaa? Miks'eivät he muistaisi, eihän siitä ole montakaan vuotta. Molemmat sairastuivat ja makasivat lopuksi. He olivat silloin vielä nuoria eivätkä kestäneet niin paljon syömistä ja juomista.

Mutta hyvä mies — nyt ne jauhot menivät! Kopan pohja tässä kumahtelee. No, ei se mitään, hyvä se oli, että maistui. Nyt maistuu Jumalan vilja, mikä vain. Toista se oli silloin, kun ei tiedetty ruoalle määrääkään. Kyllä se äiti-vainaja oli niin väsyksissä, kun niistä Wetterin hautajaisista tuli, että sinappitaikinoilla vain haudottiin jalkapohjia.

Yhfäkkiä kuului ulkoa vihellys, Leijonain oma vihellys, josta he tunsivat toisensa, missä ikinä olivat. Se ei tullut huulten välitse, vaan se oli hammasvihellys. Useimmat eivät koskaan oppineet sitä oikein. Ruutanat, ne juuttaat, olivat nyt sitä opetelleet, kun Selin, kirkkoväärtin poika, se luopio ja koirankuonolainen, oli mennyt heidän puolelleen. Mutta sillä lailla kuin Kustaa Wetter osasi viheltää, ei osannut kukaan. Kissat erehtyivät hänestä. Silloinkin, pääsiäisyönä, kun Leijonat ranta-aittojen takana vartioivat venäläisiä tuleviksi munineen, leipineen, kurkkuineen päivineen kirkosta, tulla pyyhki rustinnan kolli, häntä pörröllään, silmät tulikivenä Leijonia kohden. Se oli luullut kissan kiljähaneen. Kustaa Wetter se kiljahti! Vihellys, joka nyt kuului, ei ollut Kustaan. Veli Petter ei lähestulkoonkaan ollut vihellyksessään sitä, mitä Kustaa. Eikä muutenkaan. Mutta hänenkin hampaittensa lomitse läksi se oikea sihahdus. Viiksettömät suut jauhoissa kiittivät Leijonat Dähmania, joka onnellisena kumarteli kuin kenraaleille. Kädessä pahasti tyhjentynyt koppa Clayhills vakuutti hänelle, että hän saa jauhot kymmenkertaisesti takaisin, jahka laivat tulevat. Ja ne tulevat nyt. Varmasti. Kaikilla on kiire kotiin. Sieltä tulevat

raatiherrat ja heidän Lottansa ja Gretansa. Suthoff varmaan on ensimmäisenä, häneltä jäivät asiat sekaisin, hän viivytteli liiaksi raatihuoneella. Eikä uskonut kaupungin kirkonkelloja kenenkään muun haltuun.

Oltiin hetkinen ääneti. Tultiin portille. Eikös tuolla seisonutkin Wetterin Petter? Mitä hän siellä seisoo? Eikö Kustaa tulekaan?

— Niin jäivät kauppamies Suthoffilta asiat riipin-raapin, toisti Dähman kunnioittavasti. — Jollei Weckström olisi toimittanut laivaan plootuja ja hopeita, niin Pietarissa ne nyt olisivat. Ne provianttimestari toimitti ...

— Ne olivatkin hänestä tärkeämmät kuin Suthoffin rouva ja tyttäret.

Naurettiin. Nauru tarkoitti provianttimestaria eikä Suthoffia. Ja nyt käytiin läpi vanhaa asiaa. Kun Suthoff tuli »Nuoren Tobiaksen» kannelle, niin hän löysi sieltä raskaat hopea-arkkunsaa, mutta rouva ja lapset olivat Läntisellä Kirkkokadulla. Kuului komentaneen kipparia kääntämään rantaan ja kippari olisi totellut, mutta muut matkustajat painoivat kauppiaan istumaan hopeakirstunsa kannelle ja lupasivat köyttää kiinni, jollei hän pysy alallaan. Ja alallaanpa hänen täytyi pysyä! Mutta ensimmäisiä hän on, jotka Helsingin rantaan pyrkivät ja samalla hän tuo puotinsa niin täyteen tavaroita, että kaupunki taasen tietää Suthoffin olevan kotonaan!

Se oli tyttö se Suthoffin Greta, kun Erhardtin silta lta otti veneen ja lähti »Nuorta Tobiasta» kohden ja huusi heittäytyvänsä mereen, jollei laiva pysähdy. Laiva pysähtyi. Mitä ei isä saanut aikaan, sen sai tytär. Itse raatiherrat autoivat kainaloista tyttöä laivaan.

Mikähän siitäkin on tullut, Suthoffin Gretasta, kun ninkaan kaupungissa! Tämän mietelmän lausui päälle kallellaan Henni ja katsoi suurine silmineen kaupunginlahdelle, ikäänkuin hän olisi puhutellut venettä, joka silloin aikoinaan jäi ajelehtimaan selälle ja löytyi Susisaarten rannasta. Pojat rehahtivat nauramaan ja Kuhlberg vastasi, että helpompi on tietää, miten on käynyt sen villin lehmän, joka on nähty Munkkiniemen metsässä. Se on kai yhtynyt hirvien laumaan — sopii kysyä, mitä siitä tulee. Taasen nauroivat kaikki. Jepsu sanoi, että siitä tulee uusi elävä, jota Henni saa kuljettaa

nuorassa markkinoilla ja näyttää rahasta — ymmärtääkö Henni? Vai itkemään! Parasta, että tarttuu äitinsä helmoihin ja pitää lujasti kiinni!

Leijonat lähtivät juoksemaan.

Jaa-ah, Dähmanin jauhot paisuttivat mahaa — mitä törkyä lienevät olleetkaan, mistähän hän ne oli saanut? Selinin ristiäisistä tietenkin, mistä muualta? Hyi helkatti, oksentakaa pois, pojat. Selin on koko talven kätyröinyt ja heiluttanut häntää viholliselle, sitä ei sovi unohtaa! Petter hoi, onko Petter muuttunut suolapatsaaksi?

Petter näytti kaukaa saappaitaan, hän oli saanut saappaat alastomiin jalkoihinsa. Ne olivat sen sotamiehen saappaat, joka tässä vasta löydettiin puunkantopaikalta. Hyvät saappaat, eikä mieskään vielä pahasti haissut. Keppi-Saara veti saappaat ruumiin jalasta, piti saappaita yli yön kirkonrännin alla, ja nyt niillä mennään Espooseen!

Vai Espooseen.

Asia oli sellainen, että heidän täytyi Kustaan kanssa lähteä Espooseen hakemaan Suthoffin rouvaa ja lapsia. Weckström tahtoo, että he ovat Läntisellä Kirkkokadulla, ennenkuin kauppias ehtii kotiin. Sitä ei sovi ihmetellä, sillä kovasti suuttui kauppias Nuoren Toibiaksen kannella, kun havaitsi itsensä petetyksi. Sitä ei hän ole unohtanut. Weckströmin on syytä pelätä. Ja Weckström pelkääkin. Provianttimestari ei pelkääkään muuta kuin rikasta miestä.

— Älä sinä Petter ole noin olevinasi, sanoi Clayhills.
— Antakaa provianttimestarin itsensä mennä, niin teette viisaammin.

— Hänellä ei ole aikaa, sen ymmärtää sellainenkin papana kuin Henni.

— Entä veli, Antres, musikantti?

— Hihihihii! Antres ei ole vielä tullut sodasta.

Leijonat nauroivat yhdestä suusta ikäänkuin olisi puhallettu pilliin. Mutta pillissä oli sellainen pyörivä herne, joka vaikutti, että äänikin pyöri ja sihisi. Mylärin Antres — provianttimestari olisi mieluummin lähettänyt ryssänkersantin asialleen kuin veljensä Antreaksen, ja viisaasti olisi tehnytkin.

— Weckström lupasi hyvin maksaa, sanoi Petter. — Nimittäin, jos elävänä tuomme Suthoffin perheen.

Leijonat rähähtivät taasen nauruun. Kuka sen tiesi, olivatko Suthoffit elossa. Ja entä Espoon karhut? Viimeinkin kun postimiehet saapuivat, niin olivat saaneet haudata ihmisluita — eivätkä edes tietäneet, olivatko ne vihamiehen vaiko omien luita. No, jokin hauta oli kai häfhätää tehty maantien laitaan ja karhut olivat siinä käyneet aterialla. Kuka sanoi, että ne olivat karhuja? Saattoivat yhtä hyvin olla susia. Petoja varren oli pyssyjä. Kaksi miestä toki piti kurissa kokonaisen lauman.

Clayhills vaikenä. Hänen päänsä läpi lensi, että hänpä lähtee mukaan! Hänen täytyy heti tavata Kustaa. Ikäänkuin ei hän olisi tietänyt, että Kustaa hakee Heddullan vaikka maan alta. Mutta saattaapa tyttö jo olla tomua ja tuhkaa. Nupurin muori on kovaa luuta. Kun Suthoffin rouva tyttärineen tämänkin vuoden on vääntänyt käsinkiveä — niinkuin kuuluu viime vuonna tehneen, niin ei ole sanottu, että joukosta on paljon jäljellä.

— Vieläköhän Suthoffin täti tanssii? lausui yht'äkkiä Henni.

Pojat eivät nauraneet, mutta he puhuivat niinkuin olisivat puhuneet noidasta. Sellainen sääski — yhden tekevä missä sellainen on! Jollei kauppamies Suthoff olisi rikas mies, niin viskaali olisi aikoja sitten litistänyt hänen rouvansa kämmentensä väliin, ennenkuin hän ennätti pihahtaakaan.

Ja mitä vielä: Maria Suthoff ei kuole rovirossakaan. Palovartijat tietävät, että kauppamies oli kuristamaisillaan hänet kerrankin, kun myöhällä tuli kaupunginkellarista ja tapasi rouvansa kaivon luota. Paitasillaan seisoi kuunvalossa — silloin oli kauppamies hänet tappa-maisillaan.

Ja tuollaisesta rouvasta on nyt niin hätä, että itsensä Kustaan pitäisi lähteä häntä hakemaan!

Clayhills nosti kätensä. Kaikki olivat hiljaa. Kuului kukonlaulua, pajankalketta, paimenen torvi ja veden loisketta.

— Menkää te laivoja kyttäämään, sanoi Clayhills, — minä etsin Kustaan.

Ja hän niisti nenänsä, pyyhki sormet kupeeseensa, kääntyi ympäri ja läksi nopeasti astelemaan sitä tietä,

jonka Helsingin kartantekijät juhlallisesti olivat, tulevia aikoja silmällä pitäen, nimittäneet »Aliseksi Kluuviksi». Nyt ei siinä ollut muuta kuin polku, joka johti kallionnyppylälle ja siitä Suurkadulle, jota myöskin sanottiin Kuninkaankaduksi.

Jepu oli esiintynyt niin päättävästi, etteivät Leijonat edes huutaneet hänen jälkeensä. Mitäpä sellaiset ipanat vielä ymmärsivät kauniista tytöstä. Kustaa ymmärsi ja hän, Jerobeam Clayhills, ymmärsi. Paha vain, että he olivat iskeneet silmänsä samaan tyttöön. Tässä yhdessä ainoassa asiassa eivät he Kustaan kanssa olleet ystävät. Clayhills ei saattanut sallia Kustaan yksinään lähteä etsimään Hedullaa. Tytön itsensä täytyi päättää, kumman heistä hän tahtoi.

Jepu kulki pitkin askelin sitä luikertelevaa polkua, joka yli vuorenyppylöiden ja pientä pajua kasvavien notkojen johti Suurkadulle ja jonka päästä näkyi Kluuvin mylly. Mylly kolisi ja uikutti jauhaessaan tyhjää ja pudotellessaan katoltaan päreitä ja siivistään lautoja. Angelinin kanat olivat tulleet tänne asti ja kukko huusi varoittaen, kun Jepu pyyhki tietään keskeltä laumaa.

Mikä siitä tuleekaan, jos Kustaa ja hän, Clayhills, joutuvat riitaan!

Sensijaan nuori mies mielellään soi, että Weckström saisi kuulla kunniansa rikkaalta Suthoffilta. Muutenkin on Weckström niin pöyhistynyt, että kuvittelee olevansa Helsingin pää ja pormestari. Hän hallitsee jyväläarit ja tuulimylyt ja keisarinna hevosien, mutta mikäpä hän on muu kuin moukka.

Tuu-tuu-tuu-tuu-!

Mellinuksen lehmä astui säikähtyneenä kadulle. Sen riippuva vatsa hölskyi puolelle ja toiselle sen juostessa torven ääntä kohden. Tuu-tuu-tuu-tuu! Viisi lehmää näkyi paimen saaneen kokoon. Ja Suurtorilta päin tuotiin vielä yhtä. Piika sitä talutti. Se oli uusi lehmä, hiljan nähtävästi tuotu Helsinkiin, kun ei se vielä tuntenut kaupungin tapoja. Aika maakalainen! Clayhillsin täytyi kysyä, kenen se oli. Piika vastasi, että se oli Nurmijärveltä, raatimies Burtz sen eilen oli ostanut. Tällainen takkuselkä, tällainen killisilmä, tällainen hoikkamahainen — ja tämän pitäisi kantaa Pyhänmiesten

tienoilla. Ei sitä kukaan uskoisi. Puskevat vielä kaupungin lehmät... Piika puheli lakkaamatta, vitsan ja nuoran avulla johdattaen raatimies Burtzin uutta kotieläintä kaupungin pääkatua pitkin paimenen luo, joka seiso i Kluuvin kaivon ääressä, toittottaen torvellaan, ympärillään ne harvat lehmät, jotka oli saanut kokoon. Piikaa pidätettiin kulussaan pari kertaa. Kaikki toki näkivät, että kaupunkiin oli tullut uusi lehmä, ja halusivat tietää, kenen se oli ja mistä saatu. Olihan siinäkin ihmettelemistä, että yht'äkkiä oli voitu löytää lehmä, jonka sai ostaa.

Mutta yläkerran ikkunassa Pahlmanin talossa hautausmaan laidalla katseli raatimies Burtzin rouva lehmän kulkua. Clayhills näki hänen olevan neglisheessä ja arveli, ettei sopinut tervehtiä. Rouva kuitenkin rupesi viittomaan ja lyömään ruutuun ja Clayhills arvasi, että hän nyt kiireesti tulee alas ja tuo terveisiä Tukholmasta. Hänen olisi tehnyt mieli peräytyä, juosta Yliselle Kluuville tai myllylle tai minne tahansa. Hän tuns i, että tukholmanterveisten takana piili jotakin varsin ikävää ja vakavaa: koulu, vapauden menetys, tilinteko kaikista Leijonien urotöistä. Mutta Burtzit olivat hänen kummejaan. Ja raatimiehen rouva seiso i samassa portail la, yllään lyhyt punaraitainen alushame ja valkoinen pitsiröijy, ojentaen käsiään kuin omaa lastaan kohden.

— Jerobeam, siunattu lapseni, sanoi hän ja tuli ulos kadulle asti.

Jepu suuteli hänen kättään ja vilkaisi taakseen, etteivät Ruutanat tai Leijonat vain olisi siellä näkemässä. Kummitäti tarttui molemmin käsin hänen päähänsä ja suuteli häntä huulille. Tukholma oli tuonut häneen oudon makean tuoksun, joka kohosi povelta ja käsivarsista. Jepua pyörrytt i ilkeästi ja samalla hänen teki mieli repiä pois pitsitetty vaate rouvan povelta.

— Jerobeam, Jerobeam, minkä näköinen olet! Miksi jäit tänne, miksi teit hyvill e vanhemmillesi ja minulle sen surun, että jäit tänne? Onko totta, että täällä äidit ovat teurastaneet omia lapsiaan ja syöneet niitä? Niin kerrottiin Tukholmassa. Eikä meilläkään paljon parempaa ollut. Voin sanoa syöneeni vatsani täyteen sen ainoan kerran, jolloin minä oli Burtzin, kummisetäsi

kanssa kutsuttu päivällisille kamreeri von Berthnerin luo. Siellä oli kaksitoista ruokalajia, paitsi voileipäpöytää. Ne päivälliset maksoivat kummisedällesi aika lailla — tietähän sen, kun kaikki vaatteet oli teetettävä alusta alkaen! Ukko tahtoi välttämättä, että olisin comme il faut. Ja minä olinkin! Tukkukauppias von Plagman kysyi, oliko toilettini Turusta, — melkein teki mieleni valehdella, olisihan ollut mukheaa sanoa, että täällä elämme aikamme tasalla. Sanoin, että lähtömme tapahtui niin äkkiä, ettemme ehtineet saada paljon mitään mukaamme. Yritin kehua Turun makua, mutta siihen ne sanoivat, että kaikki muotiartikkelit, jotka eivät Tukholmassa enää tee kauppaansa, kuljetetaan Turkuun ja menevät täydestä. No niin, silloin söin vatsani täyteen, mutta mitään en voinut ottaa mukaani, en edes taskuun, ja Forsteen valittiin valtiopäiville ... Eikö sinulla ole muita vaatteita, siunattu lapseni? Jos ukon vaatteet sopisivat sinulle — muuten hyvät vanhempasi säikähtävät. Ovatko Suthoffit elossa? Kerrottiin, että rouva olisi kuollut, ja myöskin kerrottiin, että hän olisi elättänyt henkeään tanssimalla venäläisten edessä. Onko se totta? Suthoff on käynyt ylpeämmäksi kuin ikinä. Tuskin hän meitä muita pakolaisia näki. Hän on rikastunut, hän. En ole mikään paha ihminen, mutta minun täytyy sanoa, että jollei hän saa rangaistustaan, niin ei ole oikeutta maailmassa. Mikä hän luulee olevansa? Viipuri ja Viipuri ja Viipuri — miksei hän ole muuttanut Viipuriinsa! Siellähän hänellä olisi arvonmuksista seuraa ja sukua. Me helsinkiläisethän emme ole minkään makuisia. Mutta olkoon, kylläpähän vielä putoaa korkealta ratsultaan... Tule vähän tänne ylös, sinä siunattu lapsi, olen ohuissa vaatteissa — katsopa, käsivarteni ovat kananlihalla. Minulla on täällä vähän Tukholman tuliaisia: makeisia Berendsiltä. — Sano, ehkä sinun on nälkä? Onhan meillä toki vähän eväitäkin jäljellä. Ja eilen saimme ostaa lehmän. Mutta se ei vielä lypsä. Saat uskoa, että kummisetäsi suututti Tellqvistin, kun vei lehmän Tellqvistin nenän edestä. Ah, pelkäsin heidän repivän kappaleiksi koko elukan. Kumpikin veti sarvestaan. No niin, eihän Tellqvist sentään uskaltanut loukata raatimiestä — se voisi koitua hänelle hyvin ikäväksi jutuksi... Ah, todella, kyllä

erehdytte täällä kotona, jos luulette, että meillä Tukholmassa oli makeanleivän päiviä. Meitä kohdeltiin niinkuin emme olisi Ruotsiin kuuluneetkaan. Rouva Govinius itse — ajattele: hieno rouva Govinius — kauppiteli sormustaan — ah, hirvittävää! Me pakolaiset tuskin saimme ostaa omilla rahoillammekaan. Kyllä minä siunasin ja kiitin Jumalaa, kun istuin laivan kannella. Vaikka se olikin kauhea matka — ihmisten täytyi kulkea ruumassa ja siellä oli pahempi siivo kuin meidän Kaupunginlahtemme rannassa. Mutta onko totta, että Dähmanin leski on murhattu? Eikä vielä tiedetä, kuka on murhaaja? Kuka nyt valmistaa Helsingin pidot... Onko totta...? Mutta tule vielä, että suutelen sinua. Kas, kummilapseni ovat minulle rakkaat kuin omat lapseni — jos minulla olisi niitä ollut. Jumala on ne minulta kieltänyt. Ja sinä olet tullut niin suureksi ja kauniiksi, poika. Enhän minä vain ole käynyt kovin laihaksi ja rumaksi? Saat nähdä, jahka panen ylleni hienon tukholmalaisen pukuni...

Jepu Clayhills seurasi häntä. He astuivat jyrkkiä, pimeitä portaita. Portaat parkuivat askelten alla. Mitähän kummitäti aikookaan, ajatteli Jepu, ja seikkailu alkoi tuntua hauskalta. Joko hän antaa ruokaa tai hän tahtoo suudella oikein mielinmäärin, niinkuin vaimo-ihmiset näin miespuutteen aikana tahtovat. Ruoka olisi Jepun kannalta ollut tervetulleempaa. Leskenpojan jauhot purivat vatsassa. Arvaahan sen: Selin antoi tietenkin tunkkaantuneimmat jauhonsa, kun leskenpoika ensin oli kanniskellut käsivartensa loppuun tarjotessaan hänen kahdennentoista lapsensa ristiäisissä. Mutta kummitäti tuli ikkunan kohdalle ja näki siitä kirkkotarhan ja pillahti itkuun ja puhui tykkänään toisista asioista. Kaikki he, pakolaiset, olivat sanomattomasti kaivanneet tätä kotikirkkoaan ja hautausmaataan. Hänkin oli ajatellut, että kun saisi edes kuolleen päästä tänne kotikirkon juurelle. Ei mikään paikka maailmassa kuitenkaan ollut helsinkiläiselle niin rakas kuin tämä punainen kirkko tässä. Hekin olivat muualta muuttaneet, mutta olivatpa ehtineet kiintyä tähän pienen kaupunkiin. Hm, ajatteli puolestaan Jepu, ei näy tulevan ruokaa enempää kuin suudelmiakaan. Ja hän selitti kummitädille, että hän lähtee nyt tapaamaan

Kustaata, joka hakee Espoosta Suthoffilaiset, ennenkuin kauppias ennättää kotiin. Mutta silloinkos kummitäti vasta rupesi kyselemään. Luuleeko joku Maria Suthoffin vielä olevan hengissä? Sellainen hento ihminen — sanottakoon hänestä mitä tahansa: ei kenellekään hän pahaa tehnyt, ei karpästäkään saanut tapetuksi. Liian hyvä hän oli kauppiaalle, mokomalle ylpeälle pöpölle. Kas, kun on oleskellut Ruotsissa ja nähnyt, kuinka oikein ylhäiset naiset käyttäytyvät, niin ei voi tuomita Maria Suthoffia yhtä ankarasti kuin ennen. Hänen olisi pitänyt olla Tukholmassa — siellähän sellaista sallitaan, joka täällä näytti pahimmalta synniltä. Mikä Jakob Suthoff luulee olevansa? Ei ketään pakolaisista ollut tuntevinaan, vielä vähemmin auttoi, vaikka olisi nähnyt nälkään kuolevan. Hollantilaisten jalokivikauppiaiden kanssa seurusteli ja Tukholman juutalaisten. Ulkomailla kuljeskeli renkinsä saattamana. Mutta kyllä Jumala hänet nujertaa. Ehkä saamme sen piankin nähdä. Luulenpa, että se alkaa Gretasta — ja on jo alkanut! Ei, ei, ei, en sano enempää. Ei, älä kysy enempää, poikani. Tiedäthän, etten tahdo puhua pahaa ke-nestäkään. Sano, eihän kummitäti ole pahasti laihtunut ja vanhentunut?

Clayhills vakuutti hänen käyneen niin lihavaksi ja kauniiksi, että jos sattuisi niin onnettomasti, että setä kuolisi, niin kosijat vielä saattaisivat tapella hänen portillaan. Jepu hätkähti itsekin sanojaan — sellaisia oli joutunut käyttämään venäläisenä aikana.

Mutta nyt oli jo tulinen kiire. Hän ei tahtonut päästää Kustaata yksinään matkalle, kun tiesi, miten paljon petoeläimiä nykyään oli liikkellä.

Ja Jerobeam Clayhills suuteli nopeasti kummitätinsä kättä, pyyhkäisi alas kiljuvat portaat ja läksi juoksemaan toria kohden.

Helsingin Suurtori heräsi sekin sateen tauottua elämään. Se oli haavoitetun, alasti riisutun olennon surullinen herääminen tainnostilasta. Kellotapulin sortunut kivijalka ammotti suurena, neliskulmaisena läpenä, jonka sisästä hiiltyneet parrut töröttivät. Koulutalo oli menettänyt kattonsa ja yläkerta näytti ujostelematta seinät, joiden sisäpuolella oli annettu niin paljon

terveellistä kuria ja Herran nuhdetta ja joihin teinit olivat piirustelleet ongelmallisia vertauskuvia ja tunnuslauseita. Sateen huuhtoessa rappausta olivat piirroksiset käyneet entistä arvoituksellisemmiksi ja ikkunaukot tuijottivat kuin puhkaistut silmät asunnonjännöksiin ylt'ympärillä, sortuneihin uuneihin ja kaikkinaiseen sälöön, josta nousi nokkosia ja horsmanvarsia ja jonka seasta erottui näkyviin saranoiltaan kiskaituja ovia, ikkunaluokkuja, suuri ruostunut pata täynnä sadevettä, tapulin viiri, pyssynperiä, pistimiä, osia pinna-aidasta, vanhoja makuupatjoja ja niistä varis-seita pahnoja. Kaiken sälön yläpuolella näkyi lasihelmillä silattu naisen kenkä, joka oli nostettu seipään ne-nään ja kimalteli iloisesti.

Raatihuone ja »Korttekaarte» sekä ennen kaikkea kirkko tuntuivat ylhäisiltä sen loan ja sekasorron keskellä, joka vallitsi torilla, aina Tallinmäelle asti ja molempien Kirkkokatujen alalatvoille. Nämäkin rakennukset olivat kuitenkin kärsineet: tuuli sisään ja satoi sisään. Niiden edustalle oli sotkeutunut kaikki, mitä vuosien mittaan oli kannettu ja laastu rakennuksista, sekä lisäksi kaikki, mitä omat ja vihollisten sotajoukot olivat sinne jättäneet. Vain lautoja ja puunpätkiä myöten päästiin kulkemaan kuivin jaloin. Oljet ja heinät tosin sitoivat jonkin verran lokaa, varsinkin kestiekivarirakennuksen ympärillä, missä matkustajien hevosilla oli vakituiset syöttöasemansa, mutta raatihuoneen- ja Tallimäkeä juoksi vesi kohisten Suurkatua kohden. Katoilta tippuneet tuohet ja turpeenkappaleet purjehtivat vedessä, asettuen yhtämittaa poikkiteloin ja aiheuttaen pieniä putouksia ja vesien haarautumisia. Kanat ja pikkulapset askartelivat terhakasti märässä ruohikossa ja putousten ääressä. Paimenen torvi yhä vain toittotti Suurkadun päästä. Toittottiko mies vielä täältä lehmiä lisää? Eikö hän tietänyt, että Weckströmin lehmillä oli ruokaa kotona? Kaksi lehmää oli tuotu Suthoffin taloon. Ne ammuivat kuullessaan torven, ne eivät ammuneet nälissään — tämän tiesivät vaimot, jotka tulivat tyhjentämään likaämpäreitään ja torumaan lapsia — oikeastaan syyttä suotta, tai siksi kai, että lapsia aina piti torua. Mutta mikä se oli ilmestynyt tuonne Hämeenkadun päähän? Siinä oli pitkät rattaat, joiden aiso-

jen väliin hevosen valjaat näkyivät luhistuneen sikin-sokin. Mitähän niissäkin oli kuljetettu? Kun ei olisi ollut tykki. Ja koskahan nuo raskaat vankkurit siihen olivat ilmestyneet? Täytyisi koettaa toimittaa pois niin pian kuin mahdollista.

Raatihuoneen ovet olivat selkoselällään ja sisältä kuului kiivaita miesääniä. Vuoron perään tulivat portaille raatimies-kauppiaat Streng ja Burtz, puhuen portailta vuoroin sisään päin, vuoroin torille, ikäänkuin torilla olisi ollut markkinakansa, joka piti nostattaa aseihin. Heidän sanansa kuitenkin eivät tarkoittaneet mitään sellaista. He huusivat ihmisiä koolle luutineen ja talikkoineen. Mitä kaupungin asukkaat ajattelivat: eivätkö he nähneet tätä silmitöntä siivoa! Mikä siitä nousee-kaan, kun maaherra saapuu? Burtz puhui yli torin majataloon:

— Tellqvist, oletko tullut kuuroksi. Siellä sinun pihamaallasi kuuluu ääntä kuin siantappajaisista: tule itse ja tuo akat tänne. Mikä nuo rattaat on jättänyt tuonne keskelle tietä? Tarttukaa kiinni ja viekää syrjään. Herran nimessä, kotiinpalaava sotaväki ei pääse läpi. Maaherra saapuu, raatimiehet saapuvat. Selin! Selin, linkoa jotakin Tellqvistin otsaan: hän on kai tykinpaukkeesta tullut kuuroksi. Tehän olette täällä niin urhoollisesti puolustaneet kaupunkia.

Majatalon isäntä vihelteli portaillaan, tuijottaen virtantolppaan, joka ei tietänyt, mille puolelle kaatuisi.

Raatimies Burtz sai pauhata. Hänellä, Tellqvistillä oli muuta mielessä nyt kuin ryhtyä auttamaan raatiherroja. Olisiko hänen pitänyt unohtaa, että Burtz hänen käsistään vei lehmän? Eilisaamuna se oli tapahtunut. Ei hänellä niin huono muisti ollut. Ei, muuta hänellä nyt oli mielessä: Weckström, provianttimestari, oli käskenyt varustaa evästä matkalle Herttonaisten nuorta herraa varten. Heillä oli jotakin tekeillä. Tellqvist vihelteli portaillaan, kuuli yht'aikaa, mitä tapahtui hänen omalla pihamaallaan ja raatihuoneella sekä vielä lisäksi, mitä tapahtui Suthoffin talossa ja muissa taloissa, aina Katajanokkaa, Suota, Siltoja ja Susisaaria myöten. Hän vaistosi, missä par'aikaa riideltiin, missä kätkettiin

varastettua tavaraa, missä aviomies veti piikatytön vierelleen tallinparvella, missä...

Mutta nytpä raatihuoneen kellarista astui mies, varovasti katsellen ympärilleen ja sitten nostaen käsivarsilleen raskaan ja epämukavasti kannettavan esineen. Majatalon isäntä nuuski eteensä — kaupunginkellarissa oli ollut niin monenlaisia, ettei ensi hetkenä saattanut arvata, kannettiinko sieltä viinitynnyriä vaiko ryssän nurkkajumalan kuvaa, vaiko Sigrid Silcken kirkkovakkaa. Mutta samassa hetkessä kun hän tunsu vanhan, kuuron Silcken, hän tiesi, että kantamus oli lapsen kehto. Sigrid oli viime viikolla synnyttänyt terveän poikalapsen. Sen otuksen isästä tuskin muilla oli tietoa kuin pirulla. Mutta kehdon se tarvitsi sekin ja raatihuoneellehan se oli kulkeutunut Helsingin komein kehto. Kuinka Silcke uskalsi tuohon kehtoon tarttua? Eikö miesraukka tietänyt, että se oli seeteripuusta ja että sen omistajaa juuri odotettiin kotiin? Eikö hän tietänyt, mitä koko Helsinki tiesi, että kuolema tai onnettomuus pian kohtaisi jokaista, joka siihen kehtoon laskettiin? Kuinkas olikaan: pojat kuolivat, tytöt tulivat onnettomiksi — niin kai se oli. Sellainen oli tarina Helsingin komeimmasta kehdosta. Missä olivatkaan Sigridin kavaljeerit nyt? Tässä on yksi, naurahti jossakin syvällä Tellqvistin omassa rinnassa. Ja hän muisti muutamia nautinnon kertoja kapakassaan, kun Sigrid oli tullut sinne asialle. Kukapa ei olisi sitä marjaa maistellut.

Mutta nytpä tuo äijä joutuu suoraan suden suuhun. Mitäpä hän huomaisi, että raatihuoneen ikkunasta seurataan hänen kulkuaan, joka on hidasta kuin täin terassa. Ensin ilmestyivät ikkunaan Burtzin suuret, pyöreät kasvot, sitten Strengin pitkät, laihat. Varkausko keskellä päivää? Mitä tuo mies kuljetti raatihuoneelta?

Raatiherrat läksivät nopeasti tulemaan alas. Vanha Streng kompasteli portaissa, mutta Burtz tuli ulkoportaille asti ja siitäkin alemma, hypäten vanhalle ovenpuoliskolle, joka loassa teki astinlaudan virkaa.

— Näkeekö veli? sanoi hän virkaveljelleen, kun tämä ennätti portaille. — Se on lapsen kehto.

— Miksen minä näkisi, vastasi Streng. — Kehtoja on

aina ollut ja tulee aina olemaan. Olemme itsekin maanneet kehdoissa.

— Eikö veli näe tässä mitään muuta? kimmastui Burtz.

Riidan esine oli tällä hetkellä maassa. Sitä saattoi helposti tarkastaa. Aurinko paistoi siihen ja vanha mies pyyhki hikeä otsaltaan, ennenkuin uudelleen ryhtyi tarttumaan kantamukseensa. Hän pyrki Hämeenkadulle, jossa oli rattaat keskellä liejua. Streng veteli leukaansa.

— Muistakaamme keitä olemme. Järjestys täytyy palauttaa. Mutta en näe mitään aihetta puuttua tuon miehen kulkuun.

— Mutta kehto raatihuoneella! huudahti Burtz. — Mitä raatihuoneella tehdään kehdoilla? Selin, kirkonisäntä, ketä täällä raatihuoneella on soudatettu? Ukko, ukko, pysähdy! Vai niin: vanha Silcke, jollen erehdy. Pysähdy, jollet tahdo raastupaan. Selin, Selin, ketä tuossa huonekalussa on soudatettu? No, vastaa sinä, Tellqvist, äläkä siinä viheltele, senkin klarinetti. Veli Streng, en ole rauhan mies tässä suhteessa, veli tietää sen. Täällä ei jäniksen kypälällä toimiteta mitään. Täytyy tarttua karhun kämmenellä, piru vie. No, Selin, tule tänne ja sano, onko tuo lapsen kehto vai onko se sian kaukalo? No, pääsetkö tänne, et ainakaan sinä ole nähnyt nälkää tämän sodan aikana. Onko tuo lapsen kehto vai sian kaukalo?

Selinin punaiset täysikuukasvot katsoivat kantamuksen takaa, jota hän kaksin käsin raahasi sylissänsä. Hän vastasi sävyisästi:

— Lapsen kehto, veli hyvä. Tiedän sen näkemättä. Täällä on ollut tekemistä, saan vakuuttaa, majoitusta, muonitusta, sovittelemista ja lisäksi ainaista sadetta. Paljon muuta ylimääräistä saattaa löytyä kaupungin kellarista, kun etsitään.

— Täytyy toimittaa suursiivous, sanoi Streng. — Järjestyksen täytyy palata.

— Jumaliste, tämä on liikaa! huohotti Burtz ja hänen suuret kellahtavat hampaansa haukkasivat näkymätöntä saalista.

— Mitä ylimääräistä? Onko viinikellari ehkä täynnä pikkulapsenruumiita?

Hiki valui alas Selinin kasvoja, tipahtaen valkoiselle silkille ja kultaisille tupsuille, joita hän kantoi sylissään.

— Pelastetut molemmat! sanoi hän, vuoroin levitel-
len vaatteita, vuoroin vetäisten kädellä hikeä kasvoil-
taan. — Sekä ratsuväen lippu että jalkaväen lippu.
Voimmehan toki iloita siitäkin, että kaupungin liput
on pelastettu.

Burtzille ei enää kelvannut mikään. Hän löysi ho-
metta Helsingin vaakunasta, niin, ja pitkin kangasta
oli tahroja. Hän lausui yhteen kyytiin tuomion koko
sotavuoden aikaisesta komennosta ja kaikista käytyreistä
ja lautastennuolijoista. Sama jumalaton siivo kellarista
istuntosaleihin asti. Ruumiita ja raatoja yhä vielä kau-
pungin kaduilla, lasten kehoja raatihuoneen katon alla.
Mitä kuljettavatkaan koirat tuolla? Onko tämä kris-
tittyä yhteiskuntaa? Pyssy tänne, hän ampuu omin kä-
sin ne julmetut, ne kanaljat!

Burtz oli puhuessaan likenemistään likennyt portaita
ja seisoi ylimmillä askelilla, kun huomasi koiralauman
kirkkomaalla. Streng hiljensi häntä muistuttamalla, että
hänen omat koiransa näyttävät olevan joukossa.

Selinin ohimoilla pullistuivat suonet. Ja ne nousivat
vielä jonkin aikaa, kun raatimies veti esiin laivasillan
huonouden, hevosten puutteen kaupungissa, jopa senkin,
ettei kuulunut olevan edes ehtoollisviiniä. Viimeisen
moitteen kuullessaan hymähti Selin ja kysyi, tunsiko
arvon veli Burtz tarvetta nauttia pyhiä armonvälineitä.
Viiniä oli, vaikkapa koko kaupunki olisi sunnuntaina
halunnut kommunisteerata. Hän kirkonisäntänä mahtoi
sen asian tietää. Totta oli, että yritys tehtiin viedä rans-
kalainen viini kellarista. Sanottiin, että sairaat sitä
tarvitsivat. Mutta hän läksi itse venäläisen päällystön
puheille eikä kukaan enää hiiskunut sanaakaan ehtool-
lisviinistä.

Streng kertoi, että kirkonkellot tulevat ensi laivalla.
Suthoff on kaiken aikaa valvonut niiden turvallisuutta.
Hän ne vei ja hän ne tahtoo tuoda.

Kuin palkattuna ilmaantui Tellqvist nyt raatihuo-
neen eteiseen. Mikä muutos olikaan miehessä tapah-
tunut!

— Herran rauhaa, sanoi hän, ojentaen kätensä ensin
Strengille, sitten Burtzille ja vihdoin Selinille. — Iloit-

kaaamme ja riemuitkaamme, koska vihollinen on taas voitettu ja rauha palannut, sekä rauhan mukana meidän esivaltamme. Vihollisen hävitys on jälleen ollut kaupungissamme hirvittävä emmekä vielä ole jaksaneet ...

Burtz pyöristi silmänsä. Tellqvist oli viattoman ja viekkaan näköinen ja tyhmä Streng asettui häntä kuuntelemaan niinkuin pormestari kuuntelee lähetystä — vaikka toivoisikin pormestariksi, vanha aasi! ajatteli Burtz. Häntä, Burtzia ei Tellqvist petä.

— ... poistaa jälkiä jatkoi majatalon isäntä, — niinkuin näkyy. Mutta toivokaamme, ettei meitä tuomittaisi, sillä millä tuomiolla me tuomitsemme, sillä tuomiolla pitää meidätkin tuomittaman. Toivomme — ja näemmekin —, että esivaltamme iloitsee hyvän terveyden lahjasta ja saamme kai pian odottaa...

Burtz iski keppinsä kivipermantoon.

— Tee nyt ristinmerkit samalla ja lyö pääsi tuohon kynnykseen. Uskomme, että sinusta sill'aikaa on tehty venäläinen pappi ja että olet pomiluinut vatsasi täyteen ja arkkusi täyteen. Sen olet jaksanut, piru tietköön. Mutta voit säästää puheesi siihen, kun suotuisat tuulet tuovat kotiin muut. Eipä sinua näkynyt missään silloin, kun me ensimmäiset saavuimme. Olit »matkoilla» ja tavernisi hoiti itseänsä niinkuin virstan tolppakin tuossa, jota et ole jaksanut oikaista pystyyn. . .

Streng laski kätensä Tellqvistin olkapäälle.

— Kiitämme hyvistä toivotuksistasi ja lopetamme tämän keskustelun tähän. Järjestys täytyy saada aikaan. Pian saapuvat muut ja maaherraakin voimme pian tervehtiä ... Älä huoli, Tellqvist, tehdä tikusta asiaa. Ja sinä, veli Burtz — missä ovat kaupungin palvelijat, kun eivät ole paikalla? Älä yksin kanno, Selin, tulemme auttamaan.

Streng riensi nostamaan Selinin avuksi. He raahasivat pientä rautakirstua ja siinä oli kantamista kahdellekin hengelle.

Burtz ja Tellqvist seisoivat vastatusten. Ensin sylkäisi Burtz, huutaen, ettei hänen sanojensa merkitystä tarvinnut pienentää: hän oli vasta päässyt sanottavansa alkuun ja paljon pahempaa oli sanomatta. Tellqvist sylkäisi sitten ja vetosi Strengiin ja Seliniin: hehän

kuulivat, mistä häntä syytettiin. Hän muka ristinmerkkien tekijä ja pomiluitsija — kiehuva helvetti, tätä loukkausta ei unohdeta! »Tuonne ylhäälle» siitä mennään ja siellä saa raatimies tietää, onko lakia Ruotsin valtakunnassa, vai veivätkö pelkurit sen mukanaan niinkuin kullat ja hopeat.

— Pelkurit! sanoi Burtz. — Lausupahan se uudestaan! Te kuulitte, kanssaporvarit, että hän sanoi minua pelkuriksi.

— Emme mitään kuulleet! vakuutti Streng. — Emme mitään tahdo kuulla. Rauha on palannut, järjestyksen pitää palata. Hillitkää mielenne ja muistakaa asemanne kaupungin johdossa. Täällä ovat toden teolla säilyneet kirkon hopeat. Ja minä kun niin varoitin jättämästä niitä tänne. Maan povi säilyttää yhtäkaikki hyvin.

— Mutta ne olivatkin syvällä, kehui Selin. — Suthoffin puodin alla. Hän itse oli mukana kaivamassa. Saivat lähettää laivasta kiiruhtamaan. Unohti rouvansa ja lapsensa kotiin ja kädet mullassa läksi samassa kuormassa kuin kirkonkellot. Saa nähdä, tuoko omat hopeansa kotiin yhtä hyvässä kunnossa. Ja kyllä me kirkonkellojenkin kanssa hikoilimme. Suthoff unohti rouvansa ja lapsensa, mutta kyllä kaupungin tavaroista pidettiin huoli.

Burtz naurahti pahasti.

— Vai niin sinä luulet, kiekko väarti. Saat nyt nähdä, jakka kauppias palaa, kirkonkellotko hänellä on lähin asia. Vaikka olisivat tuhannen nuuskana.

— Eivät ole, sanoi Selin. — Eheät ovat. Se jo sovittiin täällä, ettei niihin kosketa, ennenkuin Helsingissä. Ne pantiin hyvin.

— No, no, no, ole sinä vain uskollinen kauppias Jakob Suthoffille — varmasti hän on mahtavin mies Helsingissä tällä hetkellä. Sillä hän on rikkain.

Ärsyttääkseen Burtzia liittyi Tellqvist Seliniin. Täytyihän se sanoa, että kaupungin parasta Suthoff katsoi. Hänhän väitti, että Helsingin satama oli parempi kuin Tukholman satama! Sananvaihto jatkui, huolimatta Strengin väliintulosta. Kauppias Tellqvistillä ja raatimies Burtzilla oli vanhoja vihoja ja niitä esiin vetäessään «he viittasivat tuon tuostakin »ylhäälle», missä oikeussalit sijaitsivat. Sitä oli paljon vanhempaakin

kuin eilispäiväinen lehmäjuttu. Virstanpatsas Helsingin majatalon edessä oli kuin olikin vinossa, mutta moni muu asia oli vielä enemmän vinossa. Virstanpatsas Helsingin Suurtorilla kuohuu itsestänsä nurin, sillä maa siinä on vanhaa merenpohjaa. Mutta jos omatunto on vinossa ja kiehuu ja kuohuu, niin se on hullumpaa. Kukahan nekin kähvelsi — ne kaksisataakolmekymmentä taalaria, jotka tervalastista vielä olivat tulevat Burtzille? Kaupungin mahtimiehet väläyttelivät toisilleen silmänvalkuaisiaan. Toinen sanoi: — Eikä tapahdu kuuna päivänä, että Nils Burtz tulee pormestariksi, kun Forsteen jälleen menee valtiopäiville. Siitä pidän minä, Karl Tellqvist, huolen. Kyllä se tunnetaan, että kun herrat pelkäävät nahkaansa, niin he lähtevät pakoon. Sitten ollaan vielä tyytymättömiä niiden toimiin, jotka ovat pysyneet kotona ja valvoneet kaupungin parasta. Minun saappaastani tulee ennemmin pormestari kuin sinusta!

Ja toinen sanoi: — Sinä koira tulit ryssäsaappaissasi, Jumalan sana huulilla, mutta »täällä ylhäällä» tavataan!

Tellqvist oli jo torilla. Hänen korkeat, uudet saappaansa tekivät mahdolliseksi mukavasti kulkea läpi liejun. Virstantolpan luona seisoivat malttamattomana solakka nuorukainen, yllään liian väljät vaatteet.

Tellqvistin suu meni häijyksi vinoon. Kaikkea tässä! Kiehuva helveti, mitä Kustaa Wetterilla oli tekemistä? Kuljeskella kujia ja teitä poikajoukon kanssa, joka ei muuta tehnyt kuin varasteli. Mutta Kustaa Wetter saattoi kerran olla suuren omaisuuden haltija, jos vain osasi pitää rahasta kiinni.

— Tuli pistäydyttyä raatihuoneella, sanoi Tellqvist, niinkuin olisi puhutellut ikäistään ja kaikin puolin vertaistaan. — En ollut vielä tavannut Burtzia ja Strengiä. Tuleekohan Burtzista nyt virkaatekevä pormestari — mitä Kustaa luulee?

— Eikö veljeni tuonut teille sanaa? keskeytti nuorukainen.

Tellqvisti katsoi nopeasti puhujaan. Herttonaisten isännöitsijäkö nyt äkkiä oli noin nostanut Kustaan niskat? Ei suinkaan poikajoukon päällikkyyttä? Jokohan tuota pitäisi kutsua viskaaliksi? Tellqvist säilytti tuttavallisen puhettavan ja otti esille parasta viinaansa. Kyllä

Petter oli käynyt tuomassa sanan. Vaan ei kai tässä kovin kiire ollut. Weckström läksi vielä Suthoffin talolle. Oikein sinne vietiin kuormallinen hirttä ja lauttaa. Kai... kai... tämä ryyppy oli oikeaa laatua? Kas, se oli sitä samaa, mitä tarjottiin pormestari Wettervainajan hautajaisissa. No, hän oli sitä säilyttänyt, kun herrat kaikki sitä silloin niin kehuivat. Pommerista se oli alkujaan. Kai Kustaa muisti? Ne olivat komeat hautajaiset. Hanhetkin olivat Pommerista — niissä ei ollut lihaa, kaikki oli pelkkää rasvaa.

Kustaa Wetter oli sanomaisillaan, ettei saanut tuoda hänen näkyvilleenkään sitä viinaa, mitä oli ollut hänen isänsä hautajaisissa. Mutta eihän hänen käynyt näyttäminen, että tuo pommerilainen juoma silloin oli saatanut hänet meripuotien takana ylenantamaan, niin että hän oli menehtymäisillään. Kukaan ei ollut häntä nähnyt, hän oli hautajaishumusta paennut sinne yksinään.

— Pommerilainen on väkevää, sanoi Tellqvist suutaan maiskuttaen. — Kustaa oli silloin vielä nuori.

Kustaa Wetter ei voinut estää punaa nousemasta kasvoilleen. Hän ei mihinkään kajonnut niin vastenmielisesti kuin muistoon isänsä komeista hautajaisista. Ja niihin ihmiset aina palasivat. Toiset sanoivat niitä hauskoiksi hautajaisiksi. Lähes kolmeen päivään ei hän ollut kotona, se se oli ollut kaikkein hausuinta. Täti Suthoff oli ottanut hänet ja Petterin ja heidän sisarensa kotiinsa Kirkkokadulle. He olivat laulaneet, tanssineet ja leikkineet piilosilla. Täti Suthoffin kädet olivat tuoksuneet hyvältä, hän silitti heitä kaikkia poskelle ja kyyneleet nousivat yhtä mittaa hänen silmiinsä. Kuinka ei hän pelännyt miestänsä, mustaa sanatonta kauppiasta, joka ei kolmanneksi päiväksi jäänyt hautajaisiin? Hedullakaan ei pelännyt häntä, vaan meni näyttämään hänelle kaunista uutta otsaripaansa. Hän oli Hedullan isä Heillä, Wettereilla, ei enää ollut isää. Eikä äitiäkään.

— Antakaa tänne! sanoi nuori Wetter Tellqvistille. — Sitä pommerilaista tietenkä. Tahdon vain nähdä, onko se todella yhtä hyvää.

Hän näki Tellqvistin nöyristä, liukkaista liikkeistä, että tämä juoma oli jotakin aivan toista, ja sanoi hymyillen, että hän jo hajusta, näin matkan päästä, tunsikin että oikea pommerilainen oli varastettu majatalon kel-

larista ja sijalle tuotu jotakin eilispäivän sotkua. Ei silti, ettei tämä saattanut olla hyvää, tämäkin.

Tellqvist ihmetteli: sitä hän itsekin oli epäillyt, ettei tämä ollut aivan samaa. Mutta että Kustaa noin saattoi sen arvioida, sitä ei hän olisi uskonut. Kyllä on tarkka maku!

— Menee kuitenkin mukiin, selitti Kustaa Wetterlyöden pöytään tyhjän pikarin ja kiirehtien ikkunaan. — Missä ne näin viipyvät?

Hän tunsu häveten, että pahoinvointi nyt valtaa hänet aivan niinkuin silloinkin isän hautajaisissa, ja mietti, minne hän pääsisi hetkeksi pistäytymään. Yht'äkkiä hän keksi pyytää, että Tellqvist lähtisi Weckströmiä kiiruhtamaan. Mutta Teliqvistiä ei niinkään petetty. Hän näki pojan valkoisen nenänpään ja purskahti suureen nauruun.

— Pommerilaista on! sanoi hän vahingoniloissaan. — Ei ole mitään eilispäivän sotkua, ei Helsingin tavernissa sellaista kaupata. Piloillani puhuin sotkusta! On niitä vanhoja miehiäkin ollut, joiden nenänpää on valjennut Karl Tellqvistin pikarin ääressä. Otetaan vähän suolaista. Täällä on sekä tikkusuolaista että maustettua ja vähemmin suolattua. Susisaarten traktööri aina suola meille kalat.

Nuoren Kustaa Wetterin mieleen välähti Susisaarten traktöörin tanakka olemus ja heti sen taakse ilmaantui Dähmanin lesken murhaaja, joka oli päässyt Leijonien käsistä, purtuaan ympärilleen kuin villipeto. Kuin maan alle hän oli mennyt. Mutta ilta olikin ollut säkkipimeä ja he, Leijonat, olivat silloin vielä pieniä. Nyt he kyllä olisivat hänet voittaneet. Mutta sitkeäpä oli tämä kala, voittamista oli siinäkin. Edellisten syöjien jättämät kalanpäät ja pyrstöt täyttivät alahyllyn. Lautaset olivat niin paksun suolakerroksen peitossa, ettei olisi luullut kaupungissa suolanpuutetta olleen. Wetter piteli kalaa sormissaan ja nirsi suurin, tervein hampain sen niskaa.

Kuinka hänen tänään olikin niin kumma ollakseen. Mitä oikeastaan oli tapahtunut? Ei mitään muuta kuin että Weckström oli pysäyttänyt hänet Tallinmäellä, kun hän Keppi-Saaran kanssa teki kauppaa saappaista. »Nuori herra», oli provianttimestari sanonut, »eikö

nuori herra ennättäisi lähteä Espooseen noutamaan kaupпамies Suthoffin perhettä? Annan hevoseni ja saattomiehen, joka tuntee tien. Mutta älkää jääkö maakaamaan ja katsokaa, ettei hevosta varasteta. Rouvan ja lasten täytyy olla täällä, kun Suthoff saapuu.»

Kustaa Wetterin päässä kulkivat ajatukset niinkuin tällä hetkellä pilvet hänen kotikaupunkinsa taivaalla. Pilvilaumat olivat kuin se poikajoukko, joka viime vuoden aikana oli liehunut sinne tänne, milloin kyttäillen tulliporteilla, milloin silloilla, milloin ranta-aittojen takana, milloin vuorilla — sateessa ja tuulessa, pimeässä ja päivänvalossa, mutta varsinkin pimeässä. Niin hauskaa ei kai koskaan enää tulisi. Kustaa tunsi yht'äkkiä, ettei nälkä ollut mitään, eikä vilu eikä vaara. Se oli sentään yö sekin, kun he Jepun kanssa piiloilivat hirsipuuvuorella ja koko komppania ryssiä haki heitä pistääkseen heidät palavaan uuniin. Jollei tuuli olisi satunut puhaltamaan soihtua sammuksiin, niin ei mikään olisi heitä pelastanut. Venäläiset luulivat kivien vierineen alas, mutta he, Jepu ja Kustaa ne olivat, jotka hyppäsivät. Vasta sitten kun venäläiset etenivät Kruunun hevoshakaan päin, alkoivat pojat tarkastella, mikä jäsen heillä oli poikki, mikä eheänä. Kaikki oli eheänä eikä sydänkään ollut haljennut. Kun he luulivat kaikkien jo lähteneen, heittäytyivät he järveen uidakseen yli ja painuakseen metsiin. Tullilta huudettiin ja ammuttiin, mutta he pääsivät kuin pääsivätkin eheinä rannalle. He istuivat Jepun kanssa petäjässä, kun komppania marssi ohitse. Sitä kesti niin kauan, että pojat olivat pyörtymäisillään. Nälkä oli, vilu oli — ne olivat hauskoja arkoja. Hän, Kustaa, oli silloin niin pieni. Nyt ei hän olisi kelvannutkaan sellaiseen leikkiin. Kuin sisilisko pääsi silloin, vuosi sitten, livahtamaan. Nyt oli toista, hän oli mies.

Hän tunsi sen tänään. Hän tunsi sen, kun ajatteli, että hän ehkä jo huomenna näkisi Hedullan. Weckström oli yhtäkaikki hyvä mies, kun hän juuri Kustaan valitsi hakemaan Hedvig Ulrikaa, hänen äitiään ja sisartaan. Tuntui ihmeelliseltä lähteä pelastamaan heitä. Hän ei ensimmäistä kertaa ollut pelastamismatkalla. Leijonat olivat tulleet paikalle juuri oikealla hetkellä, kun sotamiehet aikoivat käydä käsiksi Töölön palvelus-

piikaan, joka oli tuomassa munia kaupunkiin, seurassaan emännän pieni poika. Dammertin lampaat he olivat tuoneet veneillä. Se ei ollutkaan mikään helppo asia niin kaukaa. Jok'ikinen lammas oli sidottava jaloistaan. Ja jospa olisi huomannut saassa, että ne niin huutaisivat. Mutta vasta merellä alkoi määkinä. Olisi luullut, että jok'ikisen kurkkuun pistettiin veistä. Täytyi sitoa suutkin. Vene oli kaatumaisillaan. Katajanokan rannassa se sitten tapahtuikin. Pilkkopimeässä ei nähnyt kiviä. Vesi oli lisäksi korkealla. Toiset lampaista pääsivät maihin elävinä, toiset saatiin ylös kuolleina. Dammert myi kuolleet hyvästä hinnasta venäläiselle muonitusmestarille.

Kustaa Wetter viipyi tahallaan näissä muistoissa, jotka tekivät hyvää hänen mielelleen. Oli monta asiaa, joita ei halunnut muistaa. Juuri nyt kun hänen piti astua Hedullan äidin eteen, kiusasi häntä moni teko, jota hän oli pitänyt mitättömänä, mutta joka nut tuntui synniltä. Ei ikinä kauppamies anna hänelle tytärtään! Moni antaisi mielellään, mutta hän ei voi ajatellakaan muita kuin Suthoffin keskimmäistä tytärtä. Kukaan ei ole ollut hänelle niin hyvä kuin silloin isän kuoltua Hedulla ja hänen äitinsä. Ja aina he ovat olleet yhtä hyvät. Ei missään ole sellaista kuin heillä. Aina tansitaan ja lauletaan. Ei pahasti pelätä mustaa Suthoffiaakaan, vaikka hän istuu ääneti. Mutta hän ei anna tytärtään Kustaa Wetterille. Selinin tyttö tulisi tunkeamalla. Senkin vinosilmä, johon ei Kustaa viitsisi sylkäistäkään. Mutta mitä Hedulla itse ajattelee? Hän on vanhempi Kustaata. Hän oli pitempikin. Mutta nyt on Kustaa kasvanut. Ja partakin kasvaa. Eikä pommerilainenkaan enää tunnu tekevän kovin paha.

Kustaan sydän löi kiivaasti, kun hän pitkin askelin mittasi tavernihuonetta, jonka kaksi ikkunaa antoi torille, kaksi kirkkomaalle ja päätyikkuna Corps de gardelle päin. Hänen täytyi taipua katsellessaan ulos, niin hän oli kasvanut — se ilahutti häntä. Hänen isänsä oli ollut pitkä ja kaunis mies, Helsingin pormestari Abraham Wetter. Entä jos hänestä, Kustaasta, tulisi isänsä seuraaja. Hän oli nyt sisaruksistansa vanhin, paha vain, että heillä oli holhooja sekä Tukholmassa että täällä. Jos kauppamies Suthoff osaisi nauraa, niin hän kai nau-

raisi häntä, jos hän astuisi hänen eteensä ja sanoisi: pyydän tyttärenne Hedvig Ulrikan kättä. Tämän tietäen on aivan turhaa lähteä Leijonien kanssa vuorille tähystelemään laivoja ja korjata taiteensa mitä saa. Tulee viinejä, kahvia, silkkikankaita. Jospa voisikin unoh-
taa Hedullan!

Mutta oli tapahtunut jotakin, joka yht'äkkiä oli muuttanut hänet. Hän pelkäsi Leijonien ilmestymistä torille ja sitä, että he rupeaisivat tahtomaan häntä retkilleen. Hän ei mitenkään nyt halunnut ottaa haltuunsa salatavaa tavaraa. Tai lähteä Munkkiniemen metsiin ajamaan takaa villiytynyttä lehmää. Hän halusi yksinomaan mennä Espooseen. Kunhan ei Weckström olisi-
kin muuttanut mieltään ja lähettäisi muita.

Minkätähden kaikki näin viipyivät? Mitä rähinää torilla oli? Kustaa katseli ikkunasta, vältellen, ettei häntä nähtäisi. Raatimiesten ääni kuului. Tavernin portista tuli vaimoja, hihat ja hameet ylhäällä, seuraamaan toraa. Pari maalaistakin näkyi joukosta. Kustaan katse kiintyi virstantolppaan. »Heising Kyrckioby 2 mijler», oli toisella puolen taulua, toisella: »Esbo Fins 3 1/2 mijler». Ensimmäistä kertaa elämässään kiinnitti nuorukainen huomionsa tähän: Esbo Fins 3 1/2 mijler. Paljonkohan siitä oli Nupuriin? Nupurissa asuivat Weckströmin omaiset, sinne hän oli lähettänyt Suthoffit. Se oli tietöntä erämaata. Siellä asui suomalaisia. Weckströmkkin oli näitä, vaikk'ei hän sitä tunnustanut. Moukka! Oli mahtanut olla kauheaa koko vuoden asua siellä. Olivatkohan Suthoffit enää hengissäkään. Täytyisi kiirehtää. Kustaasta tuntui siltä kuin hänen olisi pitänyt lähteä hengenvaarasta pelastamaan Hedullaa ja hänen äitiään. Ettei hän vain tulisi myöhään. Miksei hän ollut lähtenyt aikaisemmin ja omin päin? Tarvitiinko siihen Weckströmin kehoitusta? Missä hänen oma älynsä oli ollut?

Hän alkoi miltei toivoa, että Hedvig Ulrika olisi kärsinyt paljon ja että hän, Kustaa, saisi hänet vapauttaa. Silloin täytyisi Suthoffin antaa hänet hänelle, Kustalle. Pormestarinna, Herttonaisten, Bothbyn ja Helsingin ainoan suuren kivitalon rouva — rikkaan Suthoffin täytyy ymmärtää, että mistä hänen tyttärensä paremman-
kaan kosijan saa.

Ja miksei hänestä, Kustaa Wetterista, voisi tulla aatelismies ja vaikkapa kreivi!

Hedulla täyttää tänä vuonna seitsemäntoista vuotta.

Kustaa Wetter etsi peiliä. Siitä oli kauan kun hän, Kustaa, oli katsonut peiliin. Häntä oli joskus sanottu kauniiksi. Se komea venäläinen luutnantinsisar, Avdotja Gavrilovna, taputti kerran häntä poskelle ja sanoi häntä kyyhkyläisekseen.

Ja hän, Kustaa Wetter, asteli pitkin majatalon salia etsien peiliä, tai ties mitä hän etsi. Hän oli kuuma ja kylmä, hiki ja vilu. Hänen silmänsä kohtasivat kuninkaitten ja kuningattarien kuvia, hänen silmänsä hipoi yli kuningattarien valkoisten povien. Kuumat laineet kävivät hänen lävitseen. Hänen täytyi oikaista jäseniään, hänen täytyi istuutua. Hänen edessään väikkyi jotakin niin ihanaa, että pyörtytti.

— Hedvig Ulrika Wetter, fru till Hertonäs, Bothby ...

Hän heräsi omaan ääneensä ja näki yhä ympärillään majatalon harmaan huoneen, jonka toisessa päässä oli myymäpöytä laseineen, pulloineen ja hyllyineen, toisessa päässä leveät kaksiosaiset sängyt, hyvin pitkä sohva ja sen edessä pöytä. Pihanpuoleisten ikkunoiden läpi näkyi naisia, jotka kaivon ympärillä pesivät ja puhelivat. Kustaan silmät näkivät heidän paljaat nilkkansa ja käsivartensa. Häntä iljetti.

— Hedvig Ulrika, Hedulla, Hedulla!

Mitä tämä viivyttelyminen tiesi? Jokainen silmänräpäyshän voi olla kallis. Kustaa hääti ympäriltään kärpäset. Huone oli niitä sakeanaan. Hyllyjen luota, missä oli ruoanjätteitä, ne kiehvina parvina tekivät retkeilyjä ympäri huonetta. Hänen piti juuri tarttua nahkaiseen plätkään, joka riippui seinällä ja jonka tehokkaan toiminnan jälkiä saattoi nähdä pitkin seiniä, kun hän ulkoa erotti tutun äänen.

Se oli Leijonain vihellys. Häneen vihlaisi, kun hän sen kuuli. Vielä tänä aamuna hän olisi karkaamalla karannut tätä vihellystä kohti. Se sisälsi kaikki sota-ajan sankariteot, koko sota-ajan muistot, koko hänen päällikkyytensä riemulliset seikkailut, kaiken Helsingin urhoollisimpien poikain ystävyyden. Mutta Weckström oli ennättänyt pyytää häntä lähtemään Hedullaa tuomaan. Hedulla oli tullut hänen silmiensä eteen,

Hedulla oli sekaantunut hänen vereensä. Kun hän kuuli vihellyksen, niin hän toivoi olevansa hyvin kaukana täältä. Hän kopeloi taskuunsa, tunnustellakseen, olivatko aseet paikallaan, ja karkasi pihanpuoleiselle ikkunalle aikoen särkeä ruudun ja hypätä ulos.

Mutta Leijonat kirkuivat iloisesti virstantolpan luona ja kyselivät suurella äänellä Kustaa Wetteria. Ja samassa tömisivät portaat heidän jalkojensa alla ja samassa he töhnäsivät keskelle karpäspilveä ja piirittivät Kustaan ja ilmoittivat, että laiva näkyy.

— Laiva näkyy.

— Se on kolmimasto!

— Nuori Tobias se on!

Kustaa Wetter tunsi olevansa petturi ja kavaltaja, kun ei hän iloinnut heidän mukanaan. Hänen piti ruveta puhumaan kiireellisestä matkastaan, kun Leijonat jo selittivät, että Ruutanatkin olivat rantapuotien takana, että Kustaan oli tultava heidän mukaansa — menköön Espooseen kuka tahansa. Tai antaa rikkaan Suthoffin rouvan laulaa siellä niin, että kerran saa kylläkseen.

Kustaa pani nopeasti merkille, ettei Clayhills ollut täällä. Ettei hän vain olisi lähtenyt omia teitään Hedullan jälkeen. Leijonat oikeastaan vetivät hänet mukanaan ja torilla he heti näkivät Weckstromin.

Hänen ruskea nahkatakkinsa erottautui ihmisjoukosta, leveät hartiat kiilsivät ikäänkuin ne olisivat olleet rasvatut. Hänen leveä, suuri nenänvartensa piti puoliaan kuin hyvä aallonmurtaja. Hänellä ei ollut sodan aikana ollut hätäpäivää.

Kustaa Wetter tunsi inhoa häntä kohtaan. Häntä ällötti tällä hetkellä koko lähtö ja silmänräpäyksen ajan hän tunsi halua jälleen ruveta pojaksi — Isak Ross oli sanonut, ettei mitään uljaampaa ja urhoollisempaa ole kuin poika! Mutta silloin käänsi provianttimestari kasvonsa poikajoukkoa kohden — ne olivat täynnä tyyntä tarmoa ja tahtoa —, viittasi yhdellä sormella, niinkuin moukka viittaa käskyläiselleen, ja Kustaa Wetter tunsi sitovasti, että hänen on lähdettävä, että provianttimestari antaa hänelle hevosen, eväät, saattajan ja rahat. Sitä ei Clayhillsille anna kukaan.

Hedulla, Hedulla!

Torilla oli tällä hetkellä niin paljon nähtävää, ettei yksikään Helsingin asujain olisi vapaaehtoisesti jättänyt käyttämättä tilaisuutta hyväkseen. Weckströmkään ei pitänyt kiirettä, vaan seurasi mitä tapahtuisi Suthoffin kehdolle. Siinä oli nuoria laihtuneita naisia, jotka juoksivat työnsä äärestä tyydyttämään seikkailunhaluun, vanhuksia, jotka haeskelleessaan kaupungin rannioista jotakin käyttökelpoista vainusivat raatihuoneen edessä olevan jotakin saalista, mutta ennen kaikkea ajelehti kansanjoukossa lapsia, repaleisia, laihoja, puolialastomia vekaraita, jotka hajaantuivat kuin kalanmäti, milloin sitä kalikalla liikutellaan.

Vanha Silcke kantamuksineen oli komennettu Korttekaarten eteen, ja raatimies Burtz teki hänelle kysymyksiä, seisoen oven puoliskolla, joka oli raatihuoneen edustalta siirretty sopivan välimatkan päähän. Heidän välillään oli kehto, laatuaan harvinaisen suuri ja kal-lisarvoinen. Täytyi ihmetellä, että vanhus oli jaksanut sitä liikutella. Hän tuntuikin nääntyneeltä, hartiat olivat riipuksissa ja mieli painuksissa — senkin saattoi panna merkille. Hän tuijotti maahan ja kansa tuijotti kehtoon. Vanha Keppi-Saara, vastataitettu saunavihta kainalossa, tarkasti kehtoa niin likeltä, että järjestysmiehen täytyi työntää häntä syrjään.

Ja missäpä harakka, jollei siantappajaisissä — Hullu-Aatami täältä vain puuttui, ja tuossa hän saapuikin, silkinhieno musta koira, Ami, matkassaan.

Tellqvist, sipsutellen koreissa saappaissaan, oli toraillut Nurmijärven miehelle, jotka olivat myyneet leh-mänsä Burtzille, eikä hänelle, Tellqvistille, jonka kuitenkin täytyi muonittaa kotiin palaavat sotajoukot ja monenlaiset suuret herrat, jotka poikkesivat kaupunkiin. Kun hän nyt kuitenkin näki Hullun-Aatamin ja Amin, niin hän mielihyvin silmäili koiran selkää ja puheli:

— Tuosta tulee hyvä kaulus kapprokkiini — annahan tänne se koira.

Aatami sieppasi pienen eläimen syliinsä. Hänen kasvoissaan liikkuvat vain silmät.

— En voi antaa, vastasi hän vapisevaa koira silitellen, — lennän ilmaan, jos luovun Amista. Se on minun ankkurini, olenhan köykäinen kuin heinäsiirikka.

pyydystämme teille käärmeitä. Niiden lihasta tulee viisaaksi. Sen tiesivät jo esivanhempamme, kaimani Aatami ja hänen vaimonsa.

Koiran ei olisi pitänyt ruveta haukkumaan suoraan majatalon isäntää kohden. Tellqvist tuntui haluavan iskeä siihen keppinsä.

Mutta nyt raatimies Burtz suurella äänellä kehoitti asiaan kuulumattomia hajaantumaan koteihinsa ja askareilleen.

He lähtivät vastahakoisesti ja pysähtyivät matkan päähän. Kaksi jännittävää asiaa oli raatimiehen saatettava loppuun: liikkuivatko sepän veljen kiroamat rattaat ja oliko Sigrid Silcken tarkoitus ollut heijata poikalastaan rikkaan kauppamiehen kehdoissa, jotta siihen kohdistettu noituus lapsen tappaisi.

Burtz pyyteli Nurmijärven miehiä käymään kiinni rattaisiin.

— Ryypyt annan, hyvät miehet, ja mielessäni teidät pidän, kun kaupungissa taas hirsii ja hevosmiehiä tarvitaan. Niillä on kuljetettu aseita ja tykkejä, mutta eivät ne enää voi paljoa painaa.

Nyt oli torille yht'äkkiä ilmaantunut Helsingin Leijonien johtava joukko, aikoen puuttua rattaisiin. Burtz kuitenkin puuttui toiseen asiaan, ennenkuin nuoret miehenalut olivat ennättäneet avata suutaan.

— No, jopa jotakin, onko tämä Kustaa Wetter? Oletpa sinä sysännyt korkeuteen. En ollut tuntea. Sisariepusi ehkä tulevat Nuorella Tobiaksella Tukholmasta. Mutta pistäydypä puheillani täällä raatihuoneella, sinusta on minulle kerrottu yhtä ja toista — niin, etten sanoisi pahempaa. Vai niin, täälläpä koko kanäljalau-ma näkyy olevankin. Sehän sopii erinomaisesti. Pojat, kanäljat, nopeasti tänne. Vai sinäkin Jerobeam! Ja sinä Kuhlberg! Pitääkö minun silmiäni uskoa!

— Tässä olisi vielä yksi! sanoi Tellqvist ilkeästi ja toi, harjoista johdattaen, raatimies Burtzin eteen poikanaskalin, jonka takin alta näkyi tunnetun helsinkiläisepän Sorsan valmistama pitkä puukko. — Ehkä raatimies tuntee Nillen, vaikka Nillekin on kasvanut.

Poikanen astui ruskettuneena ja ahavoituneena setänsä eteen ja nyökäytti päätään iloisesti, ikäänkuin kii-tosta odottaen.

Burtz tunsi veljensä pojan, joka oli — hänkin — hänen kummilapsensa ja nimensä kantaja. Hänen olisi pitänyt suuttua, mutta nähdessään puhtaan hehkun poikasen kasvoilla hän ilostui siinä määrin, että unohti olevansa yksi niitä, jotka Helsingin yhteiskunnassa kantavat miekkaa pahantekijöiden rankaisemiseksi. Burtz piti lapsista ja oli lisäksi erikoisen sukurakas. Hänen laskiessaan kätensä Nillen leuan alle valaisi kirkas hymy hänen kasvojaan, ja tämä hymy levisi Nillestä yli koko poikajoukon, joka nyt ympäröi kehtoa ja raatimies Burtzia.

— Kiehuva helvetti, pääsi Tellqvistiltä, — olenpa minä pässi, kun en muista, että veri on sakeaa siinä suvussa. Lähdetään pois, provianttimestari, taverniin. No, Wetter, pieni pommerilainen vielä ennen matkaa. Ja te, akat, senkin nartut, enkö palkannut teitä tynnyrejä pesemään. Mitä te täällä!

Nuori Clayhills toimitti nyt poikain puolesta, että he kyllä olivat koettaneet vetää pois rattaat Hämeentien päästä, silloin kun he olivat auttamassa, kun kuollut hevonen vietiin. Hevonen, niin, siinä oli ollut neljäkin hevosta peräkanaa — helkatinmoinen asekuorma perässä, mutta kolme hevosta oli jäänyt henkiin, ensimmäinen oli ollut lopetettava. Huono se tietenkin oli ollut, missäpä täällä kunnollista hevosta näki, paitsi se keisarinnan hevonen. He olivat laskeneet, että kaupungissa yhteensä oli kymmenen ja puoli hevosta. Niin, rattaat eivät lähteneet liikkeelle, siinä oli ollut muitakin vetämässä.

Tämän tiesivät kaikki ja kaikki olivat nyt hyvin hiljaa.

— Mitä? sanoi raatimies Burtz. — Mitä merkitsee tämä hiljaisuus? Ja ne kymmenen ja puoli hevosta?

— Puoli hevosta on varsa, vastasi Clayhills vakavana. — Rattaat eivät liiku. Voimme koettaa. Mutta ne eivät liiku.

Nyt liikahti vanha Silcke. Hän tuntui katsovan, että tyydyttävästi oli vastannut kaikkiin korkean oikeuden kysymyksiin ja että hänen asiansa oli selvä. Mutta raatimies huusi >seis!> Ja vanhus vaihtoi jalkaa ja päästi jälleen hartiansa painumaan. Hän oli syyllisen näköinen, väsynyt ja surkea.

— Mikseivät rattaat liikkuisi? sanoi Burtz hämmästyneenä ja vainuten jotakin salaperäistä. Noituutta — sitä kai tiesi tämä hiljaisuus. Hän tunsi sen erittäin hyvin raastuvanoikeuden istunnoista.

— Ne liikkuvat, kun miehet tarttuvat aisoihin, vastasi Weckström. — Lapsethan niitä vain ovat koettaneet liikuttaa.

Ja hän nauroi leveästi.

Kaikki panivat merkille, että Weckström nyt sodan jälkeen oli toinen mies kuin ennen sotaa. Hän oli nostanut niskansa, hän.

Kuinka Kustaa Wetter häntä vihasi. He — lapsia!

— Kukahan tässä on ennättänyt lapsi olla, piru vie!

Leijonat huusivat yhdestä suusta, että kyllä he jaksavat siinä, missä miehetkin. Pojat voittavatkin miehet!

— Ne rattaat ovat kirotut, sanoi toimeliaasti pieni Nille Burtz.

— Me sen tiedämme! vakuuttivat pojat yhdestä suusta.

— Suu kiinni, junkkarit! huusi raatimies, sisimmäsään toivoen, että tämä ikävä ja häntä itseäänkin kamottava kuulustelu päättyisi. — Ovatko ne sitten noitutut, sitäkö sinä, naskali, tahdot tuossa väittää? Te olette lapsia ja teidän paikkanne on lastenkamarissa eikä kuljeskelemassa. Minulle on jo valitettu sitä rosvonelämää, mitä te vietätte, vaikka olette kunniallisten vanhempien lapsia. Minne Henni on joutunut, Henni Forsius? Hänen äitinsä on turhaan huudellut häntä pitkin katuja. Mitä? Mitä? Mitä hän syö? Jauhoja Dähmanin leskenpojan luona? Niinpä hakekaa hänet kiireesti ja viekää kotiin. Jos pääsette selkäsaunalla jok'ikinen, suuret ja pienet, niin saatte olla iloissanne. Kun tulette kotiin, niin vetäkää alas housut ja ottakaa hyvä vitsa ja sanokaa, että raatimies Burtz käski isän paukuttaa. Kuka siellä mukisee? Tiedättekö te, kuka minä olen? Tämän minuutin hetkellä te menette kotiin jokainen. Ja jos teitä vielä nähdään yhdessä, niin joudutte »tuonne ylös». Mars! Ja te Nurmijärven miehet ja keitä siellä on, käykää kiinni rattaisiin ja näyttäkää, että olette kristittyjä ihmisiä.

Syntyä äänettämyys.

Burtzin silmät kulkivat ryhmästä toiseen. Vanhan Silcken kasvot tuijottivat kivettyneinä kehtoon, pesuvaimot katselivat säikähtyneinä toisiinsa, nurmijärveläiset tuntuivat tapailevan sanoja, poikajoukko pysytteli uppiniskaisena johtajiensa ympärillä.

— Mitä tämä merkitsee? ihmetteli Burtz ja lauhtui oman hämmästyksensä vaikutuksesta. — Ettekö saa suutanne auki? No, Wetter, puhu sinä. Selkäsaunan saat silti, koska olet viekoitellut kunniallisten ihmisten lapsia mustalaisten teille.

Viime sanat lausuttiin leikkisän hyväntahtoisesti.

— Meitä ei ole viekoiteltu! huusi Clayhills tuimasti.

— Ei ole! huusivat muut. — Itse olemme menneet! Olemme hyödyttäneet isänmaata.

— Vai hyödyttäneet! No, sepä on hauskaa kuulla. Menkää kotiin paikalla, siten hyödytätte sitä parhaiten.

— Setä, me tahtoisimme nähdä, kuinka rattaat liikkuvat, pyysi kimakalla lapsenäänellään Niile, raatimies Burtzin veljenpoika.

Raatimiehen silmät laajenivat tuijottaviksi kuin kalalla. Noituus oli tässä varsin ilkeästi osallisena. Mitä hänen sitten nyt oli tehtävä? Streng oli jättänyt hänet pulaan, jättänyt tuon salaperäisen kehdon ja noiden kirottujen rattaiden väliin, ja kaiveli kai kaikessa rauhassa Selinin kanssa kellareista ja kätköistä esille kaupungin tavaroita. Burtz ymmärsi, että he tekivät elämän itselleen mukavaksi, mutta mitä seurasi siitä, jos jokainen niistä, joiden ei pidä miekkaa hukkaan kanta, antaisivat sen kasvaa kiinni huoteraan. Kyllä ne, nuo jumaliset ihmiset, todella osasivat asettaa elämänsä mukavasti. He antoivat aina kaikki vain anteeksi, anteeksi sekä itselleen että muille. Tämä tällainen jo sapetti! Noituus oli vaarallista eikä mikään ollut niin helppoa todistaa kuin että se tai se eukko oli harjoittanut noituutta. Mutta kun noituuden harjoittaminen oli todistettu, silloin seurasi polttorovio ja monet muut, aina asianhaarojen mukaan. Pitikö heidän ensi työseen ryhtyä näin koviin rangaistuskeinoihin? Helppointa olisi ollut jättää rattaat siihen. Mutta siitä ei pääsyt kulkemaan. Ja silloinhan kansa oli jäänyt uskoon, etteivät kaupungin hallitusmiehet pysty palauttamaan järjestystä. Ja entä jos hän sanoo nurmijärveläisille:

käykää kiinni! eivätkä rattaat todella liikahda. Kuka sitä tietää, mitä niille on tehty. Tjaah — tuossa ovat nuo rattaat ja tuossa on tuo kehto, ja ympärillä koko kaupunki.

Posket kylminä korotti raatimies vielä äänensä ja ärjyi kansanjoukkoon:

— Menkää hiiteen kaikki, tai minä panetan teidät joka sielun jalkapuhun ja mustaanpenkkiin ja puuhevososen selkään ja Stockhusiin. Ja jos te, tiikerit tai lejonat tai sudet tai mitä te olette olevinanne, vielä kuljette laumoissa, niin riiputte pian puunlatvoissa. Seis, Silcke, sinä jäät ja joku, joka tietää, kuka nuo rattaat olisi noitunut.

Weckström, provianttimestari, tuli hätäilemättä raatimiehen luo ja puhui rauhallisesti:

— Ne on kirottu, sentähden ei kukaan lähde niitä vetämään. Niitä vedätettiin ihmisvoimalla, niinkuin monta kertaa tässä sodassa täytyi tehdä, kun ei ollut hevosiä. Yksi miehistä, joka oli ollut niitä vetämässä, sattui tulemaan, kun ne tänne ajettiin. Matti Sorsa, sepän veli, se olikin. Hän kirosi niinkuin oikein mies kiroaa, kun pahanhengen puoleen tosissaan kääntyy. Ei se asia kummempi ole.

Burtz kiihtyi uudelleen.

— Kirosi? huudahti hän ja kasvot kävivät sinipunaisiksi. — Eikö Matti Sorsa tiedä, mihin noitus vie?

Weckströmin täyteläiset huulet vetäytyivät hymyyn.

— Miehen olkapäät ovat vieläkin haavoilla. Köydet leikkasivat. Ne eivät mene umpeen. Mutta vien kuin vienkin nuo rattaat hevosellani.

Olipa, olipa Weckström paisunut, sota-aika näkyi toisia lihottavan.

Nyt tuli Streng raatihuoneen portaille, seisautui siihen ja veteli leukaansa. Sennäköinen hän on, hänkin, että jo kuvittelee olevansa Helsingin pormestari, ajatteli Burtz.

— Hän siis kääntyi tosissaan pahanhengen puoleen? toisti hän Weckströmille. — Voiko selvempää noituutta esittää!

— Mies kuolee kuitenkin, sanoi provianttimestari. — Madot syövät hänet elävältä. Minä korjaan rattaat, johan sanoin.

Streng katsoi nyt asiakseen huomauttaa, että jos Weckström korjaa pois rattaat, niin silloinhan kansa näkee, minkä arvoinen koko noituminen on ollut.

Burtzin kasvoilla kuvastui ajatus: mutta entä, jolleivät nuo noidutut rattaat liiku?

Liikkuvat, kuvastivat Weckströmin kasvot vastaukseksi ja hänen hartiansa, jotka tuntuivat olevan luodut jyväsäkkien kantamista varten, kumartuivat kehtoa kohden.

— Mennään nyt kotiin vain, sanoi Streng hiljaa mutta tarmokkaasti virkaveljelleen, — provianttimestari toimittaa hevosillaan pois rattaat kruunun vaunuvajaan. Ja korjaa kehdonkin.

Kukaan ei liikahtanut paikalta.

— Etoile on kengitettävänä, puhui Weckström hätäilemättömään tapaansa, — mutta sen pitäisi pian tulla. Ja tämän kehdon minä kyllä tunnen. Se on Suthoffin kehto, sen voivat kaikki kaupunkilaiset todistaa. Sellaisia ei ole kuin tämä yksi koko Helsingissä ja tuskinpa koko valtakunnassakaan.

Raatimies Burtz teki liikkeen, jonka tarkoitus selvästi oli masentaa pöyhistynyttä provianttimestaria.

— Weckström kuittaa asiat lyhyeen, niinkuin yksinkertaisen kansan on tapana tehdä. Lainoppineen täytyy menetellä toisin. Täytyy tutkia. Kuinka Suthoffin kehto on joutunut vanhalle Silckelle? Ethän ennen ole kulkenut varkaan kirjoissa, Silcke. Sano toki jotakin puolustukseksi. Jouduthan edesvastuuseen. Suthoff tulee ja kysyy kehtoaan. Tämähän on komea laitos. Kas, kas enkelejä. Sehän on kuin mitäkin prinsessä varten tehty. Ja tässä näkyy olevan jumalansanaakin.

Herrat hymähtelivät, astuivat varovasti alas lokaan ja puhelivat hiljaa keskenään. Raatimies Strengkin astui likemmä kehtoa, varovasti hypäten laudalta laudalle. Kaikki olivat yhtäkkiä muistaneet, että Suthoffin kehdesta kulki kummia tarinoita.

— Ostin kehdon rehellisillä rahoilla, sai Silcke vihdoin suustaan. — Kokonaisen taalarin siitä annoin kellarimestarille. Hän sanoi: ota ja vie pois, on vain täällä vastuksena. Tiesin, tiesin, että kehto on kauppiaan herrasväen. Mutta ajattelin: hyvä rouva suo kehdon

köyhille ihmisille, eivät itse enää tarvitse. Rouva oli hyvä köyhille, päältään antoi vaatteen, kun meni pyytämään. Eivät enää itse tarvitse.

Weckström kopeloi taskujaan ja hänen leveillä, tukevilla kasvoillaan leikitteli ivallinen nauru.

— Vai eivät tarvitse — mistä sen tiedät? Suthoffin korea rouva heijaa tässä vielä monta lasta. Huomenna voi rouva olla täällä. Ja laivat tuovat pian itsensä kauppiaan Tukholmasta. Tuossa saat taalarisi, Silcke. Kyllä Sigridin lapselle kelpaa nuorakiikku.

Kaupungin viranomaisten joukkoon saapui nyt pitkä, laiha viskaali-kaupunginvouti Kyreen, astuen sipsuttavin askelin. Herrat saivat häneltä nähtävästi tietää jotakin uutta. He puhelivat, päät yhdessä, jättäen rahvaan rauhassa selvittelemään kauppamies Suthoffin salaisuutta.

Kehto seisoi loassa Korttekaarten edustalla ja aurinko paistoi siihen ystävällisesti. Ihmetellä täytyi päätyihin veistettyjen enkelinpäiden hartautta ja suloa. Ja oliko tuossa jotain kirjoitustakin. Kun Kruunuhaassa vielä oli koivuja täydessä lehdessään, niin naiset olivat pistäytyneet tekemässä saunavihtoja ja nämä loistivat nyt hiukan kellahtavina heidän käsissään, heidän taempaa seuratessaan tapausten kulkua.

Kuulustelua pitikin nyt viskaali, raatimiehen valvoessa, etteivät ihmiset päässeet karkuun. Siitä oli kysymys, mitä he tiesivät tästä kehdestä.

Siinä oli aina soudatettu isoisten lapsia.

Venäläiset upseerit olivat ottaneet sen sotamiesten käsistä juuri kun nämä riitelivät siitä, hakattaisiinko heija polttopuiksi vai vietäisiinkö se Pietariin.

Kauppamies Suthoffin piika oli sanonut sen olevan tehdyn seeteripuusta Libanonin vuorella.

— Te puhutte kaikki mitättömiä, huusi Burtz yhtäkkiä keskelle kuulustelua. — Te tiedätte paljon enemmän. No, lähtekö totuus nahoistasi, Aatami!

Siinä hetkessä alkoi koira herransa sylissä vimmastusti haukkua. Kuono päin kehtoa se, selkakarvat pystyssä, haukkui ikäänkuin kehdoissa olisi ollut joku, joka sitä uhkasi.

— Piru! sammalsi Aatami, turhaan koettaen tyynnyttää koiraansa. — Viaton luontokappale näkee...

Raatimies Goviniuksen pikkupiika parkaisi pahasti ja lähti jo juoksemaan pakoon. Mutta kun hänet tavoitettiin ja pantiin kovalle, tunnusti hän nähneensä kehdonpohjalla sen, jota ei saa mainita. Se oli musta kuin marakatti ja liikutteli sarviaan.

Koira lakkasi haukkumasta. Raatimies Burtz tuli, kasvoiltaan valkoisena, Keppi-Saaran luo ja puhui:

— Sinä varmaan tiedät, mitä tästä kehdesta puhutaan. Puhu totuus. Olethan jumalinen ihminen.

Saara nosti päätään ja katsoi pelotta raatimieheen:

— Se on kaukaa tullut, sanotaan.

— Kaukaa tullut — mitä se merkitsee?

— Meren takaa, sanotaan. Itämeren.

— Siis meren takaa. Jatka, jatka.

— Se on hyvin vanha.

— No niin, mutta mitä sinä tiedät tästä noituudesta? Puhu, muuten sinun voi käydä huonosti.

Keppi-Saara hypisteli saunavihtaa kädessään.

— Sen minä sanoisin papille, pääsi hiljaa hänen huu-liltaan.

— Papille? toisti Burtz. — Mutta mistä nyt otamme papin?

Viskaali Kyreen korotti vuorostaan äänensä:

— Ei ole tarvis. Tästä kehdesta kulkee sellainen puhe, että poikalapset, jotka siinä soudatetaan, kuolevat ja tyttölapset tulevat onnettomiksi — tai olisiko nyt ollut päinvastoin. Eikö kukaan ole kuullut tätä? Eikö se näin ollut, Keppi-Saara? ... Etkö sinä, vanha Silcke, ole tätä kuullut? Ja entä tyttäresi? Eikö tyttäresi tarkoitus vain liene ollut tätä tietä päästä lapsestaan?

Raatimies Streng viittasi nyt ystävällisesti syrjään Keppi-Saaran ja tiedusteli häneltä, oliko hänellä jotakin lisättävää siihen, mitä viskaali tiesi. Ja taasen tuijottaen koivunlehviinsä vanhus sanoi, että aivan toista hän oli kuullut.

— Vaan sitäpä ei kukaan ymmärtäisi, sanoi hän hiljaa. Ja nyt hän oikaisi selkensä, katsoi kirkkain silmin kysyjään ja näytti, ettei puhu enempää. Sekä Burtz että viskaali yhä ahdistivat vanhaa Silckeä.

Kustaa Wetter oli vuoroin kuumeten, vuoroin kalveten seurannut kohtausta. Hän oli monet monituiset kerat nähnyt kehdon Suthoffin lastenkamarissa ja aina

ihailut enkelinpäitä kehdon päädyissä. Milloin olivat Hedullan sisarukset nauraen kohotelleet pitsien keskeltä käsivarsiaan, milloin olivat he olleet sairaita. Kuolleenakin hän oli nähnyt yhden Hedullan veljistä: pienen Jaakon, joka ei vielä osannut puhua. Hedulla itse oli kerran maannut tuossa kehdoissa. Ja jo hänen äitinsä. Aina oli kehdon ympärillä ollut laulua ja kauneutta. Ja nyt seisovat kaupungin kerjäläiset sen ääressä ja juorusivat mahdollisia ja mahdottomia asioita. Suuttumus kiehui ja kipinöi nuorena Kustaa Wetterissa.

— Sen likelle ei ketä hyvänsä päästettykään, sanoi Selin ja sylkäisi eteensä pitkän syljen. — Mutta tuossa se nyt on. Jumala ylentää ja alentaa.

Silloin lensi kourallinen lokaa hänen kasvoilleen. Kustaa Wetter ammensi sitä molemmin kourin edestään, viskaten lokaa minne sattui. Sitä sattui sekä rikkaampaan että köyhempään. Kaikki läksivät parkuen ja toruen liikkeelle. Kansanjoukko hajaantui nopeasti. Mutta sellaisessa raivon purkauksessa oli Kustaa Wetter, että hän vielä sittenkin syyti ympärilleen likaheittoja. Ja niin taitava hän oli, että osasi raatihuoneen ikkunaan ja Burtzin kasvoihin, vieläpä Aatamin koiraan.

Kustaa Wetter ei ollut syyttä suotta johtanut Helsingin Leijonia seikkailuihin. Koko poikajoukko seurasi hänen esimerkkiään ja pommitti, kourat savessa, pakevevia ja parahtelevia akkoja.

Kaupungin vallanpitäjät olivat hakeneet turvaa raatihuoneen portaista ja seurasivat siitä tätä outoa jälkisotaa, samalla puhdistuen kasvojaan ja vaatteitaan. Oikestaan olivat niinhyvin Streng kuin Burtzkin hyvillään siitä, että noista kirotuista noituuksista näin oli päästy. Mutta samalla he kyllä näkivät Helsingin tilan koko alennuksessaan.

Pitikö nuo lapset, heidän omat lapsensa, nyt kaikki kuljettaa raatihuoneelle rangaistaviksi? Viskaali kirjoitti nimiä kirjoihinsa ja Selin puhdisti raatimies Burtzin selkää.

Tellqvist seisoi raatihuoneen edessä ja nauroi. Hän nauroi niin, että hänen täytyi käsillään tukea polviaan.

— Menee ja vie lehmän minun käsistäni, puhui hän. — Sellaista ei ole nähty eikä kuultu.

— Se nähtiin ja kuultiin nyt! huusi Burtz vastaan.
— Saatte kaikki tulla »tänne ylös» vastaamaan tästä epäjärjestyksestä, niin monta kuin teitä on!

Tellqvist tarttui Kustaa Wetterin käsivarteen ja he läksivät kahaamaan tavernia kohden, missä Weckström odotti.

Satuloitu ratsu oli sidottu virstantolppaan. Tellqvistin vanhahko, kuihtunut vaimo, kauppiaanleski, joka oli tuottanut hänelle tämän talon, toi nahkaisen eväslaukun portaille. Hänellä oli toisessa kädessään tinatuoppi, josta hän tuon tuostakin otti suunsa täyteen vettä. Häntä vaivasi ainainen hampaankolotus, täytyi sammuttaa polttoa kylmällä vedellä.

Portaiden eteen ilmaantui Wetterin harmiksi samassa Clayhills, nopeasti alkaen Weckstromille kehua, että hänkin tuntee tien Nupuriin. Hän on valmis heti lähtemään.

Ystäväysten oli mahdoton tällä hetkellä ryhtyä selvittämään suhteitaan. Heidän silmänsä vain jakelivat toisilleen iskuja ja merkkejä. Kumpikin tunsu Hedullan lumon.

Mutta Weckström hoputti heitä lähtöön ja kehoitti kiirehtimään kotiin. Menköt molemmat, kyllä hänen valakkansa selkään mahtuu.

Provianttimestari oli tunnossaan levoton. Pääsiäisen aikaan hän oli käynyt Nupurissa ja vienyt pakolaisille rahaa ja viljaa. Olipa ollutkin tietämistä, ennenkuin oli päässyt; sellaisten metsien läpi, henkensä kaupalla hän sen matkan oli tehnyt eikä halunnut sitä uudistaa. Kolme rääsyprinsessa hän siellä oli nähnyt, jotka eivät häntä edes kiittäneet. Ja siitä huolimatta hän oli sanonut veljensä emännälle, että tämä heitä säästäisi eikä panisi heitä liian raskaaseen työhön. Mutta sitä ei hänen olisi pitänyt tehdä: emäntä oli käsenyt hänen viedä pois nuo laiskat ihmiset, jotka söivät ruoan hukkaan.

Rouva Suthoff, jonka pinta muka ei sietänyt kuin hienointa liinaa, oli nyt ollut paikatuissa rohtimisissa vaatteissa. Tyttäret olivat kulkeneet paljasjaloin. Kaikki kolme olivat näyttäneet siltä kuin heidät olisi voinut puhaltaa ilmaan. Kukaan ei kuitenkaan ollut valittanut.

Käskee tässä heidän kehtojaan kanniskella, ajatteli

provianttimestari. Mitä Suthoff hänelle mahtaa, vaikka onkin rikas? Hän ei ole mikään vaivainen hankään, Mathias Weckström. Kenen asia oli valvoa vaimoa ja lapsia — ei suinkaan vieraan, ei suinkaan sen, joka aina on seisonut ovensuussa Suthoffin talossa Läntisellä Kirkkokadulla, sen, jota ei ole koskaan kutsuttu istumaan herrasväki Suthoffin luona. Kauppapuodissa kyllä hänelle oli tarjottu ryyppykin, kun hän suurilla rahoilla osti tavaraa. Mutta Läntisellä Kirkkokadulla: seiso ovensuussa!

En rupea olemaan heidän käskettävänään! päätteli provianttimestari. Mitä tekemistä Suthoffilla oli paon hetkellä raatihuoneella? Oliko hän Helsingin pormestari tai edes raatimies? Tosin hän kaikkiin näihin toimiin pyrki. Hänhän lahjoitti vihreän verkakankaankin raatihuoneen virkapöydälle. Mutta tämän kankaan ääreen ei häntä päästetty, kauppapuodissaan sai seisoa. Eikä voinut muuta sanoa kuin että rahaa tuli. Mutta silti oli kauppiaalla veto kaupungin tavaroihin, hänen piti saada kaivaa maahan kirkon astioita ja kaupungin lippuja ja hänen, juuri hänen, piti viedä laivaan kirkonkellot! Ja kun Selin, kirkonisäntä, aina on ollut saapas ja tallukka, niin hän antoi Suthoffin toimia ja touhuta. No niin, rouva ja kaksi tytärtä unohtui siinä kiireessä. Helsinkiin eivät voineet jäädä, pitihän heidät jonnekin toimittaa. Vanhankaupungin myllyllä he olisivat olleet kaikkien silmätikkuina, mokomatkin kedonkukkaset. Saisi kauppias olla kiitollinen, että heitä edes pienen aikaa oli pidetty työssä, kurituksessa ja Herran nuhteessa. Nupurin emäntä on saanut heidät oppimaan, mihin ei kauppias itse, ei tappamisen uhalakaan heitä taivuttanut: työntekoon. Saisi olla siitä kiitollinen.

Provianttimestari Weckström muisti veljensä Antreksen, joka oli palvellut Suthoffilla siihen asti kun sota tuli. Antres seisoi kauppiamiehen puodissa ja moitti palkkansa pienuutta. Antreksen käsien kautta oli Vanhankaupungin myllylle tullut moni hyvä saapaspari, moni viinipullo, moni hyppysellinen teelehtiä, moni sarkapinkka. Kun kauppias näytti alkavan epäillä jotakin, niin osasi Antres ehättää ennen häntä ja rupesi itse elämöimään, että minne sitä tai sitä tavaraa on men-

nyt niin paljon? Hän osasi aina sopivasti johdattaa varjon Suthoffin naiseen — tavallisesti rouvaan, joka käsiensä läpi vuodatti kaiken, minkä kauppamies kokosi. Ei tietystikään kaikkea, mutta paljon.

Provianttimestari oli luullut kauppamies Suthoffin köyhtyvän niinkuin kaikki muutkin pakolaiset. Luulut ja ajatellut: jokohan provianttimestari nyt pyydetään istumaan, kun tulee Suthoffin taloon Läntisellä Kirkkokadulla?

Mutta Suthoff kuuluikin rikastuneen.

Odotetaan, odotetaan, sittenpäähän nähdään.

Ja provianttimestari otti kehdon piruineen, enkeleineen päivineen kainaloonsa ja kuljetti sen kuivemmalle paikalle virstanpatsaan juurelle. Pilvi varpusia lähti lentoon, mutta Tellqvistin lampaat arvelivat kysymyksessä olevan vasun, joka sisälsi syötävää. Ne tulivat määkien kehdon ympärille.

On tässä ehkä jonkun toisenkin onnistunut korjata sodan jaloista pikkuisen varallisuutta, ajatteli provianttimestari. Odotetaan, odotetaan ja katsotaan.

Nyt on Wetter toimitettava matkalle. Sitten nuo ratat tuosta kummittelemasta. Missä viipyy Etoile? Sitten kehto Suthoffin vinnille. Heijatkoon siinä sitten lapsiaan kuka tahtoo.

Pian näkivät helsinkiläiset säikähtäen, että Sorsan kiroamat vankkurit Weckstromin väkevissä käsissä liikahtivat. Ja kun hän kepeästi kantoi olallaan kehtoa yli torin, ymmärsivät he, että provianttimestarista oli tullut mies, jota ei pitänyt suututtaa.

Syyskuun taivas seestyi seestymistään. Maa kuivi, höyryten auringossa. Myöskin saunat Helsingin pihamaille höyryivät, mustista kiukaistaan levittäen hyvän löylyn esimakua. Kaupungin tuulimyllyt heilahtelivat nekin toimeliaasti. Pieni kaupunki Vironniemellä ponnisti vaivalloisesti siitä tainnutuksen tilasta, mihin sota oli sen saattanut.

II

KOTIIN.

Nuori Tobias, kolmimastoinen parkkilaiva Helsingistä, oli ollut matkalla kotipaikkaansa kohden nyt neljä päivää.

Ja tuli viidennen päivän aamu.

Matkustajat, jotka rannasta lähtiessä olivat luvanneet tyytyä mihin tiloihin tahansa, kunhan heidät vain otettaisiin mukaan, alkoivat jo Tukholman saaristossa kalveta. Kun suurin osa oli täytynyt sijoittaa permannolle, missä sellaista vain oli, ylempänä tai alempana, niin olivat nämä makuusijat varsin lyhyessä ajassa ennätäneet muodostaa sairaalan tapaisen alueen, mistä kuului voihke ja valitus.

Nuori Tobias ei ollut matkustajalaiva eikä uuden-aikainenkaan — eivätkö kaikki sitä tietäneet alunpitäen? Ketä tässä saatettiin syyttää? Eikö jokainen ollut omasta halustaan tullut laivaan? Jokainen oli vakuuttanut, että mistäpä hän mukavan laivan otti. Kaikki laivat tarvittiin sotaväen kuljetukseen. Oli vakuutettu, että tyydytään ruumaan, kunhan päästään mukaan. Ei säikähdetty nuoratikapuitakaan, jotka oli ripustettu luukusta alaspäin. Joku loukkasi siinä jalkansakin eikä valittanut. Oli menty rikkaan miehen puheille pyytäen, että hän jättäisi pois edes osan tavaroitaan, jotta saataisiin tilaa ihmisille. Kapteeni otti alussa osaa matkustajien sijoittamiseen, mutta sitten hän meni omalle puolelleen, missä huomattavammat matkustajat olivat saaneet paikat, ja jätti köyhemmät perämiehen ja laivamiesten hoitoon. Laivamiehet olivat potkaisseet penkkien alustoihin ja sieltä vetäneet esiin kaksi vanhusta ja yhden pojan, joilla ei ollut rahaa eikä takuita, ainoas-

taan kiire kotiin oli. Mutta se ei ole mikään matkalupa, ja heidät kiskottiin maihin, ja poika, jonka ruumista repaleet tuskin verhosivat, jäi itkemään rannalle saateeseen, vanhusten lähtiessä laahustamaan. Minne? Kyllä silloin olivat iloissaan ne, jotka pääsivät mukaan. Heillä ei ollut aikaa odottaa. Kiire heidän oli.

Sillä he olivat pakolaisia.

Yhtä kiihkeästi kuin he kerran olivat pyrkinneet pöyhöisen tieltä ja etsineet turvaa meren toiselta puolen, yhtä kiihkeästi he nyt pyrkivät kotiin. Useimmat heistä olivat kulkeneet nöyryytyksestä nöyryytykseen ja oppineet tietämään, ettei heille maan päällä löytynyt muuta kotipaikkaa kuin Helsinki, hävitetty pieni kaupunki Vironniemellä, joka heidän kunkin asuinsijastaan ehkei ollut voinut säilyttää kiveä kiven päällä. Kukaan ei varmuudella tietänyt, mitä kodista oli jäljellä, mutta vaikkapa olisi ollut vain rauniot, niin he nyt pyrkivät noita raunioita kohden. Heille ei maailmassa ollut mitään muuta kuin nuo rauniot. Kaikkien pakolaisten mieli paloi halusta saada tietää, mikä tilanne kotona oikeastaan oli, ja sen mukaan ryhtyä järjestämään tulevaisuutta.

Kokemukset pakolaisuuden ajalta oli paluumatkan ensi tunteina läpikäyty yksityiskohtia myöten. Oli mainittu niiden nimiä, jotka olivat auttaneet — se oli pian tehty, sillä heitä ei ollut monta — ja oli läpikäyty ne monet, jotka olivat kääntäneet »kerjäläiset» oviltaan. Näitä mainitessa toistettiin tuon tuostakin katkeruudella erään oman kansalaisen nimeä. Ei sanottu muuta nimeä kuin »rikas mies» eikä sitäkään ääneen, sillä miehän itse oli laivassa. Tosin ei hän ollut niin likellä, että olisi voinut kuulla, eikä tytärkään, joka matkusti parhaimmissa suojissa Helsingin ruustinnan ja raatimiesten rouvien kanssa. Mutta jommankumman, isän tai tyttären, korviin olisi voinut kulkeutua, mitä kansalaiset ajattelivat. Eikä rikkaan miehen kanssa sopinut joutua huonoihin väleihin. Kukaan ei voinut tietää, milloin tulisi häntä tarvitsemaan.

Hän ei istunut kaupungin mahtihenkilöiden ja kapteenin mukana messissä — häntä kärsittiin siellä yhtä vähän kuin täällä. Mahtoi hän sen tunteakin, koska oleskeli päiväkaudet kannella, välittämättä tuulesta ja sa-

teesta. Hän oli purjekankaankappaleista tehnyt jonkinlaisen teltan suojakseen ja istui laivan kallisarvoisen kansilastin vierellä ikäänkuin vartioiden sitä, melkeinpä katsoen sitä omakseen. Mutta lastipa ei tällä kertaa kuulunut hänelle — yhtä paljon se kuului köyhimmälle pakolaiselle. Millä oikeudella hän siinä istui-kaan, viitta napitettuna tiukkaan leuan alle ja huomaamatta paheksumista, jota herätti matkustajissa! Tavarat, joiden ääreen hän noin vain omankäden oikeudella oli asettunut tai jotka hän miltei oli anastanut omikseen, olivat Helsingin kirkon omaisuutta, omaisuutta, jota maanpaon jälkeen kuljetettiin kotiin niinkuin ihmisiäkin. Ja tämä tavara se tässä laivassa tärkeintä olikin. Mitä hän ajattelikaan, kun istui ikäänkuin kiinni kasvaneena noiden suurten laatikoiden ääreen, joiden laudanraoista niinet pistivät esiin, peittäessään mahtavan malmipinnan. Oliko hän niin menettänyt ymmärryksensä, että luuli määräämisvallan tässäkin kuuluvan itselleen? Eikö hänessä enää ollut jäljellä hituistakaan kristitystä? Oikeastaanhan hän ennen sotaa oli ollut hyvissä väleissä kaupunkilaisten kanssa. Vasta pakolaisuuden aikana paholainen oli mennyt häneen ja oikeastaan Hollannin maalla, missä hän kuului seurustelleen rikkaitten juutalaisten ja kuvantekijöiden kanssa.

Mitä hän oikeastaan nyt hautoi tunnossaan? Oliko hänellä tuntoa? Kuvitteli varmaan mielessään, miten kiskoisi irti rahaa köyhistä kaupunkilaisista. Eikö hänelle jo rikkaus riittänyt? Vai muistikko hän siinä istuessaan vaimoa ja lapsia, jotka oli unohtanut kaupunkiin, pelastaessaan ...

Niin, mitä hän oikeastaan pelasti?

Hänen hopea-arkkunsu olivat jo laivassa. Kaupungin raatihuoneella hän viivytteli ja Helsingin kirkonkellot hän itse toi laivaan.' Mutta kuvitteliko hän sentautta ansainneensa ne omikseen? Tuossa hän nyt niitä vartioi ja hautoi tuumiaan, rikas kauppias Jakob Suthoff, joka olisi halunnut olla Helsingin pormestari ja vaikkapa Tukholman pormestari ja vaikkapa enemmänkin!

Helsingin kirkonkellot — ne totisesti olivat köyhän kansan omaisuutta yhtä paljon kuin rikkaiden, vaikka niillä rikkaille kuolleille pitemmän aikaa soitettiinkin

kuin köyhille kuolleille. Mutta ehtoosoitot ja aamukellot ja yhteensoitot ne kuuluivat jokaiseen majaan kaupungissa, kalastajamökkeihin Katajanokalla, käsityöläisten mökkeihin Suossa ja kauas Kluuvinlahden vesien taakse. Ja suuren Jumalan puoleen pyrki jokainen, joka pyhänä sapatinpäivänä astui kirkkoa kohden, kellojen kumistessa tapulista. Eikö Jumala ollut erikoisesti vaivaisten ja raadollisten Jumala? Eikö ollut kirjoitettu: rikas tulee työläästi Jumalan valtakuntaan, ja helpompi on kameelin käydä neulansilmän läpi. Ja tuossa tuo rikas mies nyt istui, vartioiden kelloja kuin lohikäärme.

Nuoren Tobiaksen ruumassa kulki tällä matkalla monenlaista kansaa. Siellä oli sellaisia, jotka säätynsä puolesta kuuluivat paremmille paikoille. Jokainen katseli asioita omalta kannaltaan, jokainen tunsu elämän kiertävän oman itsensä ympärillä. Jokainen kantoi mielessään omat muistonsa ja kokemuksensa. Toivoa ei tällä hetkellä ollut suhteellisesti yhtä paljon.

»Edelmanin tytöt», joiden äiti oli syntyisin van Reiten ja joista Helsingissä laulettiin erikoista lauluakin, tunsivat syvästi alennuksensa täällä käsityöläisvaimojen ja heidän likaisten kakaroittensa joukossa. Mutta nuorin heistä, Sofia Katarina, johon he hänen kauneutensa ja harvinaisten hengenlahjojensa tähden olivat panneet kaiken toivonsa suvun korottamisesta arvoon ja kunniaan — Fiffi, heidän hellyytensä ja ihailunsa esine, hän oli syössyt heidät pimeimpään häpeään. Häntä odotti kotiin tullessa kirkon häpeäpenkin ylin istuin — Tukholman papisto oli kieltäytynyt toimittamasta rangaistuksen täytäntöönpanoa, vaikka sisarukset olivat sitä nimenomaan pyytämällä pyytäneet. Kaunis pieni poika Fiffillä oli, Carl Gustafiksi kastettu. Se ei vielä tietänyt mitään synnistä ja häpeästä, missä se oli siinnyt ja syntynyt. Äiti, joka ei vielä ollut täyttänyt kahdettakymmenettä ikävuottaan, itki kuumia kyyneliä siinä pimeässä nurkassa, missä hän Carl Gustafia kapaloi. Carl Gustafin tädeillä oli ollut yllin kyllin aikaa itkeä siitä hetkestä lähtien, jolloin pahaisessa ullakko-huoneessa, köyhien kaupunginosassa, Fiffi vihdoin tunnusti heille, mitä odotettavissa oli. Sisarukset kävivät silloin kaikki kuusi, viattomissa tunnoissaan järkytet-

tyinä, hänen kimppuunsa. Mutta he lakkasivat pian häntä solvaamasta, sillä Fiffin mielessä liikkui kauheita ajatuksia. Syntiä siitä olisi tullut synnin päälle. — Herra hyvästi siunatkoon! Sisarusten täytyi vain ryhtyä tyynnyttämään ja lohduttamaan. Suuri synti oli tosin tapahtunut, mutta täytyi muistaa syntistä vaimoa, jolle Ihmisen poika lausui: mene äläkä silleen syntiä tee! »Rakas Fiffi, mehän tulimme vähän surullisiksi vain sinun itsesi tähden!» »Rakas Fiffi, sano meille viettelijäsi nimi, niin me pakotamme hänet menemään naimisiin kanssasi!» »Naimisissa, Herra Jumala, se vänrikkikö hänen majesteettinsa henkirakuunoista?» »Hän onkin myötänään juossut täällä tilauksineen eikä äyriäkään vielä maksanut!» »Siis kapteeniko — se vanha, jolle eivät mitkään höyhentöyhdöt koskaan kelpaa!» »Rauhoitu, rauhoitu, Fiffi rakas. Emme enää mitään kysy — kerrot sitten itse, kun tahdot. Otamme yhteisesti vastaan lapsen.» »Jospa se olisikin tyttö!» »Ei, pojan minä tahtoisin!» »Ja sinä annat hänelle sen roiston — tarkoitan lapsen isää — nimen!»

Sisarukset neuvottelivat uudesta tilanteesta kadulla — hehän eivät Fiffin tähden voineet tehdä sitä siinä ainoassa pienessä huoneessa, missä pakolaisina asuivat. Sofia Katarina Edelman, Helsingin kaunein tyttö, heidän rakkain sisarensa — mennyttä! Nyt saattoi kuka hyvänsä sylkäistä heitä vasten kasvoja. Tähän asti olivat toki kaikki ihmiset, korkeimpia kenraaleja ja päälliköitä myöten, tulleet heidän matalan kattonsa alle kunnioittavasti ja ystävällisesti, vaikka he tekivät työtä niinkuin käsityöläiset. Armeijan kauneimmat höyhentöyhdöt olivat heidän käsialaansa. He olisivat kuolleet nälkään, jolleivät olisi tehneet työtä. »Muistatko, siellä kotona Tallinmäellä . . .» saattoivat pakolaiset huudahtaa toisilleen, — »kun meidän sali oli kuin kukkaniitty, kun olimme saaneet valmiiksi senkin Blomcronan tilauksen.» »Kyllä herrat ihastuivatkin, kun astuivat huoneeseen ja näkivät pöydät täynnä noita erivärisiä töltyjä!» »Ja vielä pyysimme Fiffin tuomaan kyökistä simaa ja olihan hän kuin Herran enkeli, niin että everstikin katsoi häneen ihastuneena!» »Niin, Fiffiä me pyysimme — miksei joku meistä rumista tuonut simaa? Meissä on paljon syytä, olemme huonosti kasvattaneet

nuorimman sisaremmen ja saamme, Jumala paratkoon, nyt sen kantaa.» »Onko sanottu, että kotona enää saamme työtä?» »Mutta jos lapsi nyt on upseerin lapsi?» »Mitä ne siitä välittävät!» »Meidän täytyy saada Fiffi tunnustamaan, kuka on isä. Minä menen ja haen hänet vaikkapa... vaikkapa — olin sanomaisillani ruman sanan, sillä mistäpä sellaisia miehiä olisi haettava paitsi siitä pahasta paikasta. Minä tahdon astua sen roiston eteen ja sanoa hänelle vasten kasvoja: olette köyhältä tytöltä ryöstänyt ainoan, mikä hänellä oli, hänen kunniansa. Miten sen hyvitätte!» »Vaikka löytäisit miehen kuinka moneen kertaan, niin tiedätkö, mitä hän vastasi? Hän nauraisi sinulle!» »Sellaisia ovat miehet Jumalan kiitos, että olemme naimattomia!» »Älkää puhuko loruja — meidän sulhasemme ovat hukkuneet miekan terään ja kaikki olemme heitä itkeneet! Kaikki olemme rakastaneet ja jäänet ilman miestä. Nyt olemme vanhoja ja köyhiä, mutta saamme yhteisesti tämän lapsen!» »Hyi häpeä, mitä sanot! Jos tämän sanot ääneen, niin voit joutua Helsingin Siltavuorelle!»

Edelmanin sisarukset, joiden asuinpaikka oli Helsinki ja joiden oli täytynyt ryhtyä ansiotyöhön senjälkeen, kun heidän isänsä kuoli — he valmistivat höyhentöyhtöjä armeijan tarpeisiin —, heidät täytti nyt yksi ainoa ajatus: Fiffin lapsen maailmaan-tulo ja kaikki, mikä siitä seuraisi. Samalla kun julkinen häpeä kaikkine rangaistusmuotoineen uhkasi ulkoapäin, vangitsi näiden naisten sielun ihmeellinen ja aavistamaton ilo siitä, että heidän keskuuteensa tulisi lapsi, elävä lapsi, joka hymyilisi, nauraisi, niin, ja parkuisi! Tämä lapsi oli synnin ja häpeäpenkin lapsi ja sitä olisi tullut paheksua ja vihata, mutta he eivät mahtaneet sille mitään, että jotakin suloista ja salaista oli alkanut elää heissä, tehden heistä kuin uusia ihmisiä. He tapasivat itsensä nyt yhtämittaa sellaisesta pahanteosta, että ajattelivat, mitä he voisivat valmistaa lasta varten. He söivät nyt entistä vähemmän, entistä sitkeämmin he kolkuttivat parempiosaisten ovia saadakseen työtä, ja kun Fiffille tuli kauheat puuskansa, jolloin hän uhkasi tehdä lopun sekä itsestään että lapsesta, niin he joutuivat kauhun valtaan, ikäänkuin jonkun korkeasti laillisen ja kansan tahdosta syntyneen perintöprinssin kallis elämä olisi ollut kysy-

myksessä. Sisaruksista toinen järjestyksessä, Betti, joka oli alussa kaikin mokomin tahtonut astua syyllisen isän eteen lukeakseen hänelle lakia silmästä silmään, tuskin enää olisi voinut sitä tehdä, jos isä olisi tiedettykin, sillä niin hän odotti ja rakasti tuota pikkuista olentoa, joka kirkuisi ja repisi häntä hiuksista! Hänen sulhansensa oli kuollut jo viime sodassa, hän oli seisonut keskiviikkoisin ja lauantaisin Helsingin torilla residenssitalon kulmassa ja myynyt Herttonaisten viinaa. Pormestari Wetter piti hyvän viinan ja hyvä oli hänellä renkimieskin, nuori ja pulska Esaias Tuomaanpoika. Puolen vuoden aikana näki Elisabeth Edelman hänet joka keskiviikko ja lauantai, kun hänen äitinsä otti hänet mukaansa toripäivinä kantamaan avukseen ostoksia, sillä vaikka heillä olikin kaksi sikaa ja parikymmentä kanaa ja kaksi lehmää, niin heillä meni paljon ruokaa. Isä kun oli oltermanni — nimittäin suutarien — ja piti kisällejä, ja ammattikunnan kokouksetkin pidettiin heillä, niin meni ruokatavaraa. Eikä äiti katsonutkaan muihin viinanmyyjiin, vaan Herttonaisten saavista heidän tarpeensa otettiin. Pormestari poikkesi, raatihuoneelle mennessään, aina kuormalle katsomaan, miten kauppa kävi, antoi kohteliaasti äidille kättä ja sanoi, ettei hänellä niin hyvää ostajaa olekaan kuin matami Edelman — aina maksaa käteisellä eikä ota velkaa. Ja siinä mitatessaan Esaias ennätti katsella sivullekin, ja ennenkuin he olivat, hän ja suutarimestari Edelmanin tytär, sanaa vaihtaneet, niin he jo tiesivät, että olivat toisiaan varten luodut. Sitten Elisabeth sai kirjeen — Esaias Tuomaanpoika ojensi itse sen hänelle sill'aikaa kun äiti puheli pormestarinnan kanssa. Mutta ei Betti enempää kuin muutkaan hänen kotiväistään osanneet lukea kirjoitettua, ja kirje rypistyi rakastuneen tytön povella epävarmuuden raadellessa hänen sydäntään. Minkätähden mies kirjoittaa hänelle eikä tule isän ja äidin luo puhumaan, niinkuin paremmissa ihmisissä tehdään? Tarkoittaako hän täyttä totta?

Kaikki selveni, kun he äidin kanssa lauantaiamuna astuivat hautausmaan aidanviertä torille. Yli koko torin näki Betti Herttonaisten kuorman ja rattailla saavin, ja saavin takana Esaias Tuomaanpojan, mittatuoppi kädessä. Ja Betti oli niin onnellinen, ettei hän voinut nos-

taa silmiään maasta, eikä hän kuullut mitä äiti hänelle sanoi. Ja siinä seisoessaan kuorman ääressä, käsivarrellaan päreinen koppa, tunsu hän, että mies oli tarkoittanut täyttää totta ja että he nyt olivat kihlattu pari.

Kotimatalla sanoi äiti: »Se on oikein mukava mies tuo pormestarin vouti. Kuuluu olevan ahkera ja hyväluontoinen. Pormestarinnakin sanoi.» Se oli äidin puolelta paljon — hänhän oli van Reiteneitä. Tytär oli jo kertomaisillaan kaikki, mutta hän ei saanut puhutuksi.

Sota tuli. Huhut olivat kulkeneet sen edellä, mutta se tuli sittenkin odottamatta. Eräänä lauantaina ei Esaias Tuomaanpoika enää seisonut Herttonaisten rattailla, ja hevonenkin oli vanha ja huono. Kartanon emäntäpiika mittasi viinan ja kertoi vihollisten kaleerien jo soutavan Kruununvuoren selällä.

Betti Edelman säilytti virsikirjansa lehtien välissä risaista, kokoontaitettua paperia, jonka täplistä ei saattanut tietää, mistä ne olivat johtuneet. Koko paperi oli pian oleva tomua ja tuhkaa. Betti oli kerran sairastaessaan poltetautia sanonut sisarilleen, että he panisivat arkuun hänen päänsä alle virsikirjan. »Sellaisena kuin se on — älkää ottako siitä mitään pois.»

Päivät menivät toistensa kaltaisina. Päivistä tuli vuosia. Sisarusten kohtalot muodostuivat samanlaisiksi. He istuivat samassa suuressa tuvassa, missä isä sällien kanssa oli istunut. He lajittelivat höyheniä. Toisista tuli hienoa täytettä turkkeihin, käsipuuhkiin ja päähiineihin, toisista tuli patjoja ja suurimmista vihdoin töyh-töjä. Korkeita vierailuja odottaessa tai kuninkaallisten nimi- ja syntymäpäivien tienoilla oli väripata koko valoisian ajan tulella ja värjätyt sulat kuivuivat nuorilla, jotka oli kiinnitetty huoneen toisesta nurkasta toiseen. Peitettyihin koreihin koetettiin vangita peratut höyhenet, mutta kaikkein pienimmät jäivät leijailemaan ilmaan. Kun aurinko tuli tupaan, niin ne uivat valossa kultaisina ja keveämpinä kuin tomu. Aurinko kiersi ystävällisesti heidän huonettaan. Se tuli sisään siltä puolen kaupunkia, missä Suon hökkelit kallistelivat seiniään multapenkkejään kohden, ympärillään kaislaa kasvavia vesijättöjä, kallioita, rotkoja suopursuineen ja haisevine lammikkoineen, sekä tämän takana Kampin malmi ja Helsingin pitäjän malmi mahtavine petäjik-

Itöineen. Ja aurinko kiersi rataansa ja tuli tupaan siltä puolen, missä kruunun tallit, kirkko, hautausmaa, raatihuone, koulu, kellotapuli, Suurtori, Suurkatu ja Kaupunginlahti sijaitsivat. Enemmän oli pilvisiä päiviä kuin aurinkoisia. Enemmän oli arkea kuin pyhää. Pyhäpäivät vietettiin kirkossa, kuultiin saarna ja kuulutukset, pysähdyttiin isän ja äidin haudalle ja mentiin sukulaisen ja tuttavien haudoille. Äidin isä oli saatu kirkon alle, mutta muut lepäsivät täällä köyhien tapaan ja köyhät olivat ristitkin heidän haudoillaan. Päivällisen jälkeen mentiin tuttavien luo, tai tuli tuttava heille. Elämä oli rauhallista. Sitten tuli taasen sota ja pako. Ja senhän kaiken olisi kestänyt, mutta tuli pieni Carl Gustaf, joka oli heidän armas yhteinen lapsensa, mutta jonka takia nyt oli edessä häpeäpenkki, sakot ja muut sellaiset, Oliko talo Tallinmäellä säilynyt? Oliko hautausmaa kärsinyt vaurioita? Oliko kirkko eheänä? Kuka tuttavista oli elossa? Kuka oli kuollut?

Siellä laivan huonoimmilla paikoilla kulki myöskin vanha kasööri Pommer ja hänen vanha vaimonsa. He olivat lähteneet tyttärensä turvallisesta kodista, missä ei heiltä puuttunut mitään, ei ruokaa eikä juomaa, ei hyvyttä eikä rakkautta, saadakseen tietoja pojistaan, heidän viidestä pojastaan, jotka olivat olleet mukana sodassa. Niin, ja sitten he tahtoivat käydä talonsa paikalla ja hautausmaalla ja kirkossa — yleensä Helsingissä, jossa he olivat asuneet ja eläneet sotaan asti. He olivat ottaneet mukaansa pienen repullisen matkatavaraa. Tytär ja vävy — äveriästä kartanonomistajaväkeä — eivät olleet sallineet heidän varustautua pitkälle matkalle. Sillä he tahtoivat vanhukset pian takaisin. Moniin kertoihin heille oli vakuutettu, että heidän kartanossaan, kauniissa Hedelundissa, aina oli oleva tilaa rakkaille vanhuksille. He kuuluivat sinne, he sulostuttivat isännän ja emännän aherrusta, lapset ikävöivät heitä. Oli kuin kappale rakasta pientä Helsinkiä olisi ollut mukana heidän ollessaan Hedelundissa.

Isä ja äiti olivat luvanneet tulla takaisin. He olivat lähtiessä ottaneet vävypoikansa kädestä riittävän matkarahan. Mutta he eivät matkustaneet niillä paikoilla, jotka soveltuivat heidän asemaansa; he säästivät voidakseen oleskella kotona pikkuisen pitempään. Heillä oli

tältä kohdalta paha omatunto, sillä he olivat luvanneet lapsille muistaa sääty ään ja omaisiaan. Tai vaikeivät he olleet suorastaan luvanneet, niin he eivät olleet kieltäneenkään. Mutta eihän sitä voinut tietää, mitä tehtäviä Helsingissä tulisi: jos talo olikin kokonaan hävitetty, niin täytyihän hoitaa tonttimaata, muuten se joutuu heidän käsistään kaupungin omaksi. Ja saattoihan tapahtua, että täytyisi ryhtyä etsimällä etsimään poikia. Elävinä tai kuolleina. Jos he olivat kuolleet, niin toki täytyi koettaa tuoda ruumiit perhehautaan Helsingin kirkkomaalle. Mutta eihän ollut syytä otaksua, että tämä pahin olisi tapahtunut. Pojat saattoivat olla elosakin! Joka tapauksessa oli pelättävää, etteivät matkarahat riittäisi! Ystävät Helsingissä olivat köyhtyneet — tai eivät tahtoneet auttaa.

Tässä ajattelivat vanhukset rikkaasta miestä, joka istui kannella vartioiden kirkonkelloja. Mikä hänelle todella olikaan tullut? He olivat huolissaan hänen sielunsa puolesta, sillä he olivat Jumalaa pelkääväisiä ihmisiä ja he jos kutkaan tässä kaupungissa, nimittäin Helsingissä, olivat Suthoffin perheen ystäviä. Oliko kauppias unohdannut, mistä hänen oli heitä kiittäminen? Maria Erhardt ei milloinkaan heitä unohda, sen he tiesivät. Mutta Maria oli kaukana, ties oliko elossakaan, ja hänen miehensä istui tuossa kuin kuva, antaen ihmisten kummasella kovuuttaan. Niin vähän pakolaiset olivat häneltä pyytäneet ja hän oli sulkenut korvansa kaikilta pyynnöiltä — he, Pommerit, Jumalan kiitos eivät tarvinneet häneltä mitään, heillä toki oli ollut kaunis Hedelund turvapaikkana. Mutta vaikka tytär ja vävy-poika olivat kaikin puolin hyviä ja heillä oli rahojakin, niin eiväthän he voineet ottaa sinne muita, ja niinpä suurin osa pakolaisia näki nälkää. Ja Maria Erhardtin mies, Jakob Suthoff, ei auttanut.

Pommerin puoliset katselivat tummaa, kalpeaa rikkaasta miestä, joka ei ollut ketään kanssamatkustajista näkevinäkään. He tiesivät hänestä paljon — ja hän sai olla kiitollinen siitä, että he pitivät suunsa kiinni. Tai oikeastaanhan heidän tietonsa koskivat Mariaa, Jakob Suthoffin vaimoa. Kauppias ei vaimostaan tietänyt niin paljon kuin he, Pommerit. Jos he olisivat puhuneet, niin olisi rikkaan miehen maine voinut kärsiä. Mutta

hehän olivat antaneet sanansa tullinhoitaja Ehrhardt-vainajalle eikä kuolleelle antamaa lupaa saanut edes velotuksi takaisin. Niinpä vanha mies ja vanha vaimo nyökkäsivät toisilleen ja silmäilivät, luukulle astuessaan, kauppias Jakob Suthoffia, joka istui suurten laatikkojen vierellä ja katseli eteensä.

Eikö hän ennen ollut nähnyt merta? Vai katseliko hän jotakin muuta kuin sitä, mikä oli silmien edessä? Olisiko katsellut taaksepäin, niihin aikoihin, jolloin Maria Erhardt Haminan markkinoilla ensi kerran astui häntä vastaan? Vai katseliko hän tulevaisuuteen, siihen aikaan, jolloin hän kauppapuodissaan köyhässä Helsingissä levitteli silkki- ja brokadikankaansa viettelemään viimeisetkin rovot kaupunkilaisten käsistä? Hän oli laihtunut, Jakob Suthoff — tietäähän sen, että sellaisten omaisuuksien hallitseminen rasittaa. Ei ole laveankaan tien asteleminen niin helppoa. Tekisi yhtäkaikki mieli sanoa hänelle suorat sanat!

Mutta kun vaimo Pommer ja mies Pommer kerran olivat kuolleelle luvanneet vaieta, niin ei käynyt puhuminen. Kiusaaja se heitä kierteli, pyytäen heidät niellä! Ja he sanoivat hänelle vasten kasvoja, mene pois minun tyköäni, saatana! ja rupesivat selvittelemään omia hämääntyneitä vyyhtejään. Hehän olivat luvanneet palata suruttomaan elämään kauniissa Hedelundissa. Ja nyt he ajattelivat, että kun heillä Helsingissä kerran on oma tonttimaa, niin he ehkä voisivat saada pystyyn pienen tuvan ja elää sillä, mitä tuo oma maa antaisi. Hehän olivat niin vanhat ja sittenpä olisi lyhyt matka hautausmaahankin. Ja jos taas talo ei kokonaan olekaan hävitetty, niin he itse voisivat asua pikku rakennuksessa ja vuokrata pois suuremman. Lupasivatko he oikeastaan palata Ruotsiin?

Vanha everstinrouva von Wenden palasi kotimaahan yhden ainoan tehtävän vuoksi. Hänen miehensä oli kuolinvuoteellaan ilmoittanut hänelle jääneensä velkaa kaksituhatta ja kaksisataa taalaria — se oli pelivelka, kunniavelka, ja se vaivasi vanhaa yksisilmäistä everstiä enemmän kuin kaikki hänen muut syntinsä. Pappi — everstinna noudatti kuolevan vastahakoisen sieluntilan vuoksi itse hovisaarnaajan, vaikka hän tiesi, mitä se maksoi — kyseli turhaan, eikö kunnan sotilaan tuntoa

painanut jokin inhimillinen ylitsekäyminen, ja alkoi, kun eversti käski hänen mennä hiiteen, järjestelmällisesti ensimmäisistä käskysanoista lähtien kysellä kuolevan suhdetta Jumalan kymmeniin käskyihin. »Mitä piruä tämä tietää?» huusi eversti jylisevällä äänellä, ikäänkuin hän olisi seisonut rekryyttien, talonpoikaistalojen edessä, jotka eivät osanneet erottaa oikeaa vasemmasta. »Mitä se prelaatteihin kuuluu, kuinka minä järjestän matkani helvettiin? Otatteko elättääksenne ne pennut, jotka pitkin sotateiden varsia huutavat minun perässäni — ehkä? Lisääntykää ja täyttäkää maata, on sanottu. Pentuni ovat lukuisat, niinkuin rehelliselle sotilaalle sopii. Ja yhtä hyvin olen pitänyt kaikki muut käskyt. Joko nyt menette, mustatakki. Vaimo, sinä maho lehmä sänkipellolla, etkö anna minun kuolla rauhassa, piru vie! Carl Magnus von Wenden ei tunnusta muuta syntiä kuin sen yhden, sen pelivelan. Ja sen vuoksi, piru vie, taivaan portilla minulle nyt heristellään avainta. Se ei olekaan mikään leikkikalua, jolla pyhä Pietari mukuroi syntisiä. Vai aina vain siinä, te talikynttilänniistäjä, te hautajaiskonvehti — menkää hiiteen, sanon minä! Antakaa minun kuolla rauhassa. Pitää senkin jotakin olla, että rehellinen soturi ei saa irti kahtatuhatta kahtasataa taalaria...» Hänen vaimonsa pyyteli itkien anteeksi hovisaarnaajalta ja tarjosi hänelle palkkiota. Kun ylhäinen pappi käski hänen antaa lahjansa köyhille, kiitti hän nöyrästi ja riensi miehensä luo. Ja nyt lupasi hän koettaa maksaa velan, joka painoi toisen tuntoa. Wenden ei uskonut hänen sanoihinsa. Viimeisen naurunsa tässä maailmassa hän nauroi, kun vaimo polvillaan vakuutti ottavansa elintehtäväkseen rakkaan miehensä kunniavelan maksamisen. Ja vähitellen kuoleva rupesi häneen uskomaan ja luetelteli vaimonsa sanelun perässä niitä arvoesineiden rippeitä entisiltä ajoilta, jotka vaimo aikoi muuttaa rahaksi, voidakseen täyttää pyhän lupauksensa.

Ja tässä hän nyt oli matkalla näiden asioiden vuoksi. Pyhä into täytti koko hänen olemuksensa, ja helästi ajatellessaan miestänsä ja surressaan hänen poismenoan hän hellittämättä laski kokoon niitä kolikoita, jotka miesvainajan vanhassa hansikkaassa painoivat hänen rinnallaan, ja niitä, jotka saattoi saada irti myy-

mällä, mitä oli jäänyt kotiin Suomeen. Kanssamatkustajat näkivät everstinrouva von Wendenin köyhissä, paikatuiissa suruvaatteissaan usein rukoilevan, katse käännettynä ruuman kattoa kohden. Tästä katseesta oli hävinnyt jokaisen raskaan ja katkeran elämyksen muisto. Joskus taas hän hymyili, niinkuin vanha nainen hymyilee muistellessaan häyöytään.

Nuoren Tobiaksen ruumassa tapahtui outoja ja odottamattomia kohtauksia. Toisen matkapäivän aamuna varhain alkoi tavararöykkiöstä, joka erotti toisistaan miesten ja naisten puolen, kuulua itkua. Syntyi pieni hämminki. Ilmanko siitä röykkiöstä yöllä oli pudonnut pärekoppa, vaikkei laiva silloin kallistellut. Joku siellä pussien ja säkkien keskellä liikutteli itseään. Kukahan nyt senkin paikan oli keksinyt! Joka kynnelle kykeni, nousi ja hoippui tavaraseinämän ääreen. Eräs naisista rupesi nopeasti purkamaan säkkien, koppien ja kirstujen läjää. Tuli esiin sinettynyt lapsenkäsi ja pian sen jälkeen käsivarsi, sitten tytön pää ja itse tyttö. Hän oli sellaisessa siivossa, että paremmat ihmiset monine kysymyksineen loittonivat ja antoivat yksinkertaisen kansan nostaa hänet esiin ja ryhtyä häntä virvoittelemaan ja viruttelemaan. Hänen kaulaansa oli sidottu laudankappale, jossa oli: »Kristiina Kallentytär Helsinki.»

Kaksi naista sattui samalle olkikuvolle, toinen oli vanha, toinen nuorempi. Kun he siinä naurislyhdyn tihruisessa valossa katselivat toisiaan, tuntuivat he kummankin puolen oudon tuttavilta. Missähän he olisivatkaan toisensa nähneet? Mahdotontahan se olisi ollut, sillä vanhempi oli ollut täältä kauan poissa. Hän ei kuitenkaan ilmaissut, missä hän oli ollut. Hänen jäsenensä olivat karkeat ja laihat, kulmakaaret ja ylähuuli kasvoivat harmaata takkua kuin vanhoilla miehillä. Nuorempi alkoi häntä pelätä. Ehkei hän ollutkaan nainen — puhe kävi käheästi ja ääni saattoi yhtähyvin kuulua miehelle kuin naiselle. Nuorempi ei enää antautunut puheisiin, hän oli nukkuvinaan. Kerran yöllä hän tunsi, kuinka tuo kauhea käsi silitti hänen tukkaansa. Se oli kuin kuoleman käsi. Nuorempi alkoi miettiä, kenen kanssa hän voisi vaihtaa paikkaa. Varmaan tuo kauhea ihminen oli mies, ehkä hän oli sotavanki tai rikosten tekijä, joka oli päässyt pakenemaan pitkien aikojen jäl-

keen. Ties mitä hän oli tehnyt. Vaikka olisi ollut murhamies. Kerran, kun nuorempi palasi vuoteelleen, käytyään hengittämässä ilmaa luukulla, oli hänen vastenmielinen kanssamatkustajansa lyöttäytynyt puheisiin seuraavan matkustajan kanssa. Kähisevällä äänellään hän kyseli, oliko Helsingin kirkko samalla paikalla kuin entinen kirkko, nimittäin siinä, minne kuningas oli määrännyt sen rakennettavaksi: Kustaa Aadolf itse, kun hän kävi pitämässä suurkäräjiä Vanhassa-Helsingissä. Silloinhan hän haki uutta paikkaa kaupungille, astui jalkansa kalliolle ja sanoi: tähän rakentakaat Herran huone. Nähdessään, että tuo vastenmielinen ihminen lepäsi miltei kokonaan hänen olkikuvollaan, kääntyi nuorempi takaisin ja palasi luukun luo. Mutta kun ei täällä ollut minkäänlaista oleskelupaikkaa, niin täytyi hänen pian kuitenkin palata, ja nyt hän kuuli mainittavan oman nimensä. »Se on papin rouva jostakin maan pitäjistä.» Ja kun tuo pelottava ääni kysyi etunimiä, vastasi pari ääntä: »Anna Slangus» ja joku lisäsi vielä: »Anna Hebla Slangus. Hänen vanhempansa vietiin viime sodassa vankeuteen, heitä oli monta lasta, kai vanhemmat lienevät kuolleet, kun ei ole mitään kuulunut!»

Anna Hebla Slangus tunsi, ettei hän mistään hinnasta enää asetu entiselle paikalleen. Hän rupesi katsomaan, mistä päin voisi pyytää apua.

Nuoren Tobiaksen ruumassa kulki useita palvelusneitsyitä, joiden herrasväet paremmilla paikoilla joko tässä tai toisissa laivoissa olivat matkalla kotiin. He esiintyivät säädyllyisesti ja hyväntahtoisesti ja käärivät vakkasistaan esiin puhtaat eväät. Ehkä näiden joukosta voisi löytää sen kanssamatkustajan, jolle voisi ehdottaa paikan vaihtamista. Nämä neitsyet olivat kaiken aikaa äänessä ja he tiesivät asioita aina hovin kyökistä ja makuukammiosta lähtien oman herrasväkensä kyökkiä ja makuukammiota myöten. Neitsyt Josefinan armollisen rouvan oli tapana ennen suuria juhlia kylpeä kuumassa lehmänmaidossa, johon oli sekoitettu nuoren lampaan rasvaa, ryytiviinaa ja rintasokeria.

Niin, mutta tiesikö neitsyt Josefina, mitä kaupungilla kerrottiin tämän samaisen hänen armonsa kylpymai-

dosta? kysyttiin. Sitä, että se kylvyn jälkeen lähetettiin Sturenkadulle löytölapsille.

Neitsyt Josefina punastui hiusmartoa myöten ja otti kaikki taivaan pyhät todistajikseen, että kylpyyn käytetty maito oli viety Vågsjön kartanoon, jossa oli sukulaisia ja jossa se oli annettu sioille — sen näkivät kuski ja lakeijat ja ...

Neitsyt Josefina itki. Että yhtäkaikki maailma saattoi olla niin paha. Mutta viimeiset ajat varmaan olivatkin käsissä, sen takia tämä sadekin oli lähetetty: itse vedenpaisumus!

— Mutta sinun hennes-noottisi kylpymaito meni löytölapsille. Se olikin lihavinta, mitä ne raukat saivat.

Neitsyt Stina oli harmaantunut kreivillisten lasten kehdon ääressä. »Näille käsivarsilleen» hän oli ottanut ne heti, kun ne maailmaan tulivat, ne suloiset, viattomat enkelit. Hän ne oli puettanut ristiäispukuun, häntä ne muistivat, kun sittemmin koreissa univormuissaan — tietysti jo suurina — tulivat kotiin käymään. Neljätoista lasta oli ollut ja sellaista Jumalan armoa oli riittänyt, että kaikki olivat hengissä sodan alussa. Nythän ei voinut tietää, missä kukin oli. Ja miltä näytti kartanossa, kreivin kauniissa kartanossa likellä Turkuu. Kahdeksan hevosta seisoi aina valmiina, hänen armonsä kreivi käytti kahta hevosta ja joskus yhtäkin, kun ajeli pikkureellä. Mutta hänen armonsä kreivitär ajoi nelivaljakolla. Useinhan oli asiaa Turkuun, ja sitten herrasväkiin lähipitäjissä. Nyt — niin, vihollinen on isännöinyt talossa, upseerit päärakennuksessa ja sotamiehet tuvissa ja torpissa. Vaikka ylipäällikkö Turusta kuuluu-kin hillinneen niitä, niin tietäähän ryssän. Tyhjänä kuuluvat olevan talli, tyhjänä kellarit, karja teurastettu, viinit juotu.

Ja kaikki nämä vanhenevat uskolliset palvelijat päätyivät, kertoessaan toisilleen elämyksiään, aina lopulta tämän maailman syntiin ja pahennukseen. Ja oikeata Sodomaa ja Gomorraa se oli tämä nykyaika, ja miten kauan Herra pitkämielisytydessään sitä katselikin, ennenkuin lähetti tulen ja tulikiven taivaasta. Tai jos aikoikin hukuttaa vedenpaisumuksella. Sateentulo oli tavatonta. Kuka sitä tiesi, milloin ne vanhurskaat lop-

puivat, joiden vuoksi Herra säästi Niniveä? Kuka sitä tiesi, vaikka Joonas olisi ollut mukana tälläkin laivalla.

Kyllä minä tiedän, kuka on Joonas laivassa, ajatteli papinrouva Anna Hebla Slangus. Se on minun vierustoverini, joka kai luulee eläneensä jo silloin, kun autuaasti edesmennyt armollinen kuninkaamme polki jalkansa Uuden-Helsingin kallioon ja määräsi, että siihen on tehtävä kirkko. Ja papinrouva kääntyi nöyrästi palvelusneitsyeiden puoleen ja kysyi, eikö joku heistä vaihtaisi hänen kanssaan paikkaa — hän olisi hyvin kiittollinen. He katselivat toisiinsa ja ennenkaikkea puhujan, arvioiden hänen varallisuuttaan ja yhteiskunnallista asemaansa. Tämän tehtyään he kieltäytyivät.

Silloin nousi yhfäkkiä ruuman seinän vierestä roteva naishahmo, käsissään kannun pullo.

— Das lass' ich mir gefallen, sanoi hän äänellä, joka tunki läpi paksun ilman niin, että ihmiset nostelivat päätään. — Otan ensin naukun, sitten olen valmis.

Hän ei käsitellyt tätä suurta pulloa ensi kerran, liukkaasti hän sitä piteli. Eikä hänellä ollut mitään siirrettävänä, paitsi tämä pullo. Se meni kainalossa. Eikä hän kysellyt, minkätähden rouva halusi siirtyä. Papinlesken kootessa tavaroitaan seisoi hän hajareisin katsellen ympärilleen ja ajatteli ääneen:

— Penkkivelliä tulee, penkkivelliä. Keppi-Saara valmisti hyvän penkkivellin. Lauantaiaamuna tyhjensi laattikon ruukkuun ja huiskutti aikalailla. Päivälliseksi oli velli kypsä. Hajukin täällä on juuri ikään niinkuin hapantuneiden nauriiden.

Puhe hapantuneista nauriista vaikutti Nuoren Tobiaksen ruumassa kerrassaan tepsivästi. Koko ruuman lattia alkoi voihkia ja lainehtia laidasta laitaan. Kuka huusi, että hän kuolee, kuka vaikeroi, ettei ikinä näe kotimaatansa, kuka käski hakea Joonaan — varmaan oli laivassa Joonas —, kuka vakuutti kuolevansa. Vihdoin huusi joku raivostuneena, että tuo humalainen akka heitettäisiin mereen nauriineen päivineen.

Nainen nauroi. Oli kuin hevonen olisi hirnunut. Hänen uusi vuodetoverinsa oli noussut kyynärpäidensä varaan ja katseli pitkään. Tulokkaan suuri pullo joutui keskelle olkikupoa.

— Jaa minutko — das lass' ich mir gefallen, sanoì kenraali vainaja! Minä olen Töölön tohtori, mitenkä minä mereen ennättäisin. Ottakaa naukku, joka mies, ja jolla ei ole, se saa minulta. Kuolema olisi nyt makea vieras, mutta ei tämä tauti tapa, puhdistaa vain sisälmykset ja lisää ikää.

— Noita! huudettiin nyt palvelusneitsyiden alueelta.
— Hän on noita eikä ihminen!

— Das lass' ich mir gefallen, puheli iso kolea nainen, astellen vuoteiden yli ja hakien jotakin. — Se oli kenraali-vainajan sana ja sitten hän naukkasi tuosta samasta pullostasta. Kenraali-vainajan koputti kuningas ritariksi ja Töölön tohtori koputetaan noidaksi. Das lass' ich mir gefallen.

— Lastikka, virkkoi heikolla äänellä eversti von Wendenin leski, — anon vettä. Vettä!

— Ota viinaa, ristiquesar, vastasi Lastikka. — Mistä minä vettä saan.

Kun Lastikka ojensi hänelle pullon, niin hän kysyi, vieläkö kenraali eli, ja leski kertoi, että häntä sitoi elämään lupaus, jonka hän oli antanut kuolevalle miehelleen: myydä kaikki mitä hänellä oli ja maksaa miehensä kunniavelka.

Lastikka vastasi, että kenraaliltakin oli myyty kaikki, jotta hänet saataisiin haudata, ja että eversti varmaan saisi rauhan haudassaan sitten, kun kunniavelka oli maksettu.

— Laupias samarialainen, kuiskasi kappalaisenleski Luhr, — nilkkaani kovin kolottaa. Putosin noissa pahoissa nuoratikapuissa. En muuta pyydä, kuin että sillä jalallani saisin astua Helsingin rannalle ja nähdä näillä silmilläni oman kirkkoni.

— Ota naukku, toisen naukun kierrän vaatteessa nilkasi ympärille. Ota naukku. Mikä sillä nilkalla oikein on? Tämä on pieni asia, on Töölön tohtori suurempiakin hoitanut.

Huudettiin, että Lastikka häpäisi koko laivaa mainitessaan itseään tohtoriksi. Saattoi käydä niinkin, että sellainen tohtori pääsi Siltavuorelle.

Fiffi Edelman sai kohtauksen. Hän sanoi olevansa Joonas. Kunhan hänet heitetään mereen, niin meri tyvenee. Kouristuksissaan huusi hän ikäänkuin häneen olisi pis-

tetty puukkoa. Betti pelasti lapsen, toiset hillitsivät Fiffiä. Matkustavaisten mukana olevat poikaset karkasivat ylös, juoksivat tavararöykkiölle ja alkoivat ottaa kiinni toisiaan. Kultaseppä Mellinuksen rouvan komentaessa heitä paikoilleen rupesivat hänen pikkulapsensa huutamaan täyttä kurkkua. Silloin rouva Mellinus heristi nyrkkejään sille taholle, missä Fiffi Edelman vaikeoi, ja käski hänen pitää suunsa kiinni, mokomakin... Täällä matkusti muitakin ihmisiä, ihmisiä, jotka olivat maksaneet korkeat matkarahat ja joilla olisi ollut oikeus matkustaa parhaimmilla paikoilla. Hänen täytyi saada tavata kapteenia, hänen täytyi päästä pois täältä, täällä haisi pahemmalta kuin Stockhusissa, Helsingin vankihuoneessa!

Koko Nuoren Tobiaksen ruuma huusi niinkuin Tellqvistin pihamaa suurten teurastuspäivien aamuina. Huuto ei kuitenkaan kuulunut kauaskaan, sillä sateen ja meren loiske vaimensivat sitä kuin vaate, joka kiedotaan huutavan pään yli. Syksyisen meren haju, kaikki, mikä kesällä oli kukkinut sen pohjassa ja sen rannoilla ja mikä syksyllä lahosi, kaikki tämä sekaantui laivan omista suojusta lähteviin hajuihin ja seurasi laivaa uskollisemmin kuin kalalokit. Tämä haju tuntui tunkeutuneen touveihin ja purjekankaisiin, se tuntui täyttäneen joka sopen, mitattuna mastosta mastoon ja perästä keulaan.

Luukusta tunkevan valoläikän likeisyydessä seisoivat Betti Edelman, hyssytellen Carl Gustafia, jonka pienet kasvat muistuttivat sinipunervan nauriin paistokasta. Viluinen vanha neito suojeli lasta kuin viimeistä toivoa, jonka hän läkähdyttävästä pätsistä oli temmannut hyvitämään kaikkea hukkaanmennytään omassa elämässään. Kultaseppän rouva veti silminnähtävällä inholla silkkistä kamlottiviittaansa lapsen välittömästi likeisyydestä ja tarttui nuoratikapuihin. Sade vihmoi hänen kasvojaan, keltaisia hiuksia ja käsiä, joita teerenpilkut ja sormukset peittivät. Eikö nyt voinut saada tavata kapteenia tai raatimies Goviniusta, tai ketä hyvänsä parempaa ihmistä?

— Laivamies, kuule! Minä olen ostanut kalleimmat paikat ja täällä me menedymme likaan ja hajuun. Herra kauppias Suthoff, pyydän kaikkeinnoyrimmästi

anteeksi, mutta eikö herra kauppias nyt auttaisi? Oi hyvä Jumala, eikö nyt kukaan kuule! Herra kauppias, kuinka monet helmet ja sormukset mieheni on halvalla toimittanut hänelle ja hänen rouvalleen ja nyt ei hän liiku paikalta. Meidän lähteessämme on virutettu Sut-hoffin pyykki, mutta nyt ei hän kuule eikä näe! Ja ne olivat mädäntyneitä heiniä, mitä sieltä meille myytiin. Eikä se lehmä lypsänyt kuin seitsemän tuoppia, vaikka teidän rouvanne vakuutti, että se lypsää kymmenen. Me kuolemme tänne!

Huudot kuultiin sille puolelle ruumaa, minne mies-matkustajat olivat sijoitetut. Kun täällä oli tuntuvasti vähemmän matkustajia olivat nämä voineet järjestää asiansa kaikin puolin mukavammin. Istuttiin noppaa pelaten ja korttia lyöden. Uuden virkaatekevän maa-herran lakeija oli matkalla panemaan alustavasti kuntoon isäntänsä huoneistoa. Vastaiseksi ei ollut mitään tietoa, voisiko hän edes asettua residenssirakennukseen. Sen olivat tietenkin ryssät ryvettäneet.

— Mutta sen minä sanon, niin totta kuin nimeni on Pentti Laurinpoika, että jolleivät kaupunkilaiset toimita meille kunniallista asuntoa, niin sitä ne saavat katua. Sillä me emme olekaan mitään kiertäviä kisällejä, me. Helsinki — mikä se on muu kuin vaivainen maakylä, täynnä kerjäläisiä ja lautasennuolijoita. Helsinkiläinen ei osaa muuta kuin kirjoittaa alamaisia supliikkeja kuninkaallensa hädänalaisesta tilastaan. Onneksi tulee armollinen herrani vain virkaatekeväksi tänne——muuten olisin ottanut toisen palveluspaikan.

Eerikki Iiskenpoika päästi pelinappulan kädestään ja nauroi.

— Toista niin viheliäistä kaupunkia, jatkoi Laurinpoika, — ei kuninkaallisen majesteetin valtakunnassa olekaan kuin Helsinki ja ... Varpuslinna!

— Häh? sanoi Eerikki Iiskenpoika. — Varpuslinna? Varpunen saat olla itse. En pelaa enää kanssasi. Koe-tapa tulla kimppuuni. Jos sinä minuun kosket, niin et taida tarvita enää Varpuslinnaakaan asuaksesi. Helsinki on kerran vielä niin kaunis kaupunki, että.. että. Jahka minun herrani pääsee Helsinkiin, niin nähdään.

»On vielä kerran... vielä kerran niin kaunis kaupunki» — mutta mikä se nyt on? Varpuslinna!

Eerikki Iiskenpoika potkaisi kirstua niin, että noppa-nappulat lentelivät pitkin ruuman seiniä.

— Sinun herrasi rakentaa! matki Pentti Laurinpoika, pää oluthöyryä täynnä. — Mikä sinun herrasi on? Tuoko nappikauppias tuolla, joka on tehnyt niin paljon syntiä, ettei uskalla lähteä askeltakaan kirkonkellojen turvista.

Iiskenpoika ravisteli niskojaan ja valmistautui hyp-pyyn. Ja nyt tapahtui, että hän rupesi kertomaan asioita, joita ei hänestä millään pelillä ollut matkan mittaan saanut houkutelluksi: hän rupesi puhumaan herransa aikomuksista.

— Minun herrani kaupppamies Jakob Suthoff rakentaa Helsingin niin koreaksi, että Tukholma on vain torppa sen rinnalla. Minun herranipa on niin rikas, ettei hänelle tunnu, vaikka rakentaa kaupungin kullasta ja hopeasta. Näkisittepä ne hopeakirstut ja ne kultasäkit ja ne jalokivipussit! Kun me matkustimme omilla hevosilla Hollannin maalle, niin meidän kaupppamies ja ne sen maan kaupppamiehet joivat ja pelasivat yhdessä ja meidän kaupppamies aina voitti. Niin että Helsinki rakennetaan kullasta ja hopeasta!

Lakeijojen tapellessa herroistaan riideltiin yhdessä kulmassa ruumaa hirsistä, jotka tavattiin Niilo Granbergin ranta-aitan seinissä Helsingissä ja joissa hirsissä vieläkin selvästi oli luettavana Sigfrid Grään puumerkki. Miten puumerkki olisi tullut hirsiin, jolleivät ne olisi olleet Sigfrid Grään? Ne oli yksinkertaisesti varastettu Grään hirsiläjästä. Suostuiko Niilo Granberg antamaan ne takaisin ilman raastupaanmenoa? Jumaliste, puumerkit on Sigfrid Grää jälkeinpäin käynyt panemassa Granbergin aitanseiniin Helsingin rannassa!

Ja kaupppiaat Niilo Granberg ja Sigfrid Grää löivät olutkannunsa arkuun, joka heidän edessään toimitti pöydän virkaa, tepastelivat suuttuneina pitkin ruumaa ja lupailivat toisilleen raastupaa.

Sovinnossa istuivat sensijaan ne nuoret miehet, joiden vuoteet sijaitsivat likinnä matkatavaroita ja naisten puolta. He olivat asettuneet vieretysten, niin että jalat suorina seurasivat permantolautoja, ja puhelivat niin hartaasti, etteivät huomanneet, mitä muualla tapahtui. Tai oikeastaan se oli Antti Skugge, Upsalan ylioppilas, joka kertoi, ja toinen kuunteli.

Niin, olenhan monesti surrutkin, etten ole saanut nostaa miekkaa isänmaata puolustaakseni, mutta nämä heikot silmäni, heikot silmäni... Kyllä voin antaa tietoja Helsingistä, olen siellä oleskellut, ja kun olen opettanut pientä sukulaistani Henni Forsiusta lukemaan, olen samalla kertonut hänelle kotikaupunkimme historiaa. Poika on ihmelapsi, minun täytyy se sanoa, vaikka hän onkin sisareni poika. No, hän on vasta kymmenen vanha, jollen muista väärin, mutta hän luettelee ulkoa, kutka ovat vuosisatojen aikana olleet kaupungissa pappeina ja pormestareina. Ja tämän kaiken hän luettelee kuin kymmenet käskyt ja juhlallisesti, ikäänkuin hän seisoi saarnatuolissa. Hän rupeaa papiksi, siitä tuo pieni naskali on selvillä. Ja minä, hänen enonsa, iloitsen suuresti.

Nämä nyt eivät olleet niitä asioita suorastaan, joita ylioppilas Skuggen matkatoveri ja uusi ystävä halusi kuulla. Hän halusi tietää, kannattiko kaupungissa apteekkipito ja oliko apteekkari Stier todella niin mahdoton kuin sanottiin.

Stierin nimeä mainitessa ylioppilas suorastaan vilkastui.

Valitettavasti, valitettavasti Stier aina oli niin juovuksissa, ettei hän jaksanut kuunnellakaan ihmisten pyyntöjä. Ja siinä hänelle tapahtui suoranaisia vahinkoja, jotka kävivät asianomaisille varsin kohtalokkaiksi. Sen sattui hän, Anders Skugge, tietämään kokemuksesta. Stier oli hänelle silmiä varten vahingossa antanut sen, minkä rouva Törnmanin — nykyjään Tellqvist — piti saada hampaitaan varten. Se oli väkevää ainetta ja poltti silmät pahanpäiväisesti. Niin, hän oli siitä saanut kärsiä elämänsänsä. Ja mitä kannattavaisuuteen tuli, niin sairastihan Helsinki aika paljon. Usein oli vaikeita kulkutauteja, niinkuin sekin isorokko. Ja saattoi ajatella, että ihmiset pienemmissäkin taudeissa kääntyisivät apteekkarin puoleen, jos hän vain otti heidät ystävällisesti vastaan eikä heittänyt purkkeja heidän silmilleen, niinkuin Stier kuuluu, sen pahempi, tehneen.

Ei kestänyt kauan, ennenkuin ylioppilas taasen puhui omasta lempiaineestaan!

— Mitä kaupunkimme olisikaan, jollei vihollinen uudestaan ja uudestaan olisi hävittänyt sitä maan tasalle. Helsingin keskustassa sijaitsee, niinkuin kaikissa

ajanmukaisissa kaupungeissa, tori. Tämän etelälaitaa myöten kulkee Suurkatu, jota myöskin kutsutaan Kunnikaankaduksi. Kirkkomme on jo kolmas järjestyksessä, sillä molemmat edelliset on tuli ja vihollinen hävittänyt. Alttaritaulu esittää Kristuksen kirkastusta ja tämän yläpuolella nähdään seinälle maalattuna aurin-gonnousu ja sanat

Jehovan
Tu lux, tu vita, tu medicina
et
Ulrica
Tu Nonien Splendidum, Tu Meum Decus
eris.

Viime sodan jälkeen sepitti Vång, Helsingin silloinen pappi sanat:

Tu, stad, o Helsingfors, tin gamla synd lägg af,
Om tu ej segla vill ännu en gång i qvaf.

1727.

Kirkon ympärillä on hautausmaa eikä kirkkoon enää haudata... Mutta ehkei kertomukseni teitä huvita. Suokaa silloin anteeksi lavertelevälle kielelleni. Kas, koti on jokaiselle rakas ja kaunis, enkä minä koskaan kyynelittä voi... Kunhan eivät ne tappaisi toisiaan! keskeytti hän samassa.

Iiskenpoika oli ottanut Laurinpojan syliinsä ja paiskannut hänet ruuman mahtavia seinäparruja vasten.

— Jumaliste, minun herrani voi rakentaa kaupungin kullasta ja hopeasta! huusi Iiskenpoika ja nosti housujaan, jotka olivat luisumaisillaan alas.

Laurinpoika kiroili ja piteli paikkojaan. Kun Nuori Tobias häntä siinä sylissänsä paraikaa keinutteli, pylliyi hän, pääsemättä jaloilleen, ruuman pohjalla.

— Terveydexseen tappelevat! sanoi matkatoveri ylioppilaalle. — Saakoot nyt ensin muutamia naarmuja, niin avaan laukkuni ja laastaroin heitä.

Ylioppilas ymmärsi yht'äkkiä. Hänen matkatoverinsa aikoi asettua Helsinkiin apteekkariksi ja tahtoi näyttää taitoaan. He istuivat siis nyt molemmat ja katselivat, kuinka pian kaikki matkustajat keränä kierivät perman-

nolla. Muuan vanha mies, joka ei ollut liikkunut minnekään sijaltaan, siirtyi säikähtyneenä syrjään, kulkien nelinryömin.

Eiköhän jo pitäisi lopettaa, huomautti ylioppilas Skugge, hänkin jo siirtyen ulommaksi.

Mutta tappelevia ei enää sanoilla hillittykään. Jakkarat lentelivät, haukkumasanat, sellaiset kuin »hattu», »ryssä», »koiranraato», sinkoilivat, ja syyttä suotta karkasi Iiskenpoika vimmittuna vieraan nuorenherrankin kimppuun ja tiukkasi:

— Vanno, senkin nälkäkurki, heti paikalla, että minun herrani rakentaa kaupungin kullasta ja hopeasta.

Turhaan vieras vakuutti, ettei hän tunne herraa eikä kaupunkia eikä mitään voi vanhoa.

— Sinä kiellät, kiellät, kanalja!

Nuori Tobias heilahti pahasti ja paiskasi tappelijat nurinnarin. Kun vielä sateen loiske ja tuulen ulina kuin vaahtosuu koiralauma tulvehti sisään luukusta, niin ei äskeisestä mellakasta enää ollut jäljellä mitään. Nuorelle parantajalle tuli nyt yllinkyllin tilaisuutta näyttää taitoaan. Hän avasi nahkaisen reppunsa, otti esiin pienet kiiltävät veitsensä, pihtinsä, laastarinsa ja tinktuurinsa. Humalasta selviävät miehet olivat lauhoja kuin lampaat ja tohtoroiminen sujui kaikkien ihmetykseksi. Mistä olikaan tämä enkeli tipahtanut keskelle heidän kurjuuttaan! Hiukan siinä parahdeltiin ja kiroiltiin, mutta yleinen käsitys oli kuitenkin että tinktuurit oikealla hetkellä oli vuodatettu haavoihin ja sinelmille ja tehokkaita mahtoivat olla, koska aikalailla kirvelivät.

Nuori parantaja saattoi olla tyytyväinen. Hän tuli vakuutetuksi siitä, että apteekkarilla Helsingissä on toiminnan mahdollisuuksia, ja istuutui kärsivällisesti kuuntelemaan ylioppilasta, tietäen, että kanssamatkustajat kaupungissaan yhdestä suusta laulaisivat hänelle ylistystä.

— Sairaista ei kaupungissa ole puutetta, kuten sanottu, koska Helsinki on sotaväen läpikulkupaikka ja mereltäkin saapuu kaikkinaisia tauteja, ja spitaalisiahan täällä on aika monta, niin että heille on täytynyt muodostaa erikoinen sairashuone. Kun kapakoita on suuri määrä, samoin kuin oluenpanijoita ja hyviksi tunnettuja

viinankeittäjiä, niin ei koskaan tule puuttumaan niitä, jotka haavoittavat toisiaan ja tarvitsevat salvoja ja tinktuureja, niinkuin tässä vasta saatiin havaita. Lääkäreitä ei kaupungissa ole, joten apteekkarille on suuri etu, että hän näin näppärästi käsittelee veistä ja pih-tejä, kuten tässä tapauksessa. Tosin armeijan parturit myöskin ovat harjaantuneet haavojen hoitamisessa ja joku sellainen saattaa tilapäisesti joutua paikkakunnalle. Myöskään ei voi kieltää, että kaikkinaiset vaimot, kuten Keppi-Saara ja muutkin, kokoavat yrttejä ja yrittävät parantaa tauteja, usein valitettavasti lukien pakanallisia noitalukuja niin, että esimerkiksi Keppi-Saara kerran on ollut menettämäisillään henkensä hirsipuun kautta, juuri tuollaisen noituuden takia. Eräs kaupungin rouvista, rouva Suthoff, hänet silloin pelasti ja todistusten puutteessa hän sillä kertaa pääsi, ja nyt hän on vanha, hyvin vanha. Vaan eipä taida häntä mikään voima estää yrttien kokoamisesta, joita yllin kyllin löytyy kaupungin kaduilla, pihamailla ja porvarien varsin laajoilla pelloilla. Mutta sanottavaa haittaa ei apteekkarille voi näistä vanhuksista olla, varsinkin jos hän kohtelee avunhakijoita ystävällisesti ja silloin tällöin vie jonkun huomattavamman henkilön takahuoneeseen ja juo hänen kanssaan pienen ryypyn renskaa tai muuta, jota aina apteekkarilla on tilaisuutta uhrata ja maustaa erikoisen tehoisaksi nautintoaineeksi. Ei voine kieltää, että juuri nykyinen apteekkarimme Stier erikoisen runsaasti kestitsi helsinkiläisiä mahtihenkilöitä, joten on pelättävissä, että he tulevat häntä kannattamaan, vaikkakin tietävät, ettei hän enää kykene mitään parantavaa tinktuuria valmistamaan. Tämä kyllä saattaa olla uudelle apteekkarille vaikea asia, sillä vaikka köyhä kansa haluaisikin häntä, niin valta on varakkailla. Jospa nyt voisikin saada aikaan tappelun tuolla kapteenin hyteissä, jotta raatimiehet tulisivat vakuutetuiksi teidän kätevydestänne.

Ylioppilas Skugge kertoi edelleen, että Helsingissä oli viisi tuulimyllyä, jotka pitivät huolen kaupungin jauhotarpeista. Kalaa saatiin ennen runsaasti, varsinkin lohta, mutta sodan laukaukset karkoittivat kalat rauhallisemmille vesille. Sampikin tavataan jonkin kerran, mutta sitä ei syödä, sen kun on havaittu ilmaantuvan

vain sotien edellä ennustamaan onnettomuuksia. Sen-
sijaan harjoitetaan menestyksellä metsästystä aivan
kaupungin lähistöllä. Jopa on sattunut sellaistaakin, että
jotkut innostuneet metsästäjät ovat omasta ikkunastaan
Suurtorin varrella voineet yhdellä laukauksella ampua
metson, joka on asettunut hautausmaan koivuun.

Helsingissä on erinomaisia lähteitä ja kaivoja — mikä
seikka ei liene apteekkarille yhdentekevä, koska hyvä
ja puhdas vesi vaikuttanee lääkkeiden laatuun. Ruoka-
puolesta puhuttaessa vielä jäi mainitsematta, että Hel-
sinki harjoittaa karjanhoitoa juuri siinä mitassa kuin sen
kokoiselta kaupungilta sopii odottaa. Jokaisella per-
heellä on oma tai omat lehmänsä, hevosensa, kanansa,
hanhensa, jopa kalkkunansakin, joten ei kaupunki eh-
dottomasti ole riippuvainen maaseudusta. Kalastajat,
joita asuu Kaupunginlahden rannalla ja Katajanokalla,
vakuuttavat, että kalatkin jälleen palaavat lihaviin ruo-
hikkoihimme, kunhan täällä kanuunat lakkaavat pau-
kuttamasta. Muutamia pukkeja ja kuttujakin on, ja niitä
pidetään yksinomaan saassa, senjälkeen kun ne muu-
tamana päivänä kalusivat puun kuoret raatiherrojen
ryytimaista. Kas, näiden kuttujen maitoa käytetään
osittain terveydenhoitoon, osittain kaunistamistarkoi-
tuksiin, niinkuin apteekkari hyvin tietää. Ja totta on,
että eräs kaupungin hienoimmista rouvista kutun mai-
dolla hävitti rumat pisamat kasvoistaan.

Nuori apteekkari mietti vain sitä, miten pääsisi tu-
tustumaan kaupungin mahtihenkilöihin kapteenin puo-
lella. Eikö sinne sopinut mennä kysymään jotakin?

Ylioppilas vastasi hyvin tuntevansa kapteenin ja
kaikki kaupungin viranomaiset. He pelasivat korttia
kapteenin messissä, keskustellen valtiollisista asioista.
Niin kiihkeää oli keskustelu ollut, että oli yhteisesti
päätetty olla kajoamatta puolueoloihin ja jättää hatut
ja myssyt rauhaan.

Ja nyt ylioppilas Skugge, merkitsevä hymy huulilla,
jatko i esitystään:

— Jos taas sydämenne nuoruuden luonnollisia ääniä
kuunnellen haluaa köyttää itsensä hellin sitein johon-
kin naiselliseen sulo-sydämeen, niin kauniista neitosista
ei kaupungissamme ole puutetta. Kirkkoherramme van-
hin tytär, Greta-Liisa Fortelia matkustaa tällä samalla

laivalla äitinsä seurassa kotiin, samoin Margareta Suthoff, molemmat huomattavia kaunottaria, Fortelia erikoisesti tunnettu iloisen luonteensa vuoksi ja neiti Suthoff tulisuudestaan, joka kyllä silloin tällöin tekee omistajattarelleen tepposiakin. Kaunottariamme oli myöskin Fiffi Edelman, vaikk'ei kuulu varsinaiseen hienostoomme, mutta hänellepä tapahtui hairahdus — kuis-kaillaan syylliseksi ylhäistä hoviherraa. Entisen pormestariimme tyttäriä on monta — Wetter oli hänen nimensä ja hän jätti jälkeensä huomattavan omaisuuden, josta ei hänen eläessään ollut tietoa. Mutta ennen kaikkea on mainittava Hedvig Ulrika Suthoff, Margaretan nuorempi sisar, jota isä ei kuulu antavan paitsi kreiville tai prinssille. No niin, puhe on tietenkin hiukan liioiteltu. Mutta tyttö on todellakin kaunis. Jollei äiti olisi opettanut häntä hiukkasen villeille tavoille, niin siinä olisi todella mallityttö. Kas, äiti, Maria-rouva, on sellainen — sellainen toisenlainen. Jos kauppiamiehellä olisikin ollut oikea rouva, sellainen kuin muutkin, niin hänestä olisi voinut tulla vaikkapa mikä virkamies Helsinkiin, mutta raatimiesten rouvat eivät koskaan ole kärsineet täti Suthoffia ja sentähden perhe on jäänyt jälkipäähän. Suthoffien penkki kirkossa on vallan siellä pikkukauppiaiden penkkien joukossa. Raatimiesten rouvat iskevätkin julmia silmäyksiä kirkon ovelle, kun rouva Suthoff astuu sisään. Hän ei tule vapaaehtoisesti — kauppias on saanut maksaa sakkoja rouvansa laiminlyönneistä: kerrankin ei hän kahdeksaan viikkoon käynyt Herranhuoneessa . . . Niin, onhan Helsingissä paljon sopivia tyttöjä, mutta myöskin leskiä on tarjolla sitä varten, joka ei ehdottomaksi vaatimukseksi pane nuorta neitoa . . .

— Nukutteko? kysyi ylioppilas Skugge äkkiä. — Olen puhunut hiljaa senvuoksi, että Suthoffin renki on täällä, tuo Iiskenpoika, tuo pukari, jonka äsken itse sidoitte. Kauppiamies kuljettaa häntä matkoillaan, hänen täytyy aina vartioida kalleuksia. Hän on hyvin väkevä, vaikka onkin varttansa vähäinen. Taitaa nukkua hänkin.

Tavararöykkiön takaa, naisten puolelta, kuului kolea, läpituokeva ääni: »Minä olin piikana Töölön isännällä. Pantiin auttamaan sairastuvalle. Ensi aluksi oli pidel-

tävä pärettä, kun tohtori sahasi. No, kas silloin, kun oli oikein se suuri ottelu ja tsaari itse oli mukana ja narrit ja apinat ja ikonaat. Kaupunki paloi. Koko Kluuvi oli kuin verta. Ensin pitelin pärettä. Sitten sain jo pidellä käsiä ja jalkoja. Me sahasimme niitä kuin puita vain.»

Outo ääni eteni eikä sanoja enää erottanut.

Samassa kuului toinen ääni: »Eikö nyt kukaan auta? Nämä tikapuut eivät kestä lintuakaan. Ah, minun täytyy tavata kapteeni. Me kuolemme täällä kaikki. Olen maksanut parhaimmista paikoista... Auttakaa!»

Rouva Mellinus seisoi tikapuilla, kasvot luukun yläpuolella, kun hänen jalkojensa juureen ilmaantui nuori mies, joka ei ollut rampa eikä raajarikko eikä poikanen eikä puolisokeakaan, vaan sen näköinen, että kultasepänrouvan heti paikalla teki mieli olla kaunis ja nuori.

Hän tunsikin olevansa kaksikymmenvuotias ja hypäsi siroasti alas epämukavasta asennostaan, punastui ja hymyili.

Nuori mies, yllään hienot vaatteet kysyi kohteliaasti, saisiko hän palvella armollista rouvaa jollakin.

— Olen apteekkarinkisälli Tingelund Turusta. Olen täällä miesten puolella saattanut hiukkasen olla hyödyksi — voisinko ehkä... ?

Hänhän tuli kuin Jumalan itsensä lähettämänä. Sillä täällä alhaalla vallitsi täysi kurjuus. Ja nuori Tingelund sai kuulla, kuka rouva Mellinus oli ja että hänellä oli oikeus parhaimmille paikoille — ruustinna Fortelius, raatimiehen rouvat ja heidän tyttärensä ottivat ne paikat, vaikka tulivat myöhemmin laivaan. Hänen lapsensa olivat kaikki täällä, hänen vanhin tyttärensä Eva Charlotta oli kuudentoista vanha — kovin hyvä tyttö, mutta hän voi nyt niin huonosti, ettei hänestä saanut mitään käsitystä! Ja täällä matkusti nyt yleensä sekalaista seurakuntaa . . . ! Jos hän, rouva Mellinus, olisi tietänyt, että oli näin ahdasta, niin hän olisi jäänyt Tukholmaan odottamaan. Mutta ukko siellä kotona kävi aivan malttamattomaksi — ajatella: heidän talonsa oli ollut venäläisillä upseereilla ja piharakennukset he olivat hakanneet polttopuiksi. Ja lähteestä oli löydetty miehen ruumis, heidän lähteestään, joka oli paras koko kau-

pungissa...! Mutta menkäämme lasteni luo. Eva-Lotta, tyttöseni...

Se keskustelu, jota tänä hetkenä pohdittiin eräällä kulmalla Nuoren Tobiaksen ruumaa, tuli koko matkustajajoukon tietoon Lastikan kautta, joka ei osannut puhua hiljaa. Ja kun hänen uusi vierustoverinsa puhui niin käheästi, ettei häntä merenkäynnin vuoksi voinut kuulla, toisti Lastikka kaikki kysymykset läpituokevalla kuuluttajanäänellään ja toittotti omat vastauksensa takaisin.

— Elääkö? Elää — pitäisi elää! Eloon jäi. Mitenkäs te hänet tunnette? Oletteko helsinkiläisiä? Missä te sitten nyt olette ollut? Oletteko jotakin pahaan tehnyt, kun ette uskalla vastata? Eihän teissä vain ole se spitaalitauti? No, niillähän on juuri sellaiset sammaleiset kulmakarvat kuin teillä... Jaa hänen miehensäkö? Se sama, joka istuu kannella katoksen alla. Kauppamies Suthoff. Ja renkikin, se Iiskenpoika, on laivassa. Tunnetteko te hänetkin? Mutta kuka te olette sitten? Ettehän vain ole mies? No, kun ei tukastakaan ole paljon jäljellä.. Jaa tahtoisitte sen Suthoffin rouvan nähdä. Niin minäkin. Ikävöitsen sitä rouvaa yhtä paljon kuin Helsingin kirkkoa. Das lass' ich mir gefallen. Kenraalivainaja olisi sen nainut, mutta sattui tulemaan tämä kauppamies. Kenraali sanoi, että olisi se rouva ollut ranskojen maassa, siinä niiden suuressa kaupungissa, joka on niiden pääkaupunki... Yhtäkaikki, jos minä näkisin sen rouvan! Jaa mitä tahtoisitte sanoa? Terveisiäkö? Kuolleelta? Mutta jos te helsinkiläisiä olette, niin pitäähän minun teidät tuntea ja teidän minut. Ja rannassa? Missä rannassa? Erhardtin sillan alla? Ruutanalammikon kohdalla? Puhukaa pikkuisen kovemmin, koko puhe on yhtä sihinää, ei sitä kukaan kuule! Myrskyn jälkeen? Mutta olitteko te rannassa silloin, kun se ulkomaalainen laiva hukkuu? Monta Herran vuotta sitten.

— Olin! sihisi ryysyinen vanhus pahnoiltaan.

— Silloinko ennen suurta sotaa? Miksette sitten nimeänne sano. Annahan, kun minä muistutan mieleeni, keitä siinä oli. Mikäs nyt tuli? Onko teissä noin pahasti syöpäläisiä? Vai itkuako teette? Tuoss' on ryyppy, ottakaa, hyvää se on ainetta. Mutta minä nyt jo muis-

tankin. Olitteko te se lapsi sen vanhan herran kanssa? Vai se, vai se. Se herra sanoi, että laiva tuli kaukaa. Aijai sitä jumalanilmaa. Syksyinen yö ajoi yhdeksällä hevosella. Vanha herra oli tulliherra Erhardtin tuttavvia. Kalastajat toivat lapsen ja kehdon.

Ryysyinen vanhus ja Lastikkakin vaikenivat, kumpikin istuen lyyhistyneenä vuoteelleen. Vihdoin Lastikka tarttui pulloon, joi, nuoli huuliaan, kuljetti kättään yli pullon tuohivanteiden ja toisteli pariin kertaan:

— Das lass' ich mir gefallen.

Rouva Pommer oli nostanut vanhaa päätään ja tuijotti Lastikkaan. Hän tuijotti tuijottamistaan.

Silloin Lastikka yhfäkkiä muisti, että tullinhoitaja Erhardt kerran pyysi luokseen kaikki ne ihmiset, jotka olivat olleet rannalla tuona myrskyisenä iltana ja nähneet kaukaa tulleen lapsukaisen ja hänen kehtonsa saapumisen Helsingin rantaan. Ja tullinhoitaja oli sanonut, että hän ottaa pienokaisen omaksi lapsekseen, ja rouva Erhardt oli lisännyt, ettei hän voisi enemmän rakastaa omaa lastaan. He olivat pyytäneet, ettei kukaan kertoisi lapsen olevan ottolapsen, jotta se uskoisi kokonaan kuuluvansa tänne. Jumalan avulla he tahtivat kasvattaa sen onnelliseksi ihmiseksi.

Kehto oli seisonut lattialla auringonpaisteessa Erhardtien kodissa Kluuvin rannalla likellä Espoon tullia. Kehdossa oli ollut kauniisti veistettyjä enkelinpäitä. Hast, sama vanha kalastaja, joka souti lapsen rantaan, oli asettunut kyykyllään kehdon ääreen, tunkenut ruman, ahavoituneen pikkusormensa lapsen käteen, nauranut punaiseen partaansa ja sanonut: no, sinä kaukaa tullut, ei ainakaan ukko Hast valaansa riko.

Kaikki olivat samalla tavalla luvanneet vieta.

Lastikka tarttui kenraali-vainajan pulloon ja joi kauan.

...

Jakob Suthoff, kauppamies Helsingistä, istui Nuoren Tobiaksen kannella samassa telttakatoksessa, jossa hän oli viettänyt monen yön, renkinsä kanssa kulkiessaan vieraalla maalla. Ei olisi uskonut teltan näin kestävän sadetta. Mutta se oli parasta purjekangasta gra-

terien kaupungista, ja Iiskenpoika osasi pystyttää siitä huoneen, jossa hänen isäntänsä oli kuin kotonaan. Iiskenpoika — niin Iiski oli ollut heillä lapsuudestaan, kuin koiranpentu hän kerran oli seurannut Marieta sieltä jostakin Helsingin kallioilta, missä Marien oli tapana kävellä. Eikä Iiskeä saatu karkoitetuksi kodista, jonne hän oli asettunut, vaikka hänet työntämällä työnnettiin Vanhankaupungin myllylle Weckströmin luo ja vaikka hänet kerran piestiinkin puolitainnoksiin. Hänestä tuli lopulta hyvä renki, hän teki hyvän teltan ja makasi kuin koira teltan suulla. Vain juovuspäissään hän puhui tyhmyyksiä. Ja hän oli usein juovuksissa. Teltta oli hyvin kestänyt sadetta. Kansilastin turvissa se siinä pysyi luhistumatta. Ainakin näin heikon tuulen vallitessa. Ensimmäisten vakavien myrskynmerkkien ilmaantuessa täytyy tietenkin ryhtyä siirtämään kallisarvoista kansilastia turvan taakse. Mikä se turva tällaisessa vanhassa laivassa oikeastaan oli, sitä ei Suthoff tietänyt enempää kuin muutkaan, joiden kanssa hän oli neuvotellut Tukholman rannassa. Kapteenin johdolla oli laatikot kiinnitetty kanteen. Mistäpä ne paremmat laivat nyt otti. Ja siksi toiseksi oli Nuori Tobias vieläkin vahva laiva, entisinä hyvinä aikoina rakennettu. Syksymmällä olivat meret vieläkin vaarallisemmat, Helsingissä taas ei kiitosjumalanpalvelusta sodan päätymisen johdosta voitu pitää ilman kirkonkelloja.

Minä otan kirkonkellot vastuulleni, oli Suthoff Helsingissä luvannut — ja Tukholmassa hän oli sanonut: minä ne Helsingistä vein, minä ne jälleen Helsinkiin tuon.

Niinpä nuo kirkonkellot nyt olivat niinkuin myllynkivi hänen kaulassaan. Ei ollut ensinkään niin helppoa pitää lupausta, jonka oli tullut antaneeksi. Mitä häneen kuuluivat Helsingin kirkonkellot? Oliko hän Helsingin viranomaisia, joiden oli valvottava kaupungin tavaroita? Helsinki oli moniin kertoihin näyttänyt, ettei se halunnut häntä johtoonsa. Mutta kirkonisäntä, vanha Selin, oli pakoa valmistettaessa Helsingissä tullut Suthoffin luo ja puhunut: »Ota haltuusi kellot, veli Suthoff. Sinä et niitä sulata, mutta joku toinen voisi hätään tullessaan myydä, eihän tiedä, miten kauan sota kestää; en tahdo puhua pahaa kenestäkään, mutta hätä

on hätää ja hädässä on pantu menemään itse pyhä kalkki ja viinikannukin.» Selin puhui hengenahdistuksensa takia yhteen kyytiin ja ammensi vasta pitkän sanottavansa päässä ilmaa.

Mutta näiden kirkonkellojen takia Suthoffin ja Helsingin raatimiesten väli sitten lopulta niin kiristyi, että siitä oli varsin kohtalokkaita seurauksia. Vielä silloin, kun kelloja otettiin alas, olivat kaikki yksimielisinä antamassa apuaan — kieltää ei sopinut, että vanha Sorsa, Helsingin paras seppä siinä toimituksessa joutui työtä johtamaan, muut hosuivat, huusivat ja puhuivat, eikä puuttunut niitäkään, jotka kauempana seisoen itkivät ja veisasivat virsiä. Mutta kun kelloja sitten piti ruvettaman tallettamaan, syntyi jo erimielisyyttä. Mikä tahtoi, että ne upotettaisiin Kluuviin, mikä, että ne kaivettaisiin maahan, mikä oli nähnyt unen, jossa oli sanottu, että kellot oli pantava seitsemän sylen syvyyteen Susisaarten syvimpään lähteeseen.

Muidenkin sotien aikana Helsingin kirkonkellot olivat olleet Tukholmassa ja sinne ne nytkin oli vietävä! Tämä huomautus vaiensivat vastaväitteet.

Mutta kelloja pakattaessa oli joka miehellä sanottavaa. Vaikka työ suoritettiin pääasiassa yöllä, niin ei katselijoiden joukko vähentynyt. Köyhä kansa, jolla ei ollut mitään maahan kaivettavaa eikä menetettävää, ennätti seisoa ja seisoa kellojen ympärillä. Vallasväki tuli hetkeksi, minkä kerkesi pakokiireiltään antamaan neuvoja, ja tänä aikana Suthoff riitaantui Helsingin raatimiesten kanssa lopullisesti. Hän sai kuulla, ettei häntä milloinkaan valittaisikaan kaupungin julkisiin tehtäviin. Selinkin sai kuulla kunniansa siitä, että oli ottanut avukseen Suthoffin. Suthoff taas puolestaan sanoi, että helsinkiläiset kautta Ruotsin valtakunnan olivat kuuluisat typeryydestään.

Laivalla tuli kosto. Se tuli heti. Helsingin porvarit eivät suostuneet odottamaan Suthoffin perhettä, vaan Marie ja lapset jäivät kun jäivätkin Helsinkiin.

Vain senverran Suthoff tiesi, että Weckström oli toimittanut heidät maalle. Hän piti varmana, että heiltä ei ole mitään puuttunut. Weckström on tietenkin heidän piilopaikkaansa toimittanut ruokaa ja vaatetavaraa.

Tämän tyynen turvallisen katsantokannan hän oli

omaksunut myöhemmin. Alussa oli ollut toisin. Alussa hän oli ajatellut: Marie ja lapset pakolaisina jossakin Suomen korvessa, missä heidän täytyy kärsiä kaikkinaista puutetta! Ja silloin oli Jakob Suthoff tuntenut sisimmässään paiseen polttoa. Hänessä oli kuin koiska joka paisui ja levitti lonkeroltaan ympäri ruumiin. Ajoittain oli tuntunut siltä, että tuo koiska on anastanut sydämen tilan, syönyt sen seitsemällä suulla, niin kuin Faraon lihat lehmät söivät lihavat lehmät. Hän tiesi tarkalleen, koska tuo myrkyllinen ja nielevä tauti häneen iski: sillä hetkellä, jolloin laiva irroitettiin Helsingin rannasta ja hän käsitti, ettei Weckström ollutkaan tuonut hänen perhettään rantaan, niinkuin oli luvannut, ja Helsingin raatimiehet kävivät häneen käsiksi ja painoivat hänet hänen oman raskaan raudoitetun hopea-arkkansa päälle. Silloin hän raivossa tunsu, ettei häntä olisi voitu pahemmin loukata. Pilkkanaanko tykkänään Helsingin raatiherrat häntä pitivät? Luulivatko he sitten, että vaikka he ja heidän rouvansa sen ilmoisen ikänsä olivat takanapäin nauraneet ja kiusanneet hänen vaimoan, hän, Jakob Suthoff, oli valmis jättämään hänet turvattomaksi venäläisten käsiin? Luulivatko he, että hän eli avioliitossa tämän hopea-arkun kanssa? Tai noiden kirkonkellojen kanssa? Tunne, joka oli kuin valkeaksi kuumennettu rauta, huumasi häntä. Se oli vihaa enemmän kuin rakkautta. Hän ei vihannut yksin ihmisiä, jotka häntä olivat loukanneet. Hän vihasi itse kaupunkia. Marien tähden hän kerran oli muuttanut Helsinkiin, jättänyt kotikaupunkinsa, sukunsa ja opintonsa. Marien vanhemmat muka eivät voineet elää ilman tytärtään, hän oli heidän ainoa ilonsa, heidän silmiensä valo. He olivat vanhoja ihmisiä ja kuolivat kuitenkin. Mutta Suthoffit jäivät Helsinkiin, tuohon harakanpesään, koska lasten haudat olivat täällä, koska tämä oli Marien syntymäkaupunki ja koska hän ei halunnut olla missään muualla.

Hän tahtoi olla täällä, vaikka hän hyvin tiesi, mitä helsinkiläiset hänestä ajattelivat. Kirotot helsinkiläiset!

Siinä laivankannella, Helsingin loitotessa silmien edestä ja tuntiessaan ranteissaan ja olkapäissään kipua ystäviensä käsien jäljiltä, vannoi Jakob Suthoff, ettei hän ikinä anna heille tätä anteeksi, kautta Kristuksen

haavojen: hänen luokseen tulkoon joku noista ihmisistä nälkäisenä — hän ei ruoki häntä, alastonna — hän ei pueta häntä, sairaana — hän ei ojenna hänelle vesipisaraa, kuolevana — hän ei helly, hän ei unohda! He ovat vaaran hetkellä estäneet häntä pääsemästä perheensä luo: jumaliste, ei armoa heille, ei tässä eikä tulevassa elämässä!

Tämä kaikki noiden kirkonkellojen tähden. Mitä kuuluivat häneen nämä kirkonkellot? Vielä kerran: vanha Selin rukoili häntä ottamaan hoivaansa kirkonkellot. Mutta ei hän sentähden sitä tehnyt. Vaan eräs toinen oli aikaisemmin pyytänyt häntä sitä tekemään: se nainen, joka kerran oli täyttänyt hänen sydämensä olemuksellaan, hänen suonensa verellään, hänen silmänsä kuvallaan, hänen korvansa äänellään, hänen sie- raimensa tuoksullaan, se nainen, jota hän oli lyönyt, sulkenut pimeään, kiduttanut epäluulolla, suominut pahoin sanoin, se nainen, jonka hän ehkä kerran olisi kuristanut kuoliaaksi, jolleivät palovartijat olisi sat- tuneet tulemaan. Marie huusi. Marie oli alastomana hänen käsivarsillaan. Kuu paistoi. Hän rakasti Ma- rieta. Hän tahtoi vain taivuttaa hänet mielensä mu- kaiseksi, hän tahtoi tehdä hänestä tavallisen ihmisen. Sillä Marie oli hirvittäväällä tavalla hänen ponnistus- tensa tiellä. Koko kaupunki vihasi Marieta. Marien täytyi muuttua. Sillä vaimon täytyy totella miestään. Marie on opetettava pahalla, koskei hyvä ole auttanut. Marien täytyy syntyä uudestaan. Vanhat Erhardtit, jotka saivat hänet vanhalla iällään, antoivat hänen kas- vaa villejä vesoja. Hän on pahenukseksi koko kristi- kansalle.

Tämä Marie kuunteli Helsingin kirkonkelloja yhtä mielellään kuin hän kuunteli myrskyä ja katseli pilviä. Alussa hän kanttori Biederin kanssa lähti kellotapuliin ja unohti tulla jumalanpalvelukseen. Kanttori Bieder. alati viluinen vanhapoika, unohti samana pyhänä tulla soittamaan urkuja. Hän ei sillä kertaa ollut juopunut viinasta, vaan hän oli juopunut Mariesta. Kun ei Marie enää saanut mennä kellotapuliin, seisoi hän Suthoffin talon portilla. Ja kun ei hän saanut seisoa portilla, juoksi hän huoneeseen, missä heidän suuri vuoteensa ja heidän lastensa kehto seisoi, lankesi polvilleen kehdon

ääreen ja painoi päänsä pienintä lastaan vasten. ja väitti kuulevansa heleää kellonsoittoa. Mutta Jakob Suthoff oli päättänyt kerta kaikkiaan parantaa hänet tuollaisesta lapsellisuudesta, tuollaisesta hulluudesta ja syntisestä noituudesta. Ja hän tempaisi häntä ranteesta, kuljetti häntä perässään, vei pihamaan poikki saunaan ja pani teljen oven eteen. Saunassa ei ollut kylmä, koska siellä kylvettiin kolme kertaa viikossa. Marie ei puhunut sanaakaan. Kun hänen miehensä hänet sieltä nouti, näkyi hänen silmissään sama tumma kiilto, joka niissä aina oli, kun hän oli tässä syntisessä mielentilassaan. Hän alkoi nyt kuulla kellonsoittoa silloinkin, kun eivät kellot soineet. Kellot soivat hänen sisässään. Hänestä oli tullut kellotorni.

Hän alkoi lasten kanssa leikkiä kelloleikkejä. Hän seisoi heidän keskellään, kädet nostettuina, ja puheli: nyt kellot soittavat juhannusta: jo-jou-tui-armas-ai-ka-ja-su-vi-su-loi-nen; nyt soivat tuomiokellot: ja-men-käät-sii-hen-ul-ko-nai-seen-pi-mey-teen-siel-lä-on-ole-va-it-ku... Kuulkaa, nyt soivat joulukellot: maas-sarau-ha-ih-mi-sil-le-hy-vä-tah-to... Äiti lauloi kellonsoitot ja lapset itkivät tai nauroivat. Mutta aviomies seisoi neuvottomana oven takana ja mietti, että hänen on käännättävä papin puoleen.

Eikö hän vain lienekin ryhtynyt vaalimaan kirkonkelloja Marien takia, joka rakasti näitä kelloja. Tai olisiko syy ollut vieläkin syvemmällä, ollut sittenkin hänessä itsessään. Hän oli ylioppilaaksi tullessaan päättänyt ruveta lukemaan teologiaa. Väliin olivat tulleet Haminan markkinat ja vihreähuntuinen tyttö, syli täynnä kukkasia.

Ei mitään kukkasia! oikaisi hän omaa ajatustaan. Ei voinut olla kukkasia, minä hölmö, sillä olihan vielä lunta. Mutta jotenkuten Marie aina näyttäytyi hänen sielunsa silmälle kukkasten keskeltä.

Nämä vanhat asiat alkoivat palata mieleen hänen like-tessään kotia. Ja ikäänkuin puhaltaakseen hiiliin tulta ilmestyi Fortelia, Helsingin kirkkoherran rouva hänen eteensä. Kun Fortelia oli kunnioitettu ihminen, jolla ei ollut mitään osaa Helsingin porvarien juonissa, kuunteli kauppamies häntä kohteliaasti.

— Niin, Suthoff, puhui rouva Fortelius, — minä olen levoton Gretasta, teidän tyttärestänne. Ei, ei, tämä ei ole pelkkää merikipua. Hänelle on jotakin tapahtunut, minun Greta-Liisanikin on siitä vakuuttunut. Mutta hän ei usko suruaan Greta-Liisallekaan, joka on ollut hänen paras ystävänsä. Miksi jätitte hänet vieraiden haltuun? Niin, siellä kyllä oli Wetterin sukulaisia, mutta nuoret heillä ovat saaneet kasvaa vapaammin kuin sopivaista on. Greta itkee — ei muuta. Mutta sehän on luonnotonta, kun hän juuri on kotiin palaamassa ja saa nähdä äitinsä ja sisarensa. Pelkään, että hän on unohtanut sydämensä Tukholmaan. Monelle muulle on käynyt samalla tavalla. Kunhan ei olisi mitään pahempaa. Ettekö tulisi katsomaan Gretaa? Minun käy sääli lasta. Voitteko, Suthoff, vastata Jumalan edessä teoistanne? Marie-raukan jätitte Helsinkiin. Kirkonkellot — eiväthän ne kuuluneet teille, sitävartenhan oli kaupungin viranomaisia. Minä olen kuullut, että Marien ja molempien tyttöjen laita on hyvin huonosti. Voitteko vastata Jumalan edessä... ?

Suthoff oli kauppapuodissaan harjaantunut suistamaan suuttumuksensa, kun arvovaltaiset naiset häntä loukkasivat. Samalla hymyllä, millä hän puodissaan selitti vanhan pehkaantuneen kankaan juuri saapuneen viime laivalla Lyypekistä, hän nyt vakuutti tietävänsä Gretan, tyttärensä, hiukan mieltyneen muutamaan nuoreen upseeriin. Ja mitä Mariehen ja tyttöihin tuli, niin heidän jäämisensä oli osittain hänen matkatoveriensa, raatimiesten, osittain provianttimestari Weckströmin syy. Hän oli sitä jo tarpeekseen harmitellut ja surrutkin — asiahan ei siitä parantunut. Muuten hän varmaan tiesi, ettei Weckström uskaltanut muuta kuin katsoa, ettei näiltä kotiin jääneiltä mitään puuttunut.

— Marie on omituinen ihminen, sanoi ruustinna. — Sydämellisen hyvä hän on, Kun on hänen likeisyydessään, niin huomaa hänen vikansa — tai ehk'-eivät ne ole vikojakaan, mutta kun on hänestä kaukana, niin ajattele: Jumala, varjele ja suojele häntä, että hän saisi elää!

Suthoff katsahti puhujaan ja seurasi hänen silmiään jonnekin kauas merelle. Rouva Fortelius oli kalpean ja

viluisen näköinen. Pyyhkikö hän silmästään kyynelen? Mitä hän tiesi Mariesta?

Tuskin hän oli mennyt, kun ylioppilas Skuggen seurassa takakannelta tuli laiha, siisti nuorukainen, ohjaten askeliaan suoraan Suthoffia kohden. Skugge esitti asian.

Tämä oli Tingelund, apteekkari Turusta, joka näppärästi oli tuolla alhaalla sitonut muutamien tappelupukarien haavat. He olivat kuulleet, että neiti Suthoff oli sairaana ja tämä Tingelund ajatteli, että hän ehkä voisi auttaa. Hänellä oli täällä erinäisiä lääkkeitä.

Suthoff mittasi molempia kiireestä kantapäähän ja tullen siihen johtopäätökseen, ettei kummastakaan varmaankaan olisi hyötyä hänelle, vastasi hän kylmästi, että hänen tyttärensä meritauti varmaan oli samaa laatua kuin meritauti yleensä: se menee ohitse, kun päästään maihin.

Tingelund olisi ehkä tästä vastaanotosta perääntynyt, mutta Skugge vain naurahti ja rupesi kyselemään Helsinkiä ja pakolaisia koskevia asioita. Stierinkin juoppotteluun koskettiin ja Suthoff sai tietää Tingelundin aikovan asettua Helsinkiin. Hän loi vielä kerran silmänsä nuoreen mieheen ja kysyi hänen ikäänsä.

— Kyllä täti Marien on ollut vaikeaa, alkoi Skugge yhfäkkiä, haihatellen. — Nupurin emäntä kuuluu panneen hänet jauhamaan käsinkivellä. Ja tytöt ovat saaneet kuokkia Nupurin peltoja. Täti Marie, joka kuulee nurmen kasvavan. Täti Marie, jonka kädet olivat kuin liljat. Täti Marie, jonka elämä oli tanssia ja laulua, täti Marie ...

— Mistä Skugge on saanut tietonsa? keskeytti kaupmies ja hänen kasvonsa olivat sinertävän kalpeat, ikäänkuin veri yhfäkkiä olisi pysähtynyt paikoilleen ja hyytynyt.

— Monet ovat sitä kertoneet. Eikö nyt todella voinyt saada laivaa odottamaan senverran, että he olisivat pelastuneet?

Skugge kuuli nyt kaupmiehen äänestä, että tämä oli suuttunut.

— Sitä voi herra ylioppilas tiedustella Helsingin raatimiehistä ja heidän rouviltaan, jotka ovat noiden ovien takana tuolla. Ensinnäkään en pidä sitä minään onnet-

tomuutena, jos vaimoni ja tyttäreni ovat tehneet työtä, ja toiseksi olen varma siitä, että Weckström ei ole uskaltanut toimittaa heitä muuta kuin hyvään paikkaan. Mikä yleensä nyt on tullut hyvien helsinkiläisten mieleen? Kaikki käyvät kimppuuni vaimoni vuoksi, ikäänkuin minä olisin syössyt hänet onnettomuuteen! Hän on yhfäkkiä tullut kallisarvoiseksi henkilöksi, jota minä olen pahoinpidellyt. Mutta mitä hän ennen oli? Tikku helsinkiläisten silmässä. Jos hän nauroi, niin oli paha, jos hän itki, niin oli paha, jos hän puhui, niin sitä pilkkasi koko kaupunki. Kun hän minun puodistani otti jotakin tavaraa, niin sitä sanottiin varkaudeksi, kun hän kertoi lapsille satuja, niin sanottiin, että hän valehteli ja opetti kaupungin viattomat lapset valehtelemaan. Käytiin minun kimppuuni ja käskettiin häntä kurittaa, ja kun minä kuritin, niin sanottiin, että rääkäsän häntä. Helsingin rouvat eivät tahtoneet häntä samaan laivaan, missä he matkustivat pakoon, eivätkä Tukholmaan vastukseksen — ja nyt te kaikki syytätte minua siitä, että hän jäi Suomeen. Herra Skugge on lukenut mies, herra Skuggen pitäisi ajatella, ennenkuin puhuu.

Upsalalainen ylioppilas pyyhki silmälasejaan — ehkäpä silmiäänkin. Sitten hän nyökytti päätään, selitti olleensa paljon poissa Helsingistä ja vain ohimennen kuulleensa helsinkiläisten puheita rouva Suthoffista. Mutta hänen sisarensa poika, Henni Forsius, oli kirjoittanut hänelle kirjeitä, joissa hän kuvasi käyntejään Suthoffilla. Ne olivat lapsen lapsellisia kirjeitä, mutta niissä oli sellaisiakin ajatuksia kuin: tänään oli meitä paljon poikia ja tyttöjä Suthoffilla. Juoksimme kilpaa pihassa. Hedulla oli mukana, vaikka hän on suuri. Henni menee hänen kanssaan naimisiin, jähkä tulee suureksi. Täti itse tuli ulos ja toi meille sokerileipiä. Rupesimme leikkimään kevättä. Täti oli leivonen ja seisoi kaivon kannella ja visersi. Hedulla tahtoi olla varis. Henni oli västäräkki. Me lauloimme kaikki. Täti Suthoff on hyvä. Oli hauskaa.

Ylioppilas Skugge oli tuskin lopettanut tämän hartaalla, hiljaisella äänellä esitetyn lausuntansa, kun uuden kirjeen sisällys jo pyrki esille. Kauppamies Suthoff keskeytti hänet.

Hän tunsu nuo leikit, nuo lapselliset ilonpidot aivan liian hyvin. Ne olivat tuottaneet hänelle harmia niin tarpeeksi, ettei hän halunnut kuulla niistä enää ensinkään enempää. Samat vekarat, jotka heidän pihamaallaan söivät sokerileipiä ja leikkivät leivosta ja kukkulinua, menivät kotiin ja kertoivat, että tati Suthoff oli hypännyt harakkaa hautakivillä tai kirkonportailla, ja tämän kertoivat hänelle, Suthoffille itselleen, heidän isänsä kaupunginkellarissa, kun olivat höyryssä. Kumma kyllä, ettei hänen vaimoan vielä ollut syytetty noituudesta!

Suthoff hymyili, sillä hän muisti hopea-arkkunsu, jotka nyt takasivat hänelle valta-aseman köyhtyneessä kaupungissa. Hänellähän oli Gagneur, kokonainen laiva täynnä hopeaa ja kalleuksia. Jahka hän pääsee Helsinkiin ja lainaa pikkuisen itsekullekin, niin joka mies pian on hänen käskettävänä; ja sittenpä nähdään, sittenpä nähdään. Suthoff naurahteli vielä yksikseenkin jäätyään. Hän oli äsken ollut suuttumaisillaan. Jos hän olisi ollut köyhä mies, niin hän olisi ottanut Skuggea korvista ja ravistanut häntä. Mutta hän aikoi yksinteen ottaa koko kaupunkia korvista ja ravistaa sen hereille.

Ehkäpä hänelle itselleenkin oli tapahtunut jotakin, jota hän kauan oli toivonut: ehkäpä Marie oli muuttunut, tullut samanlaiseksi kuin muut naiset. Ehkei hän enää juossut ja tanssinut, ehkei hän enää laulanut, ehkei hän enää kuullut kirkonkelloja. Ehkä hänen käntensä olivat käyneet karkeiksi, ehkä hänen jalkansa liikuivat raskaasti, ehkei hän enää himoinnut kauniita vaatteita. Ehkäpä hän myöskin oli lakannut tuhlaamasta — mitäpä hän saattoi antaa pois, kun ei hänellä mitään ollut!

Mutta entäpä jos samalla oli käynyt niin, ettei Marie enää ollutkaan Marie Erhardt, Jakob Suthoffin kihlattu ja morsian?

Siinä se nyt oli hänen silmiensä edessä, hänen elämänsä keskeisin muisto: he olivat, hän ja hänen veljensä, ratsastaneet kotoa Viipurista Haminaan sukulaisiin. Mutta Haminassa olivat markkinat ja oli pääsiäisaika. Ja hän, Jakob Suthoff, oli ylioppilaana Rostoc-kissa, mutta oli tullut kotiin käymään, kun isä oli sairastunut. Ja hän oli kahdenkymmenen vuoden vanha,

mutta hänen veljensä oli kahdenkymmenenkahden. Ja kun he ratsastavat sisään kaupungin portista, niin tulee heitä vastaan vaunut, joita hevoset raskaasti vetävät, ja vaunuissa istuu kaksi naista. Mutta nuorempi heistä on vihreissä vaatteissa, vihreä harso ympäröi kasvoja ja silmätkin tuntuvat olevan vihreät. Ja tuntuu vielä siltä kuin tytön käsissä olisi kukkasia ja hänen sylinsä olisi täynnä kukkasia.

Vanha rouva tervehtii ja kysyy, missä kunnossa on Viipurin tie. Ja tie on kurjassa kunnossa, noilla raskailla vaunuilla on mahdoton päästä kujista, jotka vielä ovat täynnä lunta. Niin, ja sillat ovat hengenvaaralliset, hevoset taivattavat jalkansa.

Mutta puhellessaan äidin kanssa näkevät veljekset vain tytön. Ja käy niin onnellisesti, että äiti lupaa kääntyä takaisin, viipyä tuttavien luona Haminassa ja sitten palata Helsinkiin. Hän on tullipäällikkö Erhardtin rouva Helsingistä, tämä on hänen tyttärensä Marie, vasta lapsi, viisitoistavuotias. Ja sattuu vielä niinkin, että rouva Erhardt tuntee raatimies Teschen perheen, mutta rouva Tesche on syntyisin Suthoff Viipurista.

Joka sana tämän keskustelun aikana, jokainen liike vaunuissa — oli se sitten hevosten liike tai kuskin ponnistelu hirvittävän suurten matkavaunujen kääntämissä, puhumattakaan viisitoistavuotiaan neiti Erhardtin eleistä, jotka rajoittuivat silmäluomien nostamiseen tai laskemiseen, punastumiseen tai kalpenemiseen, korkeintaan käden nojaamiseen vaunun kuominsyrjään — ei, nyt hän päästää auki harson ja näkyviin paljastuu kaula! — kaikki muodostui kohtalokkaaksi, kaikki muokkasi sitä yrttitarhaa, josta kohosi kevään kukkasilmuissaan paisuva ja tuoksuva puu!

Tai oikeastaan tuo hänen muistojensa vehrein mätäs kajasti silmään kuin syvän vihreän veden pohjalta. Lakastumaton rakastettu ojensi sieltä milloin käsivarsiaan, milloin huuliaan, milloin koko ruumistaan.

Nyt vuosien perästä tuntui tuo muisto miltei synniliseltä. Jakob Suthoff selitti itselleen sen heikumallisuuden olevan yhteydessä niiden vihreiden harsojen kanssa, jotka olivat ympäröineet viisitoistavuotiaan tullinhoitajantytären kasvoja silloin Haminan markkinoilla. Aina kun hän oli suuttunut Mariehen, tarttui hän harsoihin

reväistäkseen ne irti ja polkeakseen ne jalkainsa alle. Monta kertaa hän oli repinyt rikki tuon vanhan pääsiäismuiston. Mutta se kasvoi aina uudelleen ja kohosi kutsumatta näkyviin.

Marie oli kerran sanonut, että hän arkussaan tahtoisin nukkua vihreässä silkissä. Hän oli sanonut sen sinä yönä, jolloin hän oli ollut likellä kuolemaa. Maaten heidän leveässä aviovuoteessaan ja arastaen käännellen kaulaansa, jota hänen miehensä kädet juuri olivat pahoinpidelleet, hän hiljaa puhui hautaamisestaan.

Suthoff ei voinut muistaa, mitä hän Marielle vastasi. Hän tiesi koettaneensa parastaan ja toivoi, että syntinen vaimo pitäisi mielessään sen kovan opetuksen, jonka hän tänään oli saanut, ja parantaisi tapansa. Oli lämmin pyhäehto, kauppamies oli mennyt kaupunginkellariin ja kätkenyt lukon taa vaimonsa vaatteet, jotta hän pysyisi sisällä. Kaupunginkellarissa, raatihuoneen alla juotiin ja lyötiin korttia. Suthoff voitti sillä kertaa niinkuin tavallisestikin ja likeni hyvällä tuulella kotiporttia. Astuessaan hautausmaan ohi kuulee hän laulua. Mitä hittoa — eivät kai vainajat laula! Mutta niin roimalla tuulella hän on, että itsekin pistää lauluksi. Mutta mitä hänen silmänsä näkevätkään: kotipihalla liikkuu ja laulaa joku, jonka humalainenkin helposti tuntee. Hänen yllään on vain paita ja kuun valossa saattaa erottaa joka jäsenen.

Kyllä tuli leikistä nopea loppu! Suthoff sai hänet hevostallin solassa kiinni, painoi kaivonkanta vasten ja pusersi kurkusta. Kädet takertuivat pitkiin valtoimiin hiuksiin. Paita meni säpäleiksi. Koira haukkui jossakin. Palovartijat tulivat. Suthoff tunsu humalan menevän ohitse ja kantoi vaimonsa sisään. Marie oli tainnoksissa, sitten hän pyysi vihreää silkkiä kuolinvaatteikseen. Kauppamiestä nukutti. Luultavasti Mariekin nukkui, kun ei kukaan häntä kuunnellut. Mitäpä hänestä sitten olisi kuunnellut: lapsellisuutta ja valttomuutta kaikki tyynni. Aamulla ei asiasta enää puhuttu. Antres, Suthoffin puotipalvelija, toi kädessään sisään tukon vaaleita hiuksia ja poltti ne tuvan pystyvalkean ääressä, uteliaana kuunnellen niiden ritinää. Suthoff päätti silloin antaa Antreksen mennä. Hän kyllä tiesi, että Antreksen hyppysen olivat liian pitkät.

Antreksen veli, Matti, joka isänsä myllyssä Vanhassa-kaupungissa oli oppinut mittaamaan vajavia kappoja, tämä Mathias — nykyään provianttimestari, oli saapa vastata Suthoffin edessä rouva Suthoffin ja hänen tyttäriensä tilasta. Ja auta armias, jos hiuskarvakaan heidän päälaeltaan oli poissa! Antres oli sittenkin jäänyt Suthoffille. Hän houkutteli puotiin kaupungin naiset, hän puhalsi huilua kaupungin musiikkikappelissa, hän tappeli merimiesten kanssa rantapuotien takana ja Kattajanokalla, hän oli hyvä myyjä, jos vähän varastikin. Nyt hän tietenkin oli ollut sodassa. Ties oliko elossa-kaan.

He olivat kahden seisonet Jakob Suthoffin puodissa raatihuoneen alakerrassa ja heidän käsiensä kautta olivat menneet luvalliset ja luvattomat tavarat, raamatuista, aapiskirjoista, hevosvaljaista, suolakalasta ja purutupakasta alkaen ranskalaisiin peruukkeihin, pomadoihin, Huil Macassariin, Eau Athenienneen ja italialaisiin brokadikankaihin asti. Antres palveli pääasiassa köyhää kansaa ja maalaisia, kauppias itse otti vastaan noblessin, vieden honoratiorekset puotikamariinsa, jonka ovessa kello rämisi ja melusi. Mutta sinne ei käynyt vieminen yksin kaupungin mahtihenkilöltä — täytyi osata nähdä, kenellä oli rahaa. Jos maalainen oli myynyt lampaan tai lehmän, niin täytyi tietää katsoa, että rahat jäivät tänne.

Erinomainen siunaus oli kuin olikin ollut Suthoffin puodin myötä: siellä kävi kauppa.

Ne kolme muuta kaupppaa, joille kaupunki oli vuokrannut puodin raatihuoneensa alta, kituuttivat päivästä toiseen. Suthoffilla seisoi ukkoa, akkaa, lasta ja koiraa kello kuudesta aamulla kello kahdeksaan illalla. Ja sellaistaikin sattui, että iltayöstä kolkutettiin porttiin ja pyydettiin pari pulloa parasta renskaa. Mikseivät hyvät helsinkiläiset lähettäneet kaupunginkellariin hakemaan viiniä? Parasta renskaa — kelpasi niille tähän aikaan vuorokaudesta huonompikin tavara. Mutta hyvin saivat maksaa, kun sängystä herättivät.

Saivat yleensäkin hyvin maksaa, kun pakottivat kykenevän miehen seisomaan raatihuoneensa kivijalassa eivätkä päästäneet vihreän veran ääreen, jonka hän itse, Suthoff, oli tähän viheliäiseen kaupunkiin lahjoittanut.

Mitä hittoa vaimoilla ja lapsilla, luvallisilla ja luvatomilla, oli tekemistä näiden asioiden kanssa? Jos mies salli vaimonsa omassa talossaan tanssia vaikkapa pöydällä ja omalla pihamaallaan vaikkapa kiivetä puunlatvaan keskellä talvea hämmästyttämään ohikulkijoita käenkukunnalla, niin hänen se oli asia eikä kaupunkilaisten ja kaupungin viranomaisten. Mutta hänen, Suthoffin, perhesuhteihin katsoi jokainen asiakseen sekaantua. Marie Suthoffin jälkeen kääntyi jokainen ja kivitti.

Ja hänen miehensä? Niin, Fortelia ei ollut niinkään väärässä. Kun Marie oli loitolla, tuntui hän puoleensavetävältä, kiehtovalta, ärsyttävältä. Kun hän oli likellä, oli hän täynnä puutteita, virheitä, vikoja, joita täytyi oikoa, oikoa hyvällä tai pahalla. Tuskinpa oli olemassa niin epätäydellistä naista kuin Marie. Ja tähän Mariehen Suthoff kerran oli niin silmittömästi rakastunut. Mutta hehän olivat lapsia silloin. Tällä pakomatallaan vasta Suthoff oli tullut panneeksi merkille, ketä hänen vaimonsa oikeastaan muistutti: niitä, jotka seisovat maalarin edessä, yllään helyt ja korut, tai tarpeen tullen alastomina, joita maalarit hyppyyttää polvellaan tai makuuttaa vierellään. Sellainen oli Minnie, sellainen oli Suzanne, sellainen oli Ursule. Ne olivat toki hauskoja päiviä Jan Grillen maalariverstaassa, kun turpeenkappaleet risahtelivat kamiinassa, tytöt livistivät paksun untuvapatjan alle kuin sisiliskot ja jonkun merimiehen haikea laulu vain tunki ikkunaluukkujen lomitse, hänen vaeltaessaan kapeaa poikkikatua Kayzers- ja Heera Gragtin välillä. Mutta Marie oli sittenkin pyhä.

Hän oli joutunut aviovaimoksi ja monien lasten äidiksi — pienet ilolinnut kanavien kaupungissa soudattelivat humaltuneiden miesten päätä, kun nämä vaipuivat.

Mutta entäpä, jos Marie todella olisi kovan pakolaisajan vaikutuksesta muuttunut. Entä jospa hän olisi käynyt tasaiseksi ja sävyisäksi, mutta silti jäänyt yhtä armaaksi kuin ensi aikoina — silloinpa Helsinki saisi nähdä ihmeitä!

Kauppamies Suthoff ei enää pysynyt alallaan, kun hän ajatteli sellaista mahdollisuutta, että hänen vai-

monsa nauttisi kunnioitusta ja arvontoa Helsingin porvarien ja näiden perheiden keskuudessa. Silloin ei mikään enää olisi hänen tiellään, vaan silloin hän ilman muuta astuisi vihreän veran ääreen ja hallitsisi Helsingin kaupunkia.

Mutta hänen tahtonsa oli, että Helsingistä tulisi suuri ja mahtava kaupunki.

Kauppamies Suthoff käveli sateessa, käveli kannen laidasta laitaan ja näki kaukaa tulevaisuudesta korkeita torneja ja palatseja. Kluuvinlahti voitti kauneudessa Amsterdamin likaiset graterit. Palatseja oli puistoissa rannoilla. Satamassa oli kokonainen mastojen metsä. Vinssit vingahtelivat, nostokurjet vikisivät, säkkejä ja tynnyrejä kannettiin laivoihin ja laivoista.

Hän, Suthoff, ei enää tarvinnut asemaa kaupungin viranomaisten joukosta. Hän on saanut aikaan koko tämän kukoistuksen. Hänen laivansa ovat tulleet ja menneet, vieneet tervaa ja puutavaraa, tuoneet kahvia, viljaa ja suolaa, mutta myöskin tuoneet kauniita kankaita, kauniita kuvia, koruja ja helyjä.

Olipa hän aivan vaistomaisesti tullut ostaneeksi varastoihinsa paljon vihreitä kankaita!

Tässä yhteydessä johtui taasen mieleen koko iloinen seura, joka hänen kanssaan oli ollut valikoimassa noita kankaita. Jan Grille oli kysynyt Marien hiusten väriä ja luvannut tulla Helsinkiin häntä maalaamaan. Ja Minnie oli soluttanut kankaita alas paljaita olkapäitään ja uhannut tulla, hänkin, katsomaan, oliko Marie kauniimpi kuin hän.

Kaukana tulevaisuudessa Jakob Suthoff näki vaimonsa muhkeana patriisinrouvana, yllään silkit ja turkikset, pitkän juhlapöydän ääressä heidän kodissaan Lätisen Kirkkokadun varrella. Pöydän ympärillä oli sekä lyypekkiläisiä että »kuninkaan juutalaisia» ja kauppiaita kaikista maailman ääristä. Tyttäret olivat rikkaissa naimisissa, naimisissa vaikutusvaltaisten aatelismiesten kanssa. Kukaties ei hänenkään nimensä enää olisi Suthoff — niin rehellinen nimi kuin se olikin, — vaan von Suthoff, tai jotakin muuta. Marie saa valita nimen, jahka päästään niin pitkälle.

Hän on kaupungin hyväntekijä, suuren, mahtavan Helsingin, jonka kirkot hohtavat kauas Kaupunginlah-

delle ja Itämerelle. Ja Marie on hänen hiljainen, arvokas puolisonsa, Helsingin kruunaamaton kuningatar.

Kenties he vielä voisivat saada pojankin. Kaikki heidän poikansa olivat kuolleet pieninä. Poika pitäisi vielä saada! Pitäisi olla työn jatkaja.

Helsingin porvarit hakivat nyt selvästi hänen seuraansa. Huhut hänen hopea-arkuistaan olivat tietenkin tehneet tehtävänsä. Yksi heistä sanoi:

»Olemme olleet vähän nurjalla mielellä sinua kohtaan, veli Suthoff. Mutta sovitaan pois, ainahan sellaista tulee, kun onnettomuuteen joudutaan. Sinä kanssa ärsytit meitä, kun nuo kirkonkellotkin veit kuninkaan juutalaisten haltuun, ikäänkuin olisit arvellut meidän syövän ne. No niin, vanha Selin sinua pyysi. Vanha Selin on höperö — kuuluu vielä saaneen pojankin vanhoilla päivillään. No niin, rauhan kämmen tuohon käteen.»

Ja toinen puhui:

»Mitä sinä nyt istut täällä kuin huuhkain pesässään? Tiedäthän, ettei Govinius omalla puolellaan paina mitään — vastapuolue voittaa aina. Govinius on hankkinut sekä italialaiset kortit että uudet stralsundilaiset, mutta kun ei hän osaa käsitellä niitä, niin ei osaa. Hän koki meidät pesemään kätemme — hihhihii —, ennenkuin suostui antamaan arkustaan uudet pakat. Kas, ne ovat suuria herroja varten. Mutta mepä sanoimme, että mekin olemme suuria herroja! Eikö sinua täällä palele, Suthoff — kuule, lähde mukaan, lähde puolustamaan ässää. Ässä on samaa kuin lippu, kortintekijät ovat ässällä tarkoittaneetkin lippua. Antakaamme puolueiden tapella. Kuule, mikä sitä sinun tytärtäsi vaivaa, hän itkeskelee yhtä mittaa? Meritauti, no niin — vaikkoihän nyt enää tuulekaan. Pidetään nyt vähän iloakin vielä, ennenkuin tullaan Helsinkiin, kyllä siellä on aikaa murheeseen ja harmiinkin. Kuulepa, mitä nämä ovat nämä kääröt tässä kirkonkellojen kyljessä? Jaa, sinun omaa tavaraasi. Kuulut sieltä matkoiltasi hankkineen jos mitä. Renkisi tuolla alhaalla sanoo, että aiot rakentaa Helsingin kullasta ja hopeasta. No, tässä vasta Iiskenpoika tappeli niin, että höyhenet lentelivät. Sentähden vain, että joku oli uskaltanut väittää, ettei yh-

den miehen «kullat ja hopeat sentään siihen riitä. Mutta taitaapa sinulla niitä nyt ollakin aika paljon. Mitenkä sinä olet niitä saanut kokoon? Ei meitä Tukholman paikolaisia luonnistanut. Taisit tehdä viisaasti, kun läksit sinne Amsterdamiin. Sanovat, että sinä siellä kulutit aikasi ilossa ja humussa ja yöllä tuli enkeli ja täytti arkut hopealla ja tynnyrit kullalla. Sillä lailla pitää. Kas, voisimmehan me muut sinua kohtaan kantaa kauana, kun onnistuit, vaikka me muut vain köyhdyimme, mutta minä sanon, että hyvä on, jos rakennat Helsingin kullasta ja hopeasta. Helsinki on harakanpesä — saat nähdä, jahka tästä pääsemme kotiin. Kaikki olemme ikävöineet Helsinkiin, se on totta, mutta kyllä me yhden jos toisenkin kerran kiroilemme, kun sitä rytöä joudumme panemaan järjestykseen. Hiton kylmä täällä sinun teltassasi, annapa vähän tuosta pullostasi. Aa-aa-aa-aa, mitäs tämä onkaan, niin menee kuin tuli varpaaneniin asti. Jopa oletkin juoman keksinyt. Kuulepa, Suthoff, — sinä taisit siellä Amsterdamissa seurustella pienten enkelityttöjen kanssa. Onko näissä kääröissä niiden kuvia? Avaapa vähäisen. No niin, nähdäänhän sitten Helsingissä. Tapasitko sinä siellä itseään sitä Rubensia, joka kuuluu maalaavan niin suuria tauluja, että tarvitaan sotajoukon apua, kun ne pannaan kiinni kirkonseinään. Vai jo hän on kuollut — no, mikä hänelle tuli? Vastahan minä Tukholmassa puhuin sen kuvantekijän kanssa, joka linnoihinkin on nikkaroinut apostoleja ja neitsyt-Maarioita, ja hän sanoi olleensa maalausopissa juuri sen saman Rubensin luona. Ja siellä kuuluu olevan niitä paljon, niinkuin sekin se Sikem Pans, jolla täytyy olla lähes puolen virstan korkuiset tikapuut. Kuuluu juovan puolen tuoppia olutta yhdeltä hengenvedolta. Humalat vain ensin puhaltaa syrjään ja sitten juo. Ja tuoppi on aina taottua hopeaa. Mutta anna tuosta lisää, Suthoff, anna pian! Tiedätkö sinä, että sinä saat vähän varoa meitä Helsingin porvareita. Me kannamme sinulle kaunaa siksi että et yhtä kertaa sinä meille kolikkoa antanut, vaikka nälkäämme pyysimme. Ja minultakin kuoli lapsi, sinä senkin saatana ja saita, sinä senkin Juudas, ja minä piikani lähetin luoksesi, mutta sinä annoit sanoa, ettet ole kotona. Vaikka tyttö selvästi näki ikkunasta sinun ilkeän, mustan naamasi. Aijai,

varo sinä, ettemme vielä sinua hirtä. Helsingissä on nyt paljon hirtettäviä ja mestattavia; pyövelit tiedustelevat, onko hän Ruotsin puolella vai missä. Hihhei, sinä Silver-Jeesus, sinä rikas mies, sinun sapessasi on koiruohua meitä vastaan siitä syystä, että jätimme Marien, sen laulu-Maijan, sen löytölapsen Helsinkiin. Mitä sinä meitä syytät? Oletko ehkä ollut hänelle hellä? Kai halunnet itse tappaa hänet. Kyllä Weckström on hänet hoitanut ansion mukaan. Ryssän upseerien edessä kuului tanssineen eikä viikunanlehteäkään ollut yllä. Aaaa-aaa auttakaa, hän kuristaa minut! Suthoff kuristaa!»

Kauppias Floder lensi kapteenin messin ovea kohden ja siinä ottivat raatimiehet hänet vastaan. Puhuttiin, että täällä laivalla pitäisi olla tohtori, joka on lääkinnyt merisairaita ruumassa. Mutta sitten huomattiin, ettei Floderin pääkallo olekaan puhki, vain käteen on tullut verihaava. Hän oli jo hiukan hatussa, kun lähti Suthoffia hakemaan.

Suthoff istuutui messiin herrain joukkoon, mutta ei ottanut kortteja. Floder kuorsasi sohvalla heidän selkensä takana. Koska Govinius oli heikoin pelaajista, katseli Suthoff hänen kortteihinsa. Ei kuulunut muuta kuin läiskähtely pöytään ja pieni huulten äännähdys sieltä tai täältä. Kukaan ei puhunut. Joidenkin selvittämättömien asioiden kireys tuntui pitelevän kieliä, jotka äsken olivat olleet valloillaan. Kapteeni läksi hakemaan lisää olutta. Hän oli kannella tavannut ruustinna Forteliuksen, joka kysyi Suthoffia. Ruustinna oli mennyt takaisin kojuun.

— Pysy sinä vain täällä, Suthoff, sanoi Clayhills, silmät tiukasti kiinni korteissa. — Kyllä sinä vielä ehdit kuulla, mitä hänellä on sinulle sanomista. Minkätähden sinä Gretan jätit niin huonoon huostaan? Ajattelen vain, että kuninkaan juutalaiset yksintein olisivat pitäneet silmällä häntä ja kirkonkelloja. No, no, no, saat sinä senverran kestää! Ei se ole pahalla sanottu. Päinvastoin minä ajattelen, että naisten juonista nyt pitää tulla loppu. Mitä se meidän miestem asioihin kuuluu, jos he jonkin kerran riitaantuvat. Minun puolestani istukoon sinun Maijasi vaikkapa kuningattaren istuimella kuorissa. Sinä, Suthoff, et ole mikään kauppamies. Ohooo, niin, te sanotte: ohoo! Mutta minäpä tarkoitan jotakin

muuta. Ties mikä piru sinut on pelastanut vararikosta. Sillä sinä olet — kuuntele nyt, kun sanon — olet jotakin muuta, olet valtiomies. Jaa-ah, en ota takaisin mitään. Aika tulee, jolloin ei Helsingin kaupungilla ole varaa pitää sinua tiskin takana raatihuoneen kivijalassa, vaan pyytää sinut, Jumalan avulla, johtoonsa. Nyt se on sanottu. Ja nyt sinä saisit tyhjentää taskusi närkästyksestä ja suuttumuksesta ja meidän kanssamme ryhtyä ajattelemaan, miten me pientä yhteiskuntaamme parhaimman järkemme ja ymmärryksemme mukaan edespäin veisimme.

Suthoff tunsi, että jotakin hänen rinnassaan liikahti. Silmänräpäyksen ajan hän muisti joskus toivoneensa Helsingin porvareille saavansa puhua korkeista kirkon-torneista, laivanmastojen metsästä ja vilkkaasta liikkeestä kaupunginsillan ja ranta-aittojen tienoilla. Mutta hän painoi heti alas tuon ajatuksen, sillä tiesihän hän kaupungin köyhyyden tällä hetkellä ja myöskin sen johtohenkilöiden haluttomuuden. Luultavasti täytyi jälleen ryhtyä anomaan kuninkaalliselta majesteetilta lupaa kautta valtakunnan kerätä kolehtirahoja kirkon kuntoonpanoon, niinkuin aina sotien jäljestä tähänkin asti. Luultavasti täytyisi kerätä »stambokilla» eli listoilla rahaa, ruokaa ja vaatetta sotaorvoille, invaliideille, sairaille, vanhoille ja kerjäläisille. Hänellä, Suthoffilla, oli arkut täynnä kaunista tavaraa, kuka sel-laista nyt ostaisi!

Katsotaan, katsotaan, oli Weckströmin tapana sanoa.

Jokin hellittämätön tahto Jakob Suthoffin sisässä sanoi, että hän sittenkin oli viisaasti tehnyt täyttäessään arkkunsa koreilla tavaroilla ja että niitä ennen pitkää tarvittaisiin ja ostettaisiin. Mutta sinne saattoi olla pitkä aika. Kukaties vasta hänen poikansa näkisi kaupungin loistossaan.

Govinius teki nyt taasen suuren tyhmyyden, niin että hän huomasi parhaaksi heittää korttinsa pöytään. Hän teki sen nauraen ja vakuutti, ettei hänestä ole kortinpelaajaksi. Hän sensijaan on kauppamies. Nyt hän on lainannut näitä uusia pakkojaan niin paljon kuin niitä voi lainata. Nyt sopii ottaa esiin kapteenin likaiset kortit. Ja Govinius kokosi vastaansanomisista huolimatta stralsundilaisensa, pani ne kääröön ja tyhjensi olutkan-

nunsa. Sitten hän otti Suthoffia käsivarresta ja he läksivät ulkoilmaan.

He seisoivat kansilastin vierellä ja kuuluivat, kuinka heitä huudettiin takaisin. Hiisi vieköön — olivatko hekin humalassa? Koko merimatka olikin ollut yhtä ainoaa juopottelua. Mitäs tässä teki, kun ei lakannut satamasta ja kun ei tietänyt miten elämä tästäpuoleen järjestyisi.

Heidän jokaisen elämä ja koko maan.

Se oli juuri sellaista kuin tuo harmaa ulappa tuolla. Harmaata takana, harmaata edessä.

Se oli nyt koettu, ettei emämaa välittänyt Suomesta. Ja se oli koettu, etteivät suomalaiset enää tapelleet niinkuin ennen.

He näet eivät luottaneet johtoon.

Eivätkä uskoneet emämaahan.

He halusivat vain köyhiin torppiinsa ja nälkäisten omiensa luo. Viis kunniasta.

Ruotsin ja Suomen välillä oli muutakin kuin vettä. Sitä se oli.

Oli kahden eri kansallisuuden juopa.

Mutta kun he tästä puhuivat, olivat he neuvottomia ja murheellisia. Kuitenkin käsittäen, ettei heidän vallassaan ollut mitään muuttaa, he päättivät ajatella muita asioita.

Nuori Tobias oli ollut matkalla kotipaikkaansa kohden neljä päivää.

Ja tuli viidennen päivän aamu.

Matkustajat tekivät juuri nousua vastenmielisiltä, ryvetetyiltä yösijoiltaan ja alkoivat ajatella jotakin syötävää. Joku tiesi kertoa, että laivan yllä oli nähty kalalokkeja — silloin täytyi maan olla likellä ja johan nyt oli aikakin. Tavallisestihan tällä välillä kalalokit eivät väistyneet laivan ympäriltä, missä asti lienee kapteeni kuljettanut Nuorta Tobiasta. Ruuman nääntyneet matkustajat hoippuivat kalpeina ja tylsinä tavararöykkiöille tarkastamaan, oliko heidän omaisuutensa tallessa. »Töölön tohtori» hoivaili niitä, jotka eivät pysyneet pystyssä. Hänen vierustoverinsa luki polvillaan synnintunnustusta. Fiffin pojan tädit pitelivät vuoron perään Carl Gustavia. Lapsi oli kuolemaisillaan ja sen äiti makasi

annoillaan, silmissä tomun kahleesta vapautuvan sielun kirkas kiilto. Eivät olleet sen uuden tohtorin tinktuurit auttaneet eikä viinakaan, jota Lastikka oli antanut. Äiti ja lapsi tekivät lähtöä. Mutta siihen eivät nyt kanssamatkustajat ennättäneet kiinnittää huomiota, jokaisella oli omakohtaista kestämistä. Vieiäköhän se eli. se tuntematon vanhus, joka jo eilen oli niin huonona, että tuskin henki pihisi? Mitenkä saadaan ruumis täältä pois? Pitääkö elävien olla täällä yhdessä kuolleen kanssa? Kuka sen tietää, koska tullaan perille. Johan nyt pitäisi oltaman Helsingissä. Lastikan kolea ääni muistutti nauravaa tuomiopasuunaa, kun hän puheli lokeista ja meritaudin terveellisyydestä sekä vakuutti, ettei kukaan kuole laivaan, vaan kaikki saavat nähdä Helsingin.

— Ja mietitään valmiiksi vain, mikä kiitosvirsi rannassa veisataan.

— Koko maailm' iloit' mahtaa! vastasi ruuman pohjalta jokin kyynelten särkemä, piipattava ääni.

— Herraa hyvää kiittäkää, ehdotti toinen.

Ja oli kuin toivon säde taasen olisi langennut myrkyllisten hajujen täyttämään laivan ruumaan. Joku palvelusneitsyistä oli valmis antamaan murenen eväistään lokeille ja pyyteli Lastikkaa lähtemään sitä vieämään ja muutenkin katselemaan, miltä näytti. Samassa pisti miesten puolelta tavararöykkiön takaa päänsä Suthoffin renki, Iiskenpoika. Hän sanoi muutenkin lähtevänsä kannelle ja toimittavansa asioita, mitä vain. Piti hän ottaa selko siitä, missä oltiin, näkyikö maa, koska tultaisiin perille, eikö voitaisi saada juomavettä. Ja muuta senkaltaista.

Helsingin raatiherrat seisoivat jo kannella syöttämässä lokkeja. He jakelivat toisilleen tehtäviä, mitkä heitä kaupungissa odottivat. Clayhills lupasi antaa aika seikäpölyyt Jerobeamille, pitkälle pojalleen, joka oli jäänyt Suomeen, muiden lähtiessä pakoon. Olivat, junkkarit, muodostaneet aikamoisen rosvojoukon, joka kutsui itseään »Helsingin Leijoniksi». Sietivät nämä Leijonat, jok'ikinen, selkäsaunan.

Vai aikoi se apteekkikisälli Helsinkiin Stierin paikalle. Kenenkähän toimesta hänkin oli lähtenyt liikkeelle? Helsinkiläisissä ei ollut yksinomaan Stierin ys-

täviä. Mutta oli hänellä sentään ystäviäkin. Ja nämä eivät aikoneet häntä pettää. Sai katsoa eteensä turkulainen sälli, ennenkuin Helsinkiin asettui. Stier oli ollut hyvä toveri, monet hauskat oli hänen peräkamarissaan pidetty. Jumaliste, he eivät aikoneet sallia kaikenlaisten nuortenherrain tulla verstaineen Helsinkiin — he, vallanpitäjät ja viranomaiset tässä kaupungissa.

Mutta Tingelund sai ystävän aivan odottamattomalta taholta. Ei hän, enempää kuin Skuggekaan, olisi voinut kuvitella tällaista menestystä: rikas kauppias Suthoff lähetti renkinsä noutamaan häntä ylös.

Suthoff ei katsonut Tingelundia silmiin, kun hän hänelle puhui.

— Olette nuori mies ja aiotte Helsinkiin apteekkariksi. Saatte olla varma siitä, että teitä siellä kohtaa vastarinta, sillä entisellä apteekkarilla on paljon ystäviä. On mahdollista, että jos minä asetun puolellenne, asema muuttuu. Olette nuori mies ja ajattelette kai avioliittoa, joskus, kun voitte elättää vaimon. Voin tässäkin suhteessa jotakin, jos katsotte haluavanne noudattaa toivomuksiani. Voin turvata tulevaisuutenne. Jos esitän morsiameksenne tytön, joka on hyvästä perheestä, mutta jonka on käynyt hullusti — niinkuin on tapana sanoa, niin oletteko valmis?

Nyt katsoi rikas kauppias laihaan apteekkariin läpätunkevasti.

Nuori mies kumarsi uudestaan ja uudestaan. Hänellä tietenkään ei saattanut olla muuta sanottavaa kuin lausua julki kiitollisuutensa siitä, että niin huomattu mies kuin kauppias Suthoff ajatteli hänen tulevaisuuttaan. Hän ei hetkeäkään epäillyt, ettei hän voisi täyttää niitä velvollisuuksia, mitä tässä vaadittiin. Hän oli valmis, jos niiksi tuli, tunnustamaan tytön lapsen omakseen. Kuitenkin hän mielellään olisi kuullut tyttö-raukan nimen.

— Se ei ole mikään raukka, sanoi kauppias läpätunkevasti. — Hän voi saada kenen hyvänsä. Nimen kuullette myöhemmin, jos tarvitaan.

Tingelund väistyi kumartaen syrjään ja riensi punastuneena ylioppilas Skuggen luo. Uusi ruusuinen vaihe hänen nälkäisessä elämässään tuntui lähestyvän. Itse kauppias Suthoff, Helsingin rikkain mies, oli tarjou-

tunut johtamaan hänen kohtaloltaan! Sydän jyskyttäen koetti hän Skuggen avulla arvaella, ketä naista oli tarkoitettu. Ja kun Skugge oli läpikäynyt joukon tyttöjä, oäytyi hän nimeen: Margareta Suthoff.

Margareta Suthoff — kauppamiehen oma tytär!

Tingelund, Tingelund, onnen poika! Vaikka tuosta omenasta olisi joku muukin maistanut, niin oli siinä jäljellä aviomiehellekin!

Margareta Suthoff makasi ystävättärensä Greta-Liisa Fortehan vierellä siinä kopissa, jonka kapteeni oli Helsingin vallasnaisille luovuttanut. Hän ei ollut vastannut kysymyksiin, joita hänelle oli tehty, ja kuvitteli, ettei kukaan voinut arvata syytä hänen levottomuutensa. Fortelia puheli sovinnollisesta mielestä. Kun he kaikki nyt Herran armon kautta olivat saaneet pitää henkensä ja lähestyivät kotirantaa, niin täytyi heidän tehdä hyviä päätöksiä tulevaisuuden varalta. Kristityn ihmisen täytyi suhtautua rakkaudella niihinkin ihmisiin, jotka eivät kaikessa olleet hänen mieleisiäänkään. Ei ollut vaikea ymmärtää, mitä hän tarkoitti, vaikk'ei hän halunnut puhua selvemmin Greta Suthoffin läsnäollessa.

Greta sen ymmärsi kaikkein parhaiten, että hän tarkoitti hänen äitiään. Puolella korvalla kuunnellen, mitä naiset puhelivat, hän mielessään toisteli asioita, joita hän viime viikkoina oli vaihtuvien mielialojen vallassa toistamistaan toistanut. Ensin se oli tapahtunut epätoivossa. Nyt hän luuli olevansa rauhallinen.

Isä lyö minut kuoliaaksi, ajatteli hän. Isä iskee minun nyrkkinsä tai kuristaa minua kurkusta. Se ei tee mitään. Kunhan vain ensin saisin nähdä äidin. Minun täytyy saada pyytää äidiltä anteeksi. En voi kuolla aikaisemmin. Joudun helvettiin. »Sovi nopeasti riitaveljesi kanssa niin kauan, kuin vielä olet tiellä», on kirjoitettu. Äiti ei ole minun riitaveljeni. Mutta minä olen äitiä vastaan syntiä tehnyt. En totellut häntä. En rakastanut häntä oikein koko sydämestäni, en ymmärtänyt häntä. Oi minun äitini, minun äitini, minun äitini!

Greta Suthoff avasi oudon loistavat silmänsä ja yli-
vuotava hellyys puhkaisi punan hänen poskilleen.

Fortelia katseli häntä, nyökyttäen päätään rouva Go-

viniukselle ja rouva Clayhillsille. Taasen uusi todistus siitä, etteivät he olleet erehtyneet. Greta Suthoff puhui päänkivusta ja merikivusta. Greta-Liisa pyyhki kyynelät hänen silmistään. Fortelia ajatteli, että hänen täytyy, ennenkuin kaupunkiin päästään, puhua sekä tytön että isän kanssa. Suthoffin perheessä on ylpeys käynyt lankeemuksen edellä, mutta kanssaihmissen ei sovi tuntea vahingoniloa. Sitä kuitenkin tuskin saattoi välttää.

Olo kajuutassa tuntui tukalalta. Pienestä ikkunaruu- dusta näkyi harmaa vesi vaahtosoimuineen, jotka pitkinä saapuivat ties mistä ja ulottuivat ties minne. Köysien lepatus märkiä purjeita vasten oli kuin jonkun säällivän ihmisen taputus poskelle, joka ei tahtonut kyynelistä kuivua.

Yht'äkkiä tuntui laiva pysähtyvän ja vavahtavan liitteissään.

Anna Fortelia avasi oven, mutta veti sen samassa kiinni. Satoi ikäänkuin kaikki taivaan sulut olisivat auenneet. Satoi ilman tuulta ja vesimassat kimmahtivat laivankannesta ja merenpinnasta kyynärän korkeudelle, aikaansaaden oudon liikkeen sillä kohdalla, missä ylhäältä päin kaatuva vesi kohtasi alhaaltapäin kimmoavan veden. Nuoren Tobiaksen kansi oli muodostunut jonkinlaiseksi virran uomaksi. Kuului jyrinä, ikäänkuin ukkonen taukoamatta olisi käynyt etäisyydessä, mutta se ei ollut ukkosta, ainoastaan sateen kohinaa.

Naiset seisoivat henkeä pidättäen. Oli pimennyt:

— Vedenpaisumus! sanoi Fortelia hiljaa.

Silmänräpäykset tuntuivat pitkiltä kuin minuutit, minuutit kymmenkertaistuivat pituudessa. Pimeys tiheni. Veden kohinan läpi viilsivät vanttien liikkeet, laivamiesten niitä vedellessä. Naisten kojussa ei kukaan enää voinut erottaa omaa kättään, mutta sensijaan jokainen kuuli sydämensä lyönnit.

Greta Suthoff hytki vuoteellaan ahtaan kojun permannolla. Ei voinut erottaa, itkikö hän vai nauroi. Greta-Liisa kuiskaili hänelle jotakin.

Vähitellen alkoi sateentulo hiljetä. Saattoi jo nähdäkin. Greta-Liisa rupesi nauramaan. Johan se nyt jotakin olisi ollutkin, jos heidän olisi pitänyt hukkoa tässä juuri kodin kynnyksellä!

Toivorikasta mielialaa ei kestänyt pitkältä. Kajuutan

ienestä pyöreästä ikkunalävestä tuntui ääneti liukuvan sisään ikäänkuin musta pilvi. Se tuli hitaasti, pimentäen ensin toisen seinän, sitten keskiosan kojua ja vihdoin ulottuen toiseen seinään. Tuli yöpimeä.

Naiset lausuivat Jumalan nimeä ja puhuivat kuolemasta ja viimeisestä tuomiosta. Anna Fortelia kiskaisi taasen auki kajuutan oven. Pieni suoja otti heti vastaan jotakin raskasta, märkää, harmaata, ikäänkuin jättiläis-syli olisi syytänyt sinne kuohkeita, kuuralla kyllästytettyjä villahahtuvia. Laivankansikin oli tuon saman harmaan raskaan villakuuran vallassa. Ei saattanut tietää, olisiko jonkin käsittämättömän tapahtuman kautta kajuutta irtaantunut laivastaan ja uiskennellut avaruudessa näiden aavemaisten hahtuvien seassa.

Fortelia piteli kiinni oven pielestä ja koetteli varovasti jalallaan, mitä oven ulkopuolella olisi. Jalka tapasi permantoon. Samassa alkoi kuulua sappaankorkojen kopiinaa ja ääniä. Ihmisiä kiirehti ohitse. He töytäsivät toisiaan vasten, puhuivat ja huusivat.

Sumua tämä oli.

Aikamoisen sumun lykkäsi.

Eihän nyt mokomaa ole nähty.

Vaarallistako? On tietenkin vaarallista. Toinen laiva voi ajaa päälle. Eihän tässä hiton sumussa näytä lyhtykään. Toinen laiva? Jos se työntää kokkansa Nuoren Topin kylkeen, niin ovat Topin väet pian kalojen seurassa, pitäisihän tuo ymmärtää.

Kapteeni?

Yöllä ryypättiin kotiinpaluun kunniaksi.

Kapteeni oli kuitenkin jo kannella ja komensi matkustajia pysymään alallaan. Hädän tullen olivat monet yht'akkiä saaneet voimia ponnistaa ylös nuoratikkaita. He tahtoivat kuolla taivaan alla eikä tuossa kauheassa ruumassa. Mutta taivastapa ei näkynytkään. Märkä sumu tunkeutui kurkkuun ja levisi jäätävänä vereen kuin kuoleman henkäys.

Osa matkustajia uskoi viimeisen hetkensä tulleen ja valmistautui kuolemaan.

Osa suhtautui tilanteeseen toiveikkaammin. Eihän tätä sumuakaan voinut kauan kestää, eikähän ensinkään ollut sanottu, että jokin laiva nyt osuu juuri Nuoren Tobiaksen kylkeen.

Lokkejakaan ei enää näkynyt. Joku puheli lokeista ikäänkuin niiden poisjääminen olisi sisältänyt ratkaisevan enteen pahaan päin.

Kapteeni komensi uudelleen ja uudelleen matkustajia palaamaan paikoilleen. Eivätkö he Herran nimessä ymmärtäneet, että he tässä olivat tiellä? No, se oli jokseenkin yhdentekevää, kuolivatko he ruumassa vaiko tässä kannella. Mutta kuoleminen kävi todennäköisemmäksi, joll'eivät he totelleet. Mitä pirua? Jollei tässä totella, niin ammutaan kaikki kovakorvaiset siihen paikkaan.

Mutta naiset eivät löytäneet luukulle. Eivätkä he enää uskaltaneet liikkuaan, peläten vahingossa hyppäävänsä yli laidan. He lankesivat polvilleen, katsomatta siihen, millä kohtaa he sattuvat olemaan. Laivamiehet työnsivät heitä tieltään kulkiessaan töissäan ja he jäivät siihen, mihin heidät työnnettiin. He eivät tunteneet kipua eivätkä vilua. He rukoilivat ja huutelivat ihmisten nimiä, joille joskus olivat tehneet vääryyttä ja loista eivät tietäneet, olivatko he tällä vaiko tuolla puolen kuoleman kuilua. He olivat tällä laivamatkallaanko ennättäneet tehdä syntiä ja tunnustivat sen nyt suurella äänellä, huolimatta siitä, että laivaväki kiroten käski heidän vaieta.

Sadatukset, synnintunnustukset, virrenveisuu, kiroilu ja anteeksipyynnöt kuuluivat kumeina sumusta, joka ympäröi kaikkea kuin paksu märkä vaate.

Jo sai vanhin Edelmanin sisaruksista takaisin kenkensä, joita hän oli turhaan etsinyt parina viime päivänä. Mykkä-Ester, jota ei oltu Tukholmassa raaskittu jättää rantaan, ilmoitti itkien, että osasi puhua. Pommerin puoliset katuivat sydämestään, että olivat pettäneet rakkaita lapsiaan ja ikävöineet kotiin. Joku oli ostaessaan Tukholmassa kauppapuodista matkaeväitä varastanut leivän, joku oli avannut toiselle osoitetun kirjeen ja pitänyt rahat, joku oli toivonut toiselle paha ja tuo oli taittanut jalkansa. Papin rouva Anna Hebla Slangusta huudettiin yhtäkkiä läpätunkevasta. Ja kun Anna Hebla vastasi huutoon, sanoi huutavan ääni, että huutava oli Anna Heblan äiti — hänet vietiin vankeuteen siinä suuressa sodassa, hän on karannut Siperiasta, hän on kävellyt kolmatta tuhatta virstaa, hänen varpaansa ovat pa-

lertuneet ja pudonneet pois, hän ei ole mies, vaan äiti. Anna Heblan äiti! Ja pilkkopimeässä lähestyivät naiset toisiaan, kaatuellen tavararöykkiöihin tai kompastellen polvistuvia kanssamatkustavia vasten, ja löydettyään toistensa kädet vaipuivat he toistensa syliin, itkivät, kiittivät ja ylistivät Jumalaa.

Myöskin kannella matkustavat ajattelivat huonoa elämänsä, varsinkin pahoja ajatuksia, joita he olivat pitäneet mielessään, ja lupasivat tehdä parannusta, jos kävisi niin onnellisesti, että he pääsisivät kotirantaan. Kaikkia kymmeniä käskyjä vastaan tehdyt rikkomukset riisuttiin alasti ja päästettiin irti sumuun toivossa, että pahassa ihmissydämessä siinneet pikkupirut siinä menehtyisivät.

Iiskenpoika oli nelinryömin kontannut kirkonkellojen ääreen, saanut käsiinsä teltan, joka oli luhistunut, ja vihdoin tavannut isäntänsä jalat ja siitä ylemmä tunnustellen itse isännän.

— Kas pirua, kun hajosi, puheli hän itsekseen, — minä kun pönkitin sen niin, että sen olisi pitänyt kestää, minkä Noan arkkikin kesti. Mutta se olikin sellainen sade, että jos sitä olisi kestänyt neljäkymmentä päivää ja neljäkymmentä yötä, niin varmasti maailma olisi hukkunut. Hyvät ja pahat. Mutta mitä mahtaa nyt tarkoittaa tämä sumu? Mahtaako olla lähetetty meidän syntiemme tähden. Ja onhan sitä tullut tehtyä yhtä jos toistakin. Minä siellä ulkomaillakin — en tiedä, olisiko ollut syntiä vai mitä (tämän hän puhui herralleen). En aina päästänyt niitä ilolintuja kauppamiehen luo. Ajattelin meidän rouvaa. Eikä ne muuta kuin rahoja olisivat teiltä ... Ajattelin meidän rouvaa.

Suthoff potkaisi Iiskeä.

— Vai niin, sanoi hän. — Saat rangaistuksesi Helsingissä. Mitä muuta olet tehnyt?

— Mutta jospa emme Helsinkiin tulekaan? jatkoi renki toimeliaasti, ikäänkuin olisi ollut kysymys tavallisen matkasuunnan muuttamisesta. — Minä nyt sanon, minkä muistan, ja herrani sitten siitä lyö tai potkaisee, minkä hyväksi katsoo. Minä en myynytkään hevosta, vaan tapoin, kun se oli niinkuin ystävä, yhdessä oli kuljettu ja nukuttukin. Lihat myin armeijaan ja rahat annoin herralle.

— Vai niin, vai niin. Eteenpäin.

— Minä herralleni en sanonut, että meidän neidin perässä kulki moni, kun meidän neiti on kovin kaunis ja kaikki häntä ihailivat.

Suthoff potkaisi nyt niin, että Iiskenpoika hetkeksi meni sanattomaksi. Veri tuli hänen sieraimistaan, vaeluen pitkin laatikon laitoja. Hän nauroi ikäänkuin olisi saanut lahjan ja haltioitui kertomaan:

— Minä juovuspäissäni olen kertonut, että minun isäntäni rakentaa Helsingin kullasta ja hopeasta niin, että se on niinkuin Jerusalemin kaupunki. Pyydän, että minun isäntäni minua rankaisee niin kauan kuin vielä ollaan ajassa, ettei minun tarvitse mennä iankaikkisuuteen syntikuorman kanssa.

— No, onko tätä sinun rippiäsi vielä pitkältä?

— Olisihan kai sitä, mutta jos minä nyt saan sanoa sen kaikkein pahimman. Pyydän, ettei minun herrani tapa minua — oman sielunsa takia. Jos tulisi niinkuin meno sinne toiselle puolelle.

Suthoff kumartui katsoakseen renkiään silmiin. Alapuoli hänen kasvojaan oli veren vallassa. Hänen silmänsä tähtäsivät liikkumattomina ylöspäin. Niissä ei ollut pienintäkään pelkoa, ainoastaan kiintymystä ja kiitollisuutta. Suthoff tarttui hänen takkinsa kaulukseen.

— Minä olen nähnyt meidän rouvasta unta monena yönä. Mutta ehkei Jumala vaadi minua enää puhumaan.

— Mutta minä vaadin, piru vie. Jollet puhu, heitän sinut mereen, sinä petollinen palvelija.

— Rouva ei koskaan valittanut, ei koskaan...

— Mitä hänen olisi pitänyt valittaa?

— Mitä olisi pitänyt...! No, tiedättehän! Herrani monta kertaa löi häntä ja nuhteli kovasti. Weckström, Antres, valehteli, että rouva puodista otti. Antres otti itse. Minä etsin hänen kätkönsä ja vein takaisin puotiin. Eikä Antres enää sitten niin uskaltanut. Olisitte nähnyt, kauppamies, kun rouva rukoili. Hän rukoili toisella tavalla kuin muut. Ja väärin hänet tuomittiin.

— No niin — mitä tarkoitat tällä kaikella, roisto? Luuletko, etten tätä tiedä...

— Ehkä tiedätte, ehkei olisi pitänyt. Mutta omatunto...

Omatunto vei muitakin Suthoffin luo. He tulivat keskustelemaan kirkonkelloista. Jos onnettomuus sattuisi, niin ketäpä tässä voitaisiin syyttää. Ei kai yksikään pääsisi hengissä leikistä. Jos taas hyvin kävisi, niin paljon yhteistyötä kaupungissa oli odottamassa.

Yht'äkkiä kuului perältä huuto:

— Laiva!

Joku mies juoksi peränpitäjään päin. Sana »laiva» kulki huulilta huulille. Virrenveisuu taukosi. Puhe lakasi. Nyt se sitten oli tullut: maailman loppu.

— Siellä näkyi punainen valo! huusi miehen ääni.

Juostiin. Oliko tuo kapteeni?

— Kuolemmeko nyt? sanoi Skugge rauhallisesti, ikäänkuin olisi kysynyt, joko Helsinki pian oli näkyvissä.

Naisten hytin ovi paukahti auki ja joku karkasi sieltä jättäen vaatekappaleitaan niiden käsiin, jotka häntä koettivat pidättää.

Greta Suthoff seiso iänsä edessä. Hänen oli nähtävästi tarkoitus pyytää anteeksi. Mutta isä otti sanat hänen suustaan ja leikkasi samalla poikki hänen miensä nöyryyden.

— Tiedän kaikki, sanoi isä. — Olen jo katsonut sinulle miehen. Tuolla hän seisoo Skuggen vierellä ja ajattelee sinua. Olen jo puhunut valmiiksi. Jollemme nyt huku, niin vietetään hääsi heti, kun on päästy kotiin. Mitähän odottamattomia iloja te vielä olettekaan minulle valmistaneet!

Greta Suthoff heilautti päätään ja hänen musta, paksu tukkansa, joka oli kuin suruvaate, läiskähti isän kasvoja vasten.

— Minä olen heijattu Suthoffien kehdoissa, isä, te tiedätte sen!

— Ja mitä vikaa olisi Suthoffien kehdoissa, sinä huono lapsi? Eikö se ole kaupungin kaunein kehto?

Hän ei saanut vastausta. Hänen tyttärensä paljas niska, joka mustien hiusten vierellä tuntui sinertävän valkoiselta kuin kuolleella, häipyi sumuun.

Iiskenpoika katseli isäntäänsä maasta kuin haavoitettu otus, joka odottaa kuoliniskua.

Laiva! huudettiin perästä.

Laiva! toistettiin keskikannelta.

Laiva, suuri jättiläis aave, kohosi Nuoren Tobiaksen

kylkeen. Punainen valo keikkui himmeänä sumussa kuin sykloopin silmä, joka on pudonnut onkalostaan ja riippuu kiinni jänteistään. Kuului viiltävä suhahdus kuin sadoista sahanteristä. Nuori Tobias teki äkkikäännöksen. Sen runko rusahti. Laudankappaleita lenteli ilmaan. Tärinä puistatti laivaa sen perustuksia myöten ja löi ihmiset ikäänkuin tainnoksiin.

Koko laivassa toimi yksin perämies. Kaikki muut odottivat loppua.

Tämä kauhun ja odotuksen kohtalonhetki kesti silmänräpäyksen.

Punainen valo hukkui sumuun.

Laivan henkilökunta tointui pian. Kapteeni laski leikkiäkin. Matkustajat käsittivät vasta vähitellen, että vaara oli ohi, että he olivat pelastuneet ja että elämää jatkuisi.

Lokit ilmaantuivat laivan likeisyyteen. Ihmiset hymyilivät ja iloitsivat niistä niinkuin Noa kerran kyyhkyselästään. Tuuli alkoi nostaa sumuvaippoja ja ajaa niitä edellään. Kuin suuret mustat lammaslaumat ne vierivät eri haaroilla. Veden kylmä, harmaa pinta kiilteli viekkaasti, ikäänkuin se olisi tahtonut muistuttaa että tämä saattoi olla vain välirauhaa. Kannella vallitsi vilkas liike. Tarkastettiin vaurioita. Nuoren Tobiaksen kylki oli pahasti kehnäätynyt. Mutta ihmeteltävän onnellisesti oli käynyt. Juuri kohtalokkaana hetkenä oli perämies kääntänyt. Olisi totisesti saattanut pitää kiitosjumalanpalveluksen.

Maa tuli näkyviin. Pitkiä, kapeita, harmaita kaistoja nousi meren laitaan.

Nyt pitäisi Susisaartenkin pian alkaa näkyä.

Ylös nuoratikkaita kiipesi joku paljain päin. Ruoste-ruskeat hiukset nousivat tuulessa. Tuuli puhalsi suoraan naisen poveen ja pullisti ohuet vaatteet pussille. Kolea suuri ihminen sieltä tuli. Ikäänkuin hänellä olisi ollut hyvin kiireellinen asia toimitettavanaan, hän tyrkkäsi syrjään jokaisen, joka eteen sattui, ja astui pitkin askelin kirkonkellojen luo. Hän ajatteli ääneen ja kysyi kauppamies Suthoffia. Päästyään kauppamiehen eteen loi hän häneen kiinteän, hiukan levottoman katseen ja kysyi kuiskaten:

— Näittekö hänet?

Suthoff katsoi kylmästi vastaan ja kysyi, kuka hän oli ja mitä nän tantoi. Mutta nainen kysyi uudelleen samaa asiaa, ikäänkuin kaikki muu nyt olisi ollut mitä-töntä.

Vai niin, sanoi kauppias yht'äkkiä, — johan tunnenkin: Skolastika Uhrväder, Helsingin ruumiinpesijä.

Se sama, vastasi nainen ja niiasi niin, että hänen märkä roimahameensa läiskähti saappaita vasten. Mutta hänen siniset silmänsä menettivät samassa lempeytensä ja hän kuiskasi jälleen karhealla, kolealla äänellään, joka kuului matkojen taakse:

— Minä näin hänet. Hän seisoj kannella, kun laiva suhahti ohitse.

— Mistä Las tikka nyt tulee? yritti Suthoff, halua-matta kiinnittää huomiota hänen outoon puheeseensa.

— Minä näin hänet, toisti Lastikka. — Hän seisoj kannella, valkeissa vaatteissa.

— Kuka? sanoi Suthoff. — Ketä Skolastika tarkoittaa?

— Rouva, Marie-rouva.

— Rouva? Minne hän olisi mennyt?

— En tiedä.

— Hän odottaa tietysti minua Helsingissä. Kyllä Lastikka nyt erehtyy.

— En, en! sanoi Helsingin vanha ruumiinpesijä. ikäänkuin olisi nähnyt kuoleman taakse. — Voi, kun ette nähnyt.

— Olet juonut, Lastikka, ja näet kyöpeleitä.

Suthoff näki renkinsä kalmankarvaisena tuijottavan vaimoon.

— No, iiski, sanoi hän reippaasti, — etkö aio pestä naamaasi. Telttaa ei enää tarvitse pystyttää. Olethan niinkuin teurastajalta karannut porsas.

Susisaaret!

Suoraan edestä kohosi rykelmä harjanteita, jotka muistuttivat vierivieressä nukkuvia merisikoja.

Aurinko!

Auringon välke levisi yli veden, yli nukkuvien merisikain, yli kaukaisten rantakaltaiden. Oli kuin lempeät kädet olisivat vuodattaneet valuvaa kultaa yli näi-

den köyhtyneiden rantojen. Myöskin köyhtyneisiin ihmismieliin vuosi jotakin joulun lapsellisesta ilosta.

Matkustajat ryhtyivät vireään toimintaan. Torailen ja toisiaan tuoppien he kokoilivat kimpsujaan ja kampsujaan tai vakuuttivat toisilleen sen ystävyuden kestäväisyyttä, joka oli tällä matkalla solmittu.

Kirkonkellotkin olivat säilyneet, ja sovussa kokoon-tuivat raatimiehet ja heidän rouvansa niiden ympärille, puhellen Suthoffin kanssa ikäänkuin hän jo olisi kuulunut heihin, vihreän veran miehiin ja ikäänkuin rouva Suthoffkin nyt olisi hyväksytty Helsingin ensimmäiseen seurapiiriin. Keskusteltiin kiitosjumalanpalveluksesta ja monista muista kaupungin asioista.

Mutta mitä likemmäksi Nuori Tobias purjehti Susisaarten aurinkoisia vuorenyppylöitä kohden, sitä useampi matkustajista kömpi kannelle ja jäi tähyilemään niemiä kohden, jotka varjostivat kotoista rantaa.

He tiesivät, että sieltä pian avautuisi näkyviin Helsinki, pieni kaupunki Vironniemellä, missä sijaitsivat heidän kotinsa tai heidän kotinsa rauniot.

Ja liikutus värisytti rintaa ja lämmin kyynel pyrki silmään.

Päästään kotiin!

Pian tulee näkyviin punainen puukirkko, jossa he talvisin olivat värisseet viluissaan ja jossa he kesän helteessä olivat tunteneet pyörryttävää tunkkaisuutta ilmassa, joka pyrki lattian alta; missä he olivat katselleet valuvia joulukynttilöitä, joita suntio kävi niistävässä; ja missä he olivat kuulleet rippisaarnojen hirveitä uhkauksia niille, jotka paaduttavat sydämensä. Tämä kaikki tulee pian näkyviin ja aurinko paistaa siihen. Ja näkyvät myöskin ranta-aitat, ja Kaupunginlähden ranta on tietenkin nyt hyvin huonossa kunnossa. Ja siitä kohoilee sitten turvekattoisia majoja ja taloja. Mutta torin varrella on raatihuone torneineen ja maaherrantalo. Ja kaikkeen tähän paistaa aurinko.

He tulevat kotiin.

Mutta erillään muista matkustajista seisoi Lastikka, Helsingin vanha ruumiinpesijä, jota myöskin Töölön toh-toriksi kutsuttiin. Hän piteli kainalossaan ainoaa omaisuuttaan, kannunvetävää, tuohiverkolla päällystettyä

viinapulloa ja tuijotti toiseen suuntaan kuin kaikki muut, sinne, mistä pakolaiset palasivat. Siinä seisoesaan hän ajatteli ääneensä ja hänen silmänsä tuntuivat katsovan — ei elämän rantoihin, vaan elämänrantojen taakse.

Kauppamies Jakob Suthoff oli loitonnut hänestä niin kauas kuin taisi, mutta hän ei voinut päästä kuuntelemasta hänen äänekestä höpinäänsä ja seuraamasta hänen paikalleen kivettynttä viipymistään.

Mitä hän näki, tuo vanha noita? Ruumiinpesijä ja haudankaivaja kuuluvat siihen ihmisluokkaan, jota ei voida vetää hirteen ja roviolle, vaikka he seurustelvatkin aaveiden kanssa. Mitä hän taasen sanoo?

Suthoff teroitti kuulooan ja erotti sanat:

— Hän kaukaa tuli — hän kauas meni.

III

KOTONA.

Jakob Suthoff tuli talonsa portille kello neljältä aamulla ja loi ensimmäisen silmäyksensä kirkon viirikukkaan. Tämä vanha vihreäksi maalattu tuulentietäjä vingahti korkeudestaan niinkuin se oli vingahdellut ennen sotaa ja sitten sodan aikana, maailman menosta välittämättä, ja sen virkaveljet maankamaralla kiekuivat nuorten kukkojen kimakalla äänellä, tuntien olevansa tällä hetkellä herroja tunkiollaan. Kaupunki kävi päivän töihin: kuljettiin ovissa ja portaissa, väännettiin kaivojen vinttalaitteita, pilkottiin puita ja juostiin lainaamaan naapurista tulta. Lampaat määkivät, lehmät ammuivat. Koirat ilmaantuivat torille.

Jakob Suthoff seiso i talonsa portilla ja odotti.

Ensimmäiset hallayöt olivat purreet lehtipuut keltaisiksi ja punaisiksi, ja näiden heleät latvat kohoilivat lauta-aitausten takaa kaupungin pihamailta ja ennen kaikkea kirkkotarhasta.

Burtzin kaksikerroksisen puutalon portaista kuului se iloinen ulina, haukunta ja vikinä, johon kaupunkilaiset olivat tottuneet kauniina syysamuina jo ennen sotaa. Rauhan mukana palasi tämä onnellisen metsästyskoiran mielenilmaisu, tiedoittaen kaupunkilaisille, että raatimies Burtz lähtee Hietaniemeen metsästämään. Ja jonkin aikaa myöhemmin kajahteli jäniskoiran milloin etenevä, milloin lähenevä haukku tyynessä aamuilmassa.

Jakob Suthoff seiso i talonsa portilla ja odotti. Hän odotti etelästäpäin tavaroitaan ja pohjoisesta päin perhettään.

ja hän odotti muutakin. Hänen täytyi tietää kaikki, mitä kaupungissa tapahtui. Kaikki kuului häneen ja hänelle. Kotiin palaavat sotajoukot, joiden astunnan saattoi myötätuulella erottaa siltojen takaa, kuuluivat hänelle. Kerjäläiset, jotka anoivat leipää ja haeskeliivat omaisiaan, kuuluivat hänelle. Pakolaiset, jotka palasivat maaseudulta ja itkivät kotinsa raunioilla, kuuluivat hänelle.

Tämä Helsingin kaupunkikin kuului nyt hänelle. Viipuri oli kerta kaikkiaan jo toisessa valtakunnassa, muuttaminen vanhaan kotikaupunkiin oli lopullisesti jätettävä ja juurruttava tänne. Helsinki oli siis nyt hänen kotikaupunkinsa.

Suthoff päätteli, että muuttaa talonsa portin Suurkadun puolelle, jotta voi omalta portiltaan seurata, mitä kaupungin valtakadulla tapahtuu, aina Kluuvin kaivosta lähtien Kaupunginsillalle asti, minne laivat tulevat.

Suthoffin talon pääty antoi Läntiselle Kirkkokadulle, jonka toisella puolella hautausmaa oli. Päätyikkunoista, joiden takana perhe nukkui, näkyivät heidän lastensa valkoiset hautaristit ja vanhojen Erhardtien muistokivet. Korkean lauta-aidan sisäpuolella sijaitsi suuri ryytimaa ja toisella puolen piha, jota neliönmuotoisesti ympäröivät talousrakennukset: leivintupa, sauna, talli, navetta, kaksikerroksinen jauhoaitta ja pienempi asuinrakennus, missä olivat olleet kauppa-apulaisten ja renkien huoneet, sekä kota, missä keitettiin karjan ruoka ja toimitettiin oluenpano ja teurastus. Nyt oli sade valuttanut katoilta tuohia ja lautoja. Ovet olivat paisuneet niin, etteivät menneet kiinni. Eikähän niiden takana ollut paljon mitään säilytettävääkään. Ratasvajasta erotti jotakin, joka oli kuin reen luuranko — kuului täällä olleen ihmisenkin luuranko, joka oli toimitettu Kampille — tiesi Weckström kertoa.

Nuori saarnipuu kaivon luona oli katkaistu. Suthoff oli itse sen istuttanut, tuoden taimen kotipihaltaan Viipurista. Tämä katkaistu puukin tehosti, että jokin side oli katkennut. Tallin seinustalle oli läjään koottu huonekalujen, astioiden ja vaatekappaleiden osia. Suuri tammikaappi, sekin lapsuuden kodista tuotu, oli nojallaan seinää vasten. Siitä oli kiskottu sytykkeitä. Vin-

niitä oli viety vällyt, peitteet, patjat ja vaatekirstut. Kehto ja kynttiläkirnu olivat jääneet. Myöskin suuri läjä kirjoja oli peräseinällä.

Tämä Suthoffin talo sisälsi oikeastaan kahden tonttimaan alan. Tallin ja jauhoaitan solasta johti pieni portti Forteliusten puolelle.

Nämä pienet portit, jommoisia oli jokaisessa kaupungin talossa ja joista asukkaat kadulle menemättä pääsivät pihamaalta pihamaalle läpi koko korttelin, olivat sota-aikana pelastaneet monen ihmishengen. Weckström oli nytkin kuvannut, miten hän hädin tuskin oli saanut äidin ja tyttäret pelastetuiksi juuri tuon portin kautta. Vihollinen melusi jo pihalla, kun Weckström potkaisi puhki aidan papintaloon ja laukaisi pyssystään miestä kohden, joka juoksi heidän perässään. Hevoset pelästyivät ja karkasivat ulos aukosta Forteliusten puolelle. Hedvig Ulrika piteli kiinni hevosen kaulasta. Ainoastaan pikku-Saara jäi, Suthoffin palvelustyttö. Hänestä ei senjälkeen ollut kuulunut mitään. Hän huusi hirvittävästi, he kuulivat sen, mutta eivät mitään voineet. Hänet oli varmaan viety Venäjälle.

Weckström oli osannut selittää asiat niin, ettei häntä voitu mistään laittaa.

Hän mahtoi rikastua sota-aikana, hänkin, koska hänen kasvoilleen oli tullut riippumattoman miehen ilme, miehen, joka vain odottaa aikaansa. Hän seisoi vielä ovensuussa, mutta hän näytti hautovan hetkeä, jolloin pääsisi peremmälle.

Kaupungin vallasnaiset kuuluivat päätelleen jo aikoja sitten, etteivät he paon aikana halua oleskella samassa kaupungissa kuin Marie Suthoff!

Senhän hän, Jakob Suthoff, oli arvannut. Ja samalla kuin häntä uudelleen paisutti suuttumus helsinkiläisiä kohtaan, täytyi hänen uudelleen myöntää, mikä Marie oli: kukkanen kedolla, joka ei työtä tee eikä kehää. Mutta sellainen ei kelpaa elämää varten.

Jospa hän on nyt muuttunut, ajatteli hän sadannen kerran. Ja varmaan onkin!

Weckström oli kuvannut, miten he hengenhdässä olivat ratsastaneet kaupungista. Kuulat vinkuivat heidän korvissaan. Munkkiniemessä vastaan tuli kaupungin karja, jonka vihollinen oli ajanut kokoon ja jota se

kuljetti tarkoituksiinsa. Tuli myöskin vastaan ryssän haju. Siltojen takana tämä haju jo hallitsi ilmassa. Weckström ohjasi metsään. Siellä putosi hänen hevonsensa yhtäkkiä polvilleen, keikahti kyljelleen ja makasi kaula pitkänään, silmät suurina ja sieraimet vepressä. Onneksi tuli vastaan joku Siuntion mies, joka ei vielä tietänyt mitään vihollisesta. Hänen vankkureissaan pääsivät Suthoffit Nupuriin.

Hyvä heidän siellä oli olla, vakuutti Weckström. Hän oli pääsiäisenä käynyt Nupurissa ja vienyt pakolaisille jyviä ja rahaa. Suomen kieltä olivat jo oppineet niin, että emännän kanssa osasivat puhua. Emännällä oli puolen vuoden vanhat kaksoiset ja näiden kanssa neidit leikkivät. Mökin alla oli kaunis lampi ja lammen toisella puolella autio sauna, jossa asui joku hurskas vanha mies. Siellä kuului käyneen pakolaisia Vihdin puolelta asti kuulemassa hänen saarnojaan.

— Huomispäivänä ovat täällä, sanoi provianttimestari ja naurahteli tavalla, jota ei voinut tulkita väärin: hän odotti palkkaa vaivoistaan, hän ei ollut tehnyt tätä ilmaiseksi.

— Kunhan pakolaiset nyt ensin ovat täällä, vastasi Suthoff tavalla, joka sisälsi: palkka tulee saavutusten mukaisesti. — Tuo huomispäivä on jo moniin kertoihin mennyt ohitse.

Weckström kuvasi, miten neuvokkaita Helsingin Leijonat olivat sodan aikana olleet. Mutta Wetter ja Clayhills olivat heidän johtajiaan. Eivät mitään pelänneet. Ja molemmat olivat ihastuneet neiti Hedvig Ulrikaan ja menivät hänen takiansa vaikkapa tuliseen pätsiin.

— Tyttäreni on lapsi, sanoi kauppamies ärtyneesti, leikaten poikki keskustelun.

Itsekseen hän ajatteli: kyllä kai moni muukin Heddan takia menisi tuliseen pätsiin, mutta isän kunnia on nyt Heddan käsissä. Sitten kun Greta on tuottanut isälleen häpeän, niin täytyy Hedda naittaa miehelle, jolla on asema, varallisuutta ja nimeä. Pienestä Kristinasta ei tulle kaunotarta. Hän oli sairas eikä hän liene pakolaisaikana parantunut. Isän kunnia on Heddan käsissä.

Provianttimestari kehuskeli toimiaan Suthoffin perheen hyväksi. Talossa näytti nyt jo joltakin, venäläisten

hajukin oli melkein poissa. Pestiin lipeällä ja katajavedellä ja poltettiin katajia aivan kuin ruttotautisten jäljeltä. Kyllähän tänne jo kelpaa tulla. Ja huomispäivänä he ovatkin täällä!

— Niin, teiltä minä heidät takaisin vaadin, toisti Suthoff jäisen kylmästi.

Mutta huomasi ensimmäisen kerran, että provianttimestari oikaisi selkensä ja kalpeni vihasta.

Joko todella! ajatteli Suthoff. Onko hän niin vaurastunut, että hän tässä aikoo uskaltaa käydä röyhkeäksi? Mutta provianttimestarin leveät hartiat palasivat heti jälleen säkinkantoasentoonsa ja hän virkkoi kunnioittavasti:

— Niinkuin herra kauppiamies suvaitsee. Kyllä me aina sovimme. Mutta toden teolla ne ovat Helsingin herasväet, jotka tässä vastuussa ovat.

— Te olitte luvannut tuoda heidät laivaan ja teiltä minä heidät takaisin vaadin.

Weckströmin voimakkaiden, puhdasihoisten kasvojen yli meni sinertävä veriaalto.

— Pian he ovat täällä, sanoi hän hymyillen ja lähti. Jakob Suthoff seisoi portaillaan.

Hänen olisi pitänyt ryhtyä panemaan kuntoon puotiaan ja avaamaan tavaroitaan. Niinikään olisi pitänyt puhua tyttären ja apteekkikisällin asia puhtaaksi. Mutta hän siirsi kaikkea otollisempaan aikaan. Jahkahan nyt pakolaiset ensin ovat kotona.

Iiskenpoika nikkaroi pihamaalla. Kolme naista valetti kiehuvalle vedelle seiniä ja permantoja.

Greta seisoi hiljaisena lieden ääressä ja milloin kuori nauriita, milloin hämmensi puuropataa. Greta oli muuttunut. Se on lapsi sellainen asia, että se muuttaa naisen. Hänen äitiään se tosin ei muuttanut. Mutta ehkä olisi kova aika sen tehnyt.

Suthoff suunnitteli, että hän korjauttaa nämä rakennukset nyt vain väliaikaisesti. Tulevaisuudessa nousee tähän kivitalo. Alakertaan tulee puotihuone, yläkertaan asunto. Hän seisoi portillaan ja kääntyi milloin mihinkin suuntaan, sitä myöten kuin ajatukset vaativat.

Kaupunki on saanut uuden »virstanpatsaan»! kuisikasivat rouvat toisilleen tavatessaan Tellqvistiliä, jolta he kävivät kysymässä ruokatavaroita. Mitä kummaa

Suthoff siinä seisoo? Käykö hän sisällä edes syömässä, vai elääkö hän siitä linnunpaistin käystä, joka Burtzilta leviää yli torin? Miksei hän pane kuntoon puotiaan? Miksei hän mene raatihuoneelle nyt, kun häntä hänen rikkauksiensa vuoksi sinne tahdotaan? Seisoo, seisoo ja tuijottaa.

Jakob Suthoff suunnitteli mielessään Helsingin Suurtorin. Hän ei saanut doomia mahtumaan nykyisen kirkon paikalle ja hän tuli siihen johtopäätökseen, että doomille on etsittävä paikka ylempää. Suurtorin yhden laidan täyttää raatihuone, toisen koulutalo, kolmannen maaherran palatsi ja neljännen arsenaali. Raatihuoneen torniin johtaa vähintään neljäsataa askelta. Ylhäällä on kellolaite, joka soittaa koko-tunnittain ja puoli-tunnittain. Arsenalin alatse johtaa korkea holviportti Itäiselle Kirkkokadulle. Doomien tulee kantaa Kustaa II Adolfin nimeä. Kustaa Adolf oli kuningas — oikea kuningas. Ja hän kuuluu ihastuksesta huudahtaneen, kun tuli tälle vuorelle ja näki meren ja Susisaaret. Hän määräsi Helsingin kirkon paikan. Sentähden pitää doomien kantaa hänen nimeään. Kirkosta ja Suurtorista pitää tulla jotakin niin mahtavaa, että ulkomaalainenkin käy mykäksi ihmetyksestä.

Ja Suthoff muisti kerran iltahämärässä ajaneensa Iiskenpojan kanssa uuteen kaupunkiin, ja kun oli tihrusade, menivät he ensimmäiseen majataloon ja panivat maata. Mutta aamulla kun hän läksi kaupunkia katsomaan, tuli hän paikalle, missä säikähti tornien nousua ja linnojen lentoa. Se kaupunki oli Gent.

»Suthoff rakentaa tornejaan», hymähtivät toisilleen kaupungin herrat, astellessaan raatihuoneen kellaria kohden. Ja he päättelivät, ettei se tiedä hyvää, kun mies noin päiväkausia tuijottaa tyhjään ilmaan. Kenelle hän noita torneja rakentaa? Kuka niihin nousee? Kuka niissä asuu? Tulisi mieluummin raatihuoneelle nyt, kun häntä tarvittaisiin, ja sanoisi, mistä otetaan rahaa kaikkein välttämättömimpiin tarpeisiin. Vai olisiko hän suuttunut siitä, että hänen lahjoittamansa verka on hävinnyt? Se oli hyvä ja kaunis verka. Stier ja Töölön isäntä kerran kaasivat sille punssikulhon, kun oltiin yhdessä kuninkaan nimipäiviä juomassa. Mutta sehän puhdistettiin kunnollisesti, tämä Selinin kolmas

vaimohan sen teki, hän oli silloin piikana Selinillä. Mutta ryssät ovat kauniisti vieneet veran, niinkuin monen muunkin, eikä siitä voi syyttää ketään. Mitä aiotaan tehdä koulutalolle? Minne sijoitetaan lasten opetus? Ei kai aiota jättää lapsia kasvamaan pakanoiksi? Helsingin Leijonat ovat hyvä todistus siitä, mihin vapaus vie. Katujen likaa he ainakin osaavat siirrellä rauhallisten ihmisten kasvoille ja selkäpuolille. Hyvän selkäsaunan kaupungin piiskurin kädestä he ansaitsevat. Entä Helsingin vankila: tänne, Stockhusiin sopii mennä katsomaan! Siellä ei ole puhdistettu siitä lähtien kun ne kaksi naista, jotka olivat juopuneina räyhänneet kirkon läpikäytävässä, tuomittiin rangaistukseen puhdistamaan vankihuone. Siellä kuului nyt kaikilla vangeilla olevan keripukki. Ja lastenkodissa on punatauti. Eikö ole muuta tekemistä tällä hetkellä kuin rakentaa torneja tyhjään ilmaan? Eivätkö kaupungin kadut ja tiet ole kuin yhtä ainoaa kaatopaikkaa? Kuolleita sotamiehiä löytävät pakolaiset kauhukseen autioilta pihamailtaan. Koulutalon kaivosta vedettiin esiin pikkulapsen ruumis. Postitalo on palanut. Talvi on edessä. Ei ole edes puita. Maalaiset eivät tuo kaupunkiin ruokatavaraa. »Usko ja Toivo»-laiva, jonka pitäisi tuoda suolaa ja viljaa, ei ole tullut. Vielä kerran: onko nyt aikaa ajatella torneja ja palatseja?

Jakob Suthoffin tulevaisuudensuunnitelmien tielle työnsi nykyhetki kyllä itse puolestaankin toimeliaasti vaatimuksensa.

Tuli kerjäläisperheitä. Äiti lykkäsi vinkuvia matalapyöräisiä rattaita, joita olisi voinut otaksua leikkirattiksi, jollei niiden laudoilla olisi kuljetettu eläviä ryyssyläjiä. Ryysyt oli kääritty lasten ympäri, jotka eivät jaksaneet kävellä, jotka silloin tällöin itkivät, liikuttelivat käsiään ja katsoivat tihruisin, kipein silmin.

Haju, joka seurasi näitä kuormia, oli toinen kuin venäläisten. Se oli lian ja kurjuuden haju.

Hautausmaan portilla seisoi vakituisesti kerjäläisiä. Takkuinen pää paljastettuna seisoskelivat he siinä. vaikk'ei niiltä hautausaattajilta, jotka nyt kulkivat sisään portista, ollut paljon toivomista. Kuoli köyhää kansaa, varsinkin lapsia.

Kun kerjäläiset pääsivät pihamaille, anoivat he nöyrästi, että saisivat tarkastaa laskinsaavit. Eivätkä he halveksineet niiden sisältöä.

Burtzin portaissa tavattiin vaimo, joka ei enää jaksanut puhua. Hänet kannettiin tupaan, yöllä hän kuoli ja aamun valjetessa hänet vietiin Kampille ruttoisten hautausmaahan ja haudattiin tuntemattomana.

Wendelinin tuvassa makasi kokonainen kerjäläisperhe sairaana. Sotajoukkoja he odottivat. »Isän pitäisi tulla.»

Ypöyksin asteli torille pieni poika. Hänen pussistaan ei puuttunut leipäpaloja eikä hän mitään pyytänyt. Hän vain ojensi ohikulkijoille likaista paperia, josta vaivoin saattoi lukea:

»Vähämielinen poika Sigfrid Laurinpoika. Äidin räökkäsivät venäläiset sekä veivät muassaan. Todistaa Aron Berger, rovastinapulainen. Vehkalahti.»

Kaupungin naiset kokosivat kauppiailta leipää ja jauhoja. Forteliusten kodassa toimitettiin muuripata kiehumaan. Jauhoista ja nauriista tuli hyvä puuro. Nauriinhaju houkutteli pappilan tupaan sellaisiakin, jotka eivät olleet aivan kipeässä tarpeessa.

Kaupungin omat kerjäläiset katsoivat kierosti niitä monia pyytäjiä, jotka muualta tulivat heidän alueelleen, vähentäen heidän mahdollisuuksiaan. Se havaittiin pappilan tuvassa, kun jaettiin puuroannoksia.

Tapahtui, että tuntematon yksisilmäinen vanhus söi niin rajusti, että joutui henkiiheveriin. Lähetettiin hakemaan Stieriä, mutta hän makasi. Greta-Liisa Fortelius itse juoksi Suohon etsimään Keppi-Saaraa tai »Töölön tohtoria» Lastikkaa. Keppi-Saara oli noudettu kalastaja Forströmin vaimon luo, joka odotti pienokaista, ja Lastikka oli pesemässä ruumista Uudenmaan esikaupungissa. Tuntematon mies kuoli auttamattomasti. Senjälkeen ei puuroon uskallettu panna nauriita.

Kun tuli kaupungin köyhien tietoon, että pappilassa saatiin puuroa, niin he kaikki huonoimmissa ryysyissään sukelsivat esiin Suon hökkeleistä, Katajanokan maakuopista ja Kluuvin kallistelevista tuvista. Agata Rajalin talutti entisen vyöntekijän, sodassa ruhjotun miehensä Suthoffin eteen, niiasi syvään ja näytti haavoja, jotka märkivät ja vuotivat. Toisen käden vahingoitti se »iso viha», tämän käden vei tämä sota. Hampailaanko hän

nyt itseään elättää? Niin, elättää kyllä, terveet hänellä ovat hampaat, kunhan vain on mitä hampaissa jauhat-
taa! Hyvä Jumala kyllä sellaisen palkitsee, että kor-
kea esivalta nyt antaa köyhille puuroa!

Ja Agata talutti raajarikon väkijoukon läpi pappilan tupaan, ajoi pois ne tuntemattomat kerjäläiset, jotka oli-
vat pöydän päässä ja asetti siihen Rajalinin.

Entinen vyöntekijä oli syötettävä kuin lapsi, hänellä-
hän ei ollut käsiä. Hän kysyi, eikö enää annettaisikaan naurispuuroa. Se oli hänen himoruokaansa ja hän oli tullut siinä toivossa, että saisi tätä. Hän kuuli, kuinka oli käynyt tuntemattomalle miehelle ja arveli, että hänellä oli mahtanut olla huonot sisäkalut. Illalla Agata nouti pois miehensä, joka heti kertoi, ettei täällä nyt annettu naurispuuroa, ja aamulla istui Rajalin jälleen tämän saman pöydän päässä.

Mutta kaikki, jotka olivat ravitut, tunsivat tarvetta syvään kumartaen kiittää esivaltaa. He kiittivät myös-
kin portillaan seisovaa kauppias Suthoffia — kiittivät sentähden, että Suthoffin rouva oli aina muistanut heitä. Sitten he nousivat kirkkomaan syrjää kirkolle asti ja katselivat laatikoita, joissa kellot oli tuotu Tukholmasta. Eikö niitä jo panna torniin? Hengetön ruumis on kau-
punki ilman kirkonkelloja.

Rouva Burtz tuli kadulle, tervehti Suthoffia ja ih-
metteli, etteivät Marie ja lapset vielä olleet saapuneet. Eihän vain liene tapahtunut jotakin. Etteivät vain Jiene eksyneet metsiin. Pojat ovat rohkeita ja neuvokkaita ja Jerobeamanhan oli kasvanut täydeksi mieheksi — tus-
kin häntä tuns! Hänhän oli Burtzien kummipoika. Mutta pilkkatiet ovat siitä pettäviä, että pilkat mustu-
vat ja kasvavat umpeen. Ja näin pimeänä aikana ei näe. Mutta hänhän oli tullut tänne tapaamaan Aatamia. Hänellä oli tässä pienessä pussissa linnunluita Aatamin koiraa varten. Tavallisestihan Aatami tähän aikaan kierteli täällä. Burtz oli ampunut lintuja ja jäniksiä, niin että niihin jo alkoi kyllästyä. Metsästys oli hänen paras huvinsa. No, tuossahan Aatami tulikin. Koira tiesi, mikä herkku sitä odotti, ja sipsutti, häntää liehut-
taen, kadun poikki. Kylläpä se oli silkinhieno ja su-
loinen!

Rouva Burtz puheli ja leperteli koiralle. Aatami

vastaili hänen kysymyksiinsä ja Suthoff, joka aluksi ei kuunnellut, mitä he sanoivat, heräsi äkkiä, kun Aatami virkkoi:

— Me Amin kanssa rakennamme tätä Helsinkiä. Mehän olemme täällä alkuasukkaita. Me katselemme ja rakentelemme.

— Mitenkäs sitten? hymyili rouva Burtz, toisella kädellään pidellen pientä paistinluuta, toisella silittäen koiraa pääläeltä hännäntöyhtöön asti.

— Kierrämme vuoria ja rantoja ja katselemme, miten auringot nousevat ja laskevat. On tulipaloja ja rautioita. Ja taas rakennetaan ja revitään ja rakennetaan.

— Onko Aatami aatelissukua? kysyi yht'äkkiä rouva Burtz, pyyhkien kättään pieneen kangaspussiinsa. — Kerrotaan jotakin sellaista.

— Olen Helsingin Aatami.

— Mitä Aatami sillä tarkoittaa? Täällä on paljon vanhempiakin ihmisiä.

— Ne ovat muuttaneita. Eivät ole täällä syntyneitä. Sentähden ei kukaan välitä tästä kaupungista. Jokainen pitää majatalonaan ja menee.

Nyt puuttui kauppamies Suthoff keskusteluun.

— Meidän rouvakin on täällä syntynyt.

Aatami räpytteli silmiään ja haukkasi hampaattomalla suullaan ilmaa.

— Lapsesta ollut. Rouva onkin Eeva täällä Helsingissä. Me yhdessä rouvan kanssa kaupunkia katselimme ja rakentelimme. Ei olisi mitään, jollemme olisi rakentaneet. Rouva kulki omalla haarallaan, kulki tästä kalliolle, näki sammalet kirkon takana ja niistä tuli hopeaa. Meni hirsipuuvuorelle ja näki Neitsyt Maarian jalan jäljen kalliolla.

— Onko täällä sellainen? huusi rouva Burtz. — Voivatko muutkin sen nähdä?

— Eivät voi!

— Mikseivät voi? Jos jalanjälki on vuorella, niin mikseivät voisi?

— Jalanjälki on vuorella. Mutta ihmiset sanovat sitä kuopaksi. Minä ja kauppiaan rouva näemme Neitsyt Maarian jäljen, sillä meillä on näkevät silmät.

— Aatamin täytyy viedä minut sinne. Silmät mi-

nullakin on. Eihän siellä kai nyt riipu ketään hirsipuussa?

— Jahka Dähmanin lesken murhaaja saadaan kiinni, niin riippuu taas. Neitsyt Maaria kävelee hirsipuiden luona. Kerran seisoi niin kauan, että jälki jäi vuoreen.

Koira vingahti, rouva Burtz kiljaisi, Suthoff kirosi ja Aatami rupesi vapisemaan polvia, käsiä ja koko ruumista myöten. Tellqvist oli tullut heidän keskelleen ja temmannut Amin syliinsä. Nuora irtaantui Aatamin käsistä, hänen leukansa lokahtelivat vastatusten.

— Tämän minä paistan ja syötän raatimies Burtzille, sanoi Tellqvist nauraen. — Ryösti minun käsistäni lehmän. Mutta siitä eläimestäpä tulee hänelle harmia Olen sen sanonut.

Rouva Burtz tunsu koko joukon voimasanoja. Tellqvist sai kuulla, mitä hän oli tehnyt vaimonsa tyttarelle tämän ensimmäisistä naimisista ja että Anna Borgelinin täytyi mennä naimisiin ensimmäisen miehen kanssa, joka häntä pyysi, vain päästäkseen eroon isäpuolestaan, Tellqvististä. Eikö mahtanut olla samainen Tellqvist, joka viskasi kiven raatimies Strengin ikkunasta niin, että se sattui rouva Strengin ohimoon? Rouva Streng ei koskaan parane.

Suthoff sai vihdoin ulkonaisen rauhan palaamaan riitelijäiden kesken. Aatami hoippui, koira sylissä, kluuvia kohden, rouva Burtz nousi ylös portaita asuntoonsa ja Tellqvist koputti kepillään saapasvarsiaan, toistellen toistelemistaan: raatihuoneella, raatihuoneella tavataan!

— Saathan sinä nyt toisiakin lemmiä, sanoi Suthoff kyllästyneenä. — Kannattaako nyt tuosta...

— No mistä sitten kannattaa, piru vieköön! Minä jo pidän kiinni lehmän sarvesta ja hän tarttuu toiseen ja vie kuin viekin lehmän.

Kultasepän rouvalla oli asiaa kauppamies Suthoffille. Hän tuli itku kurkussa. Oliko totta, että kauppamies aikoi naittaa neiti Gretan apteekkari Tingelundille? Niin suurta vääryyttä ei niin rikas ja ylhäinen herra saattanut tehdä. Tingelundhan oli miltei kihloissa hänen tyttärensä kanssa. Laivalla olivat nuoret tutustuneet, apteekkari oli antanut tinktuuria Anna Charlotalie ja kaikki saattoivat todistaa, että hän oli kohdellut häntä

niinkuin kihlattia morsianta. Eihän niin rikas herra saattanut... ! Kuinka monta helmeä ja kallista kiveä Mellinus halvalla hinnalla oli toimittanutkaan kauppias Suthoffille... !

Tingelund seurasi pian jäljessä. Oliko rouva Mellinus todella voinut sanoa jotakin sellaista, että hänen ja nuoren neiti Mellinuksen välillä olisi tapahtunut joitakin sopimuksia? Niin ei ollut asianlaita. Sen saattoivat todistaa kaikki, jotka matkustivat Nuorella Tobiaksella. Hän, Tingelund, oli antanut monelle matkustajalle tinktuuria, koska he olivat pahoinvoivia erinomaisen epämukavien tilojen vuoksi. Nuori mies vakuutti, ettei hänellä muuta harrasta toivoa ollut kuin saada ottaa avioksi niin merkitsevän miehen kaunis tytär. Hän halusi nyt ainoastaan saada tulevalle neiti kihlatulleen esiinkantaa kaikkein nöyrimmän kunnioituksensa ja kiintymyksensä tunteet, niinkuin hän myöskin kaikella hartaudella ja kunnioituksella odotti hetkeä, jolloin saisi tutustua tämän rouva äitiin. Jumala auttakoon hänet paosta onnellisesti kotiin.

Tingelund oli herättänyt huomiota, kun hän asteli kaupungin kadulla. Terve, hyvin puettu nuori mies — kuka hän oli? Mistä hän on tullut? Aikooko hän jäädä tänne?

— Teidän ei mitenkään pidä antaa ehdotukseni sitoa itseänne, sanoi Suthoff kylmästi. — Jos teillä on parempaa toivossa, niin pyydän...

Apteekkarinkisälli vannoi ja vakuutti, ettei hän neiti kultasepäntytärtä ollut koskaan ajatellut ja että neiti itse laivalla oli kipeä eikä voinut mitään muuta ajatella kuin pahoinvointiaan.

Viransijainen pormestari Streng istui pitkään ja puheli kaupungin asioita.

Oli työtä niin paljon, että siihen läikähtyi. Tuskin enää oli sitä asukasta, jolla ei olisi asiaa raastupaan. Mitä oli tehtävä poikajoukolle, joka raatihuoneen edustalla viskasi lokaa ympäri toria sekä ihmisten etu- että takapuolelle, jopa raatimiestenkin kasvoihin? Pitikö lähettää viskaali hullun Aatamin kimppuun senvuoksi, että hän näki pirun kehdon pohjalla?

— Näkikö hän kehdon pohjalla pirun? kysyi Suthoff.

— Tuo Aatami on hullu, mutta hän on viisas hullu. Mikä juttu tämä on? Mistä kehdosta on kysymys?

Streng ei ollut muistanut, että kehto kuului Suthoffille itselleen. Oli mahdotonta enää peräännyä. Hän kertoi siis koko jutun.

— Sanovatko ne, että meidän kehdossamme asustaa piru? kysyi Suthoff uteliaana. — Vai niin, vai niin. Siitä en ole koskaan kuullut puhuttavan. Tarkoittavatko ne, että meidän kehtomme on erikoisesti pirun asuntona? Jokaisen talon vinnillä Helsingissä seisoo kehto — jollei se ole kannettu alas virantoimitukseen tietysti —, olisiko siis meidän talomme kehto erikoisesti pahuuden ruhtinaan suosiossa?

Suthoff sorvaili sanojaan ristiriitaisten tunteiden vallassa. Häntä oikeastaan huvitti tämä juoru, ja samalla hän vaistosi kaukaista kammoa voimia kohtaan, jotka olivat yläpuolella hänen tahtomistaan.

— No, ennätti pormestari sanomaan, — kyllä kai ne enkelit ja pirut jokaisenkin kehdon ympärillä peliään pitävät. Mutta mitä nyt on tehtävä Aatamille? Ja vanhalle Silckelle. Tai oikeastaan Sigridille, jonka taipuvaisuuden huonoon elämään tunnemme.

Suthoff loi Strengiin pitkän katseen mustista silmistään:

— Joutavia.

— Niinpä kyllä, hymähti Streng, — mutta Kyreen, meidän nuori viskaali, katsoo nyt, että tuli jokseenkin toteen näytetyksi, että Sigrid tahtoi tuota kehtoa lastaan varten siinä toivossa, että se kuolisi. Ja vanha Silcke tiesi tämän.

— Mitä? sanoi Suthoff. — Onko kehto sitten myrkytetty? Ja mitenkä se olisi tapahtunut? Kehtohan on meidän vinnillä tänäkin päivänä. Olen sen itse nähnyt.

Streng joi kannunsa pohjaan ja löi sen kovasti pöytää vasten.

— Jumaliste, sanoi hän, — etkö ole huomannut, että kaikki poikalapsesi ovat kuolleet ja tyttäresi ovat tulleet onnettomiksi? Polta sinä se kehto, jos vielä toivot onnea perheeseesi. Minä en ole taikojen uskoja, mutta mikä siinä lienee... Uskon senjälkeen kun kuulin, miten Gretan on käynyt.

Suthoffin nyrkki iski pöytään.

— Mitenkä hänen sitten on käynyt? Hän menee naimisiin heti, kun hänen äitinsä ja sisarensa ovat palanneet. Onhan sulhanen jo täällä eikä anna minulle rauhaa, niin kiirettä pitää.

Streng vaikeni. Suthoff meni ikkunan luo ja näki Tingelundin likenevän Läntisen Kirkkokadun päätä. Hautausmaan kulman ohi asteli rouva Mellinus suurena ja muhkeana, hatun nauhat liehuen.

— Tuossa hän taaskin on, sanoi Suthoff. — Niin on rakastunut tyttöön, ettei maltaisi odottaa.

Streng pääsi nopeasti ikkunaan hänkin. Miehet seisovat Suthoffien suuren vuoteen ja seinän solassa. Keitä lieneekään vuoteessa sota-aikana nukkunut. Se oli kuin jonkin hollituvan nurkasta kannettu päivänvaloon, jota se ei ensinkään sietänyt.

— Hm. Ja kultasepän rouva on kintereillä. Eikö siinä sitten ole perää, että apteekkari on Lotta Mellinuksen sulhanen?

— Ei hitusenkaan vertaa.

— No niin, huohti pormestari ja sively harmaata päätänsä. — No niin, mies on nuori, mutta kuului taitavasti sitoneen haavoja laivalla. Ja kuuluu menestyksellä laastarointeen joitakin rupipäitä kerjäläisiäkin. Täytyy kai sitten ryhtyä ajamaan läpi hänen asiaansa, jos keran hänestä tulee sinun vävykoikasi. Sillä katsos, veli Suthoff: Stierillä on ystäviä. Enkä minäkään voi kieltää, ettei hän olisi ollut hyvä toveri. Jollei olisi ruvennut ylettömästi juomaan. Ei se apteekarille ole pahaksi, jos hän lausuu sairaille hyvän sanan. Hyvä sana ajaa saman asian kuin hyvä lääke. Ei silti, että tämä Tingelundkaan olisi epäkohtelias. Toivotan vain onnea. Se oli oikein iloinen uutinen.

Herrat vetäytyivät nopeasti pois ikkunan luota: Tingelund juoksi Suthoffin porttia kohden. Rouva Mellinus huusi ja näytti nyrkkiä. Tingelundin askeleet kiihruhtivat Suthoffin pihan poikki. Portti Forte! iusten puolelle avautui ja kolahti lukkoon. Greta Suthoff tuli säikähtyneenä huoneeseen.

Hän oli kaikkea muuta kuin onnellisen morsiamen näköinen. Mutta pormestari ei sitä huomannut, tai selitti hän kyynelten johtuvan luonnollisesta mielenliiku-

tuksesta nuoren tytön tilassa, joka on pitänyt hiukan liian kiirettä, ja esitti kauniin onnentoivotuspuheen kaupungin kauneimmalle tytölle, kun hän nyt ruusuisin sitein oli antanut solmia itsensä nuoren, kyvykkään ja jalosukuisen — tai jaloluontoisen — miehen sydämeen.

— Nouda punssia, Greta, niin juomme maljasi, keskeytti Suthoff, joka huomasi pormestarin aikovan jatkaa pitemmältäkin.

Tyttö viipyili, kuuma puna kasvoilla ja silmät kiinni permannon leveissä parruissa. Molemmat herratkin kuuntelivat, olisiko suuttunut äiti mahdollisesti tullut sisään. Huoneista ei kuitenkaan kuulunut muuta kuin puuseppäin höylänkäynti ja nakutteleminen.

— Kunhan ei tästäkin tulisi asiaa raastupaan, nau-rahti Streng, vedellen pitkiä laihoja kasvojaan, ikäänkuin hän olisi tahtonut silitellä ryppyjään. — Ei uskoisi näin pienessä kaupungissa niin riittävän riitaa. Sano, veli, mitä on tehtävä vanhalle Sorsalle? Mies mätännee elävältä. Mutta olipas hänellä sisua vielä kirotta. Hän oli maakuopastaan lähtenyt liikkeelle — taisi viskaali lähettää häntä hakemaan — ja näki Hämeenkadun päässä tykkirattaat. Niiden edestä olivat hevoset kaatuneet. Ne sattuivat olemaan niitä, joita oli sodassa vedätetty ihmisvoimalla. Ja Sorsa oli jostakin merkistä tuntenut ne samoiksi rattaiksi, joita hänkin oli ollut vetämässä. Kas, köydet olivat pahasti hanganneet hänen olkapäänsä. Hän kirosi rattaat. Eikä kukaan saanut niitä liikkumaan. Pojat koettivat ja taisi siinä olla naisiakin: eivät liikkuneet. Siinä oli paksu rapakko, totta kyllä. Weckström oli sitten tullut hevosiineen. Ja kovalta otti hänellekin. Entä mistä me löydämme sen Dähmanin lesken murhaajan? Pojat, jotka yöllä hänet näkivät, eivät muuta tiedä, kuin että hän oli samaa kokoa kuin Susisaarten traktööri. Samat leveät hartiat, sama pituus. Varjo on jo langennut mainittuun traktööriin. Ja kuitenkin ei ole mitään sitovia todistuksia. Traktööri on pannut pystyyn säädetty rakennukset Susisaarten kapakassa. Hän pitää hyvät juomat ja mukiinmenevän ruoan. Hän väittää olleensa kotona, kun murha tapahtui — niinhän ne aina väittävät, murhamiehet, että ovat olleet tuiki toisaalla. Yö oli säkkipimeä. Murhatun poika ei muista mitään

muuta, kuin että hyvin suuri käsi kuristi häntä kurkusta. Mistä otamme nyt kiinni murhaajan?

Viransijaispormestari jatkoi pitkälti. Lopulta rupesi Suthoff haukottelemaan. Silloin Strengin täytyi puhua asiansa, se, jonka vuoksi hän oli tänne tullut. Hän tarvitsi lainaa. Ei saanut rahaa irti mistään. Pienet säästöt olivat menneet paon aikana. Kas, se kivi, joka tässä ennen sotaa viskattiin sisään ikkunasta, oli ollut hiidenmoinen kivi: hänen vaimonsa oli sen kiven vuoksi kulluttanut paljon rahaa.

Suthoff lupasi antaa, vaikka hän itse pelkäsi joutuvansa tiukalle. Hänen rahansa ja tavaransahan olivat jääneet Tukholmaan, paljon oli kiinni kankaissa, jotka alkoivat antaa takaisin vasta kun puoti avattiin. Mutta hän ei ollut pitänyt kiirettä — ihmisillä ei nyt ollut rahaa ostoihin. Ja puotihuonetta vasta korjattiin. Laiva oli jo matkalla tänne. Gagneur oli joka suhteessa luotettava alus. Kirkonkellotkin olivat olleet Levin huosassa paon aikana.

Oli mahdoton tulla toimeen ilman hevosta. Iiskenpoika oli saanut tietoonsa, että Nurmijärvellä myytäisiin jokin hyvä valakka, ja hän lähti aamusta varhain liikkeelle. Olisi pitänyt tuoda kotiin se vanha hyvä musta, jolla siellä ulkomaillakin kuljettiin. Mutta se oli saanut pahan vian huonoista längistä, eivätkä he osanneet ajatella, että täällä hevoset niin lopussa olisivat.

Kolme päivää oli Suthoff laskenut tähän Nurmijärven matkaan menevän. Ja jo saman päivän iltana näkee hän Iiskenpojan puhaltavan yli hautausmaan aidan ja juoksujalan tulevan taloon. No, mikähän nyt taas on?

Iiskenpoika seisoi hiestyneenä herransa edessä, töin tuskin saaden sanat suustaan.

— Nyt en tiedä enkä ymmärrä. Onko hyvä vaiko paha? Hevonen kotiin tuli! Yksinään tuli, ilman satulaa. Kotiin löysi. Mutta missä ovat miehet? Missä on rouva? Missä ovat neidit? Hyvä vai paha onko? Sudet ovatko hyökänneet? Vai herrat juoneet ja myyneet hevosen? Provianttimestarikin hämmästyi. Heti uuden hevosen lähetti. Väkevän miehen lähetti, rahaa pani mukaan, puukon pani ja pyssyn pani. Missä on meidän rouva? Missä ovat meidän neidit?

Neula ja nöylettä! muisti hän vielä. Jos kuinka sattuisi tarvitsemaan.

Hän oli iloissaan ikäänkuin hänen edessään olisi ollut markkinaretki. Mutta yhfäkkiä hän häpeillään pysähtyi.

— Tärkeimmän unehutin. Jos sen unehutin, niin turha matka. Rukoilla unehutin. Ei omaa äitiä, ei isää minulla. Rouva opetti orvolle saman rukouksen kuin omille rikkaille lapsilleen.

Iiskenpoika laski lakin permannolle ovensuuhun, kääntyi huoneeseen päin ja pudottautui polvilleen:

— Isä lasten armias,
suojaa mua pienoistas ...
Amen.

Kaupungin kirkontornin takana näkyi kylmä iltarusko. Maa vetäytyi jäähän. Viirikukko ei liikahtanut.

Syyskuun loppupäivinä olivat maistraatin jäsenet vihdoin voineet kokoontua, iloiten surkean paon päättymisestä ja siitä, että vaikeuksien jälkeen vihdoin olivat päässeet kotipaikalleen ja saattoivat tulla yhteen Korkeimman armon ja varjeluksen alaisina neuvottelemaan ja päättämään kaikkinaisista heille uskotuista tehtävistä.

Pormestari Forstén oli valtiopäivien ajaksi määrännyt Dorentz Strengin sijaansa hoitamaan pormestarin toimia. Myöskin muut viranomaiset asetettiin.

Raatimies Govinus, joka sai osalleen liikenteen järjestämisen, oli pannut kovalle kaupungin ajurit, velvoittaen porvarit hädän tullen luovuttamaan hevosensa yleisiin ajoihin. Katsastuksessa hylättiin kelvottomimmat hevoset niinkuin myös valjaat ja ajoneuvot. Myöskin luotsit järjestettiin ammattikunnan vanhimman kanssa neuvoteltua niin, ettei Venäjältä Tukholmaan menevän proviantin kuljetuksessa — enempää kuin muussakaan — sattuisi viivytystä. Hänen ylhäisyytensä eversti maaherra Ladaun asuntokysymys tuotti vaikeuksia, hänen lakeijansa kun katsoi kaikki tarjolla olevat talot kelvottomiksi. Residenssitalo taas vaati niin suuria korjauksia, ettei sitä voitu tähän hätään ajatella, maaherra itse kun jo oli matkalla Helsinkiin.

Tingelund oli, nojaten piirilääkäri Springin lausuntoon ja luvaten suorittaa tutkinnon lääketieteellisen kol-

Hän oli ennättänyt Vanhan-Kaupungin myllylle ja mennyt Weckströmille tiedustelemaan hevosten hintoja ja olisiko parempi sittenkin lähteä Sipooseen kuin Nurmijärvelle. Silloin laukkaa Vanhan-Kaupungin sillan poikki valtoin hevonen ja tulee myllyn eteen ja hirnuu.

Provianttimestari tunsu heti hevosensa, sen liinaharjan, jonka hän oli nuorille herroille antanut, kun lähetti heidät rouvaa ja neitejä etsimään.

Kaikki kiirehtivät hevosta tutkimaan. Sen oli jano ja se rupesi heti myllyn luota hakemaan viljanjätteitä. Laiha se oli, mutta ei muuten mitään näkyntä. Weckström kielsi tätä kertomasta, sanoi, ettei turhaan pidä pelotella. Varsinkin kun hän takaa, ettei tämä mies, jonka hän nyt lähettää, tyhjänä palaa.

— Minä nyt pyydän, että saan lähteä etsimään.

— Minä lähden itse ja otan sinut mukaan. Tunnethan tien? Vai kielsi sinua puhumasta! Lurjus. Näin kauan hän on syöttänyt minulle valheitaan. Mene hankkimaan kaksi hyvää hevosta!

Renki kääntyi kynnyksellä.

— Mistä minä kaksi hyvää hevosta otan? Kaupungissa ei ole hevosia. Provianttimestari sillä venäläisellä hevosella jyviä vedättää. Sotaväelle varata pitää. Kuorman edestä jo hevosen riisui ja Espooseen lähetti. Minä rouvan tuon! Sellainen kaupunki: ei hevosia ole. Te, herra kauppiamies, kotona odotatte. Laiva tulee ja tuo arkut ja tynnyrit. Täytyy kotona olla ja vastaan ottaa. Minä menen, minä rouvan tuon. Otan mukaan Lastikan, jos herra tahtoo. Me päivässä kävelemme Espooseen — ei päivääkään mene. Me huomenillalla olemme kotona. Jollei huomenillalla, niin sitten seuraavana. Me juosta osaamme Lastikan kanssa.

Greta Suthoff oli kuullut Iiskenpojan hätääntyneen äänen. Hänkin rupesi nyt pyytämään, että pääsisi mukaan. Suthoff käski hänen valmistaa evästä ja renki keräsi taskuunsa nuoraa, pyypillin, jonka Suthoffin tyttäret tunsivat varhaisesta lapsuudestaan, puhdasta riepua, kappaleen talia ja viinapullon.

— Tämä äänen tuntevat, sanoi renki toivorikkaasta ja pisti pillin huuliensa väliin.

Kunnossa oli pilli.

legion edessä Tukholmassa pyytänyt saada Helsingissä panna pystyyn apteekin, kun ei Sebastian Stier ollut tyydyttävällä tavalla sitä tehnyt. Stierin ystävät tietenkin sanoivat Stierin ensimmäisenä harjoittaneen kaupungissa apteekkitavarain myyntiä ja ylläpitäneen sitä ilman avustusta sekä luvanneen tästä lähtien niin ylläpitää sitä, että maa ja kaupunki olisivat tyytyväisiä.

Paosta palanneet asukkaat valittivat, että tänne jääneet sanoivat venäläisiltä ostaneensa heidän tavaroitaan eivätkä suostuneet antamaan niitä takaisin.

Maaherrat tiedustelivat karanneita sotilaita ja heidän seurassaan kulkevia naisia.

Koulutalon korjaus täytyi jättää epämääräisiin aikoihin. Piti kai koettaa sisustaa eräs venäläisten rakentama liiteri opetustarkoitukseen. Tullihuoneiden aitaukset, uunit, pellit, ovet ja katot oli nekin pantava kuntoon.

Kaikkinaiset kuljeskelevat kauppiaat, jotka sodan jaloissa siirtyessään paikasta toiseen olivat sijoittaneet tavaroitaan tuttaviansa luo, alkoivat nyt kaikessa hiljaisuudessa ja hankkimatta siihen oikeuksia myydä näitä, suureksi harmiksi kaupungin kauppiaalle, jotka laillisessa järjestyksessä olivat saaneet oikeutensa ja suorittaneet niistä aiheutuvat kulut. Tästä seurasi joukko valituksia, tavaroiden sinetöimisiä ja takavarikoimisia.

Hänen keisarillisen majesteettinsa palveluksessa oleva amiraliteetin luutnantti Andreas Putiloff oli matkalla Arkangelista Pietariin joutunut ottamaan Helsingistä luotsia. Hänen ollessaan asioillaan kaupungilla oli syntynyt keskellä Suurkatua ja keskellä päivää verinen tappelu venäläisten, hollantilaisten ja ruotsalaisten merimiesten kesken. Joku luutnantin matruuseista oli tässä tilaisuudessa törkeästi solvannut maaherra Ladata kokoontuneen väkijoukon kuullen. Putiloff pyysi päästä eroon jutusta ja anoi luotsia, saadakseen jatkaa matkaansa. Tähän ei kivalteri Nordström mitenkään voinut suostua. Luutnantti lupasi nyt piiskauttaa matruusin heidän artiklojensa mukaan. Turhaan sai kansanjoukko kuitenkin tätä odottaa. Kivalteri ennätti juuri parahiksi laivaan, kun luutnantti miehineen teki lähtöä rannasta. Luutnantti astui, kiukusta kiehuen, maihin, luvaten torilla antaa julkisesti rangaista mat-

ruusin, jolloin kansanjoukko ja vaikkapa raastuvan-oikeuden jäsenetkin voisivat olla toteamassa miten lupaus on täytetty. Ei tarvittu muuta kuin kapeita koivukeppejä tai köysiruoska — ne kun hän saa käsiinsä, niin huomisaamuna kello yhdeksän hän maaherran ja maistraatin jäsenten iloksi suomituttaa matruusin perinpohjaisesti. Pääasia, ettei häntä, luutnantti Putiloffia tällaisen asian vuoksi viivytetä, vaan että hän saa mukaansa matruusinsa ja myöskin luotsin.

Torin alapäässä, Stockhusia vastapäätä luvattu rankaisu sitten suoritettiin Helsingin Leijonain, Ruutanoiden ja muunkin kansan iloksi, kivalterin tarkatessa, että matruusi ei päässyt liian vähällä.

Monenlaisia varkauksia tapahtui. Kauas eivät varkaat kuitenkaan päässeet, ennenkuin heidät tavattiin. Helsingin lähettyviltä loppuivat sopivat vihdakset. Piiskurin täytyi mennä etäämmä saadakseen kunnolliset rankaisuvälineet. Kaupungin rumpali tiedoitti sitten päivän ja hetken, eikä yleisöä koskaan puuttunut torilta rankaisujen täytäntöönpanotilaisuuksista, jotka tarkoittivat terveellisen varoituksen ja pelotuksen antamista kansalle.

Sillä välin vallitsi torilla rauha ja hiljaisuus.

Poutaisina päivinä toivat Edelmanin sisarukset torille Fiffin pojan, jotta se saisi aurinkoa. He kuljettivat Carl Gustafia pyörätuolissa, jonka he itse olivat keksineet ja valmistaneet. Hänen tamineihinsa olivat he tuhlanneet kaiken kätevyytensä ja kaiken varallisuutensa. Jumala oli arnessaan säästänyt lapsen ja äidin hengen, vaikka laivamatkalla jo aivan siltä näytti, kuin he olisivat olleet mennyttä.

Myöskin oli Jumala arnessaan antanut seurakunnalle laupiaan papin, joka ei tuominnut katuvaan syntistä kuumimpaan paikkaan, vaan nuhdeltuaan julisti anteeksiannon Vapahtajan omilla sanoilla: mene äläkä silleen syntiä tee. Häpeäpenkkiä olivat sisarukset hirvittävästi pelänneet, vaan siitä ei Fortelius puhunutkaan.

Fiffin poika oli kaunein lapsi, mitä saattoi ajatella, muidenkin mielestä kuin tätien. Suon kaupunginosan vanhat vaimot eivät olleet moista nähneet, niin lihavaa ja niin valkopintaista. Mahtoi isä olla ylhäinen herra.

Eikö tosiaan ollut hänestä mitään tietoa? Kun poika pyörätuolissaan istuen pääsi ulkoilmaan, niin hänen kätensä sätkyttivät ilosta ja hän naurahteli koiralle, joka tuli vastaan, miehelle, joka lapioi tunkiota rattailleen, harakalle, joka lensi hänen ylitseen, kaikelle, mikä liikkui hänen silmiensä ulottuvilla.

— Ettei vain kuolisi, sanoivat vanhat vaimot.

— Jumala varjelkoon, vastasivat tädit ja hymyilivät onnessaan.

Carl Gustafilla oli ihailijansa eri haaroilla kaupunkia. Tallinmäkeä alas kuljettaessa ilmestyi usein ikkunaan itse rikkaan Suthoffin tytär. Hän häipyi heti näkymättömiin, kun sillä kertaa palvelusta suorittava täti häneen katsoi. Mutta kun Edelmanin työtöt olivat keksineet, että hän halusi olla näkymättömänä, astelivat he hyvin hitaasti keskellä katua, katsellen suoraan eteensä. Ja silloin Greta Suthoffkin katseli lasta, katseli ikäänkuin ei hän koskaan olisi sellaista nähnyt.

Kerran hän tuli ulos, kädessään kaunis vehnäleipä. Kasvoillaan hohtava rusotus hän hymyillen väläytteli makeista ensin matkan päässä ja sitten likempänä. Ja mitä kiihkeämmin lapsi kurotti kättään, sitä syvemmäksi kävi Greta Suthoffin hymy. Vihdoin siihen sekaantui kyynel.

Rikas kauppiaantytär saattoi lasta jonkin matkaa, pidellen kiinni kiikkerästä pyörätuolista pahimmilla kuoppakohdilla.

Carl Gustaf alkoi tuntea hänet kaukaa, hän huusi ääneen nähdessään portilla hänen sinisen mekkonsa, ja ikäänkuin hänkin olisi ymmärtänyt iloita Gretan kauneudesta, alkoi hän vaatia, että seurattaisiin häntä Suthoffin pihalle. Carl Gustaf ei koskaan ollut nauranut sillä tavalla kuin hän nauroi ensi kerran päästessään Gretan syliin. Greta itse oli pelon ja mielenliikutuksen vallassa ja hän vavahti, kun tunsu lapsen lämpöisen ruumiin sätkivän rintaansa vasten.

Kerran sanoi Betti Edelman:

— Onko se kehto jo poltettu? Älkää vain panko lastanne siihen.

Hän pelästyi itsekin sanojaan. Varmaan hän oli loukannut rikasta tyttöä. Sitä ei hän mitenkään ollut tarkoittanut. Asia ei parantunut anteeksipyynnöstä. He

kävelivät ääneti. Carl Gustaf nukkui. Korkeista koivuista kaupungin pihamailla putoilivat lehdet. Tilhien lyhyt, kirpeä viheltely kuului hautausmaan pihlajista. Greta Suthoff sanoi hyvästi ja läksi.

Carl Gustaf ei missään ollut niin tyytyväinen kuin torin laidassa — niin, sattui olemaan suunnilleen sama paikka, missä Herttonaisten viinakuormat kerran seisovivat. Siinä oli kaupungin lämpimin paikka. Ja siinä oli enemmän nähtävää kuin missään muualla. Aina oli Korttekaarteessa sotamiehiä. He seisovivat kivääri kädessä ja tekivät sotilaallisia temppuja. Carl Gustaf tuntui niistä jo jotakin ymmärtävän — hänhän oli niin ihmeellisen viisas. Lapsiakin tänne usein juoksi pihamailta ja aina tuli jostakin päin lisäksi joku aikaihminen, milloin Varushuoneen torilta kalastaja, selässä tuohikontti, jonka hajusta kaukaa tunsu hänen tavaransa laadun, milloin käsityöläinen, milloin Hämeentieltä päin maalainen, milloin joku kaupungin vallasväkeen kuuluva, milloin kerjäläinen. Itse raatimiehet astelivat alas raatihuoneen portaita, milloin sanoen toisilleen hyvästi torilla, milloin yhdessä lähtien katsomaan kirkkoa tai koulutaloa tai jotakin muuta kaupungin julkista paikkaa, joka vaati korjausta. Joskus he tulivat Tellqvistin portaiden eteen kieltämään vaimoja tyhjentämästä likavasujaan torille. Silloin tuli Tellqvist juoksujalkaa ulos ja selitti, että hän talossaan määrää eikä tänne ole asiaa kenelläkään muulla. Usein tervehtivät herrat ystävällisesti Betti Edelmania ja tämä niiasi syvään sekä itsensä että Carl Gustafin puolesta. Maaherran ryytimaassa tiukuttivat tilhet ja lentelivät harakat. Koivujen lehdet putoilivat kuin sellaiset pienet kultaiset sydämet, joiden sisään pannaan rakkaan ihmisen hiuksia. Fiffillä oli sellainen pieni kultasydän.

Kerran tuli Hämeentieltä kaksi poikaa, reput selässä. He seisautuivat katselemaan koulutalon raunioita. Sitteen he astuivat torin poikki ja kysyivät jotakin Tellqvistin vaimolta, joka oli portailla. Hänen kädessään oli, niinkuin tavallisesti, tinatuoppi, josta hän otti vettä suuhunsa lieventääkseen hammaskipuaan. Pään ympärillä oli paksu larnpaanharmaa huivi. Majatalon emäntä viittasi pappilaa kohden. Mutta ensin istuutuivat pojat portaille, ottivat repuistaan evästä ja söivät. Betti Edel-

man ymmärsi, että teinit jo olivat lähteneet liikkeelle, aikoen mennä Forteliukselle laulamaan, ja hän ajatteli, että kahdentoista vuoden perästä Carl Gustaf jo saattaa olla noin suuri poika ja teini.

Stockhusin palvelija pani kuntoon puuhevosta. Sen täytyi saada uudet jalat. No, siihen piti ratsastajaksi tulla mies, joka oli niin pitkä, että hänen jalkansa olisivat ulottuneet maahan. Se oli kaupungin ajuri, joka oli määrätty viemään puutavaraa Espoon tullihuoneelle, mutta joka ei totellut, vaan lähti omille retkilleen.

Ylioppilas Skugge käveli Henni Forsiuksen kanssa käsi kädessä ja hänen toisella puolellaan astui Tingelund, jonka asia jo oli niin pitkällä, että hänen pian piti päästä maistraatin eteen ilmoittautumaan. Skugge näytti mitaavan hautausmaan aidan pituutta, koska hän suurin askelin harppasi sen toisesta laidasta toiseen. He viittoivat kirkkoa, raatihuonetta ja koulutaloa kohden. Kaupungilla puhuttiin, että Henni jo luki piispantutkintoa.

Täältä Suurtorin lämpimimmältä kohdalta seurasivat Carl Gustaf ja hänen tätinsä Helsingin kirkonkellojen nousua torninsa korkeuteen. Sorsa, kaupungin paras seppä, toi rattailta tikapuita, vipulaitoksia, moukareja ja köysiä. Toisella hevosella tuotiin lautoja ja hirssiä. Vaikkei tapausta oltu rummutettu, niin kansaa kokoontui joka taholta. Sekä köyhät että rikkaat olivat liikkeellä. Siinä huudettiin ja komennettiin, säikähdettiin ja siunattiin. Mutta Carl Gustaf säikähti hänkin ja rupesi itkemään, eikä ollut muuta neuvoa kuin viedä hänet kotiin. Sinä päivänä saatiin kirkontornissa tuskin alkuvalmistelut suoritetuiksi. Ilta pimeni ja aamulla käytiin valmiitten telineiden ääreen. Olivatko kellot säilyneet? Siinä olivat rikas Suthoff, kirkkoherra, Selin ja raatimiehet nenä nenässä kiinni, kun lautoja murrettiin auki kellon ympäriltä.

Säilyneet olivat!

Tuntikausia kesti jännitystä, kun miehet vipulaitteidensa varassa pitelivät pyhiä kelloja niiden matkalla torniin. Ne joutuivat nyt kirkontorniin — kellotapulihaan oli raunioina. Kirkontornissa oli täytynyt vahvistaa parruja ja tehdä muitakin varalaitteita.

— Olemmeko nostaneet kirkonkellot torniin, Kaal-

Gusta? Ieperteli Betti Edelman isänsä suuressa matallassa tuvassa, hypittäessään Fiffin poikaa polvellaan. — Kuulimmeko, kuinka malmi helähti? Ei soiteta kelloja ennenkuin kiitossunnuntaina. Sitten kuulemme kellot, pium-paum, pium-paum! panevat kellot. Sitten on kaupunki taas kristillinen seurakunta, kun se on saanut kellot, ymmärtääkö Kaal-Gusta? Kyllä poju ymmärtää, poju on ihme. Kuinka se sanoikaan setä Hullu-Aatami tässä hiljan: poju on luonnollinen ihme! Ja sitten hän väitti, että ihme aina on luonnollinen. Ymmärtääkö poju sen? Ei, sitä ei poju ymmärrä. Mutta sen poju ymmärtää, että Betti-täti rakastaa omaa pojua.

Köyhä vanha neiti, joka ensimmäistä kertaa elämässään vietti työtöntä aikaa — koska ei mitään työtä ollut saatavana — rakastetun elävän olennon ääressä, työnsi jälleen eräänä päivänä pyörätuolia Suurtorin laidalla. Pahaa aavistamatta totesi hän sotaväen astunnan ja näki sen lähestymisen siitakin, että naisia tuli portaille kuuntelemaan ja että Tellqvist tuli torille, kiroten ja komentaen. Kyllä hän, Tellqvist, tiesi miesten muonittajat ja muonat. Majataloon lopulta aina tultiin ja kaikki tyhjennettiin.

— Hoi mies, mihin sinä viet sitä lammasta? No, tuo tänne yksintein. Mitä sinä siitä pyydät? Sehän on laiha kääkkä. Ja vielä villatkin olet kerinyt. No, pannaan riitarahat kahtia. En välittäisi koko lampaasta, mutta kun sotamiehiä taasen on tulossa. Ja maaherra kuuluu lähettäneen sanan, että pitää syöttää miehet hyvin. Tuokaapa, akat, sieltä vati. Pistän tässä yksintein, ennenkuin joku raatimies ennättää. Veivät minulta tuonoin lehmän. Akat hoi, vati tänne nopeasti ja vispilä myös. Kaupungin akoilla on nyt sellainen kielikaalin keitto, etteivät ne kuule, jollei moukarilla iske niitä päähän. No, ne seulovat nyt syntipukkien, Levenhauptin ja Buddenbrockin mestausta ja kaikkea komeutta, mikä siinä tilaisuudessa oli nähtävänä.

Lammas määki surkeasti. Kolme suurta ihmistä oli sen ympärillä, yhdellä kädessä veitsi, toisella käsissä vati, joka odotti sen verta, ja kolmannella koura, joka odotti sen hengen hintaa. Määkinä hiljeni ja taukosi. Tellqvist tarttui eläimen jalkoihin ja kantoi sen pihamalleen. Eläimen pää laahasi maata. Sieraimista va-

lui multaan punainen juova. Hetken perästä oli samalla paikalla sotaväkeä. Miehet tulivat riveissä Korttekaarten edustalle, siinä he laskivat kantamuksensa ja saivat luvan levätä. Jonkin hetken perästä he olivat unessa. Kun kerjäläisvaimot ja monet kaupunkilaisetkin tulivat tiedustelemaan omaisiaan, kulkivat he miehestä mieheen ja puhuttelivat istuallaan kuorsaavia tai rentonaan makaavia maantienloan peittämiä ihmisiä, saamatta heitä hereille.

Raatimies Burtzin rouva seisoi nurmessa talonsa takana suuren haapapuun alla ja puhutteli paria sotilasta, jotka olivat menossa kotiin.

— Betti! huusi hän yhtäkkiä ilon ja ihmettelyn vallassa, — Betti tulee nyt tänne. Oi, merkillisiä asioita tapahtuu. Kyllä nyt Fiffi tulee onnelliseksi. Miehet ovat sittenkin kultaisia ihmisiä. Me olemme kaupungissa surreet näiden Edelmanin tyttöjen puolesta. Sellaisia kunnan tyttöjä ja Fiffi niin kaunis tyttö. Ja hänelle nyt piti tapahtua tuollainen kommellus. Mutta kunnan mies tulee ja pelastaa tytön kunnian. Betti, Betti, joutukaa. Noo, Kaal-Gusta, tervehdi nyt isää. Betti, Fiffin sulhanen on tullut!

Laiha, tomuttunut ja parroittunut mies löi yhteen kantansa Betti Edelmanin ja pyörätuolissa uinailevan lapsen edessä.

Tarttumatta ojennettuun käteen katsahti vanha neiti mieheen ensin säikähtyneenä, mutta samassa silmittömästi suuttuen. Ikäänkuin lapsen henkeä olisi uhattu nosti hän sen heti syliinsä, vaistomaisesti kietoen peitettä sen ympärille ja hakien muistinsa komeroista sanoja, jotka olisivat kyllin voimakkaita.

— Kaal-Gustan isä! sai hän käheästi suustaan. — Carl Gustaf Edelman ei tunne mitään isää. Missä olette siis tähän asti ollut? Missä olitte silloin, kun ...

— Sodassa, vastasi nuori mies ja hymyili liikuttuneena lapselle.

— Sodassa! sihahti Betti Edelman, peräytyen pyörätuolin taakse.

Nuori mies ei enää saanut sananvuoroa. Eikä Betti Edelman edes välittänyt siitäkään, että lapsi rupesi itkemään. Hän oli kerrankin joutunut silmä silmää vasten

sen miehen kanssa, jota hän kauan oli halunnut tavata. Ja hän puhui.

— Häpeässä olitte! Myymässä isänmaata! Teurastamassa isänmaata: kappale sinne, toinen tänne. Ja te kehtaatte astua rehellisen naisen eteen, joka koko ikänsä on tehnyt armeijalle töyhtöjä, töyhtöjä miesten päähän, jotta he kantaisivat niitä kunnialla. Hyi, sanon minä. Minun sisareni sulhanen — hän kuoli moneen kertaan niinä öinä ja niinä päivinä, jolloin sisareni uhkasi ottaa itseltään ja lapseltaan hengen. Mutta mitä minä tässä puluinkaan: mitä takeita minulla siitä on, että te olette ollut sisareni kanssa missään tekemisissä? Kyllä kai tällainen kaunis lapsi nyt voi saada isän mistä tahansa. Menkää sinne, mistä tulitte ja pysykää sen pitkän tien päässä. Tätä lasta ette saa!

Carl Gustafin itku kuului pitkin toria. Betti Edelman työnsi häntä vikuroivissa, kitisevissä rattaissa kotia kohden, josta hän juuri äsken lähti rauhallisena ja onnellisena. Kova isku oli nyt järkyttänyt sekä hänen rauhansa että hänen onnensa. Oliko tuo vieras mies vetänyt kaulaltaan esiin pienen kultasydämen ja uskaltanut väittää Fiffin sen antaneen? Ja niinkuin paha ennustaakseen olivat keltaiset lehdet tuossa vasta putoilleet hänen jalkojensa juureen ja tuoneet mieleen Fiffin medaljongin, jossa oli äiti-vainajan hiuksia — oi kauheuden kauheutta! Oliko tuolla vieraalla rumalla miehellä*, jonka nimeä ei hän edes ollut viitsinyt kysyä, oikeus yht'äkkiä tulla tänne särkemään kokonaisen sisarusparven onni? Tämä lapsi, kaunis kuin hääkonvehti, riistetään nyt heiltä! Ja sen tekee tuollainen vieras rääsyinen mieshenkilö! Mutta ottaako Fiffi hänet armoihinsa? Onko Fiffi niin hullu, että hän toisen kerran suostuu häneen?

Rouva Burtz jäi lepyttelemään miehiä. Leyhytelien haavanlehtiä, jotka hän oli järjestänyt viuhkaksi käteensä, hän valitti, että he sodasta palatessaan saivat kuulla sellaisia sanoja. Fiffin sulhanen, vääpeli Rask, vastasi siihen kohteliaasti, että hänen tarkoituksensa oli ollut ennen kaikkea tavata morsiamensa — hän ei ollut tietänyt lapsen olemassaolostakaan — eikä hän mitenkään olisi tahtonut loukata Fiffin sisarta. Antres Weckströmin seurassa hän vain oli hetkeksi lähestynyt rouva

Burtzia. Nyt oli nopeasti kiirehdittävä Edelmanien luo, muuten hänen morsiamensa saattoi joutua aivan väärään käsitykseen. Hänhän toki olisi tahtonut ensin peseytyä ja ajaa leukansa.

— Mies on aina kaunis, kun hän palaa sodasta! sanoi rouva Burtz, jonka mielestä Fiffi Edelman oli saanut komean sulhasen.

Oli kyllä puhuttu hoviherrasta tai upseerista, mutta kyllähän Kaskissa vain oli tarpeeksi miestä Fiffi Edelmanille.

— Neiti Edelman ajatteli toisin, sanoi vääpeli Rask valittaen, kumarsi ja kiirehti Antres Weckströmin turvissa tapaamaan morsiantaan ja lastaan.

Kohtaus puiden alla ei ollut jäänyt Tellqvistiltä huomaamatta.

— Vai niin, huudahti rouva Burtz, — vai olette te siinä, Tellqvist. Luuletteko te, etten ikkunastani nähnyt, mitä te taas teitte! Teidän piti siinä torilla pistää se lammas vain kiusoittaaksenne minua! Maistraatin täytyy nähtävästi antaa rummuttaa ja saarnatuolista julistaa, ettei Suurtorilla saa teurastaa lampaita.

— Tässä taloni edessä? sanoi Tellqvist viattomana. — Eikö se ole yhtä ja samaa toimitanko minä teurastukseni taloni etu- vaiko takapuolella? Kas, voisihan joku raatiherra viedä lampaan käsistäni.

— Tellqvist, Tellqvist! Sitä vaivaista lehmää te aina vain muistatte. Kuulkaa, te saatte sen lehmän. Me jo Burtzin kanssa päätimme sitä ehdottaa. Eihän tässä muuten tule sovintoa.

Tellqvist rupesi ääneensä nauramaan.

— Vai niin, vai niin. Luuleeko rouva roodmanska ettei minulla ole korvia? Minä kuulen, kun te raatimiehen kanssa yöllä käännytte sängyssänne, joka on käynyt liian kapeaksi kahdelle niin lihavalle ihmiselle. Ja minä olen kuullut senkin, ettei teidän uusi lehmänne rupeakaan lypsämään. Ja se on teille oikein. Jumala pitää järjestyksen tässä maailmassa. Vai sanotte, että Nurmijärven miehet pettivät. Mutta kissanpaistia minä kuitenkin vielä kerran syötän raatimies Burtzille!

Sotilaat aterioitsivat torilla virstantolpan ympärillä. Siinä kyselivät kaupunkilaiset ja kauempaa tulleet omaisiaan. Kysymykset tehtiin pitkän odotuksen ja kär-

simyksen hiljentämällä äänellä ja vastaukset annettiin harvakseltaan. Mikä sai tietää, että hänen odotettunsa oli kaatunut, mikä, että hän makasi haavoittuneena. Useimmat eivät saaneet tietää mitään.

Weckströmin Antres oli palannut terveenä ja vahingoittumattomana.

Iltapäivällä näkivätkin (kaupunkilaiset provianttimestarin pulskan Etoilen hiljaista hölkkää ajavan alas Suurkatua, Antres Weckströmin istuessa ohjaksissa ja koettaessa kaikin keinoin komentaa hevosta juoksuun. Se oli kuitenkin jyväkuormien edessä jo ennättänyt oppia omille tavoilleen eikä hätäillyt enempää kuin sen isännällä oli tapana hätäillä. Kaupunki katseli jännityksen vallassa hevosta ja kuormaa, jota ei vänrikki Kuhlbergin ryhdikäs olemus suinkaan pilannut. Jokohan nyt menään Töölön taloon ja jokohan nyt paukahtaa?

Jakob Suthoff katseli hänkin Etoilen kulkua. Hän ei ajatellut kuormaa. Hän ajatteli: myisiköhän Weckström hevosensa? Ja hän päätti käyttää Antresta välittäjänä. Olihan Antres nyt kotona ja saatettiin tarmokkaasti ryhtyä panemaan kuntoon kaupapuotia. Ilman hevosta oli mahdoton tulla toimeen. Etoilesta kannattaa maksaa.

Suthoffin mielessä kiersivät ajatukset kuin säikeet samassa köydessä, kukin kulkien erillisenä lujana lankana toisten joukossa ja rinnan niiden kanssa, ja yhdessä muodostaen vahvan tiiviin kokonaisuuden, jota näiden ajatusten omistaja vuoroin hallitsi, vuoroin ei hallinnut. Ensinnäkin tuntui perhe hukkuneen Espoon korpiin; toiseksi eivät tavarat Tukholmasta saapuneet perille, vaikka ne oli lähetetty; sitten pyysi apteekkarinkisälli sulhasena saada käydä talossa; sitten vaativat kaupungin rakennussuunnitelmat oikeuksiaan, täyttäen unen näöt torneilla, toreilla ja silloilla; sitten tulivat tiedot valtiopäiviltä: siellä keskusteltiin todenteolla torneista ja linnoista, nimittäin Susisaarten linnoittamisesta tulevien sotien varalta; sitten oli suomalaisilla tällä hetkellä se tunne, että maa riippui valtakunnan ruumiissa kuin jäsen, joka on puoleksi reväisty irti ja josta ei tiedä, jaksako se kasvaa kiinni; sitten olivat nämä kaupungin omat asiat tahtomassa ripeää toimintaa.

Susisaarten linnoittaminen avasi kaupungin kehitykselle häikäiseviä mahdollisuuksia.

Eräänä päivänä levisi kaupungissa huhu, joka lentämällä lensi mökistä mökkiin: Dähmanin lesken murhaaja on löydetty!

Mistä?

Kuka hän on?

Onko se Susisaaren traktööri?

Torilla vilisi poikia ja vanhuksia, miehiä ja naisia. Kaupunginvouti juoksi, raatimiehet kulkivat entistä juhallisemmin ja puhelivat hiljaa kuiskuttaen. Koirat ulvoivat.

Hän on Suthoffin talossa ja pappi ja pormestari ovat myöskin siellä!

Ihmiset kokoontuivat Suthoffin portille. Joku juoksi noutamaan lesken vähämielistä poikaa ja kun hän, vapisevana ja säikähtyneenä saapui kansanjoukkoon, piirittivät pojat hänet, verestäen hänen muistiaan tuosta sysimustasta yöstä, jolloin murha mökissä Kluuvin rannalla tapahtui.

Kauan kuulustelua kestikin. Vihdoin viimein saapuivat Stockhusin palvelijat, kantaen raskaita vanginrautoja.

No, nuo jahka saa käsiinsä ja jalkoihinsa!

Nyt saadaan Siltavuorelle taasen asukas!

Kuka hänet löysi?

Mistä hänet löydettiin?

Jännitys kansanjoukossa oli kireimmillään, kun kaupamiehen talosta talutettiin vanhaa, laihaa miestä, joka tuskin pysyi pystyssä.

Kansanjoukossa kuului tyytymätöntä mutinaa.

Oliko se tuo!

Onko tuo nyt harteikas ja väkevä? Onko tuo nyt traktöörin näköinen?

Eihän hänellä ole hampaitakaan! Ja kuitenkin hän puri Clayhillsiä käteen niin, että haava vieläkin märkii.

Eiköhän tuo olisi jaksanut leskenpoikaa kuristaakaan!

Joukko saattoi vankia Stockhusille asti, pohti ja seuloi hänen henkilöllisyyttään, käytti asiantuntijoina Leijonia ja leskenpoikaa ja hajosi vihdoin tyytymättömänä, kun vankirautojen kalina ja vankilan ruostunut ovi olivat mykistyneet.

Asia oli ongelmallinen. Mies oli väsyneenä, reppu

selässä, saapunut Turuntietä ja tullut Suurkatua myöten torille, jonka kulmassa Suthoff, niinkuin hänen tapansa oli, seiso. Syvään kumartaen hän oli kysynyt pappia ja sanonut, että hänellä on raskas synti omalla tunnollaan. Suthoff oli vienyt hänet väentupaansa ja lähettänyt noutamaan Forteliusta.

Niinpä he sitten molemmat olivat ryhtyneet kyselemään mielen rikosta ja kertoi tämä yöllä murhanneensa vanhan vaimon ja ottaneensa laatikosta hänen rahansa. Kun häneltä kysyttiin, minkätähden hän oli hänet murhannut, ei hän tietänyt mitään syytä. Myöskin hän väitti sen tapahtuneen kaksi viikkoa sitten. Kun hänelle selitettiin, ettei tämä pitänyt paikkaansa, rukoili hän, että hänet mestattaisiin niin pian kuin suinkin, koska hänen veriruskeat syntinsä hirvittävästi häntä painoivat.

Pappi oli vakuuttunut siitä, että hänen edessään seiso onneton mielipuoli. Kauppias päätteli, että tässä piilee jokin käsittämätön yhteensattuma, joka ehkä tutkittaessa selviää. Koska mies itse oli tehnyt tunnustuksensa, täytyi hänet joka tapauksessa vangita.

Hän sanoi olevansa Kalle Laurinpoika Siuntiosta ja kaivaneensa ryöstetyt rahat maahan, mutta ei enää löydä paikkaa.

Niinpä istui Dähmanin lesken murhaaja nyt lukkojen takana. Stockhusi, Helsingin kaamea vankila, oli ikäänkuin uudelleen ruvennut elämään sitten, kun keripukkiset puolikuolleet vangit olivat saaneet joukkonsa tämän vereksen tulokkaan, joka lisäksi oli niin ensiluokkainen vanki kuin murhaaja. Ihmiset pysähtyivät harmaan, suurista pyöreistä hirsistä salvetun, suurimmalta osaltaan ikkunattoman rakennuksen eteen keskustelemaan ja seuraamaan, milloin pappi, milloin kaupungin viranomaiset menivät ja tulivat siitä ovesta tai sille ovelle, joka johti maanalaiseen vankikellariin.

Alussa ei tutkintojen tuloksista ilmaistu mitään. Vasta kun Dähmanin leskenpoikaa oli käytetty vankia katsomassa, pääsivät tiedot leviämään. Vanki oli kytketty seinään. Hän seiso nilkkaa myöten vedessä. Oli niin pimeä, että tuskin saattoi erottaa muuta kuin kiiltävän veden, joka seiso kellarin pohjalla.

Leskenpoika oli heti alkanut huutaa ja itkeä. Juuri

tuo se oli ollut, joka äiti-vainajan surmasi. Dähman muisti hänet nyt selvästi!

Vankihuoneen kellariin vietiin myöskin muutamia Helsingin Leijonista. He vakuuttivat, ettei murhaaja missään tapauksessa ollut näin laiha. Mutta ehkäpä hän oli laihtunut. Häntä täytyi nyt alkaa ruokkia mestausta varten, muuten hän saattoi kuolla ennen aikaansa. Miehen kohtalo jäi kuin jäikin suurelta osaltaan riippumaan siitä, mitä Kustaa Wetter ja Jerobeam Clayhills tulisivat muistamaan. Hehän olivat olleet Leijonista jänkevimmät ja varttuneimmat. Ja Clayhillshan oli joutunut rosvon kanssa suorastaan ruumiilliseen kosketukseen, koska he olivat olleet käsikähmässä, jolloin murhaaja oli purrut Clayhillsiä käteen. Täytyi odottaa molempien poikien paluuta.

Missä he oikeastaan näin viipyivät? Koska he olivatkaan lähteneet? Koska Weckstromin hevonen oli tullut takaisin? Ja koska Lastikka ja Iiskenpoika vuorostaan läksivät?

Jos tällainen viipyminen olisi sattunut tavallisena rauhallisena aikana, niin kautta pitäjien jo olisi pantu toimeen hälytys. Helsinkiä myöten olisi saarnatuoleista julistettu, että mies talosta on lähetettävä Espoon metsiin etsimään eksyksiin joutuneita. Varsinkin kun oli kysymys kaupungin rikkaimman miehen perheestä, niin olisi tämä tapahtunut sitä suuremmalla ponnella.

Mutta kaupungissa sattui joka päivä kiireellisiä ja odottamattomia tapauksia, jotka panivat jokaisen porvarin työhön. Heillä oli niskoillaan omat huolensa ja kaupungin huolet. Joka päivä palasi pakolaisia, jotka vaativat takaisin menetettyä omaisuuttaan. Se ilo, mitä he olivat ensi hetkessä tunteneet nähdessään kirkkonsa ja hautausmaansa, vaihtui pian ärtyisäksi itsepuolustukseksi naapureita vastaan. Se kaunis sopu, joka oli Jumalan avulla rakennettu laivalla hengenvaaran hetkellä, meni menojaan niin pian kuin oli päästy rantaan. Riideltiin jokaisesta maalaiskuormasta, joka vajoittavien teiden takaa lähestyi kaupunkia. Tapeltiin suoloista ja maltaista, autioiksi joutuneista tonttimaista, vaimojen ja miesten omistamisesta, koirasta, joka huonosti haudatun ruumiin päältä kaivoi pois multakerrosta, rihkamasta, joka salaa oli tuotu kaupunkiin. Ei-

vätkä yksin irtolaiset ja merimiehet joutuneet käsikähmään krouveissa Kalastajamäellä, vaan kaupungin ensimmäiset miehet iskivät toisiaan kasvoihin keskellä katua ja keskellä selvää päivää. Sotajoukkojen kuljettusta jatkui. Kaikkinaiset ylhäiset virkamiehet — kuten sekin lähettiläs de la Chetardie — vaativat majoitusta. Hälinän aikaansai lisäksi kuuluisa irtolaisnainen, Elsa Glauben, joka Turusta karkotettuna saapui Helsinkiin kätyryttöineen lisäämään pahennusta. Niin oli ollut mahdollista, että Suthoffin perheen viipyminen oli saanut jatkua verraten kauan. Kauniit ja lämpimät syysilmät olivat nekin vaikuttaneet siihen, ettei oltu ajateltu piilopirttien asujainten tilaa erikoisen vaaralliseksi. Ja olihan Espooseen jo lähtenyt niin monta henkeä. Mitäpä olisi auttanut, jos sinne vielä olisi lähtenyt muutamia. Hevosilla olisi päästy nopeasti, mutta kaupungin hevosilla oli niin yllin kyllin työtä ja niin vähän ruokaa, että ne olivat nääntymäisillään. Hevosia ei saanut rahallakaan.

Jakob Suthoff tiesi tämän kaiken. Hän kuunteli yökaudet palovartijoiden huutoja ja kirkon viirikukon heilahduksia. Tytär ei hänkään nukkunut.

Eräänä yönä kuuli Suthoff hänen hiljaa sanovan: isä, nukutteko te? Mutta kun ei hän saanut vastausta, palasi hän ovelta vuoteeseensa. Toisena yönä huusi hän kovemmin: isä, nukutteko te? Ja kun isä ei vastannut, avasi hän oven ja tuli vuoteen luo.

— Isä, ullakolla on joku!

Suthoff muisti hänen syntymätöntä lastaan ja kohosi istualleen.

— Kuka siellä olisi? Vartijat juuri huusivat kahta.

— Minä niin pelkään, sanoi Greta ja istuutui sängynlaidalle.

Hän oli asettunut sille puolelle vuodetta, jolla hänen äitinsä nukkui. Siinä oli nyt tyhjä sija.

— Nyt! huusi Greta ja hyppäsi sänkyyn. — Kuuletehan?

— En mitään. Ihminen kuulee kaikenlaista, kun hänellä on paha omatunto.

Greta kyyristyi äitinsä sijalle ja hänen kätensä pusersivat hurstia suonenedontapaisesti. Hän hengitti läähättäen ja taisteli kyyneliä vastaan.

— Minun on niin kylmä, sanoi hän. — Enkö minä saisi vähän vällyjä.

— Mene omaan vuoteeseesi, sanoi Suthoff niin tyyliä, että tyttö tunsikin hänen haluavan peittää heltymistään.

Silloin Greta vetäytyi likemmäksi isäänsä ja tarttui vällyjen kulmaan.

— Isä, enkö minä saa olla tässä?

— Pian huutavat vartijat kolmea. Tulee nousun aika. Mene omaan vuoteeseesi.

Silloin astui tyttö paljasjaloin kylmälle permannolle. Tuskin oli hän kuitenkaan ennättänyt siinä mieltä, lähtisikö kyökkiin vai menisikö vuoteeseensa, kun hän kiljahtaen karkasi takaisin isänsä viereen.

— Nyt se kävelee portaisiin! Tästä meidän päämme päältä lähti. Nyt se astuu alas portaita!

Isäkin nousi pystyyn. Taisi todella kuulua jotakin. Olisiko jokin ruutu särkynyt ja tuuli päässyt (kiertämään ullalkkoa? Eihän siellä tällä hetkellä ollut varkaallekaan mitään tavoiteltavaa.

Tytär oli istuallaan isän vällyjen alla. Ullakolta ei enää kuulunut mitään. Isä seisoikin ikkunassa ja katseli kadulle. Hänen edessään oli hautausmaa ja ylempänä kirkko.

Viiri ja kohina puissa ennustivat ilmanmuutosta. Huonoa ilmaa toisin sanoen, koska tähän asti oli ollut lämmintä ja kaunista.

Jakob Suthoff asettui nyt vuorostaan vuoteen laidalle. Hän ei enää käskenyt Gretaa pois. Hän istui ääneti. Greta näki hänen hartiansa pimeästä. Oliko isä noin vanha? Tyttö tunsikin rintansa pakahtuvan pelosta, että isä sairastuisi ja kuolisi. Jospa hän olisi uskaltanut kiertää kätet isän »kaulaan, niinkuin joskus kauan sitten!

— No, virkkoi Suthoff äkkiä, — joko sinä nyt kerrot, kuka se on, joka on sinut vietelleyt.

Greta kyyristyi vällyihin. Veri kohosi hänen ohimoidensa takana, sydän jyskytti ja käsistä valui kuuma hiki. Jospa joku toinen olisi vastannut isälle hänen puolestaan! Isän täytyi saada se tietää. Kunhan hän vain olisi voinut avata suunsa. Hän tarttui isänsä käteen ja painoi sitä vasten kasvojaan, hän itki siihen kuu-

mat kyynelet, hän painoi siihen huulensa ja nyyhki ääneensä.

— No niin, sanoi isä ja veti kätensä hänen kädestään, - kun et tahdo, niin ole tahtomatta.

Kadulla erotti vartijoiden astunnan.

— Kello on kolme lyönyt. Jumalan väkevä ja mah-tava käsi varjelkoon kaupunkiamme tulesta ja palosta.

Äskeinen astunta eteni. Tallinmäeltä kuului liikettä.

Greta Suthoff tunsi sydämensä kiertyvän tuskassa. Hetki oli mennyt ohi, hetki, jolloin hän olisi voinut pu-hua isänsä kanssa. Jumala oli antanut hänelle tämän hetken eikä hän ollut osannut sitä käyttää. Sitä ei kos-kaan enää anneta hänelle. Isä ei koskaan enää sano hä-nelle: joko sinä nyt kerrot, kuka sinut on pettänyt. Hänen hyvä, hänen rakas isänsä!

Tulee myrsky, ajatteli hän samassa. Hautausmaan puissa kuului outo kohina. Tuuli tapasi vasta vain lat-voja, mutta tuon tuostakin viilsi ulvova vingahdus ko-hinaan ikäänkuin haavan, ja vingahduksesta saattoi kuulla, että se oli viimeinen ja kaukainen kaiku josta-kin suuresta ulvonnasta, joka riehui merellä.

Kukko lauloi.

Noin se kerran oli laulanut Pietarille. Ja Pietari oli mennyt pois ja itkenyt katkerasti. Greta Suthoff itki kipeässä tunnossaan, vaikk'ei hänen silmiinsä enää tul-lut kyyneliä. Hän tiesi tehneensä suuren synnin entis-ten suurten syntiensä lisäksi, ja Jumalan rangaistus tu-lee olemaan sen mukainen. Kun hän oli päässyt huo-neeseen, missä sisarukset yhdessä olivat asuneet, risti hän kätensä ja ajatteli: minua rankaise, minua huonoa, mutta anna äidin tulla takaisin Jeesuksen Kristuksen tähden. Amen.

He odottivat sinä päivänä postia. Koko kaupunki odotti postia ja viikon ainoaa postipäivää. Suuri aisa-kello alkoi tavallisesti kuulua Töölön talon kohdalla. Ja kaupunkiin päästessään puhalsi postimies torveen.

Mutta tämä päivä ei ensinkään tuntunut valkenevan. Pimeiden pilvien alta valui hetkittäin keltainen kajas-tus. Vuoroin seisoivat puut kaupungin ryytimaissa liik-kumattomina, vuoroin taipuivat ne taittuakseen, ikään-kuin näkymätön voima olisi halunnut koetella, miten syvään niitä saattoi nöyryyttää. Silloin tällöin puhalsi

mereltä Suurtorille viima, joka nosti ilmaan kaiken irtotaisen hiekan ja mullan, muovaili tätä patsaaksi, niin kuin lapsi muovailee jauholäjää, ja kiidätti patsasta pitkin toria, hajoittaen sen residenssitalon ja Stockhusin välisessä solassa ilmaan, niin että hiekka lenteli pitkin ikkunaruutuja.

Meri nousi lyhyessä ajassa. Kalastajat saivat pitää kiirettä. He tuskin saattoivat vellovasta vedestä erottaa Susisaaria, ja Lonnanin vaivaismännyt huiskivat ikäänkuin jättiläispuunhakkaaja leikillä olisi paiskellut niitä puoleen ja toiseen. Kaupungin tuulimyllyt muistuttivat ristejä, jotka vapisevat alasottajansa käsissä: tällä hetkellä ne eivät liikahtaneet ja taas seuraavalla ne vavahitivat ja päästivät voivottavan narahduksen. Kaupunginlahti tulvi yli kaatopaikan, kannas Espoon tullin luona joutui veden alle, eteläisessä kortteerissa melottiin veneessä mökistä mökkiin, vesi huuhtoi yli Siltasaaren, uhaten nostaa sillat paaluiltaan, Kluuvin kaivo oli vai-punut näkymättömiin ja pieni Ruutanalampi Kaasa-vuoren alla nostatti vaahtopäisiä laineita kuin hyväkin järvi.

Kaupungin paimen ei sinä aamuna toitottanut torveensa eivätkä naiset uskaltaneet pidellä tulta.

Miehillä oli kiire. He koettivat viime tingassa paikata kattojaan ja lyödä lautaa pahimpien seinärakojen eteen. Myöskin kanniskelivat he ullakoille vuotavien paikkojen kohdalle saaveja ja ämpäreitä. Kauppiaiden täytyi veneellä yrittää ranta-aitoilleen pönkittämään lattiapaa-luja. Vaikeinta oli saada vartiotulta Kasa-vuorelle. Govinius, jonka tehtäviin kuului pitää huolta siitä, että se pimeinä öinä paloi, selitti mahdottomaksi yrittääkään nyt sytyttää rovioita. Suthoff sitä ajatteli. Vaan ymmärsihän lapsikin, ettei tuli voinut palaa tällaisessa ilmassa.

Suthoff läksi uudelleen tapaamaan raatimiestä. Tori oli ihkasan tyhjänä. Paha ennustava keltainen kajastus vuoti mustien pilvien alta maahan ja vimmatut tuulispäät kiidättivät keltaisia lehtiä. Jokin kulkurikoira yritti torin poikki, sekin. Residenssitalon ryytimaassa heilahti korkein koivunlatva, syöksyi suinpäin aita vasten, mursi aidan ja oli pitkänään kadulla. Suthoff pysähtyi hetkeksi. Stockhusin vartija tuli paljain päin, hänkin katsomaan puuta, tervehti kunnioittavasti ja sa-

noi, että vesi on täyttänyt vankikellarin niin, että Dähmanin lesken murhaaja seisoo polvia myöten vedessä. Suthoff aikoi sanoa, että vanki siirrettäisiin muualle, mutta samassa tömähti Goviniuksen ryytimaasta katuun koivu, tuulispään pörröttäessä sen latvaa, josta lehdet varisivat ja lentelivät.

— Jumala armahtakoon niitä, jotka nyt ovat merellä, virkkoi vartija.

Ja yhdessä kauppamiehen kanssa he kuuntelivat sitä pauhinaa, ryskettä, ulvontaa ja vinkunaa, mikä raivosi Kaupunginlahdella.

Suthoff ajatteli: jos minä ostaisin sen koristeen, mitä Govinia kerran kävi minulle kauppaamassa, Marieta varten, ja maksaisin hyvin. Mutta hän huomasi samassa hetkessä, että taasen yritti mahdottomia: vartiotulet eivät pala, ei vaikka valaisi niihin pikeä ja tervaa. Eikä-hän nyt pääse kuivin jaloin yli kannaksenkaan. Ei pääse edes rantaan.

Gagneur on merellä!

Yht'äkkiä hän tarrautui siihen toivoon, että laiva syystä tai toisesta ei ole päässyt lähtemään Tukholmasta. Kukaties posti tänään tuo joitakin tietoja.

Tuskinpa se pääsee perillekään, päätteli hän samassa. Puita on tietenkin kaatunut tien poikki. Hyvä, jolleivät ole sattuneet postimieheen tai hevoseen ja surmanneet näitä.

Suunnilleen tähän aikaan postin pitäisi tulla.

Mutta se ei tule. Se ei pääse kulkemaan. Puita on kaatunut ristiin rastiin tielle.

Kuului hirveä rytinä.

Mistäpäin se tulikaan?

Kaatuiko jokin seinä? Tai nousiko ilmaan katto?

Ei kuulunut muuta kuin tuulen ja meren pauhina.

Olenko minä näin levoton? ajatteli Suthoff. Kävelen ja kävelen. Vaellan ja vaellan. Miksen mene kotiin? Jos yrittäisin ottaa veneen ja soutaa yli Kluuvin. Joutuisin ehkä parahiksi vuorille näkemään miten Gagneur pirstoutuu rantakallioihin. Ja kaikki minun aarteeni menevät pohjaan. Kaikki, millä piti rakennettaman tätä kaupunkia.

Ja hän ajatteli edelleen, miltä tuntuisi yhtäkkiä tulla köyhäksi.

Hänelle tuotti outoa nautintoa vihdoinkin lausua ääneen, mitä hän salaa ja pelolla oli kuvitellut unettomina öinä.

Hän puheli itsekseen Gagneurin haaksirikosta. Mutta syvällä mielessään hän ei hetkeäkään uskonut siihen. Hänellä oli aina ollut hyvä onni.

Satoi kaatamalla.

Hän ei tahtonut mennä kotiin.

Jos tästä kerran lähtisi katsomaan Neitsyt Maarian jalanjälkeä, jonka luo Marie aina teki pyhiinvaellusmatkoja. Ja sateesta huolimatta Suthoff taivalsi torin poikki Hämeentielle. Hän vain olisi tahtonut tietää, tästäkö Marien oli tapana kulkea. Kunhan ei hän olisi astunut Tallinmäelle, siitä yli vanhan venäläisen vallin ja sitten suoraan kallioiden yli. Mutta vähän kapeampana yhtyi-kin Hämeentiehen polku, joka tuli kallioilta. Ja nyt tiesi Suthoff varmasti olevansa samalla tiellä, jota Marie käytti. Hän kiirehti. Hän pelkäsi, ettei löytäisi jalanjälkeä. Sen piti olla juuri vastapäätä Siltavuoren metsauspaikkaa.

Ihmettä, ettei Marie ollut tätä seutua pelännyt. Kolkkoa täällä oli: kallioita ja vaivaismäntyjä.

Jos lähtisikin yksintein Vanhan-Kaupungin myllylle. Mutta Weckström oli matkustanut sisämaahan. Hän oli uskaltanut sen tehdä! Varmaan hän oli hyvin ansainnut sodan aikana ja kätkenyt tavaransa hyvään suojaan. Hän oli uskaltanut matkustaa! Tai ehkä hän oli matkustanut Espooseen?

Suthoff pysähtyi.

— Marie saa itse viedä minut katsomaan kaimansa jalanjälkeä! Me lähdemme yhdessä kaikille hänen kävelyilleen. Hän saa näyttää minulle kaikki, mitä hän pitää niin kauniina. Hän saa opettaa minua ymmärtämään tätä kaupunkia. Minkätähden en ole ennen seurannut häntä hänen kävelyillään? Kuinka ihminen saattaa olla typerä! Täältä jostakin hän kerran tapasi kerjäläislapsen Iiskenpojan ja opetti hänelle saman rukouksen kuin omille lapsilleen.

Suthoffille tuli yht'äkkiä kiire kotiin ikäänkuin joku siellä olisi ollut häntä odottamassa. Olisivatko Marie ja tytöt palanneet?

Hänen oli vaikea kävellä, sillä likomärkä viitta läiski

polvia vasten ja liimaantui vaatteisiin. Hyvä Jumala, jos Marie onkin tullut! Ja kauppamies Suthoff kiirehti kotia kohden kallioiden poikki ja tiesi astuvansa samaa polkua, jota hänen vaimonsa oli tapana astua, ja riemullinen, pelonsekainen odotus täytti hänen koko olentonsa.

Kuuliko hän postin kellon?

Huusiko joku häntä?

Hän astui kuin nuori mies, joka menee kohtaamaan rakastettuaan. Marie on hänen nimensä — onko kauliimpaa nimeä!

Outo sihahtava vihellys sattui hänen korviinsa.

Hän kääntyi ja näki pitkän nuoren kerjäläisen juosten tulevan vastaansa. Nuori mies vihelsi uudelleen. Jakob Suthoff ei tietänyt, että tämä ääni oli Helsingin Leijonien yhteinen tunnus, se josta he erottivat toinen toisensa, millä paikalla ja missä väkijoukossa tahansa. Varmaan kerjäläinen pyysi yösijaa. Kunhan ei olisi ollut karannut sotilas.

— Setä Suthoff, ettekö tunne? Ovatko täti Marie ja tytöt kotona? Minähän olen Gustaf Wetter, eikö setä tunne? Tottahan he ovat tulleet? Postimies väittää, etteivät ole. Mutta missä he sitten olisivat? Täällä on kirjekin sedälle. Tukholmasta. Missä he sitten olisivat?

Arkihuoneen pöydällä paloi talikynttilä pitkällä karella. Greta puheli kyökissä Anna-Stiinan, palveluspiian kanssa. Hänkin oli yöllä kuullut, että ullakolla käveltiin, ja rukoili, että hän saisi ensi yönä tulla nukkumaan neidin luo. Hän ottaa makuuvällynsä ja nukkuu oven edessä. Hän ei uskalla olla yksin!

Samassa kuuluivat porstuasta meluavat askelet ja kysymykset, ja sekä isä että Kustaa Wetter seisoivat Gretan edessä ja vaativat häneltä äitiä ja sisaruksia.

— Heidän täytyy olla täällä! huusi Kustaa Wetter. — He lähtivät Helsinkiin. Ja meille vakuutettiin kolmessa piilopirtissä, että he olivat menneet siitä ohi. Elävät — kuinka eivät eläisi! Kolme päivää sitten meille Inkoossa vakuutettiin, että he olivat kulkeneet eksyksissä ja tulleet sinne. Siitä he olivat saaneet hevosen kotiin.

— He siis elävät!

Greta Suthoff purskahti itkuun. Ja vuoroin itki, vuoroin nauroi ja paineli Wetterin käsiä.

— Mutta Herran nimessä, sanoi Suthoff kiihtyneenä, — kun he nyt eivät ole tulleet kotiin! Mitä ne kolme piilopirttiä ovat olleet? Ja miksette te Clayhillsin kanssa tuoneet heitä kotiin? Hevonen tuli aikaa sitten, Weckstromin hevonen. Missä he nyt sitten ovat? Mitä te sitten Inkoossa teitte? Ja te olette nyt niitä keuhuttuja Helsingin Leijonia, neuvokkaita ja rohkeita! Missä ovat pakolaiset, missä, missä, missä?

Greta koetti rauhoittaa isäänsä. Pääasiahan oli, että he olivat hengissä. Mitäpä siitä, vaikka heitä odottaisi vielä jonkin päivän. Oliko varmaa, että he olivat katon alla eikä metsässä?

Kesken isän ja tyttären kysymysten pyörtyi Wetter. Täytyi ryhtyä herättämään häntä henkiin. Hänen vaatteensa olivat risoina, ruumis täynnä haavoja ja ajettumia. Hän oli mahtanut olla tappeluissa ja nähdä nälkää. Ei ollut hänen matkansa Espooseen tapahtunut huvin vuoksi.

Suthoff virvoitti häntä viinalla ja Greta toi ruokaa ja kuivia vaatteita. Täytyi saada hänet siihen kuntoon, että hän voi kertoa — sitten kuolkoon rauhassa. Suthoff ei hetkeäkään ajatellut, että nuorukainen oli hänen ystävä-vainajansa poika, ihminen, joka lapsena oli leikkinyt hänen lastensa kanssa — hän näki hänessä vain sen ainoan todistajan, joka nyt tiesi jotakin hänen perheestään ja jolta piti millä keinolla tahansa saada irti tämä tieto. Ja niin hän otti varteen joka silmänräpäyksen, jolloin Kustaa Wetter oli tajuissaan, teki kysymyksen ja saikin selville pääasian.

Pojat olivat onnellisesti kulkeneet Turun tietä aina siihen asti, että olivat Espoon kirkon kohdalla. Siinä he joutuivat väärälle polulle. Pilkat olivat kuluneet puista. He seurasivat jonkinlaisia jälkiä, mutta yht'äkkiä loppuivat jäljet ja heidän ympärillään oli sankka metsä. Toinen puu oli toisen kaltainen. He kävelivät edestakaisin. Sattui olemaan pilvinen päivä, auringosta ei saanut merkkiä. Puunlatvasta näkyi toisia puunlatvoja. Kirkkoa ei silmä löytänyt mistään. He tekivät havumajan ja aikoivat jäädä yöksi. Hevonen hirnui ja teroitti korviaan. He arvelivat asumuksen olevan likellä ja lähti-

vät etsimään sitä. Tuli pimeä. Hevonen ei enää kulkenut eteenpäin. Korviaan luimistellen se pahasti korskahteli. He ymmärsivät suden tai karhun olevan likeisydessä ja tarkastivat aseitaan. Oli jo pimeä. Hevonen oli sidottu puuhun. Miehet olivat kyyristyneet suuren kiven kylkeen. Yht'äkkiä riuhtaisee hevonen itsensä irti. He kuulevat sen kavioiden töminän pimeässä. He koettavat huutaa sille, mutta töminä vain etenemistään etenee. Kivi oli märkä, sammalet heltisivät. Vihdoin he pääsivät kiville. Koko yön he odottivat susia. Aamun sarastaessa oli silmien edessä metsä, puu puun vieressä, joka puu samanlaisena.

He söivät marjoja. He luulivat näkevänsä kotieläinten jälkiä. He luulivat tuntevensa sieraimissaan sauhun hajua. Vuoron perään he nousivat puuhun tähyilemään. Ja eräänä päivänä he näkivät järven. He tulivat niin iloisiksi, etteivät he muistanee väsymystään. Rannalla oli ruuhi. Kallionkyljessä kohosi pyöreistä hirsistä tehty asumus. Kaksi lasta istui hiekassa, he säikähtivät ja juoksivat sisään. Kiville oli pantu petäjänkuorta kuivamaan leiväksiksi. Vaimo raotti ovea ja pisti esiin päänsä. Hän sanoi, että he ovat köyhiä ihmisiä ja pyysi miehiä menemään tuonne taloon. Ja hän näytti, missäpäin talo oli.

Mikä talo?

Nupuri.

Vaimo suostui kuitenkin päästämään heidät mökkiin. Siellä oli suuri kiuas pyöreistä kivistä ja paistettuja kaloja. Täällä he vähitellen saivat tietää, että talossa pakolaisina oleskeli rikas rouva ja hänen molemmat tyttärensä. He olivat heidät nähneetkin, hän ja hänen vanha isänsä. Ruotsinmäen saunassa asui Jumalaa pelkäävä mies, joka saarnasi. He olivat kerran pyhänä käyneet häntä kuuntelemassa ja siellä olivat Nupurin pakolaisetkin olleet. Mutta nyt eivät he enää tietäneet, mikä viikonpäivä oli.

Eivätkä Nupurin pakolaisetkaan enää olleet siellä. He olivat lähteneet Helsinkiin. Hänen isänsä oli heidät nähnyt, virittäessään metsässä linnuille pauloja. He olivat kysyneet häneltä tietä. Heitä oli kolme henkeä, yksi aikuinen ja kaksi nuorempaa. He eivät voineet vielä olla perillä, he olivat menneet jalkaisin — mistäpä täällä

olisi ottanut hevosen, kun Nupurinkin hevonen kuoli: karhut raatelivat. »Kuinkahan kauan tätä sotaa vielä kestää?» huokaisi vaimo. »Sota on lopussa.» Silloin vaimo kysyi sitä uudestaan. Ja kysyi vielä kerran. Ja huusi lapset luokseen ja käski heidän polvistua ja polvistui itsekin tuvan lattialle, joka oli mullasta poljettu. Ja siinä he kiittivät ja rukoilivat.

Mutta Wetter ja Clayhills jättivät ateriansa kesken ja kiiruhtivat Nupuriin. Tämä pilkkatie oli selvempää. He olivat voimistuneet ruoasta ja liikkuiivat juoksujalkaa. Mäentöyräällä näkyi rakennuksia. Alas mäkeä astui vanha mies, säkki selässä, sauva kädessä. He kävivät häntä kohden. Hän heristi kepillään kuin vihaisille koirille. »Menkää pois, menkää pois tai kuolette!» Hullu! ajattelivat pojat ja päästivät miehen ohitse. Ja hän juoksi niinkuin ruttoa pakoon. He yrittivät nyt kysyä vaimoilta, jotka hekin tulivat alas harmaiden rakennusten luota. Mutta hekin juoksivat, pussit samalla lailla selässä ja käsillään huitoen. Eikö täällä ole muita kuin hulluja? ajattelivat Wetter ja Clayhills ja karkasivat kiinni tyttöön, joka paitasillaan, paljaat kintut nirskaten, yritti tavoitella vaimoja. Helsinkiläiset kysyivät tyttöltä tiukasti, missä kauppiaan rouva ja tyttäret olivat. Silloin tyttö huusi kauhealla äänellä: »Menivät pois. Eivät ole siellä. Siellä on ruttotauti. Toinen kaksosista kuoli. Toinenkin on jo aivan musta. Emäntäkin kuolee. Kaikki kuolevat. Odottakaa, armahtakaa!» Samassa tyttö kaatui maahan. Hänen jäsenensä alkoivat vavista ja kiemurrella. Kasvot vääntyivät ja silmät menivät nurin.

Helsinkiläiset jättivät hänet. He juoksivat minkä pääsivät. Kun he tulivat metsään, niin he eivät enää jaksaneet juosta. Heidän mieleensä johtui, että jossakin mäellä on harmaa asumus, jonka musta surma on ottanut haltuunsa. Clayhills näki maassa kappaleen tuolta, joka oli irtaantunut puusta. Hän kiersi sen sipuksi, tyhjensi siihen puolet viinalekkerinsä sisällöstä, pesi käntensä viinassa ja joi loput. Samoin teki Wetter.

He pyysivät toisiltaan anteeksi, sillä he olivat alkumatkalla riidelleet, ja rupesivat odottamaan kuolemaa.

Mutta he eivät kuolleet. He alkoivat nyt etsiä Helsingin tietä. Eivät toisenakaan päivänä he kuolleet. Ja

taasen he harhailivat ja etsivät tietä. Yhden yön he olisivat saaneet viettää havumajassa, mutta he pelkäsivät, että ehkä tauti vieläkin piilisi heidän nahoissaan eivätkä tahtoneet saattaa vaaraan sitä vanhaa hyvää miestä, joka kertoi kahden nuoren tytön ja yhden nuoren miehen muutamia päiviä sitten käyneen siitä ohi. Nuoren miehen? Vanhus mahtoi erehtyä. Vielä toisesakin piilopirtissä kerrottiin asia samalla lailla ja mahtoi sekin olla erehdys. Vihdoin viimein olivat he eräänä aamuna — niin, tänäänhän se tapahtuikin! yht'äkkiä tulleet maantielle. Se ei saattanut olla muuta kuin Turun tie. Mutta missäpäin oli Turku, missä Helsinki?

Sitä ei voi kuvata, miltä tuntui, kun postikello alkoi kuulua.

He pääsivät postimiehen hevoseen ja autoivat häntä nostelemaan tieltä puita, jotka myrsky kaatoi. Ja tässä he nyt olivat. Clayhills oli mennyt kotiin. Mikä viikon päivä nyt olikaan? Ja mitä kuukautta tämä oli? Olivatko tytöt, Kustaan sisaret, tulleet kotiin vai olivatko he jääneet Tukholmaan?

Kun Suthoff oli saanut nämä tiedot Wetterilta, jätti hän hänet rauhaan, ja poika nukkui istualleen. Siitä hän keikahti permannelle ja nukkui siihen. Hänen silmänsä ja poskensa olivat menneet kuopilleen, poskiluut kohosivat luonnottoman korkealle, kaula oli ohut ja pitkä kuin kynityllä linnulla. Hän näytti kuolleelta. Syvä hengitys kuitenkin todisti, että vasta kuoleman kaksoissisar, uni, oli hänet vanginnut.

Kynttilä paloi karrelle levittäen talin käryä siihen hajuun, minkä Kustaa Wetter vaatteistaan oli tuonut huoneeseen. Se oli sama haju, mikä seurasi kerjäläisiä: kurjuuden oma haju. Suthoff nousi ja otti kynttiläsakset. Kynttilän liekin keskelle oli syntynyt kolme sylimustaa nokipalloa, jotka riippuivat sydämen hiiltyvässä lankasäikeissä kuin oudot kastehelmet tulikukkasen heiteillä. Suthoff katseli liekkiä ja mustia nokipalloja. Ne olivat niin raskaat, että hänelle kesken kaiken sen, mikä tällä hetkellä täytti hänen mielensä, tuli ajatus: eivätkö ne jo putoa? Ne eivät pudonneet, vaan kasvoivat kasvamistaan! Ja vielä hänestä tuntui, että käsi, joka nousi liekkiä kohden, ei ollut hänen kätensä, vaan jonkun toisen. Hän niisti kynttilän. Sen elpynyt liekki kääntyi

ikkunasta tulevassa vedossa ja ihmisten varjot näkyivät aavemaisina seinillä ja katossa.

Jakob Suthoffissa oli yhtäkkiä kaikki seisahtunut. Hän ei tuntenut iloa eikä surua, ei kipua eikä mielihyvää, ei pelkoa eikä toivoa. Hän oli ikäänkuin ulkopuolella elämää. Vihdoin hän kuuli Gretan, tyttärensä äänen.

— Minä tuon hänelle vinniltä vällyt. Siellä on vanhat vällyt. Eihän hän tänään voi mennä täältä minnekään. Kuuletteko, isä? Tarkoitan Kustaata. Eihän hän voi mennä minnekään, hän on kipeä. Minä tuon pieluksen äidin sijalle. Ettekö lukisi tätä kirjettä. Posti antoi Kustaan tuoda sen. Isä, mutta varmaan he elävät, koska Kustaa kertoo, että niin monet piilopirtinasukkaat olivat heidät nähneet! Äiti on ollut miehen puvussa. Käytihän hän täällä kotonakin jonkin kerran, kun me leikimme, teidän vaatteitanne. Te olitte siitä vielä suutuksissannekin. Ehkä hän on jostakin saanut miehen vaatteet. Varmaan Iiski ja Lastikka ovat heidät löytäneet. Olen siitä ihan varma.

Greta pani kirjeen isänsä käteen ja nyökkäsi kuin anteeksi pyytäen. Kuori oli leikattu paksusta kellahtavasta paperista ja takana oli suuri sinetti.

Greta viipyi ovella siihen asti, että näki isänsä murttavan sinetin. Sitten hän läksi kyökkiin hakemaan palveluspiikaa.

He puhelivat kuiskaamalla. Anna-Stiina pelkäsi ja tahtoi lähteä noutamaan kauppapalvelijaa, Antres Weckströmiä. Ties mitä siellä ullakolla on!

— No, mene sitten, teki Greta yht'äkkisen päätöksensä, vaikka Antres Weckström oli hänelle vastenmielinen ja vaikkei Antres edes tietänyt, missä paikassa vällyt ja pielukset olivat.

Lyhtyäkään ei missään tapauksessa tällaisella tuulella uskaltanut sytyttää, kun ei lyhdyn lasikaan vielä ollut korjattu.

Mistä kirje on? Hän luuli tietävänsä sen. Suuttuuko isä kovin? Ja hän kuunteli jyskyttävin sydämin, tulisiko isä häntä etsimään vai mitä hän tekisi.

Piika juoksi pimeältä pihamaalta kuin ammuttu pysynkuula, viskasi hartioiltaan märän huppuliinan ja ilmoitti hengästyneenä, ettei Antres ollut kotona. Ruo-

kaarikaan ei ollut koskenut. Kai hän taas oli sen Elsan luona. Oli kai mennyt puodista suoraan sinne.

— Uskallammekohan mennä? kuiskaisi tyttö, posket valkoisina. — Puhuvat, että siinä kehdoissa asustaa piru. Eiköhän se kehto pitäisi hävittää? Hullu-Aatami on nähnyt siinä pirun keskellä päivää. Ja makuuvaatteet pantiin juuri sille kulmalle. Täytyy astua aivan kehdon ohi.

Kylmät karmet kulkivat pitkin Gretan ruumista, mutta eihän hänen sopinut sitä näyttää. Hän astui siis päättävästi porstuaan, kiskaisi oven auki ja meni portaisiin. Oli kuin itse kalma olisi ottanut hänet syliinsä, mutta hänen jalkansa nousivat siitä huolimatta jyrkkiä portaita ja hän komensi tyttöä seuraamaan itseään. Ulakolla ulisi ja vinkui. Vedossa, joka syntyi alaoven avautuessa, lattiapalkit siellä ylhäällä nähtävästi nousivat ja laskivat.

- Missä sinä olet? sanoi Greta äänellä, joka ei ollut hänen omansa. Ja hän sai vielä voimaa leikinlaskuunkin: — Enkelit vartioivat kehtoa, etkö sitä tiedä.

— Mutta ne riitelevät siitä, kuka sen kehdon saa! vastasi tyttö itku kurkussa. — Älkää menkö sinne!

Hetkisen Greta taipui peräytymisen puolelle, mutta sitten hän nopeasti juoksi portaiden yläpähän asti ja näki edessään pimeän vintin, jonka läpi viima vinkui, tullen ikkunoista. Hänen huulensa tottelivat vaivoin, kun hän puhui palveluspiialle.

— Tule nyt itse, niin näet, mitä täällä on. Ei mitään. Tuuli vain käy.

Hän oli tuskin sen sanonut, kun hän huomasi liikettä siinä nurkassa, missä nuorat oli vedetty seinästä seinään. Joku olento tuli sieltä: pieni lapsi käveli häntä kohden. Se tuskin osasi kävellä.

Huuto tukahtui hänen kurkkuunsa. Käsi, joka oli pidellyt kiinni parrusta, heltisi, jalka astui tyhjään. Hän putosi alas jyrkkiä portaita, mutta ei tuntenut kipua eikä pelästystä, ainoastaan oman tunnonvaivaa ja hellyyttä. Hänessä puheli nyt kaksi ääntä, toinen ääni ulospäin, toinen sisänpäin. Ensimmäinen näistä vastasi Anna-Stiinalle, joka kauhuissaan uteli oliko neiti nähnyt pirun. Toinen puheli hänelle itselleen: minulle näyttettiin oma lapseni, se nousi äitinsä ja äidinäitinsä keh-

dosta. Se oli pieni, sen oli niin vilu, se pyrki minun tyköni, että minä sitä lämmittäisin.

Ja Greta Suthoff painoi kättä rintaansa vasten, ikäänkuin lapsi jo olisi ollut siinä ja hän olisi pyhästi luvannut sille turvaa.

Samassa seisoi isä hänen edessään, kynttilä kädessä. Hän kiskaisi hänet pystyyn, auttoi käsivarresta ja työnsi edellään viereiseen huoneeseen.

Pöydällä oli kirje levällään. Isä kosketti sitä niillä kahdella sormella, joita käytetään valanteossa.

— Hans Salomon Levi, sanoi hän uhkaavan hiljaa. — Se koira! Hän uskaltaa kirjoittaa minulle kuin hyväkin kosija. Syljen minä sellaista kosijaa. En olisi uskonut... Kyllä te minun poissaollessani vietitte oikeita suden häitä...

Greta lyyhistyi isänsä eteen ja tavoitteli hänen kätään.

— Mene, johan sanoin. Minä voin lyödä, niin ettet nouse... Hehhehheh, nyt sopii Tingelundille ilmoittaa, että hän saa ottaa Lotta Mellinuksen... En olisi uskonut. No niin. Kuin kulkukoira täytyy minun nyt sieittää sinua talossani, kunnes saan sinut laivaan. Pysy sitten paratiisissasi äläkä tule valittamaan. Mutta jos viettelijäsi luulee saavansa minulta myötäjäisiä tai perintöjä, niin siinä tulee pieni laskuvirhe.

Isä ravisti tytön luotaan, meni huoneeseensa ja yritti sulkea ovea.

Tytär virui permannolla. Ei koskaan, ei koskaan isä anna hänelle anteeksi!

Kumpikin haarallaan kuulivat he nyt kaikkien hornan äänten ulkona ulvovan.

Mitä tapahtui metsissä?

Mitä tapahtui merellä?

— Isä, yritti Greta puolustautua, — tehän olitte uskoneet kirkonkellot hänen suojaansa. Sentähdenhän minä ensin sinne menin...

Silmänräpäyksen ajan näytti isä hiljentyvän, mutta sitten hän entisestäänkin kiihtyi:

— Pois silmistäni, sinä narttu!

Kauhun kuvat kummittelivat silmien edessä, milloin sijoittuen metsään, milloin merelle. Rajat valveillaolon ja unitilan välillä katosivat: oli yhtä painajaista illasta

aamuun. Vartijoiden huudot tarjosivat ne ainoat silmän-räpäykset, jolloin todellisuuden tajunta lievensi kammon olotilaa.

Kustaa Wetter nukkui salihuoneen pitkällä sohvalla tietämättä mitään myrskystä tai pelosta.

Aamu tuskin vielä hämärsi, kun Suthoff pukeutui pitkävartisiin jalkineihin ja läksi ulos. Myrsky ei ollut raivossaan edes väsynyt. Kadut vierittivät liejuisia virtoja, jotka puolestaan kuljettivat puista kiskottuja oksia, lehtiä sekä katoilta pudonneita tuohia ja turpeita. Suthoff kiirehti Aliselle Kluuville ja asteli polkua yli kallioiden. Notkopaikat olivat veden vallassa ja mökit uiskentelivat vedessä. Myöskin Espoon tullihuone muodosti kuin saaren. Kannaksella ei kuitenkaan voinut olla enempää vettä kuin että siitä saattoi kahlata. Kaupunkiin varmaan aikoi sekin hevonen, joka häämöitti tuolta sateesta. Jollei ehkä Töölön taloon.

Suthoff halusi nähdä, miltä merellä oikeastaan nyt näytti. Hänen mieleensä johtui vanki, joka jo eilen seisoi polvia myöten vedessä. Mitäpä siitä, vaikka vesi kannaksella ulottuisi kainaloihin asti. Hän oli eilen ajatellut vartiotulten sytyttämistä Kasa-vuorelle! Kaupungissa ei sittenkään aavistanut, miltä täällä näytti.

Itämeri painoi päälle.

Näkyi harmaa, sadekuurojen pieksemä, vaahtoharjanteiden nostattelema ulappa ja sen yllä mustat taivaanlakea ripsuvat pilvenlongat. Missä meri loppui ja taivas alkoi, sitä ei saattanut erottaa. Meri kiehui, taivas huusi ja toittoti. Yht'äkkiä kohosi merestä taivasta vasten ikäänkuin ristejä. Niitä oli kolme niinkuin oli ristejä Golgatalla. Samassa ne paiskautuivat takaisin mereen.

Siellä taisteli laiva.

Oliko siellä toinenkin laiva merihädässä?

Moni laiva oli par'aikaa vesillä.

Myöskin Gagneur.

On ihme, jos yksikään niistä pelastuu tällaisesta myrskystä.

Ja kuitenkin suurin osa niistä aina pelastuu!

Kerran, vuosia sitten, tälle samalle rannalle pelastettiin pieni lapsi ja hänen kehtonsa. Laiva hukkui. Ei jälkeä jäänyt. Ei koskaan saatu tietää, mistä se tuli ja minne se aikoi. Suuri laiva hukkui. Pieni lapsi kesti

myrskyn. Se oli niin pieni, ettei se ollut osannut säilyttää mitään muistoa niistä, jotka olivat enkelin siivillä koristaneet sen kehdon. Pieni lapsi tuli kaukaa, tuli läpi hirvittävän myrskyn. Hän sai Helsingissä nimen. Hän uskoi kuuluvansa sinne, hän rakasti kotikaupunkiansa. Hän kesti myrskyn.

Suthoff toisteli viime sanoja, löytäen niistä suurta lohtua. Ja hän jatkoi ajatustaan: hän kestää paonkin.

Hän tunsi tällä hetkellä mittaamattoman syvää hellyyttä Marieta kohtaan. Hän oli vakuuttunut siitä, että Marien piti olla juuri sellainen kuin oli. Hän rukoili, että hän palaisi juuri sellaisena kuin hän oli ollut. Hän ymmärsi yht'äkkiä Marien oudon rukouksenkin, sen, joka lausuttiin seisolta, kädet nostettuina korkeuteen ja koko ruumiin hiljalleen keinuessa ikäänkuin taivaallisen laulun tahtiin. Marie Suthoff, hänen vaimonsa, lähestyi Jumalaa tällä omalla tavallaan.

Oo Herra Jumala, anna hänen palata, että minä saisin häntä niin rakastaa, niinkuin minä nyt vasta osaan!

Ja Jakob Suthoff vastasi omaan rukoukseensa: hän pelastui myrskystä — hän pelastuu myöskin paosta.

Ja taasen hän käänsi katseensa merelle ja päätteli: aina laivoja pelastuu, suurin osa pelastuu ja Gagneurkin pelastuu!

Suthoff päätti tarkastelunsa tähän kuivakiskoiseen ja itselleen edulliseen ajatukseen. Hän oli pintaa myöten märkä ja yritti nopealla liikkumisella lämmetä.

Suurkadulla näkyivät tuoreet rattaiden ja kavioiden jäljet. Ne johtivat Läntiselle Kirkkokadulle. Ja siitä kotipihalle. Äskeinen hevonen oli tullut tänne!

Se oli ennättänyt perille ennen isännän tuloa. Weckström itse oli saattanut pihaan Lastikan ja hänen kuormansa sekä sitten nopeasti lähtenyt kotiin. Istuen kyökissä ruokapöydän ääressä Lastikka jo oli Gretalle ja palveluspiialle ennättänyt kertoa tärkeimmät matkansa vaiheista. Kuinka he juoksujalkaa olivat kiirehtineet Iiskin kanssa, päässeet jonkun matkamiehen rattaillekin, löytäneet pellolta kaksi vaimoa, joista toinen oli hevosenä, toinen kyntäjänä, sekä saaneet tietää, ettei kukaan nykyään uskaltanut astua Nupurin tupaan, missä emäntä lapsineen oli kuollut. Isäntää odotettiin

sodasta. Joku oli sanonut, että tupa olisi sytytettävä tuleen ja siinä sitten luettava hautausluvut. Sillä hengenvaarallista oli koskea ruumiisiin. Karja oli huutanut nälissään. Vihdoin oli eräs vanha jumalinen mies, Jaakko nimeltään, joka asui Ruotsinmäen saunassa, tullut niitä ruokkimaan ja juottamaan.

Hän se juuri oli Herran sanalla ruokkinut ja evankeliumin lohduksella juottanut pakolaisia. Hänen luonaan olivat rakas rouva ja työtökin käyneet. Ja kauniin todistuksen hän rouvasta antoi. Ja kuvasi, miten pyhähenki oli laskeutunut niinkuin kyyhkynen heidän joukkoonsa, niin etteivät he muistaneet tämän maallisen vaelluksen vaivoja, vaan panivat kaiken toivonsa taivaallisiin. Ja hän on elämässään niin monet rukoukset rukoillut ja niin monet rukoilevat ihmiset nähnyt, mutta ei kertaakaan sellaista, että Herran käsi tarttuu rukoilijan käteen juuri sillä hetkellä, jolloin hän palavassa rukouksessa pyrkii yhteyteen Jumalan kanssa. Ja kun he kaikki rukouksesta nostivat päänsä ja kun he huomasivat, että yksi oli suullaan permannolla eikä noussut, niin he kiiruhtivat häntä virvoittamaan, kantoivat hänet ulkoilmaan ja antoivat hänen juoda. Ja hieroivat hänen jäseniään ja vanha mies rukoili: »Oo Jeesus Kristus, joka herätit kuolleista Latsaruksen, herätä tämäkin piikasesi, jos niin on pyhä tahtosi.» Mutta piikanen ei enää herännyt, vaan kylmeni heidän nähtensä. Ja kun hänen tyttärensä ja muutkin nuoremmista kovin itkivät hänen poismenoaan, niin vanha hurskas mies kiitti ja ylisti autuaan kuolemaa ja vakuutti, ettei suurempaa armoa ja laupeutta voida ihmiselle tehdä. Ja hän kertoi rouvasta...

Suthoff kumartui nyt kertojan puoleen ja kysyi kiiwaasti:

— Kenestä sinä puhut?

Naiset hätkähtivät kaikki kolme, sillä he eivät olleet huomanneet, milloin kauppamies oli astunut hämäärään huoneeseen.

— Hyvää päivää, Jumal'antakoon, sanoi Lastikka nousten niaamaan ja samalla hymyillen ja kyyneliään pyyhkien. — Das lass' ich mir gefallen. Rouvasta puhun. Enkö sanonut teille, herra: hän kaukaa tuli — hän kauas meni. Muistatteko laivalla, herra? Sanoinhan

teille, että näin hänet. Valkeissa vaatteissa seiso i sen laivan kannella, joka tuli meitä vastaan. Te ette nähnyt, herra.

— Missä on rouva ja missä ovat tytöt? kysyi Suthoff kalpeana. — Vastaa siihen. Päästä käteni, Greta. Minne Iiski on joutunut? Eiväthän he nyt kaikki ole voineet kuollakaan.

— Iiski tulee neiti Hedvig Ulrikan ja neiti Anna Kristinan kanssa. Eivät mahtuneet rattaille. Lupasivat mennä yöksi satensuojaan.

— Minne olette sitten jättäneet rouvan?

— Hän on kotona, herra.

— Mitä se merkitsee?

Lastikka nousi ja pyyhki kasvojaan. Hänen ruumiinsa oli kuin jokin teline, jonka ylle oli pantu vaatteet. Har tiat näyttivät painuneen ikäänkuin raskaasta kantami sesta.

Hän läksi ääneti ovea kohden. Greta yritti kaiken aikaa tarttua isänsä käteen, mutta Suthoff repäisi kä tensä hänen kädestään. Läpi sateen ja vinkuvan myrs kyn he astuivat pihan poikki.

Lastikka avasi vaunuvajan oven.

Siellä oli kahden puutuolin varaan asetettuna pitkä, kapea, maalaamaton puulaatikko.

Suthoff tarttui hiuksiinsa.

Naiset seisoivat vaieten.

Tuuli kiersi nurkkia ja solia, liikutellen heinärip peitä, joita permanto oli vihreänään. Vihdoin alkoi Las tikka puhua sillä hiljaisella äänellä, jota hän oli tottu nut käyttämään kuoleman likeisyydessä:

— Kannoimme hänet lisenpojan kanssa olkapäil lämme läpi metsän. Sentähden viivylimme. Kolme yötä olimme hänen kanssaan metsässä. Teimme havuista vuoteen, laskimme siihen ja peitimme havuilla. Iisen poika luki sitä rukousta: Isä lasten armias ... Päivällä kuljimme eteenpäin Pääsimme valtatielle. Pari virstaa olimme kulkeneet, kun provianttimestari tuli hevosella vastaan. Ja sitten parin virstan päästä löysimme Hed vig Ulrikan ja Kristinan. Heitä saattoi joku nuori mies, joka sitten sanoi hyvästi. Mutta kun emme kaikki mah tuneet rattaille, niin jäi Iisenpoika neitien kanssa kä velemään. Oo autuasta kuolemaa, minkä taivaallinen

Isä lapselleen soi! Ei tuskaa eikä kipua lähettänyt, vaan rukouksesta nosti tyttärensä kultaiseen kaupunkiinsa, kussa ei aurinko koskaan laske. Samalla aikaa kuoli, kuin hänet meille laivalla näytettiin. Teille viittasi, herra.

Suthoff teki liikkeen, että naiset jättäisivät hänet rauhaan. Mutta Greta kiusasi häntä, hellästi pyytäen, että hän toki tulisi ja vaihtaisi ylleen kuivat vaatteet. Ja Lastikka kuvasi yhä uudelleen ja uudelleen sitä rukoustilaisuutta, jolloin tämä vainaja itse rukouksessa otettiin taivaallisen isän luo: hyvähän hänen nyt oli! Siellä oli uskovaisille tallelle pantuna kultaiset tornit ja portit.

Vihdoin pääsi Suthoffin rinnasta voihkaisu, jonka kuullessaan naiset jättivät hänet yksin ja alkoivat peräytyä taloa kohden.

He kuulivat, kuinka hän putosi polvilleen, ja arvasivat, että hän otsallaan kosketti arkkua.

Tämän päivän perästä ei Jakob Suthoffia enää nähty talonsa portilla odottamassa. Hän oli siirtynyt toiselle portille, mutta odottiko hän siinä jotakin, sitä oli vaikea arvata. Joka hänet näki hautausmaalla sinä pimeänä syysiltana, jolloin hänen vaimonsa peitettiin pienten lastensa viereen, se tiesi, etteivät Helsingin kultaiset portit ja tornit tule kohoamaan hänen kätensä kautta.

»Taitaa käydä kuin Suthoffin tornien», sanoivat Helsingin raatimiehet toisilleen, milloin oli kysymys jostakin varsin epävarmasta asiasta. Ja pian alettiin sanoa: »Meni kuin Suthoffin tornit.» Ja sen sanoivat jo köyhät ihmiset Kalastajamäellä ja Suon kaupunginosassa.

Kauppamies Suthoff itse ei tällä hetkellä kallistanut korvaansa millekään huhuille. Eivät myöskään hänen tyttärensä kuulleet niitä monia puheita, jotka kiersivät Suthoffin ja hänen perheensä ympärillä. He sairastelivat vuoron perään tai yht'aikaa, pakolaisuus oli sittenkin ollut kovaa aikaa. Iiskenpojalle sensijaan niitä syötettiin, missä ikinä hän liikkui. Ja niiden vaikutus uskolliseen palvelijaan oli aina yhtä tehokas. Hän antautui tappeluun ikäänkuin olisi ollut kysymys hänen herransa

kunnian puolustamisesta, hänen herransa, joka nyt makasi kovassa poltetaudissa, mutta joka vielä näyttää irvistelijoille, jahka hän nousee. Eikä sekään ole sanottua, että Gagneur on mennyt pohjaan. Se palaa vielä! Ja sitten helsinkiläiset näkevät.

Helsinkiläiset alkoivat vähitellen pitää Iiskenpoikaa Hullun-Aatamin veroisena. Joka näki kauppamies Suthoffin kirkkomaalla soihtujen valossa, kun tähtipohjainen suruvaate nostettiin rouva Suthoffin arkun päältä ja itse maahanpaneminen tapahtui, se tiesi, että kauppamies oli siirtynyt talonsa portilta eräälle toiselle portille, josta käsin katsottuna oli vastassa valmis kaupunki. Ja taisipa sen torneilla ja porteilla olla korkeuttakin kylläksi, joten ei rakennusmestaria enää kaivattu. Tämä oli kuoleman portti.

»Hullujen luku Helsingissä lisääntyy», kertoili Tellqvist niille korkeille herroille, joiden hän pelkäsi ryhtyvän kantelemaan majoituksesta ja koko majatalosta. Ja niin värikkäästi hän kuvasi Suthoffin perheen kohtaloja, että moni matkustava ylhäisyys kuunteli hänen tarinointaan kuin parasta satua ja unohti majatalon puutteellisuudet.

Kukaan ei enää astunut Suthoffin päätyikkunan ohitse ajattelematta aaveita, mutta myöskin sitä, miten äkkiä tässä maailmassa ihminen pääsee rikkaudestaan ja mahtavuudestaan. Tiedettiin kertoa, että sairas houriessaan huusi tukahtuvansa kokonaisen sortuneen tornikaupungin raunioiden alle. Ja kerran hän tunsi Itämeren nousemistaan nousevan ja tulevan aina hirsipuuvuorelle asti. Ihmiset uiskentelivat vedessä ja huusivat hengenhädässä. Silloin ilmestyi Neitsyt Maaria askeleensa jäljen kohdalle vastapäätä hirsipuuvuorta, nosti kätensä ja käski tulvan paeta. Ja vesi alkoikin alentua. Ihmiset rupesivat nyt uiden rientämään auttajansa luo. Mutta kun Suthoff tuli häntä likemmä, tunsi hän morsiamensa Haminan kevätpäiviltä ja purskahti itkuun. Marie seisoi kädet nostettuina ja rukoili kaupungin puolesta.

Mutta vielä kerrottiin, että Suthoffin ullakolla piru ja enkelit olivat täydessä sodassa. Yökaudet kuului ullakolta sellainen melu, etteivät ihmiset voineet nukkua. Palveluspiika Anna-Stiina oli eräänäkin yönä parkuen karannut palovartijoiden luo pyytämään heiltä turvaa,

sillä piru oli lähtenyt tulemaan alas portaita: se varmaan haki kauppamiehen sielua!

Tyttäret Hedvig Ulrika ja Anna Kristina, jotka hoitivat sairasta isäänsä, milloin pysyivät pystyssä, muodostuivat kaupunkilaisille täydelliseksi arvoitukseksi. Eivätkö nuo jumalattomat tytöt sitten ensinkään välittäneet isästään? Oliko nyt laulun aika? He vain laulelivat. Oliko nyt naurun aika? Puuttui vain, että tytöt olisivat ruvenneet hyppimään ja tanssimaan niinkuin heidän äitinsä oli ollut tapana tehdä!

Sisarukset eivät aavistaneet, että kaupungissa katsottiin heidän tilaansa niin toivottomaksi. Oliko äiti kuollut silloin kesällä, kun hän pyörtyi pellolla auran edessä? Ei. Emäntä uskoi hänen kuolevan ja antoi tyttöjen yhdessä vanhan Jaakon kanssa kuljettaa hänet autiosaunaan Ruotsinmäelle. Äiti oli tainnoksissa monta päivää. Vanha Jaakko toinnutteli häntä ruoalla ja rukouksella ja tyttäret laululla. Äiti parani. Isäkin voi parantua — miksei hän parantuisi!

Iskenpojan kautta kulkeutui taloon kaikkinaisia tietoja kaupungilta. Tyttäret puhelivat niistä ääneen isänsä vuoten ääressä, ikäänkuin olisivat halunneet niiden avulla houkutella sairasta nopeammin takaisin elämään.

Kauheina myrskypäivinä oli amsterdamilaisen kipparin Jan Poulusin laiva de Kasper en George Porkkalan luona joutunut suomalaisia kallioita vasten. Miehistö pelastui suurella vaivalla, mutta hylky on kiinni pohjassa ja lankkulasti meressä. Erään danzigilaisen kipparin laiva de Ridder, joka tuli Pietarista, oli sekin murskautunut karien ja kuohujen keskellä, mutta miehistö pelastunut. Gagneurin miehistöstä ei vielä ole kuulunut mitään. Ovathan miehet voineet mennä hätäsatamaan. Ja ilmestyivät suotuisalla tuulella kaupungin rantaan!

Eräänä päivänä lähetettiin noutamaan pappia Stockhusiin Dähmanin lesken murhaajan luo, joka oli kuolemaisillaan. Ja ajatella: mies tunnusti, ettei hän ollutkaan syyllinen! Hän oli Tukholmassa katsellut kenraalien mestaamista ja pyörtynyt. Ja siitä toinnuttuaan häntä oli ruvennut vaivaamaan ajatus, että hänetkin täytyy mestata. Hän oli lähtenyt Suomeen hakemaan työtä, tai pääasiallisesti päästäkseen irti kauheasta aja-

tuksestaan. Mutta se oli vaivannut häntä entistä kauheammin. Ja hän oli nyt ruvennut etsimään rikosta, jonka nojalla hänet voitaisiin tuomita. Aivan sattumalta hän oli kuullut, että Helsingissä etsittiin erästä murhaajaa ja ilmoittanut olevansa tämä.

Fiffi Edelman ja hänen sulhasensa olivat nyt vihityt. Fiffi oli ollut oikein kaunis mustassa hameessaan. Kruunua hänellä ei ollut. Bettikin kuuluu jo rauhoittuneen ja käsittäneen, että pienelle Kaal-Gustalle on edullista saada isä.

Pommerien pojat ovat palanneet sodasta. Ja vanhimmalta on jalka poikki, mutta hän pääsee liikkumaan sauvojen varassa. Ja vanhukset asettuvat jälleen Helsinkiin. Ja he ovat niin ihmeen iloisia ja tyytyväisiä.

Oli ollut kauhea tappelu Helsingin Leijonien ja Ruutanoiden kesken. He kookontuivat ranta-aittojen takana ja aseina olivat seipäät ja halot. Ruutanoita oli paljon enemmän kuin Leijonia, mutta Leijonat tappelivat urhoollisemmin. Ties miten olisi käynytkään. Nille Burtz joka tapauksessa makasi pyörtyneenä rannalla ja Kustaa Wetter ja Selin, jota — Seliniä nimittäin — Leijonat kutsuivat ylijuoksijaksi ja jota he erikoisesti vihasivat, tappelivat sellaisen kiihkon vallassa, että putoivat mereen. Kyreen ja maistraatin rengit saapuivat juuri oikeaan aikaan. Kustaa on nyt sairaana, vesi oli nimittäin kylmää ja he joutuivat olemaan siinä aika kauan.

Ja »Usko ja Toivo»-laiva on sekin taas tullut. Suola on kuitenkin kovin mustaa ja rumaa ja maksaa kuusi styfverä kappi.

Puodissa tuntuu kauppa käyvän hyvin. Iiski on ollut Antreksen apuna. Antres ei pidä siitä, mutta Iiski väittää tarpeelliseksi, että hän on mukana kunnes isäntä paranee. Ei ole ensinkään vielä pantu esille niitä hienoja, kalliita tavaroita, jotka isäntä toi ulkomailta. Mutta ehkä niitä pian tarvitaan.

Nythän on maalla uusi kuningas ja varmaan tulee kaupunkiin juhlia. Adolph Fredrik on hänen nimensä. Maaherra oli itse läsnä tämänpäiväisessä istunnossa ja raatiherrat tekivät uskollisuudenvalan. Uusi kuningas kuuluu olevan hyvin iloinen ja kaunis. Ja Forstén oli kirjoittanut, että kuningas Adolph Fredrik aikoo tulla

Helsinkiin. Hän tahtoo näet itse katsoa, soveltuvatko meidän Susisaaret sitä suurta linnaa varten, joka aiotaan rakentaa ryssää vastaan. Silloinkos tulee pitoja ja juhlia ja kaikki kauniit kankaat joutuvat hyvään tarpeeseen.

Utisen uudesta kuninkaasta kertoi Hedulla eräänä lauantaiaamuna istuessaan sisarensa kanssa solmimassa kynttilänsydämiä kynttiläntekoa varten, joka työ oli suoritettava ennen joulua. Koko kaupunki valmistui ottamaan vastaan juhlaa ja joka kodissa solmittiin kynttilänsydämiä, jollei jo oltu päästy niin pitkälle, että oli valettu itse kynttilät.

Provianttimestari Weckströmiä saivat Suthoffin tyttäret kiittää siitä, että saattoivat suorittaa tämän tärkeän työn. Weckström oli, palatessaan matkoiltaan ylämaassa, tuonut heidän pihamaalleen suuren haarapussin, jonka toisessa päässä oli ollut talia, toisessa ruokatarvaa. Kaikki oli tervetullutta, mutta varsinkin tali. Oli isän sairauden aikana ollut vaikeaa tulla toimeen naurisöljytuikulla ja ennen kaikkea saattoivat sisarukset nyt kirkkoa varten valmistaa ne kolme suurta haarakynttilää, jotka rikkaan kauppamiehen talosta aina jouluksi oli toimitettu kirkkoon: yksi kutakin juhlaa, joulua, uuttavuotta ja loppiaista varten. Talinsaanti oli tiukalla ja Hedvig Ulrika oli kohteliaasti kiittänyt Weckströmiä ja kysynyt tavaroiden hintaa.

Weckström oli vastannut haluavansa antaa tuomiset lahjaksi ja sanonut pahastuvansa, jollei niitä oteta vastaan.

Niinpä Suthoffin tyttäret nyt solmivat kynttilänsydämiä ja saattoivat muistella mitä oli tapahtunut. Kummallisia oli tapahtunut. Työ oli sellaista, että sitä saattoi tehdä pimeämmälläkin, sytyttämättä pärettä.

Tottuneena puhelemaan isälle saamatta merkkiä siitä, kuuliko hän ja ymmärsikö hän, tytär nyt huomasi hänen liikahtavan ja keskeytti nopeasti kertomuksensa.

Isä oli avannut silmänsä ja Hedulla näki, että hän oli tajuissaan. Ja hän katsoi tyttärensä sillä tavalla, että tämä nopeasti (kutsui Anna Kristinaa, ikäänkuin olisi ollut kysymyksessä hyvin tärkeä asia, jonka isä tahtoi ilmoittaa ja joka Anna Kristinankin täytyi saada kuulla.

Isä ei kuitenkaan puhunut mitään. Kun Anna Kristina tuli, olivat hänen silmäluomensa jo painuneet alas, sulkien koko sen oudon maailman, missä hän nykyään eli.

Mitä oli tulossa: elämä vaiko kuolema? Merkitsikö isän pitkä selkeä katse, että hän tästä puoleen alkaa parantua?

II

HEDULLA JA HÄNEN KOSIJANSA

E n s i m m ä i n e n p a i n o s i l m e s t y i 1 9 3 1

I

METSÄT JA MESI

Rikkaan kauppamies Suthoffin tyttäret Hedvig Ulrika ja Anna Kristina olivat pakolaisina harhailleet metsässä, tietämättä viikon päivää tai kuukauden päivää ja vielä vähemmän tietäen, missäpäin oli piilopirtti, missäpäin koti.

He eivät olleet päiväkausiin syöneet muuta kuin marjoja ja juuria ja he makasivat sammalissa suuren kiven kyljessä sentähden, etteivät jaksaneet liikkua.

Vielä eilen he olivat voineet nousta puuhun. Jolleivät he silloin olisi olleet niin voimissaan, niin karhu olisi heidät raadellut. Se tuli jo sieraimet ammollaan heitä kohden, nousi pystyyn kiveä vastaan ja mörisi. Sisäruukset luulivat viimeisen hetkensä tulleen, mutta pitelivät vielä kiinni puun rungosta. Vilun kohmetus repi käsiä ja jalkoja ja nälkä poltti sisässä, mutta tytöt yhä seisoivat oksansa varassa, pidellen kiinni puunrungosta ja tarkaten karhun liikkumista. Näin he seisoivat, kunnes heidän silmiensä eteen ilmestyi Helsingin kirkontorni ja vihreä viirikukko, joka ryhtyi tappelemaan metsoja ja teeriä vastaan. Höyhenet lentelivät ylt'ympärillä, niin että ilma pimeni. Tyttöjen silmissäkin oli pimeää.

Alhaalla puski karhu kämmenensä maahan ja paiskeli kiviä ja kantoja. Kauppamies Suthoffin tyttäret ymmärsivät, että se koputteli heidän puutaan. Vavahdus tuntui oksissa, joilla he seisoivat. He tiesivät myös, etteivät enää jaksa pysytellä täällä ylhäällä. Mutta kädet pitelivät sittenkin kiinni ikäänkuin ne olisivat jäykistyneet oksan ympäri, ja joskus pitkän ajan kuluttua

he huomasivat, että karhu oli jättänyt heidät. Maahan päästyä he pureskelivat kivenimalaisen juuria ja lähtivät pakenemaan sille suunnalle, jonne karhu ei ollut mennyt. He eivät kuitenkaan kauan jaksaneet kävellä. Kietoen risaisia vaatteitaan polvien ympäri he laskeutuivat maahan aivan liki toisiaan. Nyt olisi pitänyt rukoilla. Mutta he eivät jaksaneet.

Heille oli täällä metsässä tullut tavaksi aamuisin nousta korkeaan puuhun katsomaan, eikö näkyisi merta ja kaupunkia.

Siellä missä oli meri, siellä oli Helsinki.

Nyt he eivät yrittäneetkään. Onneksi aurinko paistoi. Se sulatti vilun, niin että he taasen pääsivät liikkeelle. Ja he löysivät hyvän marjapaikan ja tulivat kanervikkoon, missä villit mehiläiset surisivat ikäänkuin olisi ollut kesä. Suuret, keltaiset haavanlehdet putoilivat rinteiden laidalla kuin mesileivät. Kallio oli lämmin. Närhi lentää raksutteli oksalta oksalle kuin tutkiakseen mesi-leipiä ja keitä lämmittelijät olivat.

Rinteellä oli muitakin lämmittelemässä. Tyttöjen uniset silmät uskoivat ensin tuulen liikuttelevan risuja ja taasen päästävän ne rennoiksi maahan. Mutta pian he havahtuivat huomaamaan, että kalliolla kohoili käärmeenpäitä ja harmaita, luokalla kiemurtelevia selkiä. Silloin he hiljaa nousivat ja pakenivat entisiä jälkiään pitkin kanervikon laitaa, yli notkon ja suon ja pysähtyivät vasta suosilmän luona, missä oli lahonneen hongan juurakko.

He näkivät siinä läjän höyheniä. Ainoastaan höyhenet oli kettu jättänyt.

Nyt alkoivat he tuntea sieraimissaan paistetun linnunlihan hajua ja näkivät käristettyä rasvaa ja leipää. Ja heidän silmissään häämötti kodin suuri liesi, jonka raossa paloi päre ja jonka reunalle oli ripustettu vaatteita kuivamaan.

Nuorempi tytöistä oikaisi pitkäkseen mättäälle ja jäi katselemaan taivasta kohden. Mutta vanhemman kimppeen kävivät muistot piilopirtistä, josta he olivat karanneet ruttotautia pakoon. Hedvig Ulrika oli kaiken aikaa ollut riidassa Nupurin emännän kanssa ja nyt kantoi omatunto hänen päällensä.

Hän näki piilopirtin emännän tekevän leipäkyrsiä

pöydän päässä. Hän näki itsensä nukuttamassa emännän kaksosia, jotka huusivat nuorakehdossa. Hänen mieleensä johtui hetki, jolloin emäntä kävi kiinni sydänalaansa ja voihkaisi. Sitten hän kaatui lattialle, huusi kouristuksissaan ja käski kaikkien lähteä pakoon: »Tämä on rutto. Se kerjäläinen, joka oli tässä yötä, on ollut ruttoinen! Pentuni minä vien mukaanani», hän sai sanotuksi, konttasi nuorakehdon luo ja tapaili lapsiaan. Hän alkoi lukea synnintunnustusta, mutta hänen äänensä ei ollut kuin ihmisen ääni, vaan kuin suden, joka ulvoo sanoja. Suthoffin tyttäret läksivät juoksemaan. He välttivät sitä suuntaa, minne kerjäläinen oli mennyt ja missä hänen ruumiinsa oli tavattu mustana kuin hiili. Kun yö lähestyi, olivat he metsässä, tuntemattomalla seudulla.

Hän, Hedulla, oli monta kertaa ollut paha emännälle ja hänen lapsilleen. Vanha, hurskas Jaakkokin oli häntä varoittanut. Jumala rankaisi häntä nyt.

Samassa tuli hänen silmiensä eteen metsäsauna Ruotsinmäen rinteellä ja Jaakko siunaamassa leipäkannikkaa.

Jaakko kertoi, kuinka Jeesus oli ruokkinut neljätuhatta miestä.

Silmien eteen tuli myöskin kotitalo Helsingissä Län-tisen Kirkkokadun ja Suurkadun kulmassa, tuli kirnu, josta äiti nosti keltaista voita, tuli Iiskenpoika, joka otti kontista nauriita, tuli isä, joka matkakirstustaan jakeli Narvan-leipiä. Hedulla lyyhistyi näitä muistellessaan kokoon. Anna Kristina näki hänen tuskansa, nosti hänen päätään ja pyyhki haavanlehdellä hänen huuliaan.

Rutto ei ollut tarttunut heihin. Karhu ei raadellut heitä. Mutta nälkä näytti tahtovan tehdä heistä lopun. Se kidutti heitä mielikuvillaan: he näkivät olematonta ruokaa ja tunsivat sieraimissaan todellisen ruoan hajua.

Mutta he tointuivat jälleen ja etsivät ja taivalsivat. Jos edes olisi tietänyt, likenikö kotia vai loittoniko siitä.

Rikkaan Suthoffin tyttäret eivät säikähtäneet, kun he tajuttomuudesta herättyään tapasivat polveltaan sisiliskon tai kun he sattuivat kohtaamaan ketun, joka väijyi saalista, tai kun metso kahahti lentoon heidän edestään. Mutta eräänä kylmänä aamuna he kuuluivat vihellyksen, joka sai heidät unohtamaan vilun ja nälän. Se kuului kaukaa ja pitkään ja he tiesivät, että ennen olivat kuulleet sen.

Pyypilli!

Heidän isänsä oli lähtenyt heitä etsimään!

Tai Iiskenpoika!

Tai Kustaa Wetter!

Varmasti se oli heidän pyypillinsä!

Sisarukset jaksoivat jälleen liikkua ja kiirehtivät ääntä kohden. Mutta kun he pysähtyivät, niin ei enää kuulunutkaan mitään. Lintuko olikin ääntänyt? Mutta ei mikään lintu äännä sillä tavalla.

He nousivat kivelle ja huusivat. Kaiku vastasi kol-kosti. Muuta ei kuulunut. Vielä kerran he yrittivät huutaa, ja nyt vastasi pilli, mutta toiselta taholta. Pilli alkoi kiusoitella heitä, kuuluen milloin mistäkin päin. Juuri kun he yrittivät tavoitella sitä täältä, soi se tuolta, kunnes vaikenen kokonaan. Sisarukset seisoivat neuvot-tomina ja koettivat hiljentää sydäntensä vasaroimista, joka sekoitti heitä tarkkaamasta pilliä. Yhtäkkiä he huomasivat maassa tuohenkappaleen. Mitenkä se oli tullut tänne? Oliko täällä käynyt ihmisiä? Mutta sehän ei ollutkaan tuohenkappale: se oli paperia.

Paperia!

Sellaista paperia pidettiin sokeritopan ympärillä isän kauppapuodissa ja muissakin puodeissa Helsingissä.

Sisarukset joutuivat vavistuksen valtaan. Tässä pa-perinkappaleessa oli ollut evästä, se hajusi oikealta ruoalta ja he haukkasivat sitä ja söivät ahneesti. Täällä oli ollut ihmisiä, ehkäpä juuri heitä etsimässä. Täytyi vain löytää heidät, täytyi huutaa, täytyi etsiä, etteivät he menisi ohitse!

He huusivat, kävelivät, nousivat kiville ja löivät yh-teen käsiään. Pimeni pimenemistään, hiljeni hiljene-mistään. Vanhempi sisaruksista vaipui ensinnä maahan. Hän ei koettanutkaan suojella itseään yö kylmää vastaan eikä hän olisi halunnut liikahtaa, kun nuorempi pyysi häntä suojaisempaan paikkaan. Anna Kristina vielä taitteli oksia heidän vuoteekseen. Ne risahtivat ikään-kuin olisi revitty jotakin vaatetta. Pimeys olikin jo las-keutunut vaipaksi kaiken ylle. Se ei lämmittänyt eikä se myöskään estänyt kuulemasta metsän hengitystä, joka oli kuin taukoamatonta huokausta. Sisarukset muisti-vat vielä jotakin kaukaista elämästään — äidin? joka

hymyili heille — mutta sekin oli kuin sumua. Nyt he varmaan olivat asettuneet omaan hautaansa.

Yht'äkkiä Anna Kristina vielä kapusi pystyyn, alkoi korjailla havuja ja puhella iloisesti. Hän sanoi, että he nyt nukkuvat ja heräävät taivaassa. Äiti tulee heitä vastaan kauniissa vihreissä vaatteissa!

Kaikkein viimeksi tyttö kyyristyi sisarensa jalkapäähän ja asetti pienen paperinkappaleen hänen jalkapohjiensa alle.

Silloin Hedvig Ulrika taasen alkoi tuntea ruoan hajua. Kukaties paperinkappale oli heidän puodistaan raatihuoneen alla. Kukaties Iiskenpoika kulki täällä metsässä puhallellen pyypilliin. Samassa puut alkoivat hänen silmissään huojua. Helsingin kirkontorni ilmestyi jälleen silmien eteen. Torni huojui, viirikukko kieppui. Koko Helsinki oli kullasta ja hopeasta.

Rumpuko pysähtyi kadunkulmaan? Anna Kristina heräsi ja yritti nousta. Hänen jäsenensä eivät liikahtaneet. Suuri, kultainen lehti putosi hiljalleen puusta, jossa lintu raksutti. Valkenevassa aamussa katseli tyttö sisartaan. Hedullan huulet olivat mustat kuin maa. Oliko hän kuollut? Samassa näki Kristina, että hänen omatkin kätensä olivat mustat: pitkien repaleisten kynsien juuret olivat kokoontuneet täyteen verta.

Rutto on puhjennut! totesi pieni sisar ja pääsi nopeasti pystyyn. Kouristukset eivät kuitenkaan vielä tulleet, hän saattoi nostaa Hedullan päätä ja pistää varvun hänen huultensa väliin. Sisar avasi silmänsä. Hänen huulensa eivät enää olleet mustat. Pian ne kävivät aivan valkoisiksi.

Kaikki olikin ehkä ollut vain vilua!

Mutta oli jotakin muutakin: Anna Kristina ei jaksanut kävellä. Käsissä oli enemmän voimaa kuin jaloissa ja hän tarttui sormin kiinni kuuraiseen maahan vetääkseen itseään eteenpäin. Täytyi etsiä marjoja!

Hän ei löytänyt mitään. Eikä hän olisi löytänyt takaisin heidän havuvuoteelleenkaan, jollei närhi olisi huutanut sieltäpäin. Päästyään jälleen sisarensa viereen Anna Kristina viimeisin voimin pani käden hänen kaulaansa. Hedulla ei liikahtanut. Molemmat alkoivat jäykistyä.

Ja kuitenkin he jaksoivat säikähtää sitä ääntä, jonka he nyt kuulivat.

Heidän edessään seiso i ihminen.

Hän kysyi, elivätkö he vai olivatko kuolleet. Ja heihin katsoi parrakas mies, nostellen havunoksia heidän yltään ja todeten, että he olivat lapsia. Hän kyseli, veikö tämä polku Helsinkiin ja oliko sinne pitkäkin matka. Kun tytöt eivät vastanneet, huomasi hän, että he olivat heikossa tilassa, pisti heidän huultensa väliin sormensa ja kaatoi rakoon viinaa sekä hieroi heidän jäseniään.

Heidän alkoi tulla lämmin ja he hymyilivät kiitollisina. Pystyyn he kuitenkin eivät päässeet. Mutta kun mies yritti loitota heistä, kävivät he levottomiksi ja pyysivät hengenhädässä, ettei hän jättäisi heitä kuolemaan.

He saivat leipää.

Mies katseli heihin ystävällisesti. Hän oli pitkä ja käveli kuin sotamies, mutta parta oli kuin merimiehellä. Sisarukset pääsivät vihdoin jalkeille ja vanhempi pyysi nyt, että hän auttaisi heitä löytämään Helsingin tien. Heidän täytyi viedä kuolleen äitinsä terveiset kotiin. Äiti oli kuollut pakolaisuudessa, he olivat haudanneet hänet metsään ja nyt heidän täytyi viedä tieto isälle, joka oli ollut sodan ajan Ruotsissa.

— Hyvä mies, sanoi Hedulla Suthoff, — minun isäni on palkitseva sinun vaivasi, sillä minun isälläni on kylilin tavaraa.

Vieras mittasi repaleisia tyttöjä kantapäätä kiireeseen asti. Ja tytötkin katselivat pelastajaansa, koettaen arvailla, oliko hän nuori vaiko vanha, merimies, maa mies, sotilas vaiko kerjäläinen. Hänellä oli suuri punertava parta ja leikkaamaton tukka. Silmät olivat siniset. Varmaan hän sittenkin oli nuori.

Muutamassa hetkessä olivat sisarukset avomielisesti kertoneet, keitä he olivat.

Vieras ei kertonut mitään.

Mutta hän lupasi auttaa heidät Helsingin tielle, joka ei voinut olla kaukana. Hänellä kyllä ei ollut asiaa tuohon kurjaan pesään.

Niin he sitten alkoivat etsiä Helsinkiin vievää tietä.

Monta päivää ja monta yötä he viettivät yksissä. Ensimmäisenä päivänä paistoi aurinko ja vieras pyydysti

linnun. Sinä yönä ei palellut niin paljon kuin aikaisemmin, sillä vieras nukkui sisarusten vierellä. Toisinakin päivinä paistoi aurinko. Erään päivän iltapuolella levähtiin hiekkaharjanteella ja vieras kirjoitti sormellaan hiekkiaan: minä olen kapteeni von R:n poika. Sinä yönä peitti vieras sisarukset takillaan. Se oli vaniha, sininen sotilastakki. Iltayöstä alkoi tuulla niin, ettei kukaan voinut nukkua. Aamun sarastaessa kaatui vähän matkan päässä honka. Vieras nousi silloin, hieroi jäseniään ja tarkasti, mihin puuhun voisi nousta katsellakseen ympärilleen. Metsässä ryski ja paukkui. Puut taipuivat luokalle. Mustat pilvenlongat satoivat ohi kiitäessään. Nousi jumalanilma.

Tässä ilmassa vaelsivat pakolaiset läpimärkinä ja vilusta kangistuneina.

Vasta myöhemmin alkoi Hedvig Ulrika Suthoff käsittää, mitä noina päivinä oli tapahtunut. Aluksi ei hän muuta tehnyt kuin nukkui. Ravinnonkin hän otti vastaan kuin unessa. Ihmiset liikkuivat kaukana sumun keskellä ja hänen oma kipunsa runteli ruumista, jossa ei ollut elävää tuntoa. Joku suuri ihminen tuli ja meni. Puhuttiin ruttotaudista. Se suuri ihminen sanoi lujalla äänellä, että jollei tämä tinktuuri auta, niin ei mikään. Se oli apteekkari. Sairas tyttö muisti, että Stierin rohdoista kuolee, ja teki päätöksen, ettei ota rohtoa. Nyt hän alkoi tuntea ihmisiä, hän tunsu isänsä, sisarensa, Skolastika Uhrväderin, Fortelian, joka ei tullut etemmä ova, ja Goviniuksen, joka sanoi, että tänne on kutsuttava Tingelund, se nuori apteekarinsälli, joka on saanut useita paranemaan. Isä, joka nyt vuorostaan voi paremmin, seiso i vuoteen päässä, katseli synkkänä eteensä ja sanoi viimein Goviniukselle:

— Tästä kaikesta saan kiittää Weckströmiä. Kirottu hän!

Silloin Hedvig Ulrika sai voimia ja vastasi:

— Minä paranen.

Mutta hänen isänsä kasvoissa leimahti, kun hän toisti:

— Kirottu hän.

Ja hetken perästä hän ystävälleen Goviniukselle vielä antoi määräyksen, ettei milloinkaan hänen talonsa puo-

lesta käännäyttäisi pyytämään palvelusta provianttimes-tarilta.

Minkätähden isä näin puhui? Ajatteliko hän sitten-kin kuolevansa?

Hedvig Ulrikan mieleen tuli nopeasti tämä ajatus, mutta se ei hänessä herättänyt kammaa eikä surua. Hän vaipui takaisin uneen, josta hetkeksi oli herännyt.

Kenelläkään talossa ei enää ollut sitä tarmoa, että olisi kutsunut nuoren apteekkarinsällin katsomaan sairasta tytärtä. Rikas kauppamies Suthoff meni vuoteeseen, jossa kerran oli maannut kauniin vaimonsa vierellä ja jossa kaikki hänen lapsensa olivat syntyneet. Kun Iiskenpoika tuli häneltä jotakin kysymään, niin hän kirouksilla hääti hänet menemään. Pari kertaa päivässä hän nousi ikkunaan katsomaan työtä, jota suoritettiin hänen perhehaudallaan. Hän oli siitä ikiajoiksi lunastanut suuren maa-alueen muurihautaa varten; siinä kaivettiin paraikaa ylös hänen kuolleiden lastensa arkkuja ja kaivettiin ylös sitäkin köyhää seurakuntaa, joka yön aikaan oli muutettava Kampin hautausmaalle Suthoffin muurihaudan tieltä.

Kaupunkilaiset saattoivat nähdä rikkaan Suthoffin kasvot vihertävän ruudun takaa. Joka näki nuo kasvot, tiesi, että kauppamies on mennyttä. Kauppamies Jakob Suthoff, joka oli kuin tulen liekki, milloin puodissaan raastuvan alla, milloin ranta-aitoillaan, milloin kaupungin sillalla vastaanottamassa laivoja, milloin Viipurissa, milloin Haminassa, Narvassa, Stralsundissa, Tukholmassa ja etäämpänäkin — ja nyt makaa kasvot seinää vastaan eikä muusta tiedä kuin vaimostaan, jonka kuolleen ruumiin on puettanut niinkuin Saban kuningatar oli puetettu, ja sukunsa muurihaudasta, jonka tieltä kymmenien ihmisten luita kaivetaan maasta!

Kummia tapahtui Suthoffin talossa. Skolastika Uhrväder lääkitsi saunassa sairasta Hedvig Ulrikaa, päreen valossa kupaten ja hieroen, mutta enimmäkseen lukien lukuja, joista helposti olisi voinut päästä Siltavuorelle, jos joku olisi tahtonut ilmiantaa. Näkijöitä kyllä oli. Suthoffin talon nurkissa liikkui nyt niitä köyhiä, vanhoja ihmisiä, joita ei kauppamies ollut sietänyt silmiensä edessä ja joille rouva-vainaja salaa oli antanut ruokaa. Nämä puhelivat kauppamiehen omalla pihamaalla sekä

siitä tyttärestä, joka oli mennyt koirankuonolaiselle, nimittäin juutalaiselle, Tukholmaan, että niistä, jotka kuin ihmeen kautta olivat pelastuneet karhun kidasta pakolaisuudessa, ja vielä siitäkin he puhuivat, että Jumala itse oli lähettänyt myrskyn tuhoamaan laivan, joka kauppamiehen hopealastissa oli ollut paluutiellä Tukholmasta.

Ei milloinkaan Gagneur nouse syvyydestä! Herra ei anna itseään pilkata.

Antres Weckström, puotipalvelija, tiesi hänkin hyvästi, että isäntä makasi silmät seinään tuijottaen. Antres soitteli pihakamarissaan »Kolmen kruunun marsia», jota kaupungin soittoniekat harjoittelivat kuninkaan tulon varalta, vaikka hänen olisi pitänyt olla kauppapuodissa tiskin takana. Eerik Iiskenpoika lähetti hänelle sanan toisensa jälkeen — ensimmäiselle sanantuojuelle sanoi Antres, että hänen täytyy opetella kuningasta varten, mutta toiselle hän sanoi soittelevansa terveeksi Hedvig Ulrikaa, ja kolmannelle hän kirosi, huomauttaen, etteivät vanhat akat nuoria tyttöjä paranna, vaan pojat ne siinä asiassa ovat parhaat apteekkarit.

Hän uskalsi sen sanoa kauppamiehen omalla pihamaalilla. Ja kirottuaan luritti hän huilullaan juuri saunan edessä pitkän jumalattoman lurituksen, joka kuului läpi kaupungin.

Kauppamies ei sitä kuullut.

Köyhät, jotka arkaillen seisoskelivat talon nurkissa, siunailivat ja kuiskasivat toisilleen, että varmaan on piru tullut alas vinniltä, missä hän pitää majaa Suthoffin vanhassa kehdoissa, ja mennyt puotipalvelijaan niinkuin ennen sikolaumaan. Antreksen aikomukset näkyivät selvästi: hän ahnasteli isäntänsä tytärtä. Hän uskalsi, se keho!

Helsingin raatiherroja saapui taloon aikeissa taivuttaa rikkaasta kauppamiestä korjauttamaan kirkon vuotavaa kattoa ja ajauttamaan hautausmaalle hiekkaa, koska sota-aikana oli haudattu juuri maanpinnalle ja koska yleensäkin kirkkomaa oli ylettömän täysi. He seisahtuivat kaivon luo, siihen, missä pieni puuntynkä nousi maasta. Se oli jäljellä nuoresta saarnipuusta, jonka Suthoff oli tuonut kotitalostaan Viipurissa. Hetken

raatiherrat siinä katselivat ja kuiskailivat, mutta lähtivät sitten pois, nähtävästi tuntien, etteivät olleet tulleet otolliseen aikaan, ja puhuivat ääneen, että tulevat toisen kerran.

Myöskin talon tyttärien leikkitovereita ilmaantui Suthoffin pihamaalle. He tulivat pienestä portista, joka papin tupakkapellon läpi johti Suthoffin taloon, samasta, josta provianttimestari Weckström oli pelastanut Suthoffin rouva-vainajan, Hedullan ja Kristan, juuri silloin, kun ryssä tunki kaupunkiin. Edellä asteli Greta-Liisa, Forteliusten ainoa tytär, ja tämän jäljessä Hedullan toisia leikkikumppaneita, samoja, joiden kanssa täällä oli oltu talosilla, hypätty hippaa virstantolpan ja Korttekaarten väliä ja katseltu hautasaattoja. Oikeastaan he odottivat kuulevansa jotakin Hedullasta, mutta puhelivat siinä odottaessaan kuninkaan tulosta Suomeen ja Helsinkiin.

Johtavissa piireissä oli suunniteltu, että ensimmäinen kunniaportti rakennetaan Espoon tullin luo ja toinen Suurtorin päähän. Platsmajurin talo maalataan, kaupungin kaarti saa uudet vaatteet. Lipusta ovat Govinius ja Burtz- eri mieltä: edellinen väittää lipun olevan niin homeessa, ettei se enää kelpaa, jälkimmäinen pitää tätä hienompana kuin uutta. Pannaan toimeen suuret tanssiaiset ja täytyy olla tarpeeksi syötävää ja juotavaa, että kuningas näkee tullessa kristittyyn yhteiskuntaan. Paljon upseereja, ilotulituksia, hurraahuutoja! Oikeastaan kuningas tulee Helsinkiin senvuoksi, että kaupunkia aletaan linnoittaa. Jos täällä olisi ollut linnoitus, niin ei viime sodassa olisi käynyt niin huonosti. Suthoff kuuluu tuoneen hyvin kauniita kankaita sieltä kaukaa, missä hän kävi pakolaisuuden aikana.

Vielä he pohtivat kysymystä, mikä vaivasi Hedullaa ja mikä Kristaa, ja tulivat siihen johtopäätökseen, että tauti johtui nälästä ja vilusta pakolaisuuden aikana Espoon korvessa. Hopealaivasta kerrottiin kaupungilla, että sen miehiä oli nähty Ahvenan rannassa.

Hedulla ja Krista tulevat hyvin rikkaiksi!

Kesken kaiken saattoi tapahtua, että saunan ovi aukeni ja väkevä viinan, tervan, muurahaispesän, hämähäkinverkon, koiruohon, saven, mudan ja muun sellaisen haju tunki pihalle kuin paukkuva pilvi. Tulipunai-

nen Lastikka astui saunasta, käsivarsillaan torvelle käärittynä lampaan välly, jossa Hedvig Ulrika makasi, enemmän kuolleena kuin elävänä. Ei Lastikka mitään tietoja antanut, ei tytöille, vanhuksille eikä Antres Weckströmille, joka klarinetteineen ilmaantui saunatielle. Ja Suthoffin pihamaalla tapahtui, että Weckström jäi naurattamaan Hedullan leikkikumppaneja, jotka pian olivat naimaiässä. Köyhät vanhukset siunailivat katsellessaan jumalatonta menoa rikkaan, ankaran kauppamiehen pihamaalla ja häipyivät hiljalleen pois samoista aidanraoista, joista olivat tulleetkin.

Mutta jokainen vei povellaan tai selässään Suthoffin talosta jotakin. Mikä oli saanut käsiinsä tukon heiniä, mikä pivollisen jauhoja, mikä nauriita, mikä vaateriekkaita. Kaikki kelpasi köyhälle, ja pimeä peitti kaikki samaan umpihuppuun.

Helsingin pojat tiesivät kertoa, että tuhannen taalerin palkinto oli luvattu sille, joka tuo ensimmäiset tiedot Gagneurista, mutta tynnyrillinen kultaa sille, joka tuo kotiin itse laivan. He tiesivät, että löytyy »sanat», joiden avulla laiva nousee syvyydestä. Kunhan vain saisi tietoonsa nuo sanat. Eräällä Nurmijärven miehellä pitäisi olla kirves, jolla on rakennettu seitsemän kirkkoa. Sellaisen kirveen jos heittää mereen, niin aarre nousee syvimmästä syvyydestä.

Nuoret sotamiehet, jotka alkoivat toipua haavoistaan, tiesivät, että joka laivan tuo Helsingin rantaan, se saa rikkaan kauppamiehen tyttären ja pääsee taloon kuin omaksi pojaksi.

Suthoffin puotiin raatihuoneen alla kerääntyi kaikkinaista kansaa, kuten merimiehiä, käsityöläisiä, kalastajia, sotilaita, köyhiä ihmisiä, mutta herrasväkeäkin Eerik Iiskenpojalta tutkistelemaan, minkä verran huhuissa oli perää. Kuulutetaanko palkinto kirkossa vai rummuttaanko se kaduilla? Iiskenpojan silmät kiiluivat, kun hän asetteli sanojaan, ettei ketään suututtaisi eikä ilmaiseksi mitään antaisi, eikä myöskään kenenkään intoa vähentäisi, vaan päinvastoin jokaisen ostamishalua kiihdyttäisi. Siinä oli »Usko ja Toivo»-laivan miehiä, jotka vasta olivat tulleet maihin ja joilta piti koettaa saada palkka jäämään tänne. Antres oli missä lienee ollut, Iiskenpoika sai hoitaa puotia niinkuin osasi. Hän juotti

ja jutteli. Kauppa kävi melkein niinkuin entisaikaan. Rahaa näytti sentään olevankin, vaikka kaikki ruikuttivat sen olemattomuutta. Ainaisena puheenaiheena oli Gagneur ja rikkaan kauppamiehen tyttäret, varsinkin naimaikäinen.

Saattaa niin olla, että laiva jo on Ahvenan laiturissa ja miehet Ranta-Ullan krouvissa viinaa ryyppäävät. Saattaa taas niinkin olla, että laiva on pohjassa, mutta silloin sen kauniilla ilmalla näkee ja ylös se silloin otetaan, vaikka mikä olisi. Eikä kauppamies Suthoff sitä palkitsematta jätä, joka köyden mastonpähän kiinnittää ja alkaa ylös nostaa. Sitten sopii ostaa talo vaikkapa tästä Suurkadun varrelta, tai Turusta, tai Tukholmasta. Ja jos sattuu olemaan oikein reilu mies, niin ei ole sanottu, vaikka tytär lähtisi kaupanpäälliseksi. Kaunisko? Vielä häntä kysyy. Jo äiti oli mainittu kauneudesta ja tyttäret vievät sittenkin voiton.

»Usko ja Toivo«-laivan miehet joivat ja menosivat. He saapuivat Suthoffin puotiin jo aamusta ja samat asiat läpikäytiin uudestaan ja uudestaan. Laivan löytäminen ja tyttären naiminen alkoivat käydä niin varmiksi asioiksi, että miehet lupasivat maksaa puotitavarat sitten, kun Gagneurin hopeat ovat heidän hallussaan. He vaativat myöskin jo nähdäkseen tytön, morsiamensa, ja päättelivät keskenään, että arpa saa heidän välillään ratkaista, kenen morsian on oleva — riitelemään eivät nämä »Uskon ja Toivon« miehet rupea.

Viina kiehui Iiskenpojan suonissa, kun hän miehille kuvasi herransa aarteita.

— Pää sekoaa, piru vie, kun niitä ajatteleekin! No, toiset punaista kultaa niinkuin auringonlasku, toiset taas sen karvaiset kuin aurinko on keskellä päivää, ja toiset taas ovat niinkuin lämmin maito ja kuun paiste. Jumaliste, en omiani pane. Me niitä kauppamiehen kanssa toimme Turkin maalta asti. Sata härkää veti kaiken päivää. Kun toisia kaatui, niin me toisia ostimme ja kuormien eteen valjastimme. Jumaliste, en valehtele!

Tätä puhuessaan Iiskenpoika ajatteli: entä jos nuo hullut sukeltaisivat merenpohjaan etsimään laivaa. Entä jos löytäisivät. Jumalan edessä on kaikki mahdollista.

Ja hän möi miehille enemmän viinaa ja joi itsekin, ja kuvasi humalaisille isäntänsä tytärtä.

— Sellainen hän on kuin tyttö voi olla, puheli hän, ___hoikka siitä mistä pitää ja pyöreä siitä mistä olla pitää.

Juutas minä olen, ajatteli Iiskenpoika illalla, astuesaan Suurtorin poikki kotiin päin. Minä kovalle tuomiolle joudun ja pakahdun keskeltä halki, niinkuin Iskariotti. Herra, armahda minua syntisparkaa!

Sinä päivänä, jolloin »Usko ja Toivo»-laiva teki lähtöä, nousi Suthoffin puodissa rähinä. Mustat paholaiset ja sarvipäät, missä olivat rahat? »Uskon ja Toivon» miehet olivat vieneet niitä muuallekin, koska heidän taskunsa nyt olivat tyhjä. Iiskenpoika seiso i rautapuntari kädessä ja vaati miehiä tuomaan takaisin tavarat, jotka olivat velaksi saaneet. Matruusit päästivät naurun: niitä sopi puukhollarin kysyä Katajanokan tytöiltä, siellä ne olivat. Iiskenpoika nosti puntarin nupun päänsä tasalle ja luki miehille lakia: parasta leikata rahat vaikkapa selkänahastaan, sillä hänpä, kauppamies Suthoffin puukhollri, voi toimittaa heille lähtökiellon. Iiskenpoika pudotti puhuessaan tupakkamällin suustaan, se kiiri alas hänen likaista takkuista partaansa myöten, ja samalla hupeni hänen arvokkuutensakin niin, että matruusit kävivät häneen käsiksi, nostivat hänet myymäläpöydälle ja rupesivat häntä lyömään. Mitenkä Iiskenpojan olisi käynytään, jollei kansaa olisi kiirehtinyt puotiin. Tellqvist, majatalon isäntä tuli ensinnä, sitten Skugge, Upsalan yliopiston ylioppilas ja hänen sisarenpoikansa Henni Forsius, sekä sitten muitakin, ja Iiskenpoika, nostellen housujaan, ohimo veressä, syljeksi eteensä, kun ei muutakaan voinut. Majatalon isäntä asetti pian tämän rähinän. Hän ei suotta ollut pitänyt järjestystä Helsingin mestaus- ja hirttämistilaisuuksissa viime kymmenen vuoden aikana. Hänen ei tarvinnut muuta kuin ottaa ase taskustaan ja kaikki seisoivat kuin naulatut paikallaan. Se ei edes ollut ase, minkä hän taskustaan otti, vaan vastatäytetty tupakkakukkaro.

— Senkö Suthoffin tyttären takia te täällä nyt tappelette? sanoi Tellqvist. — Mokomankin. Ei hän ole sen parempi kuin Turun-Elsa tai Kaisat ja Stiinat Katajanokalla.

Silloin »Uskon ja Toivon» miehet rähähtivät nauramaan, katsoivat, etteivät ole mitään velkaa tänne Sut-

hoffin puotiin ja pölisivät ulos kellon alatse, joka oven päällä rämisi kuin hätäkello.

Hätää se kai oikeastaan soittikin. Siksi sen ymmärsi Eerik Iiskenpoika, joka yksinään virui puodissa, veri valuen ohimosta. Ei ollut pahempi olo varmaankaan itsellään Juuttaalla kuin nyt tällä kauppamiehen rouvainajan kasvatilla. Tällaisessa siivossa oli kaupungin paras puoti, ja isäntänsä tytärtä hän oli sekoittanut merimiesten puheisiin niinkuin hertta-rouvaa korttipiinoon! Iiskenpoika virui hetken permannolla, sitten hän kiljaisi ulos kiukkunsa, ja vihdon hän itki.

Kaikki hän Hedullalle ja Kristalle tunnustaa, koirana hän heidän ovensa edessä makaa. Eihän hänellä maan päällä ole ketään muita kuin he: heidän takiaanhan hän täällä kehuu ja valehtelee. Ettei vain heiltä leipä loppuisi. Sillä hän, Eerik Iiskenpoika, kyllä tietää, että kauppamies Suthoff kuolee ja ettei Gagneur ikinä kotiin palaa. Susia täällä on kauppamiehen ja hänen tyttäriensä ympärillä. Ne ahnastelevat kauppamiehen taloja ja tavaroita. Mutta hän, Iiskenpoikapa näyttääkin heille hampaita. Hän heitä pettää ja puijaa. Ja Kaikkinäkevä ja Kaikkietävä toki armahtaa häntäkin, syntisparkaa.

Keppi-Saara, Aatami Eerikinpoika, Agata Rajalin ja muut Helsingin vanhat kääntyivät torilla katsomaan, eikö kauppamies Jakob Suthoff, vielä äsken niin pelätty mies kaupungissa, ilmaantuisi hautausmaan nurkan takaa ja kovalla mustalla silmällään rankaisisi niitä, jotka Suurtorilla ja hänen omassa kauppapuodissaan raatihuoneen alla pilkkasivat hänen omaa lihaansa ja vertansa, Hedvig Ulrikaa.

Mutta kaupungin Suurtori, hautausmaa, Suurkatu sekä maa-alue Korttekaarten ympärillä olivat autioina, ja myöhäissyksyn tihrusade painoi savun piipuista ja ruoanhajun liesien äärestä sekä kaikkinaiset muut hajut, joita ei täältä suinkaan puuttunut, maata vastaan, ja nämä kiiriskelivät vesilampareissa, vanhassa kengässä, lapsen leikkiveneessä, särkyneen putelin pohjalla, kaikessa, minkä maan lieju oli vetänyt haltuunsa. Hajut kulkeutuivat usvan mukana, tarrautuen kiinni ihmisiin, kiiveten heidän vaatteitaan ja pintaansa myöten kuin saalista hakien. Helsingin köyhät vanhat tuntuivat olevan näiden hajujen vakituksia asuinsijoja, jopa siinä

määrin, että saattoi uskoa heidän pääasiassa ravitsevan itseään näistä hajuista.

Pieni Henni Forsius oli, pitäen kiinni enonsa kädestä, pelastautunut tappelusta Itäiselle Kirkkokadulle, joka oli niin kapea, ettei siinä ollut tilaa kuin yksille rattaille. Siinä pysähtyi poika yht'äkkiä ja virkkoi:

— Minun enoni, sanokaa minkätähden he pilkkaavat Hedullaa? Eikö kukaan enää tahdo ottaa häntä? Eno, naikaa te Hedulla, kun hän tulee terveeksi. Ettekö voi naida? Kustaa Wetter kyllä tahtoo naida Hedullan, mutta hän on liian nuori ja Jepu Clayhillskin on liian nuori. Eno!

Hiljaisuudessa, joka syntyi, saattoi kuulla, kuinka haapapuiden oksilta putoili pisaroita sekä hautausmaalle että tänne kujan, jota sanottiin Itäiseksi Kirkkokaduksi. Pisarat äännähtivät toisella tavalla pudotessaan siihen maahan, joka neljään kertaan haudattuna täyteen ihmisruumiita muodosti korkean maa-alueen, ja siihen liejuun, jossa Upsalan ylioppilas ja hänen pieni sisarenpoikansa seisovivat.

— Enoni! toisti poikanen ja pusersi Skuggen kättä.

Edelmanin tyttöjen talossa kuului Fiffin poika itkävän. Kaupungin paimenkin jo puhalsi torveensa — rehunpuutteen takia käyttivät köyhät vielä näin myöhällä lehmiään laitumella. Samassa kuuluivat Korttekaarten luota ne lyönnit, joilla garnisonin vartija ilmoitti kaupungille ajan: hiekkalasin mukaan, jota säilytettiin Korttekaartessa, lyötiin ennen sotaa rautavasarella seinässä riippuvaan raudankappaleeseen. Vasara oli joutunut sodan jalkoihin ja tunnit lyötiin nyt kivellä. Kello oli neljä.

— Eno, pidättekö te näin paljon Hedullasta?

Ylioppilas Skuggen käsi oli oudosti paisuen värähtänyt niinkuin sydän linnulla, jonka poika äkkiarvaamatta ottaa kouraansa.

— Hedvig Ulrika on sairas, sanoi hän, — ei tiedä jääkö eloonkaan. Apteekkari sanoo, että hänessä on rutto. Sentähden ei kukaan uskalla mennä taloonkaan. Ehkä Jumala kuitenkin armahtaa Hedvig Ulrikaa.

Studiosus Skugge oli tuntevinaan kukkien tuoksua. Kruunun hevossaassa Vironniemellä kasvoi kieloja ja

horsmankukkiä, ja teologian ylioppilas oli kerran tullut sinne juuri, kun joku mies ja nainen siellä koivujen alla antoivat toisilleen suuta. Tämä suudelma, kukkain ja nuorten lehväin tuoksu, kevätillan pimento sekä laskevan auringon viirut yli nurmen ja hyppivien sääskiparvien oli järkyttänyt Skuggen olemuksen niin, että hän yöllä oli nähnyt unessa syleilevänsä ja suutelevansa naista. Samalla oli outo nainen hänen mielikuvituksessaan saanut Hedulla Suthoffin piirteet. Senjakeen oli hän karttanut tyttöä, joka vielä oli lapsi, karttanut niinkuin syntiä kartetaan, ja hän olikin mielestään jo päässyt hänestä kokonaan irti, kun sattui tulemaan Suthoffin taloon ja tapaamaan Hedullan, joka vasta oli pakolaisuudesta palannut. Silloin tuo makea voima, jonka hän ensi kerran oli tuntenut yöllä nähtyään suutelevan parin kielojen keskellä Kruunun hevossaassa, jälleen tarttui häneen niin, että hän monta päivää oli kuin pyöröksissä.

— Enosi on valinnut Paavalin osan, koetti hän ankaraasti lausua Hennille ja rupesi sitten puhumaan siitä, kuinka juhlallinen on tällainen hämärä ja kuinka ihmeellistä on, kun päretulet syttyvät ikkunaruutujen taakse. Jokaisen, kaikkein pienimmänkin ikkuna-aukon takana elää ihmisiä. Nyt naiset hoitavat lapsiaan, tai ottavat nurkasta rukkinsa ja karstansa, tai menevät käsinkivien luo ja jauhavat. Nyt tulevat miehet, istuvat penkille, riisuvat saappaat ja vievät ne tuvan uunille kuivamaan. Siellä ovat kerjäläiset. Nyt pannaan saaviin uusia vanteita, tai kiskotaan päreitä, tai korjataan ajokaluja. Suutari istuu ikkunan luona ja vetää pitkillä pikilangoilla kiinni saappaansaumoja. Kalamies kutoo verkkoa tai parsii nuottaa. Nuoranpunoja kuivattelee ja häkilöi hamppua. Vyöntekijä leikkaa nahkaa suurilla, ihkasen suorilla laudoilla. Seppä seisoo pajassa ja taivuttelee tulikuumaa rautaa. Kirjuri istuu pöydän ääressä ja panee paperille raastuvanoikeuden ja kämneroikeuden tuomiota. Fortelius kirjoittaa kirjettä tuomiokapituliin.

Upsalan akatemian ylioppilas puhui kuin kirja, jota luetaan pääasiassa ilman ajatusta. Hänen ajatuksensa tempoi irti tytöstä, joka makasi tässä samassa kaupungissa, toisella puolen tuota toria. Jos tästä olisi astunut

kujan alapäähän, niin olisi nähnyt valon hänen ikkunastaan. Ehkä enemmänkin. Usein jäi ikkuna peittämättä. Skugge oli joskus joutunut astumaan siitä ohitse.

— Ei, lapsi, sanoi hän lujalla vakaumuksella, — Paa-valin osa on enosi osa. Tyttö on kaunis kuin kielonkukka, mutta mitämaks Herra ottaa hänet omaan yrtti-tarhaansa.

— Ei ota vielä, enoni. Mutta kaikenlaiset kisällit uhkailevat tavoittaa häntä sikolaitumille.

— Jos neito antaa sydämensä taivaalliselle yljälle, niin ei häntä mikään uhkaa, sanoi nuori eno, yhä työntäen luotaan ajatuksia, jotka tunkivat hänen päälleen kuin sielunvihollinen itse.

— Kun Gagneur löytyy, niin kaikki taas kunnioittavat Suthoffin setää ja tyttöjä, sanoi pieni sisarenpoika. — Leijonat kyllä etsivät Gagneurin. Ja myöskin Ruutanat aikovat. Vaan ne eivät mitään löydä. Selkäänsä saavat. Löytyyhän Gagneur, ettekö usko, enoni?

— En voi tietää. Kaikki on Jumalan kädessä.

Korttekaartessa alkoi joku viheltää. Surullinen sävel oli tuttu näihin aikoihin kautta valtakunnan.

»I lov och fagra blomsterängar,
säg, sågen I vår hjälte ung . . . »

lauloi sotilas lyödessään kello viittä.

Nuoren teologin veri veti menemään edes alas kujan päähän. Ei muuta kuin katsomaan, oliko Hedullan ikkunassa valkea. Ehkä ikkuna oli pimeänä. Jospa se olisi ollutkin pimeänä. Silloin olisi huoletti voinut lähteä kotiin. Paholainen vaati Skuggea ottamaan ne muutamat askeleet alaspäin, kohdalle, minne läpi hautausmaan puiden saattoi nähdä Suthoffin talon. Mutta Skugge oli varuillaan ja sanoi hänelle suoralta kädeltä: vai sinä luulet minut yllättäväsi, sarvipää! Ääneen hän lausui:

— Kyllä Helsinki on kaunis kaupunki.

Ja hän oli niin iloissaan siitä, että oli jaksanut työntää pirun luotaan, että hän jälleen tarttui sisarenpoikansa käteen ja alkoi kiirehtiä Hämeenkadun mutkaa kohti, missä Hennin vanhemmat asuivat. Siinä olivat postitalon rauniot sortuneine tulisijöineen.

»I lov och fagra blomsterängar,
säg, sågen I vår hjälte ung»,

lauloi sotamies haikeasti.

Miksen minä voisi naida Hedullaa yhtä hyvin kuin joku muu? kuului ääni Skuggen sisimmässä. Aviosääty on Jumalalta. Ja taasen ympäröi häntä kevätilta Kruunun hevoshaan koivumetsässä ja hän lähestyi Hedullaa sulkeakseen hänet syliinsä.

— Minun enoni pitää Helsingistä aivan niinkuin olisi naimisissa Helsingin kanssa.

Henni lausui tämän viisauden pikkuvanhasta ja koettaen naurattaa enoaan. Skuggeen sattui lapsen sanat niinkuin pahan omantunnon soimaus. Kerran hän oli rakastanut tätä Helsinkiä koti-ikävän raatelemana. Sitten oli tullut tuo kevätyö. Hedullasta oli tullut tämän Helsingin kukkanen ja kaunistus, tämän Helsingin sydän.

Jospa taivaallinen ylkä ottaisi hänet viisaitten neitsyttensä lukuun, ajatteli hän ja toivoi sydämestään Hedvig Ulrikan kuolemaa.

Niinä päivinä nähtiin kaupungissa Suthoffeille uni. Sitä ei nähty Suon kaupunginosassa eikä Katajanokalla, vaan itse Suurtorin varrella kaupungin hienoimman rouvan suuressa parivuoteessa. Raatimies Goviniuksen rouva näki unta, että kaupunginlahdelle saapui kolmimasto ilman purjeita, ainoastaan aallokon ajamana. Laiva tuli suoraan Suthoffin ranta-aittoja kohden, ja niin likelle se jäi makaamaan, että sillan olisi voinut laskea kannelta aitalle. Mutta yhtään ihmistä ei näkynyt. Ja niin selvä oli uni ollut, että Govinia herätti miehensä, kertoi hänelle unen, ja he pohtivat kauan aikaa, mitä tämä uni saattoi tietää.

Kaupunkilaiset tulivat tietämään asian heti seuraavana aamuna, koska rouva Govinius tapasi rouva Burtzin ja muitakin vallasnaisia torilla, ja he puolestaan heti kertoivat unen kotiväelleen sekä siitä eteenpäin, niin että sen nopeasti tiesi koko kaupunki. Unta selitettiin monella tavalla, mutta vallitsevaksi käsitykseksi jäi: Gagneur löytyy!

Eräänä iltana taivalsi Adam Eriksson koirineen Suthoffin ranta-aitalle, astui laiturille ja katseli harmaa-

seen veteen, jonka pintaa tihrusade laiskasti kosketti.

Siinähan Gagneur olikin! Raatimiehen rouvan uni oli jo toteutunut. Ei hän, Adam Eerikinpoika olisi uskonutkaan, että sille nuorelle ihmiselle oli annettu sellainen profeteeraamisen lahja. Mutta eipä yhtään miestä näkynyt Gagneurin kannella. Laiva makasi hyvin syvässä. Se oli kai niin täynnä kultaa ja hopeaa.

Herra hyvästi siunatkoon, miten rikas kauppamies Suthoff taas onkaan! ajatteli Adam Eriksson. Nyt hän voi alkaa panna täytäntöön Helsingin kirkkojen ja tornien rakentamista. Jahka hän tämän saa kuulla, niin kyllä hän virkoaa. Eivätkä matruusit enää uskalla mainita nimeltäkään Hedvig Ulrikaa — vain suuret sulhaset tulevat kysymykseen.

— Hoi miehet! huusi Aatami laivaa kohden niin iloisesti kuin hänen hampaaton suunsa salli. — Miksette laske siltaa?

Vastaukseksi tähän huutoon alkoi hänen oma koiransa aitan laiturilla ulvoa. Ei olisi uskonut niin pienestä eläimestä niin rumaa ääntä lähtevän. Kuono nostettuna tihruista avaruutta kohden se ulvoi alavalla, karkealla äänellä ja samassa hetkessä taas ylävällä, läpitukevalla piipityksellä, välittämättä isäntänsä kielloista. Ja se ulvoi vielä isäntänsä sylissä ja rauhoittui vasta Espoon tullin tienoilla, missä Adam Eerikinpoika uskalsi kääntyä katsomaan taakseen.

Gagneurin mastot yhä häämöttivät kauppamies Suthoffin ranta-aittojen edustalla. Ei lyhtyä missään, ei miestä missään — ainoastaan mastojen ristit, joiden asennosta saattoi nähdä laivan makaavan syvässä.

Aatami Eerikinpoikaa puistatti ja hän haeskeli muististaan merihätään joutuneitten rukousta. Kyllä hän sen laivan nyt ymmärsi. Pieni eläin oli ymmärtänyt sen ennen häntä. Herran vihaa ja tuomiota ennusti tämä laiva.

Pian tuli kaupunkilaisten tietoon, minkätähden Ami oli ulvonut, j'a he vaelsivat rantaan etsien silmillään Aatamin laivaa.

Toiset näkivät laivan, toiset eivät nähneet. Missään tapauksessa ei laiva tuntunut olevan sellainen, että sillä tuodaan aarteita maihin. Varjolaiva, joka oli lähetetty

tänne ilmoittamaan jotakin. Mitä? Sitäkö, että oikea Gagneur jossakin odottaa pelastajiaan?

Kaupungin pojat ymmärsivät, että he ovat nämä pelastajat. Ruutanat omalla haarallaan ja Leijonat omalla haarallaan suunnittelivat retkeä etsimään laivaa. Poikien vihamieliset leirit eivät enää vaeltaneet halot ja seipäät käsissä pitkin Kluuvin rantoja, vaan ne neuvottelivat virkeästi vanhoilla yhtymäpaikoillaan, miten olisi meneteltävä. Molempien rivit olivat pahasti harvenneet. Suurimmat Ruutanoiden joukosta istuivat kisälleinä käsityöläisten luona ankaran silmälläpidon alaisina ja suurimmat Leijonista kävivät koulua vieläkin ankaramman kurin alaisina.

Eräänä päivänä sattui niin onnellisesti, että väliaikaisessa koulurakennuksessa tehtiin merkillinen löytö. Konrehtori, joka jonkin aikaa oli ihmeteltyt hajua eräässä nurkassa siinä huoneessa, missä molemmat alemmat luokat olivat työssä, nosti oman vahvan kävelykeppinsä avulla lattiapalkkia, ja löytyi nyt pienen lapsen ruumis, raatihuoneen lukko, rouva Goviniuksen koko kaupungissa tunnettu silkinen morsiuspeite, jonka untuvien alla monia kaupungissa vierailevia mahtihenkilöitä oli nukutettu, vasara, jolla Korttekaartessa oli lyöty päivän tunnit, Dähmanin lesken hopeat, kymmenen leiviskän kahvisäkki ja paljon muutakin. Kun rakennus sodan aikana oli tehty venäläiseksi kasarmiksi, niin koko kätkön täytyi laskea kuuluvaksi sota-aikaan. Dähmanin lesken murha ja sen yhteydessä tapahtunut ryöstö olivat tästä ainoat poikkeukset. Niistä oli epäilty monia ja yksi istui tälläkin hetkellä Stockhusin palissaadien takana, ollen jo enemmän kuollut kuin elävä. Löytö väliaikaisessa trivialikoulun rakennuksessa saattoi hänen asiansa uuteen vaiheeseen.

Koulun pojille koitti odottamatta vapauden aika. Köyhät piltit ja teinit pääsivät maakyliin laulamaan kokoon varoja koulunkäyntiään varten ja kaupungin herrasperheiden pojat havaitsivat otollisen hetken tulleen lähteä hakemaan Gagneuria. Nyt, tai ei milloinkaan!

Helsingin Leijonat paistoivat eräänä aamupäivänä nauriita kallionrotkossa Kluuvin rannalla viistoon vastapäätä Töölön taloa. He olivat kotona sanoneet mene-

vansä kalaan tai sorsia ampumaan. Jokainen oli varustanut poveensa nauriita, joten niitä oli hyvä kasa tuhassa kivien välissä. Henni Forsius alkoi heti, kun oli päästy koolle, kuvata, miten hävyttömästi »Uskon ja Toivon» miehet olivat puhuneet Suthoffin Hedullasta. Pieni Henni erehtyi uskoessaan tämän merkitsevän jotakin Leijonille. Suuri nauru ja hillitön pilkka tukki häneltä suun. Menköön Hedulla heidän puolestaan vaikkapa Hullulle-Aatamille tai Espanjan-Kallelle, joka viimeksimainittu oli Katajanokan pelätyin tappelija. Mutta Gagneurin aarre! Ja matka merelle, Lyypekkiin tai Tukholmaan asti. Ja niin, ettei kukaan tiedä, missä he ovat. He kyllä osaavat hoitaa purjeet. Ja pitää perillä! Jokainen jättää kotiin kirjeen, jossa sanotaan, ettei ole syytä pelkoon, koska he ovat hyvässä tallessa.

— Ja otetaan selkäämme sitten kun palaamme, sanoi Nille Burtz. — Kyllä kannattaa.

— Ei kukaan ajattele selkäsaunaa, kun tuomme Gagneurin! huusi Vendelius.

Mutta jos Ruutanat ennättävät ennen, arveltiin toiselta puolen ja toiselta vastattiin: mitäpä he, he ovat niin tyhmiä. Päätettiin katsella, mikä laiva olisi mukavin ottaa — sen ei ensinkään tarvinnut olla suuri laiva, mutta muuten merenkestävä vain. Päätettiin ryhtyä kuulostelemaan, mistä eväät olisivat mukavimmat ottaa. Henni Forsiuksen teki mieli ehdottaa, että jokainen pyytäisi eväitä kotoa, mutta hän ei uskaltanut, sillä hän tiesi, etteivät sellaiset annetut eväät kelvanneet. Täytyi olla otettuja eväitä. Kuhlberg tiesi veljensä, vänrikin, ja Töölön emännän välien olevan rikki, joten Töölöstä saattoi ottaa miten paljon tahansa. Laivaan kuului aina elävä porsas, joka sai ruoanjätteet ja joka sitten sopivaan aikaan teurastettiin, sekä kissa, niinikään elävä, tietysti. Kissoista ei ollut puutetta, niitä juoksenteli kaupungissa miten paljon tahansa.

Mutta saattoiko ajatella tällaista suurta matkaa ilman Leijonien johtohenkilöitä, Kustaa Wetteria ja Jepu Clayhillsia? Missä he olivat? Mikä heille oli tullut? Heitä ei enää nähty eikä kuultu Leijonien joukossa. Siitä asti kun he läksivät Espooseen Suthoffeja etsimään, eivät he enää kelvanneet mihinkään. Niin hyvin oli Kustaa Wetter antanut Leijonien oman vihellysmerkin, että kissat-

kin erehtyivät. Ja nyt ei tätä vihellystä enää kuulla missään.

— Sinä Petter, sanoi Vendelius oikaisten itsensä Kustaa Wetterin nuoremman veljen eteen, — sano suoraan, mikä on mennyt meidän johtajaamme. Älä mitään peittele ja kavahda valehtelemista, sillä totuuden me kyllä osaamme ottaa nahastasi. Joko Kustaa luulee olevansa valmis pormestari? Älköön hän uskoko pääsevänsä pormestariksi ilman meitä. Me olemme pian kaupungin porvareja emmekä äänestä häntä, jos niiksi tulee.

Petter päästi hampaittensa raosta Leijonien vihellyksen — hän ei osannut sitä paremmin kuin ennenkään ja muuta vastausta hän ei antanut. Nille Burtz kysyi häneltä, oliko hän Leijona vai eikö. Kuhlberg, jonka hallussa seurueen eväsviinat olivat, vakuutti, että sekä Kustaa että Petter saavat jäädä maihin. Hän, Kuhlberg, on tehnyt monta Lyypekin matkaa, Tukholmasta puhumattakaan, ja hän kyllä ottaa käsiinsä kapteenin tehtävät. Vendelius oli oikeastaan ajatellut itselleen samaa asemaa, mutta lupasi nyt ruveta perämieheksi. Pienempiin tehtäviin sopivat muut Leijonat. Käytiin tiukemmin Petterin kimppuun: mitä pirua tämä vaikeneminen tiesi? Oliko Petter unohtanut, millä tavalla ryssänväpeli otti tiedot suomalaisten poikien nahoista? Hän veti sapelillaan suupieltä leveämmäksi ja sanoi: jokos sanat mahtuvat, tolvana?

Petter Wetter tuntui mielellään kuuntelevan tätä puhetta. Jopa hän alkoi naureskella, kun häntä tuupittiin ja vetäistiin tukasta. Vasta kun Kuhlberg veti aseensa taskustaan ja poikien jännitys oli korkeimmillaan, avasi hän suunsa.

— Kustaa ei ole kotona enää. Todennäköisesti hän lähti »Totuudessa» etsimään Gagneuria. »Totuus» lähti Tukholmaan viemään halkoja.

Petter koetti vielä saada kuuluville, että Jepu ja Kustaa olivat lyöneet toisensa verille. No, minkäpä muun tähden kuin Suthoffin tytön, joka on täynnä ruttopaiseita. Jepu oli niinikään lähtenyt aarretta etsimään. Toisella oli huuli halki, toisella sininen kuhmu otsassa. Vain osittain kuulivat Leijonat, mitä heidän johtajansa veli kertoi, sillä he suuttuivat julmasti. Tupakkamällejä, puukkoja, nauriin paistikkaita ja kiroussanoja sin-

kpili ylt'ympärille ja pojat kiertelivät kallioita ikään kuin olisivat myrkkyä nielleet. Kustaa, jota he olivat totelleet kuin kuningasta, johon he olivat uskoneet enemmän kuin Iisak Rossiin — kavaltaja, petturi, hirtehininen! Tuon Suthoffin tytön tähden. Mutta hepä sen noidan vielä paistavat ja kärventävät.

Mutta halkolaivahan makaa syvässä ja kulkee kuin täi tervassa — ei olisi uskonut Kustaan niin hölmistyvän. Jos Leijonat lähtevät keveällä purrella, niin he helposti sivuuttavat Kustaan ja silloin sitä hurrataan. Ja ruokaa ja vaatetta ja kompassi ja kissa ja porsas ja... Niin, ja makeaa vettä ja sydvestejä ja öljytakkeja ja nauriita ja viinaa ja kaukoputki ja...

— Aijai sentään, kun ajamme Kustaan ohi ja sihautamme hänelle Leijonien vihellyksen!

— Me tunnemme hänet, vaikka hän koettaisi piiloutua.

— Me haukumme hänet!

— Ja kysymme, tällainenko on Leijonien laki.

Kesken ilon lausui Nille Burtz:

— Mutta kyllä me saamme selkäämme, kun tulemme takaisin. Ja klupua saamme ja mustaa huonetta.

— Joka pelkää pakaroittensa puolesta, jääköön kotiin! huusi Kuhlberg keskeyttäen hänet.

Mutta Nille piti puoliaan:

— Tietäkää huutia. Otan selkääni, se kannattaa. Otan klupua ja mustaa huonetta. Se kannattaa.

Vendelius kurotti putelin huultensa väliin, joi itsensä lämpimäksi ja selitti suurella äänellä, että Suurtorille tehdään kunniaportti, kun he Gagneurillä purjehtivat Kaupunginsiltaan. Ei kysymystäkään kluvusta tai selkäsaunasta.

Niin juuri! huusivat Leijonat ja viheltelivät omaa merkin anto vihellystään, jonka he sihauttavat Wetterille, petturille, entiselle johtajalleen, sivuuttaessaan hänen halkokaljaasinsa. Ja ylpeinä seisahtuivat Leijonat mäennyppylälle, jättäen tulen riutumaan taakseen. Siinä oli talo heidän allaan, neljä lammasta kulki sänkipellolla ja siat tyrkkivät tyhjää saavia navetan edessä. Näitä eläimiä katselivat pojat miltei omikseen. Rannassa oli ruuhi ja suuri vene. Veneessä sopi kuljettaa eläimet Espoon tullin kannakselle asti. Pyykkilaiturin kahden

puolen seisoi tuuhea kellastuva kaisla — tämä kaislakin oli suojeleva heidän retkeään.

Poikain takana leveni silmäkantamattomiin autio maa, kallio kallion vieressä, rotko- ja notkopaikoissa laihaa pensasta ja kitukasvuisia mäntyjä. Edessäpäin olivat kaupungin »plantaget», tynnyrin- ja kapanalat, joista sekä porvarit että käsityöläiset saivat elatuslisää ja joita tarpeen mukaan myytiin ja vaihdettiin. Annettuun satonsa, nauriit, tupakat, herneet ja humalat, ne nyt harmaina odottivat talven tuloa. Turuntie kulki kallioiden ja ryytimaiden läpi, kapeana, vetisenä ja vajottavana, syvät hevosenjäljet täynnä vettä.

— No, pojat, sanoi Kulilberg yht'äkkiä ja kääntyi kaupunkiin päin, jonka turvekattoisia taloja tuskin erotti kallioista, joihin ne olivat pureutuneet kiinni, — nyt mennään kotiin yksitellen ja ollaan hiljaa. Kelpaako tuo Henni laivapojaksikaan — sellainen on yhtä välttämätön kuin porsas. Tahtoisitko sinä, saparo, kerran katsella maailmaa mastonlatvasta? Taidat pelätä. Onko täällä muitakin jänishousuja? Kuka teidät tietää...! No, tulkaa sitten ja tehkää lupaus. Mutta hiljaa, ettei Töölön akka kuule.

Leijonat hävisivät rotkoon, missä heidän hiileksensä tuskin enää hehkui.

Seuraavana aamuna levisi kaupungissa huhu, että Gagneurin peräsin on löydetty. Kalastajat olivat kuljettaneet sen maihin ja näyttivät sitä veneessä Kaupunginlahden laiturissa.

Iiskenpoika kuuli uutisen, kun hän hautausmaan ränsytyneeltä aidalta hyppäsi torille — hän oikaisi siitä usein näin aamuisin. Siinä kohtasi hänet Selin, kirkkoväärti, ja kehoitti häntä lähtemään rantaan uutisia kuulemaan.

Sanaa sanomatta otti Suthoffin renki pullon taskustaan ja tarjosi kirkkoväärtillekin ryypyn. Tunnossaan hän kyllä tiesi, minkätähden häntä otti niin oudosti rinnasta: varmaan siinä nyt tulee todistus siitä, että laiva on hukkunut. Ääneen hän sanoi kuulleen, että Gagneur jo olisi Ahvenan rannassa — mitenkä peräsin sitten olisi tullut tänne? Uudelleen ryypätessään hän ajatteli: laiva on kai mennyt haaksirikkoon täällä omilla vesillä.

Ruutanat varjelivat löydettyä esinettä ikäänkuin se olisi ollut kullasta tai hopeasta. Koko yön oli kaksi poikaa nukkunut Tafastin kangasteltan alla. Ja kun merimiesten vaimot pyrkivät peräsintä katselemaan, niin pojat näyttivät sitä vain matkan päästä. Vaimot, jotka eivät tavoitelleet mitään muuta kuin tietoa siitä, olivatko he nyt leskiä vai vieläkö heidän elättäjänsä olivat hengissä, itkivät ja älmensivät aikansa, mutta eivät tunteneet peräsintä ja toivoivat niin kauan kuin mahdollista, ettei peräsin kuulunut laivaan, joka oli lähtenyt tuomaan rikkaan kauppamiehen hopeita. Se, jonka täytyi tuntea peräsin, oli Sorsan Matti, seppä, sekä Suthoffin renki.

Naurislyhdyn valossa näki Iiskenpoika peräsimen. Siinä oli hyvä, huolellisesti raudoitettu ja tervattu peräsin, joka yläpäästään oli murtunut. Hän ojensi pojille pullonsa ja tarkasti löytöä. Totta puhuen ei hän ikinä ollut katsellut Gagneurin peräsintä. Hän tunsu ruuman, mihin säilytettiin tavaraa, ja sen kauniin kojun, missä hänen herrasväkensä matkustaessaan nukkui.

— Ei, pojat, sanoi hän sylkien eteensä, — ei tämä ole siitä laivasta. Liian pienikin on.

Pojat kirosivat ja vakuuttivat, että jumaliste, tämä on juuri Suthoffin hopealaivan peräsin. Muitakin laivan kappaleita on ajautunut Susisaarille. He odottivat nyt palkintoa, sillä olihan sanottu, että pienimmästäkin tiedosta tulee hyvä palkinto.

Iiskenpoika joi ja vakuutti, vakuutti ja joi. Tämä peräsin ei ollut se oikea, sen saattoivat luotsit todistaa ja vaikkapa piru itse!

Astellessaan yli vajottavan kaatopaikan Meritielle Iiskenpoika yhä varmeni uskossaan, että Gagneur on hukunut tässä varsin omilla vesillä.

Kuka nyt olisi se suuri ja hyvä herra, jolle Hedulla kihlataisiin, ennenkuin laivan haaksirikko tulee tiettyksi? Hän kävi ajatuksissaan läpi joukon nuoria herroja sekä Helsingissä että Haminassa ja Tukholmassa. Mutta ne olivat joko liian korkealla tai liian matalalla. Olihan täällä kotinurkissakin sellaisia kuin luutnantti Sjöstierna, oikein komea nuoriherra, kunhan haavoistaan paranee. Ja kapteeni Ehrensward, joka ampuu kuin itse piru — niin ampui Domarbyn vuorelta, että amiraali-

kin ihmetteli —, jollei jo liene naimisissa. Kaikkein paras voisi kuitenkin olla kapteeni Granatenhjelm, joka on niin hurskas mies, että hän haavoittunutta vihollistakin armahtaa. Ja onhan täällä kauppiaittenkin joukossa jokunen, joka lyö korttia maaherran luona . . . Isä lasten armias, Hedullalle ja sitten Kristalle hyvä sulhanen lähetä, heidät paiseista ja kolotuksista paranna ja herra kauppamies itsekin vielä terveeksi tee. Sinun nimesi kunniaksi. Amen.

Lyhdyn alla, joka näin pimeänä aikana riippui Suthoffin puodin ovenpielessä, seisoi jo ihmisiä odottamassa puodin avaamista. Iiskenpoika aavisti, että he puhelivat Gagneurin peräsimestä ja muustakin, mikä koski hänen herransa perhettä.

Amen, amen, ajatteli renki, kolistellen pullosta viimeiset pisarat kurkkuunsa ja ruveten jo kaukaa selittämään puotiin tahtojille, ettei peräsin ollut Gagneuristä, mutta löytöpaikkaa heti vain vaadittiin! Nyt oli ratkaisevaa, mitä seppä sanoisi peräsimestä. Hän oli joutunut sen raudoittamaan sodan aikana lokakuunmyrskyn jälkeen, jolloin Itämeri tuhosi kokonaista neljä laivaa. Mutta nämä peräsimetkin olivat kaikki uusitut ja maanneet pajassa yhtäikaa. Eikä Sorsakaan voinut vannoa, oliko tämä peräsin »Göta Leijon» laivasta, vaiko »Den unga Mariasta», vaiko Gagneuristä. Neljännen laivan nimeä ei hän muistanut, se oli hollantilainen laiva.

Sill'aikaa kun kaupunki näin seurasi tapahtumien kehitystä Suthoffin talossa, hopealaivan kohtaloa ja varsinkin rikkaan kauppamiehen naimaikäisen tyttären elämänjuoksua, kävi Hedvig Ulrika Suthoff läpi pimeän taudin ja heräsi eräänä päivänä iloissaan ja voimistuneena. Hän oli omassa vuoteessaan lastenkamarissa, aurinko paistoi äidin ompelupöytään ja suureen tammi-kaappiin, missä leijonanpää piteli hampaissaan messinkirengasta, ja peiliin, jonka lasi oli rikki ja jossa auringsäteet paloivat ja sähisivät.

Mitä olikaan tapahtunut? Missä olivat hänen vaatteensa? Missä olivat kaikki ihmiset? Ei kuulunut muuta kuin varpusten raksutus katolla. Vaatteita ei näkynyt, ei ompelupöydälläkään. Olivatko ihmiset kirkossa? Varmaan oli pyhä. Tuntui ihmeen hyvältä vällyjen alla.

Mutta nämähän eivät olleetkaan hänen omat vällynsä! Mitenkä hänen kätensä olivat näin kauniit ja valkoiset? Mitä oli tapahtunut? Tyttö tahtoi nousta istumaan, mutta aurinko uuvutti niin, ettei hän päässyt paikalta.

Yhfäkkiä tuntui siltä kuin joku olisi ollut huoneessa. Se tuli vuodetta kohden ja katseli häntä. Se painui hänen puoleensa. Hedulla tunsu valoa ja lämpöä kasvoiltaan, jokin suloinen tuoksu ympäröi häntä. Hänen huuliaan kosketeltiin.

Häntä huumasi niin, ettei hän voinut liikahtaa.

Siihen hän havahtui, että ponnisti pystyyn, tahtoi avata silmänsä, tahtoi ojentaa kätensä.

Kun hän vihdoinkin sai silmäluomensa nousemaan, vuotivat kyyneleet, niin ettei hän nähnyt mitään muuta kuin lämpöisen valon, jota huone oli täynnä.

Hänen huulensa olivat vielä kosteat!

Mitä hänelle olikaan tapahtunut? Kuka täällä oli käynyt? Hän kuumeni, kun näitä ajatteli, sukelsi vällyjen alle ja itki ja nauroi. Ei koskaan ollut tuntunut tällaiselta, hän ei tuntenut itseään eikä ymmärtänyt enää mitään. Ei voinut ajatella eikä muistella. Sydän vain löi ja huulet vapisivat ja odottivat.

Hän oli käynyt täällä, hän, kapteeni von R:n poika.

Kyynelten yhä vuotaessa Hedulla saneli itselleen, että hän oli käynyt täällä ja että hän hänestä piti enemmän kuin kenestäkään muusta.

Mutta mitenkä hän olisi voinut tulla tänne? Tyttö nousi istumaan ja lasi jalkansa permannelle. Hänen jalkansakin olivat valkoiset, yhfäkkiä hän nyt muisti oleensa hyvin sairas. Hänen yllään oli suuri paikattu paita, joka ei ollut hänen omansa. Hän oli hullunkurisen laiha ja pitkä — mahtoiko olla hyvin rumakin? Ikkunasta ei kukaan ollut voinut tulla, ja ovikin on kiinni. Oliko hän nähnyt unta? Unessako kapteeni von R:n poika oli kumartunut hänen puoleensa aivan niinkuin silloin metsässä, kun he Kristan kanssa odottivat kuolemaa? Hän oli silloin ojentanut heille leipää. Nyt hän oli ojentanut huulensa. Hänelle, Hedullalle yksin. Unessa. Kaikki oli sittenkin ollut unta. Kukaties hän kuitenkin oli täällä jossakin likellä. Oli. Koska oli näin ihmeellistä. Näin ihanaa. Ettei kukaan vain

nyt tulisi ja näkisi häntä. Ettei tämä kaikki vain loppuisi, ettei tämäkin olisi vain unta!

Tämä hetki oli totta. Hän näki itsensä peilistä, joka oli halki.

Hänen yllään oli suuri paikattu paita. Se tuntui karkealta, kun siihen koski.

Hän ei enää käsittänyt, minkätähden hän oli näin oudon näköinen, mutta sitten hän ymmärsi, että hänen päässään oli jäljellä hyvin vähän hiuksia.

Hän ei huoli minusta, minä olen liian ruma! ajatteli hän ja väsymys palasi hänen ruumiiseensa, jossa ei enää ollut tuskia. Tauti oli vienyt hänen hiuksensa, saattoi kestää kauan, ennenkuin ne kasvavat.

Jollei hän huoli minusta!

Mutta minä rakastan häntä!

Hänen mieleensä johtui, että äiti oli kertonut heidän, isän ja äidin, heti pitäneen toisistaan, silloin Haminassa, pääsiäisen ja markkinain aikaan. Hän, Hedulla, ei ollut ymmärtänyt mitään, ennenkuin nyt vasta.

Tällaista se oli, tällaista kipeää ja suloista!

Tämän päivän perästä parani Hedvig Ulrika Suthoff nopeasti. Kun hän ensi kerran astui isänsä vuoteen ääreen, yllään vihreä kamlottipuku, joka oli pienennetty hänen äiti-vainajansa hameesta, niin hänen isänsä tuijotti häneen kuin aaveeseen, kädellään viitaten, että hän menisi pois. Iiskenpoika syleili kyökissä hänen polviaan ja puhutteli häntä Jumalan nupuksi, Neitsyt Maarian orjanruusuksi ja kaupungin kauneimmaksi tytöksi, joka saa sulhasia niin paljon kuin tahtoo, amen. Vielä heikkona ja laihtuneena kohtasi Hedulla kotinsa portailla äitinsä vanhat köyhät, jotka lankesivat polvilleen ja kiittivät Jumalaa siitä, että Hän oli tehnyt terveeksi »sen vainajan tyttären, joka oli kuin äitinsä ilmetty kuva».

Tieto Suthoffin vanhemman tyttären parantumisesta levisi nopeasti. »Kyllä minä vielä kauppamieheltä otan palkkani», sanoi kauppapalvelija Suthoffin puodissa. »Minä hänet luritin terveeksi, tällä klarinetillani, piru vie.» »Hän elää sadan vuoden vanhaksi», ennusti Stier raatihuoneen kellarissa kuullessaan, että Hedulla Suthoff oli noussut vuoteesta, »sellainen tohtori minä olen, olen, piru vie, ja minut tämä helvetin kaupunki panee

viralta! Minä parannan tinktuureillani sellaiset ruttopaiseet, ja Helsingin raati — tarttukoot rutto ja paiseet Helsingin raatiin!» Kun Skolastika Uhrväderille kerrottiin apteekkarin sanat, niin »Töölön tohtori» lyyskähti kyykyllään ja oli pakahtua nauruun. »Das lass' ich mir gefallen», hihkuili hän ilmoille, »vai Stier, vai apteekkari hänet paransi: hyyskään minä kannoin kaikki hänen tinktuurinsa — ja sieltä ne taisivat olla kotoisinkin!»

Hedulla Suthoffin parantumista pidettiin ihmeenä. Mitä lienee Jumala tarkoittanut. Muutenkin oli tyttö käynyt melkein läpikuultavaksi, ikäänkuin hänen sisänsään olisi ollut palava kynttilä.

Silloin kun ei vielä kunnolla pysynyt jaloillaan, hän seisoskeli ikkunassa ja katseli kotinsa pienistä vihertävistä ruuduista hautausmaalle, missä Suthoffin perhehautaa kiireellä muurattiin ennen kylmien tuloa. Hedulla hymyili ja painoi kädellä milloin sydäntään, milloin silmiään. Hänen teki mieli ääneen lausua: minä rakastan! Jos hän vielä olisi ollut metsässä, niin hän olisi noussut hiekkaiselle kummulle ja piirtänyt sormellaan keltaiseen maahan: minä rakastan. Ja jos kapteeni von R:n poika olisi ollut hänen vierellään, niin hän olisi kirjoittanut: minä rakastan teitä. Mutta nyt täytyi vain painaa huulensa kiinni, sillä ne pyrkivät ilmiantamaan häntä. Krista oli tuotu tähän samaan huoneeseen. Kristan jalkoja särki. Hän hengitti ääneen ja hänen otsalleen nousi yhtä mittaa hiki.

On paha, että minä nauran, ajatteli Hedulla, mutta minä olen niin onnellinen, minä rakastan, tällaista se on!

— Miksi nuo raatiherrat kävelevät meidän talon ulkopuolella ja tarkastavat joka paikkaa? sanoi hän ääneen.

Mutta hän ei odottanut sisareltaan vastausta, vaan huomasi, että pöydällä oli tomua, johon saattoi kirjoittaa. Ja niin hän valkoisella, laihtuneella sormellaan alkoi kirjoittaa jotakin siitä, mikä täytti hänen mielensä.

Se täytyi nopeasti pyyhkiä pois! Näkikö joku? Viirikukko, ei kukaan muu. Kristan silmät olivat kiinni ja hänen pienet kätensä pusertelivat vällyä. Oliko hän kipeä? Hedullan oli kuitenkin mahdoton nyt ajatella mitään surullista. Pidellen kiinni kaapista hän muisteli Kolmen Kruunun marssia ja hypperi sen tahdissa. Kaa-

pin päällä oli paksulta tomua, siihen olisi voinut kirjoittaa miten paljon tahansa. Mahtoiko hän vielä osata kirjoittaa? Todella — mahtoiko hän muistaa kirjaimet? Mahtoiko mamsseli Argillander vielä elää? Monta kertaa hän, Hedulla, oli saanut sormilleen vitsaa kirjoitusharjoituksien tähden. Hän ajatteli nyt, mitä kirjaimia tarvitsisi, ja piirsi niitä yhä sormellaan kaapin seinään. Kirjoittaminen saattoi tästä puoleen käydä hänelle hyvin tarpeelliseksi. Jos mamsseli Argillander vielä elää, niin hän nyt saa Suthoffin Heddasta hyvän tapaisen oppilaan. Yhfäkkiä yllätti tytön pyörryttävä aalto, joka kulki läpi koko ruumiin. Hyvä, että pääsi vällyjen alle kaatumatta. Taasen tuntui siltä kuin kapteeninpoika olisi ollut huoneessa. Ehkä hän jo oli tullut kaupunkiin. Täytyi koettaa puhua Iiskenpojalle. Täytyi päästä pystyyn! Oliko Krista noin sairas? Hän imi huuliaan, niin että ne olivat aivan siniset. Ja hän, Hedulla, vain oli näin onnellinen ja iloinen. Mutta keneltä vieras herra häntä pyytää, jos isä kieltää häntä tulemasta sisään, niinkuin isä nykyään kuuluu tekevän kaikille. Täytyy puhua isälle. Mutta miten sen voi tehdä?

Krista on ensimmäinen, jolle täytyy puhua tästä ihmeellisestä asiasta. Mutta ei vielä. Vasta tänäänhän Hedulla itsekkin on saanut sen tietää.

Ja tyttö oikaisi itsensä vällyjen alle ja näki ilmielävänä vieraan sellaisena kuin hän oli ollut kumartessaan heidän puoleensa ja sellaisena kuin hän oli tähännyt lintua tai taittanut oksia tehdäkseen havumajan. Ei mitään Hedulla vielä silloin ollut ymmärtänyt. Vasta tänään!

Täytyy päästä pystyyn. Muuten saattaa käydä niin, että kapteeni von R:n poika jättää Helsingin.

Sinä päivänä, jolloin Hedulla Suthoff ensi kerran pääsi kadulle, oli auringonpaiste ja pakkaneen. Ja ikäänkuin ihmiset olisivat häntä odottaneet, näkyi heitä nyt kaikkialla. Hedulla huusi ilosta, kun hän näki Eeva Selinin pienten sisarustensa kanssa kantamuksineen astuvan torilta. Eeva oli tullut suureksi ja kauniiksi. Hedulla kävi hänen kaulaansa.

— Onko aivan varma, ettei sinulla ole rutto? sanoi Eeva, oikealla kädellään painaen haukea, joka potki hänen kopassaan.

— Terve minä olen! sanoi Hedulla. — Etkö näe. Minä voin vaikkapa tanssia.

Hän hellitti nopeasti kätensä Eevan kaulasta, sillä kirkkoväärtin emäntä astui esiin nurkan takaa.

— Hyvää päivää, Jumal' antakoon, sanoi hän hengästyneenä, — vai tanssista Hedda täällä. Vai tanssittaa, vai. Herra armahtakoon meitä: äiti on vasta kuollut ja isä taitaa mennä perässä.

— Äiti on taivaassa, sanoi Hedulla nopeasti. — Jumala otti hänet niinkuin Eliaan.

— Vai niin. Suoraan tanssista taivaaseen. Onko Suthoffin lapsille opetettu, että tanssien mennään taivaaseen? Entä tietääkö Hedda sitten, mikä täällä tällä hetkellä villitsee kaupunkia? Se teidän hopealaiva. Herra lähettää myrskyn ottamaan laivan syntisine lasteineen, mutta luvataan palkintoja sille, joka nostaa laivan, ja ihmiset tulevat kuin hulluiksi. Lähdetään, lapset, täytyy kiiruhtaa keittämään matkustavaisille — meillehän ne tulevat, vaikka Tellqvistillä on majatalo.

Hedulla tarttui Eevan käsivarteen. He olivat polvistuneet vierekkäin, kun Väng päästi heidät ensi kerran pyhälle ehtoolliselle.

— Hedda päästää Eevan käsivarren, jatkoi kirkkoväärtin emäntä. — Herraa ei saa kiusata. Jos hän on ruton lähettänyt, niin ei sitä pidä toivottaa muille. Kysytään nyt sitten samalla, tietääkö Hedda, mihin pormestari-vainajan poika on joutunut?

— Mitä minä hänestä? huusi Hedulla, heiluttaen käsiään ilmassa. — Mitä minä olen tehnyt, kun te minua näin kiusaatte? Olen iloinen, kun olen parantunut.

— Vanhempi Wetterhän kävi Espoossa hakemassa teitä. Ja sitten hän läksi hakemaan hopealaivaa merenpohjasta. Hedulla Suthoff ja hopealaiva — ne ovat pirun välikappaleita näinä pahoina aikoina! Raatimies Clayhillsin poika on hänkin kadonnut, raatimies on niin suutuksissaan, että on luvannut tehdä hänet perinnötömäksi. Helsingin pojat varastivat Töölön emännältä

porsaan ja lampaan ja meiltä kissan. Ja sitten hekin Lillgrenin kuunarissa lähtivät etsimään tuota kirottua hopealaivaa. Mutta Jumala lähettikin myrskyn. Ja pojat huusivat hädissään, Susisaarten traktööri heidät siten korjasi ja toi kaupunkiin. Ja kyllä he sen selkäsauvan muistavat, minkä he saivat. Burtzin Nille ei voi selälleen kääntyä, kuuluu aivan vatsallaan makaavan. Sellaista se Suthoffin hopealaiva tekee. Mutta tämä ei estä tanssimista. Ja jos nyt vielä Kustaa Wetter ja Jepu Clayhills ovat hukkuneet, niin sittenhän kai vasta tanssittaakin.

Eeva rupesi nopeasti kulkemaan kuin pakoon. Itkikö hän?

Hedulla näki nyt selvästi, että Eeva yhä vielä piti Kustaasta.

Tyttöä alkoi yhtäkkiä väsyttää ja hän ajatteli, että kääntyy takaisin. Vaan silloin tuli Betty Edelman kantaa suurta olutleiliä, invaliidi Pommer, joka oli saanut ostaa elävän kukon, Töölön emäntä, joka tarjosi Pommerille nauriita, Fortella ja Greta-Liisa, sekä kauempana Aatami, Keppi-Saara ja Dähmanin leskenpoikakin. Mitenkä heitä olikin näin paljon liikkeellä? Jokainen laski kantamuksensa maahan ja alkoi kysellä, miten Hedulla jaksoi, ja yhä useampia kaupunkilaisia kokoontui siihen Korttekaarten kulmaan ja Hedulla joutui jälleen sen ylenannetun ilon valtaan, jota hän oli tuntenut astuessaan kadulle auringonpaisteeseen. Yllään äiti-vainajansa vihreä takki hän punastui vastatessaan kysymyksiin ja kertoessaan, että hänen nykyään aina oli nälkä — kaikki hän olisi voinut syödä, mitä tässäkin näki: tuon kukon, tuon olven, nuo leivät, nauriit! ... Govinia kysyi häneltä ystävällisesti, eikö hänellä ollut mustaa pukua. Rouva Burtz päivitteli, että rouva Suthoff oli kuollut ilman pappia ja sakramentteja. Dähmanin leskenpoika kuului kertovan, että hän aikoi kristilliseen avioliittoon — niin ihmeellisesti oli käynyt, että hän oli saanut takaisin äitinsä ryöstetyt hopeat ja nyt oli morsiamiakin tarjolla. Hän ei ollut vielä päättänyt, kenen hän ottaa, mutta kolmen kesken on valittava. Äveriäitä leskiä kaikki! Joku komea, pitkä upseeri poikesi tieltään ihmisryhmään, keksi Hedulla Suthoffin,

odotti kunnes hän käänsi kasvonsa päin, näki hänen punastuvan ja hymyili.

Hedulla tunsu hänen ajatelleen, että tyttö on käynyt kauniiksi. Ja hän tuli hyvin punaiseksi nyt muistaessaan tuntematonta miestä, jolle hän tahtoi olla kauniimpi kuin kaikki muut.

Fortelia ja Govinia tarttuivat samassa säikähtyneinä hänen käsivarsiinsa ja taluttivat hänet eroon väkijoukosta. Heidän täytyi huomauttaa Aatami Eerikinpojalle, että hän jättäisi juttunsa toiseen aikaan. Aatami hoki nykyään yhtä ja samaa: Gagneur on Suthoffin rantaitan alla Kaupunginlahden rannassa. Aatami-parka tuntui taasen olevan aivan sekaisin.

— Meidän täytyy viedä ostoksemme kotiin, sanoi Fortelia ihmeen ystävällisesti, — mutta Greta-Liisa tulee sinun kanssasi, Hedulla, jos välttämättä tahdot kuljessella kaupungilla. Katso, et ole enää lapsi, nuorelle tytölle ei sovi kaikki, mikä sopi lapselle. Lähtekää Hedullan isän kauppaan. Varmaan siellä on surupukukankaitakin. Kyllä kai meidän täytyy ruveta pitämään sinusta, tyttöparka, vähän huolta, kun ei sinun isäsi tee sitä.

Hedulla pujotti kätensä Greta-Liisan kainaloon ja ajatteli: jos minä kertoisin, jos minä kertoisin! Mutta hän säikähti samassa tätä ajatustakin ja hillitsi sydäntään, jonka lyönnit tuntuivat hänen omaa käsivarttaan vastaan. »Minä olen kapteeni von R:n poika», ajatteli hän uudelleen ja uudelleen, painaen silmäluomensa maahan, jottei Greta-Liisa mitään huomaisi.

Greta-Liisa kyseli, olivatko he saaneet tietoja Tukholmasta ja miten sisar Greta — niin, nythän hänen nimensä tietenkin oli Levi — jaksoi. Ei Hedulla siitä mitään tietänyt, ainoastaan sen hän tiesi, että nyt oli parantunut, että hänen aina oli nälkä, että hän oli iloinen ja valmis vaikkapa tanssimaan!

Greta-Liisa Fortelia kävi sen näköiseksi, että Hedulla kiireesti puhkesi puhumaan:

— Minä tiedän, ettei minun pitäisi ajatella näin. Mutta jos sinä tietäisit, miten paljon me saimme itkeä ja myöskin nähdä nälkää.

Ja Hedulla purskahti nauruun ja nosti iloisesti kätensä

rouva Tellqvistiä kohden, joka tomutti mattoa majatalon portailla, sekä lähti sitten juoksujalkaa isänsä kauppapuotia päin. Oven yläpuolelle oli tullut uusi kilpi: nähtiin maalattuina vihreitä, sinisiä ja punaisia kangaspinkkoja, sokeritoppa, avonainen säkki, josta vuoti kahvipapuja, sekä vielä pieni läjä Kandi-sokeria. Kilven toisella sivulla oli isän nimi maalattuna suurin, mustin kirjaimin. Naapuripuodin oven päällä oli siinäkin uusi kilpi: komea saapas ja sen takana nouseva aurinko. Hedulla juoksi ilon vallassa, kuuli Greta-Liisa Forteliuksen äänen sanovan jotakin, mutta ei kuunnellut mitä, vaan tarttui saman ilon vallassa ovenripaan.

— Iiskenpoika! huusi hän vanhan kellon päristessä vierierissään oven yläpuolella. — Minä olen täällä, minä Jumalan nappu, minä Neitsyt Maarian ruusunmarja!

Mutta myymäläpöydän takanapa ei ollutkaan Eerikki Iiskenpoika, vaan Antres Weckström, ja hänen edessänsä seiso i kaunismuotoinen herra, joka kumarsi kuin luutnantti. Tällä herralla oli otsassa punoittava arpi ja hän sanoi olevansa vanha tuttu, Janne Lustig, joka aikoinaan oli ollut puotipoikana kauppamies Suthoffilakin.

Hedulla kohotti silmäluomiaan: olipa siitä kerjäläispojasta tullut korea mies — hän muistutti hiukkasen, hyvin hiukkasen. ..! Tyttö kävi tulipunaiseksi, kun huomasi Janne Lustigin hartioiden kohdalta muistuttavan tuntematonta, häntä, jonka nimeä ei hän tietänyt. Miehet joutuivat pieneen kiistaan, ja kun Lustig lähti, kääntyi Hedulla vieläkin katsomaan häneen. Ei sentään — kapteeninpoika oli paljon kauniimpi. Mutta minne oli Greta-Liisa joutunut? He olivat täällä nyt kahden Antreksen kanssa. Kun Hedulla kysyi surukankaista, sanoi Antres, että oli pelkästään ilokankaita. Sitten hän kertoi Lustigin tulleen varsin sopimattomalle asialle: kysymään myydäänkö tämä puoti. Hän, Janne Lustig, aikoo sen siinä tapauksessa ostaa. Mutta mikä on Janne Lustig ostamaan kaupungin suurinta puotia? Hän, Antres, olikin antanut hänen tietää, että valtaisa määrä tavaraa oli makasiinissa avaamatta, että Gagneur pian saapuu lasteineen ja että Lustig yhtä hyvin voi kysyä ostaakseen kirkontornin kuin Suthoffin kauppaa.

Vielä kertoi puotipalvelija Jannen saaneen kunniamerkin, kun Haminassa pelasti muutamia jyväkuormia. Tämän kunniamerkin hän oli ripustanut rintaansa, kun tässä viime lauantaina läksi ammattikunnan iltahuveihin. Ja leskiemännät olivat niin hullaantuneet, ettei Lustigin sen jälkeen tarvinnut muuta kuin valita. Mutta silti hän ajatteli tyttöjä. Jopa ajatteli taloa täältä Suurkadulta.

Hedullan teki mieli lähteä pois. Puotipalvelijan puheet tuntuivat pahalta. Aikoiko Janne Lustig ehkä tulla ostamaan heidänkin taloan? Häinkö sitä oli katsellut ja mittailut Hedullan maatessa sairaana?

— Minä tulin katselemaan surukankaita, sanoi Hedulla, muistamatta, että jo kerran oli kysynyt samaa.

— Ei ole kuin ilokankaita, sanoi puotipalvelija ja pujahti kamariin puodin taakse.

Hedvig Ulrika Suthoffin eteen ilmestyi nyt pitkä, musta huilu ja likainen käsi, joka nosti huilun ja alkoi liikkua näppäimillä. Weskstrom hypähti myymäläpöydälle istumaan ja soitti.

— Hyvästi, sanoi kauppamiehen tytär, laskien kankaat pöydälle.

Puotipalvelija päästi klarinetin huultensa välistä, nielaisi ja kysyi:

— Kuuliko Hedvig Ulrika kipeänä ollessaan minun soittavan saunan ovella?

— En. Pitäisi olla surukankaita näin suuressa kaupassa.

— Mitä niistä surukankaista — ilon ajat ovat edessä. Voinhan minä sen tässä samalla sanoakin, etten minäkään mikään lautastennuolija ole. Voin ostaa tämän kaupan minäkin, jos niiksi tulee. Ja minäkin saan niin monta leskeä kuin tahdon. Mutta minäpä en leskistä huoli: tytön haluan! Ja nuoren ja kauniin.

Sillä hetkellä rämähti puotikello ja Skolastika Uhrväder astui ovenavauksesta. Hedulla joutui melkein hänen syliinsä. »Töölön tohtori» pysähtyi, katseli puotipalvelijaan, katseli kauppamiehen tyttäreen ja sylkäisi sitten vihdoin niljaiseen permantoon.

— Das lass' ich mir gefallen, alkoi suuri akka. — Piru vie sinut, Antres, jollet heitä tätä peliä. Kun

kauppamies nousee vuoteestaan, niin sinä lennät Do-marbyn vuorelle niinkuin tykin syystä! Pysy sinä Elsan luona. Vaan puhutaan niistä toisen kerran. Eikö Iiskenpoikaa täällä olekaan? Purutupakkaa tulin hakemaan. Yhdellä äyrillä.

Kun kauppamiehen tytär oli lähtenyt ovesta, sanoi puotipalvelija:

— Noita!

Lastikka, joka jo hänkin oli menossa, käänsi nurin hameensa taskun — se oli paksusta, valkaisemattomasta palttinasta ja niin suuri, että sinne hyvin mahtui vastasyntynyt lapsi. Tällä kertaa siellä oli vain pahkan ruupuja ja saippuakappale. Lastikka asetti nämä myymäläpöydälle puotipalvelijan eteen.

— Das lass' ich mir gefallen. Parantuipa kuin parantuikin isäntäsi tytär. Olipas vain Skolastika Heikintyttäreillä sellaiset tinktuurit. Niin oikein, purutupakkaa tulin hakemaan. Samaa kuin viimeinkin ja yhtä paljon. Mitä sinä, Antres, siellä hoet? »Ruumiinpesijä» — niinkö sinä sanoit? Niin oikein, Rajalin vainajan vasta kävin pesemässä, saippua on vielä märkä, täytyihän auttaa Agata-parkaa.

Puotipalvelija pudotti kyynärkepin pään avulla saippuanpalasen hyllyltä permannolle ja sylkäisi hänkin.

— Pelkäätkö sentään kuolemaa? sanoi Lastikka ja nauroi. — Ole mikä olet, mutta jätä isäntäsi tytär rauhaan.

Puotipalvelija otti saippuan päretikun nenään, avasi oven ja viskasi kaikki tyynni niin kauas kuin taisi.

Seisoen isänsä puodin ovella näki ja aavisti Hedvig Ulrika, mitä sisällä tapahtui. Hän oli yrittänyt ajatella: minkätähden minun isäni möisi puodin, koska hän juuri on Hollannin maalta tuonut paljon tavaraa eikä yhtään surukankaita? Ja vielä hän oli yrittänyt ajatella: ehkä Lastikka voisi saada selvää, minne kapteeni von R:n poika on mennyt. Tämän viime ajatuksen jälkeen tyttö silmillään seurasi auringonsäteitä, jotka kauniisti paistivat nimeen »Jakob Suthoff», Korttekaarteen ja sotilaihin, kallistuneeseen virstantolppaan, lintuihin, jotka hautausmaan pihlajista pudottelivat marjoja, ihmisiin,

koiriin, kirkkoon ja taloihin. Lastikka näytti vielä ovesta hampaitaan Weekströmille ja korjasi sitten jäätyneestä rapakosta saippuansa. Hedulla ajatteli: hetken perästä rupean häneltä kysymään, onko kaupungissa näkynyt sitä pitkää nuorta herraa, jonka Lastikkakin näki silloin, kun he tulivat pakolaisuudesta, — hetken perästä, ei aivan vielä.

— Se on sitten hunsvotti tuo Weckströmin Antres, sanoi Lastikka. — Das lass' ich mir gefallen! hän ostaa puodin, hän tahtoo tytön eikä leskeä, hän ei ole lautastennuolija, hän muka paransi soitollaan . . .

Hedullaa ärsytti ihanasti kaikki, mitä torilla ja teillä tapahtui: ihmisten liikkuminen, lasten leikkiminen, vastaantulijoiden tervehtiminen, koirien haukahtelu, kukkojen laulu — teki mieli laulaa ja lähteä juoksemaan. Suurkadulle, siihen, missä apteekkari, teurastaja Holm ja useat kauppamiehet asuivat, oli tullut korkea, punainen lauta-aita, täynnä kilpiä, jotka ilmaisivat täällä asuvien ammatin. Niinpä apteekkari oli merkitty paksulla, vihreällä käärmeellä, jonka punaisen keltainen häntähuippu muodosti soman silmukan ja pää joi vettä läpinäkyvästä maljasta; teurastajaa ilmaisi mulkosilmäinen häränpää, jonka sieraimista suitsusi verta; ja satulaseppää kolmella kruunulla somistettu kullanväriäinen satula. Lautaidan takana leikittiin ja tapeltiin. Hedulla ajatteli: missä lienee portti, ei olisi asia eikä mikään tarttua tuohon koivunoksaan ja hypähtää aidalle katsomaan, mitä siellä oikein tehdään.

— Oletpa parantunut, sanoi Lastikka tarkaten potilaansa iloisuutta, — oletpa. En olisi uskonut. Ruttoa se oli, mitäpä muutakaan. Mutta et enää muista mitään ikävää — et! Nyt täytyy ruveta parantamaan sisartasi. Kovin on kylmetyttänyt jalkansa. Stier sanoo, että ovat sahattavat poikki. Olen minä sitäkin nähnyt, kun ennen Töölön sairashuoneella olin väliskärin apulaisena. Mutta ei — ehei!

— Kuule, virkkoi Hedulla, keskeyttäen hänen puheensa, — tottahan muistat sen vanhan miehen, joka saattoi meidät, Kristan ja minut, maantielle. Hän lupasi tulla Helsinkiin. Minä tahtoisin kiittää häntä. Ja isänikin antaisi hänelle vähän rahaa — köyhä, vanha mies

voisi tarvita pienen lahjan. Jos kuulet jotakin hänestä, niin tule sanomaan minulle, tuletko?

Että hän saikin sen niin hyvin sanotuksi, vaikka sydän iski syviä, levottomia lyöntejä.

— Vanha? sanoi Lastikka. — Eihän maarin hän vanha ollut.

Hedvig Ulrika Suthoff kuumeni tulipunaiseksi ja koetti pitää puoliaan:

— Pyörryttää, ei ole poltetauti aivan poissa. Olihan se mies enemmän vanha kum nuori. En oikein muista. Mutta köyhä hän ainakin oli. En muista.

Skolastika Uhrväder pysähdytti vasta parantuneen potilaansa, niiasi niin että helmat töksähtivät maata vastaan ja nauroi. Hän nauroi nauramistaan. Hedvig Ulrika tavoitteli sanoja, mutta vain kyyneleet tulivat esiin.

— Das lass' ich mir gefallen, sanoi Lastikka vihdoin, ei puhuta mitään enää. Katsos, kukkaseni, minä puetin morsiamia, ennenkuin rupesin pesemään ruumiita. Kyllä minä sen vanhan miehen heti tunnen, jollei hän ole ajanut partaansa ja tukkaansa. Kuka hän sanoi olevansa?

— Emme kysyneet, sai tyttö vaivoin suustaan.

Luiseva vaimo loi häneen katseen silmistään, joiden terää ympäröi valkoinen rengas, niinkuin muutamilla hevosilla — foormanni Hällillä oli sellainen ennen sotaa. Ja senjälkeen ei Hedulla enää salannut parantajavai-
molta mitään. Hän tosin ei mitään kertonut, mutta vaimo ymmärsi pelottavasti kaikki itsestään.

— Juh-hei, sanoi Lastikka, — ju-hei! Jo minä sen äsken näin, että poikia ajattelet, terveeksi olet tullut. Das lass' ich mir gefallen! Kyllä minä sen vanhan miehen kaivan esiin, vaikkapa maan alta, ja sitten tutkitaan, mikä hän on ja kelpaako hän vävyksi Suthoffin taloon. Aatelia sinne pitää olla, et taida tietääkään, kukkaseni, että isälläsi on kaikkea muuta paitsi aatelis kilpi. Etten nyt arvannut katsella miestä, minä karvasilmä, minä vanha Töölön tohtori. Kas, näin sodan aikoina niitä kuljeskelee metsissä ylhäisiä ja alhaisia. Ettet sentään ottanut selkoa, sinä lapsi, oliko rikas vai köyhä, parempaa säätyä vaiko huonompaa. Lupasiko varmasti tulla isäsi luo — mutta eihän tuo toki uskal-

tane astua sellaisen miehen likellekään, jollei ole arvoa ja varallisuutta! Mutta kuulehan, kukkaseni, ettei vain olisi petkuttanut. Jos olisi nainut mies — mitä siihen sanot? Olen puettanut morsiamia, ennenkuin puetin ruumiita, ja sokerikonvehdin sinusta puettaisin, sinä autuaasti nukkuneen äitisi lapsi. Ja jos hän on suuri herra, niin sellaisia häitä ei ole Helsingissä nähtykään.

— Juh-hei, sanoi Lastikka, — juh-hei! Jo minä sen sellaisia kuin sekin Antres. Saat nähdä, ettei hän ole antanut minulle oikeata nuuskaa, vaan homehtuneita tupakanlehtiä. Hän muka paransi, hän luritti terveeksi ...! Tässä seisoo se, joka paransi: minä! Se hopealaivakin saisi nyt löytyä, jos sattuisi se »vanha mies» olemaan köyhä jalosukuinen, sinistä verta ...

Uhrväder vuoroin puhui, vuoroin ajatteli, mutta siinä ei ollut suurta eroa. Hedvig Ulrika Suthoffin mieleen hän kylvämällä kylvi levottomuutta.

Hänen tuntematon ystävänsäkö nainut mies? Hän — petkuttaja! Se ei ollut mahdollista, sen näköinen ei ole petkuttaja! Ja tyttö näki hänet edessään sellaisena, jommainen hän oli ollut sinä päivänä, jolloin he kuvittelivat, että oli pyhä ja he kaikki olivat peseytyneet lammikossa, vaikka oli niin kylmä. Kapteeni von R:n poika oli silloin tullut metsästä paljain päin ja hänen otsansa oli ollut korkea ja valkoinen. Varmaan hän oli köyhä jalosukuinen ja hänen vanhempansa tahtoivat häntä naimaan vertaisensa, nuoren kreivittären tai vaapaaherrattaren. Ehkäpä hän jo oli kihloissa tämän kanssa. Jospa isän aarteet löytyisivät! Rikkaan kauppias Suthoffin tytär vaistosi, että Gagneurin hopealasti saattoi käydä hänelle kohtalokkaaksi, ja hän toivoi palavasti, että Leijonat, Ruutanat, kalastajat tai kuka tahansa löytäisi hopealaivan. Mutta Lastikka hänen vierellään puhui puhumistaan pahoja ikäviä asioita.

— Älä enää sano mitään, pysähdytti tyttö hänet yhtäkkiä. — Sinä olet saanut tietää tällaisen salaisuuden ja puhut kaikki tyynni ensimmäiselle vastaantulijalle. Katsot minuun pitkään. Älä suutu, Skolastika! Olet minut parantanut ja saat puettaa minut morsiameksi, jos vain ylkäni sen sallii. Mutta sinä ajattelet niin ääneen, että kaikki sen kuulevat. Minäkin juur'ikään kuulin,

kuinka sinä sanoit: »Jumaliste, Suthoffin ranta-aitan luona seisoo tälläkin hetkellä kansaa tuijottamassa mereen — se ei loppu, ennenkuin joku tulee päättään lyhyemmäksi.» Jos sinä minun salaisuutenikin näin ajattele julki!

He seisoivat residenssitalon puutarhan takana ja katselevat Suthoffin ranta-aitan laiturille, jolla näkyi sekä poikia että vanhuksia. Uhrväder aikoi ruveta selittämään, että hän kyllä tietää, kenen läsnäollessa hän ajattelee salaisia asioita, mutta silloin saapui nopein askelein Tellqvist ja hänen kintereillään raatihuoneen palvelija. Tellqvist oli niin kiihdyksissään, että hän juoksujalan eteni loppumatkan tavoittaakseen ihmiset, ennenkuin he hajaantuivat. Poikaset kuitenkin huomasivat hänet ja vilistivät ranta-aittojen taitse tiehensä. Kuului Tellqvistin uhkaava ääni ja Aatami Eerikinpojan lepertely. Tellqvist piteli vanhusta niskasta ja lupasi heittää hänet mereen. Koira alkoi ulvoa. Lautakäytävällä, joka johti ranta-aitoille, se istui pikimustana ja silkinkiiltävänä, kuono taivasta kohden, haukkasi muutamana kerran louskuttaen ilmaa ja ulvoi sitten pitkään ja läpituokevasti.

Uhrväder kävi kasvoiltaan palttintaharmaaksi. Hän tarttui tytön käsivarteen ja läksi juoksujaalkaa kuljettamaan häntä kotiinpäin. Ja kun he pääsivät Alaisen-Kluuvin mutkaan, pysähtyivät he, ja Uhrväder kopeloi poveltaan putelin, jonka suulta hän vetäisi rieputapin, ojentaen pullon tytölle. Hedulla otti kulauksen, ja Töölön tohtori joi syvältä. Hetkeksi he unohtivat koiran ulvonnan, mutta sitten se kuului jälleen. Lastikan kasvot kävivät sinipunaisista sinisen harmaiksi.

— Kyöpelin se näkee, tuo koira, kähisi hän rikkaan kauppamiehen tyttärelle.

Ja sitten hänen huulensa äänsivät jotakin Tellqvististä ja Hirsipuuvuoresta. Mutta viina oli helpottanut Hedullan suurta levottomuutta aivan kuin hänen tuskiaan sairauden aikana niin monta kertaa. Ja hän tunsi yht'äkkiä sieraimissaan ruoan hajun, joka tunki ulos majoista, ja häntä alkoi hiukaista.

— Muistathan, mitä olet luvannut, sanoi hän levotto-

mana Lastikalle. — Minä tahtoisin, että minun isäni saisi antaa tuolle köyhälle vanhalle miehelle lahjan.

Kyöpeleitä ja hirsipuita! ajatteli Uhrväder, mutta vastasi, että hän kyllä etsii hänet, tuon köyhän vanhan miehen; silmistä hän hänet tuntee, vaikka hän olisi ajanut tukkansa ja partansa. Hänellä oli hyvin siniset silmät.

Totta! ajatteli Hedvig Ulrika Suthoff. Kuinka hän olikin sen unohtanut. Hänellä oli hyvin kauniit siniset silmät.

Korttekaartessa lyötiin keskipäivän tunti. Raatimies Burtzilla lemusi jänispaisti, jossakin muualla keitettiin herneitä ja nauriita. Heillä kotona kärisi sianliha ja Hedullan valtasi niin uuvuttava nälkä, ettei hän kiinnittänyt mitään huomiota siihen ilmoitukseen, minkä palveluspiika teki: provianttimestari Weckström pistäytyi aamulla pihassa ja toi siankyljen ja tuon suuren limpun. Hedulla istuutui väsyneenä penkille ja alkoi syödä. Hän ei ajatellut mitään.

Hän ei edes huomannut, mitä hänen sisarelleen oli tapahtunut: hän oli parantunut vaikeasta särystä ja tuli kävellen Hedullan luo.

— Katso, sanoi Krista, — minua ei särje, voin astua jaloillani. Ja Stier kun lupasi sahata ne poikki. Olen niin onnellinen.

Vihdoinkin Hedulla huomasi, että Kristalle oli tapahtunut suuri armo. Hän huomasi myöskin, että oli syönyt sen miehen tuomaa ruokaa, jonka hänen isänsä oli kironnut.

— Weckström on ostanut hevosia ylämaasta. Vielä ennen joulua hän käy Viipurissa. Kysyi, tahdommeko lähettää terveisiä Vesiportinkadulle.

Hedulla punastui. Hänestä tuntui kovin pahalta. Häntä suututti.

— Onko provianttimestari ennen käynyt viemässä terveisiä isän kotiin Vesiportinkadulle? Jos hän vielä tuo tänne jotakin, niin ei saa ottaa vastaan.

Sekä piika että Anna Kristina katselivat häntä ihmeissään. Vihdoin sanoi piika, että mitä tässä olisi pataan pantu ilman Weckströmiä.

— Mutta tästäpuoleen ei tarvita hänen apuaan, pysyi Hedulla kiihkeästi sanoissaan.

Vasta tällä hetkellä hänelle alkoi selvetä isän kirous.

Hedulla kaipasi tällä hetkellä äitiään. Jos hän nyt olisi elänyt, niin hän olisi ilmaissut hänelle sydämensä salaisuuden. Hän kaipasi myöskin isäänsä, joka makasi viereisessä huoneessa ja johon hänen täytyi koettaa turvata.

Hänen täytyi saada isän siunaus.

Sinä iltana kuuli Krista isonsiskon salaisuuden, ja Hedullan tunne voimistui ja varmeni. Sillä Kristakin uskoi tuntemattoman pitävän Hedullasta. Hän oli katsellut häneen sillä tavalla. Esimerkiksi silloin, kun hän tuohisipulla toi heille vettä, niin hän sovitti huulensa juuri sille kohdalle, mistä Hedullakin oli juonut. Ja illalla, kun he panivat maata, kohenteli kapteeninpoika moneen kertaan sammalia Hedullan pään alle. Varmaan hän mieluummin olisi asettunut Hedullan viereenkin, jos olisi uskaltanut. Mutta nyt hän meni Kristan viereen, käänsi hänelle selkänsä ja koetti siten lämmittää häntä. Ilman tätä miestä he olisivat kuolleet viluun ja nälkään.

Hedulla syleili pientä siskoaan ja vastaanotti kiihkeästi korvaansa jokaisen hänen sanansa. He eivät muistaneet sulkea ikkunaluukkuja ja säikähtivät, kun huomasivat miehen seisovan kuunvalossa ruudun takana. Oliko se Skugge? Mitä hän täällä teki? Tai olisiko se...?

Hedulla jähmettyi ensi hetkessä, mutta huomasi samassa, että hän se ei ollut, hän, jota hän ikävöi ja toivoi. Tämä oli pienempi ja käveli vähän kumarassa. Kuka lienee ollut. Minkä tähden Skugge olisi noin juosut? Hänen varjonsa juoksi hänen vierellään kuun valaisemalla kadulla. Se oli kuin pakoa. Kyökissä oli palveluspiian vuode tyhjänä. Kirkas puolikuu viipyi pilvettömällä taivaalla juuri Suthoffin talon yllä, huimavasta kirkaudesta katsellen tallin, navetan, puotien ja muiden rakennusten ovia, jotka olivat ankarasti kiinni, sekä kaivoa, jonka vintta tuntui valvoen odottavan alati janoisia luontokappaleita. Vanhat käyrät omenapuunrungot pihan Suurkadun puoleisessa päässä hohtivat kietoutuneina toisiinsa kuin kuivamaan pingoitettu

verkko ja lehmukset ryytimaan äärimmäisessä päässä levittivät hopeisia latvojaan yli penkkien, joiden lahoavista pinnoista kuura välähteli.

Oli niin autuaallisen hiljaista, että Suthoffin tyttäret painoivat kädet rintaa vastaan vaimentaakseen sydämensä lyöntejä. He eivät pysähtyneet katselemaan, minne äskeinen mies hävisi. He sulkiivat nopeasti ikkunaluukut, katsoivat, että pikkuportti tuli hakaan, ja kiihuhtivat sisään. Missä pikkupiika oli? Olivatkohan Iiskenpoika ja puotipalvelijakaan kotona?

— Lupasihan hän tulla? kuiskasi Hedulla, toistaen jo moneen kertaan tehdyn kysymyksen.

— Lupasi, sanoi pikkusisar vakuuttavasti. — »Missä teidän isänne asuu?» sanoi hän ja sinä vastasit: »Läntisen Kirkkokadun ja Suurtorin kulmassa vastapäätä hautausmaata.» Ja sinä selitit tarkkaan portin ja oven.

Hedulla nyyhki sisarensa poskea vastaan, tehden yhä uusia kysymyksiä ja itse vastaten niihin, kun hänen sisarensa lakkasi vastaamasta. Hän luuli Kristan nukkuneen ja painoi suun omaa käsivarttaan vastaan, jotta se hiljenisi. Äiti joutui kauas ja kauas isäkin. Kaikki loittoni matkojen päähän, koko entinen elämä. Ainoastaan tuntematon oli likellä, hän, rakas, kaunis, kapteeni von R:n poika.

Krista ei nukkunut. Hänen jalkojaan repi. Hän ymmärsi säryn palaavan ja kuuli jostakin kaukaisuudesta Stierin äänen sanovan: ei niistä mitään tule, paras panna poikki yksintein.

Hedulla jo nukkui, kun Suthoffin nuorempi tytär yhä väänteli vällyissään. Hän kuuli kissojen tappelevan ja Antres Weckströmin tulevan kotiin. Antres repäisi portinhakaa, hyppäsi sitten yli aidan ja kirosi pihassa. Kuunvalon viirut, jotka tunkivat ikkunaluukkujen raoista, siirtyivät yli permannon seinään asti. Apteekari Stierin hahmo viipyi jossakin likeisyydessä ja hänen viinasta tuoksuva suunsa sanoi: ei niistä mitään tule, paras sahata poikki yksintein, pääsee sitä liikkumaan kainalosauvojenkin avulla. Ja Krista koetti muistella isonsisarensa onnea ja rukoilla, että tuntematon mies pian, pian tulisi. Ja sitä hän rukoili, että isä antaisi kihlatuille siunauksensa ja että isä paranisi. Niin,

sitä että isä paranisi. Ja myöskin tahtoi hän itse olla terveenä Hedullan häissä, saada kauniin hameen ja tanssia morsiuspiirissä. Kukonlaulu jo kuului, kun hän pääsi helpottavaan hikeen ja nukkui.

Kuka on kapteeni von R:n poika? arvailivat sisarukset, kun olivat kahden kesken. Ei pitäisi Ruotsin valtakunnassa olla kovin monta sen nimellistä. Mutta he eivät tietäneet muita kuin von Rosen nimen. Entä jos hän olisikin sen aatelismiehen poika, jonka pitäisi tulla Helsinkiin maaherraksi? Silloin olisi isäkin tyytyväinen. Tai jos hän olisi edes hänen sukulaisiaan. Täytyi välttämättä ryhtyä valmistamaan isää ystävällisesti vastaanottamaan tyttäriensä pelastajaa, vaikkapa hän tulisi huonoissakin vaatteissa. Sisarukset keksivät, että Hedullan rakastettu oli niiden kuninkaankuvien näköinen, jotka ennen sotaa olivat olleet heillä vierastuvan seinällä kahden puolen isoa peiliä. Missä olivat kuvat nyt? Äiti oli joskus tanssinut peilin edessä ja tehnyt hoviniiauskuksia kuvien puoleen. Kuvat esittivät Erik-kuningasta ja Sigismundia, yllään komeat vaatteet ja kaulassa röyhelöt.

Etteihän Hedullan rakastettu vain olisi kuninkaanpoika, joka on eksynyt hoviherroistaan ja sotajoukostaan? Kun Krista lausui tämän, kävi Hedvig Ulrika aivan kalpeaksi ja virkkoi hiljaa:

— Jumala antakoon, ettei hän olisi kuninkaanpoika, sillä silloin ei hän välittäisi minusta ja silloin minä jäisin naimattomaksi. Sillä kenestäkään toisesta en koskaan välitä.

Joulun hiljaiset hämärät lähestyivät. Suthoffin tyttäret punoivat kynttilänsydämiä, pysytellen isänsä läheisyydessä, joka nykyään kuunteli lastensa kertomuksia naapureista ja kaupungin tapahtumista.

Vieläkään ei kapteeni von R:n poikaa kuulunut. Jollei hän tulekaan?

Varmaan hän tulee jouluksi, päätteli Hedulla. Tuosta ovesta hän astuu sisään. Hän on ajanut hiuksensa ja partansa ja otsa on nuori ja puhdas. Hän kysyy porsuassa, saako kaupppamies Suthoffia tavata ja ovatko ta-

lon tyttäret kotosalla. Hedulla kuulee tämän, mutta hän ei saa kiirehtiä vastaan eikä näyttää iloaan. Kunhan ei isä olisi kovin epäystävällinen! Tuntematon pyytää saada puhutella kauppamiestä kahden kesken. Hedulla seisoo sykkivin sydämin kyökissä. Nyt kuuluu isän ääni: »Tiedättekö kenen kanssa puhutte? Ei ole vielä tultu niin pitkälle, että minä annan tyttäreni maankiertäjälle!» Nyt puhuu vieras. Varmaankin hän sanoo nimensä, koska isän ääni hiljenee ja koska hän jo on ystävällinen, kun avaa kyökin oven ja huutaa: »Hedvig Ulrika, tule sisään!»

Isänsä sairastuoteen ääressä kuvitteli tytär monella eri tavalla rakastettunsa tuloa syntymätaloonsa.

Ei käynyt niin.

Eräänä päivänä, kun isä oli tajuissaan, Hedulla ajatteli, että muuan hyvin tärkeä asia oli kerrottava isälle, ennenkuin hän heikkenee, ja hän kohotti pielusta sairaan pään alla ja puhui ihan likeltä.

— Isä, ette vielä ole saanut äidin terveisiä. Pitäkää vain silmänne kiinni. Minä tiedän, että te kuulette. Me rukoilimme äidin kanssa joka päivä teidän puolestanne, kun olitte Tukholmassa. Äiti kertoi meille, kuinka kainen te olitte, kun hän ensimmäisen kerran näki teidät. Oli kevät ja pääsiäinen. Äiti sanoi, että hän oli tuottanut teille paljon surua, kun hän oli niin iloinen ja lapsellinen. Mutta ei hän tarkoittanut pahaa. Me rukoulimme aamulla ja illalla. Ja aina kun vain emme olleet liian väsyneet. Työ oli kovaa. Monta kertaa oli hyvin vaikeaa. Mutta nyt minä tunnen, miten hyvää se aika on tehnyt. Greta-Liisa Fortelia kysyy, emmekö pelkää täällä. Ja minä vastaan hänelle: mitä me pelkäisimme? Kuljimme eksesissä Anna Kristinan kanssa monta päivää. Metsät olivat loppumattomia: puu puun vieressä, joka puu samankaltainen. Metsässä oli väkeviä petoja. Me olimme kovin pieniä. Meidän isämme oli merten takana ja meidän äitimme oli maan mullassa — niin, isä, mehän vanhan Jaakon kanssa hautasimme äidin: me kaivoimme haudan korkealle mäelle kultaiseen hiekkään, peitimme äidin ylt'yltään vihreihin havuihin — valitsimme kaikkein pehmeimmät. Ja me rukoilimme ja lauloimme. Siitä ottivat Lastikka ja Iiski sitten äidin.

Minä vastaan kaikille: mitä me pelkäisimme, mitä me surisimme? Kun me olimme suuressa metsässä ja tuli pimeä, niin me lankesimme polvillemme ja rukoilimme: »Isä lasten armias.» Ja tässä me olemme. Ei mitään meille tapahtunut. Ei ollut vielä kuoleman aika. Mutta minun pitää teille vielä kertoa, isä, että me Anna Kristinan kanssa tapasimme nuorukaisen, jota me ensin kovin säikähdimme. Mutta hän oli meille hyvin hyvä. Hän antoi meille kaiken leipänsä. Hän ampui lintuja ja yhdessä joimme veren — meillähän ei ollut tulta. Keran kun olimme levänneet auringonpaisteessa hiekkannummella, joka muistutti sitä paikkaa, johon olimme äidin kätkeneet, niin hän tasoitti kädellään hiekan ja kirjoitti siihen sormellaan: »Minun isäni on kapteeni von R—n.» Mutta nyt jälkeinpäin olen ajatellut, että jos tuo nuorukainen tulisi minun isältäni pyytämään minua, niin minä menisin hänelle enkä kenellekään muulle. Isäni, minä tiedän, että te hänestä saisitte hyvän pojan kaikkien niiden meidän pienten poikiemme sijaan, jotka Jumala on ottanut taivaaseen. Ja isähän on aina leikillä sanonut, että minun pitää joutua aatelismiehelle. Kuuletteko, isäni? Olen puhunut niin paljon itsestäni, minunhan piti puhua vain äidistä. Mutta sehän minun vielä piti sanoa, että jos tuo nuorukainen tulee ja pyytää minua ja minun isäni naittaa minut hänelle, niin jää Krista aina meidän luoksemme. Ja me kaikki olemme minun isäni luona niin kauan kuin minun isäni tahtoo.

— Älä puhu enää, kuiskasi Anna Kristina Suthoff suuren vuoteen jalkopäästä. — Isä on kuullut kaikki, mutta nyt hän on väsyksissä.

— Anteeksi, sanoi Hedulla, polvillaan toisessa päässä vuodetta, — lopetan heti. Mutta tunneteko te, kuinka äiti on meitä likellä. Hän on aivan täällä huoneessa. Onpa ihmeellistä!

Mutta nyt oli jotakin tapahtunut. Tämä ei ole elämäksi. Ei olisi pitänyt puhua niin pitkältä. Ei olisi pitänyt tuoda äidin terveisiä — ne ne nyt johdattavat isää kuoleman portista. Mutta ne oli toimitettava perille, ne olisi pitänyt viedä jo paljon aikaisemmin. Ehkä oli-kin juuri viimeinen hetki.

Hedulla päätti lähettää noutamaan Iiskenpoikaa ja Lastikkaa. Nuori Anna-Stiina ei ollut kyökissä. Eikä hän ollut pihamaallakaan. Portilta kuului hänen äänensä. Hedulla kuuli selvästi, mitä hän sanoikin:

— Aatami, tule tänne! Tule nopeasti. Minä pelkään täällä. Näitkö sinä sen? Se tuli aidan yli ja suoraan tänne.

Aatami seiso i koiransa kanssa kadulla. Hänen kädes-
sään oli hyvin suuri ruusunpunainen merisimpukan
kuori. Kun Hedulla tuli, nosti hän sitä ylös, ikäänkuin
se olisi ollut ihmeellinen kukka, jota hän tahtoi näyttää.

— Parahiksi tulimme Amin kanssa, sanoi hän ja hy-
myili. — Joko kauppiamies on kuollut? Olen juuri läh-
dössä viemään tätä simpukankuorta rouvan haudalle, me
kun olimme ystävät ja yhdessä rakensimme tätä kau-
punkia ja molemmat näimme senkin Neitsyt Maarian
jäljen vastapäätä Siltavuorta. Kas, sain tämän kauniin
merilumpeen vanhalta kipparilta rannassa. Vien sen
Suthoffin rouvan haudalle, ajattelin. Se humisee siellä
niin kauniisti. Mutta juuri samassa hetkessä, kun tä-
män ajattelin, näin valkoisen haamun liitelevän yli hau-
tausmaan ja tulevan juuri tänne portille. Tuo tyttö sa-
noo, hänkin, sen nähneensä. Rouva tuli noutamaan
kauppiamiestä!

Samassa helähti talon päätyikkunassa ruutu ja Anna
Kristinan käsi vilahti näkyviin.

Jakob Suthoff oli kohoutunut istualleen vuoteessaan.
Hänen silmänsä tähtäsivät oveen. Ne olivat suuret ja
hyvin kirkkaat.

— Hedda, portti on avattu suurelle syntiselle. En
saanut rakentaa äitinne kaupunkia kullasta ja hopeasta.
Se näytettiin minulle vain unessa. Tornit olivat korkeat.
Jätän teidät kaikki Jumalan haltuun. Äitinne odottaa.
Isä lasten armias, suojaa mua pienoistas. Amen.

Hän oli puhunut selvästi kuin terveytensä päivinä,
hänen kätensä olivat löytäneet kummankin tyttären
päälleen ja siunaten laskeutuneet heidän hiuksilleen.
Kun isän kädet vaipuivat, tunsivat molemmat tytöt nii-
den kosketuksen poskellaan.

Isä oli jo kuollut ja hänen hymynsäkin sammui vähitellen.

Mutta kaupungin hautausmaalla seisoi Aatami kuunnellen, kuinka tuuli laulatti hänen suurta meriulpuksaansa.

Ja tuossahan jo tuli suntio noustaksensa torniin soittamaan pyhää yli kaupungin.

Hänkin tiesi, että rikas kaupppamies oli kuollut. Miehet näkivät valaistun päätyikkunan Läntisen Kirkkokadun ja Suurkadun kulmatalossa. Huoneessa oli monta ihmistä. Joku tuli ikkunaan ja katseli ulos. Vainajan tytär se oli, Hedulla.

— No, sanoi suntio, — nyt kai Suthoffin kehtokin pääsee rauhaan.

Aatami avasi hampaattoman suunsa ja virkkoi hiljaa:

— Kuinka sinä niin ajattelet? Johan sitten tulisi maailmanloppu, jos kehto pääsisi rauhaan. Jokainen kehto odottaa rauhattomana. Suthoffin kehto odottaa. Kaikki kaupungin kehdot odottavat. Ja entäs pukarit kehtojen pohjalla? Ne ne vasta odottavatkin, veitikat. Sillä ne alkavat heti sodan siitä, kuka lapsen saa omakseen. Ei, suntio, kehdot eivät saa rauhaa. Rauha on hautojen. Nouse sinä torniin ja soita. Minä jään tänne ja luen isämeidän. Luen sen haudoille, mutta luen sen varsinkin kehtojen puolesta, jotka odottavat.

II

HÄN — AINOA

Samana päivänä, jolloin kauppamies Suthoff-vainaja piti veisattaman laudalle pormestarin hautaan kirkossa odottamaan maahanpanijaisia, astui outo mies Helsingin majataloon ja pyysi ryyppyn. Kun Tellqvist, samaten kuin muutkin raatiherrat ja naapurit, oli surutalossa, joutui vieras puheisiin emännän kanssa. Alituisessa hammaskivussa esiintyi hän aluksi ynseänä, mutta nähtyään vieraan laskevan hopeataalerin krouvihuoneen pöydälle kävi hän suulaaksi, toi vieraalle pesinettä ja pyyhinrievun sekä Tallinnan-limppua ja silavaa. Vieras sai kysymättään tietää, mitä talossa Läntisen Kirkkokadun ja Suurkadun kulmassa oli tapahtunut ja paraikaa tapahtui. Senkin hän sai tietää, että vanhempi tytär oli parantunut paisetaudista, jota oli luultu rutoksi, ja että nuoremman tyttären jalkoja nyt pakotti niin, että välskäriä odotettiin sahaamaan ne poikki.

Oliko parantunut tytär kaunis ja oliko hänellä montakin kosijaa?

Tellqvistin emäntä kävi sylkäisemässä uuninsolaan. Sulhasia? Kyllä kai niitä olisi ollut, jollei koko Suthoffin hopealasti olisi hukkunut merenpohjaan. Kauppamies-vainaja oli sodan aikana turkkien maalla myynyt ja vaihtanut ja saanut kokoon laivallisen kalleuksia. Mutta sumu ja myrsky olivat voimallisemmat kuin syntisen ihmisen päätökset — Jumala lähetti sumun ja myrskyn Itämerelle, ja sieltä on nyt löytynyt Gagneurin peräsin ja sanotaan kalastajien löytäneen kalan vatsasta sormuksenkin, joka oli ollut hopealaivassa. Koko syk-

syn laivaa on etsitty ja parempien ihmisten lapsista on kaksi vieläkin kateissa, kun lähtivät Tukholmaan laivan perään, nimittäin kaupungin entisen pormestarin poika Wetter ja raatimies Clayhillsin poika. Taisivat nämä ajatella luvattua suurta palkintoa, mutta myöskin ehkä tyttöä. Vaan kukapa parempi kosija hänestä nyt enää välittää, köyhä kun on ja säädyttömästi juoksee pitkin kaupunkia, nauraen ja tanssien kuin äitinsäkin, joka ilman rippiä ja synninpäästöä meni suoraan helvettiin. Sinne samaan kuumaan paikkaan näkyy tytärenkin tekevän mieli ja sitä kai se ennustaa se laiva-kin, jonka kaupungin raatimiehenrouvat ensin näkivät unessa — ihan totta, ottakoon paholainen minut tässä paikassa, jos valehtelen: kolme raatimiehenrouvaa näki samana yönä ja samalla kellonlyönnillä unta, että hopealaiva laskee Kaupunginlahden rantaan, juurikään Suthoffin tavara-aitan eteen! Ja nyt tämän laivan ovat nähneet monet kaupunkilaiset. Mutta se muuttaa paikkaa eikä näy aina. Ja koirat ulvovat, kuono pystyssä, laiturilla. Eihän se mikään laillinen laiva ole — liika se on ja kyöpeli. Ja kaupungin herrat ovat jo niin suutuksissaan, kun ei kansaa saa tottelevaisuuteen ja järjestykseen, että varoitukseksi täytyy hirttää joku yllyttäjä. Vaan Tellqvist, tämä meidän isäntä sanoo, ettei hullu Aatami Eerikinpoika eikä Lastikka, ruumiinpe-sijä, ensinkään ole pahin villitsijä. Vaan se on siellä... siellä surutalossa! Se on Hedulla Suthoff.

Majatalon emäntä viittasi etusormellaan Suthoffin porttia kohden ja nousi, käydäkseen nurkassa sylkemässä. Hän oli särkyynsä vahvasti juonut ja horjui, käyttäen hyväkseen tilaisuutta, kun hänen isäntänsä oli poissa.

— Kätenne pesitte, sanoi emäntä, — mutta ette silmiänne. Maaherran vieraille kelpasi tämä pyyhinriepu. Tähän ei ole pyyhkinyt kukaan muu. Vaan taidatte tahtoa pitää likanne peittona. Täällä on ollut sellaisia-kin monta kertaa.

Vieras sanoi kasvoissaan olleen ruusua ja että se voi tarttua, maksoi ja läksi. Väsyneesti kävi hän torin poikki, seisahtui raatihuoneen eteen, katsellen Jakob Suthoffin puodinkilpeä. Vuolaasti valuivat siinä kahvi-

pavut säkistään ja omistajan nimi hohti vastamaalatuin kirjaimin kauas kaupungille. Ovi oli lukittu kolmella suurella sinetillä. Ne olivat Helsingin maistraatin sinetit.

Vieras palasi nyt takaisin ikäänkuin hän olisi mennyt harhaan sekä suuntasi askeleensa hautausmaan eteläistä syrjää pitkin Läntiselle Kirkkokadulle.

Surutalon edustalla seisoi köyhää kansaa, enimmäkseen vanhuksia ja lapsia, porttiin tuijottaen. Kaikki yskivät, mikä rintayskää, mikä läkähdyttävää sydäntaudin yskää, mikä hinkuyskää, joka mustennutti kasvot ja kädet. Vieras tuli joukkoon ja katseli ikkunoihin. Ne olivat vain vähän yläpuolella multapenkkejä, saattoi pienten, vihreiden ruutujen takaa nähdä liikehtimistä, jopa kuulla puheensorinaakin. Ikkunaluukut olivat uudet ja vielä maalaamattomat. Surutalon pihamaalta johti mustalla vaatteella päällystetty lautakäytävä portille, jonka pielissä kohosivat korkeat kuuset.

Kansanjoukossa puhuttiin tyttärestä ja hopealaivasta. Sanottiin, että Weckström oli Etoilella, sillä keisarinna hevosella lähtenyt viemään surusanomaa sukulaisille Viipuriin, Narvaan ja missä heitä lienee ollutkaan. Oli ollut suuri surukirja, pantu kiinni mustalla sinetillä. Se oli köytetty kahden laudan väliin, jotta pysyisi sileänä. Ei raaskinut Weckström ottaa surukirjan vnhvikkeeksi raamattua, vai eikö liene hänellä sitä ollut. Vainajan kauppapuotiin oli muista puodeista lainattu mustaa kangasta — pelkkiä ilokankaita olivat tuoneet Hollanninmaasta. Näistä mustista kankaista oli nyt tehty tämä silta pihamaan poikki.

Nyt tuli renki juosten pihalle ja hävisi kellariin. Mutta sieltä hän kömpi kainalot täynnä puteleja ja oli toki koreissa pukimissaan niin alentuvainen, että pysähtyi portille, levittäen ympärilleen makean viinanhajun.

— Kohtsiltään tupaan pääsette ja minä teille ryypyn sinne tuon. Sopii vieraan ja kerjäläisenkin mukaantulla, se on neitien tahto. Mutta missä minä tämän suuripartaisen nähnyt olen? Laivastako tietoja tuotte, Gagneuristä? Hyvä palkinto sille luvattu on, joka laivan löytää. Amen. Tupaan ryypyn tuon... Amen.

Antres Weckström tarttui siinä hetkessä takaapäin

Iiskenpojan kantamukseen ja potkaisi häntä polveen, niin että hän oli menemäisillään nurin. Vähällä oli, etteivät kalliit putelit särkyneet. Toisiaan sättien hävisivät vainajan palvelijat taloon.

Vierashuoneessa istuivat Suthoffin tyttäret, yllään uudet mustat pukimensa ja heidän ympärillään kaupungin hienoimmat rouvat, jotka kohtelivat heitä hyvydellä ja sääliiväisyydellä. Helmassa hyvin suuri nenäliina pitelivät naiset polvellaan sokerileipiä ja kädessään viinipikaria sekä puhelivat hiljaisella äänellä, välillä itkienkin.

Govinius oli tyttäriensä puolesta laatinut hyvin kalliin kirjeen — Govinius oli mestari kirjoittamaan ja hän saattoi omasta päästään tehdä värssyjäkin. Oli onni, että saatiin provianttimestari lähtemään surusanoman saattajaksi, hyvällä hevosellaan voi hän suoriutua huonosta kelistä. Se oli ihana kirje, surevat tyttäret vain panivat nimensä alle.

Vaan miksei noudettu kuolevalle pappia? Eikö hän sitä toivonut? Hänellä saattoi sentään olla tunnollaan yhtä ja toista.

Puheltiin hautajaisista, ruoanlaittajista, juomanlaskijoista, vieraitten lukumäärästä ja kaukana asuvista sukulaisista. Hautajaiskonvehdit kaiketi tuodaan Viipurista. Tallinnassa tehdään erikoisen suuria ja komeita. Greta sisar Tukholmassa saa surusanoman viimeiseksi. Pieneltä lapseltaan hänen kai on vaikea päästä maahanpanijaisiin. Kuinka kummallista ajatella, että se on juutalaisen lapsi — tosin kyllä kuninkaan juutalaisen ja rikkaan miehen.

Raatihuoneen palvelija, yllään pienempi suruvaatekertansa, toi tinakannussa viiniä. Hopeat olivat syvällä merenpohjassa. Tai eihän sitä vielä tiedetty. Ehkäpä löytyvät — ihmeitä tapahtuu. Nuori Wetter oli vannonut ne tuovansa. Kunpa palaisi elävänä poika-parka. Mitähän hopeita laivassa oikeastaan oli? Oliko myöskin kultaa? Oliko laiva täynnä kalleuksia?

Vähitellen kävi keskustelu äänekkäämmäksi. Puhuttiin jo Suthoffin tulevasta huutokaupasta. Mitenkä Iiski-renki olikin saanut kokoon näin paljon talon van-

noja, arvokkaita tavaroita? Venäläisillä oli tapana särkeä kaikki. Vieraat katselivat esineitä ikäänkuin jo olisi ollut huutokauppa. Fortelia veti vainajan vanhemman tyttären surumyssyä alemma, jotta se peittäisi hänen lyhyet hiuksensa. Puheltiin hiuksista. Mahtavatko kasvaa sellaisen taudin jälkeen.

— Kyllä ne jo ovat paljon kasvaneet, sanoi Hedulla.

— Ne voivat kasvaa erikoisesti, sanoi Fortelia ystävällisesti.

Toiset arvelivat, että ruumis on niin myrkytetty paise-taudin kautta, etteivät hiuksetkaan kasva. Se olisi vahinko, sillä eihän kukaan kunniallinen mies lyhyttuk-kaisesta työstä huoli.

Äkkiä tarttui rouva Burtz pikariinsa, tuli surevien luo ja kosketti pikareja, joita he pitivät kädessään tuskin niitä huulillaan koskettaen.

— Juokaa toki, tytöt, isänne muistoksi, sanoi hän kyynelet silmissä. — Vain kerran veisataan isänne talosta. Olette orpoja, orpo-raukkoja. Olette tyhmiä ja oppimattomia — juokaa suruunne!

Govinia katsahti häneen moittivasti ja Fortelia tarttui hänen myssynsä nauhaan. Hän sai nykäistä pari kertaa, ennenkuin rouva Burtz sitä huomasi.

— Juokaa, kyyhkyläiset, jatkoi hän entiseen tapaansa, — vaikka tämä on niin heikkoa, ettei tästä edes lämpene. Ja nyt: sano sinä, Hedulla, missä on Jerobeam Clayhills, kummipoikani. Mitä olet hänelle juottanut? Osaitko kirjoittaa nimesi surukirjan alle? Tiedätkö jotakin kristinuskon pääkappaleista?. Minä itken, kun minä ajattelen Jerobeamia, minun kummipoikaani, joka on hyvänahkainen kuin lamma, jota teuraaksi viedään. Jerobeam hioo veistä Wetteriä vastaan! Ja he ovat olleet ystäviä ja veljiä. Mutta sinun tähtesi se tapahtuu. Sinä noita! Isäsi meni kuumaan paikkaan ja äitisi meni, ja sinä menet perässä! Mitä minun myssystäni tahdot, Fortelia? Minä puhun, mitä te kaikki ajattelette. Ette uskalla puhua. Mitä te pelkätte? Suthoff meni saman tien kuin hänen torninsakin. Onko tämä pikari minun kädessäni hopeaa? Hopeat ovat pohjassa. Nouseeko kauppa mies? Nousevatko hopeat?

Fortelia ja Govinia taluttivat talon tyttäret ruoka-

huoneeseen, missä herrat olivat — se ei ollut mikään sopiva paikka, mutta muitakaan huoneita ei ollut, kun isäntä makasi ruumiina kadun päätyhuoneessa, mistä hän elämänsä päivinä oli hallinnut omaisuuksiaan. Nuorempi vainajan tyttäristä hillitsi nöyränä itkuaan, mutta vanhempi pyrki kiihtyneenä saattajiensa käsistä karkaamaan takaisin vierastupaan.

— Tämä on meidän talomme, sanoi Hedvig Ulrika Govinialle ja Fortelialle, jotka häntä hillitsivät, — täällä ei saa puhua pahasti. Onko minun syyni, että Wetter ja Clayhills ovat kadonneet. En ole heitä nähnytkään.

— Isä nukkuu, sanoi Anna Kristina, pusertaen sisarensa kättä.

— Kuka sitä täällä muistaa! huusi Hedvig Ulrika, nyt taistellen itkua vastaan, hänkin.

Sisarukset seisoivat likekkäin ruokahuoneen nurkassa, ensi kertaa tuntien olevansa orpoja. Govinia ja Fortelia hakeutuivat miestensä luo, läpi sakean tungoksen, joka puheensorinallaan ja tupakanhajullaan täytti matalan huoneen kattoa myöten. Talon isännän unta todella ei kukaan tuntunut muistavan. Tämä oli jo kolmannen hautajaispäivän esimakua, vaikk'ei hautajaisten aikaa oltu vielä voitu päättääkään. Antres Weckström oli näyttänyt mahtiaan ja tuonut kellarista esiin juomia enemmän kuin olisi tarvittu. Iiski oli koettanut pitää talon puolta ja säästää hautajaisiin. He olivat riidelleet, niin että Weckström lopulta oli lyönyt Iiskiä.

—Rukoillaan! kuiskasi Anna Kristina sisarelleen. — Jumala yksin voi auttaa.

Vanhempi sisar ajatteli: jahka hän tulee, niin hän kyllä puolustaa meitä. Kunhan hän jo tulisi! Missä vii-pyy kään ...!

Puheensorina kävi yhä äänekkäämmäksi. Puhuttiin pormestari-vainajan bankrotista, joka oli kaikille käsitämätön. Minne Wetterin omaisuus oikeastaan oli mennyt? Kaikkihan oli lukittu maistraatin sinetin taakse ja lähetetty Tukholmaan, paitsi kiinteimistöt. Mihinkähän hintaan hänen maatilansa ja kivitalonsa tulisivat nousemaan? Kivitaloa olivat venäläiset pahasti pidelleet. Herttonainen ja Bothby olivat kaukana kaupungista. Kustaa oli lähtenyt Tukholmaan, — sai jäädä sille tiel-

leen, huomautti Burtz — niin häpeämättömästi kuin hän oli käyttäytynyt syksyllä tuossa torilla: viskannut lokaa raatimiehen silmille, eivät ikinä he sitä anna anteeksi. Streng puhui sovinnollisemmin: Wetter, hänen isä-vainajansa, oli heidän ystävänsä ja monta kertaa auttoi heitä. Nytkin olisi auttanut. Streng tyhjensi talon suurimman pikarin, joka hänen pormestarinarvonsa vuoksi oli tuotu hänen käteensä.

— Kunnioitetun autuaasti nukkuneen ystävämme muistoksi! sanoi Govinius, vieden viinin huulilleen ja siten antaen kehoituksen muille.

Hetken aikaan ei kuulunut muuta kuin pieni juomisen kulina. Sitten puheltiin siitä, mikä vahinko oli tapahtunut kaupungille, kun se oli menettänyt varailisimman porvarinsa. Kuka nyt ajaa hiekan hautausmaalle? Kaksi sataa kuormaa vainaja lupasi — oikeastaan olisi perillisten täytettävä lupaus. Ja kirkon katon korjaus oli sekin vainajan sydämellä. Kuparipellit ovat kallista kattamisainetta ja vainaja erikoisesti piti kiinni siitä, että käytettäisiin sitä. Tähän huomautti pormestari, ettei hän usko Suthoffin halunneen uutta kattausta, koska hän aikoi omalla kustannuksellaan rakentaa Helsinkiin doomin samaan tyyliin kuin Hollannin ja Ranskan maalla. Odotettavaa on, että kuninkaallinen majesteetti suo kaupungille kymmenen vapaavuotta — eihän yksikään paikkakunta valtakunnassa niin paljon kärsinyt sodasta kuin Helsinki. Stambok-keräykseen, nimitäin kirjakeräykseen oli jo ryhdytty, mutta tuottaisiko se tällä kertaa enemmän kuin viimeksi, se oli epätietoista. Turussa oli pidetty arpajaisia tuomiokirkon hyväksi; tiesikö kukaan mitä tuloksia oli saatu? Streng vastasi sekä katon että urkulehterin tulleen korjatuiksi arpajaisten tuottamalla varoilla. Jospa sillä keinoin voitaisiinkin saada kuntoon Helsingin kirkko. Tellqvist istui nyt Lillgrenin viereen, joka kysyi, aikoiko hän toden teolla ostaa tämän talon tässä. Lillgren loittooni paikaltaan arkunkannella, varoen raudoitusta, joka saattoi tarttua vaatteihin. Hän oli kuullut Haminan Teschen aikovan taloa Helsingistä ja arveli, että tämäkin talo tulisi kysymykseen, sukulaisia kun lisäksi olivat Suthoffien kanssa. Tesche muistuttikin tätä vainajaa: aina suuria

suunnitelmia pää täynnä. Nytkin hän ajatteli laivoja tupakkakehräämöjä ja ties mitä.

— Älä kiemurtele! sanoi Tellqvist ja seurasi kappaaleen matkaa edemmä arkunkannella. — Sinä mittailit tätä taloa, ennenkuin Suthoff oli kuollutkaan. Mitä pirtua sinä tällä talolla? Vainajakin aikoi siirtää ajoportin Suurkadun puolelle, niinkuin hän useaan otteeseen antoi tietää, kun hautausmaan löyhkä elokuussa liiaksi kävi hänen sisulleen. Ei tämä talo mikään herkku ole.

— Parbleu, nauroi Lillgren ja maistoi pikaristaan, — sinun sisullesi ei käy mikään löyhkä.

Tellqvist kivahti pystyyn kahmaisten kourallaan takapuoltaan ja kirosi naulaa, joka oli repinyt hänen vaatteensa. Tässä tällainen helvetin naula, sen oli Lillgren äsken viisaasti väistänyt ja sitten pilkkasi häntä.

— Minun sisulleni käy sinun suusi löyhkä, parbleu! huusi Tellqvist, ojentaen pikarinsa Iiskenpojalle, joka toimekkaana, viinikannu kädessä, kierteli huoneessa. — Sinä tahallasi houkuttelit minut tuohon naulaan, tunnusta pois. Mutta tätä taloa älä vilkuile, sinä enempää kuin Teschekään. Minä olen paha, kun suutun, voin elävältä nylkeä vihamiehen! niinkuin koiran.

— Surevat ovat huoneessa, sanoi Govinius, — tuolla nurkassa. Muistakaa, että olemme surutalossa. Juokaamme ystävä-vainajamme muistoksi!

Ja tämän maljan jälkeen kääntyi puhe laivoihin, tupakkakehräämööön ja lammashoittoon. Raatimies Clayhills sanoi, minkä niin monta kertaa oli kuuroille korville esittänyt, että Helsinki on tapulikaupunki, joka ei käytä oikeuksiaan. Kaikki kauppa tapahtuu vieraila laivoilla. Vanha Vaasa-kuningas tiesi mitä teki, kun muutti kaupungin Vantaan varrelta meren rannalle. Meressä on tämän kaupungin mahti, mutta se ei sitä tiedä? Pääomia? Ei ole pääomia, mutta puuttuu jotain muutakin: yritteliäisyyttä. Sopii toivoa, että Tesche saa täällä jotakin aikaan — helsinkiläisissä ei ole yhtään ainoaa suurpiirteistä kauppamiestä — se on sanottu ennenkin, vaikka syyttä suotta, koska Suthoff kuitenkin suurpiirteisesti suunnitteli kaupungin rakentamista. Hän odotti aikaansa: laivat olisivat tulleet päiväjärjestykseen. Mutta Helsingin viimeinen viisas on nyt pantu paareille, pirtu vie.

Jollei raatimies hymyilemällä olisi lieventänyt sanojaan, olisi niistä voinut sukeutua riita. Nyt siirryttiin puhumaan tulevasta linnoituksesta, joka oli sijoitettava Helsingin välittömään läheisyyteen ja joka, yksinpä jo työntekijöittensä kautta, saattikka sitten teettäjien, vilkastuttaisi elämää ja kauppaa kaupungissa. Ei vielä oltu selvillä paikasta. Jahka edusmiehet nyt jouluksi palaavat valtiopäiviltä, niin saadaan tuoreita Tukholmankuulumisia. Tässä yhteydessä huokasi Lorentz Streng, virkaatekevä pormestari, että hän kiittää Jumalaa sinä päivänä, jolloin Forsteen taas ottaa käsiinsä Helsingin ohjokset. Järjestyksestä ei nykyaika tahdo tietää mitään. Ei todennäköisesti synny järjestystä, ennenkuin muutamia on hirtetty.

Eräästä asiasta ei sukeutunut keskustelua, vaikka siihen useita kertoja kajottiin: Leijonien karkumatkasta. Govinius kulki kuin palovartija sammuttamassa, milloin puhe tarttui hopealaivajuttuihin. Raatimiehet olivat niin suuttuneet poikiinsa, että heidän henkensä oli ollut vaarassa. Mutta he olivat myöskin suuttuneet tyttöön, jonka he tiesivät kummittelevan kaikkien noiden kirottujen juorujen takana. Yksikään pojista ei ollut vielä noussut pystyyn selkäsaunan jälkeen, jonka olivat saaneet päästyään maihin.

Ja he odottivat, että heidät otettaisiin vastaan kunniaporteilla, lapsi-raasut! Govinius nauroi. Hänellä ei ollut poikaa, ei karkumatkalla eikä maallisten omaisuuksiensa perijänäkään.

— Hopealaiva ja hopealaiva, sanoi Burtz, — piru vie, Govinia oli maaherran päivällisillä juonut makiaa viinaa ja siinä höyryssään näki unen. Piru vie, järjestystä ei tule, ennenkuin muutamia ämmiä hirtetään. Hopealaiva ja hopealaiva, — minun pääni ei kestä sitä sanaakaan.

Govinius ojensi Burtzille täyden pikarin.

— Minun vaimoni on nähnyt monta ihmeellistä unta, hymyili Govinius. — Joka uskoo uniin, näkee hopealaivan, joka ei usko, se ei näe.

Burtzin leveät, kellertävät hampaat välkkyivät punaisten ikenien sisäpuolelta. Govinius, se kelmi, oli hankkinut itselleen ylhäisen hymyn. Goviniuksen hymy

suututti kaikkia Helsingin mahtihenkilöltä sentähden etteivät he voineet sitä oppia.

— Hän näki ensimmäiseen uneensa vielä jatkonkin. Haluaako veli kuulla?

Raatimies Burtz tuijotti Goviniukseen suurin silmin.

— Vai jatkonkin, sanoi hän. — Ja sinä kuuntelet hänen uniaan. Maltahan: jahka mato minua ensi kerralla vaivaa, voit kertoa vaimosi uuden unen. Muuta tinktuuria ei tarvita.

— Hopealaivan aarteet tulevat vielä joutumaan vainajan jälkeläisille, lausui Govinius hiljaa.

Burtzin kasvoilta väistyi väri.

— Joko näille tyttärille?

Govinius hymyili.

Burtz ei tiedustellut enempää.

— Mitä me odotamme? keskeytti nyt Fortelius, kaupungin kirkkoherra, lähestyen Goviniusta, joka toimi isäntänä. — Pimeä tulee. Miksei ruumista jo viedä?

Fortelius vei nyt syrjään lukkarin ja varoitti häntä: ei enempää, Blom — Blom ei pysy pystyssä, jos vielä juo!

Ja sielunpaimen pyysi Seliniä, kirkkoväärtiä, pitämään lukkaria silmällä, Selin kun oli kaupungin pidättyväisin mies. Selin nyökkäsi takaisin ja, pidellen kantoria olkapäästä, varoitti häntä: Blom, Blom, ruumis ei ole vielä veisattu talosta. Konrehtori, joka kuuli sanat niinkuin kaikki muutkin miehet, sanoi teinien lähtevän koululta seuraavalla tunninlyömällä.

Goviniuksen täytyi yht'äkkiä kiiruhtaa kyökkiin, koska sieltä kuului äänekästä meteliä.

Askarrellessaan pöydän ääressä, missä juomatavaroita pulloista ja tynnyreistä laskettiin kannuihin, olivat puotiparvelija ja renki riitaantuneet. Iiski ensinnä löi korvalle Antresta, niin että tämä pudotti maahan mitä käsissään piteli ja oli itsekin pyörtymäisillään. Hihkuen kävi renki sitten ryntäistä kiinni kauppapalvelijaan ja tempoili häntä kauan kannetun kaunan kiukkuisuudella sekä haukkui kelmiksi, kyynäräkepiksi ja hunsvotiksi. Molemmat kierittelivät maassa ja rengin humalainen ääni huusi, että mikäpä tämä muukaan on kuin kyynäräkeppi, tämä Weckströmin Antres — kauppamies-vainaja hänet vuoli kerjäläisnulkista. Ei paitaa päällä ollut,

ei sen vertaa vaatetta kuin koivunvitsassa on tuohta ja nyt taloon pyrkii isännäksi. Ihkasan niin!

Puotimies taas huusi takaisin, että mikä tämä renki muu oli kuin ruttoinen kerjäläispoika, jonka Suthoffin hullu rouva kuin koiranpennun otti torilta...

Virkaatekevä pormestari tuli Goviniuksen avuksi, mutta Iiskenpoika oli saanut kymmenen miehen voiman, ja samalla kun hän toisella jalallaan potki Antresta, nosti hän molemmat käsivartensa itse raatiherroja kohden: niinkuin ei hän tietäisi, etteivät vieraat täällä mitään muuta tee kuin katselevat, mitä voisivat huuto-kaupasta halvalla saada! Ja tuo vinkuva klarinetti se tahtois niellä isäntänsä tyttären, neitsyt Maarian kullannupun ja ruusunmarjan. Mutta hän, Eerikki Iiskenpoika, on ikänsä ollut rehellinen, ja niinkuin Goljat hän koko tämän huoneen hajoittaa!

Suu vaahdossa, nyrkkit ojolla ja juhlavaatteet putoamaisillaan vyötäisiltä seiso i renki pormestarin edessä ja kuunteli sanomaa raastuvasta ja hirsipuuvuoresta. Silloin tuli hänen isäntä-vainajansa tytär huoneeseen, astuen yli vuodatetun viinin ja lasinsirujen peittämän permannon.

Hedulla Suthoff tarttui renkiä ranteesta ja käski hänen nopeasti panna itsensä kuntoon. Iiski, katumuksen vallassa, lankesi polvilleen, purskahti itkuun ja kiirehti polvillaan kontaten, suinpäin ulko-ovea kohden. Hänet pysäytti kuitenkin heti talon tyttären ääni. Ja Iiski nousi, kohotti housujaan ja valkoisia sukkiaan ja jäi nöyränä ja valmiina odottamaan. Hedulla Suthoff sanoi nyt pormestarille ja Goviniukselle, ettei tätä pientä riitaa saisi lukea heidän uskolliselle rengilleen syyksi ja että hän toivoi vieraiden pian osoittavan hänen kuolleelle isälleen sen palveluksen, jota varten he olivat tänne tulleet. Eihän teineistä nyt ollut väliä, kunhan he sitten hautajaisissa lähtisivät koululta niinkuin tapa vaati. Govinius vastasi hänelle siihen hiljaa, ettei konrehtoria voinut loukata: piti odottaa teinejä.

Kauppamies Suthoff-vainajan vanhempi tytär seiso i lasinsirpaleiden keskellä, kädessä valkoinen surumyssy, joka oli pudonnut hänen päästään, lyhyet tuuheat hiukset valtoimina, ja jakeli käskyjä. Hän kehoitti vieraita tekemään hyvin ja menemään sisään, puotipalvelija

Antrekselle hän sanoi, että juomatavaroita ei enää saa tuoda kellarista ja että köyhille on järjestettävä alatuovassa ryyppy ja päällispala, niinkuin oli päätetty, mutta vasta sitten kun vieraat ovat menneet pois. Skolastika Uhrväderille hän määräsi, että tämä ottaisi itselleen kestitystä ja odottaisi, kunnes hän ennättää tulla kuulemaan hänen asiaansa. Uhrväder viittaili viittailemistaan ja toisteli, että hänen asiansa on kiireellinen eikä salli lykkäystä. Talon neiti puheli jo Iiskenpojalle. Hänestä oli yht'äkkiä tullut täysikasvuinen.

— Menet heti Korttekaarten, määräsi hän, — annat vartijoille hyvät ryypyt ja käsket heidän heti lyödä seuraavan tunnin. Sano, että Suthoffilta käskettiin.

Hän käytti samoja sanoja, joita hän oli kuullut isänsä käyttävän, ja renki kumarsi samalla tavalla kuin hän oli kumartanut isännälleen. Jollakin oudolla tavalla oli tyttären isä tällä hetkellä tullut ikäänkuin jälleen läsnäolevaksi ja Hedullan oli hyvin lyhyen hetken vaikea muistaa, mitä oli tapahtunut. Kuitenkin häntä nyt veti isän ja äidin puoleen ja hänelle oli yhdentekevää, mitä vieraat ajattelivat hänen peittämättömistä lyhyistä hiuksistaan ja kaikesta muustakin. Hän otti kädestä sisartaan, muisti että heillä oli täältä kaukana sisar, joka ei vielä tietänyt mitään isän kuolemasta, ja kiirehti kuolinhuoneeseen.

Samalla hetkellä, jolloin työt avasivat oven, kuului Korttekaartesta nopea, äänekäs ajan lyönti. Sinisen katabiansavun takaa paistoi peitetty ikkuna. Paarien päädyssä näkyivät hämärästi ristiin asetetut hopealla maalatut luut, joiden keskellä oli pääkallo. Ylempänä luettiin: hodie mini, cras tibi. Mustan paariliinan alta saattoi erottaa kuolleen hahmon. Pehmeitä katajanoksia polkien astuivat tyttäret likemmä.

Krista pani polvilleen, mutta Hedulla seisoi suuren ja aavistamattoman surun vallassa. Hänen tarttuessaan isän viime sanoihin, jotka todistivat hänen olevan äidin kanssa Jumalan luona, tuli äkkiä hänen mieleensä: kirous hänelle! Sanat kuuluivat kauheina, ikäänkuin itse pahahenki olisi ne lausunut, ja tytär muisti onnettomana, että isän tahto jo oli rikottu, että se mies, jolle isä oli lausunut hirvittävät sanat »kirous hänelle», oli lähetetty viemään kuolinsanomaa omaisille.

Hedulla ei voinut nostaa hikiliinaa isän kasvoilta, vaan heittäytyi suulleen permannelle ja väänteli käsiään.

Hänen pieni sisarensa rukoili turvallisesti, lähetti tervehdyksiä äidille ja kaikille heidän edesmenneille sisaruksilleen ja nousi vihdoin, tarttuen silminliinaan, joka peitti vainajan kasvot.

Vanhemmallekin sisarelle tuli vähitellen rauha. Yllään paras juhlapuku isä tuntui nukkuvan. »Hedda, portti on avattu... Jätän teidät kaikki Jumalan haltuun. Äitinne odottaa. Isä lasten armias, suojaa mua, pienoistas, amen.»

Hiljaa seisoivat sisarukset, kunnes kuulivat askelten kopinaa routaisella maalla. He ymmärsivät teinien tulevan, siunasivat itsensä, peittivät kuolleen kasvot ja jättivät huoneen.

Rehtorin luokka, laihat, viluiset teinit alkoivat oven edessä laulaa kuolin virttä:

Iam maesta quiesce querela,
lacrimas suspendite, matres,
nullus sua pignora plangat.

Valittavan sävelen edessä hiljeni rikkaan kauppamies Suthoffin talo. Palvelijat, edeskäyvät ja tarjoojat, kaikki olivat juosseet väkijoukkoon, nähdäkseen isäntävainajansa juhllaisen lähdön. Auki jätetyistä ovista tunki syyskylmä sisään karkottaen edellään sekä niitä hajuja, mitä kuollut, että niitä, mitä elävät ihmiset ja kestitys olivat jättäneet. Syysviiman mukana käytti tilaisuutta hyväkseen koditon koira, joka yritti nuolla puhtaaksi kyökin permannelle asetetut vadit, sekä hetkeä myöhemmin harmaa kerjäläisäiti ja kolme lasta, jotka karkottivat koiran ja jäivät hiljaa ovelle seisomaan, katsellakseen ruoanjätteitä pöydällä ja juomatilikkoja puteleissa ja pikarien pohjalla.

Talon tyttäret olivat paenneet vuoteellen, toinen painuen vällyihin, toinen istuen pää käsien varassa, vuoteen laidalla. Krista oli keskeltä juhliä joutunut siihen kauheaan kolotukseen, joka varsinkin pahoilla ilmoilla runteli hänen kylmettyneitä jäseniään, Hedulla tunsivat olevansa kuin verkossa, josta ei päässyt sinne eikä tänne.

Yhdestä asiasta hän toki oli suoriutunut: hänen käs-

kystaan oli Kortttekaartesta lyöty päivän tunti hyvän aikaa ennen aikaansa. Kanttori pysyi vielä jaloillaan, muutkin vieraat olivat pystyssä ja toimitus meni juhllallisesti niinkuin piti. »Sano, että Suthoffilta käskettiin!» ne sanat tehosivat vielä. Hedulla tunsii olevansa mahtavan miehen tytär, iloitsi siitä ensi kertaa eläessään ja päätteli, että jollei hän sovinnolla pääse irti verkosta, niin hän repii sen. Hänen on nyt saatava viisautta ja voimaa. Tuntemattomalle vasta hän luovuttaa kaiken vallan. Missä viiptyykään hänen tuntematon rakkaansa? Kunhan ei hän vain tänään olisi tullut kaupunkiin. Kunhan ei hän olisi seisonut väkijoukossa kadulla ja mennyt pois, kun kuuli isän kuolleeksi. Tyttö oli näkevinään yksinäisen miehen tulevan Espoon tietä, tien mukana mutkittelevan Kluuvin rantaa pitkin, uppoavan Töölön kallioiden väliin ja siitä taasen sukeltavan esiin likempänä Töölön emännän sänkipeltoja.

Hän tulee, hän tulee, mutta keneltä hän pyytää minua, kun ei minulla enää ole isää eikä äitiä?

Ajatus tuntemattomasta ystävästä oli se voiman kohta, johon Hedulla Suthoff tarttui. Tämä voiman kohta ei pettänyt, vaan lujittui lujittumistaan. Ajatelkoot hänestä mitä ajattelevat — hän ei välitä. Vain Jumalalta hän kysyy neuvoa. Isä jätti heidät Jumalan haltuun. Kunpa saisi mieleensä sen turvallisuuden, mikä heillä oli metsässä harhaillessaan.

Jokin ajatus, muisto lapsuuden ajalta, joka nyt oli niin kaukana, johtui hänen mieleensä. Äidin kauniissa vanhassa neulomarsiassa oli ollut suuri viininpunainen hedelmäsydän, jota hän säilytti jäljellä joistakin etelän hedelmistä, mitä isä oli Epanjan-matkalta tuonut, silloin kun kaupungin kauppamiehillä oli yhteinen laiva. Tämä kivi oli kerran keskellä makeaa lihaa, mutta itse kivi oli se sydän, mistä olisi voinut kasvaa puu ja uusia hedelmiä. Ihmisen sydän voi joskus kokoontua tuollaiseksi lujaksi viininpunaiseksi siemeneksi, joka sisältää uusia puita ja hedelmiä. Kuitenkin: se mikä etelänhedelmässä kerran oli ollut makeaa lihaa kiven ympärillä, oli Hedullan sydämen ympärillä murhetta ja sekasortoa. Tähän sekasortoon kuului sisarusten tietymätön tulevaisuus, minne he joutuvat, minne talo, kauppapuoti, rantapuodit, plantaget, lehmät, Gagneurissä saapuvat hopeat,

lainat, joita isä on antanut kaupunkilaisille ja ehkä vielä jotkut maahan kätkeyt kalleudetkin. Tavaran takana hämmöttivät sukulaiset, jotka eivät olleet koskaan käyneet heillä, koska eivät kärsineet äitiä ja olivat suuttuneet myöskin isään. Nämä sukulaiset nähtävästi nyt ottavat haltuunsa isännyyden ja emännyyden ja määräävät orpojen sisarusten kohtalon. Tämä kaikki, mikä ympäröi Hedulla Suthoffin sydämen punaista kiveä, toisesta ei ollut mitään suojelevaa, makeaa lihaa. Itse keskus, viininpunainen kivi oli tuntematon ystävä, kapteeni von R:n poika.

Jahka hän tulee, niin kaikki muuttuu hyväksi.

Mutta vaikka Hedulla helpottuneena hengitti hetken, niin verkko seuraavana hetkenä lujasti puristi häntä. Ja vaikka hän palautti mieleensä, että hän tänään oli määrännyt Helsingin ajan ja vielä senkin, että isän sairauden kestäessä sekä liskenpoika että puotipalvelija olivat tuoneet hänelle kaikki rahat ja hän oli pannut ne isän rahakirstuun, jotka kantta hän tuskin jaksoi nostaa, niin sukulaisten kädet Viipurista, Haminasta, Stralsundista ja Narvasta asti kuristivat häntä kurkusta.

Ja nyt oli se mies, jonka isä oli kironnut, noutamassa heitä tänne pitämään hautajaisia.

Palvelijat palasivat taloon ja kyökissä puhuttiin. Palveluspiika Anna-Stiina tuli sanomaan, että täällähän oli lautastennuolijoita, kerjäläisiä — rehellisiä olivat, eivät olleet mihinkään koskeneet, olivat ajaneet pois koirankin, joka yritti käydä nuolemaan lautasia. Hedulla suoristi selkensä ikäänkuin hän olisi ollut vanha ihminen, taltutteli, molemmin käsin sitaisten, paksua hiussänkeään ja kiirehti antamaan kerjäläisille almuja. Hänestä tuntui oudosti siltä, kuin hän itse olisi hävinnyt ja äiti olisi ottanut asuinsijansa häneen ja miettinyt, mitä vaatteita köyhille voisi antaa — paljaita, ryysyisiä ja haisevia olivat. Vaimo oli asettunut ovenpieleen permannelle ja kuola juoksi kuin koiralla hänen suustaan, silmien himokkaasti katsellessa jätteitä putelien pohjalla ja lautasilla. Lasten kasvot oli äiti kääntänyt seinään päin, nähtävästi sitä varten, etteivät he ennenäikää katselisi herkkuja, ja antanut peukalonsa nuorimman suuhun rauhoittaakseen nälkää. Talon tytär oli tuskin ennättänyt tehdä hyvänpäivän, kun kaikki lapset rupesivat it-

kemään ja heidän äitinsä sanoi: antakaa lupa, kunnian rouva, annettehan! Ja mitään vastausta he eivät oileet ennättäneet saada, ennenkuin he luokse ryömimällä ottivat haltuunsa sen astiaröykkiön, jolta äsken olivat ajaneet koiran, ja ryhtyivät kuorimaan suuhunsa, mitä lautasiin oli jäänyt. Pienin poika, joka ei vielä kyennyt lautastennuolijaksi, aukoi suutaan, tottuneena äidin sormeeseen, ja kun äiti tunki sinne leivänpalan, oli lapsi tukehtumaisillaan. Vihdoin sai vaimo aikaa pitääkseen huolta itsestäänkin ja tyhjensi peräperään kurkkuunsa kaikki pulionpohjalliset. Niitä ei ollut paljon, tilkkoja vain, mutta niin hyviä aineita olivat, että lämmittivät läpi ruumiin ja veivät mennessään nälän ja vaivat. Vainajan tytär kuuli kerjäläisvaimon siunailevan ja kiittävän sekä toistelevan: Jumala maksakoon köyhän puolesta. Yht'äkkiä vaimo rupesi itkemään ja tahtoi halata »nuoren rouvan» polvia. Hedulla pelkäsi uutta hamettaan, mutta mikään ei auttanut: kerjäläisäiti kietoi käsivarret hänen polviensa ympäri ja suu vasten kallista mustaa kangasta, joka oli tuotu Turusta varta vasten, hän juopuneen äänellä puhui, että he olivat luulleet kuolevansa nälkään, mutta Jumala armossaan johdatti heidät tänne Israelin lasten lihapadoille.

Nyt vaimo irroitti kätensä, katseli ympärilleen ja kysyi yht'äkkiä:

— Nämä taitavatkin olla tämän kaupungin rikkaimman kauppamiehen maahanpaniaiset? En nyt muista sitä nimeä. Taikka liekö ruumis vasta pantukin talvihautaan ja kirstua vasta haetaan. Eikö tämä ole sitä Uutta-Helsinkiä? Jo me nyt hyvästi osasimme. Kost' Jumala, Jumala maksakoon köyhän puolesta.

Ja yhteen kyytiin hän kertoi Degerbyssä lämmitelleensä pajan ovella, kun siihen ajaa turkkiniekka herra lihavalla mustallaan ja pyytää seppää kengittämään hevostaan. Ja sanoo kelin olevan niin huonon, että mitenkä pääsee Viipuriin asti. Taitaa olla Haminan postitalossa otettava toinen hevonen ja jätettävä tämä huokaamaan. Kost' Jumala! Sellaista hevosta kuin se turkkiniekan hevonen ei ole sitten sodan nähty, mutta herra pitelikin sitä niinkuin silmäänsä, sanoi sillä naimaan menevänsä ja olkitukolla pyyhkieli sitä niinkuin lasta. Hyvät eväät hänellä oli, kääsiensä takakirstun

pohjalta niitä otti ja sepälle tarjosi. Mitäpä ne köyhää olisivat nähneet eikä köyhä rohjennut kättään nostaa, vaikka suolet sisässä nälästä kiemurtelivat. Siinä ryypätessä matkustavainen vielä kertoi surukirjaa vievänsä Viipuriin ja ruumisarkkua noutavansa — ei pienessä Helsingissä osattu sellaista tehdä, joka niin rikkaalle vainajalle olisi kelvannut, tammipuuta olla pitää. Ja seppä kysyi, onko läheltäkin Vanhankaupungin myllyä morsian ja joko on asia puhuttuna puhemiehen kautta. Ja kysyi, kuuluuko kukonlaulu ja kuuluuko koiranhaukunta. Mutta siihen ei vieras mitään vastannut, nauroi vain ja sanoi itsellään kiireen olevan surukirjaa viemään ja kirstua toimittamaan. Ja vielä sanoi poikkeavansa suurimpiin taloihin sanomaan, että syöttäisivät ankka-linnut ja kalkkunalinnut, niitä kun tarvitaan hautajaisiin. »Minähän kaupungin ruoassa olen pitänyt», sanoi. »Eikä yhtä kynttilää olisi kirkossa jouluaamuna, jollen minä olisi talia tuonut. Ei se paljon ole, jos koreimman tytön tahdon. Ja kyllä tulijoita on, talokkaita ja rahakkaita, minkä vain otan.»

Hedulla Suthoffin ei tarvinnut kysyä, kuka matkamies Degerbyn pajalla oli ollut. Se oli hänen isänsä surusanoman saattaja, sama mies, joka kerran oli johdattanut äidin, Kristinan ja hänet, Hedullan, pakolaisuuteen, sama, jonka täysi haarapussi pitkin syksyä oli ilmaantunut heille, sama, jonka isä oli kironnut: provianttimestari Weckström, tuon kehnon Antreksen veli.

Kenenkähän hän nyt sitten aikoo naida?

Mutta onko Govinius todella antanut hänen tehtäväkseen hankkia paisteja hautajaisiin ja ehkä muutakin? — Vai ruoassa koko Helsingin! Mistähän nekin pitovararat olivat hankitut, mitä heillä tänään oli tarjottu — etteihän vain Weckström olisi toimittanut niitäkin! Govinius ei tehnyt hyvin lähettäessään matkaan Weckströmin. Kuka muu tahansa, mutta ei hän! Hedulla Suthoffin teki mieli potkaista kerjäläisvaimoa, joka tuossa yhtä mittaa puhui, pohjattomana juoden ja syöden ja iloisessa humalassaan unohtaneena surkeutensa. Hänen teki mieli potkaista häntä vasten suuta, niin että hän vaikenisi. Mikä hänet toikin tänne juuri tänään. Jos hänelle vielä antaa ruokaa, niin hän ehkä kuolee — ja kauppamies Suthoffin tyttärestä ei tuntunut vastenmie-

liseltä, että hän kuolisi, ainoastaan se, että hän kuolisi tänne heille ja jäisi makaamaan heidän liiteriinsä. Etteivät vain lapset jo olisikin kuolleet. Ne makasivat niin liikkumattomina kaikki kolme.

Nämä olivat syntisiä ajatuksia, näin ei äiti olisi milloinkaan ajatellut, äidin hyvyydellä ei ollut loppua. Isä oli monta kertaa iskenyt kenkensä koron ihmisiin ja eläimiin, niin että veri vuoti. Rakas isä, hän lepäsi nyt kirkon alla pormestarien haudassa.

Kaksi lieskaa iski vastatusten Hedulla Suthoffin rinnassa, polttaen kuin jääkylmä rauta ja tulikuuma rauta. Hänen silmissään oli samalla kertaa harmaa seutu, missä ei kasvanut ainoatakaan vihreää kortta, ja tulipunainen rusotus, joka riudutti janolla ja ikävällä.

Pihamaalla tulivat kaupungin köyhät saamaan ryypypyä ja päällispalaa, mikä oli heille luvattu. He varoivat tarkasti, etteivät astuisi mustalle surukankaalle, tyrkkäilivät toisiaan, tunnustelivat eteensä kolisevilla sauvoillaan ja pitivät kiirettä, etteivät jäisi ilman kestitystä. Nauriin ja sianlihan käry kiihdytti heitä ja he tuntuivat pelkäävän, ettei riittäisi kaikille. Heitä oli tulossa varmaan enemmän kuin oli odotettu ja enemmän kuin oli pyydetty. Rajalinin leski sanoi sen suoraan, että heitä kävi renki käskemässä, heitä, jotka olivat porttien edessä silloin, kun sotamiehet Korttekaartesta löivät kymmenennen tunnin, mutta tänne pyrki nyt sitäkin väkeä, joka tuli myöhemmin. Heitä varten ei ollut varattu, kun ei heitä ollut käskettykään! Jalassa uudet tuohikopposet ja hartioillaan Rajalin-vainajan takki Agata pysähtyi kaivon ääreen ja viittasi siitä jokaista kohden, joka tuli portista, aivan kuin hänelle nyt olisi uskottu järjestyksen pito rikkaan kauppamies-vainajan pihamaalla. »Tämä oli — tämä ei ollut!» kuului hänen käheä, yskivä äänensä, erottaen vuohet lampaista. Ja todella jotkut vuohiksi osoitetuista kääntyivätkin takaisin, toisten taas sävyisästi huomauttaessa, että mikä Rajalinin leski oli täällä käskemässä — ei täällä toinen ollut parempi kuin toinenkaan —, ja toisten suoraan sanoessa, että kauppamies oli elämänsä päivinä viskanut Agataa kivellä kuin koiraa, milloin hän vain hänen pihaansa uskalsi tulla. Agata oli niin rohkea, että hän vastasi: »Mutta nytpä ei enää viskaakaan!» ja jatkoi

siitä paikaltaan entiseen tapaansa: »Tämä oli — tämä ei ollut!» Olleisiin kuuluivat kaupungin tunnetut köyhät, sellaiset kuin Keppi-Saara, Helsingin Aatami, vanha Silcke, Dähmanin lesken poika, Sigrid lapsineen, jotka kaikki olivat eri isää, Dähmanin lesken murhaaja, joka oli Stockhusista heitetty kadulle sen jälkeen, kun murhatun hopeat olivat löytyneet, jopa Matti Sorsakin, väkyydestään tunnettu yksikäntinen, vanha sotamies sekä muutamien Gagneurin miesten vaimot, joita saattoi pitää puoliieskinä, sekä vielä joitakin muita — yleisesti katsoen Suon majojen ja Kalastajamäen vaivaiset ja osittain imeväisetkin. Toki meni Agatalta yletön rohkeus, kun kauppamiesvainajan vanhempi tytär näyttäytyi, puettuna kauniisiin suruvaatteisiin ja päässä valkoinen myssy. Kaikki kiiruhtivat nyt hänen luokseen tervehtimään, mikä suunannolla ranteelle tai hameenliepeelle, mikä itkemään sitä, että Jumala oli kutsunut pois niin rikkaan miehen eikä heitä, joissa henki tuskin pihisi — omiaan olisivat olleet menemään! Eerikki Iiskenpoika, kasvot sinelmillä ja vaatteissa merkkejä äskeisistä tappeluista, avasi alatuvan oven ja kehoitti sisään käymään. Iiskenpoika, ollen pohmeloinen ja riitapäällä, kysyi vailla kaikkea juhlallisuutta, olivatko lusikat mukana. Myöntävä vastaus kuului pienenä hymistykseenä. Sitten kävi jokainen kopeloimaan taskuaan tai poveaan ja nosti lusikkansa ilmaan. Mutta saattoivatpa nämä lusikat ihmeteltävällä tavalla tuoda julki omistajiensa varallisuuden, jopa salaiset asiatkin. Keppi-Saaran lusikka oli luusta ja Sigrid Silckellä oli hopealusikka, mutta Sorsan lusikka oli vieraan maan lusikka, hän oli perinyt sen vaariltaan, joka oli ollut Saksan pitkässä sodassa. Tämä pöytäseura ei ollut koolla ensi kertaa, eivätkä lusikatkaan. Kumarruttiin matalan uksen alatse. Odotettiin haudankaivajaa esiveisaajaksi, mutta kun ei häntä kuulunut, niin etsittiin istumasijaa. Pienet lapset parkuivat ja taukosivat, kun saivat suuhunsa äidin rinnan. Matti Sorsan märkivistä olkapäistä läksi löyhyä, joka tuntui koko huoneessa. Pahempaa ei voinut olla kirkossa, kun siellä permannon alla oli annettu talvihauta jollekin mahtihenkilölle ja maahanpaniaisia jouduttiin odottamaan. Renki sytytti katajanoksia, ja risahdellen levittivät ne sauhuaan pitkin matalaa tupaa. Ei

mahduttu istumaan. Kauppamiehen tytär lähetti naisia miesten pöytään, missä oli tilaa. Myssy ei tahtonut pysyä hänen päässään ja hän ottikin sen sitten käteensä. Se oli oikea tihkumetsä, mikä hänen päälaelleen oli noussut. Seisoen lieden ääressä, jonka loimu valaisi pöytiä ja ryysyistä vierasjoukkoa, hän tarkkasi, että jokainen oli saanut istuinpaikan. Sitten hän aloitti virren. Se oli se kuolinvirsi, jonka hän syntymästään asti oli kuulut hautausmaalta kadun poikki kotiinsa:

Mustaan multaan tuhkaks' tomuks'
tulemaan

Minun ruumiin pantu on.

Lihan' on lahoiin

Muoton' kauneus pois kadon'.

Hänen äänensä hukkuu pian itkuun, yskään, valkean paukkeeseen ja ennen kaikkea veisuuseen, johon jokainen vieraista omalla ajallaan yhtyi, veisaten niin hitaasti kuin halutti. Kun oli päästy loppuun ja istuuduttu, alkoi viinaputeli kiertää. Rajalinin Agata neuvoi äitejä antamaan tilkan lastenkin suuhun ja se oli hyvä neuvo, sillä sotaorvot vaikenivat heti ja menivät uneen, ennenkuin olivat ennättäneet saada kunnollista määrää puuroakaan. Kukaan ei puhunut. Kuului röyhähdyksiä ja nikitusta. Iiskenpoika poltti katajia ja pani putelit ja tuopit uudelleen kiertämään. Miesväen pöydässä aloitettiin nyt puhua Adam Eerikinpojan koirasta, sen iästä ja siitä, kauanko tämänkokoinen koira elää. Naisten puolella oli äänessä Agata. Hän puhui Rajalinin viimeisistä päivistä ja valitteli, ettei vainaja nyt ollut täällä: naurispuuro ja sianliha olivat hänen himoruokiaan. Vanhan Silcken tytär sanoi Amin ulvovan isäntänsä kuolemaa. Johan nyt, nauroivat muut. Kaikki olivat kuulleet sen ulvovan Suthoffin ranta-aittojen luona: se näki hopealaivan.

Syntyi kiivas puhe hopealaivasta. Oliko oikeaa laivaa ollutkaan? Rajalinin leski oli nähnyt matruusien kantavan säkkejä laivasta Suthoffin ranta-aittaan. Hän saattoi panna sormet kirjan päälle siitä asiasta. Hän seisoi silloin Espoon tullihuoneen luona. Mutta laivaa ei enää ollutkaan, kun hän tuli likemmä. Niin, siinä se oli! Sig-

rid oli kuullut matruusien laulavankin. Mutta hänenkin liketessään ei rannassa näkynyt mitään. No niin, sellainen laiva se oli! Oliko siinä sitten perää, että hauin vatsasta oli löytynyt aarteeseen kuuluva sormus? Tafast oli kuullut tämän Holmströmiltä ja Holmström oli kuullut sen Pitkältä-Kallelta. Oli ennenkin löydetty sormuksia sillä tavalla. Oliko Ruutanoiden löytämä peräsin Gagneuristä?

— Juokaatte kunnioitetun vainajan muistoksi! keskeytti Iiskenpoika, haluten lopettaa keskustelun hopealaivasta. Ja samassa hän keksi tärkeän kysyttävän:

— Missä se punapartainen mies on? Minähän kerjäläisellekin ryypyn lupasin. »Neitien tahto on», sanoin. Aatami Eerikinpoika, lusikkaansa nuollen, vastasi:

— Hyvä mies oli, luontokappaleelle antoi arvon: Amia silitti. Eikä Ami murissut. Kyllä eläin tietää.

— Minulle aina murisee! sanoi Sigrid. — Vaikk'en koskaan ole sitä potkaissut. Vaan varo sinä, Aatami, löytyy niitä, jotka potkaisevat. Kippis, pojat.

Adam Eerikinpoika alkoi jäädä yksinäiseksi koiransa kanssa. Hän kun ei pistänyt väkevää suuhunsa, ei hän myöskään päässyt seuraamaan pöytäkuntaa niihin iloiisiin ilmoihiin, missä ei pidetä eroa häiden ja hautajaisien välillä. Kääntäen silmänsä talon tyttäreen, joka seisoi lieden luona syyttämässä pärettä, silitti hän koiransa ja puheli itsekseen siitä, ettei ollut ihmisten mieleen, kun luontokappale osoitti heille heidän syntejään. Luontokappaleelle oli annettu kaksinkertaiset silmät: toisilla se katseli ruumiillista maailmaa, toisilla henkimaailmaa. Ihmiset pelkäsivät näitä eläinten sisäsilmiä, joilla ne näkivät henget.

Kesken hänen puhettaan ilmaantui vainajan tytär, puotellen penkkien välitse, hänen luokseen ja etsi silmillään koiraa, Aatamin silkinhienoa Amia. Hetken katseltuaan kysyi Hedvig Ulrika Jaakopin tytär:

— Kuinka sanoitkaan äsken, Aatami? Sanoitko, että tuo vieras kerjäläinen silitti Amia eikä Ami murissut? Aatami nousi, koira käsivarrellaan.

— Niin teki kuin sanoin. Tuohon silitti eikä Ami murissut.

— Äitinikin silitti aina Amia.

Hedulla laski kätensä pienen eläimen pääläelle.

Pyörrettikö rikkaan kauppamiehen tyttäret? Täällä olikin tukahduttava ilma. Pian Aatami kuitenkin huomasi, ettei talon tyttären äänettömyys johtunut pahoinvoinnista, vaan hellyydestä eläintä kohtaan. Ja Aatami kuvaili viisautta, millä Ami erotti pahat ihmiset hyvistä. Itkikö Hedvig Ulrika Jaakopintytär? Varmaan hän muisti äitiään.

Tyttö nosti jo valkoisen kätensä eläimen pääläeltä ja meni takaisin paikalleen lieden luo. Äskeinen hetki, joka oli ollut syvän hiljainen, hukkui puheensorinaan.

— Kippis, Johannes Kastaja! huusi Sigrid Silcke, pikkulapsi kiinni rinnassaan ja suuremmat täydessä unessa penkillä takanaan. — Juo, Kastaja. Vaihdetaankos? Ota sinä tämä minun pentuni, niin minä otan tuon sinun murisijasi.

— Aijai miten jumalattomia puhut! sanoi Dähmanin leskenpoika. — Minä alas uskoa, että aioit tappaa poikasi. Uskoitko, tyttö-parka, että se kuolee, jos panet sen kauppamies Suthoffin lasten kehtoon? Oi voi yhtäkaikki tätä julki jumalatonta menoa! puhkesi hän samassa puhumaan. — Nämä ovat hautajaiset. Rikkaan miehen hautajaiset. Mutta me olemme juoneet itsemme täyteen ja luulemme häissä olevamme.

Kauppamies-vainajan tytär oli nostanut päreen pänsä tasalle ja valaisi tupaa. Kaupungin köyhät olivat totisesti käyneet puheliaksi. Jokainen puhui omaa asiaansa, joku huusi lisää viinaa. Apuvaimot aikoivat jo ottaa tyhjät tuopit, mutta talon tytär sanoi, ettei nyt anneta lisää. liskenpoika heräsi penkinpäässä, mihin hän oli nukkunut kasvot pöytää vasten, tuli häveten emäntänsä luo ja kysyi, eikö olisi parasta ajaa ulos kaikki nämä siivottomat kerjäläiset. Tiesihän hän, etteivät he osanneet käyttäytyä. Syövät niin, että halkeavat, ja juovat niin, etteivät muista olevansa hautajaisissa.

Iiskenpojan niska taipui taipumistaan, hänen katsellessaan ankaraa emäntäänsä. Hän tuntui odottavan, että tämä iskisi häntä palavalla katajakimpulla vasten silmiä ja, syyllisyytensä tietäen, ei paennut paikalta.

Samassa nousi takapenkiltä vanha vaimo, etsien silmillään jotakin miesten pöydästä.

— Veisataan virsi, lausui vaimo, — vainajan muistoksi ja kiitetään hyvästäkestityksestä.

Se oli Keppi-Saara. Hän olisi tahtonut lähteä, mutta oli mahdotonta päästä paikalta.

— Sanokaa, hyvät ihmiset siellä miesten pöydässä, mitenkä sen minun suojattini laita on, pyyteli vaimo. — Etteihän vain syö itseään kuoliaaksi. Olen hänet parantanut Jumalan avulla. Hän muistaa jo nimensä, hän tahtoo kotiin jouluksi, sinne Ruotsinmaalle hän tahtoo. Juhana Juhananpoika, älkää syökö ja juoko ylettömästi. Päästäkää, hyvät ihmiset, minut tästä pois. Juhana Juhananpoika, älkää enää tänään koskeko ruokaan ja juomaan. Olemme saaneet mahan täydeltä, Jumalalle kiitos ja kunnia ja myös talon haltijaväelle. Mies-parka ei nosta päätään — voi, voi, auttakaa minua!

Vanhan vaimon silmät muistuttivat Neitsyt Maarian silmiä kuvissa, jommoisia merimiehet toivat omaisilleen. Mutta kukaan ei nyt katsellut niitä. Helsingin köyhät olivat päässeet ruoan kimppuun ja mässäsivät.

Iiskenpoika, silmissään isäntänsä tyttären ankara katse, kävi pitkin tupaa asettelemassa vieraiden juomaintoa. Tulikin hiljaisempi hetki, jolloin Dähmanin leskenpoika tiesi kertoa, että sotaväkeä taasen oli tulossa kaupunkiin. Kivalteri oli käynyt kauppiaiden luona käskemässä säästämään suolaa. Ei saanut myydä suolaa kenellekään, Etteiväthän nyt kaupungin herrat tuottaneet sitä tarpeeksi sieltä lämpimistä maista, missä sitä kasvoi.

Leskenpoika laski leikkiä. Hän kyllä tiesi, ettei suola kasvanut puissa enempää kuin maassakaan. Mutta häntä huvitti naurattaa Annikkaa, sotamiehenleskeä, joka vasta oli perinyt äiti-vainajansa lehmän ja mökin Hämeen tullin takana. Annikka vilkuili takaisin puhujaan ja kysyi Sigridiltä, tiesikö hän, missä suola kasvoi — vai eikö se ollutkin kuumien maiden rapakiveä.

Keppi-Saara ryömi nyt pöydän alitse ja pääsi vapaalle lattialle. Pienin, vanhoin askelin hän sauvansa varassa suuntasi kulkunsa miesten pöytään ja laski kätensä Juhana Juhananpojan olkapäälle. Mies kuorsasi, pää painuneena pöytään.

Vainajan tytär, Hedvig Ulrika, oli pitkin iltaa pysy-

tellyt lieden lähellä, missä apuvaimot hääräsivät. Siinä porotti ja kärisi. Tämä ei enää ollut päällispalaa, tämä oli juhlapäivällinen. Mutta vainajan tytär ajatteli, että saavatpahan köyhät ihmiset kerrankin syödä vatsansa täyteen ja unohtaa surunsa humalaan. Syökööt, juokoot, kunhan eivät kuole siihen — sellaistaikin oli tapahtunut. Mistä kaikki tämä ruoka lieneekin saatu. Hän ei kuitenkaan nyt tahtonut ajatella provianttimestaria, jonka veli tuolla seinän takana nuoli aamullisia haavojaan. Hedulla Suthoff oli hänkin tänään, kerrankin, ravinnut itsensä kylläiseksi, jopa tähän asti aavistamattomasta herkusta: hän oli emäntä talossa. Se oli jotakin se. Hän lähetti noita piikatyttyjä minne halusi ja he menivät. Hän pani nuo ihmiset pöydän ääreen ja he söivät niin, etteivät paikalta päässeet. Hän antoi viinaputelin ja olutkannujen kierrellä, ja jo nuo nälkäiset hihkuivat ja kallistuivat uneen. Ja taasen hän kielsi kannuja täyttämästä, ja joukko tuli taasen tajuihinsa. Mutta vielä kerran tänä iltana hän antaa kannujen kiertää. Saakoot kerran kyllikseen, nuo vaivaiset syntiset ihmiset. Olla emäntänä — se se jotakin oli: syöttää pitohuone täyteen, käskeä piikoja ja renkejä.

Jollei vainen olisi ollut Viipuria, Haminaa, Narvaa ja Tallinnaa. Sukulaiset ovat siellä. Mutta entäpä jos rikkaan Suthoffin tyttäret eivät suostukaan käskettäviksi. Entäpä jos he aikovat rakentaa kaupungin kuolleen isänsä tahdon mukaan. Sukulaiset — koettakootkin tulla! Hedulla Suthoff tunsi vihaavansa heitä, vaikkei hän koskaan ollut heitä nähnyt. Vihasi siksi että heillä oli sananvaltaa näissä heidän asioissaan. Jospa susilauma repisi heidät matkalla isän hautajaisiin. Ei ketään muita hän surkuttelisi kuin Etoile'a, Weckströmin hevosta — ei Weckströmiä itseään! Ja muitakin hevosia, jotka valjastetaan heidän suurten matkavaunujensa eteen. Ei siihen riitä yksi eikä kaksi hevosta, siihen tarvitaan neljä, niin oli äiti kertonut.

Äiti!

Jotakin pehmeää viheriäistä valahti isättömän ja äidittömän Hedvig Ulrika Suthoffin silmien eteen, kun hänen ajatuksensa kosketti äitiä. Oli kuin hän olisi nähnyt palasen Kluuvin lahtea sillä kohdalla, missä he äidin

kanssa olivat käyneet uimassa, tai siellä, missä Neitsyt Maarian jalanjälki oli kalliassa vastapäätä Hirsipuuvuorta.

Äiti!

Oli kuin kaislat olisivat huojuneet lämpöisenä kesäaamuna, kun äitiä ajatteli.

Äiti!

Rinta täyttyi kuumista kyynelistä, kun äitiä ajatteli. Isä lasten armias, suojaa mua pienoistas ...

Mitä tahansa, mutta meitä älä hylkää, Jumala!

Hedulla Suthoff ajatteli nyt kaukaista tuntematonta ja hänen mielensä kävi nöyräksi ja hän päätteli: hän kaikki järjestää, häntä minä tottelen, hän minua kääsee ja minä menen, minä olen pieni tyttö, hän antaa minulle leipää ja minä katson häntä silmiin. Onko hän vielä kaukanakin? Ehkä jo on likellä?

Mutta kenestä nuo vieraat nyt taas puhuivatkaan? Kauppamiehen tyttären ajatukset palasivat nopeasti juhlatupaan, jossa Rajalinin lesken ääni kuului yksinään, läpituokevana ja tarmokkaana leikatien hajuntäyttämää hämärää.

— Kenestä te puhutte? kysyi talon neiti yht'äkkiä, tarkaten ainoastaan Agataa.

Ja Agata kertasi nyt, mitä äsken oli sanonut: että surutalon porttien edessä oli ollut outo mies. Oli sanonut tullessaan hakemaan työtä, kun tänne pitäisi ryhdyttämän linnaa rakentamaan, mutta eipä näyttänyt kukaan tietävän rakennustöistä sen enempää.

— Nimeään ei sanonut? kysyi talon tytär yht'äkkiä.

— Lasaretista kehui päässeensä.

— Hänkö silitti koiraa? kysyi kauppamiehen tytär edelleen.

— Hän.

Hetken kuluttua puhui Aatami:

— Ei hän ollut se, miksi itseään näytti.

Kauppamies-vainajan tytär alkoi nyt nopeasti kysellä ja puhui sitten yhteen kyytiin:

— Voitteko vielä löytää sen miehen? Menkää hakemaan hänet, minä tunnen hänet, hän on auttanut minua ja sisartani, kun me olimme pakolaisuudessa. Miksei häntä kutsuttu tupaan, kun muutkin kutsuttiin? Missä

Lastikka on? Sinä, Eerikki lisenpoika, lähde heti. Ota kaikesta selko. Lastikkakin varmaan tietää jotakin. Teidän näitte sen vanhan miehen, joka meitä saattoi Espoosta. Jääkää rauhassa paikoillenne te muut. Saatte lisää syötävää ja juotavaa. Täällä on pata puuroa puollillaan. Muista jättää minulle kellarin avaimet. Ja nyt pidä kiirettä, nyt näyttäkää mihin kelpaatte, te vanhat ketut, Uhrväder ja sinä, Eerikki lisenpoika.

Jakob Suthoffin tytär muistutti siinä määrin isäänsä, seisoessaan palava päre kädessään ovensuussa, huulet lujassa puserruksessa ja suuri ryppy silmien välissä, että humalainen ja väsynyt renki suoristi selkensä, seisoen hänen edessään kuin kynttilä ja kuullessaan itseään nimitettävän ketuksi, kumarsi syvään, niinkuin oli totunut tekemään herralleen.

Hedvig Ulrika polki jalkansa maahan:

— Mene — mitä odotat. Äläkä tule silmiäni eteen, ennenkuin olet hänet löytänyt.

Ottamatta päähinettäkään syöksyi renki pois.

Samassa silmänräpäyksessä korotti vainajan tytär äänensä, ja koko juhlahuone veisasi hautausvirttä.

— Antakaa heille niin paljon kuin jaksavat ottaa vastaan, sanoi nuori emäntä sitten apuvaimoille. — Syökööt ja juokoot kerran tarpeekseen, köyhät ihmiset, lisäsi hän, jättäen juhlatuvan veisaamaan, syömään ja juomaan.

Hedulla Suthoff tuskin muisti, että hänen pieni sisarensa makasi tuskissaan vällyjensä alla, ja hän tuskin muisti sitäkään, että hänen isänsä tänään, jalat edellä, oli kannettu talostaan. Hän seisoi portilla, jonka kahden puolen korkeat kuuset vielä merkitsivät surupäivää, ja kuunteli lähettiensä askelia.

Pitäisi olla opetetut koirat tällaisia tapauksia varten. Jaksoiko sellainenkin juosta kuin Iiski, vanha pattijalka, pää täynnä viinaa. Ja toinen samanlainen: Uhrväder. Ajatellessaan näitä uskollisia ihmisiä tavoitteli hänen pieni laiha kätensä jotakin asetta lyödäkseen heitä, jolleivät he nyt täytä hänen käskyään. Nyt — tämän ainoan kerran. Senjälkeen ei ole enää väliä. Isällä oli ennen sotaa hyvä rautapohjainen hopeapääkeppi. Äidin köyhät tunsivat tämän kepin. Hedulla Suthoff tavoitti

kädellään kuusenoksia portinpielissä. Ne olivat tyhjänpäiväisiä lyömäaseiksi. Vajaan hän heidät telkii, Iisken ja Uhrväderin, lukkojen taakse, vailla ruokaa ja juomaa, jolleivät he nyt täytä hänen käskyjään. Minkä vuoksi heitä pitäisi tulla surku? Mutta rinnan tämän tunteen kanssa nyyhkytti hänen sydämessään rajusti: hän oli täällä, hän seiso i sinun isäsi huoneen edessä, hän kysyi sinua, sinä näit hänet väkijoukossa etkä kuitenkaan nähnyt — hän meni eikä salamakaan häntä tavoita!

Mutta minä tavoitan! ajatteli tyttö, lähtien samassa juoksemaan kulmaa kohden, mistä saattoi nähdä niinhyvin Suurkadulle kuin torillekin. Ja hän tavoittaa minut, jatkoi hän ajatustaan. Jos hän on tullut minua pyytämään, niin hän etsii minut, vaikkapa maan alta. Mutta hän tulee tietenkin huomenna.

Silmänräpäyksen ajan tunsi rikkaan vainajan tytär makeaa onnea ja varmuutta siitä, että hän huomenna tulee, heti kun päivä koittaa. Mutta pian kuului hautausmaan puissa outo suhina ikäänkuin puut olisivat olleet täydessä lehdessä, ja uuden kuun viiru valaisi juuri senverran, että aavistuksetkin näkivät kulkea. Aavistukset kulkivat hänen mielessään, kapean kuunviirun herrättäessä muistoja saduista, joita palveluspiaat ja äitikin olivat joskus kertoneet. Alkoi viluttaa. Hän säikähti omien hiustensa hulmahdusta, tuulen temmatessa niitä mukaansa. Vilutti. Äskeinen suhina ei tullutkaan puista. Se kuului silloilta. Se oli joukkojen kaukaista astuntaa. Yrittävät kaupunkiin yöksi. Väsyneitä ovat. Tulevat siltojen yli. Nyt ovat Hirsipuuvuoren kohdalla. Astuvat Neitsyt Maarian jalanjäljen ohitse. Siellä ovat äidinkin jalanjäljet. Hedulla Suthoff tunsi kyynelten nousevan rinnasta kurkkua kohden.

Jumala, rakas Jumala! ajatteli hän toistaen sanoja, joita joskus oli kuullut äitinsä lausuvan. Mitä minä teen? Mistä minä häntä etsin? Rakas Jumala, tuo minun ystäväni askelet tänne! Rukous on nopeampi kuin salama. Minä rukoilen sinua, Isä lasten armias!

Sotaväen astunta heikkeni sen joutuessa Hämeentien kallioiden väliin. Sensijaan kantautui Suthoff in pihalta outo melu. Saivatpa köyhät ihmiset kerrankin hyvän humalan, totesi rikkaan kauppamiehen tytär uudelleen

ja seurasi silmillään varsilyhtyä, joka Goviniuksen talosta lähti residenssiä kohden: menevät pelaamaan korttia, ajatteli hän. Palovartijat eivät vielä olleet lähteneet liikkeellä. Burtzin palveluspiika tuli torille ja tyhjensi siihen ämpärin. Koira ulvahti. Tellqvistin vaimo juoksi ulos ja kiirehti nurkan taakse. Tellqvist karkasi hänen perässään, kirosi ja uhkasi häntä seipäällä. Tähän Tellqvistin aviopuolisoiden riitaan ei kannattanut kiinnittää huomiota, heidän yhdyselämänsä oli alusta alkaen ollut sellaista. Mutta sensijaan saattoi likenevä kavionkopse tietää jotakin. Se erottautui kaikista muista äänistä juuri kun Hedulla Jaakobintytär punnitsi, pitäisikö lähteä hakemaan ylleen jotakin vaatetta. Ratsastaja tuli kruunun hevoshaasta päin, ratsastaen niinkuin ratsastetaan levänneellä hevosella, ja pysähtyi Tellqvistin eteen, joka pui pitkää halkoa virstantolppaan, uhaten vaimoan kehruuhuoneella, jollei hän paikalla tule kotiin.

Hedulla ei voinut kuulla, mitä ratsastaja kysyi, mutta sensijaan hän kuuli kestikievarinisännän vastaavan, ettei hän, piru vie, voi olla kahdessa paikassa yht'aikaa — hän oli veisaamassa Suthoffia talosta, hän, eikä tiedä, mitä siiraikaa täällä tapahtui; noidat ja hammastautiset akat ovat yht'aikaa monessa paikassa. Ja näitä puhuessaan hän, halko kädessä, juoksi rakennustensa ympäri, etsien vaimoan. Ratsastaja pysähtyi tuossa tuokiossa Hedulla Suthoffin eteen ja toisti kysymyksensä. Samassa hän tunsu rikkaan kauppamiehen tyttären ja Hedullakin tunsu hänet kivalteri Hestskoksi. Kivalteri kysyi, oliko täällä näkynyt sitä suuripartaista miestä, joka puolenpäivän tienoissa oli ollut Tellqvistillä, sitten seisonut kansanjoukossa Suthoffin talon edustalla surujuhlan kestäessä ja senjälkeen lähtenyt kulkemaan Hämeentielle. Se oli niitä miehiä, joiden nimet ovat naulatut kaakinpuuhun Tukholman torilla. Mies oli kadonnut kuin maan alle, hän, kivalteri, oli hakenut kallioilta, Kluuvin kaislikoista, jopa merenpuolen rannoiltakin. Mutta saattaisikohan pahantekijä piillä jollakin tallinparvella — kukapa ne tallinparvet kaikki saattoi näin käden käänteessä hakea läpi.

Tytön sydän oli ikäänkuin seisahdunut, mutta päässä

risteilivät kysymykset: häntäkö tuo mies etsii? Sanonko hänelle, että hänen oma nimensä mieluummin naulataan kaakinpuuhun? Sanonko tuon tuntemattoman pelastaneen minut ja sisareni? Sanonko, että hän on kuninkaan upseereja eikä mikään pahantekijä?

Joka tapauksessa Hedulla viivytteli ratsastajaa.

— Sen saattaisi meidän renki, Eerikki liskenpoika sanoa, sillä hän puolipäivästä näki vieraan.

— Hänpä juuri neuvoikin ajamaan Turun tietä kohden!

— Vielä enemmän voisi tietää Uhrväder, vilkastui Suthoffin tytär. — Mitä te, kivalteri, näin yöstä etsitte, pimeä on, tulkaa meille, olemme tänään juoneet isäni muistoksi. Hyvä isäni kannettiin tänään jalat edellä talostaan. Alatuvassa paraikaa juovat kerjäläiset ja vaivaiset. Minä tuon kellarista teille pommerilaista.

— Mutta pahantekijän päästä on luvattu suuri summa.

— Vai niin, sanoi Hedulla jäykkänä vilusta. — Mitäs pahaa hän sitten oikein on tehnytään?

— Ei sanottu rikosta — annettiin vain tuntomerkit ja käskettiin ottaa kiinni, ennenkuin karkaa. Kuuluu olevan mestari karkaamaan ja piilottelemaan.

— Ettekö sitten tahdokaan pommerilaistani? sanoi Suthoffin tytär nauraen. — Minua tässä vähän viluttaa. Ja tuolla meillä taitavat vieraat tapella — kuuletteko? Mitähän siellä oikein on tapahtunut? Tuo ei ole kuolinvirttä. Ajattelin: saakoot kerran köyhät ihmiset hyvän humalan. Annan teillekin, jos tahdotte, monet kerrat isäni kanssa puodinperässä istuite — niin isäni kertoi, ja tehän varkaat silloinkin löysitte, kun isältäni laitumelta hevonen vietiin.

Kauppamiehen tytär puheli puhelemistaan, siirtyen askel askelelta likemmä Läntistä Kirkkokatua. Hampaiden takoessa vasten hänen tahtoaan toisiinsa hän vuoroin kyseli, vuoroin vastasi kivalterin kysymyksiin. Heidän astuessaan kadun poikki hyppäsi mies hevosen selästä ja asteli neidon vierellä, selvästi osoittaen, miten mairittelevaa hänestä oli näin kulkea rikkaan kauppamiehen tyttären vierellä.

Suthoffin pihamaalta kuului nyt selvästi hautausvirsi,

veisaajina vanhat humaltuneet äänet. Hedulla ajatteli: ovat jo pihassa, hyvä, että menevät. Ja hän ajatteli edelleen: kenestä kivalteri mahtaa puhua? Tuntomerkit sopivat minun ystäväni, mutta se on sittenkin toinen, jota etsitään. Turhan päiten minä vien tuota miestä kotiini — mitä minä ajattelenkaan: yö on käsissä, miten minä hänet vien kotiin? Ja Hedulla tunsi suurta kaipausta saada asettua Kristan kanssa vällyjen alle, itkeä siinä ja pyytää, että Krista rukoilisi. Hän, Hedulla, oli ajatellut niin paljon pahaa tänään, tällaisena päivänä, ettei hän enää uskaltanut lähestyä Jumalaa. Mutta hän oli kerta kaikkiaan jo tullut pyytäneeksi kivalteria ryyppylle eikä häntä enää voinut estää tulemasta. Ja kukaties kuitenkin oli kysymys hänestä, kapteeni von R:n pojasta. Hedulla päätti pysäyttää köyhät ja vaivaiset hetkeksi ja siinä heidän nähtensä juottaa kivalterin. Hän ei tahtonut jäädä kahden hänen kanssaan.

— Kyllähän ryyppy tekee hyvää, sanoi mies, pyyhkien otsaansa, joka oli hiessä. — Mutta sitten täytyy heti lähteä. Etsin vielä kaislikot tältä puolen Kluuvia.

Heikossa kuunvalossa erottautui ihmisjoukko, seisoen liikkumattomana Suthoffin pihamaalla. Virsi päättyi ja Agatan ääni kysyi läpitukevana, oliko sielunvihollinen vienyt onnettoman Juhana Juhananpajan, vai saattoiko Jumala armossaan ottaa hänet taivaaseen, kun hän kuoli ilman pappia ja sakramentteja, suu täynnä maallista hyvää. Nyt vastasi ääni, joka selvästi oli itsensä Helsingin kirkkoherran, ettei mikään ollut Jumalan edessä mahdotonta ja että oli parasta kiiruhtaa kirkonisännän luo hakemaan avainta. Joku kysyi, eikö ruumista voisi jättää tänne huomiseksi, ja siihen sanoi kirkkoherra määräävästi, etteivät talon nuoret tyttäret saa nukuttua, kuolema kun jättää kolkon jäljen.

Hedulla ihmetteli, mitä tämä puhe tarkoitti. Koirat alkoivat torilla haukkua ja kauempanakin erotti haukuntaa — lieneekö ollut Töölön emännän peni.

Kun taion tytär ilmaantui portin avaukseen, riennettiin hänelle kertomaan, että Juhana Juhananpoika, Dähmanin lesken luultu murhaaja, oli heittänyt henkensä itse pitopöydän ääressä. Hän siirtyi maallisista pidoista ilman kuolinkamppailua taivaallisiin pitoihin, sanoi joku

ja toinen lisäsi pelkäävänsä, että hän meni suoraan helvetin tuleen. Hänellä oli kuolinkamppailunsa jo Stockhusin palissadien takana, silloin kun hän seisoi seinäraudoissa alimmassa kellarissa ja oli nimensäkin unoh-
tanut. Jumala antoi hänelle muistin takaisin ja taivaalisen mannan esimaun, ainoan Poikansa tähden.

Keppi-Saara kulki hiljaa rukoillen ja astuen niinkuin omainen köyhän ruumiin jäljessä, jonka jalkineiden kärjistä varpaat näkyivät. Kukaan ei laskenut jalkaansa sille kankaalle, jota myöten rikas kauppias äsken oli kannettu. Fortelius pysähtyi ohi astuessaan ja sanoi kauniilla äänellään, joka soi niin aivan toisin kuin kaikkien noiden muiden, talon tyttäreille, että hän ja Krista voivat tulla pappilaan yöksi, jos heistä kotona tuntuu kolkolta. Joukko solui sitten portille ja jatkoi samaa tietä kuin rikas kauppias aikaisemmin. Hänen tyttärensä seisoj pian yksinään kotinsa pihamaalla. Kivalteri hevosineenkin oli poissa. Sotilaiden astunta kuului jo torilta. Palovartijatkin läksivät liikkeelle.

Kuolla minä tahdon, jos on totta mitä he hänestä sanovat! ajatteli Suthoffin tytär.

Mutta se ei ole totta!

Ja kun hän oli silmänräpäyksen ajan punninnut, mitä nyt olisi tehtävä, päätti hän turvautua siihen, mikä on salamaa nopeampi. Hänen pieni sisarensa osasi rukoilla.

Suthoffin tyttäret olivat polvillaan vuoteensa ääressä, kun liskenpoika kynnyksiin kompastellen, hengästyneenä ja hiukset pystyssä astui sisään.

— Minä en ottaa voinut. . . Kivalteri hevosella ajoi, pikemmin ennätti. Me Lastikan kanssa kaikki paikat etsimme, tullihuoneiden nurkatkin haimme. Lastikka Töölön emännän luo läksi, arveli nuoren herran sinnepäin menneen. Minä kivalteria eksyttää koetin, sanoin Hämeentielle vieraan menneen. Kivalteri hevosella ajoi...

Hedulla Suthoff iski nyrkkinsä liskenpojan olkapäähän.

— Löysitkö vai etkö löytänyt? Vastaa siihen äläkä puhu muuta.

— En minä löytänyt, eikä Lastikkakaan löytänyt.

— Ette siis mitään tiedä hänestä?

— Tiedämme. Hän kaislikossa piilotteli. Leskenpojan mökin kohdalla, juuri siinä, missä meidän rouvavainaja kaislanpäitä korvatyynyihin otti. .. Silloin ennen sotaa. Tiheä siinä kaislikko vieläkin.

Hedulla tempaisi jakkaran maasta ja heitti sen rengin jalkoihin.

— Missä hän on, se sano äläkä muuta!

— En tietää voi. Kivalterilla hevonen oli.

— Kivalteriko hänet sitten löysi ja vei?

— Niin löysi ja vei.

— Minne vei — puhu tai minä lyön sinua!

— Neiti lyödä voi. Juoksin. En enempää juosta voinut. Kaupunkiin päin ajoi. Kova käsky kivalterilla, että vanki seinään kytkettävä. Neiti lyödä voi. Mutta se nuori herra pahantekijä on. Suuri pahantekijä. Nimi kaakinpuuhun naulattu. Tukholman torilla.

Hetkisen oli huoneessa aivan hiljaista. Sitten sanoi Krista:

— Tämä ei ole se mies, jota me tarkoitimme. Hän oli hyvä, hän pelasti meidät. Ilman häntä olisimme kuolleet!

— No niin, sanoi Hedullakin ja päästi jonkin äänen, joka ei ollut itkua eikä naurua. — Tämä on toinen mies. Eihän hän mikään niin nuori ollut. Ja sinä, vanha Iiski, pelotat meidät kuoliaaksi. Ohhoh, miten säikähdin. Löin sinua, mutta sen sinä ansaitsit. Tämä on toinen mies tykkänään.

— Sama kuitenkin, joka tänään porttien edessä seisoi, mutisi renki tehden lähtöä huoneesta.

Hedulla karkasi hänen jälkeensä.

— Mutta hän, joka porttien edessä seisoi, oliko hän sama, joka saattoi meidät Espoon korvesta tielle — sinä kelvoton, sitä sinulta kysyn!

Krista nosti vällyjen alta päätään:

— Rakas Iiski, sano tunsitko hänet samaksi.

Iiskenpoika purskahti itkuun:

— En tietää voi!

Hetken perästä hän heittäytyi suulleen valtiattariensa eteen:

— Sama oli, sama sittenkin.

Hedulla otti naulasta isänsä takin ja läksi ulos. Johan

oli ihme jollei hän saa miestä kivalterin käsistä. Hän menee Korttekaarteen, juottaa miehet hyvästi, ottaa selvän, minne vangittu vietiin. Ja jolleivät siellä sano, niin hän menee Stockhusiin, aina hän sellaisten palissadien yli kiipeää kuin nämä ovat, paljon pahempia kiivettäviä oli silloin, kun piti nousta korkeihin puihin. Nyt pitäisi olla matkassa rahaa ja viinaa.

Mutta hän ei ollut ehtinyt kotipihalta, kun Lastikka tuli.

— Aaa, aaa, aaa, das lass' ich mir gefallen! puheli hän, huitoen eteensä jollakin irtonaisella vaatteella, joka läiskähteli ikäänkuin se olisi ollut märkä. — Aaa, aaa, aaa sellainen poika, sellainen urosteeri! Vanha mies — kyllä kai! Mikä lienee ollutkaan — piru itse, en parempaa sano! Malta, malta, rakas lapsi, kyliä sinä aikoinasi kuulet kaikki. No, poissa hän on, ties missä jo onkaan. Siunaa sinä itseäsi, että hänestä pääsit. Kivalteri makaa hengettömänä ja se tuntematon nuoriherra laukkaa hänen hevosellaan. Puukon pisti kivalterin kylkiluihin — ei hän tehnyt sitä ensi kertaa. Kivalteri ei äännähtänytkään, niin äkkiä se meni. Mikä poika, mikä urosteeri! Das lass' ich mir gefallen! olisi kenraalivainaja sanonut. Kenraalivainaja osasi erottaa miehen tallukkaasta. En minä yhtään ihmettele, jos tytöt tulevatkin päästään hulluiksi, kun sellaisen miehen näkevät. Se meni kuin rasvattu, se kivalterin tappaminen — mitäs! Kas, henkensä puolestahan hän! Jollei hän olisi pistänyt kivalteria, niin kivalteri olisi toimittanut hänet Tukholman torille. Siellä tulee ihminen päätään lyhyemmäksi ja syövät hänet haaskalinnut. .

— Lastikka! huusi Hedulla kymmenenettä kertaa, — pidä jo suusi kiinni ja vastaa kun kysyn.

— Enhän ole mitään sanonut, alkoi eukko kolealla äänellään. — Enkä paljon mitään tiedäkään.

— Vai et tiedä! Olethan kertonut, että kivalteri on murhattu ja murhaaja hänen hevosellaan laukkaa pakoon. Ja olethan kertonut. ..

Vaimo nousi kaivonkannelta, jolle oli istuutunut, ja huitaisi märällä vaatteella eteensä.

— Sitä minä en ole sanonut. Vai sellaisia uutisia te täällä tiedätte. Ne on tuo Iiskenpoika kertonut. Minä

olen ajatellut jotakin sotkua, olen juovuksissa, mutta enhän minä sentään ole puhunut. Enkä minä tässä kai-vonkannella tosissani puhuisikaan. Mennään sisään. Kolottaako sen hurskaan pienen orvon jalkoja? Putelini on aivan tyhjä. En mennyt kotoa hakemaan. Ajattelin: ei mitään surutalossa olekaan niin paljon kuin hyvää viinaa. Kuningattaren henkivartijat tulivat kaupunkiin. Hedulla, ruusunnappu, hiuksesi kasvavat, tulet kau-niiksi kuin vadelmapuu kiviriutassa. Nyt minä puhun asiaa enkä ajattele lorua. Heitä sinä mielestäsi se nuori herra, joka teidät johdatti pakolaisuuden korvesta. Häntä et koskaan näe. Kuningattaren henkivartijat tu-livat kaupunkiin. Muitakin tulee — kauniita miehiä ja upseereja tulee. Das lass' ich mir gefallen. Et sinä nai-matta jää . . .

— Amen, lausui ovensuusta Eerikki Iiskenpoika. — Isä lasten armias, suojaa, auta — amen. Et lapsiasi jätä — amen. Molemmat tyttäret hyviin naimisiin auta — amen.

Hedulla Suthoff ei enää kyseltyt.

Seuraavina päivinä nähtiin hänen kiertelevän kaupun-gin kujilla ja teillä. Tuijotettuaan isänsä portilta sii-hen kohtaan, missä kerjäläiset ja vaivaiset — ja siis myöskin tuntematon — olivat seisoneet, hän meni kesti-kievariin tapaamaan emäntää. Tämä paranteli pakotta-via mustelmiaan eilisiltaisesta perhetappelusta sängyn-pohjilla ja olisi niistä kertonutkin mieluummin, nimen-omaan Tellqvististä, siitä kelvottomasta ja hunttioimesta, joka sitoi hänet, vaimonsa, virstanpatsaaseen ja siinä hakkasi häntä halolla. Vähitellen vaimo kuitenkin in-nostui kertomaan vieraastakin, joka oli niin kyseltyt Suthoffin neidon sulhasia ja joka oli tekeytynyt niin hienoksi, ettei pyyhkinyt kasvojaan niihin riepuihin, jotka olivat kelvanneet paremmillekin ihmisille. Vaan hänpä ei ollutkaan se, miksi itseään näytti, vaan petturi. Petturi varmasti! Vaimo Tellqvist oli niitä nähnyt monta. Ei niiden kauniisiin silmiin ollut luottamista. Eivätkö Tellqvistinkin silmät olleet siniset. Niihin sil-miin hän luotti, kun Tellqvistille meni.

Hedulla päätteli: se on ollut hän. Hän tuli minua pölyttämään!

Tämä onnellinen varmuus siivitti hänen askeliaan ja saattoi hänet hetkeksi uskomaan, että tuntematon on kätkeytynyt jonnekin tänne läheisyyteen voidakseen pimeällä pyrkiä Suthoffin talolle. Hän kulki polkua, jota hänen äitinsä niin usein kulki, Suon mökkien taitse ja vanhaa venäläistä vallia pitkin sekä sitten pienen, tunkkaisen lammen syrjää, jonka pakeneva meri oli tänne jättänyt, kunnes seisahtui Neitsyt Maarian jalanjäljen eteen. Siinä oli Kärsimysten Äiti seisonut ja katsellut Hirsipuuvuorelle. Hänen vertavuotava jalkansa oli jättänyt jäljen kiveen. Rikkaan kauppamiehen vaimo oli sovitellut jalkansa jälkeen ja katsellut hirsipuita kohden ja palannut kotiin isän ja lasten luo. Nyt seisoi hänen tyttärensä tämän saman jalanjäljen kohdalla, aavis- taen, että hän vielä monta kertaa palaisi tänne. Mutta minne palaisi hän täältä? Kotiin kyllä, mutta olisiko siellä miestä ja lapsia?

Hänen sydämensä kuumat lyönnit tuntuivat läpi koko ruumiin. Jos hänen sydämensä olisi voinut tällä hetkellä koskettaa kalliota, niin siihen varmaan olisi syntynyt sydämen kuva.

Hedulla palasi entisiä jälkiään, tuli Korttekaarten ja kysyi miehiä, jotka eilen puolenpäivän aikaan olivat olleet vartiossa. He olivat Uudenmaan rakuunoja, mutta istuivat nyt karsserissa — olivat eilen Suthoffin rengiltä ottaneet vastaan viinaa ja lyöneet yhdennentoista tunnin ennen aikojaan. Hedulla kysyi, tuliko siitä kovan rangaistus, mutta ei kuullut, mitä upseeri hänelle vastasi. Tämä oli nuori, kaunis mies, jonka nahkainen vyö vyötti hyvin solakkaa uumaa ja jonka huulien pelkkä liikahdus oli kuin suudelma. Hedulla häpesi kysymystään ja lyhyttä tukkaansa ja kiirehti pois, jonnekin päin, minne tahansa. Mutta siellä kulki upseereja ja raatiherroja, he olivat nähtävästi menossa kasarmeille päin, minne murhatun kivalterin ruumis oli viety.

Murhatun kivalterin tähden kaikki tuo muukin kansa oli liikkeellä. Pienet Ruutanat, joiden ei vielä tarvinnut istua sälleinä käsityöläisten luona, parveilivat meluten Espoon tullin ympärillä. Leijonat, joita Hedulla tällä

hetkellä olisi tarvinnut, istuivat triviaalikoulussa. Heitä hän nyt olisi tarvinnut ja nimenomaan Kustaa Wetteriä ja Jepu Clayhillsia. Mutta hehän eivät olleet koulussa — hehän olivat lähteneet etsimään Gagneuriä ja olivat sillä matkalla, jos vielä elivät. Tyttö aavisti, etteivät he olleet tehneet sitä matkaa aarteiden toivossa, vaan hänen, Hedullan tähden.

Hänen askelensa olivat johdattaneet rantaan, sille kohdalle, mistä he Uhrväderin kanssa hiljan olivat tähyilleet hopealaivaa. Koko hopealastin hän olisi antanut sille, joka olisi voinut sanoa, missä hänen tuntematon ystävänsä nyt oli. Senälkeen kun hän oli kuullut vaimo Tellqvistin kertomuksen ja saanut varmuuden siitä, että kapteeni von R:n poika rakasti häntä, hänelle oli käynyt entistä tärkeämmäksi löytää hänet. Varmaan hän ei olisi tullut koko tähän vaaralliseen kaupunkiin, jollei Hedulla Suthoff olisi asunut täällä. Kuka oli käsenyt hänet vangita? Ja mistä häntä syytettiin?

Hedulla karttoi tienoita, missä kaupunkilaiset nyt liikkuivat. Hän tuli yli jäätyneen kaatopaikan ja seisautui isänsä ranta-aitalle. Siellä jossakin rannalla oli yhä vielä Tafastin vene ja Gagneurin peräsin, jota ei kukaan enää viitsinyt vartioida.

Varmaan se oli Gagneurin peräsin. Ja varmaan Gagneur oli merenpohjassa. Hopealaiva se viillätti Itämerta, houkutellen viattomia ihmisiä aarteittensa etsintään. Hedulla ajatteli kasvinveljeään Kustaata. Hyvä kaunis Kustaa olisi nyt ottanut hevosen ja lähtenyt hakemaan kapteeni von R:n poikaa, jos Hedulla vain olisi pyytänyt. Se ehkei olisi ollut hänelle aivan helppoa, mutta hän olisi sen sittenkin tehnyt.

Ei koskaan, ei koskaan kenellekään muulle kuin sille ainoalle! ajatteli rikkaan kauppamiehen tytär, ja kyyneleet, jotka kirposivat hänen silmistään, olivat kuin suolaraakeita.

Mikä ihmeellinen kukka olikaan puhjennyt siihen vedenrajaan. Ja hän oli ollut juuri tallaamaisillaan sen jalkojensa alle. Hän ei koskaan ollut sellaista nähnyt. Tähän tuli siemeniä vierailta mailta. Yksinään kukka seiso. Miten se oli säilynyt pakkasessa? Hedulla Suthoff kyykistyi kukan puoleen. Huomenna se varmaan on

paleltunut. Hänen sydämensä olisi parempi paleltua. Mutta se ei palellu. Kuumana ja yksinäisenä se tulee kukkimaan niin monta talvea kuin hän elää maan päällä. Olipa hänellä kerran kesä — silloin kun hän harhaili metsässä ja rakkaus tuli hänen luokseen vieraalta maalta. Miten onnellinen hän olikaan viluisena, nälkäisenä ja ryysyisenä. Ihana mies kulki hänen vierellään, ojensi hänelle leipää, ampui lennosta linnun, valmisti havuista vuoteen, kirjoitti nimensä hiekkaan ja lämmitti häntä yöllä.

Hän — ainoa.

III

RIKKAAN VAINAJAN ORPOLAPSET

Pian tiesi koko kaupunki, mitä kivalteri Hestskon murhaaja oli murhapäivän aamuna kestikievarin emännän kanssa puhellut. Vaimo Tellqvist kertoi enemmänkin kuin mistä oli ollut puhetta. Vaimo Tellqvist ei päässyt liikkumaan askeltakaan kotoa, kun häntä jo ympäröi kokonainen kysyjien lauma. Ja viranomaiset ennen muita pitivät majatalossa tutkintoa ja kirjoittivat kirjoihinsa, mitä vaimo Tellqvist heille saneli. Hänen kertomuksensa vaihtelivat, sitä ei voinut kieltää, eikä ennestäänkään vaimo Tellqvistin todistuksiin voitu täydelleen luottaa.

Tellqvistiltä johti viranomaisten tie Suthoffin taloon.

Ei tehnyt hyvää vaikutusta, ettei vanhempi tytär tullut näkyviin. Hän oli kotona, nuorempi ei sitä kieltänytkään. Mutta hän oli väsyksissä, ehkä sairaskin. Kaupungin pitkä viskaali, jonka täytyi taivuttaa päätään kaikissa kaupungin ovenavauksissa paitsi kirkkoon ja raatihuoneeseen astuessaan, naurahti pahasti huomauttaessaan, etteivät talon tyttäret näy tuntevan keiden kanssa he nyt ovat tekemisissä: se korkea esivalta, joka nyt heitä lähestyy, on oikeutettu vaikkapa kuolevan ihmisen vuoteen laidalla istuen kiskomaan hänestä irti totuuden. Väsynyt, ehkä sairaskin — oliko sellaista kuultu!

Kun tänään suoritettiin tutkintoja monella taholla ja virkaatekevä maaherra tahtoi asiat luistamaan, niin Kyreen oli kirjurikseen ottanut varsin oudon miehen, nimittäin sen miehen, jota kaupungissa oli ruvettu kutsumaan »Kirjaksi» hänen suuren oppinsa vuoksi: teologian ylioppilaan Antti Skuggen. Skugge, joka Kyreenin

häntä pyytäessä oli säikähtänyt pelkkää ajatustakin, että hän näin arkaluontoisissa olosuhteissa joutuisi tunkeutumaan kahden niin nuoren neidin huoneisiin, vieläpä toisen ollessa naishenkilön, johon hänen syntinen sydämensä tunsu mitä suurinta vetoa, oli lopulta suostunut lähtemään, pääasiassa siksi, että tahtoi koettaa, mikäli olosuhteet sallivat, pelastaa turvattomia, joita koko kaupunki nyt kivitti.

Anna Kristina Suthoff, joka asteli pidellen kiinni huonekaluista, koetti pysähdyttää herroja ruokahuoneeseen. Mutta Kyreen meni kuin liekki huoneesta toiseen ja kirjuri säikähtyneenä hänen perässään. He tulivat siihen päätyhuoneeseen, mistä rikas kaupppamies elämänsä päivinä oli hallinnut taloan ja missä hän sitten oli maannut ruumiina. Huone oli suunnilleen samassa kunnossa, missä Helsingin porvarit aina olivat sen nähneet: pöytä, kirjoja, nahkalla päällystetty tuoli, rahakirstu, vaaka, klahvipiironki, seinäpenkki ja seinillä puupiirokset ja puntari. Kyreen oli jo kiirehtimäisillään eteenpäin, mutta pysähtyi suurten värillisten taulujen eteen, jotka ilman kehystä olivat asetetut lattialle seinää vastaan. Hän ennätti nähdä kauniita, puolialastomia naisia pitopöydän ympärillä, miehen, joka seisoi viinilasi käsissä, ja riikinkukon, jonka kiiltävät pyrstösulat lepäsivät jollakin purppuraisella kankaalla. Silloin hän pysähtyi huvittuneena. Yhtäkkiä hän hämmästyneenä virkkoi kirjurilleen:

— Tunnetteko, Skugge, tuon miehen? Mutta katsokaa toki: Suthoff ilmielävänä.

— Näen huonosti, sanoi Skugge ja koetti kumartua katsomaan. — Otanpa silmälasini. Mutta voisiko se olla mahdollista?

Silloin lausui ontto ääni, joka tuntui tulevan vastaiselta puolelta huonetta, itse seinän sisästä:

— Kaanaan häät.

Hedvig Ulrika nosti päänsä karhuntajalta, veti mustaa huivia tiukemman ympärilleen, nousi ja tuli luo. Annettuaan miehille kätensä hän käänsi kuvat seinään päin, sanoi isä-vainajansa tuoneen ne matkaltaan Hollannin maassa ja rengin vasta ottaneen ne esiin laati-koista.

— En ole jaksanut niitä katsella. Meidän renki sanoi

niiden kuvaavan Kaanaan häitä ja samarialaista vaimoa kaivolla.

Hän istuutui nahkatuoliin, edessään kirjaröykkiö. Hän oli hyvin kalpea ja häntä olisi voinut pitää paremmin poikana kuin tyttönä.

Kuulustelu alkoi.

Kyreen käski nuoremman sisaren poistua. Vanhemman silmät löivät lieskoja, mutta painuivat samassa luomien alle. Ja hän vastasi oudolla, ontolla äänellään kysymyksiin ja sanoi siitä syystä halunneensa tavata vierasta, että hän olisi tahtonut kiittää häntä avusta.

— Vain siitkö syystä? kysyi Kyreen.

— Eikö siinä ollut syytä tarpeeksi? sanoi tutkittava läpätunkevasta

— Vaimo Tellvistin kertomuksen mukaan oli muitakin syitä.

— Vaimo Tellqvistin! pääsi tutkittavalta inhoten. — Minä en jaksa nyt. Voin pahoin. Menkää pois.

Silloin nousi kirjuri. Pyyhkien hikeä otsaltaan hän alkoi pyytää, että herra kaupungin viskaali ottaisi huomioon tytön terveydentilan, joka selvästi tällä hetkellä oli huono. Parasta oli lähettää Tingelund tinktuureineen sairaan tykö ja tulla huomenna uudestaan.

Kyreen ei hellittänyt. Hän kyseli ristiin rastiin ja sai tutkittavalta tämäntapaisen yhteenvedon:

— Minä en tiedä hänen nimeään. Minä en tavannut häntä Helsingissä. En nähnytkään häntä. En ole varma, että se on sama ihminenkään, joka pisti kivalterin.

Kyreen naulasi nyt silmänsä tutkittavaan ja kysyi:

— Mutta jos murhamies nyt olisi saatu kiinni ja teidät vietäisiin Stockhusin kellariin häntä katsomaan — tuntisittekö hänet, jos se olisi hän?

Hedulla horjahti, hapuili käsillään otsaansa ja vaipui permannolle.

— Tiedän tarpeeksi, sanoi Kyreen ja nousi. — Uskoka, jos tahdotte, tuohon pyörtymiseen. Äiti oli hyvä komeljanterri. En pidä mahdollisena, että tässä olemme tekemisissä murhaajan liittolaisen kanssa. Menemme nyt tutkimaan, mitä sisar tietää.

Mutta Skugge seiso i neuvottomana tytön edessä, uskaltamatta häneen kajota. Ettei hän vain olisi kuollut. Olisiko pitänyt kutsua palvelijat? Tuo roisto, tuo vis-

kaali! Kuin pyörriksissä polvistui ylioppilas perman-
nolle, pujotti kätensä tytön hiusten alitse niskan alle ja
nosti hänen päätänsä. Kapeat kasvot joutuivat lepää-
mään hänen olkapäätänsä vastaan. Siinä tyttö avasi sil-
mänsä, joiden ripsissä oli särkyneitä kyyneliä.

Ylioppilas yritti sanoa jotakin, nosti hänet sitten vais-
tojensa ohjaamana pystyyn, asetti pään tuolin selkä-
nojaa vastaan ja kysyi, voiko hän jo paremmin. Hed-
ullan kyyneleet nähdessään ylioppilas kirosi itseään
siitä, ettei ollut suudellut noita silmiä, suudellut huulia,
kerrankin ottanut, mitä hänelle annettiin. Narri —
minä! ajatteli hän halveksien itseään ja vannoi toisen
kerran tietävänsä, mitä on tehtävä. Samassa Hedulla
näytti muistavan, mitä äsken oli tapahtunut, ja kysyi
nopeasti:

— Onko hänet saatu kiinni?

Tytön silmissä oli nyt sellainen hätä, että Skuggen
mieleen tuli: rakastaako hän sittenkin tuota roistoa?
Onko viskaali oikeassa?

— Ei, sanoi Skugge ja näki säikähdysten laantuvan
ja toivon jälleen syttyvän noihin tummiin silmiin, jotka
äsken olivat olleet hänen huultensa ulottuvilla. — Tah-
dotteko, että ilmoitan, jos saan kuulla jotakin hänestä?
jatko i hän yhfäkkiä kuiskaten ja tuntien, että tässä oli
mahdollisuus rakentaa jotakin siltaa tuohon toiseen ker-
taan, jolloin hän, Skugge, varmasti on viisaampi. —
Tahdotteko?

— Kiitos, sanoi Hedulla ja tavoitti hänen kättään.

Ja hänen kätensä varassa hän nousi tuolilta, astui per-
mannon poikki ja vaipui mustalle taljalle, mistä äsken
oli noussut. Ja kun Skugge, ovella viipyen, vielä huu-
maantuneena hengitti tuoksua, joka ympäröi vuodetta,
missä kaikki oli mustaa, paitsi kapeat valkoiset kasvot,
niin Hedulla aivan hiljaa lausui:

— Minä odotan.

Muistamatta mitään muuta kuin sen, että nyt on läh-
dettävä pakoon, Antti Skugge ovesta törmäsi viskaalia
vastaan, joka turhaan oli huudellut häntä pitämään
pöytäkirjaa. Tutkittavana oli nyt kauppamies Suthoffin
nuorempi tytär.

Siihen asti meni kaikki hyvin, kunnes viskaali äkkiä
lausui:

— Kuinka kauan sisaresi jo on rakastanut tätä murhaajaa?

Silloin pieni Krista kokonaan hämääntyi, punehtui ja änkytti:

— En tiedä, en voi tietää.

Silmät tiukkoina tuijottaen lapseen viskaali jatkoi:

— Puhu totta, muista, että molemmat joudutte oikeudessa vastaamaan näihin samoihin kysymyksiin. Et kai aio kieltää, ettei sisaresi ja murhaajan välillä ollut rakkaussuhdetta? Sisaresi sen myönsikin. Olivatko he kihloissa aikaisemmin? Vai metsässäkö heistä tuli sulhanen ja morsian? Ehkä jonakin yönä, kun te kaikki makasitte samassa havu vuoteessa ja lämmititte toisianne? Muista tarkoin.

Lapsen huulet vapisivat, itkua tehden.

— Sinä joudut tuomarien eteen, älä unohda sitä.

— He eivät ole sulhanen ja morsian! huusi Krista täydessä itkussa. — He eivät ole olleet sulhanen ja morsian!

— Valehtelet!

Viskaalin nyrkki iski pöytään. Krista ei kuitenkaan enää säikähtänyt. Hän lakkasi itkemästä ja sanoi vävisten:

— En!

Nyt nousi Skugge, taittoi paperinlehdet, joille hän oli tehnyt pöytäkirjan, ja repi ne kappaleiksi. Sitten hän tohisten ja luonnottoman kimakalla äänellä selitti halua vansa olla kunniallinen ihminen. Anna Kristinaa hän si-litti pääläelle ja käski hänen tulla rauhalliseksi. Hän oli hyvä lapsi, he kyllä tiesivät, että hän aina puhui totta. Ja kun raivostunut viskaali oli jättänyt talon, ei hän malttanut olla sanomatta: no nyt se paha mies lähti, juokse nyt isonsisaren luo.

Siihen Anna Kristina vastasi:

— En voi juosta, jalkojani särkee. Apteekkari sanoi, että ne pitäisi sahata poikki, mutta minä en antanut. Ne kylmettyivät silloin metsässä. Mutta ne kyllä ker-ran paranevat.

Katsellessaan enkelimäistä Anna Kristinaa tunsi yli-oppilas häntä kohtaan suurta hellyyttä, melkein yhtä suurta, mutta toisenlaista kuin sisarensapoikaa Henni Forsiusta kohtaan. Ja päivän järkyttävien elämysten ja

mielenliikutusten jälkeen, tullessaan tutulle kadulle, nuori ylioppilas tuskin tunsi paikkoja entisiksi. Missä hän olikaan ollut ja missä vaeltanut? Joka tapauksessa oudoilla mailla ja eläen hetkiä, jotka tuntuivat vuosilta. Hänen sydämensä löi uudella ja oudolla tavalla, hänen jäsenissään sykki uusi ja outo voima. Paavali, pyhä Paavali — hänen koko olemuksessaan ailahteli outo halu hymyillä entiselle rakkaimmalle pyhimykselleen.

Ja kun Henni, hänen sisarenpoikansa juosten tuli vastaan Suurtorilla kertoen, että Kustaa ja Jepu olivat palanneet Tukholmasta, niin eno nosti pojan käsivarsilleen, nauroi ja kysyi:

— Mitä sinä pidät Anna Kristinasta, rikkaan kauppamiehen pikkutyttärestä? Eikö hän olekin herttainen tyttö? Meidän täytyy olla oikein hyviä hänelle ja hänen sisarelleen. Katso, he ovat nyt niin suruissaan, kun sekä heidän isänsä että äitinsä ovat kuolleet. Meidän täytyy lohduttaa heitä. Ja puolustaa heitä.

— Minun enoni, sanoi Henni rehellisellä lapsenäänellä, — minä pidän Anna Kristinasta, mutta minä pidän enemmän Hedvig Ulrikasta.

Eno katseli häneen hämmästyksissään ja hymähti samassa:

— Mutta Henni, Hedvig Ulrika on aivan liian vanha sinulle.

— Siinäpä se. Kuinka vanha kivalterin murhaaja on? Onko totta, minun enoni, että Hedvig Ulrika olisi kihlattu hänen kanssaan? Kustaa on tullut kotiin, meidän suuri Leijonamme, ja hän ja Jepu ovat sopineet keskenään. Mutta he eivät tulleet mereltä, vaan Turusta. Gagneuriä he eivät ole löytäneet. Minä tahtoisin, että minun enoni naisi Hedvig Ulrikan. Nyt ei kukaan huoli hänestä, kun hän pian on köyhä. Kun Hedullan sukulaiset tulevat hautajaisiin, niin minun enoni sopii heiltä pyytää Hedullaa.

Poikanen oli tottunut siihen, että hänen enonsa tällaisten keskustelujen aikana rupesi puhumaan pyhästä Paavalista.

Mutta nytpä ei puhunutkaan.

Suthoffin talossa kuultiin, niinkuin muuallakin, että Wetter ja Jepu Clayhills olivat palanneet Tukholmasta,

palanneet löytämättä mitään merkkejä kadonneesta laivasta. Mutta oli kuulumatonta, etteivät he heti rientäneet kertomaan uutisiaan sisaruksille, Hedullalle ja Kristalle. Muutenkin alkoi outo salaperäisyys tuntua Suthoffin talon ja kaupungin välillä, ikäänkuin siihen olisi kohonnut sumuseinä. Tähän seinään ei voinut käsin tarttua, sitä ei voinut kirveellä hajoittaa. Se ei ollut vahvempi kuin ne seitit, joita ensimmäinen tyyni syksy-yö levittää puiden oksille ja nurmille. Mutta nämä sumuseitit tietävät kesän loppumista ja syksyn alkamista.

Oli kummallista, ettei Viipurista, Haminasta ja Narvasta mitään kuulunut. Näytti siltä, ettei sieltä lähde liikkeelle ketään. Kun Jakob Suthoff aikoinaan suvulle epämieluisan avioliittonsa vuoksi oli lähtenyt kotitalosta Vesiportinkadun varrelta, niin sukulaisia ei mikään houkutellut Helsinkiin. Nyt oli raskailla matkavaunuilla tuiki vaikeaa kulkea: mitkä hevoset jaksoivatkaan kiskoja suuria ajopelejä syvistä, jäätyneistä ratasuomista, ja yht'äkkiä saattoi tulla talvikeli, jolloin ei niillä pääsyt liikkeelle ensinkään. Toiselta puolen ei mielellään saattanut ryhtyä perunkirjoitukseen eikä hautajaisvalmistuksiin, ennenkuin tiesi sukulaisten tulosta. Maistraatin sinetit olivat kauppapuodin, ranta-aittojen, kirstujen ja kaappien suulla — Suthoffeista tiedettiin, että he saattoivat ajaa asioitaan kuninkaaseen asti, jos he alkoivat kysyä omaisuutensa perään. Huhuttiin, että kauppamies olisi ennen pakoa kätkenyt maahan osan kalleuksiaan. Tyttärien äiti-vainajakin oli kertonut isän jonakin yönä säkissä vieneen arvoesineitä ulos ja takaisin palatessaan pesseen käsiään, jotka olivat multaiset. Se nuori palveluspiika, joka pakokiireessä niin onnettomasti jäi vihollisen saaliiksi, olisi hänkin voinut jotakin tietää, sillä hän oli herännyt ja ikkunasta katsellut isäntänsä toimia, mutta tyttöparka oli teillä tietymättömillä. Oliko aarre pihan piirissä, oliko se viety saareen, missä kauppamiehen hevosta kesäisin pidettiin, vai oliko se kaivettu ranta-aittojen tienoille, tai ehkä kapanaloille, missä kauppamies viljeli ruista, toukoviljaa ja tupakkaa? Renki Eerikki Iiskenpoika ajatteli tätä aarretta, niin että näytti käyvän sekapäiseksi.

Nyt tuli tiukka rahasta. Raatimies Govinius ei saanut

ulos korkojakaan rikkaan kauppamiehen velkamiehiltä, saatikka pääomaa. Tällä hetkellä eivät auttaneet irtisanomiset, muistutukset tai varoitukset. Ja jos heidät pani varariksoon, niin ei heiltä saanut muuta kuin ränsytyneet talot, joista ei kukaan maksanut mitään. Myöhemmin voi syntyä kysyntää, — jahka olot vähän taantuvat. Mutta nyt tarvittiin puhdasta rahaa. Millä pidetään hautajaiset? Kolmen päivän hautajaiset kahdelle- tai kolmellesadalle vieraille — se kysyy kolikoita.

Ei tarvitse muuta kuin kaupungin sinetit pois puodin ovelta! sanoi Iiskenpoika. Ja hän uhkasi juovuksissa ollessaan mennä murtamaan sinetit. Mutta selvänä hän, hyvin tietäen, mitä merkitsi esivallan sinetteihin koskeminen, kielsi sellaista unissaankaan ajatelleensa.

Nyt on viereinen puoti raastuvan alla vuokrattu Janne Lustigille, sille hunsvotille ja lautastennuolijalle, joka tässä takavuosina oli puotipoikana Suthoffilla! tuli eräänä aamuna, hiukset pystyssä, Eerikki Iiskenpoika kertomaan. Janne Lustig tahtoi ostaa kaupungin rikkaimman kauppamiehen puodin, ja kun ei sitä saanut, niin nyt panee toimeksi kilpajuoksun. Kilpajuoksu on tässä takauksessa helppo, sillä kilpailija ei liiku paikalta. Suthoffin puodin ovella seisovat sinetit, mutta Lustigin ovella seisovat ihmiset, jotka tahtovat syödä, juoda ja vaatettaa itseään. Ei käy hyvästi, jolleivät sukulaiset pian saavu, jollei aarre löydy maasta, hopealaiva merenpohjasta, tai velkamiehet maksa.

Iiskenpoika veti lainatulla juhalla polttopuita yhteisiltä huonoilta kaatopaikoilta ja samoin rehua lehmille, mistä velaksi sai. Kauppamies mahtaa laudallaan kääntäen sitä häpeää, mikä nyt kohtaa hänen taloaan ja lapsiaan. Lypsäisivät edes lehmät, mutta kestää vielä, ennenkuin ne pakanat poikivat. Eräänä päivänä kysyi vanhempi neiti, kenen tämä hevonen oli, jota hän ei tuntenut. Iiskenpoika vastasi ärtyneenä, että se on niitä uusia hevosia, jotka provianttimestari ylämaasta toi. Weckström oli antanut luvan käyttää niitä, söivät paremmin, kun tekivät vähän työtä, kovin laihoja olivat, kun hän ne toi.

Hedulla valkeni palttinanvalkoiseksi ja muistutti pelottavasti isäänsä huomauttaessaan kieltäneensä ottamasta mitään Weckströmiltä. Ei saa ottaa lihaa eikä

leipää, ei syötävää eikä juotavaa, eikä hevosta eikä rekiä tai rattaita, tai vaatteita.

liskenpoika ei vastustanut herra-vainajansa vihaa, joka puhui hänen tyttärensä suun kautta. Hän kaatoi märät, lahot hirret siihen paikkaan, riisui hevosen ja läksi taluttamaan sitä kruunun tallille, minne Weckström oli saanut sijoitetuksi laihat, uudet hevosensa, kunnes saisi ostetuksi Helsingistä talon.

Aikoiko Weckström, se jauhosäkki, taloa täältä?

Hänhän oli hakenut sitä kauan.

Suthoffin tytär kalpeni entistä enemmän, sillä käsitämättömästä syystä hän vaistosi, että »Jauhosäkki» oli ollut niitä, jotka katselivat hänen isänsä taloa jo isän sairastaessa. Talo kenelle muulle tahansa mieluummin kuin provianttimestarille!

Mikä hätä hänellä on Vanhassa-Helsingissä? Siellähän hän on niinkuin rotta jyväläärissa. Siellä hänellä on aumoja ja makasiineja. Siellä hän syntyi, siellä kuolokoonkin.

— Täällä ei saa ottaa vastaan häneltä mitään, lausui kaupпамies-vainajan vanhempi tytär vieläkin varmemmaksi vakuudeksi, vaikka renki jo oli mennyt.

Nyt tapahtui sekin, että Antres Weckström ilmoitti saaneensa paikan muualta — mitäpä hänellä täällä tehtiin, kun puoti oli kiinni ja rahat lopussa. Weckström ei ollut saanut palkkaansa koko syksynä ja soisi sen nyt mielellään saavansa.

Talon tytär ei näin eronhetkellä tahtonut näyttää, miten iloiseksi hän tuli puotipalvelijan irtisanomisilmoituksesta. Hän oli monet kerrat, kuunnellessaan Antresin soittoa, miettinyt, miten pääsisi miehestä eroon, ja jo isäänsä pyytäneekin ottamaan toisen puotimiehen, vaikkei isä tahtonut sitä tehdä, väittäen, että tämä Antres toi puotiin väkeä. Ja nyt tämä itse pyytää eroa palveluksesta! Ainoa paha oli, ettei talossa ollut käteistä rahaa. Hedullan mieleen johtui: minä menen Strengin luo ja sanon, että meidän puotimme on aukaistava, vaikka minä itse rikkoisin sinetit! Ja hän jatkoi ajatustaan: meillä on puoti täynnä tavaraa ja me olemme itse kaiken puutteessa. Kaikki Hollannin maasta tuodut laatikot ovat puodissa ja ranta-aitassa lakkausten takana: kymmenien tuhansien taalerien arvo.

Hedvig Ulrika Jaakopintytär seisoi alatuvan portailla aikeessa ottaa tuvan orrelta kuivia päreitä. Antres oli tullut siihen kuullessaan hänen askeleensa. Nyt hän yhtäkkiä kysyi:

Vai haluaako Hedvig Ulrika, että jään taloon?

— En mitenkään, vastasi tyttö hiukan säikähtäen.

Silloin kietoi mies kätensä hänen ympärilleen, sulki suullaan hänen huulensa ja kuljetti häntä tupaa kohden.

— Minä jään, jos vain haluat, puhui Antres huohottaen. — Minä rakastan sinua. Tule minulle. Olen yhtä hyvä kuin joku toinenkin. Tule minulle. Tule minulle. Tule tänne tupaan. Minä puhun sinulle. En tee pahaa. Rakastan sinua. Tule minulle.

Hedullan voimat eivät tässä käsikähmässä olleet paljon arvoiset. Miehen kädet väänsivät auki hänen nyrkinsä, taivuttivat hänen ponnistelevat käsivartensa niinkuin ne olisivat olleet ruokoa ja hänen huulensa polttivat milloin tytön huulilla, milloin hänen niskallaan, kaulallaan tai povellaan. Tytöllä ei ollut enää muita aseita kuin hampaat: hän puri, tietämättä mihin iski hampaansa. Miehen sanat vaihtuivat kiroilemiseksi. Vaatteet Hedullan ympärillä risahtelivat rikki, vaatekappale vaatekappaleen perästä, kunnes hän syöksyi alas portaita ja kaatui kuuraiseen nurmeen. Pimeässä kompastui mieskin ja tyttö pääsi pakenemaan ensin kaivon luo ja sitten ulos portista kadulle, missä ei ollut ainoatakaan ihmistä.

Tällaisen häpeän vallassa ei hän ollut vielä milloinkaan ollut. Hänen mieleensä tuli, että parasta olisi mennä ranta-aittojen luo ja viskautua Kaupunginlahteen. Lähteneekö tämä lika millään. Antres saattoi odottaa häntä pihassa. Ne eivät kuulleet vähällä, Krista tietenkin oli vällyjen alla. Vihdoin viimein joku tuli, ja Hedulla pääsi sisään.

Antres lähti talosta sanomatta hyvästi kenellekään ja parin päivän perästä seisoi hän Janne Lustigin puodissa, vieden sinne kaikki Suthoffin entiset ostajat.

Hedulla ei olisi kehdannut mennä pormestarin luo, hänen kasvonsa ja kätensä olivat niin pahasti sinelmillä. Hän koetti taivuttaa Goviniusta, isävainajansa läheisintä ystävää toimittamaan heidän puotinsa auki. Mutta Govinius oli kokonaan tuota sinettien särkemistä vastaan.

Hän tiesi, että sukulaiset juuri erikoisesti saattoivat syyttää häntä, jos tahtoivat epäillä petoksien tapahtumista

Hedulla tuli Strengin luo hämärissä ja alkoi heti esittää asiaansa päästäkseen kotiin niin pian kuin mahdollista, jo senkin takia, että sukulaiset Viipurista saattoivat saapua mihin vuorokauden aikaan tahansa.

Suurten huoliensa keskellä ei hän ollut joutunut tietämään, mitä pormestarin talossa oli tapahtunut. Hän kyllä huomasi, että sisällä näytti oudon tyhjältä, ikäänkuin huonekalut jo olisivat muutetut toiseen asuntoon ja ihmiset muuttaisivat huomenna perässä. Mutta hän ei kajonnut tähän asiaan, ryhtyipä vain heti esittämään, että heidän täytyy päästä puodistansa myymään tavaroita ja saada ranta-aitat auki.

Streng vetäisi pitkää, harmaata partaansa ja seisoi paitahihasillaan, kädet peukaloista riippuen liivien hihaaukoissa, ystävävainajansa tyttären edessä.

— Piiaseni, sanoi hän vihdoin, — mennään sisäpuolelle. Ovat minulle toki jättäneet kolme tuolia. Sali on tyhjä, niinkuin näet. Mitä ei sota vienyt, sen veivät saamamiehet. Sota, sota. Olen, piru vie, yhtä hyvä patriotti kuin kuka tahansa toinenkin, mutta sen sanon, että kuka nousee syyttäjäksi tämän meidän hävitetyn kaupunkimme puolesta? No niin, piiaseni, sinua ei huvita tulla vararikkaisen virkaatekevän pormestarin kotiin. Ajattelit kai, että voisit ottaa täältä isäsi saatavat. Tulet myöhään, piiaseni: kaikki on myyty, en muuta surekaan kuin kirjojani ja lyypekkiläistä nahkatuoliani, jotka sodan aikana kuin ihmeen kautta olivat pelastuneet kellarissa olkien alla. Tiedätkö, kuka osti kirjat? Kuhlberg, se keltatukkainen Leijona, se papana, jonka me tässä vasta pieksimme raatihuoneen ovella, kun hän yhdessä muiden Leijonien kanssa palasi rosvomatkaltaan. Hän pyytää koulusta lupaa ja tulee huutokauppaan niinkuin mies ainakin! Ihmettelen, ettei sappeni haljennut. Hän, ketunpoika, jonka korvantauksista vesi vielä tippuu, hän ostaa minun tieteellisen kirjastoni. Hän muka tulee sitä tarvitsemaan. Hän muka antautuu samalle alalle kuin minä. Ihmettelen, ettei hän samalla ostanut pormestariatuoliani. Mistä tällainen ipana ottaa rahat? Varastaa. Sen taidon osaa nykyinen sukupolvi. Sappeni halkeaa, kun sitä ajattelen.

Vanha raatimies kulki edellä ja hänen nuori vieraansa, ikäänkuin jonkin lyönnin tainnuttamana hänen peräsään, läpi kylmän salihuoneen ruokahuoneeseen, missä paloi pesävalkea, huolimatta huoneen harvinaisesta kuumuudesta. Streng tarttui pulloon pöydällä ja pyyhkäisi hellästi kädellään sen suuta. Toinen pikari joutui Hedda Suthoffin käteen, toinen hänen omaansa. Tyhjennettyään oman pikarinsa Streng täytti sen uudelleen ja lähti viereiseen huoneeseen sairaan vaimonsa luo.

Hedulla huomasi, että permannoilla oli olkia ja pape-rinkaistaleita. Uninnurkkaan oli kasattu pinollinen halkoja, niin hyviä, ettei sellaisia vielä oltu Helsingissä nähty sitten sodan, ja pöydällä oli puolikas Tallinnanlimppua, kolme talikynttilää, palvattu lampaanjalka, kirjoitusneuvot ja Uusitestamentti. Täällä ola mahtanut olla huutokauppa.

Streng puheli pormestarinnalle niinkuin linnunpojalle, jota ruokitaan. Takaisin tullessaan pyyhki hän kädellään hikeä otsaltaan ja vei senjälkeen kätensä polveaan vastaan.

— Niin, alkoi hän taasen, — hän sai ohimoonsa kiven. Kuka sen heitti? Ikkunasta tuli. Ruutu paikat-tiin tuohentervalla, tuossa se vielä on. Stierin pihasta heitettiin. Mutta Stier on suuttunut Tingelundin vuoksi. Me olemme olleet naimisissa neljäkymmentä vuotta, hän ja minä. Me olimme hyvin nuoria ja hulluja myöskin, mutta rakkaus on kestänyt. Neljäkymmentä vuotta! Ja sitten suuren paon olen istunut Helsingin raadissa. Ja nyt se on loppu. Vaan mitä oli sittenkään sen keltaisen ketunpenikan hävyttömyys sen rinnalla, mitä minun virkatoverini minulle osoittivat. Vaihdoin kesken huuto-kauppaa pukua, koska toinen pukuni oli niin huono, että polvet ja kyynärpäät näkyivät. Ja tästä he tekivät muis-tutuksen ja vaativat minua vetämään ylleni vanhat ri-sani. Mutta kyllä silloin nyrkkiini tuli voimaa ja minä iskin sen pöytään, niin että ruudut tärisivät. Ah, piru vie, sota, sota!

Vanhan herran puheen aikana oli Hedulla tuon tuosta-kin noussut ja yrittänyt esittää asiaansa. Häntä alkoi pelottaa, että Viipurin vieraat juuri tänä iltana saapui-sivat, ja hän kuuntelikin enemmän ääniä ulkoapäin kuin

sitä, mitä kiusaantunut Lorentz Streng kodissaan puhui. Nyt kuului askelia pihamaalta: olisiko kotoa lähetettyhän­tä hakemaan?

Hän tuns­i ovien takaa ja huoneiden välimatkan päästä Henni Forsiuksen äidin ilosen ja hyväntahtoisen äänen.

— Täytyi tulla katsomaan, täytyi! Kun tällainen päivä käy yli kodin, niin ei suinkaan täällä ole saatu palaa suuhun. Kyllä elämme läpi aikojen. Mikä on ylhäällä, pannaan alas, ja mikä on alhaalla, pannaan ylös. Ei enää tiedä, kuuluuko ylös vaiko alas. Virkaatekevä pormestari pitää piirakasta, ajattelin — aina olette niin ystävällisesti kehunut minun piirakoltani, vaikei syy­­täkään ollut! Saimme Vanhastakaupungista ostaa lohen. Antakaas, kun minä panen pöytään. Ehkä Charlottenkin voi nousta tuoliinsa. Hyvää iltaa, rakas kulta Charlotte, minä täällä vain olen, minä Helena Forsia. Kas vain, täällähän on Heddakin. Kävin juuri teillä, Läntisellä Kirkkokadulla nimittäin, ja vein näitä samoja vaatimat­tomia lämpimäisiä. Meidän uuni ei enää paista tasai­sesti, ja niin hyvä uuni kuin se oli. Ties mitä venäläiset ovat sille tehneet. Niin, rakas kulta Hedda, ei ole ollut helppoa teilläkään. Mutta sinähän olet täynnä mustelmia — onko sinussa taas jokin uusi tauti. Etteihän vain tartu? Meidän pojat ovat oikein ottaneet Suthoffin talon sydämelleen. Sekä Henni että Antti, veljeni, puhuvat alituisesti Hedullasta ja Kristasta. Voi sitäkin Krista-raukkaa, kun hänellä on niin kauheita tuskia. Tietäähän sen kauhean ajan metsässä! Vaan viisaasti teki tyttö, ettei antanut Stierin sahata poikki jalkojaan. Voivat parantua.

Henni Forsiuksen äiti käveli pormestarin luota pormestarin­nan luokse, avasi matkavakkansa, jonka kau­niit punaiset maalaukset Hedulla hyvin tuns­i, ja puheli, nauroi ja liverteli. Ihmiset olivat sentään hyviäkin. Go­vinia oli lähettänyt nuo putelit — ne olivat vanhaa viiniä, mistä lienevät olleetkin. Lampaankäpälä oli ilmes­ty­nyt kyökin pöydälle palveluspiian ollessa ulkona, kynttilät oli Keppi-Saara tuonut. Varmaan ne olivat hänen ainoat joulukynttilänsä. Niin, ja moni muu oli osoit­tanut myötätuntoaan.

Se outo nälkä, mitä rikkaan Suthoffin tytär oli vai­kean sairautensa aikana kokenut, tuntui tänään. Hän

olisi voinut syödä koko tuon herkullisen piirakan. Nyt hän kuitenkin nousi, kiitti ja pyysi, että pormestari avaisi heidän puotinsa.

— Tietysti, piiaseni, lupasi Strong. — Teidänhän täytyy ryhtyä hautajaisvalmisteluihin. Kai hautajaiset on pidettävä ennen joulua, vai mitä sanotte, serkku Forsia? En ymmärrä, että Goviniuksella on mitään pelättävää sukulaisista. Menemme aamusta heti ja avaamme puodit. Mutta nyt syömme ja koetamme unohtaa.

Hedulla säpsähteli, myötänään luullen kuulevansa vaunujen rätinää.

Häntä ei päästetty pois. Syötiin ja juotiin. Pidot parantivat vielä siitä vieraasta, joka saapui, matkassaan kannunvetävä puteli Herttonaisten viinaa: Kustaa Wetter tuli.

Hedulla ja Kustaa punastuivat antaessaan toisilleen kättä.

Mutta heidän väliset asiansa saivat omassa hiljaisuudessaan kiehua ja polttaa. Puhuttiin kaikesta muusta. Ja paljosta oli puhuttavaa. Ensinnä läpikäytiin Tukholman uutiset. Rouva Levi oli lihonut ja tullut juutalaisen näköiseksi. Lihava hänellä oli mieskin ja lihava oli heidän pikku Jaakoppinsa. Kustaa Wetter sai heiltä sellaisen puolijuutalaisen päivällisen, että sen öljyyn valmistetut riisit vieläkin erikoisessa hajussaan tuntuivat hänen suussaan. Jälkiruoaksi Greta tarjosi koko joukon hovijuoruja, varsinkin Hedvig Taubesta ja »Pitkästä ruotsalaisesta», joka jälkimmäinen teki kaikkensa saadakseen Gretaa mukaan jollekin picknickille, jommoisiin koottiin kauniita naisia kuninkaan huviksi. Eikö Hedulla ollut saanut Gretan kirjettä? Sen oli Kustaa antanut Goviniukselle. Tai oikeastaan olikin kaksi kirjettä, toinen Goviniukselle ja toinen sisarille Helsingissä.

Miksei Govinius sitten ollut antanut kirjettä? Mitä se saattoi sisältää?

Ei, Hedullaa ei vielääkään päästetty pois. Sellaisten suurten matkavaunujen tulo kuin Viipurin Suthoffien kuului joka soppeen kaupungissa. Kun sellaiset ajoivat siltojen yli, niin se saattoi herättää kuolleetkin. Hyvä, jos sillat vain kestävät.

Nuori Wetter, jonka tarkoitus oli ollut tavata Streng

kahden kesken, suostui vihdoinkin, kun siinä syödessä ja juodessa lämmitettiin, kertomaan asiansa kaikkien kuullen. Hän oli Tukholmassa saanut huonoja uutisia heidän, Wetterien, omaisuuden tilasta. Koko arvokas irtainhan oli pelastettu sodan jaloista meren taakse. Sine-töidyissä kirštuissa oli äidin veli toimittanut sen säilytettäväksi suuren virastonsa holvattuun arkistoon. Arkut avattiin kahden raatimiehen läsnäollessa ja — olivat tyhjätkin. Vanha nuuskarasia oli jäänyt yhden arkun pohjalle ja tämän nuuskarasian omistajaa haki sitten Tukholman järjestysvalta viikkokaupalla yötä ja päivää. Turhaan.

Helsingissä on jo myyty kivitalo. Maatiluksista ovat Herttonainen, Brändön rustholli, Boxbackan säteri ja Tallbackan rälssitila myymättä. Niistä ei nyt paljoa saada.

Konkurssi tuntuu olevan edessä.

Ja kaiken tämän lisäksi ovat tytöt, hänen sisarensa, heittäytyneet irstaaseen elämään — sehän on näin sodan jäljeltä niin tavallista! toiset Tukholmassa ja Greta täällä. Tuskin kehtaa kertoa, kenen kanssa hän nyt elää: rengin kanssa, jonkun sipoolaisen jätkän, joka vei hänet edessään hevosen selässä metsään suden häihin.

Kustaa Wetterin puhuessa seurasi Hedulla Suthoff häntä jännittyneenä, ensin ainoastaan tuon tuostakin luoden häneen katseen, mutta sitten kiinteästi tuijottaen. Oli mahdotonta käsittää, että hän oli näin muuttunut. Oliko tämä vanha nuoriherra todella hänen kasvinveljensä Gustaf, sama, jonka kanssa he olivat hypänneet varista ja hippaa? Gustaf puheli ikäänkuin hän olisi ollut raatimies, mutta ei Helsingin raatimiehiä, vaan Turun tai vaikkapa Tukholman. Kun hän nosti toisen polvensa toisen päälle, tuli näkyviin hieno, kiiltävä sukka ja solki, joka olisi voinut olla vaikkapa naisen rintaneulana. Muutenkin oli pormestari Wetter-vainajan poika niinkuin nuori aatelismies, joka tilapäisesti on pistäytynyt renkitupaan. Nuo kuviot hänen liiveihinsä varmaan oli ommellut joku nainen, joka häntä ihaili, ehkä rakasti. Koko hänen olemustaan ympäröi tuoksu, joka oli saanut alkunsa joko siten, että hän itse oli käyttänyt hajuvettä tai että hänen vaatteensa olivat joutuneet kosketuksiin kaunottaren kanssa, joka hyvin va-

litsi hajuvesilajinsa. Kaunottaren — ei kukaan muu kuin kaunotar voinut tulla kysmykseen.

Hedulla Suthoff tunsi tuskallisesti rumuutensa, type-ryytensä, sivistymättömyytensä ja mahdottomuutensa. Ei yksin Kustaa Wetter, vaan hänen rakastamansa tuntematon mieskin kohosi yht'äkkiä aavistamattomaan korkeuteen, jättäen hänet, mitättömän helsinkiläisen tyttön, saavuttamattoman etäisyyden taakse. Tyttö oli kiihkeästi odottanut kasvin veljeään saadakseen häneltä apua. Nyt hän käsitti, ettei voisi Kustaalta enää mitään pyytää. Käydessään noin kauniiksi ja ylhäiseksi hän oli myöskin käynyt vieraaksi.

— On mahdollista, että tulen muuttamaan Tukholmaan, sanoi herra Wetter samassa, liittäen tämän lauseen edelläkäyneeseen keskusteluun.

Koko aikana ei hän kertaakaan ollut katsahtanut Hedullaan. Hän oli nähtävästi unohtanut tämän olevan huoneessa. Kuitenkin he molemmat olivat kuumenneet, kun kohtasivat toisensa.

Kustaa ei enää välitä minusta, ajatteli Hedda Suthoff. Ja hänen sisässään kirveli, vaikka olisi pitänyt olla täysin yhdentekevää, pitikö Kustaa hänestä vai ei.

Forsia ehdotti, että he Hedullan kanssa menisivät pormestarinnan luo, koska herrat siirtyivät puhumaan kaupungin asioista. He, naiset, voivat näin etukäteen neuvotella Suthoffin hautajaisten valmistuksista siltä varalta, ettei Viipurista tässä kelirikossa tulisi ketään.

Kun pormestarinnan ruumiillisia vaivoja lievensi kuumuus, niin oli huoneissa tukahduttavan kuuma. Hedulla kuitenkin vilutti. Tuntui siltä kuin tauti olisi vainnut häntä. Hän halusi pois täältä, kotiin, Kristan luo. Eikä hänellä ollut voimaa lähteä. Ja vaikka hän kaikin keinoin halusi kuunnella, mitä pormestarinna ja Hennin äiti keskustelivat, niin hänen korvansa kuuntelivat, mitä toisessa huoneessa sanottiin.

Streng kuului lupailevan Wetterille apulaissihteerin tointa kemnerioikeudessa ja kehoittavan häntä jäämään syntymäkaupunkiinsa. Tosin hän oli suututtanut Burtzin ja Kyreenin silloin, kun puolusti Suthoffin kehtoa raatihuoneen edessä ja viskasi lokaa ihmisten silmille. Wetter-vainaja aikoinaan auttoi häntä, Burtzia, sekä rahalainoilla että vaatteilla ja ruoalla.

— Olen yhtä hyvä patriootti kuin joku toinenkin, sanoi Streng vapisevalla äänellä, — mutta sen sanon, että mihin tilaan on saatettu Helsinki! Ei neljännesvuosisataa ollut kulunut siitä, kun tuhkasta rakensimme kaupungin, kirkon rakensimme, koulun, raatihuoneen. Kauppa elpyi, teollisuuden idut näyttäytyivät. Elimme rehellisesti ponnistaen pienen yhteiskuntamme hyväksi. Olimme kuin samaa perhettä. Mitä nyt olemme? Kaikki kymmenet käskyt olemme polkeneet jalkojemme alle. Emme usko tulevaisuuteen. Mitä kannattaa raataa? Herrat Tukholmassa lähettävät niskoilemme sodan. Mitäpä meistä — kanuunanruokaa! Olen yhtä hyvä patriootti kuin joku toinenkin, mutta sen sanon, että Suomen ja Ruotsin välillä on muutakin kuin vettä.

Vanha pormestari lähestyi kynttilää, joka asetettuna koverrettuun nauriiseen paloi mustalla karrella. Hänen silmänsä etsivät kynttiläsaksia. Niitä ei kuitenkaan ollut. Ja hän sylkäisi hyppysiinsä, kävi kiinni karteeseen ja viskasi sen sitten uuniin.

— Mutta kun maanjäristys hävittää kaupungin, niin ihmiset sittenkin rakentavat samaan tuhkaan. Vaan, piru vie, mitäpä sinä, nuori mies, haluaisit kuunnella haaksirikkoutunutta ukkoa.

Nuori Wetter näytti kuitenkin kuuntelevan. Mietteisään vei hän lasia huulilleen ja hänen kaunis jalkansa kieritteli levottomana ilmassa, pesävalkean kuumottaessa hän rikkaanmiehentamineihinsa.

Jääkö hän vai lähteekö hän? ajatteli Hedulla, ja hänen kätensä olivat kylmässä hiessä. Miten hän on muuttanut! toisti hän itsekseen. Miten voi näin äkkiä muuttua.

— Kävin Turussa ja näin Isak Rossin, meidän entisen rehtorimme, virkkoi Wetter katsettaan kohottamatta. — Hän oli hyvin muuttunut. Hän se juuri minulle sanoi jotakin, joka sai minut ajattelemaan muuttoa. No sen vain, että me täällä Suomessa aina olemme miekan kärjessä, ettei meillä ole turvaa missään, että, jollemme tahdo tulla ryssiksi, olisimme ruotsalaisia.

— Mutta sitähan me olemmekin! keskeytti pormestari. — Piru viekään: mitä Ross tarkoittaa?

Kustaa Wetter nousi, pyyhki otsaansa ja alkoi kävellä edestakaisin.

— Sitä vain, mitä kunnioitettu setänikin äsken: Suomen ja Ruotsin välillä on jotain muutakin kuin vettä! Hetken vaikenivat molemmat.

— Aivan oikein, lausui pormestari hiljaa ja seisahdettiin nuoren vieraansa eteen, puhuen ikäänkuin itseksensä. — Mutta mitä sitten? Poika, sano minulle: mitä sitten? Kun pakolaiset lähestyivät tämän häpeällisesti jätetyn kaupunkinsa rantoja, niin puhuttiin ruotsalaisista ja suomalaisista. Onko sitten olemassa suomalaisia? Ruotsalainen on ihminen, vaikka hän olisi kerjäläinen, sillä hän puhuu kieltä, jonka hänen kuninkaansa ymmärtää. Suomalainen on kuninkaansa edessä samassa asemassa kuin susi tai karhu. Hän on metsäläinen, hän on takamaiden takkuinen asukas. Hän ja hänen pieni, takkuinen hevosenensa ne ovat yhdenarvoiset. Molemmat kelpaavat silloin, kun on kysymyksessä hengenheitto vihollisrintaman edessä. Kun ihminen taistelee, niin hän taistelee kunnian vuoksi, tai kuninkaan vuoksi. Mutta minkä vuoksi taistelee Suomen metsien asukas?

— Aivan oikein, kunnianarvoisa setäni! huudahti Wetter. — Juuri sen vuoksi minä tahdon muuttaa täältä, etten tahdo olla ilman kunniaa, ilman isänmaata ja kuningasta.

— Mutta, poika, onko tämän maan sitten jäätävä autioksi? Silloin tulee ryssä ja ottaa tämän maan. Ja hän on silloin lähempänä sinun uutta isänmaatasi kuin nyt.

— Niinpä on sitten Suomi tuomittu olemaan ainainen rajavyöhyke, missä ei milloinkaan nukuta molemmat silmät ummessa eikä käsi koskaan vapaana miekan kahvasta.

— Ja sinä, joka olet syntynyt täällä, jätät Suomen korprien takkuiset metsäläiset ruumiillaan varjelemaan rajavyöhykettä, jotta sinä voisit rauhassa elää kunniaassa ja uudessa, turvallisessa isänmaassasi.

Veri nousi nuoren miehen kasvoille, ja hän joi pikarinsa pohjaan, iskien sen sitten niin äänekkäästi pöytään, että naisten puhe viereisessä huoneessa taukosi.

— Arvoisa herra setäni unohtaa, että silloin, kun Hel-

singin viranomaiset sodan syttyessä pelastivat henkensä ja omaisuutensa meren taakse, niin me, pojat, jäämme tänne tekemään vastarintaa kaikin keinoin, joita meillä oli tarjolla. Olimme varustautuneet puhdistamaan kaupungin vihollisista, olimme taitavasti valmistaneet ja harjoitelleet — me olisimme vieneet asiamme voittoon, jollei Ruotsista olisi tullut kuriiria. Saimme kiellon ja venäläinen pysyi kodeissamme. Silloin me kaikki vanhenimme ja villiidyimme. Emme enää uskoneet kunniaan tai isänmaahan. Täällä meillä Suomessa ei niihin voi uskoa. Niitä ei ole olemassa. Koska täällä ei ole voimaa puolustaa kumpaakaan. Kunnian ja isänmaan olemassaolo edellyttää aina voimaa.

Streng hymähti ja jäi surumielisesti silmäilemään nuoreen puhujaan.

— Isak Rossiako sinä siteeraat?

Wetter kiihtyi yhä.

— Me, pojat, teimme huomioitamme silloin, kun ukot kielsivät meitä toimimasta. — Meiltä romahtivat silloin kunnia ja isänmaa. Se on suurin romahdus, mikä miestä voi kohdata. Me olimme tosin vasta poikasia, nimittäin iältämme, mutta mies oli meissä jo herännyt. Tätä miestä kohtasi romahdus. Pelkäänpä, ettei tälle miehelle enää löydy kohotusta.

Vanha Lorentz Streng nyökytti päätään. Hetken hän hellästi katseli ystävä-vainajansa Abraham Wetterin poikaa. Sitten hän virkkoi:

— Me olemme ruotsalaisia emmekä ole sitä sittenkään. Olemme suomalaisia.

Helsingin entisen pormestarin poika päästi katkeran naurun ja paiskasi kädestään jonkin kilahtavan esineen, jota oli pidellyt nyrkissään.

— Herra setäni, tämän tunnustuksen tekeminen vie suoraan mestauslavalle.

Jälleen nyökytti Lorentz Streng päätään.

— Tiedän sen.

Hetken perästä hän sanoi:

— Isäni isä ei taitanut yhtään ruotsin sanaa, kun hänet metsätorpastaan kutsuttiin lippujen alle.

Gustaf Wetter keskeytti hänet:

— Herra setäni uskoo, että hänen kielellään on tulevaisuus? Susien ja karhujen kielellä.

Strengin kasvoille valahti lapsellinen hymy, ja ikäänkuin äkkiä tehden päätöksen hän tarttui viinipulloon.

Se oli tyhjä. Hän päästi sen kädestään, otti uuden ja punnitsi sitä kädessään, varmistautuakseen, että se oli täysinäinen.

Kalpea nuori mies teki kädellään liikkeen tyhjään ilmaan eikä enää puhunut.

Naiset viereisessä huoneessa vaihtoivat sanojaan kuiskaten. Streng tohisi jotakin siitä, että jättivät hänelle tällaisen ruostuneen tulpankiertimen, mutta kyllä hän sillä putelin aukaisee. Noin!

— Liian lukuisa kuollakseen — liian harvalukuinen elääkseen, pääsi Kustaa Wetteriltä tylästi, hänen seuratessaan kaupungin pitkäaikaisen luottamusmiehen toimintaa kauniin, pitkäkaulaisen pullon avaamiseksi.

— Ketä tarkoitat? sanoi Streng huomattavasti virkeämpänä kuin äsken. — Tätä metsäläiskansaako? Ymmärrän, nuori mies. Mutta odotahan, niin kerron sinulle. Kaupunkimme maistraatille saapuu näinä päivinä kirjoitus, jossa konsistorio Porvoossa kehoittaa Helsingin maistraattia kaupungin porvareille ja muille, »joilla suomenkielen perinpohjaista taitamista kohtaan on harrastusta», tilaamaan piispa Jusleniuksen suunnittelemaa suomenkielistä sanakirjaa. Teoksen pitäisi maksaa kappaleelta yhdeksän taaleria kuparirahaa pränättäytynä painopaperille ja kymmenen taaleria kymmenen äyriä kuparirahaa pränättäytynä kirjoituspaperille. Mitä sanot siihen, poika? Olen itse konseptina nähnyt kirjoituksen — kävin äskettäin Porvoossa. Se esitetään pian täällä. Tilaajiksi ovat jo ilmoittautuneet kaupunginnotaarimme Stenberg, Peter Törnqvist, kaupapamies, ja Forsteen, kunnon pormestarimme. Ja minäkin tilaan teoksen, niin totta kuin nimeni on Lorentz Streng!

Pikarien kilahtaessa korotti virkaatekevän pormestarin vaimo peitteiden sisästä äänensä ja huusi miehelleen, että hän heillekin toisi viiniä. Sitten hän jatkoi:

— Missä Kustaa on oppinut puhumaan niin kauniisti? Forsia lisäsi heti:

— Kustaasta pitäisi tulla pappi!

Ystävättärelleen Charlotte Strengille ja Hedulla Suthoffille hän kuiskaten lausui julki ilonsa siitä, että

Kustaasta oli kasvanut tällainen hieno ja kyvykäs mies. Nyt pitäisi kaupungin tyttöjen vain katsoa, että hänen sydämensä kiintyisi tänne. Ja mielialan näin virkistettyä hänkin nyt huusi herroille toiseen huoneeseen, että vaikka Helsinki vielä oli pieni ja köyhä kaupunki, niin se saattoi vaurastua, jähka linnoitustyöt alkaisivat. Eikö ollut niin, että linnoitusta ajateltiin tänne Södernäsiin tai Vironniemelle? Mitenkä Kustaa nyt voisi muuttaa pois Helsingistä?

Kauppamies Suthoffin tytär ei ollut koskaan kuullut puhuttavan sillä tavalla kuin pormestari ja Kustaa äsken puhuivat. Varmaan se oli sellaista, mistä kuningas ja hänen hoviherransa puhuvat, ja sotaherrat puhuvat teltassaan ennen taistelua ja taistelun jälkeen. Isänmaa? Ruotsi, jonka pääkaupunki oli suuri, kaunis Tukholma ja siellä kuninkaan linna. Siellä asui nyt Greta ja sinne tahtoi siis Kustaa Wetterkin muuttaa. Eikö Gretan ensinkään ollut ikävä kotitaloon Suurkadun ja Läntisen Kirkkokadun kulmassa? Eikö Kustaankaan tule ensinkään ikävä Helsinkiä? Kun he äidin kanssa olivat paossa, niin he ikävöivät vain kotia ja kaupunkia. Mutta isänmaa? Upseerit kai tiesivät, mitä se oli. He lähtivät sotaan. Kauniissa vaatteissa, töyhdöt ja liput liehuen. He tulivat kotiin ryvettyneinä, rääsyisinä ja nälkäisinä. Oli kauheaa katsella, kun vaimot ja lapset sanoivat hyvästi miehille. Ja kun sota oli loppunut, niin kerjäläisiä istui pitkin Suurtoria odottamassa joukkojen tuloa. Monet miehet olivat kaatuneet, monet rampoina. Isänmaan tähden?

Kunniastakaan ei Hedulla Suthoff ollut kuullut puhuttavan sillä tavalla kuin pormestari ja Kustaa Wetter puhuivat. Oli kunnia päästä kuninkaan linnaan ja syödä kuninkaan pöydässä. Oli kunnia saada kenraalilta merkki, jota voi kantaa rinnassa. Mutta mitä kunnia herrat tässä tarkoittivat?

Suomenkielinen sanakirja? Oliko se niin suuriarvoinen asia, että itse piispa ryhtyi sitä tekemään ja pormestari tyhjensi maljansa sen kunniaksi?

Yht'äkkiä Kustaa Wetter lausui:

— Tuollainen kirja se vasta hiton vaarallinen onkin. Polttorovioita, polttorovioita! Ja loppujen lopuksi ei

loimotusta enää voida sammuttaa. Sillä tuhkan takana on aamurusko, kansan herääminen.

Hedulla Suthoffia huumasi, kun hän katseli Kustaa Wetterin yhteen puristuneita huulia ja suoraa, tahtovaa nenänvartta. Hengessä hän näki tuntemattoman ystävänsä Kustaan vierellä ja he puhelivat sodasta ja kunniaista ja isänmaasta ja olivat kuin veljekset. Mutta hän, Hedda, jäi ulkopuolelle, sillä hän oli pieni ja ruma eikä edes tietänyt, oliko hän rikaskaan. Ja tämä kelmainen lyhyt tukka, joka lisäksi oli niin paksu, että se teki pään kipeäksi. Tuntematon ystävä oli jo ehkä kaukana. Hedulla tunsi, ettei hän ikinä voisi edes leikki-veljeltään, tuolta hienolta herralta pyytää mitään. Voisipa käydä niinkin, että Kustaa, kuullessaan Heddan pyynnön, asettuisi niiden puolelle, jotka kiirehtivät murhamiehen kiinniotta.

Oliko tuntematon ystävä sitten todella murhamies? Rakastiko Hedvig Ulrika Suthoff murhamiestä?

Vararikkoinen pormestari kuvasi nyt nuorelle vieraalleen Helsingin tulevaisuutta sitten kun linnoitustyöt alkavat ja sitten kun porvaristo saa oman laivan. Kun viini oli loppunut, tuli Herttonaisten viina pöytään. Järjestys oli vähän nurinkurinen, mutta tällaisena maailmanlopun päivänä oli virkaatekevän pormestarin elämässään kaikki nurin. Äskeinen juhلاميeli oli sekin tyyten mennyt.

— Kesken huutokaupan käydä kiinni minun vaivaisiin vaatteisiini ja väittää minun tekevän vääryyttä! sanoi Streng kesken kaiken.

Sitten hän nuorelle ystävänsä sanoi, että kuusi viikonpäivää oli viisas Kaitselmus määrännyt arkipäiväksi. Katsotaanpas nyt, mitä nämä sisältävät, ja mietitään, eikö täällä Helsingissä kuitenkin kannata rakentaa tulevaisuutta.

Ja nyt hän otti esiin pinkan papereita ja rupesi selostamaan sivujen sisältöä. Se oli kaupungin arkista elämää, vanhalle Strengille ylen rakasta, sellaista, jota raatihuoneen molemmilla osastoilla oli käsitelty ja varoitusten ja rangaistusten kautta koitettu ohjata oikeuden teille. Ajomies Matti Huchtin poika ja joku pieni Matti olivat Matin-messujen lauaintaina koettaneet katoasta tunkeutua Sundbeckin puotiin. — Elsa Glauben,

kuuluisa yöperhonen Turusta, on sitten rauhanteon asustanut karduusimaakari Böhmin talossa, ja hänen mukanaan kolme pienempää yöperhosta. Huolimatta pormestarin yrityksistä karkottaa häntä on Glauben tähän päivään asti nauttinut suosiota kaikkein arvovaltaisimmiltakin tahoilta. Hm. — Forsteen, vakinainen pormestariimme, on Ruotsissa oleskellessaan sopinut, että Helsinkiin tulisivat seuraavat käsityöläiset: kupariseppä, värjärinkisälli, peruukkimaakari, hattumaakarinkisälli, ruukkumaakarinkisälli, läkkisepänkisälli, välskäri sekä lisäksi apteekkariksi. Nyt on kaupunki kuitenkin sopinut turkulaisen apteekkarinkisällin Tingelundin kanssa. — Täytyy pitää kellotapulissa tarkastus, voisiko sinne tallettaa käsi- ja kotimyylyt. Kuitenkin lienee välttämätöntä ensin rakentaa mainittu kellotapuli, koska sota sen pahasti vahingoitti.

Kesken pormestarin pitkän puheen alkoi pormestarinna viereisessä huoneessa äännähdellä, ja Forsia ja Hedulla Suthoff auttoivat hänet istumaan. Hän oli päässyt siihen lämpötilaan, että tuskat helpottivat ja hän saattoi nyt puhua.

Pormestarinna Streng nauroi sydämellisesti ja kuunteli ihailen, miten hänen miehensä kertoi Syyrian prinsin matkasta läpi Helsingin. Hän yritti juuri pyytää miestänsä alkamaan toisen hauskan jutun, kun Suthoffin tytär lopullisesti toivotti hyvää yötä.

— Mutta piiaseni, koetti Streng vielä estellä, — mitenkä sinä nyt menet? Meidän lanternamme myytiin, niinkuin kaikki muukin, en voi valaista tietäsi, piru vie. Mutta pyydätkö meidän palveluspiian saattamaan sinua?

Hedulla oli jossakin mielensä kätkössä ylläpitänyt toivoa, että Wetter lähtisi hänen matkaansa, mutta tämä ojensi hänelle kätensä silmiin katsomatta, ja Hedulla tunsu, että he kaikki alkaisivat puhua hänestä heti, kun hän sulkisi oven jälkeensä.

— Huomenna heti kahdeksannella tunnilla olen teidän puotinne edessä, piiaseni!

Pormestari meni nopeasti ovelta, aivan niinkuin hänelläkin olisi ollut kiire selvittämään, mikä Hedvig Ulrika Suthoffin suhde oli kivalterin murhaajaan.

Niin, mikä se oli?

Kustaa Wetterin kuva oli oudosti tullut tuntemattoman ystävän eteen. Hedulla näki sen siinä, missä oli tottunut näkemään kapteeni von R:n pojan. Leikki-veljen kylmyys vilutti häntä.

Taivaalla ei ollut ainoakaan tähteä. Kylmä pimeys painoi taivasta maata kohden. Täytyi tunnustella eteensä. Kun hän pääsi torin laitaan, tunki vähän valoa ikkunaluukkujen raoista. Korttekaarten lyhty paistoi kuin villojen sisästä. Maaherran yläkerta oli kauttaaltaan valaistu. Komendantin talosta kuului laulua. Hedulla juoksi kadunsyrjällä eteenpäin. Ettei vain Antres Weckström olisi jossakin häntä väijymässä. Hautausmaan laitaa pitkin kuljetettiin lyhtyä. Sitä kuljetettiin likellä maata ja hän oli tuntevinaan lyhdynkantajan jalat. Eerikki Iiskenpoika! Nyt hän jo tunsikin kodin lyhdyn ja uskalsi viistää yli torin. Raskaassa pakkasessa ei valoviiru ulottunut kauas, mutta tyttö juoksi kaikin voimin jätavoitti pian kodin reingin.

Iiskenpojalta pääsi hyväntahtoinen, hyrähtelevä nauru. Ja Hedullakin oli niin onnellinen päästessään ystävällisen ihmisen likeisyyteen, että hän hetkeksi unohti raskaat huolensa.

— Tulin, kun kauan viivyitte, sanoi liski, viinalta löyhkäten. — Raatimies Govinius kirjeen toi. Tukholmasta olevan kuuluu. Olisi tavata tahtonut.

Lyhty valaisi Suurtorin jäätyneen rapakon ja kaksi ihmisvarjoa, jotka möhkälemäisinä liikkuivat tihruisen valokehän äärellä.

Ei yhtä tähteä ollut taivaalla.

Hedulla Suthoff ajatteli kirjettä, joka häntä odotti.

— Kuuletko? kuiskasi hän. — Vaunut ajavat siltojen yli.

Molemmat kuuntelivat.

— Ei, sanoi renki, — tuuli kohisee Kruunun hevoshaassa ja Hirsipuuvuorella.

Tuuli hengähti samassa hautausmaan puissa, ikäänkuin herättääkseen vainajat unesta. Hedullasta tuntui tällä hetkellä siltä kuin hänen äitinsä ja isänsä olisivat hänelle puhuneet, toinen muurihaudastaan, toinen kirkon lattian alta.

— Kuuletko? sanoi Hedda jälleen, — Vaunut ovat tulleet siltojen yli.

— Ruusunnuppuni, vastasi renki, — Itämeri kohisee. Ja hän nosti lyhtyä korkealle ilmaan, näyttääkseen ettei mitään vaaraa ollut lähettyvillä. Valojuovassa rouhtaisella maalla näkyi Hedullan nopeasti kiirehtivä varjo.

— Iiski, virkkoi tyttö yht'äkkiä ja pysähtyi.

Rengin juopuneet, parroittuneet, uskolliset kasvot katsoivat valtiattareen.

— Iiski, ethän jätä meitä, vaikka mitä tapahtuisi?

— Johan nyt, sanoi renki, — minne sitten menisin? Neitsyt Maarian orjanruusua niinkuin koira ruokkijaansa rakastan. En, vaikka sinä pahan herran ottaisit. Amen.

Hedulla tarttui hänen ranteeseensa.

— Kaikki ovat minut hylänneet. Ehkemme enää ole rikkaitakaan. Luulen, ettei Gagneuriä löydetä. Pysytkö meidän luonamme?

Iiskenpoika laski lyhdyn maahan ja lankesi polvilleen. Vieden huulensa Hedvig Ulrikan hameen liepeelle hän luki rukouksen, jonka rikkaan kauppamiehen rouva kerran oli opettanut sekä omille lapsilleen että köyhälle löytölapselle: Isä lasten armias, suojaa mua pienoisias.

— Sanoitko »Amen»? kuiskasi Hedulla.

— Amen! toisti renki, kasvot kohotettuina taivasta kohden.

Ei yhtäkään tähteä ollut taivaalla.

Näin kuului toinen Tukholmasta saapunut kirje.

Suosiollinen neiti
rakas sisareni.

Raskas ja surullinen velvollisuuteni olisi vaatinut minua jo aikaisemmin kirjoittamaan rakkaalle ja suosiolliselle sisarelle ne surun tunteet, joita tunnen hyvin arvoisan herra Isämme ajallisen poismenon ja kuoleman johdosta, joka tuli minulle odottamatta, koska muistossa autuas vainaja oli hyvässä ruumiin terveyden tilassa, kun minä Helsingistä lähdin. Jumala, joka parhaiten tietää, mikä tarkoitus Hänellä on ollut, lohduttakoon ja vahvistakoon rakasta sisartani suuressa murheessaan. Hautajaisiin minä en usko, että voin tulla, eikä herranikaan, kun nyt Ganjör on hukunut ja perintö on vain

pieni. Herrani jättää perintöosansa valvomisen kunnioitetulle ja suosiolliselle raatimiehelle Z. Goviniukselle. Minua miellyttää elämä Tukholmassa erikoisesti, ja soisin, että minun rakkaat ja suosiolliset sisareni Hedvig Ulrika ja Anna Kristina tulisivat tänne oman tärkeän menestyksensä vuoksi.

Toivottaen Jumalan lempeää siunausta rakkaalle sisarelleni ja myöskin Anna Kristinalle olen edelleen suosiollisen ja rakkaan sisareni uskollinen ystävä ja sisar.

Helena Margareta Levi.

Toinen kuuluu

Korkeastikunnioitettu ja hyvin arvoisa herra Raatimies ja kauppiamies Z. Govinius.

Koska meidän suuresti kunnioitettu ja rakastettu Isämme, hyvin arvoisa kauppiamies Jakob Suthoff, on suvainnut toimeliaan ja hyödyllisen elämän jälkeen jättää maallisen vaelluksensa ja mennä isäinsä luo, josta minä ja vaimoni sekä poikamme Jakob tunnemme sydämen surua ja kaipausta; ja koska minä moninaisten syiden vuoksi en voi saapua hautajaisiin, eikä myöskään vainajan tytär ja minun vaimoni, ja koska lisäksi se perintö, mikä aikanaan varallisena pidetyn vainajan jälkeen jää, näyttää supistuvan vähiin, riippuen siitä, että herra isäni, kauppiamies Abraham Levin fregattilaiva nimeltään Gagneur nyt todistettavasti on myrskyssä tuhoutunut, olematta pienimmässäkään määrässä vakuutettu; niin saan minä pyytää Teitä, korkeastikunnioitettu ja hyvin arvoisa herra Raatimies, edustamaan minua ja vaimoani Helena Margareta Suthoffia perunjaossa ja muissakin tilaisuuksissa, mitä suuresti kunnioitetun ja rakastetun Isämme, kauppiamies Jakob Suthoffin, kuolema aiheuttaa, eritoten hautajaisissa, jotka toivomme pidettävän vainajan hyödylliseen elämään nähden sekä siihen arvonantoon, mitä hän elämänsä päivinä nautti, tätä kaikkea vastaavalla tavalla. Uskoen, että korkeastikunnioitetun, poismenneen sukulaiset Viipurista, Haminasta, Tallinnasta ja Narvasta saapuvat hautajaisiin ja suovat Teille kaikkea sitä käden ojenusta, mitä tällaisessa tapauksessa tarvitsette, olen vakuutettu, että surujuhllaisuudet niinhyvin surusaarnaan, kestitykseen kuin myös kutsuvieraiden lukuisuu-

teen nähden eivät tule jättämään mitään toivomisen varaa.

Ollen valmis tarpeen tullen sen valtakirjan lisäksi joka tässä seuraa, lähettämään, mitä vielä voitte katsoa puuttuvan, olen korkeastikunnioitetun herra Raatimiehen nöyrin ja uskollisin palvelija.

H. Levi.

Tukholma 24 p. marrask. 1743.

Aamulla, kun kaupunkilaiset, käsissään sytytetyt päreet tai lyhdyt palasivat naapurista tulta lainaamasta tai muuten kiiruhtivat askareilleen, kuulivat he Suurtorilta outoa melua. Kun eivät koskaan mitkään askareet voineet estää helsinkiläisiä ottamasta selkoa siitä, mitä heidän Suurtorillaan tapahtui, kiiruhtivat kaikki minkä ennättivät katsomaan, minkä vuoksi koirat olivat kokoontuneet haukkumaan ja hätääntyneitä ihmisiääkin kuului. Oliko tulipalo? Ja missä?

Lustigin kauppapuodin edessä riehui harmaa pukki, antaen sarvistaan töytäyksiä suuntaan ja toiseen. Se näytti varsin rauhalliselta eläimeltä syödessään heiniä juuri lyhdyn alla, joka oli määrätty valaisemaan Lustigin uutta, komeaa puodinkilpeä, missä valkohampainen neekeripoika ojensi kultaisia kahvipapuja ohikulkijoille. Mutta kun puukhollari Antres pyrki puotiin, niin pukki nopeasti tuli kohden, pureksi tarmokkain, tanakoin leuoin ja pitkän parran tutistessa puhtaaksi suunsa, ollen sitten valmis puskemaan ihmisiä sekä etupuolelle että takapuolelle. Jo ilmestyi paikalle hännäjä, naurajia ja virnistelijöitä. Pikkupojat kiertelivät riemuissaan Antresta ja pukkia, livistäen karkuun, kun heitä uhattiin selkäsaunalla. Syntyi kaksi puoluetta, toinen, joka otti asiassa vakavan kannan, toinen, joka otti sen leikiksi. Ja jälkimmäinen puolue oli voitolla. Naurettiin Antreksen vimmaa hänen yrittäessään ottaa pukkia sarvista. Taitavasti eläin poukkasi häntä polviin juuri kun hän oli pääsemäisillään siihen käsiksi. Sannottiin, että pukki tuli maksamaan kaikkien lyhyitten kyynäriin puolesta, joita Antres naapuripuodista oli mitannut, ja lisäksi siitä, että hän oli asettunut kilpailemaan viereiseen puotiin juuri nyt, kun hopealaiva oli hukkunut ja rikkaan kauppamiehen tyttäret jääneet

turvattomiksi. Pukki näkyi tietävän, keneen puski, puff! suoraan Antreksen pakaroille! Ihmisjoukko nauri, ryhtymättä millään lailla ottamaan selkoa pukin omistajasta ja miten eläin näin aamuvarkaisesta oli tullut Suurtorille ja kuka oli asettanut heinäläjän juuri Lustigin puodin eteen.

Vuohia ja pukkeja ei ollut varsin monella ruokakunnalla kaupungissa. Niinpä todettiin verraten helposti, että pukki oli Espanjan-Kalien äidin Katajanokalta. Mutta miten oli pukki tullut tänne?

Se ei antanut kiinni senkään jälkeen, kun Antres onnellisesti oli päässyt puotiinsa ja sytyttänyt lyhdyn oven päälle. Se jauhatti nopeasti ja lakkaamatta pieniä, tarmokkaita leukojaan, katsellen ihmisiin, joiden rivit harvenemistaan harvenivat. Pukki nakersi raitapuun kylkeä Burtzin portaiden edessä, kun Hedda Suthoff Iiskenpojan seurassa astui isänsä kaupan eteen, missä hänen kahdeksannella tunnilla piti kohdata virkaatekevä pormestari. Äskeisestä katselijajoukosta olivat jäljellä vain lapset, jotka kertoivat, miten pukki oli puukannut Antresta takapuoleen, Iiskenpojan kiitellessä oivan luontokappaleen viisautta Hedulla katseli, miten heidän entinen puotipalvelijansa liukkaana liikkui Lustigin myymäpöydän takana. Suthoffin puoti oli pimeä. Nyt olisi saatava nuori, nopsa ja rehellinen tiskimies. Parhain myyntiaika oli käsissä. Kymmeniä kuormia parhainta tavaraa oli rannasta ajettu maihin, ja aittoihin vielä kai jäänytkin jotakin. Kyllä tulee rahaa, kunhan vain on hyvä myyjä. Mikseikä hän itsekin voi tulla avuksi kiireisimpänä aikana. Ja Iiskenpoika myöskin, kunhan saa hänet pysymään erossa viinapullosta juuri niinä päivinä ja saa hänen ylleen siistin puvun.

Aamu valkeni hiljalleen. Streng viipyi. Iiskenpoika puhkui suuttumusta Antresta kohtaan ja kiitteli pukin viisautta. Hedulla Suthoff ajatteli kiihkeänä hetkeä, jolloin pääsee panemaan rahaksi isänsä tuomia kallisarvoisia tavaroita.

— Meidän on hankittava hyvä nuori myyjä, sanoi Hedulla.

— Minä kyllä myydä osaan, vakuutteli Iiskenpoika, mitä niistä nuorista. Koreille tytöille pitkiä kyynäriä mittaavat ja ylettömiä kaupanpäällisiä antavat. Ja va-

rastavat, lisäksi hän kuiskaten. — Ei määrääkään ole sillä, mitä tuo hunsvotti tuolla on ottanut ja Vanhankaupungin myllylle vienyt. Ei hyvää hänelle siitä koidu kun viimeiselle tuomiolle tullaan. Kun minä sitäkin hienoa, vihreätä verkaa muistelen, josta itsellensä kaup-pamiehelle frakki tehtiin! Me sen Tukholmasta vaina-jan kanssa toimme ja siinä sata kyynärää olemaan piti — ja siitä viisi frakkia tehty oli, ja sitten ei sitä enää missään ollut ja Äntres, se kelmi, vakuutti, ettei kos-kaan siinä sataa kyynärää ollutkaan.

Hedulla käveli edestakaisin isänsä nimen ohitse, joka komein kirjaimin julisti Helsingin rikkaimman kauppamiehen omistusoikeutta kaikkeen, mitä puodin seinien sisällä oli, ja mietti, mistä hän saisi sen rehellisen, nuoren myyjän, jota nyt kipeästi tarvittiin.

— Ei mitään nuoria myyjiä! toisti Iiskenpoika hiljaa. — Ne kaikki sodassa olleet ovat, ne kaikki yhdellä muotoa varastaa osaavat. Ja meidän puodissa nyt paljon hyvää tavaraa on, sellaista, ettei Tukholmassakaan, vaikka paljon jäikin hopealaivaan. Vaan entä jos herra pormestaria hakemaan menisin, ehkä unohtaa tulla. Tai ehkä eilen suruunsa joivat ja vielä makaavat.

Mutta pormestari saapui. Hän oli ollut Goviniuksen kanssa neuvottelemassa ja tuli tämän seurassa. He olivat kaikesta päättäen olleet eri mieltä, eivätkä vielä-kään olleet samaa. Sanaa lausumatta he lähestyivät kauppapuotia, mutta tervehdittyään vainajan tytärtä ei Govinius mennytkään ovelle, vaan jäi Lustigin puodille katselemaan, miten siellä seisoskeli ihmisiä odottamassa vuoroaan, vaikka sekä Lustig itse että Weckström nyt nopsina olivat myymäpöydän takana.

Streng astui nopeasti sinetöidyn oven eteen ja haki asetta, millä käydä sinettien kimppuun. Hänellähän oli taskussa vanha, visapäinen piippunsa. Ei ollut asia eikä mikään sillä nakuttaa rikki sinetit. Kello oven päällä tärisi ja jo helähtikin, kun pormestari kosketti ovea. Se oli hyvä, norjavieterinen kello, joka rämisi niin, että kuului yli torin.

— No niin, piiaseni, sanoi Streng eiliseen ystävälliseen sävyynsä, — katsotaan nyt, että pääsette puutteis-tanne.

— Minä olen ajatellut, virkkoi Hedulla, — että itse tulen tänne myymään. Miksen minä sopisi.

No, no, piiaseni, ei nyt sentään, sillä ei se sovi!

Ovi aukeni.

Hävityksen kauhistus!

Suthoffin kauppapuodissa vallitsi täydellinen sekasorto.

Varkaat olivat käyneet!

Tyhjentyneille hyllyille oli jätetty vain joitakin rippeitä, suuret laatikot, joita permanto oli ollut täynnä, oli avattu ja ryöstetty puhtaiksi. Kaikkien muiden myykinä katsellessa kauhistusta hyökkäsi renki Iiskenpoika tietyille paikoille, alkaen yksityiskohtaisesti tarkastaa hävityksen jälkiä.

Kaikki arvokas oli viety. Hollanninmaan laatikot olivat niille kelvanneet, niin ettei niihin ollut jätetty mitään. Kartuusivarasto oli varkaiden käsistä pudonnut permannelle ja osittain tallautunut siihen. Heillä oli totisesti ollut hyvää aikaa, kun he olivat tehneet näin puhdasta. Yökäudet he nähtävästi olivat täällä häärinneet ja hevosia heillä on täytynyt olla. Pirut ja saatanat ja helvetin joukot, mutta se ei olekaan ollut outo varas, joka on osannut löytää kauppamies-vainajan salakätköön kolmannen hyllyn syrjällä: siinä olivat kallemmat kankaat edessä ja kauppamies pääsi kädellään kangaspinkkojen lomitse juuri luukulle! Se on ollut tuttu mies ja taitaapa olla helppo arvata, missä se mies nyt on!

Vain jonninjoutavia rihkamatavaroita varkaat olivat jättäneet. Kaiken arvokkaan he olivat korjanneet: kankaat, kahvit, nahkatavarat, sokeritopat. Ja mikä oveluus tässä: uskotellakseen, että he ovat kaukaa ja että heidän on ollut nälkä, he ovat istuneet tuossa kirstujen päällä syömässä, jättäen jälkeensä leivänkappaleen ja kalanpäitä. Hyvää aikaa totisesti heillä on ollut. Vaan missä on se reikä, jonka kautta he kaiken tämän ovat kuljettaneet? Ikkunasta heidän on täytynyt tulla, koska katon kautta tullaan raatihuoneen saleihin eikä lattiasta päästä muualle kuin kellariin. Aivan oikein: ikkuna on kauniisti nostettu pois ja taas pantu paikoilleen. Siinä on niiden sormenjälkiä. Joku on haavoittanut kätensä ja kuivannut verta kankaanpalaseen. Pi-

rut ja saatanat — monena yönä täällä on käyty ja hevosella kuljetettu pois tavarat. Jollei ne ole viety niin likelle, että on voitu siirtää kantamalla.

Iiskenpoika piteli kädessään veristä kangaskappaletta ja hänen silmänsä kiiluivat.

Govinius ja Streng seisoivat vastakkain,

— Siinä se nyt oli! sanoi Streng kiihdyksissään, — sinun piti välttämättä sinetöidä puoti. Minun tahtoni oli, että liikettä jatkettaisiin, niinkuin alussa tehtiinkin. Millä lapsiraukat nyt elävät? He ovat ryöstetyt puti-puhtaksi, piru vie. Millä nyt kustannetaan heidän isänsä hautajaiset? Nyt vasta omaisilla on sanomista.

— Ikäänkuin eivät varkaat olisi voineet yön aikana tunkea kauppaan joka tapauksessa! puhui Govinius käheästi.

— Mutta ymmärräthän, piru vie, etteivät he olisi saaneet näin rauhassa yökausia tyhjentää puotia. Varkaus olisi huomattu ensimmäisenä aamuna.

— Meidän on pantava Kyreen liikkeelle heti paikalla. On mahdotonta, että näin suuri määrä tavaraa voitaisiin kätkeä.

— Kyreen liikkeelle! sanoi Streng häijysti naurah-
taen. — Kyreen on aina liikkeellä, mutta varkaat ja murhamiehet liikkuvat häntä nopeammin. Voi piiaseni, piiaseni, miten nyt hautaamme isäsi? Pitääkö Jakob Suthoff laskettaman hautaan kuin joku köyhä raukka, jolla ei ole sukua eikä heimoa? Hänen suuria sukulaisiaan odotetaan joka hetki, ja tällaisia uutisia heidän on kuultava ensi työkseen. En onnittele sinua, Govinius, sillä sinä yksin olit sillä kannalla, että puoti suljettaisiin kalunkirjoitukseen asti.

— No, syytä nyt minua, sehän on helppo asia. Mutta paniko teistä muista kukaan vastaan, kun sanoin, että varmuuden vuoksi sinetöisimme tavarat? Niin on aina tehty tällaisissa tapauksissa, se sinun pitäisi tietää ja hävetä syyttämästä toista.

— Voi piiaseni, piiaseni! vaikeroi Streng, nostellen maasta milloin mitäkin esinettä ja samassa heittäen sen kelvottomana käsistään. — Älä naura, Hedvig Ulrika Suthoff, et tiedä, mitä köyhyys on. Lapsi parka, piiaseni, älä naura, teet syntiä, onnettomuus on kohdannut sinua ja sisartasi — en puhu mitään Gretasta, joka

meni koirankuonolaiselle, ette tiedä, mitä köyhyys on. Kukaties saatte jättää isänne talon ja lähteä sukulaisiin. Vähemmin kuin koskaan ennen saatte valita sitä miestä, jota kohtaan sydämenne tuntee kiintymystä — teidät naitetaan sille miehelle, joka teidät elättää. Voi piiaseni, piiaseni, ette tiedä, mitä köyhyys on!

Hedvig Ulrika seisoi isänsä puodissa keskellä hävitystä, ja hänen kasvoilleen kohosi vähitellen se viininpunainen hohde, joka niille oli tunnusmerkillinen suurten sisällisten järkytysten aikana. Hänen kurkkuaan kuivasi niin, ettei hän osannut puhua. Sensijaan hän nauroi. Hän ei tällä hetkellä tuntenut surua omasta tilastaan eikä pelkoa tulevaisuudestaan. Ei hän myöskään muistanut niitä ihmisiä, jotka olivat elämässä olleet hänelle rakkaat. Ei hän liioin tuntenut sääliä niitä kohtaan, joita hän lapsesta asti oli tottunut säälimään ja hellimään, Hän tunsi ainoastaan vihaa. Eikä hänen vihansa tarkoittanut useata ihmistä, kaikkia niitä, jotka olivat häntä suututtaneet tai tehneet hänelle pahaa. Hän vihasi tällä hetkellä yhtä ihmistä, ihmistä, joka tosin aina oli ollut hänelle vastenmielinen ja iljettäväkin, mutta ei tähän asti hänen suuren ja polttavan vihansa arvoinen. Nyt hän vihasi häntä. Jos hän olisi ollut tällä hetkellä hänen kätensä ulottuvilla, niin hän olisi pistänyt omilla kynsillään puhki hänen silmänsä. Tai hän olisi houkutelut hänet lattialuukulle, potkaisut hänet kellariin ja vierittänyt päälle sellaisen painon, ettei mies olisi kuuna päivänä päässyt ulos. Nälkään hän olisi saanut siellä kuolla, ja juuri nimenomaan oikeassa paikassa, siinä puodissa, missä hän vuosikautia oli vähissä erin varastanut isäntänsä tavaraa, kunnes sen lopulta tyhjensi kokonaan. Hedulla ajatteli nautinnolla hänen huutojaan kellarista. Pysy siellä, kunnes kuolet nälkään, koira! ajatteli hän. Ja hän tunsi ylenannattavan selvästi huulillaan suudelman, jonka vastenmielinen mies oli painanut aina hänen hampaisiinsa asti, hänen omalla kotipihallaan, hetkellä, jolloin hänen sydämensä riutui kaipaudesta sen miehen luo, jota hän rakasti. Viha poltti häntä niin, että hänestä tuntui siltä, kuin hän alkaisi palaa karrelle. Hän tarttui äkkiä lautaan, joka naulasta riippui kiinni tyhjennetyssä laatikossa, kiskaisi irti laudan ja kääntyi ovea kohden.

— Piiaseni, onneton tyttöseni, huusi pormestari hänen jälkeensä, — mitä nyt kuvittelet voitasi tehdä?

— Menen vain kurittamaan varasta!

Hedulla osasi jo puhua. Se tunne, että hän iskee tuolla naulalla Antres Weckströmiä kasvoihin, tuotti hänelle lievennystä etukäteen ja sai hänen pysähtyneen verensä kiertämään.

— Ja sinä luulet tietäväsi, kuka on varas? kysyi Govinius varovasti. — Minä alan aavistaa. Mutta häntä et sinä ole oikea henkilö kurittamaan. Lapset kuuluvat lastenkamariin. Toivon, ettet sinä pane meitä, isäsi ystäviä, sellaiseen asemaan, että joudumme kurittamaan sinua.

— Se on Weckström! huusi Hedulla Suthoff. — Minä tiedän, hahhah, minä! Ja sinäkin tiedät, Erik Iiskenpoika. Hae viskaali, hänet saa ottaa kiinni heti paikalla!

Pormestari ja raatimies Govinius seisoivat ovella tytön edessä ja opettivat häntä. Suthoffin tytär ei näyttänyt siltä, kuin hän olisi heitä ymmärtänyt tai edes kuunnellut. Hän hankasi huuliaan surupukunsa mustaan hihaan, ja tuuheet hiukset peittivät hänet kuin vaatteella. Kun Govinius hetken perästä itsekseen huomautti, ettei sille miehelle helppoja päiviä koita, joka rupeaa tuon tytön holhoojaksi, niin ymmärsi Streng hänet täydelleen.

Torilla liikuskeli yhä Espanjan-Kalien äidin pukki, viisaan näköisenä pysähtyen katsomaan milloin mitään kulkijaa ja välillä nopsasti hienontaen hampaisaan heiniä, niin että parta tutisi. Niin pian kuin Lustigin puodin ovelle ilmaantui joku, lakkasi pukki syömästä ja kävi tarkkaavaiseksi. Lustig itse, leipäkannikka kädessä, lähestyi, koettaakseen ottaa kiinni eläimen. Streng ja Goviniuskin kehoittivat häntä siihen, ilmaisten tyytymättömyytensä siitä, ettei tällaisia eläimiä pidetty kiinni, vaan annettiin niiden tuottaa häiriötä itse raatihuoneen luona.

— Lustig, virkkoi Suthoffin tytär kuivalla, oudolla äänellä, — olet ottanut palvelukseesi varkaan. Hän on tyhjentänyt minun isäni puodin kokonaan. Sano hänelle, että minä kyllä tiedän, kuka varas on. Se on Antres Weckström!

Valkenevassa aamussa asteli Jakob Suthoffin tytär

routaista tannerta ohi Korttekaarteen ja vartiosotilaiden, ohi virstantolpan ja Tellqvistin talon. Harmaa taivas tuntui ulottuvan kattoihin ja hautausmaan puunlatvoihin asti. Talo Läntisen Kirkkokadun ja Suurkadun kulmassa tuntui oudon vieraalta ja oudon rakkaalta. Sanoiko joku, että Suthoffin tyttärien pitäisi jättää se ja muuttaa sukulaisten luo? Ehkä Viipuriin tai Narvaan tai Haminaan? Sanoiko joku, että heidät voitaisiin naittaa miehille, jotka ottaisivat elättääkseen heidät?

Kuika onnellisia he olivatkaan metsässä silloin, kun he olivat kuolemaisillaan nälkään, ja outo, rakas mies nosti havuja heidän yltään ja herätti heidät!

Se aika oli jo kaukana.

He pyysivät silloin niin vähän ja tyytyivät kaikkeen. Kotiin tullessa olivat he unohtaneet, miten nukutaan vällyjen alla vuoteessa, ja pyrkivät taivasalle nukkumaan. Siitä he tottuivat huoneen permantoon, ja permannolta he vähitellen nousivat vuoteeseen. Mitä Jumala nyt tarkoitti?

Raatihuoneen edessä pärisi vimmatusti rumpu, ja yhtä vimmatusti huusi kaupungin poliisimies: täten saateen kaupunkilaisten ja hyvien kristittyjen tietoon valtakunnassa, että murhamies, joka täällä Helsingin kaupungissa viime kuluneen maanantain ja tiistain välisenä yönä Kluuvin rannalla pisti kuoliaaksi. . .

Hedulla Suthoff juoksi Läntisen Kirkkokadun poikki ja pysähtyi kotinsa portille. Tietääkö poliisimies mainita murhamiehen nimen? Mutta poliisimies lopetti jo kuuluttamistaan ja hänen äänensä oli laskenut kuulumattomiin.

Nyt erotti Jakob Suthoffin tytär kaukaista kumua, oli kuin sotajoukko olisi astunut siltojen yli. Vai tulevatko sukulaiset?

Hän ei tällä hetkellä välittänyt Gagneurista eikä puotitavaroista, mutta hänen sydämensä riippui kiinni kotitalossa, missä he kaikki lapset olivat syntyneet. Jos sukulaiset tahtovatkin viedä heidät Viipuriin tai Haminaan tai vaikkapa Tukholmaan, niin mieluummin sitten tänne lähemmä, takaisin Espoon metsiin! Tällä kertaa ei kukaan heitä enää pelasta, sillä rakkaan vieraan miehen päästä on luvattu suuri palkinto.

Hämeentien kulmaan päästyään rummutti kaupungin.

poliisimies jo Vironniemen asukkaille hänen kiinniotto-käskyään, ja tämä sama kauhea kuulutus oli nyt kaiken aamua toistuva teiden ja katujen risteyksissä kautta Helsingin.

Hämeentien puolella alkaa koira haukkua ja samassa toinenkin.

Nyt kuuluu kumu jo toiselta sillalta.

Selvästi vaunut ja monen hevosen kavionkopse! Kottona Suthoffilla ovat vuoteet isän huoneessa odottaneet jo kaksi viikkoa. Uusia lakanoita hankittiin kiireesti kahteen vuoteeseen ja syöpäläisiäkin koetettiin hävittää. Mutta ruokatavaroita ei tällä haavaa ollut. Niitä oli kyllä varattu taloon parikin kertaa, mutta kun ei vieraita kuulunut, tulivat ne käytetyiksi ja olivat tälläkin hetkellä velkana puodissa.

Töminää Hämeentiellä eivät seuranneet yksin Suthoffin tyttäret, vaan koko kaupunki. Raskaat vaunut jyrisivät sillalta sillalle ja tähän jyrinään sekaantui tuon tuostakin kaupungin poliisimiehen rummutus ja koirien haukunta. Likenevä räminä kävi kumeammaksi vaunujen vierieissä Siltavuoren kallioiden lomitse. Nyt mahtoivat ne kokonaan pysähtyä. Nyt kuului vihlovaa kitinää ja senjälkeen jälleen jyrinää.

Burtzin koirat nostivat sisäpuolella suuren haukun ja tähän yhtyivät kaikki torin tienoilla asuvat ja oleilevat koirat äänillään, täten tiedoittaen, että vaunujen jyrinä likeni Helsingin Suurtoria.

Suthoffin hautajaisvieraat tulevat! lausuttiin miehestä mieheen, ja kaupunkilaiset heittivät kesken askareensa ja kiirehtivät portailleen ja porteilleen.

Pormestari ei lähtenyt kotiin hänkään, vaikka hän Kyreenin kanssa jo oli lopettanut tarkastuksen Suthoffin puodissa. Sekä hän että viskaali seisoivat ikkunassa, minkä kautta Suthoffin rikkaudet olivat maailmalle vuotaneet. Ja Espanjan-Kalien äiti, joka oli tullut hakemaan pukkia, seisoikin, raapien eläimensä korvantaustaa, nähdäkseen vaunut, joiden jyrinä pani koko torin tärisemään.

Suthoffin sukulaiset tulevat!

Huonoja uutisia saavat heti kuulla. Koirat ulvovat kuin palkatut!

Ovat niin rikkaita nämä sukulaiset, että voivat täyttää puodin uusilla tavaroilla, jos tahtovat!

Suon turvekattoiset majat tuskin olivat niinkään suuret kuin ne kuomivaunut, jotka korkeiden pyöriensä päällä kulkien, kitisten, rämisten ja kiljuen, kolmen pienen hevosen vetäminä ilmestyivät Hämeentien nurkalta kellotapuln ja triviaalikoulun raunioiden ohitse Suurtorille. Hevoset, jotka korkeiden ajopelien edessä tekivät miltei kissan vaikutuksen, vetivät jänteet oikoisina, höyryten ja huohottaen, vaikka tässä oli sileä maa. Karossi oli kauttaaltaan siihen pärskyneen loan peitossa, pyörät kolisivat jäätyneissä uurteissa, kallistaen ajopelejä puolelle ja toiselle ja viskellen sekä vaunuissa istuvia ihmisiä että suuria, taakse nuorilla köytettyjä matkalaukkuja laidalta laidalle. Korkeahattuinen kuski viuhutti piiskaa, erikoisesti antaen sen läiskiä oikeanpuoleisen hevosen laihalle kyljelle. Vauhti vain ei parantunut, ainoastaan epätoivon ilme takkuisten eläinten silmissä ja sieraimissa osoitti, että niiden voimat olivat lopussa.

Huonoksi oli käynyt Etoile'kin, »keisarinnan hevon», jota sen isäntä ajoi, istuen hyvin suuren puulaatikon edessä, yllään tuttu lampaannahkaturkkinsa.

Suthoffin ruumiskirstu on mukana! sanoivat helsinkiläiset jääden katsomaan jälkimmäistä kuormaa, jonka keskeltä provianttimestarin terveet, punaposkiset kasvot tyytyväisinä katselivat. Nyt oli varmasti provianttimestari tehnyt hyviä kauppoja, niin ystävällisesti hän nyökkäsi ihmisille, jopa pysäyttelikin heiltä kysyäkseen uutisia. Tellqvist, astellen rattaiden vierellä, ennättikin kertoa tuoreimmat tapaukset. Weckström sai kuulla, millaiset ilmat olivat olleet, että valtiopäivämiehiä joka päivä odotettiin Tukholmasta, että Wetter ja Clayhills olivat tulleet, että Strengin huutokauppa oli ollut, että Lustig oli avannut puodin Suthoffin entisen puodin viereen ja Antres nyt myi siellä, että Gagneurin tuho lopullisesti oli todettu, että kivalteri Hestsko oli murhattu ja murhamiehen huhuttiin olevan Suthoffin Heddan sulhasen, että Suthoffin puotikin oli ryöstetty paljaaksi, ja muutakin. Rumpu kuului par'aikaa Aliselta Kluuvilta päin.

— Helkkarissa! pääsi provianttimestarilta iloisesti, —

täälläpä sitten on ennättänytkin tapahtua. Onko varkaiden jäljille jo päästy?

— Kyreen etsii! sanoi Tellqvist samalla äänellä kuin hän olisi voinut sanoa: Kyreen on ottanut varkaat suojelukseensa.

— Ja tässä on kai sitten Suthoffin torni, jatkoi Tellqvist kopauttaen suureen puulaatikkoon, joka oli kiinnitetty rattaiden taakse. — Tammeako tuli? No niin sen arvaa. Mitä nyt sitten mahtanevat sanoa omaiset näistä viime tapauksista? Vaan mitäs sinä, vanha Jauhosäkki, oikein oletkaan säkkiisi saanut? Olet maarin tyytyväisen näköinen, niinkuin mies on hyvät kaupat tehnyään. Oletko puoFilmaiseksi ostanut laivan? Tai kihlannut rikkaan lesken? Tai ehkä sittenkin siepannut Suthoffin hopealastin?

Weckström nauroi.

— Siepataan ehkä sekin jahka ehditään. Vastaiseksi tyydyn vain siihen, että olen saanut kotiin tämän lastini. Se ei ollutkaan helppoa, sen Etoile kyllä voi todistaa. Vanhat mamsselit eivät mielellään lähteneet liikkeelle. Ja jos vain alkaa tulla lunta, niin he lähtevät takaisin, silläkin uhalla, että ajavat kuoliaaksi parisen hevosta. Ajoimme tällä matkalla yhden — se jäi henkiahieveriin Degerbyn postitaloon.

— Helvetissä! huudahti Tellqvist. — Mitä sinä sitten näitä mamsselleja tänne toit?

Weckström kohautti olkapäitään.

— Jotakin hyötyä sinulla heistä on, intti majatalon isäntä, yhä seuraten rattaita, vaikka jo oltiin tulossa Suthoffin talolle. — Oletko ehkä kihlannut yhden heistä?

Weckström nauroi huvittuneena ja antoi Tellqvistin yhä arvailla.

— No, sitten sinä olet tehnyt pirun kanssa liiton ja sarvipää on luvannut kääntää mamsseliäni mielen niin, että he sinulle testamenttaavat omaisuutensa. Ilman palkintoa ei Weckströmin Matti tuota kalessia ole tässä kelissä laahannut tänne Viipurista.

Näyttipä Weckström miltei sulhasmieheltä, kun hän Suthoffin talon edessä nokkelasti hyppäsi alas rattailta, juosten oikopäätä kalessin luo ja irroittaen hihnat, jotka pitelivät verhoja.

IV

KUOLIKO HÄN?

Kaksi solakkaa, mustapukuista naista autettiin vau-
nuista maahan. Toisen veti esiin provianttimestari Weck-
ström, toisen Erik lisenpoika. Molemmat naiset olivat
pitkästä istumisesta niin kangistuneet, että he töin tus-
kin pysyivät jaloillaan.

— Oh, mein Gott! lausui toinen äänellä, joka oli kuin
sammuva huokaus.

— Gottlob wir sind am Ziel! sanoi toinen niin läpi-
tunkevasta että sanat varmaan kuuluivat yli hautaus-
maan, missä par'aikaa, vailla kelloja ja kaikkea saatto-
väkeä, määränsä pään saavuttanut köyhä vainaja kät-
kettiin maahan. — Jumalankiitos olemme perillä, mutta
kauhea oli matka. Jos olisin aavistanut sen sellaiseksi,
ei mikään olisi saanut minua liikkeelle. Ilman teitä,
herra provianttimestari, emme ikinä olisi päässeet pe-
rille.

Molemmat naiset olivat hyvin kalpeat, samalla tavalla
puetut, yhdenkokoiset ja yhdennäköiset. Varmaan he
olivat kaksoset.

Pihamaalla seisoivat Jakob Suthoffin tyttäret, pysy-
tellen likekkäin, hekin mustissa vaatteissa ja hyvin kal-
peina.

Epäluuloisesti lähestyessään toisiaan nämä vanhat ja
nuoret Suthoffit tuijottivat toistensa silmiin, ja näistä
heidän tuttavuutensa ensi hetkistä riippui, tulisiko heistä
ystäviä vaiko vihamiehiä. Tuokion aikana tuntui siltä
kuin veren siteet voimakkaasti olisivat liittäneet heitä
yhteen ja vetäneet heitä toistensa syliin. Jakob Suthof-
fin piirteet kaikkien näiden neljän kasvoissa toivat

yht'äkkiä vainajan elävästi heidän mieliinsä ja kaipauksen kyyneleet värisivät heidän rinnoissaan.

Silloin ilmestyivät provianttimestari Weckströmin terveet kasvot Jakob Suthoffin sisarten taakse ja sukulaisten tervehdys supistui lyhyeen. Niin pian kuin vanhat neidit vailla kaikkea tunteellisuutta olivat antaneet kättä veljensä tyttärille, astui provianttimestari vuorostaan tervehtimään tyttöjä. Hän ei vielä koskaan ollut tervehtinyt heitä tällaisella pyöristetyllä kavaljeerinkumarruksella. He eivät ymmärtäneet, miten sellaiseen on vastattava, heitä ujostutti ja Hedullan kasvoille ajoi suuttumus kuuman punan. Näiden vieraiden daamien tähden piti hänen kohteliaasti antaa kätensä provianttimestarille, vaikka hänen olisi tehnyt mieli käskeä häntä heti lähtemään talosta.

Vilkaampi isän sisarista näytti kerrassaan ystävyntyneen »Jauhosäkkiin». Myötänään hän hänelle hymyili, kiittäen joka kantamukselta, minkä provianttimestari, hänkin hymyillen, toi sisään kalessista.

— Eins, zwei, drei... sechse... achte..., laski neiti tarmokkaasti, soluttaen silmiään mytystä matka-arkkuun ja matka-arkusta rasioihin ja säkkeihin. — Vaunuissa oli kolmekymmentä ja kaksi eri kappaletta, paitsi eväsvakkaa. Ach hyvä herra provianttimestari, että vihdoinkin olemme perillä! Konvehdit olivat ratilla — ach so, ne ovat jo kannetut. Niin, käsitän, ettette nyt voi viipyä. Toivon teidän pian tulevan taloon, että saamme teitä kiittää. Vastaiseksi: jääkää hyvästi ja kiitos. Hevos-parat — niin, niin, se oli kauhea matka. Kuulkaahan, Weckström, vielä: olettekohan pannut muistiin kaikki, mitä olette maksanut etukäteen? Ja sitten: jos talvi näyttää tulevan, niin meitä ei täällä pidätä mikään. Tahdomme jouluksi kotiin, minä ja sisareni. Sen sanoimme jo Viipurissa. Te lupasitte toimittaa hevoset, provianttimestari. Luotamme teihin. Näkemiin.

Weckström hymyili, vakuuttaen, että talvi tulee vasta uudeltavuodelta. Demoiselle Suthoffkin hymyili. Hänen ei olisi pitänyt sitä tehdä, se ei kaunistanut häntä. Hedulla Suthoff tunsi, ettei hän koskaan tulisi pitämään tästä tummasta neidistä, joka oli hänen isävainajansa sisar.

— Missä hän lepää? kysyi daami samassa äänellä, joka ilmaisi hänen pelkäävän kuollutta. — Kirkossako? Se on hyvä se. No tytöt, mennäänkö sitten sisään. Hevos-parat!

Hevoset kiskaisivat vielä kerran karossin liikkeelle, vieden sen portilta pihamaan perälle, missä hevostalli ja vaunuvajat sijaitsivat.

— Hevos-parat! toisti Jakob Suthoffin sisar, portailta seuraten suvun ikivanhojen matka vaunujen kulkua. — Ei ollut helppoa niilläkään, jollei ollut meilläkään. Weckström lupasi toimittaa niille rehua — ei kai teillä ole? Weckström muuten maksoi yhtä ja toista, mitä hankimme hautajaisia varten, sellaista kuin konvehdit, kalkkunalinnut, kutsukirjeet, vahakynttilät ja ehkä jotakin pienempää vielä. Ei kai tällaisesta pienestä kaupungista sellaisia saada. Niin, ja ennen kaikkea hän maksoi isänne arkun. Emme olisi tahtoneet antaa hänen sitä tehdä, mutta se oli tehty, ennenkuin ennätimme mestari Birmannille. Niin, ja ajattelimme, että jos hän oli veli-raukkamme läheinen ystävä, niin vaikea häntä on loukatakin.

Tultiin sisään. Kuljettiin tavararöykkiöiden yli ja ympäri.

Samalla raudoitettulla arkulla, millä Tellqvist oli repinyt vaatteensa, istui Jakob Suthoffin toinen sisar, seinään nojaten ja silmät ummessa.

— Mein Gott! huudahti vilkkaampi sisaruksista, — Lisken, mikä sinun on? Mein Gott, tämä hirvittävä matka on vienyt kaikki hänen voimansa. Että lähdimmekin tänne, tähän kurjaan pesään. Tuokaa jotakin kuumaa, tytöt, nopeasti, nopeasti! Lisken, Lisken, sisar-raukkani, — ota pieni naukku pullostani, sinä ihan säikähdytät minut.

Kun Hedulla, käsissään ruukku kiehuva vettä, palasi kyökistä, nousi Lisken Suthoff jo pystyyn, puna poskilla ja hymy kasvoilla. Hän kävi kauniiksi hymyillessään ja sydämellinen hyvyys loisti hänen silmistään, kun hän vakuutteli, että jo jaksoi aivan hyvin. Hän kuuli huonosti ja koetti koota äänet korviinsa pitelemällä kättään kuppina korvanlehden ympärillä. Enimmäkseen hänen sisarensa puhelu tapahtui läpätunkevilla äänellä. Kuitenkin jäi Lisken Suthoff usein keskuste-

lun ulkopuolelle. Hän hymyili silloin nöyrällä hyvyydellä, ikäänkuin pyytääkseen anteeksi kuurouttaan. Joskus hän lausui: »Mutta rakkahin Dorothea» eikä aina lisännyt, mitä ehkä oli aikonut ilmaista. Hedulla Suthoff tunsu, että hän voisi Lisken-tädistään pitää hyvin paljon. Kuinka kaunis Lisken Suthoff oli mahtanutkin olla nuorena. Ihmettä, ettei kukaan ollut häntä nainut.

— Vai niin, vai niin, puheli Dorothea Suthoff, katsellen ympärilleen, — täällä siis asui veliraukkamme. Olemme kolme vuotta vanhemmat häntä, kasvoimme samassa kodissa ja pidimme toisistamme, kunnes tiemme sitten erosivat. Ja te molemmat olette sitten veljemme lapsia — muita ei tänne kai jäänytkään sitten kun kolmas teistä meni juutalaiselle. Kuuluu muuten olevan rikas mies. Me olemme siis teidän tätejänne. Olemme kaksoset ja toisistamme erottamattomat, niinkuin usein kaksoset. Minua sanovat suvun lapset täti Sofia Dorotheaksi ja häntä tuossa täti Liskeniksi. Hänen nimensä on Anna Elisabeth, mutta kun hän on enkeli enemmän kuin ihminen, niin koko suku on antanut hänelle lemmikinimen Lisken. Te voitte käyttää näitä nimiä, koska tekin olette Suthoffeja, vaikka vasta nyt tutustumme. Meidän sukumme on laaja — meitä on Tallinna, Narva, jopa Stralsundkin täynnä, puhumattakaan Hamminasta ja Viipurista. Teidän isänne isällä on viisikymmentäseitsemän lastenlasta, ja jos Jakob Suthoffin lapset luetaan, tulee heitä kolme lisää — sechzig. Ja lapsenlapsenlapsia on kaksikymmentäyksi, jollei jo ole kaksi lisää. Ne ovat voineet tulla maailmaan ne kaksi, joita odotetaan, sill'aikaa kuin me olemme olleet täällä kauhealla matkalla. Sinä vanhempi olet kai Anna Kristina, jos ymmärsin Weckströmin oikein? Vai niin, Hedvig Ulrika on vanhempi teistä. Nimesi on lyhennetty jotenkuten, mutta se lyhennys kuulosti niin kevytmieliseltä, että siitä säästäkää minun korviani, kuulen erittäin hyvin, älkää siis käyttäkö tuota lyhennystä viereisessäkään huoneessa koko sinä aikana kun olen täällä. Joka tapauksessa tahdomme jouluksi päästä kotiin. Niin monet meistä kuin suinkin ovat silloin koolla vanhan isämme ympärillä. Hän on jo dreiundneunzig. Isänne, meidän Jakob veljemme, tuotti hänelle paljon surua, kun

meni naimisiin löytölapsen kanssa vailla perhettä. Ei milloinkaan isämme ole voinut sitä unohtaa. Varsinkin kun hän pojastaan Jakobista toivoi erikoisen paljon. Hänen korkean ikänsä vuoksi emme vielä lainkaan ilmoittaneet isänne kuolemasta. Se täytyy tehdä hetkellä, jolloin hän on erikoisen hyvissä ruumiinvoimissa. Ja sinä tuossa olet kai Anna Kristina. Et ole ensinkään hullumman näköinen, mutta miksi pureskelet huuliasi?

Krista vastasi, että hänen jalkojaan särkee. Hän pallelutti ne pahasti metsässä, kun he sodan aikana kulivat eksesissä.

— Ach, sanoi Sofia Dorothea Suthoff, — miks'et puhunut siitä aikaisemmin? Jahka minä saan auki tavarani, niin sieltä kyllä löydetään tinktuuria erinäisiin kolotuksiin. Kaiketi teillä täällä Helsingissäkin löytyy joku viisas vaimo, joka esiliinaan poimii pienet lapset saunankynnyksen alta — sellainen viisas vaimo kun hieroo minun tinktuurillani, niin särky lakkaa.

Kyöneleet putoilivat Anna Kristinan silmistä.

— Meidän apteekkari sanoi, että jalkani ovat sahatavat poikki, virkkoi hän, kiitollisena katsellen uuteen tätiinsä.

— Mein Gott! vastasi täti Sofia Dorothea, — sano hänelle, että hän voi sahata halkoja, jos hänen välttämättä pitää sahata. Kyllä meillä Viipurissa on rohtoja joka tautiin.

Suloinen Lisken-täti kiersi läpikuultavan käden korvansa ympäri ja lausui:

— Aber liebe Dorothea...?

Silloin Sofia Dorothea Suthoff läpitunkevalla äänellä toisti hänelle, mistä oli keskusteltu.

Lisken-täti, täynnä myötätuntoa Anna Kristinaa kohtaan, nousi silittääkseen veljentyttärensä poskea — rits! Naula repäisi hänen vaatteitaan, aivan niinkuin se oli tehnyt niin monelle muulle.

— Mein Gott! huusi Sofia Dorothea, — turkkisi raskaimmasta ranskalaisesta silkistä! Ja kaikkein pahimmalta paikalta. Mein Gott, tytöt, kyllä te saisitte katsoa, etteivät teidän huonekalunne vahingoittaisi ihmisten vaatteita. Varmaan tämä naula vuosikautia on ollut tuossa tuhoamassa ja uhkaamassa. Mutta seppää vain ei ole kutsuttu. Ich ahne... minä aavistan mitä veli-

raukallamme on ollut kärsittäväenä, hän kotoisin sel-
laisesta lastenkamarista kuin meidän.

— Aber liebe Dorothea, eihän tämä tee mitään. Tiedät miten hyvin minä osaan paikata. Saatte nähdä, ettei rakkaan Jakob-veljemme hautajaisissa kukaan tiedäkään, että naula on tarttunut takkiini. Ja miksi yleensä pidän ylläni tätä takkia? Tuntui hiukan kylmältä.

— Pidä takki ylläsi, enkelini, sanoi Sofia Dorothea. — Ennen iltaa on sepän oltava täällä. Jollen muuta saisikaan aikaan veljeni talossa, niin ainakin sen. Mutta ettekö anna meille mitään syötävää, tytöt? Jos olen ymmärtynyt Weckstromin oikein, niin hän kaiken syksyä on tuonut tänne ruokatavaraa, joten ei kai teillä ole ollut puutetta. Sitä paitsi meillä vielä on yllin kyllin evästä.

Hedvig Ulrika nousi. Täti Sofia Dorothea oli selvästi suuttunut.

— Kahvi on heti valmista, yritti talon vanhempi tytär puolustautua. — Me olemme kahden viikon ajan odottaneet, paistaneet nuoria lintuja ja koettaneet pitää kaikkea valmiina, mutta nyt. . .

— Aber liebe Dorothea, hymyili täti Liskan, — älä pelota tyttöjä. Weckstromhan on ollut matkalla, sill'aikaa ei kukaan ole pitänyt huolta veli vainajamme kodista. Meillä on makkaraa, palttuleipää ja hanhea yllin kyllin.

Hedvig Ulrikan kasvoille oli valahtanut viinin puna.

— Meidän hyvä isämme ei kärsinyt Weckströmiä. Hän kielsi meitä koskaan ottamasta apua häneltä. Ja me mieluummin kuolemme nälkään kuin nautimme hänen antimiaan.

— Sooo . . .? lausui täti Sofia Dorothea, päästäen käsisistään vaatemytyn, jota hän par'aikaa oli avaamassa. — Sooo?

— Aber liebe Dorothea, kiirehti kaksoissisar kysymään, — was ist?

Sofia Dorothea huusi hänen korvaansa:

— Hän sanoo, ettei hänen isänsä kärsinyt Weckströmiä, että hän kielsi ottamasta häneltä apua ja että he tahtovat kuolla mieluummin kuin nauttia hänen lahjojaan.

Kääntyen tyttöjen puoleen hän jatkoi:

— Ja mitä syytä isällänne oli vihata tätä kunnon miestä, jos saan kysyä?

Hedvig Ulrikan kädetkin kävivät viinin punaisiksi, kun hän vastasi:

— Weckstromin syystä joutui äitini jäämään tänne sodan ajaksi ja kuoli nälkään ja kurjuuteen, kun isämme oli paossa Ruotsissa.

— Soo? sanoi täti Sofia Dorothea koettaen päästä perille asiasta, joka hänelle oli esitetty kokonaan toisin. Vihdoin hän kohautti olkapäitään ja tarttui äskeiseen työhönsä. — Onhan se hyvin valitettavaa, että äitinne kuoli. Mutta moni muukin kuoli. En voi ymmärtää, että tämä olisi Weckstromin syy.

Hedvig Ulrika oli sinettynein huulin toistamaisillaan, että Weckström totisesti oli syyllinen, kun rumpu kadunkulmassa alkoi päristä.

Kaikki vaikenivat.

— Was ist? kuiskasi Lisken Suthoff hymyillen.

— Rumpu, huusi kaksoissisar hänen korvaansa. — Kuunnelkaamme, mitä sillä on sanottavaa.

»Täten saatetaan kaupunkilaisten ja kaikkien hyvien kristittyjen tietoon valtakunnassa, että murhamies, joka täällä Helsingin kaupungissa viime kuluneen maanantain ja tiistain välisenä yönä Kluuvin rannalla kaislikossa pisti kuoliaaksi...»

— Mein Gott, sanoi Sofia Dorothea Suthoff hiljaa, — ymmärsinkö oikein: murha on tapahtunut...?

Hedvig Ulrika läksi huoneesta.

— Miksi hän meni? kysyi täti Sofia Dorothea Anna Kristinalta.

— Hän meni hakemaan ruokaa pöytään, kiirehti Krista Suthoff nopeasti sanomaan ja nauroi, kyynelten pisaroidessa silmistä, rauhoittaakseen vieraita.

— Mitä hänellä on tekemistä tämän murhan kanssa? jatkoi täti Sofia Dorothea. — En ole sokea, näin selvästi, että rumpalin kuulutus erikoisella tavalla sattui häneen. Ach, ymmärrän: hän on tuntenut murhatun. Kuka se oli?

— Was ist? kysyi Lisken Suthoff silmissään kauhu, joka oli siirtynyt niihin kaksoissisaren kasvoilta.

Sofia Dorothea toisti hänen korvaansa, mitä oli tapah-

tunut. Sisar ei sittenkään kuullut. Ja Sofia Dorothea koetti nyt puhua ainoastaan huuliaan liikuttamalla. »Mein Gott, Engel, du bist ja steintaub . . . » kuiskasi hän itsekseen välillä ja toisti moneen kertaan sanan »murha» ennenkuin sisar sen ymmärsi.

Suuri oli uusien sukulaisten hämmästys, kun Hedvig Ulrika samassa hymyillen astui huoneeseen ja heti hänen perässään palveluspiika, molemmilla kädet täynnä tarpeita odotettua ateriaa varten, josta ei mitenkään näyttänyt tulevan niukka.

— Nun, liebste Anna Kristina, mistä tämä kaikki tulee! huudahti Lisken Suthoff, rientäen auttamaan pöydän järjestämistä. — Arvaan, että hyvä provianttimestarimme taasen on avannut vakkansa.

Hedvig Ulrika huusi hänen korvaansa:

— Naapurit! Meillä on hyviä ystäviä ja naapureita. Kaikki ovat nähneet vaunujen tulevan ja tahtoneet meitä auttaa.

Kun ei Lisken voinut kuulla, toisti Sofia Dorothea hänelle veljentyttären sanat, itse puolestaan lisäten, että Viipurissa myöskin oli hyviä naapureita ja ystäviä, jotka aina riensivät jakamaan, kun tarve vaati.

Piirakan oli tuonut täti Forsius, Hennin äiti, pyypais-tin Greta Fortelia äitinsä puolesta, juuston Eeva Selin, kaakun oli lähettänyt raatimies Goviniuksen rouva, ja Burtzeilta oli tullut näitä uusia nauriita, joita isä joskus oli tuonut Saksasta. Potaeos oli niiden nimi.

Viipurin tädit tunsivat hedelmän. Mutta se ei ollut nauris, vaan paremminkin omena, joka kasvoi maassa. Saksassa sitä sanottiinkin maaomenaksi, Erdapfel. Ja se oli kyllä hyvä ruoka, mutta siihen täytyi tottua. Täti Sofia Dorothea piti siitä aika paljon, ja hänen vanha isänsä ennusti tälle hedelmälle tulevaisuutta, koska se oli vaatimaton ja kasvoi laihassakin maassa. Sensijaan täti Lisken ei hyväksynyt potateos-hedelmää: siinä ei ollut makua.

— Minä prefereeraan ne pienet vihreät mumpulat, jotka kasvavat varsissa, sanoi hän.

— Nämä ovat liiaksi keitetyt, oikaisi Sofia Dorothea. — Jos teillä vielä on näitä, niin tulen kyökkiin neuvo-maan, miten ne keitetään.

— Ei ole enempää, vastasi Hedvig Ulrika. — Jokaiselle oli vain yksi.

— Kun meidän Narvan-veljemme tulivat, niin he joskus toivat koko kopallisen.

Hi Aber meine liebste Dorothea . . .

Sofia Dorothea Suthoff huusi pitkän aikaa sisarensa korvaan, lopuksi kehoittaen häntä syömään. Täältäähän ei puuttunut mitään: kaikki oli hyvää ja kaikkea oli yllin kyllin. Kahvikin oli erinomaista, viini ja olut samoin. On sentään miellyttävää saada ruokaa ja juomaa sellaisen matkan jälkeen. Ikävää vain, että aihe tähän ateriaan ja matkaan on perin surullinen.

Kaksoissisarukset kertoivat nyt matkastaankin. Heidän oli ollut vaikeaa keksiä vanhalle isälleen sopivaa aihetta lähtöönsä — sairauden vuoksi ei ollut heti ilmaistu kuolemantapausta. Ja vasta viime tingassahan he oikeastaan olivat voineet tehdä päätöksensä, kun ei kukaan muu ollut halukas lähtemään. Esiratsastajana heillä oli ollut Tuomas Rollig — jollei häntä olisi ollut, niin varmaan ei heitäkään olisi enää hengissä. Rosvoleiriin he olivat joutumaisillaan. He näkivät kyllä tulen loimua metsästä, mutta eihän voinut tietää, oliko kysymys rauhallisista matkamiehistä vaiko rosvoista. Vaunut pitivät kauheaa ääntä routaisella tiellä. Oli jo pimeä. Vaunun lyhdyt täytyi sytyttää. Yht'äkkiä korkean mäen päällä Rollig ratsastaa takaisin päin ja pysäyttää vaunuhevokset. Heti peitettiin lyhdyt. Mutta rosivot olivat jo ennättäneet ne huomata. Sekä kuski että Rollig näkivät selvästi ainakin viiden miehen nousevan pystyyn nuotiolta ja karkaavan tielle päin. Vanha karoliini tarkasti aseensa ja läksi yksinään eteenpäin. Ja hän yksinään suoritti ottelun siinä jyrkässä vastamäessä, jonka alle rosivot olivat asettuneet väijyksiin. Laukaukset vain kuuluivat vaunuihin, missä istuivat naiset, odottaen viimeisen hetkensä tulleen. Ilman Rolligia tämä viimeinen hetki kyllä olisikin ollut käsissä. Lienee siinä toisia kaatunut, toisia haavoittunut. Saattoi kuulla valitusta tiepuolesta, kun karossi sitten myöhemmin ajoi ohitse. Weckström olisi kaikella muotoa tahtonut ottelemaan hänkin, mutta Rollig ei huolinut hänestä. Ja hyvinhän kävi. Hevosta kyllä oli ammuttu jalkaan, mutta aamulla se kuitenkin saattoi jatkaa.

— Niin, tytöt, eivät matkat näin pimeällä ja rospuuteessa mitään leikkiä ole.

— Minne Rollig joutui? kysyivät Jakob Suthoffin tyttäret yhdestä suusta.

— Kyllä kai hän pian tulee. Jäi Vanhan-Helsingin myllylle. Ilman Rolligia emme lähde paluumatkalle.

Vähän ennen Haminaan tuloa olivat venäläiset sotamiehet saaneet kiinni jonkun miehen. Mies puolusti itseään vimmatusta, lyöden nurin toisen ryssän toisensa perästä. Hänen hevosesensa oli päässyt karkuun ja nelisti takaisin Ruotsin puolelle. Ryssät ampuivat sen perään. Eivät voineet tietää, sattuiko. Moninkertaisen vartios-ton keskellä vankia kuljetettiin. Kasvot olivat veressä. Kiharat, vaaleat hiukset todistivat mies-raukan ruotsalaiseksi. Weckström, joka näkyy tuntevan paljon ihmisiä kaikkialla, luuli tietävänsä, kuka hän oli.

Paljon ihmisiä provianttimestari tunsi, ja monella oli hänelle asiaa. Moni myöskin toi hänelle tuomisia, mikä leivän, mikä kananmunia, mikä putelin tai kangaspinkan. Mahtavat ihmiset pitävät hänestä, ei tätä muuten voi ymmärtää.

Hedulla Suthoff kysyi äkkiä:

— Minkämoinen se hevonen oli? Se, joka laukkasi Ruotsin puolelle? Minä vain ajattelin — jos olisitte huomanneet. Ei se valkoinen ollut?

Sofia Dorothea Suthoff tuijotti häneen pitkään.

— Ei, valkoinen ei se ollut. Paremmin musta, tai ruskea. Se oli läpimärkä joka tapauksessa. Weckström kyllä voi siihenkin vastata, jos mukaudut kysymään häneltä. Mitä varten sinä tätä hevosta kysyt? Onko sillä ehkä jotakin yhteyttä murhan kanssa, jota tässä vasta rummutettiin.

— Was, was, liebe Dorothea? kyseli Liskan Suthoff vastausta saamatta. — Sinähän pelostat tyttö raukat, liebe Dorothea. Sinähän tänään olet kuin viskaali hameissa tai kivalteri tai sensemmoinen. Mehän olemme tulleet tänne auttamaan velivainajamme turvattomia lapsia ja saattamaan rakasta Jakobiamme hautaan...

Sofia Dorothea Suthoff laski kätensä kaksoissisarensa hennolle kädelle, mutta ei lakannut katselemasta Hedvig Ulrikan kasvoja, joilla viha ja säikähdys vaihtelivat, leimuten tytön silmissä, punassa ja kalpeudessa hänen

poskillaan ja ennen kaikkea hänen huulillaan, jotka vuoroin olivat valkoiset, vuoroin täynnä hehkuvaa verta.

— Was, was, was, liebste Dorothea? huusi Liskan Suthoff, nousten istuimeltaan ja asettuen kaksoissisarensa eteen. — Sano, liebste Dorothea, mitä tahdot ja tarkoitat? Olette hirvittävästi toistenne näköiset, sinä ja Jakob veljemme tytär, ja molemmat olette kuin velivainajamme, kun hän suuttui. Juuri tuollainen hän oli, kun ilmoitti isällemme rakastavansa viisitoistavuotiasta Maria Erhardtia ja isä kirosi hänet ja osoitti hänelle ovea. Liebste Dorothea, Jumalan tähden . . .

— Hiljaa sinä, Engel, huusi Sofia Dorothea nyt sisarensa korvaan. — Et ymmärrä näitä asioita. Täällä tapaa koiran haudattuna, minne ikinä katsoo. Tuo tyttö on täynnä salaisuuksia, jotka eivät kestä päivän valoa. Ei tarvitse olla viskaali ymmärtääkseen sitä. Viisitoistavuotias Maria Erhardt — aivan oikein —: veljemme löi kätensä pöytään isämme edessä ja vannoi, ettei huoli kenestäkään muusta vaimosta. Mutta sepä ei ollutkaan rehellisen tulliherra Erhardtin tytär, vaan löytölapsi, ties mistä. Ja tuossa näet tämän löytölapsen tyttären! Sillä ei ole edes säädyllisiä hiuksia päässä.

Hedvig Ulrika, istuen paikoillaan, ravisti pilkattuja hiuksiaan ja naurahteli.

— Löytölapsi Itämereltä, sanoi hän hiljaisella hellyydellä, puhuen ikäänkuin itselleen ja sisäänpäin.

Ja senjälkeen ei hän kuunnellut Anna Kristinaa, joka rukoili häntä malttamaan mieltään, eikä renkiä, joka langeten polvilleen hänen eteensä piteli hänen käsiään. Hän riuhtoi itsensä irti, astui Sofia Dorothea Suthoffin eteen ja puhui:

— Minä, Itämeren löytölapsen tytär, minä rakastan murhaajaa, sitä, jonka veriset kasvot te karossistanne näitte, häntä henkipattoa, enkä ketään muuta! Enkä minä mene kenellekään muulle kuin hänelle, juuri sille murhaajalle!

Sofia Dorothea Suthoff näytti aikovan iskeä tyttöön puukon, jonka hän oli ottanut eväsvakastaan ja jota hän äsken oli käyttänyt syödessään. Sensijaan hän kuitenkin tarttui raudoitettuun matka-arkkuun, jota kaksi miestä äsken oli kantanut, kuljetti sen porstuaan ja pu-

dotti siinä lattialle. Jonkin aikaa hän viipyi porstuassa. Sitten hän palasi.

— Niin, lausui hän nyt sävyisästi, — murhaajalla ymmärtääkseni kyllä voisi olla tarpeeksi rangaistusta sinusta, senkin löytölapsentytär. Mutta mitä minuun ja sisareeni tulee, niin voimme samantien kääntyä takaisin kotiimme Vesiportinkadun varrella. Lähdemme heti, kun hevoset ovat levänneet. Tulimme parhaassa tarkoituksessa, mutta meitä ei täällä tarvittukaan.

— Hän sanoo, huusi hän nyt kaksoissisarensa korvaan, vihdoinkin vastaten hänen levottomiin kysymyksiinsä, — olevansa sen verisen miehen morsian, sen, jonka näimme Haminan likellä. Se oli murhamies. Hänen morsiamensa! Meidän veljemme tytär sanoo olevansa hänen morsiamensa.

— Aber liebste Dorothea, ethän voi uskoa veljemme tyttärestä sellaista. Olet kysymyksilläsi pelottanut isättömät ja äidittömät tyttö-raukat! Jumalan tähden, tulkaa järkiinne... Sinä näyt sinäkin, Anna Kristina, olevan oikea Suthoff, äkkipikainen ja kiivas vihaan. Sy-leilkää toisianne niinkuin sukulaisten sopii.

Kuuro sisar sekoitti Jakob Suthoffin tyttärien nimet, syyttäen kärsivällistä Kristaa ominaisuuksista, jotka hänelle olivat varsin vieraat. Krista ei ottanut sitä pahakseen. Hän ja täti Lisken ymmärsivät toisensa ja pyrkivät vastomaisesti yhä likemmä toisiaan, täti Liskenin koettaessa rauhoittaa täti Sofia Dorotheaa ja Kristan Hedullaa.

Molemmat riitelevät sukulaisnaiset seisoivatkin jo talttuneina, vaikka leppymättöminä vastatusten.

— Was, was, liebste Dorothea, anoi kuuro kaksoissisar myötänään, — sano, mitä te puhutte. Olette kiihtyneitä ja koko kaupunki kuulee, miten me riitelemme. Ihmiset pysähtyvät ikkunoiden alle. Anna Kristina, kirjoita minulle valkoiselle paperille, mistä on puhe.

— Sanon vain, huusi Sofia Dorothea sisarensa korvaan, — että kun hevoset ovat levänneet, niin Weckström saa hankkia meille neljännen vaunuhevosen ja hevosen Rolligia varten ja me lähdemme!

— Aber liebste Dorothea: l ä h d e m m e, sanot! Täytyyhän pitää hautajaiset, täytyyhän päättää tyttöjen) kohtalo. Hehän ovat samaa lihaa ja verta kuin me.

Kaikkein ensiksi meidän täytyy mennä kirkkoon näkemään veli-vainajamme. Sitten ottaa selkoa Jakob-raukan jälkeen jääneestä omaisuudesta, sitten toimittaa monet sadat hautajaiskutsut, sitten hankkia ruoanlaittajat, juomanpanijat ja kaikki muu. Aikaa on joulun lyhyeltä. Etkö muista, liebe Dorothea, mitä kaikkea matkalla puhuimme. Siitäkin puhuimme, että veljemme tyttäret ehkä lähettäisimme Tukholmaan saamaan oppia hyvissä tavoissa. Tai että ottaisimme heidät Viipuriin ja naittaisimme heidät kunnollisille miehille säätyimme mukaisista perheistä. Ja sinä vielä sanoit, että mukavinta olisi, jos paikkakunnalla olisi sopiva mies, joka naimalla vanhemman tyttären samalla turvaisi nuoremman. Etkö ensinkään muista? Rollig ampui juuri silloin susiparveen ja keskustelu loppui kesken. Mutta tämä kaikki on tehtävä, ja sinä puhut lähdestä.

Sofia Dorothea Suthoff irroitti naulan syyllisestä arkusta, tarkasti sitä, käski tuoda vasaran ja löi sisarensa puhuessa kiinni naulan.

— Enkelini, huusi hän sitten Liskenin korvaan, — lähde me, sanon. Mitäpä meitä liikuttavat veli-raukkamme omaisuudet, joista Weckström verraten varovaisesti puheli. Vaikka hopealla lastattu laiva pelastuisikin, niin mitäpä me siitä kostumme. Avuttomat tyttäret näkyvät tietävän, mitä tahtovat — he rakastavat ketä tahtovat ja menevät kenelle tahtovat. Me voimme lähteä sinne, mistä tulimmekin.

Lisken Suthoff, joka ei sisarensa sanoista erottanut puoliakaan, pyysi päästä heille varattuihin huoneisiin aukaisemaan matka-arkkuja ja pukeutumaan. Ensinnä hän halusi lähteä kirkkoon ja kuollutta muistelllessakin hänen kyöneleensä jo alkoivat valua. Sitten piti kai käydä papin luona ja raatimies Goviniuksen luona, sekä ehkä pormestarin ja muiden kaupungin johtohenkilöiden luona.

Hedvig Ulrika Suthoff ymmärsi vieraiden tarvitsevan suuren kaapin. Ainakin seitsemän kaunista pukua oli levällään vuoteen laidalla. Siinä oli silkkiä ja taftia, sarsia, kamlottia ja samettia — kaikki mustaa, uutta ja ihmeen kaunista. Ei kenelläkään helsinkiläisellä ollut sellaista. Ja yhä uusia röyhelöjä, kauluksia, myssyjä, sukkaa, kenkiä ja mekkoja tuli esiin arkuista ja vakka-

sista. Rikkaita mahtoivat isän sukulaiset olla. Varmaan rukouskirjan ristitkin olivat hopeaa.

Hedvig Ulrikan mieleen hiipi yhfäkkiä ajatus, että tädit tästä kaikesta olivat mahtaneet varata jotakin tullaiksi velivainajansa tyttärille, siis heille molemmille: hänelle ja Kristalle. Esimerkiksi nuo kauniit kirjat, jotka olivat aivan samanlaiset. Mitenkä tädit olisivat voineet ajatella itse tarvitsevansa näin hirveän paljon?

Täti Liskenin ympärillä kahisi silkki, ja onnellisena hän valkein sormin piteli tavaroitaan, ikäänkuin ne olisivat olleet hänen myötäjäisiään.

Miksei täti Lisken ollut päässyt naimisiin?

Hedulla teki yhfäkkiä lopun ajatuksista, jotka koi-ruohon makuisina täyttivät hänen mielensä.

— Hyvä täti Lisken, huusi hän, — Gagneur on tuhoutunut myrskyssä Itämerellä — voiko täti Lisken kuulla? Kalliit tavarat isän kauppapuodissa ovat varastetut, eikä viskaali varmaankaan saa niitä takaisin — voiko täti Lisken kuulla? Ne, joille isä lainasi rahaa, eivät voi maksaa — kuuleeko täti Lisken? Isäni oli Helsingin rikkain mies ja tahtoi rakentaa kaupunkiin kirkkoja ja torneja, mutta meillä on nyt jäljellä vain tämä talo. Emme voi pitää suuria hautajaisiakaan. Täti Lisken varmaankaan ei ole kuullut.

— Mutta minä olen kuullut! lausui Sofia Dorothea Suthoff ovelta. — Minä olen kuullut, minä. Mitä sinä hänelle puhut — ei hänen tarvitse tietää näistä ikävistä asioista.

— Was, was — wo? Was? Aber liebste Dorothea...! äänteli kuuro kaksoissisar, aavistaen, ettei nyt sopinutkaan hymyillä.

— Enkelini, huusi Sofia Dorothea hänen korvaansa, — hän ihmettelee sinun kauniita pukujasi ja kysyy, ovatko ne uusinta viipurilaista muotia.

— Aber liebste Dorothea, ach, minä näen, ettet sano minulle totuutta. Mitä te salaatte minulta?

— Emme salaa, enkelini, hän sanoo, että olet kaunis kuin morsian.

Lisken Suthoff laski käsistään röyhelöt, asteli ikkunan luo ja käänsi kauniit, kalpeat kasvonsa vihertävään ruutuun, mistä näkyi jäätynyt tie, nurmikko ja hautausmaan paljaat puut.

Hedulla näki, että hän itki.

— Onko siis totta, ettei teillä ole mitään muuta kuin tämä talo, joka Viipurissa määrättäisiin hajoitettavaksi? Mutta sittenhän te työt joudutte kehruuhuoneelle, jollei joku hyvä ihminen ota teitä palvelukseensa. Tai jollei sisarenne Tukholmassa teitä auta, mikä olisi luonnollisinta. Me emme voi viedä teitä Viipuriin — vanha isämme voisi kuolla surusta, jos yhfäkkiä näkisi tottelemattoman poikansa tyttäret. Onko sitten Weckström voinut meille näin valehdella — suorastaan valehdella? Minun täytyy hänet tavata, hän on neuvokas mies, tarmokas ja ovela. Entä raatimies Govinius — kelpaako hän sitten johonkin? Varastetut tavarat on saatava takaisin. Ja sinun, sinun, sinun on . . .!

Täti Sofia Dorothea hymyili yhfäkkiä Hedvig Ulrikalle, vieden sormet hänen leukansa alle ja katsellen häntä silmiin, ystävällisesti ja iloisesti.

Hedulla kävi niin ymmälle, ettei hän osannut puolustautua sitä kauheaa onnettomuutta vastaan, joka nyt varmaan uhkasi heitä. Toimettomana hän näki molempien Viipurin-tätien pukeutuvan ja valmistautuvan lähtemään kaupungille. Kun täti Sofia Dorothea kysyi, missä Weckström asui, niin Hedulla lausui Vanhan-Helsingin nimen, ja kun hän kysyi Goviniuksen taloa, niin tyttö viittasi hänelle kädellään suunnan. Mustissa, silkkisissä vaatteissaan kaksoissisaret samankokoisina ja käsi kädessä ryhdikkäästi astuivat hautausmaan syrjää pitkin, häviten Suurtorille.

Minä nyt? ajatteli Hedulla Suthoff seuraten heidän kulkuaan ja äskeisten tapausten kangastaessa mielessä niinkuin uni, jonka hän joskus oli nähnyt, viikkoja sitten. Mitä nyt? lausui hän samassa ja kuunteli omaa ääntään, ihmetellen, kuka tällä äänellä puhui. Olinko minä äsken levoton? Kävikö täällä vieraita? Ne menivät jo eivätkä enää tule. Eikö enää ole yhtään ystävää? Eikö ole yhtään ihmistä? Kyöpelä asteli äsken tuosta, jotta silkki kahisi. Kyöpelejä oli kaksi. Silkki kahisi.

Hedulla kuuli nyt sisarensa äänen ja meni ääntä kohden.

Krista makasi vällyjen alla.

— Mitä he mahtavat tehdä? sanoi hän hiljaa.

Korttekaartesta lyötiin toista tuntia.

— Vastako kaksi! pääsi Hedullalta. — Krista, jaksai-

sitko lähteä minun kanssani metsään, sinne, missä me olimme niin onnelliset? Siellä eläisimme hurskaan vanhan Jaakon luona. Iiskenkoika on luvannut seurata meitä, minne tahdomme. Meidän isämme kyllä ymmärtää, ettemme nyt voi pitää hänelle suuria hautajaisia. Jos me jäämme tänne, niin meidät lähetetään Tukholmaan tai kehruuhuoneelle tai kukaties Viipuriin Vesiportinkadulle. Se toinen musta tati katsoi minuun niin oudoin silmin ja nauroi niin ystävällisesti. Hän ei olisi voinut tehdä pahempaa. Etkö jaksa tulla metsään, missä me olimme niin onnelliset? Krista, älä kiellä, me kannamme sinut. Sinua en voi jättää, sinä olet ainoa ystäväni.

Anna Kristina taisteli kyyneliä vastaan.

— Särkee, sanoi hän vieraalla, kolealla äänellä. — Mene sinä. Minä olen aina rukouksessa sinua läsnä.

— Kuinka voit noin puhua! Meillähän on vielä tämä talo. Mutta se ei ole minkään arvoinen. Meille se on syntymäkoti ja kaikki. Mutta jos se olisi Viipurissa, niin se hajoitettaisiin maahan. Niinhän he sanoivat. Minusta se on kaunis. Täällä on hyvä asua. Mutta me emme enää saa täällä olla. Kaikki täytyy myydä. Vanha Weckström ei ole saanut palkkaansa. Jos me voisimme vuokrata tämän rakennuksen ja asua vaikkapa alatuovassa. Ja ottaa leipämme niistä kapanaloista, jotka isämme vuokrasi kaupungilta. Mutta kuka vuokraa tämän rakennuksen? Ja täytyy kaupungille tehdä uloste ja. Lähdetään Espoon metsiin. Kuinka olimmekaan siellä onnelliset!

Anna Kristina Suthoff vaikenä.

Hedvig Ulrika nousi yht'äkkiä ja haki päällysvaatteitaan. Palveluspiika tuli sanomaan, että kyökkiin oli tuotu juottovasikka — se oli hyvin korea pala, lihava ja pyöreä. Pitikö se lähetettämän pois?

— Minähän olen sanonut! kiivastui Hedulla. Mutta samassa hän muisti: — varmaan se on Viipurin vieraille. Antaa olla.

Ja läksi.

Leikkiveljen täytyy auttaa heitä! Hän etsii Kustaan, vaikkapa hänen täytyisi soutaa Herttonaisiin asti. Kustaa ei ole voinut häntä unohtaa. Kustaa on viisas ja rohkea, Kustaa yksin voi heidät pelastaa!

Ja uuden toivon elvyttämänä Hedulla alkoi todistella itselleen, ettei Haminan luona vangittu mies saattanut olla hänen tuntematon ystävänsä. Mitenkä hän sellaista oli olettanutkin. Jos kapteeni von R:n poika tahtoi pakkoon, niin ei suinkaan hän olisi lähtenyt valtatielle. Ja nyt hän, tyttö, oli kaiken päivää kuvitellut hänet menetetyksi.

Murhamies — murhamies oli menetetty ruumiin ja sielun puolesta, ajassa ja iankaikkisuudessa! Sehän jokaisen kastetun piti tietää.

Mutta entä jollei hän ollutkaan kivalteri Hestskon murhaaja, vaan joku muu oli pistänyt kivalterin. Eihän hänellä ollut edes tikaria silloin, kun hän harhaili metsässä.

Ja Hedulla kiihoitti itseään kiihoittamalla uskomaan, että kaikki vielä käy hyvin. Kapteeni von R:n poika saapuu jonakin aamuna pyytämään häntä, Hedullaa, sukulaisilta. Täti Sofia Dorothea pelottaa Kyreenin niin, että hän toimittaa takaisin heidän puodistaan varastetut tavarat. Kustaa Wetter ei muuta Tukholmaan, kun Hedulla häntä hyvin kauniisti pyytää. Streng toimittaa hänelle viran, eikä hän koskaan mene naimisiin, vaan käy usein heillä, ja he puhelevat vanhoista ajoista. Hän on heidän ensimmäisen lapsensa kummi. Kukaties he tulevat niin rikkaiksi, että rakentavat Helsinkiin kirkon, jossa on korkea torni, aivan niinkuin isä toivoi. Tuossa se sitten kohoaa Suurtorin varrella, ja se on niin mahtava, että pyörryttää, kun katselee kukon huippuun. Krista ei myöskään mene naimisiin, vaan asuu heillä ja rakastaa heidän lapsiaan niinkuin ne olisivat hänen omiaan. Krista on aivan terve. Heidän puutarhassaan kasvaa paljon kukkasia ja myöskin tuota uutta naurista, jonka nimi on potateos.

Hullunkurinen nimi! Hedulla kuvitteli voivansa nauraa. Mutta nämä ajatukset olivat vain hattaria, joiden alla ei ollut sinistä taivasta, vaan sama lyijynraskas joulukuun pakkaneen, mikä tällä hetkellä painoi Helsingin kaupunkia, pysähdyttäen savut ja hajut paikalleen. Kaupungin köyhät lapsineen, kontteineen, säkkeineen ja puusylyksineen vaeltelivat porteilla. Hirsiä vedätettiin joltakin puretulta rakennukselta. Tellqvistin lampaat ajelehtivät kadulla, haeskellen heinän jätteitä

— ettei vain hautausmaan portti olisi auki. Suthoffin muurihauta oli ainoastaan laudoilla peitetty. Se oli onneksi valmistunut, ennenkuin rikkaudet menivät Isän ja äidin viimeinen leposija ennätti tulla kuntoon' Jumalan kiitos. Siellä oli varattu tilaa langoille ja lapsille. Maanpäällinen rakennus tosin puuttui. Isä oli varmaan ajatellut sen hyvin kauniiksi, ehkäpä muuratuksi harmaasta kivistä.

Ja nyt olivat hänen ainoat perillisensä näin tukalassa tilassa. Jospa tietäisi, missä Kustaa Wetter tänään on. Leikkiveljen täytyy auttaa. Hän ei ole voinut unohtaa lauluja ja tansseja vanhoilta ajoilta.

Hedulla Suthoff ei päässyt Suurkadun poikki. Siihen kokoontui kansaa. Yksinpä Burtz ja Clayhillskin kiihuhtivat sinne. Ja Fortelius tuli portistaan, kädessä hopeanuppinen espanjanruokonsa, näki kansan kulkusuunnan ja liittyi siihen.

Ei ollut kysymyksessä kaatunut hevonen eikä nälkään kuollut koira tai ihminenkään. Oli jotakin iloista. Tuliko kaupunkiin komeljanttareja tai petojenkesyttäjiä? Tai — Herra varjele! oliko kivalterin murhaaja saatu kiinni? Vai tuliko Turun tohtori, jonka piti tutkia murhatun ruumis?

Suurkadun suuhun, Suthoffin talon nurkkaukselle kokoontui niin paljon kansaa, ettei kukaan kiinnittänyt huomiota tyttöön, joka nyt kiipesi kotinsa lankkuaidalle. Hedulla pisti jalkansa vanhoihin tuttuihin koloihin ja pääsi helposti istumaan korkean, punaisen aidan harjalle. Siihen yritti rouva Burtzkin, mutta jaksamatta käsillään kannattaa painoaan hänen täytyi jäädä maahan.

— Mitä siellä oikein tapahtuu? kysyi hän kiihtyneenä. — Siellä on hevosia ja rattaita. Kerro toki, Hedvig Ulrika, minäkin kerron sitten sinulle jotakin. Mitä ne tekevät? Olen kuulevinani ukkonikin äänen. Ai, jo tiedänkin: Turun Elsa ja hänen yöperhosiaan saatetaan matkalle. Burtzhan sanoikin heidän tänään lähtevän. Mutta ei heitä nyt raatimiesten tarvitsisi saattaa. Se ei sovi. Täällä Helsingissä ei koskaan tiedetä, mikä sopii. Ole hiljaa — minä kuulen jo itsekin. Nauraako se ki-

rottu naikkonen? Vai itkuako tuo on? Sano, Hedulla, mitä siellä tapahtuu? Minäkin kerron sitten sinulle jotakin. Näin unta, että susi ajoi sinua takaa juuri tuossa Suurtorilla ja saikin sinut kiinni rannassa. Se tietää sulhasia se! No nyt voit sanoa, mitä ne nauravat.

— Pormestari tulee kotiin! tiedoitti Hedulla aidan harjalta.

Hänen äänestään kajahti uusi toivo, sillä Forsteen oli kaupungissa varsin kunnioitettu mies.

— Pormestari! huusi rouva Burtz eikä häntä enää mikään pidättänyt paikoillaan. — Jumalan kiitos, että hän tulee. Nyt taas kaupungissa voi alkaa jotakin tapahtuakin.

Ja hän tunki läpi kansanjoukon, työntäen syrjään sekä köyhät että arvohenkilöt, ja päästyään rattaiden ääreen, jatkoi:

— Forsteen, meidän korkeasti kunnioitettu pormestariimme, olkaa tervehditty kotiin! Tuotteko hyviä uutisia kaupunkiraukallemme? Tuotteko vapaavuosia? Tuleeko apua kirkolle ja koululle? Entä sitten kuningas, saammeko pian nähdä hänet? Saatte uskoa, että tarvitsemme virkistystä. Täällä kaikki lahoaa. Poljemme paikoillamme. Elämme kuin täi tervassa, en paremmin sano. Saammeko pian nähdä kuninkaan?

Forsteenin ääni, käheyttään tuntemattomana, toimitti, ettei kuninkaalla vielä ole aikaa näitä kaukaisia maanääriä varten. Mutta uutiset yleensä ovat hyvät. Jo näinä päivinä tänne saapuu mies, jonka kuningas lähettää katsomaan tulevalle linnoitukselle paikkaa. Jos helsinkiläiset pitävät häntä hyvänä, niin kukaties linnoitus tulee tänne.

— Kyllä me pidämme häntä hyvänä! huusi rouva Burtz innoissaan. — Kuka se on? Sanokaahan toki!

Hän tarttui pormestarin käteen, joka suuren hylkeen-nahkaisen rukkasen sisässä lepäsi kääsien laidalla.

Clayhills ehdotti, että lähdetäisiin raatihuoneen kellarisiin ottamaan kuumaa lököä tuohon yskään, siitähän voi tulla kuoleman tauti. Forsteen itse asiassa ei enää voinut puhua kuin kuiskaamalla. Ja kaupunkilaiset uutistennälässään ahdistivat häntä kuitenkin jatkuvasti kysymyksillään. Nyt katsoi raatimies Burtz asiakseen käydä puolustamaan kaupunginpäätä. Kaikista ensinnä

veti hän kovakouraisesti syrjään rouvansa, kehoittaen häntä menemään kotiin. Sitten kääntyi hän kansanjoukon puoleen.

— Hyvät ihmiset, mitä te nyt luulette täällä olevan? Täällä ei ole karhunkesyttäjiä eikä »pitkää Mattia Taa-lainmaasta». Meidän oma herra pormestari saapuu valtiopäiviltä ja tuo kaupungille tärkeitä uutisia, jotka kyllä aikoinaan tulevat leviämään teidänkin korviinne. Meidän herra pormestari on saanut pahan yskän tässä kylmässä ilmassa eikä voi vastata kysymyksiin, ennenkuin saa rintaansa jotakin kuumaa. Mutta jos tahdotte, niin voitte, osoittaaksenne alltiuttanne, korottaa äänenne tervetuliaishuudoksi. Ja menkää sitten kotiin, niinkuin sopii kristityssä yhteiskunnassa. Onpa ihme, ettei teitä saa tottelemaan. No, tuleeko siitä huudosta jotakin? Jollei, niin te tämän minuutin hetkellä menette kotiin, jokainen.

Tervetuliaishuuto supistui johonkin mutinaan, josta ainoastaan Burtzin kimakka »vivat» ja Weckströmin raiakas »hoch» kohosivat ilmoille.

Provianttimestari Mathias Weckström oli tänään iloisessa, pienessä hiprakassa, nimittäin juuri senverran, että hänen jalkansa nousi keveästi ja hänen suunsa puhui avomielisiiä. Olipa hän mahtanut tehdä hyviä kauppoja viime retkellään. Hän sieti paljon ja otti näin runsaat ryypyt vain, kun ne hänelle tarjottiin.

Hän oli tänään saanut ne kaupungin hienoimmassa paikassa, nimittäin itsensä raatimies Goviniuksen luona, jonne hänen oli nähty menevän tiiman verran myöhemmin kuin Suthoffin viipurilaiset vieraat sinne menivät. Goviniuksella oli kaupungin paras viinikellari, parempi kuin maaherralla olikaan ja raatimiestä oli ehkä tänään huvittanut olla runsaskätinen.

Provianttimestari kulki nyt siinä saatossa, joka ympäröi pormestari Forsteenin rattaita, matkalla Suurkadulta torille, ja hänen äänensä liittyi niihin ääniin, jotka yhä kuuluvammin vaativat häntä tulemaan suoraan raatihuoneen kellariin kureeraamaan käheyttään kuumalla grogilla ja kertomaan uutisia. Clayhills, astellen Burtzin ja Strengin kanssa likinnä kääsejä, puhui kaupungin omista laivoista, jotka käyvät Espanjassa asti, sekä kaupan elvyttämisestä yleensä — ilman näitä ei

kaupunki nouse. Helsinki on nyt rajatapulikaupunki ja sen täytyy saada samoja oikeuksia, joita Haminalla ja Nyenilla ennen oli, ja sitenpä parhaiten houkuteltaisiinkin tänne maalaiset Savosta ja Karjalasta tavaroineen. Heitä varten pitäisi täällä tietenkin olla saatavana tupakkaa ja suoloja sekä halpaa sarkaa ja muuta, mitä he voivat tarvita. Nyt on heidän edullista ostaa Venäjän puolelta, koska tulli siellä on alhaisempi kuin Ruotsissa. Omat laivat Espanjaan, Portugaliin, Ranskanmaalle ja Skotlantiin — kyllä kaupunki elpyy!

Pormestari sai likinnä käveleville kuiskatuksi, että hän sekreettivaliokunnalle oli tehnyt anomuksen Place d'armes'in rakentamisesta Helsinginniemielle likelle satamaa, kaupungin linnoittamisesta maan puolelta, jolloin tänne olisi sijoitettava galeeri-eskaaderi, sekä telakan rakentamisesta. Niin, näistä hän kyllä jo on kirjoittanutkin. Mutta asia on nyt niin pitkällä, että kunninkaan määräämä saapuu tänne tarkastamaan paikkaa. Ja kun hän sattuu olemaan erittäin tarmokas ja päättäväinen mies, niin hän on halunnut käväistä täällä, ennenkuin vedet jäätyvät. Fortelius, joka ei ollut saanut selkoa Forsteenin puheesta, kysyi, oliko toivoa saada lupa koota varoja yli koko valtakunnan sodassa niin vaikeasti kärsineen Helsingin kirkon hyväksi. Tellqvist puolestaan tahtoi tietää, mitä nimiä viime päivinä oli ollut luettavina Tukholman kaakinpuissa.

— Linnoitus on saatava tänne! kuului useammasta suusta yht'aikaa.

Kesken kaiken kysyi Vendelius, oliko peruukkimaakari Logren lähettänyt hänen vaimolleen paketin. Wetter kysyi kirjettä sukulaisiltaan. Tellqvist tiukkasi uudelleen Tukholman kaakinpuissa esiintyviä nimiä, koska konnetaabeli Hestskon murhaajakin kuului olevan ilmaistuna siellä.

Kun ainoastaan harvat saattoivat kuulla, mitä pormestari vastasi, kantoivat kaupunkilaiset monet ja erilaiset kysymykset iloisena, joskin hiukan sekavana puheensorinana sinne, missä Hedulla Suthoff kotinsa aidanharjalta seurasi asiain kulkua.

Vastasiko pormestari Tellqvistin kysymykseen?

Minne oli Kustaa Wetter joutunut?

— Niin, puheli Burtzin vaimo jälleen, — täällähän

on tapahtunut murha, hirvittävä murha — jokos te sen kuulitte? Konnetaabeli-raukka, sellainen hauska ja kohtelias mies, ja niin kauhean lopun sai Kluuvin kaislikossa! Jokos herra pormestari kuuli? Ja Suthoffin puoti kun varastettiin puti puhtaaksi!

Burtzin yhä koettaessa kääntää vaimonsa askelia kotiportaille huusi rouva kotiin palaavalle pormestarille:

— Kuka se on, jonka kuningas lähettää?

— Koska me saamme suoloja? kysyi samassa Lillgren.
— Suolat ovat tyyten lopussa.

— On tapahtunut murha, selitti Streng, — valitettavasti. Jopa jonkin verran outojen olosuhteiden vallitessa. Mutta saat tietää kaikki kaupungin kellarissa. Joka tapauksessa veli Forsteen: hyvä, että tulet kotiin. Olen saanut aivan tarpeeksi kaikesta.

— Kyllä täällä, piru vie, nyt saadaan selvä murhamiehestä ja muustakin! huudahti Tellqvist nauraen ja koputellen piippuaan saappaansa korkoa vastaan. — Tänne on Viipurista tullut hamenieikka viskaali. Eikö tuossa jo kuljekin hiekkakuorma hautausmaata kohden. Se on tämän hamenieikan aikaansaannoksia. Hän kohtasi Kyreenin kadulla ja haukkui hänet pahanpäiväisesti. Saatte nähdä, että huomenna jo korjataan kirkon kattoa. En ihmettele, piru vie, jos hän merestä nostaa veljensä aarten ja rakentaa hänen torninsa. Hän kuuluu sanoneen, että varastetut tavarat on löydettävä! Ja kyllä hän murhamiehenkin löytää. Siinä se on akka!

— Hän tarkoittaa Suthoffin sisarta, selitti rouva Burtz, joka nyt oli saanut kätensä kiinni kääsien laitaan.

— Kaksi Suthoffin sisarta saapui tänään Viipurista.

Apteekin portailla seisoi Stier.

— Minun medikamenttilaatikkoni? huusi hän, nähdessään kääsien lähestyvän. — Eikö minun medikamenttejani ole pantu näillekään rattaille?

Pormestari pidätteli hevostaan.

— Kaksi viikkoa minä jo tässä olen huutanut jokaiselle tulijalle, jatkoi apteekkari. — Mitä helvettiä se on, ettette tuo minun medikamenttilaatikkoani? Vai niin, herra pormestari itse. Ilmoitan tyytyväisyyteni saapumisesi johdosta. Tänne onkin sinun poissaollessasi tullut apteekkarinkisälli Turusta, oikea sudenkorento, jolla ei ole etupuolta enempää kuin takapuoltakaan, mutta jonka

perässä naiset juoksevat. Toivon sinun saattavan minut laillisiin oikeuksiin! . . .

Hedulla Suthoff hyppäsi äkkiä alas aidalta ja läksi seuraamaan tulijaa. Forsteen oli ollut hänen isänsä ystävää.

— Forsteen, pyysi rouva Burtz hengästyneenä, vaivoin pysytellen kääsien vierellä, — kuka tulee? Tarkoitatan: kenet kuningas lähettää? Miksette sano? Onko se salaisuus?

Pormestari käänsi häntä kohden laihat tarmokkaat kasvonsa, jotka kohosivat syvän kuuraisen turkinkauluksen sisästä.

— Sitä ei pidä toittottaa, sanoi hän äänellä, joka oli paljasta särinää ja pihinää.

— Ai, sanoi rouva Burtz ihastuneena. — En kerro kenellekään.

Forsteenin viluiset huulet lausuivat:

— Ehrensvärd.

— Ehrensvärd! kuiskasi rouva Burtz, lujasti pitäen kiinni kääsien laidasta, — sekö nuori kaunis luutnantti? Vai joko hän on kapteeni?

Burtz, raatimies, tarttui nyt vaimonsa käteen ja käski hänen jo mennä hiiteen. Eikö hän käsittänyt, piru vie, että pormestarilla oli yskä ja että hän tarvitsi lasin kuumaa. Ja nyt olisi tässä kyllä tärkeämpääkin pohdittavaa kuin vastailta vaimoväen loruiluun.

Korkean turkinkauluksen sisästä kuului sihahdellen ja säristen:

— Ottakoot Helsingin kaunottaret esiin kultaiset kahleensa!

Forsteen oli vanhapoika ja hänen leikinlaskunsa oma-laatuista. Sopivan hetken jälkeen siirryttiin leikinlaskusta asiaan.

Sovittiin, että kapteeni Ehrensvärdiä Helsingissä nyt pidetäänkin oikein hyvänä. Ei mitään häneltä pidä puuttuman! Yksissä voimin koetetaan hankkia ruokaa ja juomaa. Hän vain oli epä mukava vieras siitä, ettei hän erikoisesti välittänyt ruuasta ja juomasta. Ties piru, miten häntä oli käsiteltävä. Jokin metsästysretki siinä sivussa saattoi olla paikallaan. Olihan ympäristössä yllin kyllin riistaa, alkaen karhuista ja susista aina pienimpiin metsäneläimiin asti.

Mutta linnoitus on saatava Helsinkiin.

— Jumaliste, tässä on valtakunnan puolustuksen keskipiste.

— Tähän on vihollisen kaleerit pysäytettävä.

— Hiljaa, hiljaa — mitä sanot, veli Forsteen? Ettemme suinpäin asianomaiselle juoksisi huutamaan julki, mitä tässä nyt leikillä on puhuttu. Ei, piru vie ymmärrämme pitää kurissa sen piskuisen jäsenen, jota kieleksi kutsutaan. Kas, Forsteen vain huomauttaa, ettei kapteenin käynti ole virallinen. Ja lisäksi se luultavasti on vain pieni salamakäynti.

— Parbleu!

Hedulla Suthoff erkani kujalle, joka teurastajan lankkuaitaa pitkin johti kaatopaikalle rantaan. Mitä varten hän oikeastaan nyt tuli tänne? Kustaa Wetter ei ollut täällä. Ei näkynyt ketään.

Mitä olikaan nyt tehtävä? Minne mentävä? Keneltä kysyttävä neuvoa?

Kaikki oli hämääntynyt.

Osasiko Kustaakaan auttaa?

Hän voi hankkia hevosen ja johdattaa Hedullan ja Kristan Espoon korpeen, missä he kerran olivat niin onnelliset.

Mutta kuka toimittaa isän hautaan? Miten käy kotitalon Suurkadun ja Läntisen Kirkkokadun kulmassa?

Ikkunoiden alla on sekin paikka, missä tuntematon ystävä hetken seisoi, kerjäläisten keskellä, sinä päivänä, jolloin surukuuset olivat portin pielissä. Ja täällä kaupungissa on pieni eläin, jonka lämmintä päälakea hänen kätensä kosketti.

Tämä kaupunki on armaampi kuin yksikään paikka maan päällä.

Minun isäni ei saanut rakentaa Helsinkiin korkeaa kirkkotalon, johtui tytön mieleen hänen siinä ajeltiessaan vailla päämäärää. — Nyt tulee vieras ja rakentaa linnoituksen. Jos me menemme korpeen, niin tulee vieras ja asettuu siihen, missä me synnyimme.

Kaupunginlahti oli tänään kuin siniseltä välkkyvä maito. Sen pintaan kuvastuivat luonnottoman selvään kaislikot, kalliosaaret ja rantojen paljaat puut. Mutta pinta ei päästänyt lävitseen yhtään katsetta. Meri oli

arvoituksellinen, kylmä ja julma. Porvarien ranta-aitatkin tuntuivat vedenkalvossa päilyessään suurilta laatikoilta. Hedulla Suthoff muisti sen suuren laatikon, jossa hänen isänsä arkku oli tuotu, ja vedessä soutavat ranta-aitat muuttuivat ruumisarkuiksi.

Huomenna nostettiin isä viimeiseen kehtoonsa.

Hänen lastensa ensimmäinen kehto kauniine enkelin-paineen seisoo kotitalon ullakolla odottaen pieniä eläviä lapsia, jotka nauravat ja ojentavat käsiään äitiä kohden.

Hedvig Ulrika Jaakopintyttären rinta riutui kuumaa kaipaustaan.

Useat veneet oli jo vedetty maalle ja kaadettu ku-moon. Lahden pohjukka oli jäänitteessä.

Hämärsi.

Huominaisen päivä ei päästänyt lävitseen yhtäkään kat-setta.

Viipurin-sukulaiset eivät koko päivänä tulleet kotiin aterialle. Goviniuksen lanterna saattoi heidät Läntiselle Kirkkokadulle, kun jo oli pimeä.

Lisken Suthoff tuntui hiljaiselta ja surulliselta, Sofia Dorothea taas oli ihastuksissaan päivänsä vietosta. Että tässä pahanpäiväisessä pesässä saattoikin elää niin hie-noja ja rakastettavia ihmisiä kuin Goviniukset! Heidän kanssaan meni päivä varsin mukavasti. Kerrassaan ym-märtäväisiä ihmisiä. Ja tunsivat useita perheitä Viipu-rista.

Tietenkin oli keskusteltu hautajaisista ja velivainajan tyttären tulevaisuudesta.

— Kaikki selviää, sanoi Sofia Dorothea voitokkaasti hymyillen ja ystävällisesti silmäten veljensä tyttäriin, jotka epäluuloisina etsivät hänen katsettaan. — Kaikki selviää, kunhan te vain olette tottelevaisia. Mitä sanotte, jos isänne kauppapuodista varastetut tavarat saadaan takaisin? Niin: ne täytyy saada, sen olen sanonut! Hel-singin viskaali tosin ei niitä tuo paikoilleen. Mutta, mutta . . . No niin, puhelemme sitten huomenna, tytöt. Teidän tätinne ovat väsyksissä, niinkuin saatatte ym-märtää sen kauhean matkan jälkeen. Ei kiitos, emme jaksakaan syödä illallista. Olemme tottuneet saamaan kah-vin sänkymme ääreen kello neljältä. Heti päivän val-jettua on sitten surullinen velvollisuutemme arkkuun-panna veli-vainajamme. Jaa, jaa. Lisken enkelini,

lähde nukkumaan, olethan niin väsyksissä, etteivät silmäsi pysy auki. Kas, hän on niin lopussa, etten saa häntä kuulemaan, vaikka miten huutaisin. Muuten tytöt. .. Nämä teidän kynttilänne käryävät pahasti! Meillä on kyllä mukana kynttelejä, jotka otimme kotoa. Kumpiko teistä nyt on Anna Kristina ja kumpi Hedvig Ulrika? Sinä, joka olet vanhempi, olet siis Hedvig Ulrika. Sinulle juuri muuten tahtoisin sanoa, että Goviniuksella erittäin ystävällisesti puhuttiin provianttimestari Weckströmistä. Hän on ahkeralla työllä ansainnut huomattavan omaisuuden. Saisit puhua hänestä kiitollisuudella. Hänhän on elättänyt teitä kaiken syksyä. Ottakaa huomioon, että isänne oli hyvin ykspäinen ja pitkävihainen. Näitä ominaisuuksia tavataan — joskus — meidän perheessämme. Nyt hyvää yötä, tytöt. Toistan vielä, että kaikki käy hyvin, jos vain olette ymmärtäväiset ja tottelevaiset.

Sofia Dorothea Suthoff kosketti ystävällisesti kädellään molempien sisarten poskea.

Lisken Suthoff syleili heitä niin pitkään, että kaksoissisar keskeyttäen tarttui hänen olkapäähänsä.

Lisken-täti ei koko iltana ollut ottanut osaa keskusteluun.

Tämä varmaan ei tietänyt hyvää.

Ovella kääntyi Sofia Dorothea.

— Älkää käsittäkö hänen vaikenemistaan väärin. Hän tahtoi nähdä kuolleen veljemme — minä en koskaan mene katsomaan kuolleita, koska tahdon muistossani säilyttää heidät elävinä. Tämä tietenkin järkytti häntä. Vaikka veli-vainajamme olikin ollut kuin nukkuva vain, niin että tuntui tosi-lohdulliselta. Huomenna voimme taas hyvin ja teemme käynnin kirkkoherran perheeseen. Hyvää yötä, tytöt. Onhan tässä tyhjä huone? Hyvä on. Nyt tiedän kaikki. Menkää tekin heti nukkumaan — menettehän. Ja kello neljä saamme kahvin. Hyvää yötä.

Jakob Suthoffin tyttäret, toinen maaten vällyjen alla, toinen istuen vuoteen laidalla, koettivat turhaan tunkeutua sen salaperäisyyden taakse, joka nyt entistä tiheämpänä ympäröi heidän tulevaisuuttaan.

Mitä oli päätetty Goviniuksella?

Minkä tähden heitä kehoitettiin tottelevaisuuteen: mitä heiltä aiottiin vaatia?

Minkä tähden välttämättä tahdottiin, että he kunnioittaisivat provianttimestaria?

Oliko täti Liskan ainoastaan väsynyt?

Minkätähden...?

Hiljaa kuiskatessaan toisilleen sisarukset yht'äkkiä kuulivat, että Viipurin-täditkin vielä puhelivat. Sofia Dorothean puhe kuului selvästi.

Entä jos vuoteisiin kuitenkin on jäänyt syöpäläisiä, säikähti Hedulla. Ne käyvät vieraiden kimppuun pahemmin kuin kotiväen.

Sisarukset kuuntelivat odottaen, että täti Sofia Dorothea tulisi pyytämään jotakin. Ei silti, ettei heillä olisi jotakin pulveria tämänkin mahdollisuuden varalta.

— Tule nopeasti vällyjen alle, sanoi Krista. — Meitähän käskettiin heti nukkumaan.

— Minkä tähden meidän pitäisi heitä totella? kuiskasi Hedulla takaisin.

— Miksemme voisi totellakin. Ja täytyyhän tunnustaa, että provianttimestari on koettanut olla meille avulias.

— Kuule Krista, älähän nyt ala!

— Jollemme taivu, niin meidät taivutetaan.

— Ole hiljaa, kuiskasi Hedulla ja hyppäsi vaatteet yllään sisarensa viereen. — Tätien ovi avattiin. Nyt se taas suljettiin. Ole hiljaa.

Ensi hetkessä sisarukset kuulivat ainoastaan omien sydäntensä lyönnit, mutta pian he kuulivat enemmän.

— Ei siellä ole ketään, lausui Sofia Dorothea Suthoffin läpitunkeva ääni. — Mein Engel, sinun ei sovi osoittaa heille tuollaista hellyyttä. Me emme koskaan saa heitä tottelemaan, jollemme näytä, ettei meidän kanssamme leikitellä!

— Älä viitsi: mitenkä he kuulisivat! Tyhjä huone on välissä eikä heidän huoneestaan enää näy tulta. Nukkuvat tietysti niinkuin siinä iässä nukutaan.

— Sanon sinulle vakavasti, enkelini, että sinun tulee kohdella heitä päättäväisesti. Heidän täytyy totella.

— Mitä sinä heissä säälit? Orpoja? He ovat yksinkertaisesti huonosti kasvatettuja ihmistaimia, joita lujien salkojen avulla on oikaistava. Onko kuultu moista tunnustusta kuin se, jonka tuo poikatukkainen tässä aamulla teki: hän rakastaa tuota pahantekijää, hän ei mene kenellekään muulle kuin hänelle! Palissadien taakse, syvimpään vankikellariin tyttö sellaisista sanoista joutaa. Ei aavistusta kristinuskon pääkappaleista — mutta mitäpä voi sellaisen äidin lapselta odottaa!

— Itsekin onneton lyhyistä hiuksistaan...! Nuori sydän oikullinen ja mahdoton. Käsitän! Meine Liebste, sinä tahdot jälleen muistuttaa minulle jotakin, johon sinulla mielestäni ei ole syytä kajota. Mitä sinulta on puuttunut, sano, enkelini? Enkö ole ollut sinulle hellä ja hyvä? Mikä oli se mies sinun nuoruudessasi, jollei hunsvotti — kiitä Jumalaa, että ajoin hänet talosta! Näithän, mikä hänestä tuli: kauhistus Jumalan ja ihmisten edessä.

— Sinä kuvittelet, että hänestä olisi tullut pyhä mies, jos hän olisi saanut sinut. Unohda, enkelini, jo tämä vanha juttu. Olisinpa aavistanut, että vieläkin kannat tätä muistoa mielessäsi. No niin, sinulta siis en saa tukea, vaan sinä asetut näiden villien lasten puolelle.

— Etkö sitten myönnä, että veliraukkamme tyttären kuviteltu kiintymys murhamieheen on kauhistus Jumalan ja ihmisten edessä? Se on mahdollinen vain sentähden, että äiti oli löytölapsi ja komeljanttari! Hänhän kuuluu istuskelleen puissa ja kukkuneen keskellä talvea. Hän tanssi lastensa kanssa, hän tanssi nuoren saarnipuun kanssa, jonka Jakob meiltä Vesiportinkadulta vei mukanaan ja istutti tänne kaivon viereen. Hänelle kelpasivat venäläiset upseerit.

— Aber liebe Dorothea, tee oikeutta Jumalan tähden: eihän tyttöjen äiti ollut täällä venäläisenä aikana, hänhän oli paossa!

— Engel du mein, sinä palkitset huonosti rakkauteni, joka kuuluu yksin sinulle! . . . Ei, ei, palovartijat kiertävät ja huutavat. Mitenkä meidän puheemme kuuluisi huoneiden päähän? Ei kissakaan talossa äännähtänyt.

palovartijat, sanon, kiertävät. Pelkäätkö sinä, Lisken, kun minä olen täällä? Pelkää, että teemme vääryyttä! Mikä on väärin, mikä oikein? Rakkaus saakoon sijansa, mutta meillä ei nyt ole aikaa siihen. Minä tahdon pois täältä. Minä tahdon asiat kuntoon. Jos tulee lumisade, niin jäämme tähän kauhistuttavaan taloon. Hänen niskansa on taivutettava. Hänelle täytyy saada mies, joka pitää hänet kurissa. Minä luulen jo tietävänikin sen miehen.

— Hiljaa, meine liebste Dorothea, nyt on joku viereisessä huoneessa! Kuulin, että käytiin ovissa.

— Engel, sinä pelostat minua. Jos täällä joku kävelee, niin nuo tytöt, joita sinä pidät niin sääliittävinä . . . Ei ketään! Hänen niskansa täytyy taipua, sanon. Jollemme täältä saisi sopivaa miestä, niin sitten on jäljellä vain orpanamme Hebla Hannun tyttären pensio-naatti Tukholmassa. Hebla Suthoff on nujertanut monen uppiniskaisen tytön mielen ja tehnyt työstä kunnon ihmisen ja aviovaimon, josta häntä, orpanamme, monet ylhäisintekin perheiden äidit siunaavat. Vai tahdotko väittää, ettei orpanamme olisi hyvä kasvattaja?

— No niin Liskenchen, tulethan jo järkiisi. Onhan nyt selvää hulluutta puhua rakastavansa miestä, jonka nimeä ei tiedä, josta totisesti ei tiedä, onko hän kala vaiko lintu. Itse aviorikkomuksen pukki asustaa sellaisessa sydämessä. Se on noituutta, joka johtaa polttorviolle!

— Lisken, Lisken, enkelini, et ymmärrä elämästä mitään. Vain omat unesi ja haaveesi ymmärrät. Jollet olisi tullut maailmaan yht'aikaa kuin minä, niin epäilisit, ettet olekaan Suthoffeja. . . Katso, meidän täytyy tässäkin asiassa vetää yhtä köyttä. Viipuriin emme näitä sukulaisiamme tahdo. Tänne emme voi heitä jättää, kosk'emme tahdo nimeämme kehruuhuoneelle — jollemme saa vanhempaa naimisiin, jolloin molemmat olisivat turvatut. Meidän molempien, Lisken, täytyy olla yksimielisiä siitä, että järkevä naimatarjous tai Heblan mustahuone tässä ovat ainoa ratkaisu . . . Ja nyt enkelini, suutele minua ja nuku. Vuode tuntuu aika hyvältä. Mutta nyt kuulen minäkin liikettä. Pitääkö tässä

ruveta uskomaan kummituksiin? Onko siellä ketään? Mein Engel, lukekaamme isämeitämme ja nukkukaamme. Jumala tietää, että tahdon vain parasta veli-vainajamme turvattomille lapsille. Mutta pitkin eilispäivää kuulimme juttuja tästä vanhasta talosta ja nyt kai jo uskomme kuulevamme pirun ja enkelin tappelevan löytölapsen kehdoissa. Mutta älköön uskokokaan Belsebub, että meidät säikytetään. Pane kätöset ristiin, mein Engelchen, ja lue isämeitäsi.

— Vater unser, der du bist im Himmel...

Korttekaartessa lyötiin neljättä tuntia, kun Erik liskenpoika, yllään pienempi pikenttihameensa, tarjottimella kahvikuppien keskellä vastasytytetty rätisevä tali-kynttilä, astui Viipurin-vieraiden huoneeseen.

— Saan nöyrimmästi toivottaa hyvää huomenta.

Ja päästettyään tarjottimen pöydälle taivutti herravainajansa hyvinkasvatettu palvelija polvensa ja suuteli ensin toista, sdtten toista vierasta ranteelle.

— Onko kello neljä? kysyi haukotellen toinen kaksoissisaruksista .

— Juuri vast'ikään lyötiin. Suvaitseeko herrasväki tänne sänkyyn käskeä kahvin, vai. . . ?

— Tuo tänne vain. Minkälainen ilma siellä on?

— Kaumis ilma. Herrasväki hyvin nukkua suvainnut onko?

— Oikein hyvin. Maailma näyttääkin aivan toiselta hyvin nukutun yön jälkeen. Ei silti, että minä pitäisinkään tapaa huonosti nukkua. Kun ihminen on uskonut itsensä Herran huomaan, niin hän voi rauhallisesti nukkua. Onko ulkona kylmäkin?

— Lauhtumaan päin on.

— Mitä sanot? Sittenhän voi tulla lumisade?

— Kyllä voi, jos suvaitsette.

— Liebste Dorothea, was ist? kysyi nyt levottomana toinen sisaruksista.

— Hän vain sanoo, että ilma on lauhtunut ja että voi tulla lumisade. Mene heti katsomaan tarkemmin. Katso onko tähtiä. Meidän täytyy heti lähteä pois, jos näyttääkin siltä, että tulee lumisade. Kuule vielä, sano nuorille neideillesi, että me mielellämme toivottaisimme heille hyvänhuomenen.

Pikentti pysähtyi ovella ja kumarsi:

— Hedvig Ulrika Jaakopintytär ulos suvaitsi lähteä ja Anna Kristinan jalkoja kovin särkee. Eivät ole suvainneet yöllä nukkua, kun yöllä niin on särkenyt.

— Vai niin, vai niin, lausui neiti Sofia Dorothea. — Ilmanko minä kuulin liikettä, ennenkuin nukuin. Käytiinkö vinnilläkin?

Pikentti hämääntyi hiukan ja hymyili kohteliaasti.

— En tietää voi, nukun alatuvasa. En koskaan ole kuullut mitään. Palveluspiiat aina väittävät kuulevansa, että meidän vinnillä kävellään, vaikk'ei siellä ketään ole. Mutta minä ulos riennän ilmaa tarkastamaan.

Kun pikentti oli lähtenyt, huusi Sofia Dorothea sisarensa korvaan:

— Unohdimme antaa Anna Kristinalle salvan jäsentenkolotusta vastaan. Minä etsin sen nyt. Taloon täytyy saada tukeva terve isäntä, jota kummitukset pelkäävät. Minä hänet kyllä löydän. Ennen iltaa minä asiat järjestän. Jos vain näyttää olevan lunta tulossa, niin me ehkä huomisaamuna lähdemme kotiin. Mikä ääni tuo nyt on? Postitorvi, jollen 'erehdy. Niiliäpä on kummallinen postitorvi täällä Helsingissä! En voi sanoa, miten ikävöinkin kotiin. Tänään osoitamme viimeisen palveluksen veli-vainajallemme, kun laskemme hänet hautaan. Hautajaiset voidaan pitää koska ja missä laajuudessa Govinius ja Fortelius näkevät parhaaksi. Tällaisella kelillä ei saa perille kutsujakaan. Hautajaiskonvehdeja tuli mukaan runsaasti — emmehän voineet aavistaa, että veljemme omaisuus oli tyyten loppunut —, mutta ne voidaan helposti muuttaa hääkonvehdeiksi.

Pikentti kuului portaissa tömistelevän jalkojaan. Ehkäpä jo satoikin lunta?

— Ei vielä lunta sada, ilmoitti hän kumartaen. — Muutamia tahtiakin vielä näkyy. Mutta tuuli on kääntynyt niin, että ehkä päivän parin perästä voimme lunta saada, jos suvaitsette.

— Vie tämä salva Anna Kristinalle ja käske hänen voidella kipeitä jalkojaan, sanoi neiti Sofia Dorothea. — Mutta sano ensin, minne Hedvig Ulrika Jakopintytär näin aikaisin läksi? Onko hänellä tapana heti neljältä lähteä kaupungille?

— Hän postihevosta tavoittamaan lähti, puhui pikentti, jonkin verran epävarmana siitä, pitkö ilmoittaa totuus vai olisiko salattava. — Kas herra Kustaa Wetter meidän pormestarivainajamme poika Ruotsiin tahtoo muuttaa ja postihevosessa matkustaa. Pormestari-vainajan lapset meidän lasten kanssa ikäänkuin leikkisisaruksia ovat. Hedvig Ulrika Jaakopintytär saattaa tahtoi ja hyvästi sanoa. Anna Kristina ei päässyt, kun kovin jalkoja särkee. Jos suvaitsette . . .

Toinen kaksoissisaruksista nousi nyt kahvikuppinsa äärestä, otti Sofia Dorothean kädestä lääkerasian ja liukui pehmeissä aamukengissään, hartioilla nahoin päärmetty viitta, piketin ohitse talon tyttärien puolelle. Dorothea ei estänyt häntä — loi häneen ainoastaan katseen, joka hänen piti ymmärtää.

— Mene ja avaa ikkunaluukut, käski hän sitten pikenttiä.

Hän vei nyt karrelle palaneen kynttilän kaapin taakse ja asetti sen lattialle. Kun luukut aukenivat, seiso i hän ikkunassa, tähyillen taivasta ja viirikukkoa. Oli kuitenkin niin pimeä, ettei voinut nähdä kirkonkukon suuntaa. Jokin lanternna ja jokin lyhty olivat liikkeellä. Joku kuljetti palavaa pärettä — erikoista järjestyksen-mieltä kaupunkilaisissa ei osoittanut, että he päästivät tulensa sammumaan ja alati lainasivat tulta naapurista.

Mutta eikö tämä ollutkin vanhempi talon tyttäristä, Hedvig Ulrika?

Sofia Dorothea Suthoff painoi kasvonsa matalaan ruutuun ja terästi silmänsä, jotka jo olivat tottuneet pimeyteen.

Alas mäkeä Kruunun talleilta astui pitkä, solakka tyttö, hoippuen ikäänkuin olisi ollut juovuksissa. Totisesti: se oli Hedvig Ulrika. Mikä hänelle nyt oli tullut?

Hän itki.

Myöskin hän kohotteli käsiään taivasta kohden ja paineli niitä rintaansa vastaan. Ei ollut vaikea ymmärtää, mistä tämä suru johtui: leikkiveli oli hänelle ehkä enemmänkin. Ystäviä siellä, ystäviä täällä — nuoren sydämen oikullisuuksia ja ongelmia!

Isäntä siihen sydämeen tarvittiin, isäntä, joka ajoi pakosalle kummitukset ja leikki veljet!

Sofia Dorothea Suthoff ei tänään estänyt kaksoissisarta hoitelemasta Anna Kristinaa. Hehän eivät voineet puhella, kosk'ei täti kuullut eikä veljentytär jaksanut huutaa. He ainoastaan katselivat toisiansa ja hymyilivät. Tuntui siltä kuin talon huoneet olisivat olleet liian ahtaat majoittamaan sitä tarmoaa ja tahtoa, mikä tällä hetkellä näkyi koottuna Sofia Dorothea Suthoffin kasvoissa. Hän tuntui kasvaneen, ja kun hän nosti kätään, odotti katon kohoavan antamaan tilaa valkeille sormille, jotka halusivat nostaa saranoiltaan sen ahtaan taivaanlaen, joka oli asetettu tämän kaupunkiparan yläpuolelle.

— Aiotko jo lähteä, meine liebste Dorothea? kysyi Liskan nöyrästi.

Kaksoissisar tuli Anna Kristinan vuoteen ääreen.

— Tietysti. Uskon, että minulla tänään on paljon tekemistä. Menen ensin Goviniukselle ja sitten Forteliukselle. Lienee parasta, että sinä jäät kotiin, mein Engel. Noudan sinut sitten kirkkoon. Katson kelloa, koska en tahdo lähteä Goviniukselle ennen kuutta. No, pieni Anna Kristina, lausui hän yht'äkkiä, ystävällisesti painuen lapsen puoleen, jonka otsalta valui tuskan hiki, — eikö jo helpota? Sinähän näytätkin olevan oikein kärsivällinen ja tottelevainen tyttö — koeta vain taivuttaa sisartasikin ymmärtämään, että kuuliainen sydän on se uhri joka kelpaa Jumalalle. Katso, te olette nyt niin köyhiä, sisaresi ja sinä, että teidän täytyy olla kiittollisia, kun vain joku tahtoo teitä holhota. .. Jollen tulisi aamiaiselle, niin ei minua tarvitse odottaa, Nyt voinkin lähteä.

— Was, was .. ? Liebste Dorothea, mitä sanoit lapselle? Me olemme heidät jo aivan pelottaneet, pelkään, että he ovat kuulleet kaikki.

Sofia Dorothea, yllään musta silkkiturkki ja kädet pistettyinä suureen, kallisarvoiseen puuhkaan, vei huulensa kaksoissisaren korvanjuureen:

— Sanon vain, että kaikki käy hyvin, jos veljentytäreemme tottelevat ja taipuvat.

Lisken-täti jäi Kristan vuoteen ääreen. Hän sanoi, ettei täti Sofia Dorotheaa pitänyt ymmärtää väärin: hän

saattoa, kun hän jostakin syystä oli huolissaan, puhua tuimasti, jopa julmastikin. Mutta hän oli kovin hyväsydäminen ihminen, Viipurissa häntä suuresti kunnioitettiin, sillä hän opetti lapsia, hoiti sairaita ja vaivaisia ja antoi almuja, milloin vain voi.

Sitten Lisken-täti kuvasi Suthoffien vanhaa taloa Vesiportinkadulla. Se oli kivistä, kaksikerroksinen, ja suurella pihamaalla kasvoi saarnipuita. Kuin ihmeen kautta ne olivat säilyneet sotien aikana, vaikka talon seinät olivat täynnä kuulanjälkiä.

— Meidän vanha isämme ei anna korjata näitä jälkiä, lausui Lisken-täti lempeällä äänellään ja katseli hellesti pientä kärsijää vuoteessa, — sillä hän sanoo, että ihmisen aina tulee pitää sota ja kärsimys mielessään ja silmiensä edessä.

Anna Kristina tarttui hänen kaulaansa ja koetti nousta hänen kasvojensa tasalle:

— Täti Lisken, minkä tähden ihmisen pitää niin paljon kärsiä?

— En kuullut, mein Kind, sanoi täti Lisken neuvottomana. — Sano vielä kerran. Tahdotko lisää salvaa? Tuonko sinulle kynän, että kirjoitat? Katso, minä kuulen niin huonosti — se on vähän vaikeaa. Älä puhu mitään, lapseni, tuskasi vain yltyvät. Lupaen sinulle, että toimitan kunnollisen lääkärin luoksesi. Ei, jalkojasi ei sahata poikki. Meidän rakkaalla äidillämme taas oli tapana sairastellessaan — ja hän oli paljon sairaana — sanoa, että kärsimykset ovat niitä harmaakivilohkareita, joista meidän todellinen temppelimme nousee. Isäsi ei saanut rakentaa sitä temppeliä, jolla hän olisi halunnut kaunistaa Helsinkiä. Mutta hänen tyttärensä voivat rakentaa omasta ruumiistaan katoamattoman temppelin, jolla on oleva sijansa Jumalan kultaisessa kaupungissa. Älä itke, Krista-lapseni, sinähän voit parantuakin. Aamu jo valkenee.

Yht'äkkiä tarttui Anna Kristina molemmin käsin täti Liskenin käteen ja katsoi häneen suurin hätääntynein silmin:

— Mitä... mitä täti Sofia Dorothea tahtoo tehdä minun sisarelleni?

Lisken Suthoff ei voinut kuulla.

Krista kohottautui vuoteesta ja huusi kaikin voimin

hänen kuolleeseen korvaansa, mutta hän ei kuullut sitenkään, Silloin lähti tati Lisken kynttilä kädessä makuuhuoneeseensa hakemaan paperia ja kynää.

Hiki valui Anna Kristinan otsalta, ja hän luuli näkevänsä jonkin hourekuvan, kun ovelle yht'äkkiä ilmestyi joku, jääden siihen seisomaan.

— Kuka sinä olet? sanoi tyttö.

Miehen ääni vastasi:

— Etkö tunne minua? Sinä huusit niin hätääntyneenä, että minun täytyi tulla sisään. »Mitä tati Sofia Dorothea tahtoo tehdä minun sisarelleni?» sanoit. Minä kävelin tässä ulkopuolella.

Anna Kristinan kuumeiset kasvot valahtivat valkoiseksi ja hän nousi istumaan, muistamatta kärsimyksiään:

— Elättekö ite? lausui hän kuiskaten, ikäänkuin olisi puhutellut vainajaa, jolle ei voi puhua ääneen. — Oletko te täällä? Oi, me olemme teitä niin odottaneet, minun sisareni on suuressa vaarassa, Jumalalle olkoon ylistys, että te tulette, te meidän pelastajamme metsän korvesta, te kapteeni von R:n poika...! Pelastakaa sisareni!

Anna Kristina kohottautui vuoteestaan, seisoi lattialla ja etsi ojennetuin käsin puolipimeästä tulijan kättä.

Vieras tuli likemmä.

— Rakas Anna Kristina, sanoi hän, — etkö tunne minua, minä olen ylioppilas Skugge enkä se, joksi minua luulet. Mutta minäkin tiedän, että Hedvig Ulrika on vaarassa. Tahdon pelastaa hänet, jos Jumala suo minulle armonsa. Minä... minä... panen henkeni hänen tähtensä, sillä hän on minulle kalliimpi kuin kaikki muu maailmassa, Olen kävellyt tässä ulkopuolella. Eilen kerrottiin, että hänelle etsitään rikasta miestä. Minulla ei ole kultaa eikä hopeaa, mutta jos rehellisellä rakkaudella on jokin arvo... Nyt kerrotaan, että hänet jo on kihlattu. Sano, sano, Anna Kristina: kenelle?

— En tiedä, pääsi Kristalta, ja outo raukeus otti hänet valtoihinsa. — Herra ylioppilas Skugge, hankkikaa hevonen, viekää sisareni jonnekin... Minä en pääse, mitä minusta. Me olemme köyhiä. Kaikki on varastettu, laiva meni pohjaan. Tätini etsii rikasta miestä...

— Missä sisaresi on?

— Hän meni kotoa ennen neljää. Hän toivoi, että Kustaa Wetter olisi vienyt meidät korpeen susien ja karhujen luo. Wetter lähti postihevosesessa Turkuun. Hän menee Tukholmaan. Meillä ei ole ketään. Kaikki ovat meitä vastaan . . .

— Minä koetan, minä koetan, tahtoa ei minulta puutu. Mutta sano minulle vielä: pitääkö sisaresi yhtään minusta? Tarkoitin: olenko hänelle minkään arvoinen?

— Hän rakastaa jaloa, tuntematonta miestä, joka pelasti meidät Espoon korvesta, kun olimme kuolemaisillamme nälkään.

— Jaloa tuntematonta miestä? huohotti Skugge, pidellen kiinni vuoteen päädystä. — Sitäkö murhaajaa?

— Jaloa tuntematonta miestä — ei ketään muuta, ei teitä eikä Kustaata eikä ketään muuta. Ja nyt hänelle etsitään rikasta miestä. Auttakaa, herra ylioppilas, Jumala on palkitseva teille, kiiruhtakaa, etsikää sisareni! Sanokaa hänelle, että minä rukouksessa aina olen hänen luonaan. Viekää hänet pois täältä, ennenkuin päivä valkenee. Sanokaa hänelle, että minä rukouksen avulla omasta köyhästä ruumiistani rakennan katoamatonta temppeleä, jolla on oleva sijansa Jumalan kultaisessa kaupungissa. Amen.

Kun täti Lisken palasi, oli Anna Kristina polvillaan vuoteen ääressä ja hänen huulensa liikkuiivat kuin janoisella, joka erämaan hiekassa huutaa vesipisaraa.

Mutta Lisken Suthoffin kuolleet korvat eivät erotaneet yhtään ääntä.

Sinä iltana ei kaupungissa enää puhuttu kauppamies Suthoffin hautajaisista, vaan puhuttiin hänen tyttärensä kihlajaisista. Tiedettiin, että hautajaiskonvehteihin pannaan uudet paperit ja uudet värssyt ja suruvuoden mentyä vietetään häät. Sulhasta odotetaan Viipurista. Kuuluu olevan rikas mies ja aatelissukua. Tänä iltana jo pitäisi tuleman.

Hopealalvakkim ilmestyi jälleen taivaanrannalle Susisaarten ylle. Kaupungin köyhät vaelsivat ranta-aittojen tienoille, niinkuin ennenkin ja keskustelivat ja ihmettelivät. Laiva oli kaukana eikä tullut likemmä. Se näyttäytyi keltaisessa viirussa mustien, lumentäyttämien

pilvien alla Ja mastot olivat vuoroin mastoja, vuoroin kirkontorneja.

Jotakin se tietää, että laiva tuli näkyviin juuri samana iltana, jolloin tyttären sulhasta odotetaan Viipurista. Kauppamies vainajan tornit kummittelevat. Mitä tämä mahtoikaan tietää?

Mutta sitä kapteeniakin odotettiin, jonka pitäisi rakentaa linna kaupungin rantaan. Hänkö se onkin Suthoffin tyttären sulhanen?

Ei kaiketikaan. Hänhän tulee Ruotsista. Tämän pitäisi Viipurista saapua. Eikö liene joitakin keisarinnan hoviherroja.

Ja sellaistaikin jo kerrottiin, että kivalterin murhamies olisi ollut Hedvig Ulrika Jaakopintyttären sulhanen. Jos jotakin kerrottiin.

Useat kaupungin porvarit olivat kävelleet edestakaisin Kluuvin kaivon ja Suurtorin väliä nähdäkseen kapteeni Ehrensvärdin tulevan. Hänen piti tänäpäivänä saapua. Mutta näytti siltä, että odotus oli ollut turhaa. Kukaties hän torneilleen ajatteli toista paikkaa. Etteihän vain Turku olisi yrittänyt viedä linnoitusta likemmä omia rantojaan. Raatihuoneen kellarissa olisi ollut mukavaa istua juttelemassa tänä iltana, jos kapteenin olisi saanut seuraansa. Sekä ruoan että juoman puolta oli varattu. Mutta ketään ei kuulunut.

Niin puheltiin sitten Suthoffin hautaanpanosta, joka tänään oli tapahtunut, ja vainajan sisarista, joiden oli nähty liikkuvan torilla, milloin matkalla Goviniukselle, milloin pappilaan. Ei ollut siinä mitään ihmeteltävää, että he tahtoivat turvata tyttärien tulevaisuuden naittamalla Hedullan soveliaalle miehelle. Mutta mistä oli löydettävissä tuo sovelias mies? Olihan miehiä, jotka olivat valmiit naittautumaan taloon — Suthoffin tonttimaalla oli suuri, ei se mikään halveksittava paikka ollut. Mutta ylpeät viipurilaiset eivät tyytyneet köyhiin hel sinkiläisiin. Piti olla nimeä ja varallisuutta. Vainajan sisarukset halusivat pois ennen lumen tuloa, mutta heidän ei sopinut jättää nuoria sukulaisiaan tänne yksinään. Ja Kristahan oli vuoteen omana — minnepä häntä kuljetti.

Iltapilvi torneineen oli jo sammunut, ja ihmiset alkoivat palata koteihinsa, kun Tellqvist, raatimies ja maja-

talon isäntä, keksi Keppi-Saaran muiden vanhusten joukossa. Kun hän monet kerrat oli hirsipuun ja mestauspölkyn uhalla kieltänyt kaupunkilaisia ja eritoten näitä vanhuksia seisoskelemasta rannalla katselemassa olemattomia kyöpeleitä, niin hän nyt suuttui silmittömästi.

Hänen ärtyneen mielensä syvin syy oli oikeastaan se että maaherra päivällä oli pysähdyttänyt hänet keskellä katua huomauttaen hänelle, ettei virstanpatsas ollut olemassa sitä varten, että majatalon isäntä sitoisi siihen vaimonsa ja siinä häntä kurittaisi, niinkuin Helsingissä tapahtui, ja että, jollei tästä loppua tulisi, virstantolppa siirrettäisiin toiseen paikkaan ja majatalo niinikään vaihtaisi isäntää.

Sellaista sanoi hänelle, Carl Tellqvistille, tämä Ladau, tällainen ryssänuolija ja häntyri!

Onneksi ei tätä puhetta kukaan kuullut eikä sen tarvinnut mitään merkitä. Mutta se kai veli Tellqvistin sisässä. Oli kai jokaisen miehen oma asia, missä hän akkaansa opetti!

Tellqvist muistutti äänekkäästi Keppi-Saaraa siitä, että hän noituudella oli parantanut sen mielipuolen, joka mestaustilaisuudessa Tukholman torilla oli menettänyt järkensä, unohtanut nimensä ja etsinyt kuolemaa samalla kaamealla kuolemalla, sen Juhana Juhananpojan. Tämä mielipuoli oli enemmän kuollut kuin elävä, kun hänet Stockhusista päästettiin vapaaksi — millä keinoin Keppi-Saara hänet paransi? Ja ne monet muut, jotka olivat juoneet Keppi-Saaran yrttivesiä ja savi-vellejä? Väittikö hän parantaneensa heidät rukouksella ja kätten päällepanemisella? Tiesikö hän, mikä oli tällaisen menon loppu?

Raatimiehen puhuessa alkoi Aatami Eerikinpojan koira ulvoa. Se hyppäsi isäntänsä käsivarrelta, istuutui maahan ja nosti kuononsa taivasta kohden.

Seisahduttaen sanatulvansa karkasi majatalon isäntä koiraa kohden, tapasi sen saappaansa kärjellä ja potkaisi.

Koira lensi korkealle ilmaan ja putosi sitten maahan. Se ei enää äännähtänyt.

Eivätkä ihmisetkään.

Sinäkin iltana saattoi Goviniuksen lanterna kotiin Dorothea Suthoffin. Hän tapasi kaksoissisarensa samalta tuoilta, minne hän päivällä oli hänet jättänyt, ja kysyi ensi työkseen Hedvig Ulrikaa.

Tyttö ei koko päivänä ollut käynyt kotona.

— Ei koko päivänä kotona? sanoi täti Sofia Dorothea.

— Eikä kirkossakaan! Ja minulla kun nyt on niin hyviä uutisia. Tuskin itsekään uskallan uskoa, että olen näin pitkällä.

— Was, was, liebe Dorothea? uteli Liskan Suthoff levottomana. — Miksi olet niin iloisiasi? Minua pelottaa!

— Enkelini, pelottaako sinua, kun näet minut iloisena? Iloitse sinä minun kanssani. Mutta kyllä tämä olikin raskas päivä. Huomenna pakkaamme tavarat ja ylihuomenna lähdemme kotiin. Parasta pitää varansa, lumihan voi langeta milloin tahansa. Kuulehan, Anna Kristina, sinä varmaan tiedät, missä sisaresi on.

— En tiedä, vastasi Krista hiljaa.

— Puhutko totta?

Anna Kristina ei voinut puhua itkultaan.

— Mutta lähettäkäämme pikentti häntä etsimään. Kai hän istuu jossakin iltaseurassa — ystävättäriensä ä luona.

— Eerikki Iiskenpoika on häntä etsimässä.

Täti Sofia Dorothea vaikenä. Hänen sisarensa nousi, meni kylmään eteiseen ja avasi ulko-oven. Hänen askeleensa kuuluivat pihamaalta ja veivät portille. Sofia Dorothea sai tarmonsä takaisin, riensi hänen perässään ja toi hänet sisään.

— Juokset kuin pieni hupakko, kylmetyt ja saat vielä kuolintaudin, nuhteli hän hellästi. — Ja nyt hän itkee! Liskan! huusi hän sisarensa korvan juuressa, — mikä sinun on? Mein Engel du, Jumalan tähden, mitä on tapahtunut? Menkäämme nukkumaan. Varmaan Hedvig Ulrika pian tulee. Porttia ei pidä sulkea, että hän pääsee sisään. Tule, Engelchen, tiedäthän, että olen tarkoittanut kaikkien parasta.

Liskan Suthoff suostui lähtemään vasta, kun palveluspiika lupasi jäädä valvomaan Kristan vuoteen ääreen, kunnes vanhempi tytöistä tulisi kotiin.

Viipurin-vieraat eivät nyt vaihtaneet monta sanaa.

Talo hiljeni. Palaen pitkällä karrella kynttilä tyttöjen huoneessa ritisi ja kärysi ja sen sydän muodosti mustia lihavia helpeitä keskelle liekkiä, joka valaisi tihruisesti ja sameasta.

— Tuliko se kapteeni jo kaupunkiin? kysyi Krista karkoittaakseen levottomuuttaan. — Tarkoitan häntä joka tulee rakentamaan tänne linnoitusta?

— En tiedä, vastasi uninen palveluspiika. — Mutta hopealaivaa illansuussa taas kävivät katsomassa. Se oli ollut pilvessä Susisaarten päällä.

— Oi voi, jättäisivät jo sen hopealaivan rauhaan.

— Mutta kyllä se ihmeellistä on, väitti tyttö, haukustaan mielen, — että se aina uudestaan palaa tänne. Minäkin olen nähnyt. Ja näin merimiehetkin.

— Nyt joku tulee portille!

— Menee ohitse...

— Jos edes Iiskenpoika tulisi.

— Vaan eipä ole pitkään aikaan vinniltä kuulunut mitään, sanoi palveluspiika.

— Anna-Kaisa, niistä kynttilä. Se on kuin mikäkin surunkukka suurine mustine helpeineen.

— Suruapa tässä nyt on ollutkin.

— On, sanoi Krista.

Hetken perästä heräsi palveluspiika pienestä unenpuuskasta ja näki Kristan istuvan sängyssä, koko olemus yhtenä korvana.

— Joku itkee, kuiskasi hän. — Ja huutaa. Etkö kuule? Rannassa päin. Kunhan ei vain Hedullalle olisi jotakin tapahtunut. Menisitkö portille kuuntelemaan. Pelkäätkö sinä noin? Nyt ovat palovartijat varmaan nukkuneet jonnekin, kun ei kuulu yhtään huutoa. Tai istuvat krouvissa. Emmekö jo ole »odottaneet monta tuntia? Onpa hyvä, että edes vieraat nukkuvat. Koetan ruukoilla ja koeta sinäkin, hyvä Anna-Kaisa. Nyt tuo kynttilä taasen palaa niin suurella karrella. Kuuletko jotakin?

— Se itku etenee Suurkatua pitkin Kluuville päin. Varmaan juopuneet ovat tapelleet.

— Jumala armahtakoon meitä kaikkia!

— Vaan jopas ovat palovartijatkin heränneet!

Palovartijat huusivat puoliyön tuntia. Tuntui turvalisemmalta, melkein huolettomalta.

Anna Kristina lepäsi äänettömänä, tuijottaen kynttilään, ja palveluspiika kuorsasi, pää tuolin selustaa vastaan.

Nyt!

— Kuule, nyt joku tuli portista. Onhan ovi auki? Mene vastaan. Ne ovat Hedullan askeleet. Älä nyt pelkää, minähän tunnen ne.

Hedulla liikkui hiljaa kuin se varjo, joka kaiken yötä oli värissyt huoneen seinällä. Hänen hiuksensa näyttivät märiltä ja takki oli väärin napitettu. Sekin tuntui olevan märkä. Kun Krista riemun ja pelon vallassa tarttui hänen käsiinsä, kuiskasi hän käheästi, että hänen kai heti täytyy lähteä takaisin.

— Anna vähän ruokaa, sanoi hän äänettömästi palveluspiialle. — Anna viiniä — ei viinaa — jotakin lämmittävää. Tellqvist on potkaissut kuoliaaksi Amin, ja Aatami Eerikinpoika oli hyvin onneton. Olemme molemmat taistelleet tuolla rannassa. Onneksi tuli meidän Uski. Veimme hänet kotiin. Minä läksin hakemaan ruokaa, jos saisimme hänet virkoamaan.

Hedulla liikkui ikäänkuin eivät hänen jalkansa olisi koskettaneet maata. Hänen äänessään ei ollut mitään sointia, mutta hän tuntui melkein iloiselta.

— Pitääkö sinun mennä? kysyi Krista, koettaen arvata, mitä tummia juovia hän oli saanut kasvoihinsa. — Minä olen sinua niin odottanut. Tapasiko Skugge sinut? Etkö tahtonut lähteä hänen mukanaan? Eikö hän toimitanutkaan sinulle hevosta?

Hedulla nyökkäsi.

— Kuinka vois jättää sinut tänne, pienisisar! Kyllä, kyllä, hevonen oli, eväät olivat, ja hän lupasi seurata minua maailman ääriin. Mutta minä kerron sitten. En tahtoisi Aatamin kuolevan.

He muistivat yht'äkkiä, ettei Aatami juonut viiniäkään, ja rupesivat kuumentamaan vettä.

— Missä olet ollut koko päivän? kuiskasi pienisisar, salaa koskettaen Hedullan märkiä hiuksia.

— Älä kysy, älä kysy, vastasi Hedulla ja sulki silmänsä. — Ehkä joskus voin kertoa. Minä en enää ole sama ihminen kuin aamulla täältä lähtiessäni. Mutta sinun rukouksesi, pienisisar, ovat kaiken aikaa suojelleet minua. Ja sitten tämä pieni eläin — pitelin kättäni

sen pääläella, se oli vielä lämmin. Ja vanhan, köyhän miehen suru — onkohan ketään ihmistä surtu syvemmin kuin hän suri tätä ainoaa ystäväänsä. Kustaa Wetter lähti, ei auttanut, vaikka sanoin hänelle, ettei tämän susien ja karhujen kansan tulevaisuus ehkä kuitenkaan ihan toivoton ole, onhan suomenkielellä jo raamattukin — muistathan Espoossa: se oli piilopirtin emännällä! Clayhills tuli minua vastaan torilla ja sanoi: »Noo, sinä olet siis nyt kihlattu morsian — ja me kun Kustaan kanssa olimme lyömäisillämme toisemme kuoliaaksi sinun vuoksesi! Kuka sulhanen olla saa — jos sallit minun kysyä.» Ja minä vastasin: »En tiedä, en mistään sulhasesta tiedä.» Oi, kaikki on niin kaukana. Kaikki on niin kummallista.

Hedulla seisoi lieden ääressä lämmitellen ja odottaen veden kuumenemista, kun Eerikki Iiskenpoika saapui.

Aatami oli lähettänyt sanomaan, että hän nyt voi oikein hyvin. Ja sitä samaa toivottaa Hedvig Ulrikalle ja Anna Kristinalle.

Renki sai matkaansa eväät ja lähti.

Suthoffin talo hiljeni. Sisarukset nukkuivat suuren väsymyksen uuvuttamina.

He olivat vielä sikeässä unessa, kun Govinius, heidän isänsä läheinen ystävä, saapui. Ja saapui joku toinenkin. Se sanottiin Hedullalle, ja hän kuuli, että häntä kehoitettiin nousemaan; mutta häntä uuvutti aivan niinkuin kerran ennen, silloin kun he olivat palanneet pakolaisuudesta, ja hän oli kuin pyörriksissä vielä kaiken aikaa pukiessaan ylleen. »Pane paremmat vaatteet», sanottiin. »Minä tahdon asiat järjestykseen», sanoi taas joku, jonka nimeä Hedulla ei muistanut. Aivan oikein: hänen isänsä sisaret olivat täällä, isä oli kuollut, äiti oli kuollut, sisar Greta oli poissa — hän vain, Hedulla ja pienisisar Krista olivat jääneet.

Täti Sofia Dorothea Suthoff tuli, otti Hedvig Ulrikaa kädestä ja talutti hänet hänen kotinsa salihuoneeseen, jossa ei ollut ollut tulta moneen päivään. Nyt paloi suuressa pesässä suuri valkea, ja kattokruunun kuva värisi permannolla, kynttilät kun kruunussakin olivat sytytettyt. Pöydälle oli tuotu punaista viiniä ja aivan uusia hopeapikareja. Kaksi miestä nousi seinäpenkiltä: Govinius ja provianttimestari Weckström.

Hedullan sydän löi kuuman kiivaan lyönnin, ja hän ymmärsi nyt yht'äkkiä ja yhdellä haavaa kaikki.

Kaikki jäivät seisomaan. Hedulla seiso i keskellä lat-tiaa, tuijottaen kattokruunun kuvaan, joka värisi val-koisella maalaamattomalla permannolla ja tuntien koko huoneen huojuvan ja vapisevan. Täti Sofia Dorothea puhui:

— Sitten kun autuaasti nukkuneen veljeni tyttäret Hedvig Ulrika ja Anna Kristina tämän saman minun veljeni kuoleman kautta ovat joutuneet turvattomiksi ja muutenkin tukalaan asemaan, olen minä katsonut velvollisuuteni vaativan ryhtyä äidillisellä hellyydellä turvaamaan heidän tulevaisuuttaan, ja olen minä katso-nut, neuvoteltuani veli-vainajani, hyvinarvoisan kauppamies Jakob Suthoffin ystävän, hyvinarvoisan raatimies Zacharias Goviniuksen kanssa, sen luonnollisimmin ta-pahtuvan siten, että sinä Hedvig Ulrika joudut naimi-siin kunnollisen ja varoihin päässeen miehen kanssa, jonka huostaan luottamuksella voin jättää sinut ja sisar-esi, vieden samalla terveiset isäni omaisille, joille tulee olemaan rauhoittavaa tietää, että te olette turvatut. Hy-vinarvoisa herra provianttimestari Mathias Weckström, jonka sinä, Hedvig Ulrika, hyvin tunnet, on se mies, jonka olemme, Govinius ja minä, katsoneet ansaitsevan luottamuksemme ja toivomme, että sinä annat vaalil-lemme arvon ja kunnioituksesi ja kiintymyksesi kihlatullesi. Toivotan sinulle ja kihlatullesi Jumalan armoa ja siunausta.

Suuri miehen käsi tarttui Hedullan käteen ja hetken perästä vielä toinen suuri käsi. Täti Sofia Dorothea suuteli häntä molemmille poskille ja myöskin täti Liskon tuli sisään ja suuteli häntä. Hänen käteensä annettiin nyt viinilasi. Hän joi sen pohjaan ja tunsi lämmön vir-taavan ruumiiseensa. Hetken perästä häntä alkoi pyör-ryttää ja hän joutui sohvaan suuren miehen viereen, jonka hengitys kävi raskaasti.

Govinius puhui siitä, miten onnellisesti kaikki nyt saa-tiin ratkaistuksi: Weckström lupasi pitää sekä hautajai-set että häät ja vielä toimittaa varastetut tavaratkin ta-kaisin.

— Varmaan sinä vielä kaappaat hopealavankin! sanoi Govinius, täyittäessään pikareja.

— Niin on tarkoitukseni, sanoi Weckström tyytyväisyyttään loistaen.

Morsiamen silmien eteen tuotiin vielä rasia, joka sisälsi sulhasen lahjan hänelle.

— Katso nyt, kehoitti Sofia Dorothea innokkaana,___ avaa nyt. Vai tahdotko tehdä sen yksin ollen? Kas vain kuinka tyttö punastuu. No, avaa nyt sitten. Mutta onpa se kaunis! Onko se Turusta vai Tukholmasta? Täältä — tehdäänkö täällä näin kaunista kultatyötä. Tule katsomaan, Lisken, oletko nähnyt sellaista rintaneulaa! Mutta häitä ette saa viettää, ennenkuin suruvuosi on ummessa. Ja kihlauksen täytyy pysyä salaisuutena ainakin kunnes hautajaiset ovat ohi. Siksi ennättävät morsiamen hiuksetkin kasvaa, jotta kruunu pysyy päässä!

Govinius purskahti iloiseen nauruun:

— Kaikki tietävät kihlauksen nyt jo!

— Miten tietävät? kuohahti täti Sofia Dorothea. — Minä en ole kertonut kenellekään..

— He tiesivät sen jo eilen! Helsingissä ei voi säilyttää mitään salaisuutta, sen vakuutan.

— Mutta emmekö saa nähdä Anna Kristinaa? kysyi nyt Weckström yhä kasvavaa iloa ja hyvinvointia uhkuen.

Hedulla ajatteli: Jumala olkoon minulle nyt armollinen. Vanha Helsingin-Aatamikin kehoitti minua muistamaan, mikä kallis armolahja elämä on. Hän sai tämän kaiken tietää, kun me yöllä yhdessä viruimme polvillamme isäni ranta-aittojen luona. En tietänyt silloin, mikä mies minulle oli määrätty. Kristan tähden, Kristan tähden koetan! Jumala olkoon minulle armollinen. Vain yhden asian tahtoisin tietää. Jospa minä saisin sanat suustani, että kysyisin. Jospa minä voisin katsoa häntä silmiin, jotta tietäisin, että hän puhuu minulle totta.

Ja Hedulla loi mieheen, joka istui hänen rinnallaan, aran, totisen ja tutkivan katseen ja lausui:

— Tahtoisin tietää . . . voiko provianttimestari minulle sanoa, oliko se mies, jonka te rajalla näitte verisenä sotilaiden keskellä, sama, joka saattoi minut ja sisareni Espoon metsistä Helsingin tielle?

Weckström tuntui hiukan kiusaantuvan Hedullan kiinteän katseen alla. Mutta hänen äänensä oli vakuuttava, kun hän vastasi:

— Sama oli.

Hedulla oli hyvin kalpea, kun hän hellittämättä ja samassa hengenvedossa kysyi:

— Näittekö, minne sotamiehet hänet veivät?

— Hän kaatui. He ampuivat hänet.

— Kuoliko hän.

— Kuoli.

Hedulla toisti itsekseen: kuoli.

Sitten hän ajatteli: minä olen siis nyt leski.

Ääneen hän lausui:

— Tuntuu niin oudolta, aivan niinkuin olisin jäänyt leskeksi.

Weckström sanoi yksinkertaisesti:

— Miten vain. Mitäpä sillä on väliä.

Govinius oli sylissään noutanut Anna Kristinan vällyihin käärittynä onnittelemaan nuorta paria. Provianttimestari otti hänen pienen kätensä ja suuteli sitä suurilla punaisilla huulillaan hartaasti uudestaan ja uudestaan. Hän kaikesta päättäen ei vielä uskaltanut pyytää mitään kihlatultaan ja etsi jotain korvausta sisarelta.

— Talon portin me sitten muutamme Suurkadun puolelle, muisti hän äkkiä, — vai mitä Hedvig Ulrika arvelee? Eikö se appi-ukkokin aikonut muuttaa porttia Suurkadulle? Sitten kun linnoitustyöt alkavat, se voi olla edullistakin. . . Kapteeni tuli sittenkin eilen ja asettui komendanttitaloon. Voi kyllä vielä kestää, ennenkuin työt alkavat. . . Ehkä vuoden, pari. . . Mutta. . .

Weckström hyppeli aiheesta toiseen, nähtävästi ujostellen ja koettaen pidättää yltäkyläistä onnea.

— Vielä lasi! kehoitti Govinius polvellaan vällyssä Anna Kristinaa, joka ei uskaltanut katsoa sisarensa, vaan hypisteli vällyjen karvaa silmät puoliummessa. — Johtuupa tässä mieleeni, Weckström, viime syyskesästä — muistatko raatihuoneen edessä, kun Suthoffin kehto kannettiin raatihuoneelta, jonne se oli joutunut, ties miten. Burtz piti siinä tutkintoa kauan aikaa. Sitten sinä tulit ja otit kehdon. Et taitanut silloin aavistaa, että ehkä tulisit siitä hyötymään.

Weckström nauroi, punastuen.

— En, vakuutti hän. — Onko kehto vielä tallessa?

Vinniile sen vein. Heijatkoon siinä kuka heijaa, ajatelin.

— Mutta siitpä kerrotaan kauheita asioita, sanoi Sofia Dorothea. — Älkää vain te panko lapsianne siihen

— Niin kaunista kehtoa ei ole koko maassa, kehui Weckström, — eikä valtakunnassakaan.

— Ettekö yhtään pelkää enteitä ja kummituksia? kysyi puoleksi leikillä, puoleksi tosissaan Sofia Dorothea Suthoff.

— En yhtään. Mitä minä niistä pelkäisin.

Hedulla hypisteli jotakin makeaa, joka oli asetettu tinalautaselle hänen eteensä. Hammas ei pystynyt siihen. Se oli konvehti, josta paperi oli otettu pois, suuri ja hyvähajuinen kuin ulkomaansaippua. Hän tavoitti viinilasiasia ja joi sen nopeasti pohjaan. Hänen kätensä vapisivat, täällä oli kylmä. Yölläkin oli ollut kylmä. Valkea pesässä paloi kuin kuvassa, joka esittää palamista eikä koskaan muutu. Hän itsekin oli kuin kuva, jonka konterfeijari on tehnyt ja joka ei vanhene. Varmaan oli veri hänen suonissaan hyytynyt, vaikka sydän vielä eli.

Hänen sydämensä toivoi pääsevänsä liki pienensisaren sydäntä. Ja sitten se toivoi pääsevänsä sinne, missä se viime yönä oli taistellut. Pienisisar ja tämä taistelu olivat hänestä tehneet sen, mikä hän nyt oli. Toinen oli viattomuus, toinen syyllisyys. Nämä molemmat olivat taivuttaneet hänen niskansa. Hän oli toinen tänään kuin eilen. Yöllä hän oli avuttomana tullut maailmaan. Hänen uusi äitinsä oli viattomuus ja hänen uusi isänsä syyllisyys. Hän oli uusi ja itselleen outo. Ja uuteen outoon elämään hän oli menossa. Sakea sumu peitti silmältä jokaisen uuden hetken.

Yöllä oli joku hänelle kertonut, ettei hän ole ensimmäinen eikä viimeinenkään, joka jätetään yksin sumuun, yksinäisten seura on suuri.

Vaihalloisesti pyrki tämäkin kylmän sumuinen joulu-kuun päivä korkeuttaan kohden. Sumu oli niin satoisa, että se työnsi taivaan täyteen nokimustia pilviä sekä ihmisasuntojen seinät ja puut heidän ryytimaissaan niinkuin myös heidän hakamaansa ja metsänsä paksun tähti-harson peittoon. Taivasta kuvastava meri ja sen lahti,

Kluuvi, soudattivat sylissään lumentäysiä pilviä. Jääriitteidensä murtuessa ääntelivät kaislikot ikäänkuin niillä olisi ollut tiukujen ääni.

Mutta toimeliaina kohoilivat siniset sauhut kaupungin kotoisista liesistä, ja huhut ja uutiset kokosivat ihmiset kuisteille, torille ja kadunkulmiin.

Puhuttiin kihlajaisista ja häistä, linnoituksista ja torneista.

Rikas kauppamies Suthoff meni. Mutta Helsinki näyttää sittenkin saavan torninsa.

Suthoffin talossa valmistuivat sisarukset Hedvig Ulrika ja Anna Kristina, tässä rakkaassa isänkodissa, vastaanottamaan uusia, tuntemattomia kohtaloja. Heillä ei ollut tilaisuutta puhella, mutta he tiesivät toistensa kiintymyksen.

Vieraat kiirehtivät lähtöään.

Eerikki Iiskenpoika toi Helsingin-Aatamin kuolinsanomman. Köyhä vanhus oli sammunut niinkuin rakovalkea sammuu, yksin jäätyään. Pieni koira oli ollut hänen ystävänsä, joka puhalsi hiileen.

Uhrväder kertoi, että vanha Keppi-Saara oli viety vankeuteen. Muitakin outoja sanomia tuli.

Kyreen oli löytänyt hänessä paljon syytä ja nyt hän istui Stockhusissa.

Sisarukset kuuluivat tämän kaiken oudon kaukaa. Mikään ei heitä hämmästyttänyt. He olivat jossakin hiljaisuudessa, ulkopuolella elämää.

Illansuussa tuli vanhempi sisaruksista rantaan, missä hän yöllä oli kohdannut kiusaajan. Tällä jäätyneellä tantereella he olivat kamppailleet. Kauhea rikos oli ollut tapahtumaisillaan.

Jakob Suthoffin tytär miltei ihmetteli, ettei tantearella ja ranta-aittojen hahmoissa ollut näkyvissä mitään ulkonaisia merkkejä siitä, mikä taistelu täällä oli käyty, mikä lankeemus oli ollut likellä ja mikä armo oli tapahtunut.

Hän tuli isänsä ranta-aitan laiturille, missä hän sisarustensa joukossa niin monta kertaa oli katsellut, kun laivoista kannettiin tavaroita maihin. Siinä olivat olleet heidän veneensä. Tänä syksynä oli hän siitä tähyillyt salaperäistä hopealaivaa. Siinä ojensi hän nyt merta

kohden kätensä ja lausui: Jumala, ota minua kädestä
Joku tuli rantaan,
Hedulla arveli hänen pian lähtevän, eikä liikahtanut
Mutta mies jäi seisomaan ja katseli merelle. Hän haki
jotakin silmillään ja vaihtoi paikkaa saadakseen saarien
läpi auki haluamansa linjan.

Hänellä oli täällä jotakin tekemistä, hän ei ollut tullut
turhan tähden,

Ja hän tuntui tutultakin.

Nyt hän otti viittansa taskusta paperin ja kirjoitti.

Hän on varmaan upseeri, ajatteli Hedulla,

Sehän on kapteeni Ehrensvärd.

Kuinka ei hän heti tuntenut häntä! Olihan hän monta
kertaa käynyt heillä isää tapaamassa. Ja heidän viimei-
sen pikkuveljensä hän kerran, odottaessaan isää, oli
ottanut polvelleen ja sanonut, että hänestä tulee hyvä
sotamies.

Hedulla lämpeni silmänräpäyksessä ja halusi tervehtiä
kapteeni Ehrensvärdiä ja kysyä, kuinka hän voi ja
muuttaako hän nyt tänne rakentamaan linnoitusta.

Susisaarilleko tornit nousevat? Eikö Helsinkiin?

Hänestä tuntui siltä kuin olisi ollut tärkeää, että hän
pääsisi puhumaan isänsä keskenjääneestä työstä. Hän ei
kuitenkaan katsonut soveliaaksi häiritäkään kapteenia,
joka varmaan jo silmissään näki keko tornikaupunkinsa.

Vihdoin Hedulla astui esiin, salaa toivoen, että kapteeni
tuntisi hänet, mutta samalla päättäen kiireesti lähteä
kotiin.

Kapteeni tunsu hänet!

Hän vei käden ohimolleen ja katsoi pitkään, mitaten
tyttöä kiireestä kantapäähän asti. Kumpikin astui pari
askelta likemmä, ja yli sen paikan, missä Hedvig Sut-
hoff viime yönä oli ollut tekemäisillään lopun elämänsä,
ojensi Ehrensvärd hänelle nyt hymyillen kätensä,
sanoen hänen käyneen suureksi ja kauniiksi tytöksi.

Ei mitään Hedulla uskaltanut kysyä! Ei sanaa hän
saanut suustaan.

Kiirehtiessään yli routaisen maan hän vain riemui-
ten tunsu, että Augustin Ehrensvärdin silmä nostaa lin-
naa sille ulapalle, minne hänen isävainajansa aarteet
upposivat. Ehkäpä levoton hopealaiva onkin ennusta-
nut tätä ja joutaa nyt rauhaan.

Uusi aika tekee tuloaan. Vaivalloisesti on pieni kaupunki läpi veren, nälän ja tulen päässyt tähän päivään asti. Mitä on uusi aika tuova?

Jumala, ota meitä kädestä!

Päästyään kujansuuhun Suurkadun ja isänsä talon kohdalle Hedulla kääntyi katsomaan taakseen.

Rannalla seisoj yksinäinen mies, katse tähdättynä Susisaarille ja Itämerelle.

111

HOPEALA 1 VA

Ensimmäinen painos ilmestyi 1936

I

HELSINGIN KEVÄT

Muutamien talvien mentyä odotettiin Helsingissä niinä päivinä meren avautumista.

Kuka näkee ensimmäisen laivan?

Se jos lännestä tulee, niin sotamiehiä tuo tullessaan ja raskaita majoituksia, etelästä jos tulee, niin suolaa ja syömäviljaa tuo, mutta idästä jos tulee, niin vihollisen tuo maahan.

Nämä kolmensuunnan laivat kuuluivat Helsingin kevääseen, niinkuin kuului Kluuvin tulviminen, teiden ja siltojen sortuminen, Vantaan jäänlähtö, kotipihojen, katu- ja hautausmaan roudanpursuaminen ynnä tietenkin ja ennen kaikkea se väkevä hengenkäynti, mikä syntyi, kun aurinko armaasti lähestyi merta ja maata.

Niinä päivinä tervattiin kaupungissa veneitä, niinä päivinä huusivat kurjet etsiessään soitaan, niinä päivinä laskeutui Kluuvin ja Viikin lahdenpohjukkoihin moninaisia lintuja, niiltä päiviltä jäi seurakunnan kirkonkirjoihin luvattoman paljon merkintöjä, jotka eivät olleet sille kunniaksi. Niinä päivinä riitti rannoilla ja vuorilla varhaisesta aamusta iltamyöhään tähyilijöitä, jotka katselivat ulapalle.

Siinä oli lyijynraskas jääpeite, joka tuntui näkymättömän nukkujan rinnan päällä kohoilevan ja huohottavan. Kaupungin rannasta lähti lian ja syvien reenjälkien merkitsemä, monissa mutkissa kiemurteleva tie, päätyen Susisaarille, mistä saattoi erottaa kiviröykkiöitä, nostokurkia, punaisia tiililäjiä, hirsikasoja ja monenlaista muuta, mitä tarvittiin tällaisissa suurissa linnanraken-

nustöissä. Jokin kuorma oli vaipunut jääsohjoon ja törötti siinä hirret pystyssä.

Oikeastaanhan Helsingissä tänäkin keväänä odotettiin korkeita vieraita. Hänen kuninkaallinen korkeutensa itse aikoi heti merten avauduttua saapua Suomeen ja käydä myöskin Helsingissä, mutta ennen kaikkea tutustumassa linnoitustöihin. Raatimies Govinius, porvari-kaartin luutnantti, oli, niinkuin kaupungissa yleisesti tiedettiin, jo hankkinut kaartilleen asiaankuuluvat sini-set takit ja chamoi-kankaiset aluset eli housut. Porvari-kaartin oli niinkään jo nähty harjoittavan exercitioita. Mutta kuitenkin ei uskottu kuninkaan saapumiseen. Tätä oli jo niin monena keväänä turhaan valmisteltu, että valmistelu jo kuului niihin kevään toimenpiteihin, joilla vastahakoista porvaristoa taivutettiin ajamaan hiekkaa hautausmaalle ja turpeita katoilleen.

Parempi, että kuningas kuuluu kuin näkyy! sanottiin ja jätettiin silleen sekä hiekan- että turpeittenveto.

Varmemmalta tuntui kaupunkilaisista vihollisen tulo. Sitä todisti jo sekin, että Kaasa-vuorelle oli kaikkien kaupungin talonomistajien ja tonttimaiden haltijain toimesta saatu pystytetyksi vartiorovio sytyttäväksi heti, kun kaleereista saapui tieto. Napisten kyllä olivat porvarit kuljettaneet paikalle nuo kuuden sylen piirut, joiden palon tuli asujaimille antaa varoitusmerkki. Ja viskaali sai edelleen noitua ja vanhoa: porvarit eivät suostuneet yötä päivää pitämään vahteja vuorella. Olihan kaupungissa yltä kyllin sekä jalka- että ratsuväkeä!

Mutta jaloitteluun ja tähyilyyn näin kevään kuukausina oli vuori aina soveltunut. Ja kun tämä huhtikuun viimeinen pyhäpäivä sattui nousemaan kirikkaana ja Kaupunginlahti juuri olemaan jännittävimmissä jäävaiheessaan, niin Kaasalla seisoi kansaa jo ennenkuin soitettiin suomalaiseseen jumalanpalvelukseen, ja kalastajat ja merimiehet löivät vetoa, hajoaisiko jää huomenna vadko ylihuomenna.

Weckström, provianttimestari, kapusi sinne ylös heidän luokseen jo, kun viimeiset tähdet vaalenivat, ja lupasi reilun humalan sille, joka tuo hänelle sanoman ensimmäisestä laivasta, elikkä hopeataalarin.

— Kas, minä odotan Lyypekistä pellavansiemeniä, sellitti Weckström, vaikka koko kaupunki odotti tärkeäm-

pääkin, nimittäin suolaa. — Olen sopinut Päijännejärven pitäjien kanssa, että kylvävät nimenomaan tätä siementä. Mutta kuka ne tietää, jos laivat viipyvät... Hehheh, minä ostan aina siltä suurelta kauppahuoneelta, jonka nimi on Brook und Söhne, ja se purkaa muunkin lastinsa minun ranta-aittojeni luona. Hehheh, reilun humalan saa, joka näkee ensimmäisen laivan ...

— Minä sen näen, sanoi Espanjan-Kalle, — ja minulle pitääkin olla viiden miehen viinakset, ennenkuin iloisesti tappelen.

— Kyllä minä hellitän, hehheh, vakuutteli Weckström. — Ja pojille annan taalarin.

— Jaa, meillekö kaikille?

Kylläpä ne osasivat kirkua, nuo Helsingin pojat! Provianttimestari oli leikkisällä päällä, piteli korviaan ja kopeloi taskuunsa, koska hän muisteli, että puodistaan olisi ottanut joitakin kiiltäviä nappeja, joiden kannat olivat litistyneet. Ei toki, vaan sille taalari kuului, joka toi hänelle sanoman ensimmäisestä laivasta.

Pikkupoikien silmät seurasivat provianttimestarin käsiä, mutta ne toivat taskuista päivänvaloon ainoastaan nuoranpätkiä, avaimia, rautanauloja, kynttilänkappaleita ja hihnoja. Provianttimestari sulloi kaikki takaisin varastopaikkoihinsa ja silmäili suu hymyssä poikia. Vahinko, ettei hän voinut lahjoittaa heille nappeja, jotka poljettuina oli tavannut puotinsa permannolla.

Nyt soitettiin jo pois suomalaisesta jumalanpalveluksesta, mutta kirkonkellojen ääni ei voinut estää myrtynyttä värettä nousemasta varallisen miehen kasvoille.

Varmaan tyttölapset kotona olivat käyneet hänen taskuillaan ja vieneet kiiltävät napit. Pelkästään tyttölapsia oli Suthoffin tytär synnyttänyt miehelleen. Ja niille kelpasivat kiiltävät esineet kuin harakoille!

Kellojen juhlallinen rämisevä ääni johdatti jo miesten askelia herranhuonetta kohden, alas iljankoista vuorta. Ja nyt pesivät pojat villeihin kallionrotkoihin, joista ei näillä Kaasa-vuorilla ollut puutetta, panivat lähettinsä hakemaan syötävää likeisimmistä nauriskuo-pista ja kuhisivat täällä kilpaa sisiliskojen ja villien kimalaisten kanssa, jotka aurinko vasta oli herättänyt, kunnes kirkonkellot soittivat seurakunnan pois jo ruotsalaisestakin jumalanpalveluksesta.

Sen jälkeen virtasi tänä kauniina huhtikuun pyhäpäivänä Kaasa-vuorelle vakaassa tahdissa kaikenikäistä ja -säätyistä kansaa, kauppamiesporvareita, Susisaarten upseereja, triviaalikoulun opettajia, teinejä, nuoriaherroja, porvariain ja raatimiesten somia naimaikäisiä tyttäriä, hyvänhajuisiin vaatteihin pukeutuneita vallasrouvia, leskiemäntiä, käsityöläisiä, sotamiehiä, sällejä ja rääsyistä köyhääkansaa.

Mutta mitä nähtiinkään keskellä kirkasta pyhäpäivää: Susisaarten linnanrakentaja-eversti oli jo ennättänyt riisua pyhävaatteensa ja asteli kevyttä nopeaa astuntaansa, jonka Helsinki niin hyvin tunsii, täydessä arki-asussaan, saappaat savessa, oikeassa kädessään mittapuu ja kaulalla riippumassa kaukoputki, suunnittelemassa linjojaan, jotka eivät suinkaan aina olleet porvareille ja talonomistajille mieluisat. Everstin kintereillä kulki tanakka Thunberg, jota helsinkiläiset sanoivat »Susisaarten kirveeksi», ja Kuylenbeck, everstin oikea käsi, arvotaan kapteeni, mies, joka ei malttanut maata yölläkään. Nämä samat miehet eivät malttaneet pitää pyhääkään loppuun. Ehrensward oli kehunut haluavansa äkkiä ja kerta kaikkiaan lopettaa venäläisten kaleerien kevätvierailut, jotka vuodesta vuoteen toistuiivat. Ja hän uskoi turvaavansa isänmaankin rauhan. Kerta kaikkiaan.

Kaupungin arvokkaat porvarisrouvat kuiskuttelivat paheksuen ja lupasivat heti everstin astuttua vuorelle hänelle sanoa, mitä he ajattelivat siitä, että pyhäpäivästä tehdään arki. Heidän miehensä tunsivat kielelleen nousevan sanoja, jotka he ennenkin olivat everstille lausuneet, nimittäin, mitä he uskoivat hänen lupaamastaan kertakaikkisesta rauhasta ja muistakin lapsellisuuksista.

Mutta Ehrensward ei nyt noussutkaan tänne ylös, vaan pujotteli valmiiden ja puolivalmiiden parakkien sekä hirsikuormien lomitse rantaan päin, hävisi, miehet kintereillään, näkyvistä ja sukelsi hetken jälkeen esiin Erhardtin sillalla, missä heti nosti silmälleen kaukoputken.

Kaasa-vuoren katselijat vaikenivat ja jokainen silmä suuntautui Ehrenswardiin. Hän tuntui muuttuneen Helsingin silmäksi, ehkäpä salaperäisellä tavalla saaneen vallan määrätä, milloin ja missä järjestyksessä laivojen oli saavuttava odottavaan kaupunkiin.

Varmaan hän jo näki avoveden. Näkikö laivan? Tuliko tämä idästä vai etelästä? Oliko laivoja paljon? Olivatko ne sotalaivoja?

Kaikki katseet tähtäsivät sillalle, missä Susisaarten herrat viipyivät. Pikkupojat seisoivat suu auki, selät suorina ikäänkuin odottaen, että eversti kutsuisi juuri heitä, määrätäkseen heille jonkin tärkeän tehtävän — olihan eversti monet kerrat pysähtynyt katsomaan heidän leikkiään ja taputtanut päälaelle sitä, joka oli neuvokkain. Ja Helsingin pojat, jos kutka, tiesivät, että eversti rakentaa maailman lujinta linnoitusta, niin ettei kaupunkia enää koskaan päästä polttamaan. Niin, ja everstihän se viime sodassa oli kaukaa Domarbyn vuorelta ampunut rikki vihollisten tykit. Hän oli silloin vasta kapteeni.

everstillä oli hyvin kauniit siniset silmät ja hyvin ylhäissyntyinen ja ikävä rouva. He katselivat isiensä selän takaa siltaa kohden, ikäänkuin siellä olisi ollut taivaankaari.

Kaupungin köyhät ja vaivaiset miettivät mielessään, että armelias on Susisaarten rakentajamestari, almun pudottaa köyhän käteen, kun hänet kahden kesken kohtaa. Silloin ei anna, kun näkijöitä on.

Mutta menneiden sotien vaivaiset odottivat, että eversti heidät täältä huomattessaan varmasti tulee puhumaan ja kysymään, mitä sotaveikoille kuuluu. Milloinkaan ei eversti mennyt heidän ohitse, jättämättä heille hyvää mieltä.

Varovammin suhtautuivat kaupungin porvarit niin hyvin everstiin kuin hänen apulaisiinsa. Jollei tuo Thunberg olisi ollut niin mukava ja leikkisä mies, niin monet kahakat olisi kaupungissa käyty, ennenkuin hänen kirveensä olisi päästetty tuhoamaan mahtavia metsiä! Mutta linnoituksen tekoon saivat uskoa pojat ja naiset. Olihan nähty, miten turvallisesti avoveden aikaan Helsingissä saatettiin asettua yöksi nukkumaan.

Tuolla voivat nytkin olla vihollisen kaleerit, Suomenveden pohjassa! Tämä lapsekas varoitusrovio on pystytetty tänne, mutta ennenkuin se edes on saatu sytymään, voi vihollinen olla satamassa ja heti sen jälkeen kaupungissa. Tuoreessa muistissa on vielä sekin rukous-

Somat kauppiaantytätret tiesivät hekin jotakin: että

sunnuntain aamu, jolloin tsaarin kaleerit yllättivät asukkaat jumalanpalveluksessa ja niin polttivat kaupungin ettei kirkostakaan jäänyt kuin kiviä kivien päälle.

Erillään muista seisoivat varanotario Kustaa Wetter, kaupungin entisen pormestarin Abraham Wetterin poika tummiin pukeutuneena ja huolellisesti puuteroituna, hopeapäakepillään kosketellen sulavaa jäävuorta. Hänen omassa mielessään tapahtui tapahtumistaan ja kesken kevään jonkinlainen jäähtyminen. Sitä oli nyt jo kestänyt vuosikausia. Ystävät olivat koettaneet sitä sulatella, mutta nekin kaikkosivat kaikkoamistaan. Vanha Lorentz Strong vielä pysyi väsymättömänä hyvytydessään, mutta kun nyt kerta kaikkiaan hänen, Kustaa Wetterin, kohdalta elämä oli alkanut käydä jääritteeseen, niin jääsirut pistelivät häntä itseään kuin neulat, ja hänelle oli tullut huvittavaksi pistellä muita.

Tällä samalla paikalla oli kerran vietetty leikin aikoja, annettu sällejä selkään ja käyty »Ruutanoita» vastaan kivin ja haloin. Oli täydessä uskossa aiottu pelastaa kaupunki vihollisista. Nyt oli Ruutanalampi täytetty ja jätetty vallitusten alle, leikkitoverit naivat ja huolivat. Hän, Kustaa Wetterkin, oli nainut, sitten kun hänet jälleen oli viskattu meren yli tähän Helsingin kurjuuteen.

Ja tässä jälleen seisottiin ja odotettiin vihollista. Se oli Helsingin kohtalo iankaikkisesta iankaikkiseen. Tuolla ympäri Itämeren kohottelivat rikkaat kaupungit kuparikattoisia tornejaan. Mikä oli Helsinki? Soiden ja rämeikköjen rytöinen juurakko, joka tällä hetkellä lykkäsi likaisuutta löyhkäävää varttaan rintatautisen jään poikki Susisaarille, missä lapsekkaasti uskoi voitavansa kasvattaa hyödyllisen siemenkodan. Köyhän, moninkerroin hävitetyin kaupungin hyödytön toivo! Puhuttiin valtavasta linnoituksesta, uudesta Gibraltarista, paukutettiin puhki kallioita, syydettiin mereen tiiliä, kiviä, rautaa ja hirssiä, tynnyrittäin pantiin menemään kultaa ja hopeaa. Uskoiko Susisaarten rakentaja itsekään Helsingin rauhaan ja turvallisuuteen? Jos Venäjän keisarinna teki mieli ottaa maa ja kaupunki, niin kuka saattoi estää häntä sitä tekemästä? Jos Suomen takkuinen asukas rajallaan astuu keisarinnaa vastaan ja ojentaa hänen nähtäväkseen suomenkielisen Uudentestamentin ja piispa Jusleniuksen suomenkielisen sanakirjan, niin

kääntyykö keisarinna ehkä sotajoukkoineen takaisin? Hän käskee adjutanttinsa antaa naurettavalle metsäläiselle hopearuplan näistä paperipinkoista sekä viedä kyökkiin, että heitukat voivat kääräistä lehtiä makkaroidensa ympäri. Susilla ja karhuilla on kielensä, mutta ei suomalaisella. Niinpä keisarinna kuuluu aikovan autioittaa koko Suomenmaan ja asuttaa sen kauttaltaan susilla ja karhuilla. Kerran täältä metsien kohdusta ei enää milloinkaan kohoa sinistä sauhua eikä yksikään ruuhi enää kuvastu Suomen järvien pintaan. Jos keisarinnan tahto on tämä, niin kuka voi hänen tahtoaan vastustaa?

Yksi kaupungin arvohenkilöistä, Lorentz Streng, Helsingin monikymmenvuotinen luottamusmies ja varapormestari, seurasi levottomana Kustaa Wetterin askelia, hänen edetessään yhä etäämmä paljasta, jyrkkää vuorenrintettä. Eikö nuorta miestä nyt mitenkään saisi talttumaan ja asettumaan? Olihan hänellä nyt oma kauppaliike ja siveä vaimo — Eeva Selin, kunnioitetusta porvarisperheestä ja olihan Streng hankkinut hänelle sihteerin viransijaisuuden kemnerioikeudessa. Se ei ollut helppoa ensinkään, sillä kaupungin herrat eivät olleet unohtaneet, mitenkä Kustaa poikasena oli heitä häväissyt.

Kustaa oli niin tulinen ja ylpeä — pahoin oli häntä Tukholmassa pidetty. Hän oli lähtenyt Suomesta, koska ei tahtonut kuulua kansaan vailla kunniaa ja tulevaisuutta. Mutta hänet oli työnnetty takaisin, sillä hän ei kuulunut »kunnian» kansaan, ja hän oli ottanut sen kovin pahakseen.

Lorentz Streng sively harvaa partaansa ja seurasi silmillään kaunista nuorta miestä, jonka hopeasoljet mustia silkkisukkia vastaan kiilsivät auringossa. Olipa hän kuin nuori prinssi hautajaisvaatteissa. Tuollainen asu on kallis. Muutenkaan ei Kustaan olisi pitänyt olla noin uhitteleva. Helsingin vallanpitäjät katselivat häntä syrjäsilmillä ja puhuivatkin paraikaa hänestä. Selvästi näkyi, että he aikoivat hänelle itselleen jotain sanoa. Streng oli levoton Kustaa Wetterin puolesta, eikä ensimmäistä kertaa. Kunpa nuo nuoret miehet, entiset »Leijoniksi» mainitut, edes olisivat ottaneet hänet joukkoonsa. Streng oli totisesti levoton. Mutta tyttöjen parvi

oli vähitellen kulkeutunut likemmä nuorukaisia, ja monet silmäparien nuolet ampuivat sinne, varsinkin tähdänten nuoreen Wendeliaan, Martin sisareen, joka olikin kaunis ja kaino neitonen. Janne Sederholm, Johan Bockin monivuotinen puotipalvelija, näytti menettäneen sekä sydämensä että järkensä tytön sulouden vaikutuksesta, sillä hän ei huomannut edes isäntänsä puhuttelua ennenkuin isäntä ärjäisi hänen korvansa juuressa, huomauttaen, että oli aika antaa hevosille apetta.

Ja niin sekaisin oli muuten niin valpas Bockin Janne Sederholm, että vain loi isäntäänsä haalean silmäyksen ja kahmaisi käteensä kukkivan pajunoksan käsittämättä, mitä hänelle puhuttiin.

Katse toisensa jälkeen siirtyi nyt rikkaaseen kauppias mies Bockiin ja hänen puotilaiseensa, ja vartiorovion ympärille kokoontuneet kaupunkilaiset kuulivat isännän äkäisesti sanovan:

»Jumaliste, joko lähdet! Mitä minä rengillä teen, joka ei hoida tehtäviään. Mars!»

Bock oli paljosta odottamisesta ärtynyt, niinkuin kaikki muutkin, ja vähällä oli, ettei hän nostanut kättään lyödäkseen. Jokainen kaupungissa tiesi, että Sederholmin ansiosta Bockilla kauppa kävi, eikä ollut sitä kauppiasta kaupungissa, joka ei olisi ollut valmis ottamaan Sederholmia myymäpöytänsä taakse. Janne oli pian kaksissakymmenissä, hän oli pukuun ylleen pyhävaatteet, eivätkä hänen silmänsä muuta nähneet kuin sorjan Wendelian. Mitähän tästä seuraisi? Eiköhän Sederholm jo olisi valmis siirtymään toiselle isännälle?

Nuoren puotipalvelijan kasvot olivat menneet hyvin valkoisiksi. Taivaastaan pudonneena keskelle iljankoista vuotta hän painoi hatun silmilleen ja lähti astumaan. Hetken perästä hän pudottautui alas vuoren jyrkimmältä kohdalta. Jopa sattui isännän moite! Siitä paikasta ei koskaan laskeuduttu. Tytöt kiljaisivatkin, kunnes näkivät Jannen jo menevän suopursuviidakossa.

Kaikki ymmärsivät: häntä oli moitittu, tytön kuullen moitittu ja nimitetty rengiksi!

Paremminkin muut ymmärsi aseman Kustaa Wetter. Oli tapahtunut jotain, joka likeltä koski häneen. Oli tapahtunut solvaus. Wetter tiesi, mikä on solvaus, ja

jokainen solvattu kävi hänelle läheiseksi. Solvaus polttaa ihmiseen merkin. Hän itse oli tällainen merkitty. Silloin, kun hän oli pyrkinyt kunniakkaan ja vapaan kansan jäseneksi, oli hänet työnnetty pois. Sen verran hän oli oppinut, sydämensä jäätyessä jäänitteeseen, ettei nyt nostanut keppiään lyödäkseen rikasta kauppiamies Bockia. Mutta hän loi häneen katseensa. Ja Kustaa Wetterin silmäys saattoi kipunoida kuin miekanterä.

Sekä Burtz että Bock vastasivat silmäykseen, ja ainoastaan Strengin väliintulo esti sanasodan syttymisen.

— Koska me olemme viimeksi nukkuneet yöme rauhassa? sanoi Streng, koettaen kääntää huomion pois Wetterista. — Lähdetään kotiin. Ovathan täällä vartijat. Kysytään Susisaarten herroilta, tietävätkö jotain uutta.

Mieliala rauhoittui hetkeksi.

— Piru vie, sanoi Törnman, — mitä sitten kaikesta uurastuksesta, johan esivalta niin hyvin rummunlyönnillä kuin saarnatuolin kautta on meitä kehoittanut. Koko talven mitan olen käyttänyt tupakkatehtaan pystyynpanoon. Olen vuokrannut peltoja ja kapanaloja, ostanut siementä ... Mitä kaikesta uurastuksesta!

— Ei mitään! sanoi Kustaa Wetter, niinkuin pappi sanoo aamenen saarnan perään.

Tämäkään ei kuulunut hänelle, ja Streng sai jälleen yrittää ehkäistä kiukkua, joka latautui nuorta, uhittelevaa Wetteria vastaan.

— Missään tapauksessa ei saisi taloihin panna niin yletöntä majoitusta kuin viime kesänä. Eivätköhän parakit jo ala riittää?

Burtz haukotteli niin, että leukapielet natisivat:

— Ei variskaan enää saa pesäpuuta noissa metsissä, saatikka sieltä saa laivapuuta. Ei viitsisi katsoa tuollaista taivaanrantaa kuin tuokin tuolla Latokartanon puolella. Ottakaa enemmän miehiä, sanoin talvella everstille, että saavat parakit pystyyn. Mutta parakit eivät ole pystyssä ja taloihin sijoitetaan sotaväki. Nähdäänpä nyt, kun meret aukenevat!

Punapää Clayhills, joka vasta oli saanut auki pienen puodin Hämeentiellä, pysytteli vanhempien kauppiamiesten joukossa ja puheli toimeliaasti

— Syömävilja on lopussa, suolat lopussa. Ja puodissa

pitäisi vielä olla kankaita, sekä silkkisiä että liinaisia ja villaisia, puhumattakaan moninaisista viineistä ja viinaksista. Pitää olla kahvia, teelehtiä, etelän hedelmiä hyvänhajuisia öljyjä ja ryytejä. Viime torstaina möin viimeiset teelehdet.

Kuului hiljainen huokaus:

— Viimeiset teelehdet — mon Dieu!

Kaikki tunsivat Kustaa Wetterin ärsyttävän äänen. Streng ajatteli itsekseen, että mies on mahtanut tulla hulluksi. Koko kaupungin hän hankkii vihamiehekseen kaikki häh suututtaa. Strengiäkin jo alkoi suututtaa. Kuitenkaan eivät porvarit nyt puuttuneet häneen. He olivat yhtyneet rypääseen ja puhuivat kirkonkelloista, joiden alasottaminen oli suunniteltu tapahtuvaksi raatimies Goviniuksen johdolla. Kaupungin karja oli paimentorvilla kutsuttava Suurkadun päähän, niinkuin muutenkin kesän aikana, ja sitten ajettava Espoota kohden, niin etäälle kuin suinkin. Heikoimmat eläimet, jotka eivät huonon talvirehun jäljestä pysyneet jaloillaan, oli pakko jättää kaupunkiin. Kaupppamiehet olivat jo osittain kuljettaneet pois arvokkaimmat tavaransa. Govinius kuului äskettäin toimittaneen Turkuun hopeansa ja rouvan korut.

Jään pinta huokui lukemattomin pienen pienin kitaukoin helottavaa korkeutta kohden, ja auringon uuvutettava lämpö uskotteli rauhallisen toukoajan voitokkaasti tekevän tuloaan, samoin kuin myös sen toimeliaan uurastuksen, johon kaupunkilaiset esivallan määräystä noudattaen olivat ryhtyneet. Lukuisat tiilitehtaat odottivat vain saven sulamista. Krouveja oli avattu niin monta kuin nykyinen tilapäisen suuri asukasmäärä terveydekseen ja virkistyksekseen saattoi tarvita. Omalla laivatelakalla oli valmistumaisillaan uusi Spanjankävijä, jonka nimestä koko talven oli neuvoteltu ja riideltä. Kaupunkilaisten pellot ja kapanalat olivat miltei jo paljastuneet vastaanottaakseen kaikkia niitä tupakan, pellavan ja kaaliksien siemeniä, mitä oli kerätty kotimaasta ja odotettiin ulkomailta. Puhuttiin edelleen maaomenasta, jonka nimi oli patateos ja jonka Asikkalan kappeliseurakunnan kirkkoherra vakuutti olevan nauristakin paremman ja tekevän lopun kauheista nälkävuosista, jahka se pääsisi Suomen emäntien mieli-

suosioon. Maaomenan siementä ei kuitenkaan ollut, eikä haluakaan viljellä tätä outoa kasvia. Sen sijaan olivat monet maanomistajat Hämeen ja Uudenmaan läänissä hankkineet niitä hienovillaisia rasvahäntäisiä lampaita, joita Ruhan kartanon kapteeni aina Spanjasta asti oli tuottanut. Sanalla sanoen Helsinki nyt Susisaarten linnanrakennustöiden suojassa kihisi asujainten paljoutta ja työnteon moninaisuutta, kunhan vain rauhanaikaa riittäisi.

Kukaties vihollinen ei ollut tulossakaan. Olihan tässä odotettu vuosikaupalla eikä venäläisiä kuulunut.

Samassa alkoi jostakin jäältä kuulua pientä, outoa ulinaa, ikäänkuin joku hirsikuorman alle hautautunut elävä olento olisi vaikeroinut.

Ja yhteen kyytiin päästettiin naisten piiristä liikkeelle uusi asia, jota pohdittiin päät yhdessä. Tellqvist poimi huhun kauppamiesten tyttärien huulilta ja toi miesten puolelle.

Sellainen siellä kävi huhu, että Keppi-Saara viime yönä oli nähnyt unen, jonka täytyi tietää jotain. Oli ollut kymmenen sutta, ne olivat istuneet jäällä kuin koirat, tällä puolen Susisaaria, katsoneet kaupunkiin päin ja ulvoneet kuin koirat.

Ne eivät liikahtaneet, ainoastaan katsoivat Helsinkiin päin ja ulvoivat.

Kasvot valkoisina katselivat kaupungin asukkaat uuden ennustuksen johdosta jäälle. Hiljainen ulina jatkui jatkumistaan.

— Sudet! kuiskasi joku naisten parvessa.

— Jäät! sanoi raatimies Burtz.

— Maailman loppu! kuului Wetterin tumma ääni.

Nyt astuivat Burtz ja Bock Wetterin luo, nyhjäisivät häntä hihasta, joka oli pehmeää tukholmalaista verkkaa, ja Burtz, raatimies, puhui:

— Täällä sinä huudat kuin susivouti. Mutta mitä tulee kemneroikeuden pöytäkirjoista, herra varasih-teeri? Hst, jumaliste, tuleeko niistä mitään?

Kustaa Wetterin ärtymys oli suuttuneiden arvoher-rojen edessä kadonnut ja hän teki pahinta, mitä heille nyt saattoi tehdä: hän hymyili olkapäitään kohauttaen.

— Saa nähdä nyt.

— Sinä äksyilet sitä, että lähetin Sederholmin tästä

matkaan — enkö minä, piru vie, saisi oikaista renkiäni? sanoi Bock. — Sinä ole virnistellyt koko päivän — onko se meidän syymme, että Tukholma sylkee sinut takaisin Pohjanlahden yli? Varo, ettei Helsinki tee samoin.

Ja Burtz jatkoi:

— Me otimme sinut kirjuriksi kunnianarvoisen varapormestariimme suosituksesta, tahtomatta kantaa vihaa vanhoista ylitsekäymisistäsi. Mutta mitä tekee sihteerillä, joka ei näytä istunnossa naamaansakaan? Hst, jumaliste!

Streng oli heti siinä selittämässä, että tässä jokainen väsyä ja tuskastuu, kun ei järjestystä synny eikä tietoonsa saa, onko vihollinen tulossa vai eikö. Hänhän ei voinut kieltää tosiasiaa, ettei Kustaa Wetter ollut kolmeen kuukauteen tuonut istuntoon puhtaaksi kirjoitettuja pöytäkirjoja, ja kaksi kertaa hän, Wetter, itse oli jäänyt istuntoon tulematta ja mitään syytä ilmoittamatta. Se oli, koira nähköön, epäjärjestystä, jota ei saanut sallia missään järjestetyssä yhteiskunnassa. Mutta siihen nähden, että Abraham Wetterin, Kustaan isän, ansiot olivat niin suuret ja...

Vanha Lorentz Streng puolusti väsymättömästi kunnipoikaansa.

Kun tämä Kaasa-vuori oli alueeltaan laaja ja vartio-rovio vielä jakoi sen kahtia, niin oli siellä tilaa keskustella niin yhdestä kuin toisestakin asiasta. Tellqvist vakuutti vallasnaisille, että Keppi-Saara vielä kerran kiikkuu hirsipuussa. Kuka hyvänsä toinen olisi jo kuollut sellaisessa vankeudessa kuin Stockhusin syvin kellari on tulvan aikaan, mutta ei tämä noita. Mikä on pitänyt tätä kahdeksankymmenvuotiaista akkaa elossa, jollei noituus? Millä voimalla hän on parantanut Sorsan mädäntyneen käsivarren, jollei noituudella? Ja nyt hän ennustusten ja tunnustähtien avulla pyrkii selittämään tulevia asioita. Hirsipuuhun sellainen täytyy viedä.

Oi, kuinka nuori Wendelia oli itkenyt! Ei hän ollut mitään pahaa tarkoittanut ja nyt oli Sederholm hänen tähtensä saanut kärsiä. Hän oli aina ostanut Bockin puodista, kun puotipalvelijalla oli niin kaunis kihara tukka ja kun hän antoi sokerileipiä kaupanpäälliseksi. Oi, kuinka tämä oli kauheaa!

Mutta voi hirvittävää! Nyt astuu vuorelle kapteeni

Tersmeden, pisin ja hupaisin Susisaarten herroista, hän joka tanssittaa uuvuksiin sekä tyttäret että heidän äitinsä, hän joka juo pöydän alle Tukholmankin herrat! Nyt hän näkee onnettoman pienen Wendelian itkettynein silmin.

Tyttö piiloutui toisten tyttöjen taakse, ja nämä asettuivat odottavaan rintamaan, huonosti kätkien silmiensä hehkun ja halunsa miellyttää kapteenia, joka oli liian pitkä eikä kauniskaan ja jolla oli Tukholmassa kihlattu morsian, mutta joka oli kaupungin assemblee-iltoihin tuonut tuhat ihanaa yllätystä, aivan uuden vauhdin, ja josta kaikkien kuitenkin täytyi pitää.

Tytöt eivät erehtyneet: heidän kulmalleen kapteeni suuntasi askeleensa, ohitse kunniaa tekevien laivamiesten ja kumarteleavan köyhänkansan. Kaikki saivat häneltä iloisen hymyn, ja kun hän oli kaksi päätä pitempi kaikkia muita, niin hänen kasvonsa vapaasti loistivat sekä siihen ryhmään, missä vallasnaiset kuiskuttelivat, että siihen, missä porvarit Gustaf Wetterin ympärillä torailivat, ja sinne, missä merimiehet ja kalastajat seisovivat kalalokkeja tarkastellen.

Tällainen joukko lokkeja: olihan selvää, ettei avovesi ollut kaukana.

Mutta se ei ollut kenellekään selvää, että kapteeni Tersmeden näin naurussa suin saapui tänne vuorelle, missä kaupunkilaiset huolestuneina koettivat arvaella, oliko tämän hauraan jääpeitteen takana jo koko vihollisen laivasto valmiina lyömään tuhkaksi kaikki, mitä heillä oli, vai vieläkö kaupungille suotiin kalliita rauhan päiviä.

Sellaisiahan ne yleensäkin olivat, Susisaarten herrat: niin elivät kuin ei sodanvaaraa olisi ollutkaan! Pitkä kapteeni suuntasi askeleensa tyttöjä kohden, mutta hänen silmänsä puhuivat vallasrouville. Ne tuntuivat sanovan: te armollisimmat, sallikaa hetkinen »harceleerata» — kapteeni lausui ranskalaisen sanan ruotsalaisittain, joten se kuului hänen suussaan »hasleerata» ja tiesi »laskea leikkiä» — tyttölasten kanssa, mutta teitähän, te armollisimmat, ihailuni ja kunnioitukseni kuitenkin etsii ja tarkoittaa.

— Kaikkein kauneimmat neitokset, sanoi hän salaperäisesti kuin joulu-ukko, ja kun tyttöjen päät kohosivat

ikäänkuin tornin huippuun katsomaan, hän jatkoi: - toukokuussa, toukokuussa se tapahtuu! Kaupunki on päättänyt pystyttää kunniaportteja, mutta sen kaikkein kauneimmat seppeleet muodostaa sen neitojen parvi sijoitettuna pitkin juhlahuoneen seiniä.

Tyttöjen piiristä kuului pidätettyinä huudahduksina:

— E i h ä n kuitenkaan tule!

— Sota tulee!

— Emme kuitenkaan pääse mukaan!

— Kun emme ole aatelisia!

Kapteeni nosti oikean kätensä pitkän etusormen:

— Tällä kertaa hän tulee! Sotaa ei tule. Keisarinna vain leikittelee. Nyt menen puhumaan teidän äitienne kanssa puvuistanne. Tulette mukaan juhlassembleehen raatihuoneelle.

Hyvin kasvatetut tyttöset tukahduttivat ilonilmauksensa ja ainoastaan puristelivat toistensa käsiä, malttamattomasti tömistäen jalkojaan sulavalla maalla.

Kapteeni oli sanonut, ettei tule sotaa!

Ja että kuningas tulee!

Tingelund, apteekkari, laski nyt vuorostaan kalalokkien lukua. Hän pääsi viiteenkolmatta. Avoveden täytyi olla aivan likellä. Mitä, ja eikö täällä ollut sääskiäkin? Ne sellaiset tietävät paljon asioita, jotka ihmisiltä ovat salatut. Niin, epäilemättä nuo lokit voisivat ilmoittaa, onko kaleereja tulossa, jos vain ihmiset ymmärtäisivät niiden kielen.

Naurettiin, ajettiin takaa sääskeä, katseltiin karpäsiä, jotka eivät vielä jaksaneet kohota lämpöisestä kalliosta. Kuului sulaneen jään pisaroittaista helähtelyä, aivan kuin joku olisi hiljaa ja lakkaamatta koskettanut yhtä ainoaa harpunkieltä. Mutta alempana soitettiin harpun täydeltä. Siellä pauhasi, helskyi ja solisi se kevätkoski, joka pääasiassa oli antanut veden Ruutanalammelle. Lampea ei enää ollut, ja vesi hajosi pitkin kalliota.

»Helsingin vaakunan» matruusit näkivät nyt jotain, jota eivät muut nähneet: sumun nousevan.

Eihän. Kun taivas oli ihan kirkkaana!

He naurahtivat, vanuttivat leuoissaan tupakkamällejä ja lähtivät astelemaan Weckströmin kapakkaa kohden, missä heidän oli tapana pelata ja ryypätä. Jos sattui rouva käymään huoneen läpi, niin hän saattoi antaa

velaksi, näin tällaisena aikana, kun ei aina vielä ollut rahaa. Ei silti, ettei niitä olisi maksettu.

Pitkä kapteeni huusi heidän peräänsä kysyen, milloin he lupaavat avovettä.

Ja miehet sanoivat viikon menevän, ennenkuin pääsee saarille.

Rouva Burtz, joka oli tunnettu helläsydämiseksi, kysyi nyt levottomana, oliko Susisaarille varattu tarpeeksi ruokaa ja juomaa niille raukoille, jotka olivat jäiden vankeina. Hänelle vakuutettiin joka taholta, että kruunu on varannut muonaa yllin kyllin ja että traktööri piti huolen juomista.

Täällä oli muutamia Susisaarten naisia, jotka eivät enää eilisiltana olleet uskaltaneet lähteä kotiin. Kerrottiin, että vääpelin tytär Marie Qvick oli yli heikon jään tullut hakemaan äidilleen lääkkeitä Tingelundilta ja nyt itki, kun ei päässytäkään takaisin.

Tyttöraukka — mikä tauti äidissä oli?

Rintatautia kaiketi se oli, hän kävi aina näin jäiden lähdön aikaan heikoksi, mutta parani myöhemmin.

— Ah, huudahti Tersmeden, — hyvin kaunis tyttö ja hänellä on tapojakin. Ja laulelee kuin lintu! Mutta, hyvät pikipöksyt, huudahti hän samassa merimiesten perään, — voitteko sanoa jäänlähdön päivän? Kunnan pikipöksy aina tietää päivän.

»Helsingin vaakunan» puosu kääntyi ympäri, kiersi mällin toiseen poskeensa, sylkäisi ja sanoi:

— Kluuvi luo nahkansa huhtikuun kahdeksantena tai yhdeksäntenä kolmatta päivänä ja Kaupunginlahti toukokuun toisena tai kolmantena. Se on taksa, jollei Tuotuolla-ylhäällä toisin määrää.

Pitkä kapteeni, kultainen nuuskarasia kädessä ja selvästi pikkuisen juovuksissa, hymyili suunsa niin kauas korviin päin kuin taisi, kurkotti päätään yli joukon ja nyökkäsi miehille. Samalla hän ojensi nuuskarasian pormestarille. Vanha Streng oli kapteenin rinnalla kuin kääpiö, joka tavoittaa tarjottua armopalaa.

— On, on se hänen majesteettinsa kaikkeinarmollisin lahja, vastasi Tersmeden kysymykseen, jonka apteek-kari Tingelund nyt teki. — Satuin tulemaan hänen luokseen juuri, kun hän valmisti ikivanhojen seraphimi- ja miekkatähdistön ritarikuntien uusimista maassa.

»Mikään ei ole luonnollisempaa kuin että ansiot palkitaan loistavin merkein», suvaitsi kaikkeinarmollisin herra lausua. Tästä kuninkaansanasta hyödyimme kaikki! Meillä kaikilla on tilaisuus ansioitua. Sensijaan herran ajatus lasten osuudesta isiensä ansioihin on kielteinen. Mutta enimmäkseenhän etevillä isillä onkin heikkoja lapsia. Hehehhee.

Nuuskarasia kierteli miehestä mieheen. Kun se tuli Haneenin, provianttimestarin, käsiin, otti hän osuutensa karkein, punaisin hyppysin, kumarteli ja sanoi, että kyllä tuntuu, ettei nuuska ole jauhettu Kluuvin nuuskamylyssä.

— Niin kyllä, sanoi hän sitten, — meillä kaikilla on tilaisuutta ansioitua!

Porvarien punnitessa kapteenin kultaista rasiaa kämmenellään sekä arvaillessa, paljonko se painaisi ja mitä se on maksanut, kapteeni itse jo, kättä suudellen, tervehti Helsingin vallasnaisia. He olivat iloisia näin suuresta kohteliaisuudesta, jommoista he aatelittomina saivat kokea ainoastaan, kun kapteeni oli hiukkasen höyryssä. Nyt hän tuli suoraan kenraalikuvernööriin päivällisiltä — pienet nätit päivälliset kahdeksaa henkeä varten ja kahdeksin ruokalajein ynnä monin, hyvin monin ruokaryypyin. Ei kaiketi missään maailmassa otettu niin monia ruokaryypyjä kuin täällä Suomessa, ja kreivitär von Rosenia huvitti joskus tarjota näin maantapojen mukaisesti.

— Keitä siellä oli? kysyttiin kiihkeästi. — Mitä te saitte?

Kapteeni luetteli Ehrensvärдин, Kuylenbäckin, itsensä, Clayhillsin, Goviniuksen, niin, ja sitten siellä oli pappi maalta, jostain kaukaa. Tämä pappi oli käskenyt seurakuntalaistensa tänä pyhänä lähteä naapurikirkkoon, Hollolaan, ja itse tässä kelissä saapunut tänne pyytämään, että hänen ylhäisyytensä ensi avovedellä toimitaisi näihin köyhiin maanääriin potateoshedelmaa, jonka erinomaisesta siunauksesta pappi oli vakuuttunut.

— Se on ollut Laurell, Asikkalan kappelista! päätelivät naiset yhdestä suusta. — Joku on väittänyt hänen saarnanneen, että taivaan valtakuntaan pääsee helpommin, jos syö tuota kauheata potateosmukulaa.

Kapteeni tunsii Hollannista hedelmän ja vakuutti sen

siellä olevan erikoisen suositun, vaikkei hän uskonutkaan sen edistävän pääsyä taivaaseen. Ehkäpä se kyliä menestyisi Suomen pohjoisessa ilmanalassa — sen hän papille oli sanonutkin, Mutta—eikö totta — eikö ollutkin kaunista, että kreivi kutsui tämän kaukaisten maanäärtien halvan papin omaan pöytänsä! No niin, oikeastaanhan hänellä, Susisaarten pitkällä kapteenilla, nyt oli kaupungin kauniille sukupuolelle tuotavana se tieto, että hän heti ensi avovedellä lähtee Tukholmaan ja on valmis palvelemaan heitä pienillä ostoksilla, mikäli he haluavat hänelle sellaisia uskoa, nyt kun odotetaan kaikkein korkeinta vierailua ja varmaan jokainen osaltaan tahtoo itselleen ja kauniille tyttärilleen antaa sen verhon, joka arvokkaasti tuo esiin jokaisen edut ja sullet, niin ruumiin kuin sielunkin puolesta. Hänen majesteettinsa, niinkuin tunnetaan, antaa arvoa naiskauneudelle— mikseikäs sitä hänelle tarjoaisi, kun sitä niin runsaasti on suotu tälle kaupungille täällä Susisaarten suuren linnoitustyön liepeillä!

Ja kapteeni hahmotteli isoilla valkoisilla käsillään, joita suuremmat ja pienemmät sormukset koristivat, pyöreitä kauneuden muotoja ja pitkulaisia kauneuden muotoja, mutta sellaisella havainnollisuudella, että katselijattaret tunsivat, milloin hän ajatteli Goviniaa, milloin Ebba Bockia, milloin Greta-Lisa Forteliaa, milloin rouva Burtzia, joka viimeksi mainittu seisoi aivan kapteenin edessä, punastuneena vastaanottaen mairittelevan kuvauksen, milloin Hedulla Weckströmiä. Tämän viimeksi mainitun piirsi kapteeni ilmaan siten, että niska oli pitkänkaareva ja povi korkea, mutta niskassa räiskyi tuuhea tukka, liiankin tuuhea. Ei ollut vaikeaa arvata, ketä kapteeni piti kauneimpana: kun hän oli kuvannut Weckströmin vaimon, vei hän sormikimppunsa huulilleen ja huiskautti ilmaan ihailevan maiskauksen. Ja tämän jälkeen hän ryhtyi puhumaan jaloista ruuista ja juomista, jommoisia edullisesti voi saada hänen tuottajansa kautta Södernillä, lihotetuista hanhista, fasaanilinnuista, ruotsalaisesta viinasta ja . . .

Yht'äkkiä hän katkaisi lauseensa: joku oli nauranut. Mitä naurua tuo tuollainen oli? Kuulosti siltä kuin olisi annettu korvapuusteja.

Streng nosti kätensä Kustaa Wetterin huulille, tarttui

hänen käsivarteensa ja alkoi merenpuolitse johdattaa häntä kaupunkia kohden.

— Tekeekö sinun mielesi tuhota minut, vanhan miehen? sanoi Strong vanhalla särkyneellä äänellään, jota ei enää saanut taipumaan kuiskaukseksi.

Wetter lakkasi nauramasta.

— Helsingin asukkaat seisovat kevätjään edessä kuin itse Pythian, ja tuo pitkä lörpöttelijä tulee puhumaan syötetyistä hanhista ja ruotsalaisesta viinasta! Piru nauraa ja minä pirun mukana.

— Lakkaa sinä vihdoinkin! Sanon sinulle: en vastaa sinusta enää. Kaikki puolustusvarastoni ovat tyhjentyneet. Syökset itsesi surman suuhun. Ja jollet minusta välittäisikään, niin onhan sinulla perhe.

Kustaa Wetter oli iskemäisillään keppinsä pitkulaiseen luuhun, jonka koirat olivat tänne kuljettaneet, mutta kun hän oli huomaavinaan sen olevan ihmisruumiista, pysähtyi hän. Pormestarinkin ajatukset suuntautuivat arkisiin virkatehtäviin:

— Täytyy saada hautausmaalle hiekkaa.

Wetter nauroi jälleen.

— Ehkei se aika ole varsin kaukana, jolloin sudet ja karhut hajoittavat meidänkin luumme, näin, kun Helsinkiin tulee kevät.

— Puhut jumalattomia.

— Uskooko arvon setäni sitten tosissaan, että keisarinna kaleereineen kääntyy takaisin rajalla, jos hänelle näytetään Agricolaa ja Jusleniusta?

Streng oli viime vuosina käynyt pieneksi ja kyyryselkäiseksi, mutta hänen silmissään oli entinen sini ja jotakin hänen äänensä entisestä voimasta tuntui, kun hän vastasi:

— Ne ovat kilpemme.

— Paperia! Ne ovat paperia!

Ja Wetter katseli syntymäkaupunkinsa sulavaa ulappaa, jonka yllä ensi lokit lentelivät, ja Kaasa-vuoren rinnettä, mikä nyt oli kohonnut täyteen parakkeja ja asumuksia, uusia vallituksia, savikirnuja, yksipyöräisiä rattaita, kuokkia, lapioita, porauspukkeja, rakennusainetaipuleja, sälöä ja sotkua, ja mikä peitti Helsingin Leijonain entiset leikkipaikat. Leijonain sihahteleva vihellys, kimakka ja kauas kantava, pyrki tunkeutumaan

hänen, Leijonain entisen päällikön, hampaitten lomitse, mutta hän muisti samassa sen ensimmäisen iskun, joka oli hänestä tehnyt raajarikon: kiellon, joka lähetettiin Tukholmasta estämään poikia, kun he tahtoivat vapauttaa vihollisesta Helsingin.

No niin, piru vie, he olivat lapsia ja kuvittelivat olevansa leijonia, mutta oli satutettu johonkin pyhään heissä, joka ei tahtonut parantua. Ja silloinkin oli keväät.

Täällä alhaalla henki maa ilmoille tuoksuja, joita ei tuonne ylös tuntenutkaan: kasvuun heräävän pajun, lepän, suopursun, nokkosen ja koiruohon — Kustaa Wetter tunsu nämä viidakot ajoilta, jolloin hän pienenä oli niissä ryöminyt ja käsillään pidellyt jokaista vihreää kortta. Suojaisista kallionrevelmistä soi nyt huuliharppu kilpaa lintujen laulun ja lirisevien ja kohisevien kevätesien kanssa. Näkyi miehen leveä niska ja tytön valkoinen liina. Parakkien ja hirsikasojen seasta kuului rakastavaisten ja juopuneitten laulua. Tässä hehkui jo auringonkeltaisia voikukkia, ihkasen avautuneina, aivan kuin entisaikaan. Kiiltäviä mustia karpäsiä surisi parvittain. Parakkien lomitse pujotteli tyttöjä ja sotamiehiä.

Lapsuudenajan leikkikalliot yrittivät jo tehdä Kustaa Wetterin surulliseksi, mutta Helsingin vanhan raatimiehen peräti käytännöllinen suhtautuminen kevään ilmiöihin herätti hänet tunteellisista mielialoista.

— Hm, murahdi Streng todetessaan, että nuo leveät hartiat olivat Weckstromin rengin ja tuo valkoinen liina Burtzin vasta pois ajetun piian. Kaupungin ensimmäisenä viranomaisena tuntien edesvastuun kaikesta, mitä täällä tapahtui, Streng pani merkille, että nuorukainen Kuhlberg, joka oli päässyt jonkinlaiseen kirjantähtäjän virkaan linnoitustoimessa, istui pelaamassa korttia kaupungin uuden raatimiehen, Hasselgrenin, kanssa, itsensä tämän raatimiehen asunnon portailla. He lauloivat pelatessaan, ja koira makasi heidän edessään rentona kuin kuollut.

Sitä kiukun tuntoa, minkä Kuhlberg vanhassa Strengissä herätti, ei kukaan toinen pystynyt herättämään. Eikö ollutkin tämä nulkki huutokaupasta ostanut hänen kirjojaan, rovon hinnasta, muka opintojaan var-

ten, hänen rakkainta omaisuuttaan ja muistojaan parhaimmista päiviltä! Vakka oli kantensa löytänyt: Has-selgren, keisarikunnan lahjusten päälevittäjä, oli ottanut hänet omakseen, niinkuin pahalainen ottaa syntisen sielun.

Punainen pahalainen ja keltatukka syntinen sielu! lausui pormestari itseksensä ja hänen sappensa paisui kun hän ajatteli, miten monta tuollaista juoppoa tänne oli meren poikki lähetetty, vaikka omasta maasta ei puuttunut kunnollisia virkamiehiä.

Yht'äkkiä hänen mieleensä johtui, etteihän vain Kustaa, tämä hänen vanhan ystävänsä Abrahamin poika, joutuisi noiden kelvottomien ansoihin! Sillä Kustaa Wetter on myrtyneellä mielellä eikä hänellä ole rahaa, ja he kulkevat ympäri kuin kiljuvat jalopeurat etsien saalista.

Streng häpesi halpamaista ajatustaan, sillä hän oli hetkisen mitannut ylpeää nuorta ystäväänsä oman heikon itsensä mitalla. Vastaiseksi oli hän, Streng, kantanut köyhyytensä, ottamatta venäläistä kultaa, jolla oli tahdottu ostaa hänenkin sieluaan. Hänen puhdas köyhyytensä olikin siitä lähtien hänen kunniansa ja ainoa omaisuutensa.

He astelivat tannerta, jolla tuoreet sahajauhot ja honganlastut kirpeästi hajasivat mahlajaita. Kustaa Wetterin mieleen oli johtunut, että hänpä lähtee etsimään loukattua Janne Sederholmia ja tekee hänelle tarjouksen: ottaa hänet puotiinsa ja antaa hänelle kuukausipalkan niinkuin virkamiehelle, jotta Janne ja kauris pieni Wendelia pääsevät naimisiin. Jannelle kannattaa maksaa, hän tekee Wetterin puodin kaupungin ensimmäiseksi! Ja tämä ajatus virkisti ärtynyttä Kustaa Wetteria niin, että hän olisi tahtonut kiiruhtaa kulkuaan ennättääkseen pikemmin kaupunkiin. Hänestä tuntui siltä, kuin Janne Sederholmia olisi etsittävä Bockin tallinparvelta, missä hänen kesäisin oli tapana nukkua heinissä.

Mutta mitä ihmettä ranta-aittojen luona nyt huudettiin? Oliko joku pudonnut jäihin? Vedettiinkö esiin venettä? Ihmiset juoksivat.

Vanha Strengkin alkoi juosta. Hän tiesi, että pormestarin sana silloin painaa jotakin, kun muut ovat neu-

vottomia. Hän kuuli kapteeni Kuylenbäckin telakalta huutavan perässään, ettei siellä mitään ole: helsinkiläiset juoksevat niin pian kuin kalalokki asettuu jäälle, peläten että se uppoaa!

Susisaarten herrat tarkastelivat par'aikaa Clayhillsin ja Goviniuksen kanssa kaupunkilaisten uutta suurta Spanjankävijää, jonka toivoivat juhannukseksi voitavan päästää telakalta. Se oli 114 jalkaa pitkä, laskettuna välikannesta Vantaihin, sekä $26 \frac{1}{3}$ jalkaa leveä, palkkien väli 14 jalkaa, siis (kantavuudeltaan 220 raskasta painoa.

Niinhyvin raatimiehet kuin linnanrakentajat olivat nousseet itse laivan runkoon, joka solakkana, pihkaa ja mahlajaa tuoksuen, samalla menonhaluisena ja neitseellisen kainona odotti hetkeään. Kelpasi tätä laivaa näyttää. Clayhillsin silmiin tuli hellyyttä ja ääni vapisi, kun hän kuvasi vaikeuksia, mitä omistajilla oli ollut, ennenkuin näin pitkälle oli päästy, ja Govinius hymyili maailmanmiehen pientä pidättyväistä hymyä esittäessään puutyön erinomaista laatua yksityiskohtia myöten.

Ehrensvärd mittasi selvästi hyvillä mielin katseillaan rungon sorjia varmoja linjoja. Hänen pienet lujat käntensä liikkuiivat hyväellen pitkin puun jaloa pintaa, joka huokui auringon lämpöä.

— Olemme kaiken talvea keskustelleet nimestä, sanoi Govinius, luottavasti ottaen rakentajaeverstin asiantuntijaksi.

— Ja riidelleetkin! lisäsi Clayhills naurahtaen.

— Niin, tietysti. Mitä nimeä eversti suosittelisi?

Ehrensvärd näytti kuuntelevan. Odottiko hän avomeren antavan kuulla äänensä? Vai odottiko hän neuvoa itse laivan kauniiden salaperäisten sisäosien uumenista. Yht'äkkiä hän nosti päänsä:

— Suomenmaa, sanoi hän. — Suomenmaa, mikä olisi luonnollisempaa. Eikö olekin tämä puhdas menonhaluinen uusi merenkyntäjä kuin itse tämä maa, lähtemäisillään voittoretkille.

Gustaf Wetter seisoi alhaalla laivan rungon vieressä. Tekikö tuo mies veristä pilkkaa? Wetter astui sillalle, joka johti ylös rakennuspaikalle. Kun raatimiehet

hämmästyneinä ja ottamatta ehdotusta toden kannalta keskenään naurahtelivat, sanoi Ehrensvärd uudelleen:

— Minä panisin »Suomenmaa». Mutta jollei herroja miellytä, niin ottakaa Helsingin kauneimman naisen nimi. Täällähän on sellainen hyvin kaunis Hedvig Ulrika, joka haaveilee kaupunkiin taivastatavoittelevaa katedraalia.

Tämä oli jo selvää leikkiä. Raatimiehet nauroivat ja Susisaarten herrat nauroivat. Govinius huomautti, ettei kukaan ulkomailla tietäisi mikä on Suomenmaa, eikä hän sitä tietänyt moni täällä Helsingissäkään. Ei, he olivat ajatelleet, että ehkä olisi soveliasta muistaa kreivi von Rosenia, joka nyt oli maan korkein viranomainen.

— Niin, mutta hänhän on täällä vain tilapäisesti. Tämä laiva kyllä purjehtii kauemmin, jollei onnettomuutta tule. Ehkä sopisi: Isänmaa. Sillä isänmaa elää uutta vaihetta: kevään aikaa. Ja kaikki riippuu lopultakin siitä, miten uskollisesti sitä palvelemme.

Hm.

— Jollei olisi, puuttui puheeseen Govinius, — ennestään »Helsingforsia», niin siinähan olisi nimi.

Ehrensvärd hymyili ja katsoi merelle. Hänen silmänsä olivat hyvin siniset, ja kun hän kääntyi, sattuiivat ne Gustaf Wetteriin, joka mielenkuohuaan hilliten koetti päästä selville siitä mitä rakentajaeversti tarkoitti ehdottaessaan laivan nimeksi »Suomenmaa» tai »Hedvig Ulrika». Halveksiko hän niin pohjattomasti metsäläisten kieltä ja halveksiko hän niin Suthoffvainajan tytärtä, että hän täällä, pyhäpäivänä ja näin monen läsnäollessa pilkaten lausui näitä nimiä?

Wetter muisti jossakin kaukana elämässään tilaisuuden, jolloin oli ottanut liejua maasta ja paiskannut pilkkaajien kasvoille. Nyt hän koetti tunkea Ehrensvärdin ajatusten perille. Pilkkaa ei voinut löytää hänen silmistään. Hän oli lisäksi maininnut »Isänmaan kevään» — kylläpä oli kevättä tämä! Kuiva nauru, sama, jota pormestari Wetter-vainajan poika nykyisin useasti nauroi, repi jo hänen kurkkuaan, ja hän odotti hetkeä, jolloin voisi antaa everstin kuulla vastauksen ehdotuksiinsa.

Streng näki kuumaverisen nuoren ystävänsä mielenpurkauksen taasen olevan tulossa ja kiroili kaikessa nil-

jaisuudessa joutumistaan tämänlaisen lapsen kummiksi, jota piti vartioida vanhanakin. Mutta jotain tapahtui ranta-aittojen luona, hänen nenänsä erotti sen, tottunut kun oli läpi neljänkymmenen vuoden tunnustelemaan kaikkia kaupungin käryjä ja hajuja.

Ehrensvärd siirsi kaukoputken hihnaa mukavampaan asentoon olkapäällään, ikäänkuin se olisi painanut, koputti mittakepillään laivan kylkeä ja kallisti päänsä kuunnellakseen:

— Soi. Kauniisti soi. Isänmaan ääni soi tällaisessa hongassa, jonka elämä on uhrattu . . .

Govinius naurahteli ja katsoi Thunbergiin, Thunberg, »Helsingin kirves», arvasi mitä oli tulossa, sillä hän oli kaiken aikaa saanut taistella porvarien kanssa puista ja metsistä

— Ennätimme sentään joitakin puita pelastaa, ennenkuin tämä mies tuli tekemään hävitystyötään.

Thunberg nauroi sovinnollista talonpoikaista nauruaan ja selitti tekevänsä pelastustyötä eikä suinkaan hävitystä. Raatimies Clayhills yhtyi Goviniukseen: jollei tuo Thunberg olisi ollut niin mukava mies, niin kukaties hän olisi kaikessa hiljaisuudessa joutunut kaulastaan riippumaan johonkin Latokartanon honganoksaan!

— Hehheh, pani Thunberg, — olisi ollut sääli oksaa, sillä tuskinpa mikään oksa olisi kantanut minun ruhoani.

— Olette viisaasti hakannut pois kaikki sellaiset puut. Yhtään ei enää löydy, saatte turvassa jatkaa hävitystänne!

— Pahemmin olette hakannut kuin tsaari Pietari, se olkoon kerrankin sanottu.

Thunberg antoi tulla. Hyväntahtoinen hymy ei väistynyt hänen kasvoiltaan ja porvarien kiukku sattui, hänen leveihin hartioihinsa kuin luodit "santasäkkeihin.

— Sen saamme, eversti, siitä että tulemme tätä kurjaa kaupunkia tekemään puolustuskykyiseksi.

Gustaf Wetterin kasvot olivat liidunvalkoiset, kun hän nyt alhaalta puhui:

— Tulette liian myöhään! Te puhutte keväästä, isänmaan keväästä: vihollisen kaleerit ovat meidän keväämme ja muuttolintumme.

Kuylenbäck nosti nopeasti päänsä yli laivan laidan,

katseli puhujaa tunnustellakseen, kuka hän oli ja miten häntä oli kohdeltava.

— Mahdollista, hyvä herra, mutta niinpä pidämmekin nyt kiirettä valmistaksemme tulijoille lämpimän vastaanoton.

Kuylenbäck tuli alas rungosta, katsahti Wetteriin kiukkuisesti ja kumartui kokoamaan syliinsä paalutuskeppejä, jotka äsken oli laskenut maahan. Nämä kepit olivat valkoisiksi maalatut ja varustetut punaisilla juovilla. Helsinkiläiset olivat kaiken talvea katselleet niitä, eikä suinkaan mielisuosioilla. Sillä ne viittasivat kursailematta tietä heidän huoneennurkkaustensa läpi, jos eversti oli suvainnut ne sillä tavalla asettaa, eikä niihin ollut lupa kajota, itse Törnman oli joutunut raastupaan, kun suutuksissaan oli paiskannut paalut pihastaan,

Streng, Wetterin kummi-isä, ei ollut kuulemassa, mitä hänen holhokkinsa nyt puhui. Hän oli kiiruhtanut ranta-aittoja kohden, ja Wetter sai puhua mielin määrin.

— Teette täällä turhaa työtä. Me emme usko teidän puolustukseenne. Turhaan ajatte mereen rahaa. Linnoituksesta tulee Venäjän keisarinna lelu. . . Me täällä olemme merkityt polttamalla. Meillä ei ole uskoa teihin. . . Ruotsi päästää surematta Suomen käsistään. . .

Everstin apulainen katseli pitkään puhujaa, kirosi kiittämättömät tuhmat helsinkiläiset ja läksi, paalut kainalossa, menemään.

Oliko eversti kuullut, mitä Wetter äsken sanoi? Tuskin. Hän selitti raatimiehille, että kun Tanskanlinna sijaitsee vastapäätä, Itämeren toisella rannalla, ja Suomenlinna Suomen veden pohjassa, niin tämän vuoro on olla Svean linna.

— Hehheh, pani Clayhills hiukkasen myrkyllisesti, — ne ovat molemmat valitettavasti joutuneet Venäjän linnoiksi, kunhan ei kävisi Svean linnan samaten.

— Tämä tulee hallitsemaan Itämerta, sanoi Thunberg, varovasti astuen alas korkeaa kiikkerää siltaa. — Se valloittaa takaisin sekä Tanskan linnan että Suomen linnan.

Helsinkiläisten raatimiesten kasvot eivät näyttäneet vakuuttuneilta. Kuitenkaan eivät he lausuneet ajatuksiaan julki, vaan kuuntelivat kunnioittaen everstiä, kun

tämä miltei raamatullisella lauseella jatkoi apulaisensa Thunbergin puhetta:

— Lujimmat linnathan eivät ole ihmiskäsin tehtyjä, vaan ne omistaa jokainen maa kansalaistensa sydämissä.

Keveästi astuessaan alas telineiltä Ehrensvärd pyyhki hikeä otsaltaan — niin lämmin oli siinä laivan rungossa ollut — ja sanoi iloisesti, sinisten silmien säteillä:

— Pankaa tämän laivan nimeksi: »Helsingin Kevät». Silloin siitä tulee koko tämän ajan monumentti.

Hänen uskonsa oli niin tartuttava, että molemmat vanhat raatimiehet yhtäkkiä katsoivat tämän nimen varsin asiaankuuluvaksi ja myönnellen toistelivat sitä. Helsingin kevät, Helsingin kevät — olihan se kaunista ja olihan nyt kevät ja kevätpuoleen se toivottavasti saataisiin telakaltakin.

Ehrensvärd jatkoi, yhä lämmenneenä vanhojen herrojen ystävällisyydestä:

— On Helsingin kevät syvemmissäkin mielessä. Tämä pieni kaupunki-parka, jonka vihollinen on polttanut toistakymmentä kertaa, ei koskaan ole päässyt loistossa sisartensa, Itämeren muiden tyttärien veroiseksi. Niinkuin Tuhkimo se on kitunut repaleissaan, hylättynä ja halveksittuna. Svean linnan rakennustyöt ovat saaneet aikaan tämän huimaavan nousun. Meri ottaa kerta kaikkiaan vihdoinkin hoitoonsa tyttärensä. Helsingin Kevät — tervehdin »Helsingin Kevättä». Jääkää hyvästi, hyvät herrat. Minulle oli ilo nähdä kaunis laivanne.

Susisaarten herrat menivät jo karttoineen, mittapuilleen, paaluineen. Mutta niin hän oli osannut puhua, tuo rakentajaeversti, etteivät helsinkiläiset olleet muistaneet tehdä vastaväitteitään. Hetken perästä oli lumous poissa ja everstin esittämä kaunis nimi pudonnut kuin kevyt perhonen: Clayhills ja Govinius katsoivat toisiinsa, pieni hävyn ja ivan häivä suupielissä.

— Sellainen herra, lausui Govinius hiljaa, — joka saa tynnyreittäin kultaa kruunulta, ei aina muista, että laivan nimenkin täytyy hyödyttää, koira vieköön. Me emme saa mitään kultaa, me, hehheh.

— »Kenraalikuvernööri von Rosen», sanoi Clayhills, — toinen on kaiku, toinen on maku! Mutta ajatteleeko tuollainen sinisilmäinen herra, hehheh, että kenraali-

kuvernöörin on pitäminen meidän puoliamme, kun osoitamme hänelle kunniaa, hehheh. »Helsingin Kevät» mitä hyötyä sellaisesta on! Ettei hän vain tehnyt meistä pilkkaa, eversti.

— Ei se pilkkaa ollut, mutta ne ovat niin toisenlaisia ihmiset, jotka nostavat palkan, ja ihmiset, joiden pitää elatus hyppysistään ottaa irti.

— Emme muistaneet sodastakaan kysyä.

— Emme muistaneet. Mutta mitäpä hän olisi tietänyt.

Kustaa Wetter pysyi yhäkin Susisaarten rakentajan sanojen lumoissa, Kaikki mitä hän oli sanonut, oli vastoin järjen ja kokemuksen opetuksia, mutta hänen silmiensä loisto ja hänen äänensä hunaja tuntuivat merkitsevän enemmän kuin kaikki katkerat kokemukset. Hänen mieleensä oli johtunut antaa helsinkiläisten uudelle suurelle laivalle nimi »Suomenmaa» tai »Hedvig Ulrika». Antoiko hän arvoa hylätyn kansan kielelle? Pitikö hän Hedullaa Helsingin kauneimpana naisena? Rakastiko hän ehkä häntä? Entä Hedulla? Oliko vanhan ikävän Weckströmin vaimo saattanut nähdä Susisaarten everstin sytyttämättä sydäntään?

Ranta-aittojen luona oli sattunut keväinen pieni tapaus. Muutamat Susisaarten naiset, jotka heikon jään pelosta eivät illalla eivätkä aamullakaan uskaltaneet lähteä kotiin, olivat yht'äkkiä päättäneet suksien varassa lähteä liikkeelle. Toisella oli kotona pieni lapsi, toisella sairas äiti, jolle hän oli lähtenyt hakemaan lääkkeitä. Ja kun nämä molemmat olivat päässeet kirkosta, olivat he ymmärtäneet, että päivän pyhässä tekstissä oli tarkoitettu nimenomaan heitä ja että Jumala lähettää enkelinsä heidän edellään. Olihan selvää, että lasten ja sairasten ystävä oli suojeleva heitä heikolla jäällä. Siellä kotona kahden kuukauden vanha lapsi itki äitiään ja hengenahdistusta kärsivä äiti tytärtään.

Naiset saivat hylkeenpyytäjältä Katajanokalla lainaksi sukset ja tämä auttoi heidät kauniisti kaupungin sillalta jääsohjoon. Nuori vääpelintytär, povellaan rohtopullo, oli keveämpi ja pääsi jo kappaleen matkaa onnellisesti eteenpäin. Sotamiehenvaimo oli kömpelömpi ja painavampi, ja vuoroin puhuen Jumalan ehkeleistä,

vuoroin omasta pienestä enkelilapsestaan, hän sauvojen avulla vipuili rantasohjossa.

Vääpelin tytär kääntyi ympäri ja huusi:

— Menkää takaisin, jollei teillä ole uskoa.

Tämä huuto kutsui ranta-aittojen solista esiin nuoria miehiä ja myöhemmin heidän tyttönsäkin. Huudettiin, juostiin, heiteltiin jäälle laudankappaleita ja vihdoin tuotiin venekin. Sotamiehen vaimo heittäytyi säikähdyksissään suksien varaan vatsalleen, vääpelin tytär hiihti uskonsa kannattamana jäätä, milloin tavaten askeltensa alla kovan jään, milloin joutuen veteen nilkkaa myöten, polvea myöten...

Pormestari saapui rantaan ja sotamiehen vaimo saatiin läpimärkänä, itkevänä ja vaikeroivana maihin.

— Jumalaa uhmaat, sanoi Streng kovuudella, johon vanhan kunnan miehen tuskin olisi uskonut pystyvän. — Lähdetään meille, komensi hän samassa, mielessään miettien mistä saisi kuivia vaatteita vaimon ylle.

Vääpelin tytär oli ennättänyt sille kohdalle jäätä, jonka rannalla Susisaarten herrat par'aikaa tekivät mittauksiaan. Eversti saattoi kaukoputkellaan nähdä tytön ikäänkuin hän olisi ollut täällä vieressä.

— Tuollaista ei tarvitse sääliäkään, sanoi Kuylenbeck, lyödessään paalua maahan. — Jolla nyt on kiire jäälle, se menköön.

— Se on Qvickin tyttö, sanoi eversti, — huuda sinä hänelle, siellähän on halkeama jäässä!

Kuylenbeck huusi, kädet torvena suun edessä:

— Tule heti takaisin! Eversti käskee. E-vers-ti käskee!

Hetkisen tuntui tyttö epäröivän. Ehrensvärd näki hänen kuumenneet kiihtyvät kasvonsa, joilta hän työnsi syrjään hiussuortuvia. Märät hameenhelmat takerutuivat säärtien ympärille, estäen liikuntaa ja tuoden näkyviin lapselliset jäsenet. Eversti päästi käsistään kaukoputken ja huusi nyt itse:

— E-vers-ti käs-kee!

Silloin tyttö kääntyi päin, ohjasi vaivalloisesti sukسياan suuntiin, jotka herrat rannalta osoittivat, ja pääsi kuin pääsikin suuren irtonaisten jääkappaleen päälle, mutta siitä eteenpäin näytti olevan avovettä. Jääkappaleella seisoivat nyt häveten ja neuvottomana. Aurin-

ko oli paahtanut hänet kuparinruskeaksi, suuret tummat silmät välähtelivät luomien alta auki, mutta tuskin mitään erottaen, sillä keväisen jään kilo oli sokaisnut hänet. Ponnistaen silmiään näkemään, miten kaukana ranta oli, hän näytti varustautuvan uimaan maihin. Hän iski suksisauvat jäähän, kokosi tummat valtoimet hiuksensa, jotka tuntuivat räiskyvän ja ritisevän ja kiersi niitä solmulle niskaan. Rannalta huudettiin. Tyttö kuunteli ja erotti jo ihmisetkin.

— Odota — älä liiku.

— Vene tulee heti.

— Älä pelkää.

Se oli eversti itse.

— Osaathan uida! huusi Kuylenbeck. — Reipas tyttö tulee tämän matkan uiden.

— Pysy paikallasi! komensi eversti. — Vene on heti täällä!

Mutta tyttö lienee huonosti kuullut, mitä hänelle sanottiin, hän tähtäsi vielä kerran päättäväisesti katseensa rantaan, varisti raskaat sukset jalastaan, polvistui ja laskeutui sinivihreältä jääkappaleelta veteen. Jääsirut helisivät hänen ympärillään kuin särkyneet lasinpalaset, iskien häntä leukaan, hartioihin, käsivarsiin. Vaatteet painoivat.

Herrat seisoivat jo jääsohjossa hekin, käsissä paalut, joita ojensivat tytölle.

— Joudu, Thunberg, huusi eversti, — tuo vene! Mars veteen, sanoi hän samassa Kuylenbeckille, — sinä käskit häntä uimaan.

He astuivat molemmat tyttöä vastaan, saivat kiinni hänen käsistään ja Kuylenbeck nosti hänet syliinsä. Tyttö vapisi niin, että hampaat tärisivät vastatusten. Leuka oli veressä. Kuylenbeck painoi häntä vastaansa enemmän kuin tarpeellisella ihmisystävällisyydellä. Tummien märkien hiusten varjossa, joista vesi valui suoraan hänen niskaansa, nuori kapteeni hengitti tuoksua tytön ihosta ja koko tuosta vavahtelevasta ruumiista, joka rentona nojasi häneen. Tytön puoliummistuneet silmät hehkuivat kuin hiilet ennen sammumistaan. Piru vie, lämmittäähän häntä täytyi!

Ja Kuylenbeck rutisti häntä koko voimallaan vastaan, suuteli hänen olkapäätänsä, kaulaansa, kaikkea

mikä oli huulten ulottuvilla, kunnes yht'äkkiä tunsi poskellaan korvapuustin ja toisenkin korvapuustin — ja pudotti kantamuksensa maahan, suuttuneena katsellen Thunbergiin.

Tyttö pääsi jaloilleen ja tavoitteli lääkepulloa, joka oli pudonnut. Keltainen hyvältä hajuava lääke imeytyi nopeasti jääkimpaleeseen. Lasisirpaleet eivät pysyneet tytön kohmettuneissa käsissä. Hän kiitti ja alkoi pyrkiä Kluuvin kannasta kohden, tavoittaakseen toverinsa.

— Thunberg, sanoi Ehrensvärd, — sinä ainoa viisas hullaantuneiden seurassa, toimita hänelle lämmintä ja katso, että hän saa Tingelundilta uutta lääkettä. Ottaisin hänet kotiini, jos rouvani olisi kotona. Mutta hän on Kuljussa veljensä luona, niinkuin tiedätte. Ja sinä, pikku Maija, olit ajattelematon, kun panit henkesi alttiiksi. Ajattele mikä suru olisi ollut vanhemmillesi, jos olisit uponnut. Kaikki olemme Jumalan kädessä, äitisi myöskin.

Ehrensvärd tarttui lujalla otteella tytön sinisen kylmään käteen, katsoi häneen, etsien hänen silmiään, ja työnsi hänet hartioista tavoittaen Thunbergin vierelle.

Kuylenbeck asteli äkäisenä ja roimasti, likomärkänä, paalukimppu sylissä Tersmedenin asuntoa kohden Kaasa-vuorten juurelle. Hänkin kuului niihin Susisaarten asukkaihin, jotka heikkojen jäiden tähden olivat jääneet Helsinkiin, ja Tersmeden oli antanut hänelle yösijan. Ehrensvärd, vettä valuvin vaattein hänkin, juoksi Kuylenbeckin kiinni.

— Kuulehan, sanoi hän, — häpeä vähän, tyttöhän on kovin nuori.

Kuylenbeck huitaisi kädellään ja purskahti nauruun.

— Merivettä nielin, sanoi hän —. Koko tyttö maistui merivedeltä. Hyi.

— Merivesi on maailman kauneinta vettä.

— Mutta ei parhaan makuista. Ota hänet vain minun puolestani.

Nyt vasta he huomasivat, että sumu mereltä nousi kuin jättiläisvuori untuvia, joita pöyhitään. Sumu nousi niin äkkiä, että he tuotapikaa olivat sumun märkien harsojen verkossa.

Yltympärillä soittivat, lirisivät, pauhasivat ja pisaroiivat sulaneille kiville ja sulaville iljangoille kevätvedet.

Vielä toinenkin odottamaton tapaus sattui tänä odotuksen sunnuntaina, jolloin Helsingin asukkaat tähyilivät merelle, arvatakseen vihollisen tarkoituksia.

Yli siltojen astui, köykäisenä ja laihana kuin kappale kuivunutta nahkaa, jonka tuuli puhaltaa pois, ihminen puettuna miehen vaatteisiin, mutta vailla kasvojen haivenia ja niskassa harmaa palmikko, ohut kuin nuora, joka on punottu routimista. Kapea uuma oli vyötetty tuohisella vanteella ja yli kasvojen sidottu riepu, joka esti nenää näkymästä ja jonka yläpuolella loistivat silmät, kärsimystä ja pyyteitä täynnä. Jalkarievuista pistivät esiin varpaat. Parvi kärpäsiä seurasi tätä pientä ihmistä, kiertäen hänen päätänsä ja ahdistuen häntä kasvoista. Sillalle päästyään hän pysähtyi katselemaan sulavaa Kluuvia, jonka rantojen pajupensaat vihreähtävinä ja täynnä valkeita untuvaisia nuppusia kuvastuivat taivaansiniseen veteen. Kirkonkellot, joiden äänen hän oli Vanhankaupungin luona jo voinut erottaa ja jotka olivat antaneet hänelle voimaa kävellä tämän viimeisen taipaleen, soivat jälleen.

Tämä oli hyvin tuttu tienoo. Tästä häntä oli viety silloin monta, monta vuotta sitten. Hän ei enää tietänyt vuosien lukua. Juuri tällä sillalla hän oli ponnistanut päästäkseen irti kasakan käsistä, mutta se oli hengittänyt häntä niskaan, puristanut rinnoista ja ajanut, niin että hevosen kaviot iskivät tulta. Tämä kaupunki ei ollut Hamina eikä Porvoo eikä Viipuri. Se oli Helsinki. Ja hän oli kerran leikkinytkin tuolla hevossaassa. Siellä asui Neitsyt Maaria, hän joka tahtoi lohduttaa niitä, jotka vietiin tuonne ylös vuorelle ja hirtettiin.

Pienen harmaan ihmisen mieleen palautui muisto muiston jälkeen. Mutta niille hänellä oli aikaa jälkeensä. Oli yksi tärkeä asia vietävä perille ennen kaikkea muuta. Kun väsymys kävi suureksi, meni muisti. Ajoittain ei hän enää saanut mieleensä, mitä hänen piti täällä sanoa.

Se oli tervehdys. Siltä vanhalta kellomestarilta. Ja hän toisti, niinkuin oli toistanut jo kahden — ainakin kahden kevään aikana:

»Gå till Suthoffs gård vid Kyrkogården. Säg åt fröken: hon skall vänta. Jag kommer.»

Pieni harmaa ihminen tunsu talon ja tunsu neidin.

Siitä talosta oli kasakka hänet temmannut satulaansa. Mutta oliko talo jäljellä ja elikö neiti? Vanhan kello-mestarin sanoja hän oli pureskellut kerjäläisleipää syödessään, imiessään ruohoja ja puunvarpuja ja juodessaan puista mahlajaa. Jollei olisi tietänyt, että neidin isä oli Helsingissä Läntisen Kirkkokadun talossa, niin olisi voinut luulla, että kellomestari oli neidin isä.

Mene Suthoffin taloon Kirkkomaan luo. Sano neidille, että hän odottaa. Minä tulen.

Tsaarinnan kaupungista hän oli saanut toiset terveiset. Ne hän itse oli kuullut ja ottanut vastaan ilmasta. Maaten polvillaan suuren kirkon kivillä muiden vaimojen seassa hän oli kuullut, kuinka suurten sotaherrojien palvelijat olivat puhuneet, että niin pian kuin tulee kevät ja meret aukenevat: tulee sotaa. Suuret herrat olivat kirkossa ja kuskit ja heitukat puhuivat ulkopuolella, että Suomessa ovat ihmiset pakanoita ja karvaisia niinkuin metsän eläimet ja tsaarina hävittää koko maan tulella. Mutta siihen oli yksi palvelija, joka ohjasi kolmea pienillä kelloilla ja kultaisilla suitsilla koristettua valkoista hevosta ja joka itse oli yltyleensä punaisissa vaatteissa ja turkiksissa, sanonut, että kaikki Suomen naiset ensin tuodaan kahleissa pyhälle Venäjän maalle ja myydään orjiksi baarineille ja ne synnyttävät sotaisen sukukunnan.

Sen tiesi tämä suomalainen nainen hyvin, miten käy suomalaisen naisen, kun hän joutuu kasakan satulaan!

Ja nyt hän oli kysynyt — mistä hän saikin sen rohkeuden? — niiltä suurilta palvelijoilta, tuleeko sitten sota Ruotsia vastaan, ja nämä olivat sanoneet, että vot, kun jää sulaa, lähtevät kaleerit liikkeelle, tuolla jo valmiina ovat Nevan suulla. Ja vielä oli kasakkain ryöstämä nainen kysynyt, minkätähden tulee sota, ja siihen olivat baarinien paksut kuskit sanoneet, että tsaarina rauhaa tahtoo ja että kaikki hyvin eläisivät, mutta Suomi myöskin rauhaa tahtoo ja yhtä tsaarinnan kanssa olla, mutta Suomessa istuu ruotsalainen, joka riitaa tahtoo ja tsaarina ei tahdo. Ja siksi tsaarinnan Suomi hävittää täytyy. Ennen ei tule rauhaa.

Suomi hävittää täytyy!

Pieni nääntynyt nainen oli tänne suuren tsaarin kaupunkiin asti kulkenut kysymättä öiden ja päivien lukua,

ja hänen perillelöytämisenä oli ollut niinkuin muuttolintujen. Mutta tämän jälkeen hän kulki yötä ja päivää. Eikä kukaan tehnyt hänelle pahaa, sillä jokainen säikähti häntä. Jokainen myös antoi hänelle leipää ja viinaa ja ristitsi silmänsä. Ja jos joku yritti lähettää hänet auttamatta luotaan, niin hän nosti rääsyä, jolla oli sitonut kasvonsa, ja heti hänelle viskattiin ropo ja pyydettiin menemään pois. Ihmettä oli, etteivät metsien pedotkaan huolineet hänestä. Häntä eivät pelottaneet koiratkaan, sillä ne ainoastaan vimmattuina saattoivat, mutta eivät käyneet kiinni. Hän oli jo vanhalla Ruotsin puolella, kun pappi tiellä tuli häntä vastaan ja nähtyään hänet vetäytyi loitomma ja sanoi suomen kielellä: ah ristinsisar, mitä on sinulle tapahtunut? Ja hän kumartui maahan, antoi suuta papin vaateen liepeeseen ja vastasi: kasakat! Mutta pappi riisui heti vaateen, heitti sen hänelle ja vielä rahaakin antoi.

Ja nyt hän oli Helsingissä, näki näillä silmillään vielä lehdettömien puiden ja pensaiden läpi Suon kaupungin osan kallistuvat turvekattoiset majat, punaisen kirkon tornin, kellotapulien ja korkean halkopinon koulutalon pihalla. Hänen teki suuresti mieli löytää kalliosta Edgrenin hevoshaan portilta Neitsyt Maarian jalanjälki, jonka luona hän tiesi emäntänsä, rikkaan kauppias Suthoffin rouvan aina käyvän — kukaties hänen entinen hyvä emäntänsä näin pyhäpäivänä olisikin siellä! Mutta ei näkynyt ketään. Outoja valko-punaisia paa-luja oli pistetty maahan ja multaa käännetty. Ehkäpä täällä jo tiedettiin vihollisen tulo. Hirsipuuvuorelta se valmistuksista selvään näkyikin. Siellä oli suuria hirsikasoja ja sahajauhoröykkiöitä. Puhtaat kirkkaat veneenrungot kohosivat telineillään, missä niitä veistettiin. Hirsipuu oli poissa, ja kallis jalanjälkikin oli tuhottu. Kuului puhetta. Olivat upseereja, jotka kävelivät tuolla heleänkeltaisilla sahajauhoilla. Mahtoi olla päivällisen aika. Ehkä tuntui ilmassa paistetun sianlihan tai naurispuuron haju. Pieni harmaa olento ei enää voinut tuntea mitään hajua, ei hyvää eikä pahaa. Mutta muistissaan hän säilytti kaikki hajut, tiesi miltä Helsingin kaduilla tuntui, kun porvarit ajoivat lantaa navetoistaan pelloilleen ja kapanaloilleen, tiesi miltä hautausmaa ja kirkko hajusivat, kun ilmat keväisin läm-

penivät, tiesi miltä aamuisin tuntui, kun kuljetettiin palavaa pärettä naapurista toiseen, tiesi uutispuuron, paahdetun kahvin, hernerokan, olvikeiton ja monien muiden herkkujen itkettävän hyvät hajut. Ne sellaiset varmaan nyt tuntuivat joka paikassa. Ja ihmiset olivat kotosalla, koska he aterioivat. Hän muistutteli mieleensä Helsingin tyttöjä, ikäisiään, joiden kanssa oli pesty pyykkiä Kluuvin laitureissa ja sitten huuhdottu Laiva-sillalla, missä oli kielletty huuhtomasta, hän muisteli niitä, joiden kanssa oli isäntäväen jo nukkuessa lähdetty Katajanokalle tanssimaan, ja niitä, joiden kanssa oli kävelty ranta-aittojen luona laivoja katsomassa.

Hänen oli ollut nälkä, hänellä oli rahaakin. Mutta hänessä kierteli himokas kaipaus kaikkinaisten hyvänhajuisten tupakkain, ruokien ja juomien, hikisten tanssi-paikkojen, lämpöisten uuninpankkojen, hämäreiden aitan-solien, tallinparvien ja luhtien puoleen. Ja siinä samassa häntä raateli tarve ryömiä kirkon mustalle penkille, asettua ylimmälle istuimelle ja tuntea miesten häpeäl-linen ylenkatse iljettävillä kasvoillaan ja pitkin ruu-mistaan.

Ikkunoista katselivat häneen ihmiset, mutta kaduilla ei ollut ketään!

Ja niin hän tuli torin kulmaukseen, näki äskeisiä valkoisia paaluja siellä täällä, näki että virstantolppa oli poissa. Korttekaartesta soitettiin toinen tunti. Vahtisotilaat katsoivat häneen — kauniita nuoria miehiä oli-vat. Mutta nytpä kuului hyvin tuttu hiljainen ruostu-nut ääni: kirkonkukon ääni ylhäällä hiljaisessa kirk-kaudessa. Ja pieni harmaa ihminen muisti vanhan vai-mon, hänen mummonsa se oli, joka oli sanonut että kir-konkukon ääni on omantunnon ääni.

Suurtorin yli ei päässyt, se oli paksussa lumisohjossa ja loassa niinkuin ennenkin keväällä. Kuinka mukavalta tuntuikin, että se oli samanlainen. Pieni harmaa ihmi-nen astui koulutalon aitavartta, ohi tuttujen painuneiden kauppapuotien.

Stier — apteekkari! Hänpä nukkui pienen ikkunaruu-dun takana auringonpaisteessa. Tellqvistin vaimo tuli ulos, pää sidottuna hammaskivun vuoksi niinkuin ennen-kin. Burtzin ovesta juoksi metsäkoira. Se tuli suoraan päin, haistoi vierasta, heilutti häntää ja nuolaisi...

Se ei kauhistunut rumaa vierasta. Pienen harmaan vieraan rinnassa liikahti niin lämpöisesti, että kyyneleet tulivat silmiin.

Ja nyt tuli Suthoffin talosta mies, jonka hän jo kaukaa tunsi: renki, Eerikki Iiskenpoika! Iloissaan astui hän nilkkoja myöten höyryävään lokaan, riepu putosi ja hirvittävin e kasvoineen hän seisoj vanhan tuttavan edessä, koiran pyrkiessä nuolemaan hänen haavaansa.

— Tohtoh, sanoi renki, käsillään torjuen häntä tule-
masta likemmä, — kasakoitten morsiampia ei täällä kai-
vata, piru vie! Hyi, phyi, etkös häpeä tänne tulla, sinä
haaska!

Pieni harmaa ihminen peitti vasemmalla kädellä kas-
vonsa, oikean surkeasti ojentuessa taloa kohden, jossa
hän kerran oli elänyt.

— Mutta Eerikki, ettekö minua tunne. Minä Pikku-
Saara olen, jonka te kaikki jätitte kun sotaa pakenitte.
Kasakka otti minut. Monet kasakat ottivat minut. Kau-
kana ollut olen, monta tuhatta virstaa ... Tobolskiksi
sanovat sitä paikkaa. Mutta minulla tuotavana tärkeitä
asioita. Vot, voina budjet... Kaleerit jo Nevan suussa
odottavat. Tsaarina Suomen hävittää tahtoo ... ja nei-
dille, Hedvig Ulrikalle minulla terveisiä ... Tärkeitä:
hänen odottaa täytyy! ... Tuosta portista kasakat hyök-
käsivät sisään ... Minä en päässyt pakoon ... Pienen
takaportin he potkivat rikki... Siitä minut vietiin —
oi-oi-oi, radji Boga, olen ryvetetty haaska, mutta ryö-
min koirana Jumalan eteen. Miksi te minut jätitte kasa-
koille!

Eerikki Iiskenpojan tarkastaessa pientä harmaata
olentoa kiireestä kantapäähän tuli Tallinmäkeä alas
parvi lapsia, iloissaan kirkuen ja käsivarsiaan heilutel-
len. He pysähtyivät kuin luotien satuttamina. Ensin
huusi yksi: missä sinun nenäsi on? Sitten huusi toinen:
hänellä ei ole nenää, vaan musta reikä! Nyt he kaikki
alkoivat nauraa ja toistivat: hänellä ei ole nenää, hih-
hihihihi!

Eerikki Iiskenpoika koppasi maasta jääkappaleen ja
heitti sen lasten joukkoon. He yltyivät entistä enem-
män, kääntyen katsomaan taakseen. Suurin pojista
päästi ilmoille: »kasakkatyttö!» ja pienemmät panivat
» katakkatyttö!»

Talossa kuului ovi käyvän. Ajoportti oli kiinni, mutta pienen portin aukosta näkyi iljankoinen mäki, uudet tervatut portaat, kuusenhavuja astuimien edessä ja lasten leikkikelkka . . . Vieras liikkui kuin unessa, varmasti ja vastustamattomasti haluten sisään ja vaistomaisesti peittäen kasvojaan sekä likaisella rääsyllä että kädelään.

Kaivon luona seisoi komea nainen, käsillään koskettaen nuorta puuta, joka kasvoi siinä vieressä. Aurinko valaisi hänen vihreitä vaatteitaan, peittämätöntä päätänsä ja ylettömän tuuheaa keltaista tukkaansa, joka ulottui olkapäihin asti kuin enkelinkuvissa. Katajanokan tanssipaikan seinällä ennen vanhaan oli ollut merimiesten tuoma tytön kuva!

Alhaalla hevostallin luona määkivät lampaat, pyrkien ulos aitauksestaan.

Pieni harmaa vieras nousi juosten iljankoista mäkeä ja vuosikausien vaiva ja ikävä puhkesi hänen silmistään naisen puoleen, jota hän ei tuntenut, mutta joka nyt yht'äkkiä johti mieleen Neitsyt Maarian tsaarinkaupungin kultaisissa kirkoissa.

— Kuka sinä oletkaan? sanoi kultatukka nainen hyvin tutulla äänellä. — Sinun silmäsi olen minä nähnyt. Emmekö yhdessä leikkineet omenapuiden alla? Minun äitini lauloi... Sinä olet Saara, meidän pikku-Saara! Ja sinä olet löytänyt kotiin, raukka.

Menehtymäisillään onnesta suuteli vieras tämän pyhän neitsyeen kalliita ja painavia liepeitä. Mutta armelias nainen nosti häntä käsivarsista ja painoi hänet rintaansa vastaan.

Sumupilvi, joka keväiseltä mereltä nousten nyt saavutti kaupungin, töhnäsi sisään myös entisen Suthoffin talon portista ja kiersi tiheään vaippaansa sekä ihmiset että eläimet.

— Oletko sinä Hedulla? kuului vaipasta kuin huppuliinan sisästä, jonka alla lapset leikkivät. — Kuinka olet tullut kauniiksi. Mutta kaleerit ovat jo Nevan suulla. Tsaarina Suomen hävittää tahtoo. Voinaa tulee, kun meret menevät auki. . . Kelloja soittaa täytyy, rumpu pannaan soimaan, hätärovio sytyttää . . . Mutta sinulle, joka olet kuin kultainen kuva, sinulle terveisiä tuon ystävältäsi. Tobolskiksi sitä paikkaa sanotaan. Hän sanoi:

mene Suthoffin taloon vastapäätä Kirkkomaata. Sano neidille, että hän odottaa. Minä tulen.

Kun harmaa pieni nainen oli huutanut nämä sanat sumuun, pyörtyi hän provianttimestari Weckströmin nuoren vaimon syliin. Ja Hedulla jäi katsomaan hänen kauhistuttaviin kasvoihinsa.

Mathias Weckström, samaten kuin hänen huonekuntansa, oli kirkosta päästyä kotona nauttinut vahvan päivällisaterian, josta ei puuttunut sianlihaa eikä lammasta tai nautaakaan, eikä myöskään ryyppyjä ja olutta. Hän oli leveästi istunut toisessa päässä pöytää ja hänen vaimonsa toisessa. Pikkutyöt söivät alapytingissä tätinsä kanssa, jota he hauskuuttivat, ja myöskin kaikkein nuorin lapsi oli siellä.

Tyttölapsi sekin.

Aviopuolisot nauttivat ruoan ääneti, ainoastaan koiran kanssa puhellen, joka koira ei ollut heidän omansa, vaan kulkurikoira. Weckström, istuen käsivarret pöytää vastaan, piirteli kynnellään jotain eteensä sillä välin kun hänen vaimonsa ammensi hänelle keittoa vanhasta tina-kulhosta. Kuka hitto ne rikkinäiset napit oli hänen taskustaan vienyt? Noista kiiltävistä napeista olisi ollut iloa pikkupojille — mitäpä tytöt sellaisilla tekivät. Kyökissä kuuluivat rengit puhuvan kymmenestä sudesta, jotka haukkuivat kuin koirat, ja heti senjälkeen lähtevän. Weckström oli hiukkasen muuttanut nimikirjoitustaan ja syövytti sitä muistiinsa. Oli tällaista toimen ja ansion aikaa — nimikirjoitusta tarvittiin joka hetki, hehheh. Viimein tässä olivat kauppiaat ja raatimiehet vertailleet käsialojaan ja sanoneet, että Weckströmillä oli kaikkein paras käsiala. Hän olikin saanut harjoitella, ennenkuin ne sellaiset kirjaimet kuin M ja W sopeutuivat kauniisti lomittain. Mutta nyt se oli sellainen, hänen nimikirjoituksensa, että sen sopi jättää vaikkapa pojalle perittäväksi...

Weckström nosti katseensa sorkkakeitosta. Olisi saanut olla pyöreämpikin, hänen vaimonsa. Ja olisi saanut pitää silmänsä auki ja katsoa häneen. Ja ajatella poikalasta, jolle joutuisi mitä täällä kokoon sai. Eikä nyt ollut moittimista: rahaa sai vaikkapa vanhoilla saappailla. Häneltä, Weckströmiltä, kävivät jo hyvätkin her-

rat lainaamassa rahaa. Mutta hän vaatii aina varmat takuut. Eikä hän pitänyt erikoisen kiirettäkään — saivat pikkuisen aikaa seisoa ovensuussa, ennenkuin hän käski heitä istumaan. Hän oli itse saanut seisoa samassa ovensuussa eikä vielä koskaan vanha Suthoff käskenyttä häntä istumaan. Kukaties tästä vielä kerran Susisaarten suurimmatkin herrat lähestyivät häntä. Ei taitanut heillä rahoja aina olla riittämiin. Bock kirjoitti nimensä, niin että se oli kuin sudenkorento. Book . . . oliko hän, hullu mies, pannut pois Janne Sederholmin? Hänet minä otan, sillä hetkellä, jolla Bock panee hänet pois, minä hänet otan! päätteli Weckström innosta kiihtyen.

Hedvig Ulrikan silmät olivat pitkien tummien ripsien takana ja vain harvoin hän nosti näitä. Ajatuksissaan Weckström monet monituiset kerrat oli kovasti sanonut: Hedvig Ulrika katsoo ihmistä silmiin! Mutta hän ei voinut sanoa sitä ääneen. Muhkea hän oli kirkonpenkissä, Hedvig Ulrika Weckström, eikä hän enää laulanutkaan. Ei hän laulanut kotonakaan, ei lapsilleenkaan. Mutta se oli vain parempi. Hänen laulustaan oli ollut paljon harmia ja kateutta. Oliko hänellä myssyistä puute, kun hän ulkonakin pyrki kulkemaan peittämättömin päin? Susisaarten herrat pitivät häntä erikoisen kauniina — ehkäpä hän heille näytti silmänsäkin. Rahaa tuli taloon, kun hän vain joutui olemaan krouvihuoneessa. Weckström oli suunnitellut, että hän rakentaa nykyisen krouvihuoneen vierelle »paremman puolen», jotta rahakkaammatkin ihmiset tulevat sinne istumaan. Jahka tästä nyt saa tietää, mihinkäpäin elämä kallistuu. Kaupungin pojille hän oli luvannut taalerin, kun tuovat sanan ensimmäisestä laivasta. Hän tarvitsi pellavansiemeniään, koko Hämeen ja Uudenmaan lääni odotti näitä siemeniä. Jos kaikki hyvin luonnistaa, niin niistä lopulta voi tulla vaikkapa aatelisarvo — tosin sinne oli hyvin pitkä matka! Mutta nykyään annettiin aatelisarvo maallisestakin toimeliaisuudesta eikä yksin sotilaallisesta urheudesta. Hehheh, olisi vieläkin tehnyt mieli tätä sorkkaruokaa, mutta tuli liikaa painoa, ei enää tahtonut rattaille päästä, heheh. Ei muuta tässä puutunut kuin yksi ainoa asia.

Kuin käskettynä sattui Skolastika Uhrväder heimojaan nostellen kahlaamaan alas kevätvesien repimää

Tallinmäkeä. Hänen suuri taskunsa, jonne lapset uskoivat hänen panevan pienokaiset, kun hän ne saunannurkasta otti, heilui täynnä hänen tavaroitaan, aivan kuin uhitellen sekä niitä, jotka halusivat lapsia, että niitä jotka eivät enää halunneet.

Weckström nousi nopeasti pöydästä, pyyhki suunsa kädenselkään ja napautti matalaan ruutuun.

Uhrväderin kasvot menivät iloiseen hymyyn ja kättään heiluttaen hän hyvin pitkin askelin hyppäsi katu-
loan lävitse ja pyrki ylös iljankoista mäkeä.

Koira kalusi uunin edessä luita eikä haukkunut.

Talossa sattui olemaan tällainen hyvin hiljainen hetki, sillä kapakan sai avata vasta toisella tiimanlyönnillä, majoitusväki oli kasarmilla päivällisellä ja Weckströmin omat ajomiehet kaiketi ranta-aittojen luona katselemassa jättien lähtöä ja kaleereja. Katosta putoavien pisaroiden helähdykset kuuluivat selvästi ja kun putosi turpeenkappale, jysähti varjossa säilynyt jääharja.

Suthoff-vainajan tytär kävi hyvin valkoiseksi, kun hän huomasi, kenelle provianttimestari koputti. Weckström ei käsenyt häntä pois istuttaessaan Lastikan pöytänsä ja puhellessaan hänen kanssaan.

Alkuun puhuttiin sodasta, kuninkaan tulosta ja suolan puutteesta. Sitten puhuttiin Keppi-Saaran unesta ja tuosta sitkeästä akasta, jota ei mikään saanut hengiltä, vankeus enempää kuin tautikaan. Vielä puhuttiin Susisaarten herroista, jotka eivät pitäneet pyhää. Provianttimestari pani kuntoon visaista seurapiippuaan, jota hänen oli tapana poltella parhaiten ystävien kanssa. Siinä oli piipunpesä neljälle hengelle, hän oli saanut tämän erinomaisen piipunkopan kaikkine piipunvarsineen Sysmän rovastilta ja rovasti oli teettänyt sen Koskipään Ananiaksella, joka teki näitä sillä tavalla, etteivät haljenneet.

— Naa, Lastikka, alkoi provianttimestari, — vieläkö sinä aina pysyt kiinni siinä väitteessäsi, että vaimon tahtominen määrää, syntyykö tyttö vaiko poika?

Helsingin vanha ruumiinpesijä nauroi kuin hevonen, veti taskustaan hyvin ison vaatteen, joka oli hänen virsikirjansa ympärillä, ja pyyhki suunsa ja silmänsä.

— Das lass' ich mir gefalien, aina sitä kysytte! Kun

se niin on Jumalan asetus, niin kuinkapa ihminen sitä voisi muuttaa.

— Naa, naa, kunhan ei vain olisi sinun asetuksesi, Töölön tohtori.

Lastikka hirmahti ja kaivoi hampaastaan lihansyyn, joka oli sinne takertunut.

— Tuhatta ja neljäsataa ja seitsemänkolmatta lasta olen näillä käsilläni tähän maailmaan johdattanut ja joka poika on syntynyt äidin tahdosta — niin, das lass' ich mir gefallen, sanoi kenraali-vainaa, ja aina tulee pulskempi poika, jos isäkin tahtoo. Mutta eivät ne kaikki isät ja hunsvotit tahdo!

Provianttimestari katsoi Lastikan haaleisiin valuviin vanhoihin silmiin, epäluuloisesti koettaen arvata, oliko hänen sanoissaan hitustakaan perää.

— Mutta minä tahdon nyt pojan ja tahdon kolmekin poikaa...

— Ihahahahaa! huusi Lastikka.

— Jos sinä vielä tuot taloon tyttölapsen, niin saat saman tien...

Provianttimestari ehätti pidättämään hyvin ruman uhkauksen ja käänsi ajatuksen tykkänään toisin päin. — ... mennä kissanhäntään ja minä kutsun apuun sen koulunkäyneen matamin, jonka raatimiehet ovat päättäneet palkata ja joka tulee ensi avovedellä Tukholmasta...

— Senkö Malin Sjöblomin... Malin Sjöblomin... joka on ollut Serafiimilasaretissa — ihahahahaa...! Kutsukaa vain, sopii se, minä kyllä vähemmälläkin lähden!

Pahempaa ei kunnon Uhrväderille olisi voinut sanoa kuin puhua uudesta kilpailijasta, jota kaupungin vallasväki nyt odotti. Lastikka jätti ruokansa siihen paikkaan eikä kömpelö provianttimestari saanut kiinni hänen kädestäänkään.

— Das lass' ich mir gefallen, sihahti hän talon rouvalle, jonka suuret avonaiset silmät pidättivät hänet keittiössä, — mikä vika on hänen tyttärissään? Saisi kiittää Jumalaa, että hänen vaimonsa vielä elää! Tahtoisin nähdä sen Malin Sjöblomin, sen kaupungin uuden lapsenpäästäjän — thyi!

— Na-na-naa, Lastikka! kiiruhti provianttimestari

ystävällisenä keittiöön. — Tule tänne juttelemaan seurapiippunikin otin esiin, jota en tarjoa kuin pormestarille ja Goviniukselle. Uskonhan minä, pahus tietköön Puhutaan nyt rauhassa.

Skolastika Uhrväder antoi väkivalloin viedä itsensä entiselle paikalleen ja otti silmiin katsomatta ryyppylasin provianttimestarin kädestä.

— Das lass' ich mir gefallen, tulen taloon rouva-vainajan tyttären vuoksi, joka on teille liian hyvä, niin rikas kuin olettekin. Ja minäkin olen liian hyvä tähän taloon, vaikk'en olekaan ulosoppinut Serafiimilasarettista. Na-na-na, toinen ryyppy vielä! Mitä minä teistä pelkäisin? Istun Jumalan siiven alla, olen Jumalan pieni piika ja taivaallisen yljän morsian... »Na-na-na«, sanoi Weckströmin Matti, ja mitenkä sitä seurapiippua nyt poltetaan? ...

He istuivat siron pienen tupakkapesän kahden puolen ja vetelivät haikuja pitkillä varsilla, joita imivät.

— Ihahahahaa! pani Uhrväder, jolle ryyppyt olivat antaneet lämpimän olon. — Poikalasta tahdotte. Niinpä olkaa rikkaan Suthoffin tyttärelle mieleen. Lihottekin niin ylettömästi että ... Ja kirkkoon mennessä annatte hänen käydä jäljessänne ja kirkosta tullessa taas hän käy perässäpäin, vaikka teidän on aina astuttava perässä, sellainen nappu kuin rikkaan Suthoffin tytär oli ja on vielä! Ja on aina! Das lass' ich mir gefallen — na-na-na! Pitäkää häntä kämmenellänne — noin pitäkää! Puettakaa parhaalla veralla ja liinalla ja silkillä, syöttäkää linnunlihalla ja hunajalla ja etelän hedelmillä. Lapsiensa kanssa antakaa maata autuaasti nukkuneen isänsä ja äitinsä vuoteessa, ja te maatkaa lattialla — makasittehan kotonannekin, ei teillä sen parempaa ollut. Minä tiedän, minä. Sillä hän on Saaban kuningatar ja te olette halpa nihti...

Weckströmin käsi kiskaisi molemmat piipunvarret irti piipunpesästä ja iski ne kappaleiksi pöytää vastaan. Kun siinä oli yllin kyllin huoneen kalustoa, niin Uhrväder pääsi pöydän taakse ja väisti tuolin, minkä Weckström viskasi. Molemmat olivat senverran juoneet, että juuri olivat liukkaat liikkumaan.

— Jos minä annan sinun Saaban-kuningattaresi tehdä niinkuin hän haluaa, niin talo on täynnä koiria ja kis-

soja, joita ei kukaan tahdo omistaa, ja laihoja hevosia ja nautakarjaa, ja se on Noakin arkki. Ja rampoja ja raajarikkoja ja lautasenuolijoita ...

— Ihahahahaa! pani Lastikka pöydän takaa, — ja te olette Noakki itse, joka arkissansa tuoleja viskoo.

— Enkö minä ole häntä puettanut, jumaliste! huusi provianttimestari. — Kallista Lyypekin verkaa hänellä on verhona nytkin. Sinä köyhä rotta tulet minua opettamaan, saatanko sellaista kärsiä ...

Lastikka siveli otsaansa ja puhui ilkeästi.

— Ja te rikas mies ja Noakki tulette minulle puhumaan Tukholman Malinista... Eikö se Lyypekin rouva lähettänyt provianttimestarin rouvalle lahjaksi tätä verkaa? Na-na-na, se rouva joka aina niin kauniisti kirjoittaa!

— Se on ykskaikki. Mutta sinä et tiedä sitä asiaa, jota sinulta kysyn, tunnusta suoraan. Se on Jumala, joka sen päättää, antaako pojan vai tytön.

Skolastikan silmät irtaantuivat tupakista ja ruuista, joihin hän ei enää tahtonut kajota, koska oli provianttimestarille suuttunut. Hän pusersi sinertävän suunsa suppuun ja likeni ovea.

— Koska niin sanotte, niin sanokaa. Voittehan kysyä Tukholman Malinilta, hänhän on koulunkäynyt, Malin Sjöblom ... das lass' ich mir gefalien: Malin Sjöblom ...

Lastikka mainitsi tämän nimen ikäänkuin kastettuna käärmeenmyrkkyyn. Sen nimen takana oli jokin hienosti puettu ja paksu naisihminen, joka panisi piiat juoksemaan kun taloon tulisi ja joka tekisi Skolastika Eerikintyttären tarpeettomaksi tässä maailmassa. Malin Sjöblom ... ihahahahaa!

Rikas provianttimestari Weekström seisoi neuvotomana köyhän kiihtyneen Lastikan edessä.

— Mutta jos yhtä kaikki sinä sen tiedät, niin sano mitä tekisin. Taivuta sinä Suthoffin tyttären tahto!

Tämä oli Suthoffin talon vanhalle uskotulle voiton hetki. Hän piteli Weckströmin sielua pihdeissään kuin piru syntistä. Provianttimestarin kirkkaat harmaat silmät katsoivat häneen rukoilevasti ja moninkertaiset leuat lepäsivät huolten laskoksissa, odottaen vapauttavaa sanaa.

Lastikka meni ikkunaan ja heristeli ihmisille, joita

äskeinen kahakka oli sinne koonnut kuuntelemaan Edelmanin työtökin viitsivät, ja Rajalinin Agata ja ...

— Weckström, sanoi hän kuin rippi-isä katumuksen-tekijälle, — Jumala on antanut tämän tahtomisen vaimon käteen. Ja siksi toiseksi, Weckström, sitä älkää unohtako, että rikas Suthoff kiroi teidät ja hän on kääntynyt haudassaan monet kerrat, kun te tässä hänen talossaan isännöitte. Ette maanpäällistä muurikammiotakaan vielä ole sukuhaudalle rakentanut....

— Mutta jos rakennan, niin tuleeko sitten poikalapsi?

— Taas kierrätte irti pääasiasta, sanoi Skolastika Eerikintytär ankarasti. — Vaimoanne kunnioittakaa ja kuulkaa ...

— Se on vasten katkismusta se ... Sinä luulet, köyhä rotta, että voit minua pettää ...

— Kysy Malinilta, Tukholman Malinilta, koska et minua usko ...

Hiki valui alas Weckströmin kasvoja. Hänen suuret pulleat kätensä tavoittelivat jotakin hentoista pojanolkapäätä, jota hän voisi ohjata Vanhankaupungin suurille jyvämäkasiineille ja Myllylle Vantaan partaalle. Siellä hän selittäisi pojalle miten vesi panee pyörän käymään ... Tämä poika istuisi hänen polvellaan käseissä, hän antaisi ohjokset sen käsiin, ja vanha Etoile kulkisi varovasti... Ja laivoja vastaan he menisivät yhdessä, sylissä hän kantaisi poikaansa kannelle ja messiin ja kanssiin, kaikki hän sille näyttäisi... Ei mitään muuta häneltä puuttunut kuin tämä poika. Sen jälkeen hän alkaisi sen äitiäkin kuunnella ja kunnioittaa.

Mutta ikäänkuin paha henki itse olisi seisonut hänen vierellään ja muistuttanut hänelle pahoja ikäviä asioita, sanoi Uhrväder nyt:

— Eikös teillä olekin poika? Kuoliko se?

— Ei mitään poikaa, sanoi Weckström. — Hehheh, et sinä mitään tiedä, vaikka uskottelet. Mene kissanhäntään. Mutta syö ensin loppuun, nämä sorkat olen saanut Ruhan kapteenilta.

Lastikka tuli kuiskaten likemmä ja Weckström luki hänen silmistään jonkin toivon kipinän, ja taas hänen kätensä tavoitteli vaaleatukkaista päätä, joka ulottui hiukan korkeammalle hänen polveaan. Hänellä oli jo

pojalle nimikin: Jakob Mathias, ja hänen sormensa piirteli poikaa varten kaunista nimikirjoitusta, jonka hän opettaa lapselle jo varhain ja aivan leikkien . . .

— Luvatkaa vaimollenne, että alatte koota rahaa hänen isänsä kirkkoa varten.

Weckström tuijotti kireästi koleisiin kasvoihin, jotka katseellaan vannottivat häntä kuin viettelijä uhriaan.

— Mikä vaivaa Helsingin kirkkoa? pääsi häneltä. — Mutta minä voin lahjoittaa kirkolle ehtoolliskalkin ja pateen, koska ne ovat meillä huonot... Hopeasta...

Molemmat vaikenivat ja näkivät vain toistensa tummat hahmot siinä, missä äsken olivat nähneet kiihtyneet kasvot. Huone oli äkkiä käynyt pimeäksi kuin joulun alla. Sulavien vesipisaroiden ääni ei enää soinut ja askeleet, jotka nousivat mäkeä kruunun hevostalleille, putosivat pehmoiseen liejuun. Kirkko, hautausmaan aita, kaikki peittyi sumuun.

— Minkä sumun lykkäsi, sanoi Weckström vihdoin, selkeytyen pienestä humalastaan. — Kun tietäisi tuleeko kuningas, vai sotako tulee, vai mikä . . .

Samassa kiskaisi Eerikki Iiskenpoika auki oven:

— Kun meidän entinen piika kaukaa Siperiasta tullut on. Ja kasakat häneltä ovat purreet poikki nenän. Ja sota tulee ja tässä kirje on, jonka Viipurin pappi oli pannut annettavaksi. Ja keisarinna Suomen hävittää . . . hävittää.. .

Siitä ystävästä, jonka terveiset Suthoffin entinen pieni piika oli tuonut talon rouvalle, ei renki virkkanut mitään.

Mutta provianttimestari pääsi nopeasti pystyyn. Hän käsitti silmänräpäyksessä, että tällaisen tärkeän sanoman tähden hänelle heti aukeavat von Rosenin ovet. Ja tällaisen sanoman tuominen saattaa hänelle kaikenlaisia tehtäviä ja ansioita ja kukaties jouduttaa aatelisarvoakin . . . Weckström liikkui liukkaasti kuin nuoruutensa päivinä.

Hedvig Ulrika Weckström piteli iljettävää pyörrettävästi löyhkäävää sanantuoja kädellään, mutta ei tuntenut mitään kauhua. Sillä sanoma siitä paikasta, mitä Tobolskiksi kutsutaan, oli hänet pidättänyt kuin tuomionpasuuna: hän tiesi nyt, että pelastaja nälästä ja

kuolemasta eli, ajatteli häntä, käski odottaa ja lupasi tulla: kapteeni von R:n poika.

Hän elää, hän tulee — minä onnellinen!

Minä onnellinen!

Onnellinen!

Ja kevein jaloin ikäänkuin olisi ollut lapsi Marie Suthoffin tytär juoksi sumun täyttämällä kotipihaan, pujotellen miesjoukkojen keskitse, joita heille tuli niin paljon kuin mahtui ja joiden seassa provianttimestari mahtavana kulki. Mutta Hedulla tuli alapytinkiin Kristan ja pienten tyttöjänsä luokse. Hän sanoi Kristalle:

— Ajattele, kun meidän pikku-Saara on tullut Siperiasta ja tuonut tietoja. . . tietoja sodasta. Ja se tulee heti kun meret aukenevat. Ja Viipurissa on suomalainen pappi antanut hänelle pienen kirjelijun, se oli neulottu hänen vaatteihinsa ikäänkuin siinä olisi ollut paikka. Hän on käyttänyt miehen pukua, mutta hiukset ovat palmikolla. Kasakat ovat häntä rääkänneet. Ja nyt ovat kaikki huoneet ja pihakin täynnä upseereja. Ja ensin eivät he uskoneet tyttö-paran sanoihin, mutta nyt he uskovat. . . Itse Ehrensvärd on siellä . . .

Anna Kristina Suthoff katseli ainaiselta sairastuoltaan sisarensa, ihmetteli hänen hätäistä puhettaan, tuikkivaa katsettaan ja iloa pidättelevää ääntään — Anna Kristinaa ei voinut viedä harhaan, hän näki pimeässä, hän kuuli seinien ja salpojen läpi, hän haistoi tapausten, ihmisten ja heidän mielensä laadun, ja hänen pieni valkoinen kätensä tunsu sitä lähestyvän ihmisen hyvin- tai pahoinvoinnin. Hedullan mukana tulvahti kokonainen kevätaamu huoneeseen, ja lapsetkin alkoivat ilakoida niin, ettei tältä sirkutukselta ja sirinältä tahtonut voida erottaa puhetta.

— Äiti, äiti tuli keskelle satua — tuliko uskollinen kuninkaanpoika prinsessan luokse, kun prinsessa odotti? Täti, täti kertoisi. Me emme voi odottaa — täti!

— Äiti, äiti ottaisi tulta — susi on siinä...

— Ei kuninkaanpoika pelkää!

— Susi.. !

Anna Kristina tarttui sisarensa ranteeseen:

— Mitä hän kertoi Siperiasta?

Hedulla vastasi:

— Hän on aivan hirvittävän näköinen — ja hirvittävän hajuinen, mutta minä lähetän hakemaan Keppi-Saaraa. Minä uskon, että hän voi jotakin tehdä. Äidin omat pienet lapset saavat olutkeittoa ja vehnäispilpun, jos olette hiljaa . . .

— Tuliko prinssi? Täti, täti sanoo, tuliko prinssi?

Nuori täti, joka oli kertonut satua vankeuteen kuljetetusta prinsistä, katsoi tutkivasti sisarensa. Hedullan silmäripset laskeutuivat ja hän puhui kuin palkattuna asioita, jotka hänelle tällä hetkellä eivät olleet kaikkein tärkeimmät.

— Ehrensvärd sanoi pitkälle kapteenille, että tynnyrisilta on saatava Susisaarille ja pitkä-kapteeni »hasleerasi», että sillä hän oli muutenkin aikonut syrprineerata, kun pieni Marie Qvickkin itki kauniit silmänsä piloille... Ja huomenna rummutetaan, että kaupungin karja on tuotava torille katsastukseen, jotta voidaan päättää, mitä jätetään kaupunkiin, mitä ajetaan Espooseen . . . Mutta Tellqvist sanoi heti, että sille tielle ne kuitenkin kuolevat, metsä on vielä luminen ja monissa taloissa on lehmät nostettava . . .

— Täti, tuliko kuninkaanpoika? Äiti menee pois, että täti kertoo!

— Täti, mitä ne huutaa pihalla?

— Äidin omat lapset, äiti tuo teille olutkeittoa ja vehnäispilpun.

Kristan käsi piteli sisaren kättä ja hänen silmänsä, joissa tuntui olevan voimaa manata tähdet taivaalta, kahlehtivat suurina ja avonaisina sisaren katseen:

— Mitä hän kertoi kuninkaanpojasta?

Hedullan rinta nousi ja laski väkivaltaisesti, mutta hän jatkoi yhä äskeiseen kiireiseen tapaansa:

— Huomenna otetaan kirkonkellot alas ja kuljetetaan pois. Kirkon hopeat myös viedään . . . Ei ilmoiteta mihin ne viedään . . . Kuningas tietysti ei voi tulla . . . Vartiorovio sytytetään. Stafetteja lähetetään . . . Govinius lupasi hevosensa . . . Perheitä kehoitetaan pakemaan sisämaahan, varsinkin niitä joilla on pieniä lapsia . . .

Lapset kysyivät, viedäänkö heidän Smultra ja Blomina ja Etoile ja Pompee . . . Mutta heidän äitinsä ajatukset retkeilivät metsiin, missä he viime sodan pako-

laisuudessa olivat vaeltaneet, nousseet puihin, keränneet marjoja, nähneet käärmeitä, kaivautuneet kallionkylkeen havujen alle ... Ja sitten kuulleet liskenpojan pyypillin kaukaa ja yhä edeten ... Ja äitinsä läheisyyttä Hedulla tunsi ja äiti oli hänen silmissään nyt kuin punainen iltapilvi, joka ensin oli kuin metsän laidassa polvillaan ja sitten kohosi Jumalan luo. Ah, ja sitten tuli se hyvin kylmä ja härmäinen aamu, jolloin he Kristan kanssa eivät enää jaksaneet liikkua. Ja keltaiset haavanlehdet putosivat kuin kultaiset rahat tai hunajaleivät siniseltä taivaalta. Ja vihdoin tuli rakas mies...

Lähestyvä pako ja pienen piian tuoma tervehdys sattuivat oudosti yhteen viime pakolaisuuden muistojen kanssa. Kukaties Jumala armsaansa johdattaa hänet nytkin sinne, missä he kerran olivat niin onnelliset, ja ihmeen kautta he saavat nähdä toisensa kasvoista kasvoihin ...

Krista keskeytti hänet:

— Onko Skugge täällä ... tuolla pihalla?

Hedulla ei sitä tietänyt, ja nuorempi sisar sanoi edelleen:

— Olen häntä odottanut.

Skugge, Helsingin raastuvanoikeuden kirjuri, »Helsingin kirjaksi» kutsuttu, oli kaiken talvea käynyt täällä sairaalle Anna Kristinalle lukemassa kirjoittamiaan istuntojen pöytäkirjoja. Aivan sattumoisin hän oli mollemille sisaruksille ensin lukenut, saadakseen heiltä kuulla, mitä he pitivät hänen kokoonpanostaan. Sittemmin oli hän tullut tuottaakseen iloa nuoremmalle ja vihdoin tuli hän omaksi ilokseen, koska Kristan enkelimäinen olemus oli hänelle mieluinen.

Ja kun Anna Kristina Jaakopintytär nyt tunsi joutuvansa sodan jalkoihin, muisti hän ainoan ihmisen, joka ehken saattaisi olla hänen turvansa: maisteri Antti Skuggen, hurskaan ja kainon ystävän, joka vakuutti, että hänelle tuottaa suurta iloa lukea niin tarkkaavaiselle ja viisaalle kuulijalle.

Ah, kuinka hän on hyvä, minun ystäväni Antti... Antti Skugge. Antti... Andreas ... se on kaunis nimi!

— Hedulla, katso onko Skugge täällä. Tahtoisin kiittää häntä ... varmaan hänenkin täytyy lähteä kaupungista ja viedä pöytäkirjat turvaan.

— Kenraalikuvernöörin pikentti! huudahti Hedvig Ulrika, erotettuaan kultanappisen miehen sumusta.

Hän päästi kyselevät ja unisuuttaan kiukuttelevat lapsensa sisaren vuoteeseen ja jätti nopeasti huoneen. Hän teki sen peläten joutuvansa lävitsenäkevän sisarensa silmissä alasti. Ah, tämä hänen onnensa kuitenkin varmaan oli oleva lyhyt, sillä olihan Weckström vakuuttanut nähneensä kapteeni von R:n pojan kuolleen.

Olisiko Weckström hänelle valehdellut?

Kansaa oli liikkellä kuin tulipalolla. Joku oli ottanut lanternansa, mutta eihän sen valo tunkenut sumun läpi. Talleista talutettiin hevosia, navetoissa vaikeroitiin karjan kohtaloa, joka joutuisi kylmään tyhjään metsään kuolemaan. Kauppapuotien luukkujen läpi tunki valoviiru, ilmiantaen, että luukkujen takana oltiin pelastustoimenpiteissä. Ne, joilla ei ollut mitään pelastettavaa, ajelehtivat sumussa, sulavilla kaduilla — tämä päivä oli tuonut kevättä paljon likemmä, kevättä ja vihollista —, muistellen samankaltaisia tapauksia likemmästä tai kauemmasta menneisyydestä. Nuori kansa vietti kiihkeän autuasta aikaa kapakoissa ja ranta-aittojen laitureilla: anti mennä, huomisesta päivästä viis! Kauniita, vasta tervattuja veneitä vedettiin korkealle maihin ja kätkettiin tallinparville ja rakennusten soliin.

Keppi-Saara seisoi hautausmaan portilla nupuissaan paisuvien pihlajien alla ja hillitsi minkä ennätti levotonta kansaa:

— Vihollinen ei tule maihin. Minun unessani istuivat sudet Kaupunginlahdella ja haukkuivat. Ne eivät tulleet likemmä.

Koirat ottivat samassa uutta puhtia ja ulvoivat kukin portillaan tai keskellä toria, ikäänkuin olisivat vastanneet kaupungin vanhimmalle asukkaalle omasta puolestaan.

Burtzin metsästyskoirat, kaikki teljettyinä pyykkitu-paan, haukkuivat niin että olivat halkeamaisillaan seinät.

— Älkää puhuko, hyvä ihminen, sanoi vanha kolea yksikätkäinen Matti Sorsa Saaralle, joka oli hirveistä haavoista saanut hänen olkapäänsä arpeutumaan, — vielä vievät teidät hirteen.

— Kenenkään ei tarvitse liikuttaa mitään omaisuuttaan! sanoi vanha Saara, joka ei katsonut henkilöön Susisaarten herroille ja raatimiehille, jotka hänen ohitseensa kiiruhtivat kenraalikuvernöörin taloa kohden. — Vihollinen ei tule tänne: minun unessani oli kymmenen sutta ja ne istuivat Kaupunginlahdella kuin koirat Ota sinä, Agata Rajalin, sanoi hän samassa Rajalinin leskelle, joka seisoi hänen vieressään, kun herrat ystävällisesti yrittivät pistää rahaa hänen käteensä. — Minulle näytetään laivat, mutta ne eivät tule maihin

Vanhus haukkasi sumua, ikäänkuin olisi ollut tukehtumaisillaan. Pitkä kapteeni tarttui ystävällisesti hänen käsivarteensa, peläten hänen kaatuvan.

Rakentajaeverstikin seisahtui vanhan vaimon eteen ja katsoi häneen pitkään ja ystävällisesti.

— Hm. Tekisi melkein mieli uskoa sanoihisi, vanhus.

Ammuvaa takkuista karjaa kuljetettiin teurastajan suurta punaista porttia kohden: oli parempi saada karjasta hintaa vaikkapa vähemmänkin kuin lähettää se talviseen metsään kuolemaan. Tellqvist, jonka ääni kuului sumussa komentavan karjankuljettajia, käytti samalla tilaisuutta hyväkseen, potkiakseen vahingoniloisesti kumoon Susisaarten herrojen paaluja: kaiken talvea he olivat harjoittaneet ilkivaltaista toimintaansa pystyttelemällä ihmisten tielle keppejään, hänenkin, Carl Tellqvistin ulkokuonerakennuksesta olivat yrittäneet paaluillaan leikata nurkkauksen!

— Suu kiinni, Keppi-Saara! huusi hän vanhalle vaimolle, joka yhä, vaivalloisesti ilmaa haukaten, julisti näkemystään hautausmaan aidan tienoilta. — Joudut vielä hirteen, muista minun sanoneeni.

Sakeassa sumussa saattoi vain väläyksittäin erottaa ohi kulkevat ihmiset ja eläimet, ja puhe ja valittavat parhduksetkin kuuluivat vihlaisemalla ja heti tukahduivat. Kukaan ei kiinnittänyt huomiota siihen, että Bockin rakastunut puotipalvelija astui pari kertaa kauhin Wendelian ikkunan alitse. Eikä siihen, että Govinius itse talutti nuoren ruskean hevosen satuloituna torin poikki komentavan kenraalin, kenraali Zanderin portaitten eteen. Siinä oli ennestään satuloitu hevo-

nen, jota suitsista piteli Leskikuningattaren henkivartioston sotilas.

Raati mies jätti hänelle ohjaksensa ja alkoi juuri nopeasti nousta ylös portaita, kun hän portaiden yläpäästä kuuli Lorentz Strengin äänen. Sanat lausuttiin kuitenkin niin hiljaa, ettei niitä voinut erottaa. Mutta naurun, joka vanhan pormestarin sanoihin vastasi, erotti selvästi. Senkin Govinius hyvin tunsu. Mikä oli Kustaa Wetterille tullut? Oliko mies-parka enää täydessä ymmärryksessään ?

— Tarkkailen Helsingin kevättä, sanoi Wetter ja hänen äänensä vihlaisi läpi sumun. — Pyydän, että kunnioitettu kummisetäni jättää minut rauhaan. Minäkin tahdon nähdä stafettien lähdön — se herättää minussa muistoja! Olenhan itsekin toiminut stafettina. Helsingin kevääseen kuuluvat stafetit; ja koko tämän kurjan maan!

Kustaa Wetter, Helsingin entisen mahtavan pormestarin poika, riistäytyi irti kummisetänsä hyväntahtoisesta otteesta ja, kuulematta isänsä toisen ystävän, raati mies Goviniuksen puhuttelua, työntyi sumuun.

Streng ja Govinius tuijottivat toisiinsa.

— Mitä? sanoi Govinius. — En ymmärrä.

— Hm, vastasi Streng käheästi, — hän ei tahdo kuulua tähän maahan, jolla ei ole kunniaa eikä kieltä eikä kevättä.

— Selkäsaunan ansaitsee!

Kenraali Zanderin pyylevä puoliso, omaa sukua Posse, ilmaantui ikkunaan ja nyökkäsi ystävällisesti herroille. Hänen suloinen pieni tyttärensä vilkutti kättään äitinsä viereltä.

Herrat kiirehtivät sisään.

Mutta kotitalossaan Läntisellä Kirkkokadulla koetteli Weckströmin nuori vaimo herätellä henkiin kammottavaa pientä vierasta, joka oli liikuttanut hänen sydämensä arimpaan kohtaan. Mitä merkitsi Hedvig Ulrika Jaakopintyttäreille lähestyvä sota sen tiedon rinnalla, mikä hänelle oli lähetetty tuhansien virstojen takaa! Oliko se vanha mies, jonka tervehdys hänelle oli tuotu, hänen ainoa rakastettunsa? Oliko Weckström valehdellut? Sen jos hän oli tehnyt, niin Jumala armahtakoon häntä! Mutta näistä tuskallisista asioista piti saada

selvyys! Ja provianttimestarin nuori rouva virui polvillaan kasakkamorsiamen edessä, jonka hän oli puettanut ja puhdistanut, ruokkinut ja juottanut, ja onki hänestä esiin hämääriä sanoja.

Kukaan ei sinä yönä Helsingissä nukkunut. Sotajoukkojen tasaisen astunnan, karjan mylvinnän, koirien ulvonnan ja hevosten hirnahdusten keskeltä kuului palovartioiden huuto.

Aamuyöstä luuli Hedvig Ulrika Jaakopin tytär ymmärtävänsä, että tervehdyksen lähettäjä oli eräs hänen isänsä köyhä ystävä, jonka hän hyvin hämärästi muisti. Hän oli käynyt korjaamassa kirkon kellolaitteita. Weckström ei ollut voinut valehdella, hänen piti tietää, että hänen vaimonsa sellaisesta teosta olisi voinut rangaista häntä julmalla tavalla... Mutta miksi tuo vanha kellomestari olisi juuri hänelle, Hedvig Ulrika Jaakopin tyttärelle ryhtynyt lähettämään sanaa, että hän häntä odottaisi? Hänhän oli peräti lapsi, kun kellomestari täältä häipyi tietymättömiin.

Ja se sydämen kevät, jonka Marie ja Jakob Suthoffin tytär oli haudannut avioliittonsa pitkien vuosien alle, oli saanut väkivaltaisen sykähdysten ja kykeni tuntemaan tuttua kuumaa kaipausta. Oli mahdotonta, että nuoruuden rakastettu olisi lähettänyt nämä kaukaiset terveiset. Ja kuitenkin, sellaisia ei lähettänyt kukaan muu kuin hän: kapteeni von R:n poika!

II

KOTI LÄNTISELLÄ KIRKKOKADULLA.

Hedvig Ulrika seisoi vihertävässä aamunkoitossa hui-kuttamassa jäähyväisiä miehelleen, jonka leveä selkä oli uponnut kääsien toppaukseen ja siinä hiljalleen hölköteli, hevosen juostessa nurmettunutta ja syvien rattaanjälkien uurtamaa Läntistä Kirkkokatua Suur kadulle. Siinä käänsi provianttimestari Etoilen Hämeentietä kohden, mutta ei kääntynyt katsomaan taakseen. Eikä hänen vaimonsa sitä odottanutkaan.

Hän ei odottanut mitään. Hänellä oli tällä hetkellä ihmeen helppo olo. Hän oli iloissaan, niin iloissaan, ettei tietänyt minne panna tätä iloaan. Se oli sellaista iloa, mitä oli tuntenut joskus lapsena, vaikkei ollut mitään saanut eikä mitään erikoista ollut tapahtunutkaan. Ei ollut tarvinnut olla edes kaunis ilma. Vielä hetkisen hän huiskutti kättään kääsien jälkeen, kun ne pilkahtivat näkyviin torilta, ja nosti sitten molemmat kätensä tätä vihreyttä kohden, joka tulvi taivaalta, kadun kasteisilta nurmikoilta, hautausmaan puista, kotoiselta pihamaalta, kaikilta kaupungin pihoilta, Kluuvin rannoilta, Suosta ja Kruunun hevoshaasta — oliko tätä vihreyttä Helsingissä näin paljon!

Provianttimestari oli lähtenyt ja luvannut viipyä. Nyt saattoi Jumalalta kysyä, mitä olisi tehtävä. Kahden tai kolmen viikon aikana Jumala ennätti antaa vastauksen, kun tarkkaan kuunteli hiljaisuutta. Hänen elämässään oli ollut hyvin pitkä, mykkä ja raskas aika. Tuntui siltä kuin nyt helpottaisi. Yöllä oli tapahtunut jotakin tavatonta: provianttimestari oli ensi kerran näinä vuosina puhunut hänelle oudosti ja kauniisti.

Sen jälkeen heille oli tullut — ensi kerran — yhteinen ajatus.

Palo vartioiden huutaessa yhdennettätoista tuntia ja heidän hyvin väsyneinä maatessaan vuoteessa — sillä »Nuori Tobias» oli vihdoinkin saapunut ja tavaroita oli yötä-päivää kuljetettu sekä ranta-aittoihin että kotiin — oli Hedvig Ulrika yht'äkkiä tuntenut miehensä heräävän vierellään, kääntyvän häneen päin, nostavan päätään ja tarkastavan, nukkuiko vaimo. Sitten hän oli pujottanut käsivartensa vaimonsa vyötärön alitse ja kuumasti hengittäen Hedvig Ulrikan kaulaa vastaan alkanut puhua: »Hedvig Ulrika ei pelkää minua. Minä tuon hienoa liinaista paitakangasta sieltä Päijännejärven puolelta. Ei pidä pelätä minua.»

Hedulla nousi istualleen ja odotti tulevaksi aivan toista, kun provianttimestari pujotti kätensä hänen paitansa pääntiestä sisään, jättäen sen kuumana pitelemään olkapäätä, ja puhui edelleen: »Minä olen ajatellut, että rakennan tähän talooni toisen krouvin elikkä 'paremman puolen', nimittäin parempia ihmisiä varten. Niistä rahoista voidaan ottaa tihunti ja panna se siihen kirkkoon. Minä voin vaikkapa antaa pikkuisimman rautakirstuni näitä tihuntirahoja varten. Eikä Fortelius kiellä siltä tilaa sakaristossakaan. Mitenkä vaan, Mutta sellaisen krouvin pitäisi tuottaa ploomuja. Tännehän Susisaarten herrat aina tunkemalla tunkevat — antaa heidän tulla ja antaa maksaa, hehhehheh!»

Hedulla kääntyi mieheensä päin ja näki hänen silmänsä avonaisina ja odottavina pyytämässä vastausta.

»Mihinkä kirkkoon se tihunti pantaisiin?» sanoi hän, käsittämättä miehensä tarkoitusta.

Provianttimestarin käsi laskeutui vaimon olkapäältä kainaloon ja liikahti siellä kutittavasti.

»No, siihen appivaarin kirkkoon, kun se hopealaivakin hukkuu.»

Jokin huimaava pelastumisen tunne laskeutui Hedullan mieleen. Oli kuin hän olisi hukkuvana tavannut karin, johon iski kätensä ja jalkansa. Provianttimestari itsestään ehdotti hänelle nyt tällaista, mikä varmaan sovittaisi kaikkinaista, millä he olivat rikkoneet hänen kuollutta isäänsä vastaan! Vasten hänen tahtoaan oli tytär mennyt juuri tälle miehelle, jota ei isä kär-

sinyt, pelkästään tyttölapsia oli taivaallinen Isä vastoin provianttimestarin tahtoa antanut avioparille. Ja monenmoista syntiä oli tullut tehdyksi sekä ajatuksilla että sanoilla ja töillä, varsinkin ensi alkuun, kunneka Hedulla tottui provianttimestariin. Syntiä oli tullut tehdyksi, etenkin ajatuksissa, tänä viimeisenäkin kuukautena, elikkä siitä asti kun pikku-piika palasi Tobolskista. Hirvittäviä ajatuksia oli tullut mieleen. Johan hän toki piankin oli käsittänyt, ettei tuo vanha kelloseppä ollut saattanut olla sama mies kuin hänen kaunis kuollut rakastettunsa. Pikkupiika oli erehtynyt, eivät hänelle, provianttimestarin vaimolle, terveiset kuulu- neet. Mutta vaikka Hedulla takoi näitä luvallisia tosi- asioita päähänsä, niin ne kielletyt alati palasivat vai- vaamaan häntä ja kiusaaja kuiskasi hänen korvaansa: se on hän, hän ajattelee sinua, vain sinun tähtesi hän on jaksanut pysyä elämässä, sinä et välitä vanhasta miehestäsi, ei yhtä yhteistä ajatusta teillä ole, sinut on naitettu vasten sydäntäsi, lapsesi ovat kirotut, sinäkin olet kirottu, hän tulee ja sinä seuraat häntä, kor- peen, nälkään, kuolemaan, rakkauteen, suudelmiin, le- päätte samassa haudassa, syli syliä vastaan, suu suuta vastaan, kiven kyljessä, suuren kuusen oksien alla! ...

Mene pois minun tyköäni, saatana! huusi Hedulla niin- kuin oli kuollut Skuggen joskus huutaneen ja hän kil- voitteli niin paljon kuin hänen omatuntonsa ikinä jak- soi. Mutta kiusaaja palasi aina: sinä olet hänen, hän sinut kantaa häävuoteeseen ...!

Nyt armahti häntä itse Jumala ja antoi proviantti- mestarin lausua sellaisen ajatuksen, joka saattoi olla heille yhteinen. Hämärässä kesäyössä Hedulla ensim- mäisen kerran kiitollisesti ajatteli miestänsä. Tietysti hän häntä rakasti käskysanojen ja sakramenttien mu- kaan, koska hän oli häneen vihitty. Mutta nyt hänen sallittiin nähdä hetki, jolloin provianttimestarikm tahtoi valmistaa vaimolleen hyvin suuren ilon. Hedullan mie- lestä oli nyt aivan selvää, että jos hänen nuoruutensa rakastettu eläisikin ja tulisi kotiin ja olisi nuori ja ylen kaunis, niinkuin hän oli silloin, niin hän levollisesti laskisi kätensä hänen käteensä, katsoisi häntä hänen armaihin silmiinsä ja sanoisi: Jumala on sen näin sal- linut, minulla ei ole elossa yhtään veljeä, he nukku-

vat tuolla haudan kammiossa, olkaa te minulle veljen sijassa... Sakramentissa tapahtuu Ihme: kasteen sakramentissa murretaan pahan hengen valta näkymättömällä tavalla. Avioliitossa ... Totta puhuen ei Hedulla muistanut, mitä näkymätöntä avioliitossa oli määrä tapahtua, mutta eiköpä lie nyt ollut niin, että keskinäinen rakkaus annettiin miehelle ja vaimolle, jotka eivät enää olleet kaksi lihaa, vaan yksi... Hänen rakas sisarensa Krista oli häntä paljon valaissut, hänellä kun oli aikaa tutkia sanaa ja elää rukouksessa. Ehkäpä juuri Kristan rukousten takia Jumala antoi aviopuolisoille, Hedullalle ja provianttimestarille, tämän yhden suuren tärkeän ja yhteisen ajatuksen. Tämä ajatus tuli heille heidän avioliittonsa sakramentiksi.

Tästä puoleen Hedullakin ehkä voisi alkaa elää syyttömän elämää. Hänellä oli hyvä mies. Ehkäpä Weckströminkin tämän yön jälkeen voisi käydä hyväksi pienille tyttöraukoilleen, jotka Jumala oli heille antanut ilman heidän omaa syytään.

Istuen vuoteessaan Hedulla odotti, että käet antaisivat hänelle suunvuoron. Kovin innokas lintu kukkui koi-vussa aivan ikkunan alla. Weckströmin vaimo korotti ääntään enemmän kuin yö ja valon hämäräryys olisivat sallineetkaan.

»Tahtooko provianttimestari sitten aivan mielisuo-siosta ryhtyä antamaan tihuntia kaikesta mitä meidän krouvista saadaan? Ja minä saan ne rahat omaan käteeni ja voin säilyttää ne missä tahdon? Ja pyytää muitakin kokoamaan rahaa suurta juhlallista kirkkoa varten, jonka tornit näkyvät kauas merelle? Minun isäni oli sen niin harkinnut, ettei sellaista kaupunkia kunnioita omat eivätkä vieraat, joka ei nouse taivasta kohden. Molemmat tornit ovat kaupungin rukoilevat käsivarret...»

Hän säikähti itsekin sanojaan, yht'äkkiä muistaen, ettei milloinkaan hänen isänsä olisi näitä ajatuksiaan puhunut Weckströmin kuullen. Hän alensi nopeasti äänensä:

»Rupeaako Weckström sitten nyt pian rakentamaan tätä 'parempaa puolta'? Ehkä voisi jakaa krouvisalin kahtia, sehän on niin suuri, kyllä siellä mahtuu tappelemaan sittenkin. Iiskikin on aina sanonut, että olisi

helpompi hallita pienempää huonetta. Mutta saanko minä sitten tosiaan itse pitää tihuntirahat? En, en anna niistä kenellekään, en köyhillekään. Johan silloin varastaisin isäni kirkolta...»

Hän muisti, että oli pari-kolme kertaa ottanut rahoja krouvin laatikosta ja antanut milloin millekin köyhälle — olisiko sekin ollut varkautta? Mutta nämä tulevat rahat olivat sittenkin jotakin toista, olivat pyhiä rahoja, nämä, jotka kootaan Helsingin omaa suurta kirkkoa varten.

Kerran hän toivoi, että Susisaarten eversti nostaisi näille saarille mahtavat tornit. Mutta mahtoiko siitä tulla mitään? Syntyi muureja, mutta ei kirkkoa eikä torneja.

Hedvig Ulrika odotti, että hänen miehensä vielä sanoisi jotakin, mutta kun ei mitään kuulunut, kiirehti hän taasen puhumaan:

»Vaan jospa nyt tulisi paljon rahaa jo ennen kuin 'parempi puoli' on valmiskaan, niin saisinko jo nyt ruveta ottamaan tihuntia? Siis kymmenykset kaikesta krouvin rahatulosta?»

Hedvig Ulrika kuuli sääsken ynisevän likettyvilla ja kuuli myöskin miehensä hengityksen. Oliko provianttimestari nukkunut? Miten kauan hän jo oli maannut? Mitä hän oli kuullut vaimonsa puheesta? Hänen kätensä oli irtaantunut otteestaan ja mennyt kiinni niinkuin lumpeenkukka menee kiinni yöksi, hyvin suuri verenpunainen ja lihava lumpeenkukka...

Mutta nyt oli hänen silmissään jo taasen tyyni hiljainen vesi ja siellä hän näki kasvot, joiden ohimoilla kähertyi punertava tukka...

Vaan ei enää tuska ja omantunnon soimaus seurannut tutun kalliin kuvan näkemistä. Oudon tyynesti hän saattoi katsella kuvaa, hymyillä sille, puhella sille. Hän totesi, että hänen rintansa oli tyyntynyt. Kaikki oli muuttunut. Olihan hänen miehensä juuri äsken puhunut hänelle kauniisti ja ystävällisesti. Heillä oli yhteinen ajatus. Siihen asti ei ollut mitään yhteistä. Vaan nytpä oli isävainajan ajatus ja sen toteuttaminen, joka oli sovittava entiset rikkomukset ja synnit ja varjeleva vastaisista. Tästä yhteisestä ajatuksesta Hedulla piti kiinni. Sen turvassa oli syytön eläminen ja tulevai-

suus rakennettava. Nyt oli toivoa, että Jumala ottaisi pois kirouksenkin,

»Weckström», sanoi hän ja kääntyi katsomaan mieheensä, »nukutteko te?»

Ei ollut ensinkään ihme, jos provianttimestari olisi nukkunutkin. Pitkän odotuksen perästä oli laiva eilen illansuussa päässyt rantaan. Ihmiset olivat saaneet suolaa ja viljaa ja kaivatut pellavansiemenetkin olivat saapuneet. Pelättävää vain oli, että ihmiset jo olivat peltoihinsa kylväneet muuta viljaa. Weckström oli jo pitkään aikaa ollut malttamaton ja hätähininen. Nyt hän äkkiä oli koonnut hevosia ja pannut kaikki säkit yön selässä kulkemaan määräpaikkojansa kohden.

»Weckström», toisti Hedvig Ulrika, »minulla olisi vielä tärkeää sanottavaa,»

Yön hiljaisuudessa — käetkin antoivat nyt rauhan — vaimo kuuli, miten provianttimestari maiskutti suutaan. Ja kun hän hyvin tarkkaan kuunteli, erotti hän senkin, että hänen miehensä avasi silmänsä.

»Minä tahtoisin», alkoi hän nopeasti puhua, peläten, että otollinen hetki menisi ohitse, »minä tahtoisin, että meidän lapsemme nukkuisivat täällä äitinsä luona. Ainakin pienimpien pitäisi olla minun likelläni. Ne vieraantuvat äidistään, minun on niitä ikävä. Ne pitävät tädistään enemmän kuin äidistään.»

Nyt provianttimestari varmaan oli mennyt uneen. Mutta hänet täytyisi herättää, hänen täytyi nyt kuulla tämä tärkeä asia loppuun! Vaan tuskin oli Hedulla päättänyt vielä kerran lausua hänen nimensä, kun provianttimestarin koura yht'äkkiä avautui, etsi tien vaimon paljaalle rinnalle ja sitten kiertyi hänen vyötärönsä ympäri.

»Jahka nyt Hedvig Ulrika antaa minulle poikalapsen, niin se nukkuu tässä meidän välissämme...!»

Palovartijoiden huuto kuului Suurkadun päästä: kello on kaksitoista lyönyt, Jumalan väkevä ja mahtava käsi varjelkoon...

Niin lähti provianttimestari sitten matkalle, lyhyen hetken nautittuaan yöunta. Hän halusi tiellä ta-

voittaa kuormat, jotka oli pannut menemään suoraan rannasta. Koko kevät oli ollut yötäpäiväistä odottamista, mihinkään ei uskaltanut ryhtyä, vihollinen kun yht'äkkiä olisi voinut yllättää, pakoa valmistettiin ja pakoon sitten lähdettiin. Kauppalaivat viipyivät, suolasta ja leivästä oli huutava puute. Ylämaasta tietömien matkojen takaa saapuivat miehet hakemaan tavaroita, niinkuin näitäkin pellavansiemenä, eiväthän he vielä tietäneet mitään vihollisesta. Mitäpä muuta kuin saivat tyhjin toimin palata heikoilla eväillään ja hevosillaan. Mikä vihollistakin nyt sitten riivasi tällä kertaa? Miten oli unohtanut tapansa ja tottumuksensa? Ei tullut maihin, näytteli itseään vain lahdella. Kymmenen päivää vilkutteli mastojaan, kiusaten kaupunkilaisia. Keisarinna suvaitsee leikitellä, päättelivät Susisaarten herrat, keisarinna tappaa kiduttamalla niinkuin skorpiooni tappaa, sanoivat ne, jotka nääntyvine karjoiheen olivat paossa. Mutta Antti Skugge, joka uskollisesti kävi sairasta Anna Kristinaa lohduttamassa, kuvasi sitä suurta Babylonia, joka haureutensa vihan viinillä juottaa kansoja. Ja varasihteri Wetter nauroi: keisarinna ja hänen pirunsa viettävät assembleeta Itämerellä ja Ruotsi katselee nurkan takaa! Pilkkanaan pitävät! kirosivat kaupungin porvarit, jotka olivat kuljettaneet perheensä ja kalleimmat tavaransa turvaan ja jotka odottivat pommitusta. Weckströmin talostakin olivat lapset poissa Lastikan hoidossa. Hedulla ei tahtonut jättää sisartaan eikä isänsä taloa. Parhaimmat kynnon ja kylvön päivät olivat käsissä ja menivät ohi. Ei ollut ihme, että provianttimestarikin tuskastui. Kaikki tuskastuivat. Ja nyt se tällä kertaa oli ollutta ja mennyttä. Vihollinen oli mennyt, pakolaiset olivat palanneet, suolaa, viljaa ja muuta odotettua tavaraa oli saatu. Provianttimestarikin oli saanut pellavansiemenensä. Hänen vaimonsa hengitti helpommin, koko kaupunki puhalsi helpotuksesta. Mutta tämä oli provianttimestarin vaimolle paljon enemmänkin kuin helpotusta. Ilon tuokiossa hän, silmillään seurattuaan miestänsä Hämeentien kulmaan asti, vastaanotti varhaisen aamun vihreän valon ja kaiken kevätkasteen, mitä kaupungin puut ja nurmikot helpeillään hänelle ojensivat. Ylenpalttisen ilon vallassa hän alkoi läpikäydä,

mitä kaikkea piti ennättää tehdä, ennenkuin provianttimestari palaa ...

Heillä on nyt yksi yhteinen ajatus, muistutti hän samassa jälleen mieleensä, jottei vain päästäisi jalkojensa alta sitä luvallista perustaa, miltä tämä siunattu ilo nousi.

Ensi työkseni minä haen lapset ja sisareni yläkamariin, ja siellä me asumme siihen asti kun Weckström tulee. Trallalaa ..! Lalaa — lalaa!

Nyt loppui se ihmeellinen hiljaisuus, mikä kaupungissa oli vallinnut ennen auringon nousua. Palovartijoiden huutaessa päivän neljättä tuntia hirahtelivat hevoset, ovissa kuljettiin, talojen portteja avattiin, sikoja ja lampaita tuli Suurtorille, työväki meni kaupungin siltaa kohden proomulle, matkalla linnoitukselle.

Mutta mistä tulikaan nyt Saara, pikku-piika, joka hartaiden pyyntöjensä nojalla oli otettu lapsenpiiaksi Weckströmille? Laulua hyräten hän vähäisessä juoksussa kiiruhti kotia kohden, märkien helmojen lyödessä nilkkoja vastaan, joista kahleiden jäljet eivät ottaneet parantuakseen. Häntä seurasi torailleen Nuoren Tobiaksen kapteeni, kädessään valkoinen käärö.

Pikku-piika osasi olla julkea. Vanhalle miehelle hän vasten silmiä huusi, että hänellä on sulhanen laivassa ja aina hän toki tämän kanssa tanssia aikoo niin pian kuin Nuori Tobias vain tulee maihin. Mutta keskellä rähinää pikku-piika huomasi emäntänsä, livisti Suurkadun kulman taakse ja kapusi kuin ilves yli aidan. Pihamaalla nousi iloinen nauru, kun kasakkatyttö ilmaantui majoitusmiesten joukkoon. Rouva Weckström seurasi sitä toisella korvallaan, puhuessaan kapteenin kanssa, joka toi terveisiä Lyypekistä.

Hänen oli tuotava tämä käärö provianttimestarin rouvalle, ja myöskin kirje. Kauppamies Schmidin rouva, hyvinarvoisa Anna Hindrikintytär itse saattoi, kaksivaljakkovaunussa ajaen, tuomiset satamaan, missä hänen miehensä oli ollut aamusta lähtien valvomassa Spanjankävijänsä matkaanlähtöä. Hetkeksi oli hän sitten Anna Hindrikintyttären kanssa tullut Nuorelle Tobiakselle. Ja oli istuttu messissä viinipikarin ääressä ja juteltu Lyypekin asioita ja juteltu Helsingin asioita, nimittäin pääasiassa Susisaarten linnoitusten töistä.

Ja kummallisen huhun kauppamies Schmidt siinä oli lausunut. Vaikka hän samassa oli siihen naurahtanut ja lisännyt: harvoinpa Neptunus takaisin antaa mitä on ottanut. Schmidtille oli kerrottu, että Gagneur olisi nostettu merenpohjasta. Jokin Stralsundin kippiari sellaista oli puhunut. Juovuksissa varmaan puhui.

Suthoffin tyttären sydän pysähtyi kesken elämöiloisten lyöntiensä, kun Gagneurin nimeä mainittiin. Kipparit puhuivatkin juovuksissaan viisaita ja yliluonnollisia asioita.

Nuoren Tobiaksen ensimmäinen upseeri Kaspar Eyland jatkoi nyt kertomustaan Anna Hindrikintyttärestä, joka pyysi Hedvig Ulrika Jaakopintytärtä käymään Lyypekkiin, heillä on Annenhofissa yllin kyllin tilaa asua, vaikkapa Hedvig Ulrika Jaakopintytär tahtois jonkun lapsistakin ottaa mukaan. Viiko vierähtää suuressa Lyypekissä, vaikkapa ei tahtois muuta nähdä kuin mahtavat kirkot. Mutta jokaisessa talossa on lisäksi Schmidin perheen omaisia, ystäviä ja sukulaisia, ja kaikkialla on vierasvaraa, josta tämä vapaa- ja Hansakaupunki on kuuluisa. Kirkontorniin kun nousee, niin näkee Itämeren. Ja yksinpä tämän näyn vuoksi kannattaa tulla Lyypekkiin. Mutta sitten on vielä mahtava raatihuonekin puhumatta, ja ammattikuntien talot ja monet muut.

Kapteeni Kaspar Eyland, joka nykyään kuljetti Nuorta Tobiasta, ei voinut olla havaitsematta, että talon emännän huomio, yhtämittäisestä hymystä huolimatta, oli kiristynyt jonkin erikoisen asian ympärille. Nuoren rouvan silmät näyttivät tähyilevän jotakin kaukaista, ja hänen suunsa hymy kareili kuin kyynelten edellä.

— Puhuvatko ne Lyypekissä Gagneurista? sanoi hän oudon hiljaisesti.

— Puhuvathan ne täälläkin, vastasi siihen Eyland. — Mutta kummallista asiassa on vain se, että täällä siitä puhuvat akat Suon kaupunginosassa ja Katajanokan jätäkät, kun taas siellä puhuivat suuret herrat, sellaiset kuin itse kauppamies Sebastian Schmidt. Koko juttu on tietenkin peräisin siitä, että työskennellään Susisaarten rannoilla ja nostokurjet upottelevat ja kohottelevat rakennusaineita. Mutta mikseivät olisi voineet löytääkin laivaa, sanoi lyypekkiläinen kauppamies.

— Sanoiko? kysyi provianttimest arin rouva, jolle Sebastian Schmidtin johtopäätös tuntui olevan ratkaiseva niin ratkaiseva, että hän siinä silmänräpäyksessä ajatteli: he ovat nostaneet Gagneurin, mutta salaavat sent

Ja hänen eteensä hahmottui samassa eversti Ehrensvärdin ihailtu olemus.

Ei sittenkään voinut olla niin!

Ja nyt hän nopeasti alkoi valittaa, että majoitus oli käynyt helsinkiläisille sietämättömäksi. Mitenkään ei enää jaksaisi kuunnella tuota naurua, mitä heidänkin lapsenpiikansa nytkin nauraa sotamiesten joukossa - noin! Viime vuonna tapahtui heidän talossaan lapsenmurha — alakaivoon oli heittänyt lapsensa heidän karjapiikansa. Eihän lapsen isää tietenkään saatu kiinni, hän oli tipotiessään, »Vihreitä rakuunia» lienee ollut. Heidän Maija-Kaisa raukkansa vietiin Siltavuorelle tietenkin.

Sattui niin kummasti, että juuri kun talon emäntä puhui Vihreistä rakuunista, kivalteri Råbergin ääni huuteli talosta taloon sanoja: Vihreät rakuunat tulevat! Hän ratsasti portilta portille, koputti piiskansa varrella milloin ikkunaan, milloin seinään ja tiedoitti: Vihreät rakuunat tulevat!

Provianttimestarin rouva ajatteli: eivät meille tule niin totta kuin meillä vielä on viinaksia kotona. On tässä ennenkin viinalla hallittu miehiä!

— Vihreät rakuunat tulevat! toisti nyt kivalteri. — Kymmenen miestä, kapteeni ja luutnantti tähän taloon!

Rouva Weckström kävi kiinni hevosen suitsiin.

— Mitä te puhutte, Råberg? Ei yhtään miestä lisää, sanon. Meillä on ennestään kymmenen. Tänne ei mahdu, pankaa mihin haluatte. Ja johan nyt on kesä, asukoot teltoissa. Entä ne parakit, eivätkö ne riitä? Kaikki kaupungin metsät on hakattu, täytyyhän olla parakkeja, No, Råberg, tulkaa ottamaan ryyppy, Nuoren Tobiaksen kapteenikin tulee. Ja kahvin keitän teille, jos juotte. Kuunnelkaa nyt tuota rähinää, mitä majoitusmiehet pitävät. En tiedä mihin joudun pikkupiian kanssa, joka tuli venäläisestä vankeudesta. Hänen pitäisi katsoa lapsia, mutta hän menee porttien ja aitojen yli ja tekee kaikki ihmiset hulluiksi.

Kaspar Eyland sanoi nyt ikäänkuin hän vain olisi odottanut toivottua tilaisuutta puhua:

— Lähettäkää se haaska kehruhuoneelle Turkuun. Siellä on sellaisen paikka.

Pikku-piian nenättömät kasvot olivat emäntää vastassa pihalla. Hän oli kuullut kapteenin sanat ja heittäytyi polvilleen rouvansa eteen.

— Rouva, kaunis armainen kyyhkyseni, anteeksi antakaa! Köyhää armahtakaa, kurjaa armahtakaa, kehruhuoneelle älkää lähettäkö! En enää minnekään mene kotoa, täällä pysyn, radji Boga, lapsia, kullannuppuja, kyyhkyläisiä kuin omiani hoitelen, heille laulun laulan, heille kerron siitä suuresta kylmästä virrasta, ja kerron suurista aroista, joilla vankeja kahleissa kuljetetaan. Jalkojani katsokaa: kahleet söivät lihan luista! Ranteitani katsokaa: oi — voi — voi!

Pikku-Saara itki, runnellut käsivarret emäntänsä ympärillä ja suuta antaen hänen käsilleen, niin että ne nopeasti kävivät ihan märiksi ja viinalta hajuaviksi.

— Rouva, huusi hän jälleen, — kyyhkyläiseni, neitsyt Maariaiseni, uutisia teille kerron. Isänne laiva, autuaasti nukkuneen laiva on löydetty ja sen kullalla ja hopealla Susisaarten muureja rakennetaan. Radji Boga, totta puhun, koko yön olen tanssinut reilujen poikien kanssa. Spanjan-Kalle itse nähnyt oli, miten hopeita nostettiin lotjiin. .. Isänne rahoilla eversti linnaa rakentaa...!

Jakob Suthoffin tytär oli hyvin isänsä näköinen, kun hän jääkylmästi työnsi pikku-piian luotaan ja sanoi:

— Mene. Lähetän sinut kehruhuoneeseen.

Tämän äänen kuullessaan sotamiehet hämmästyneinä ja häpeilläänkin painuivat, toinen toisen jäljessä, alemmalle kaivolle, mikä olikin määrätty heidän käytettäväkseen. Tämän äänen kuullessaan myöskin Eerikki Iiskenpoika ilmaantui alarakennuksen portaille, sylissänsä isäntäväkensä nuorin lapsi. Muutkin talon palvelijat pistivät päänsä esiin navetoista ja liitereistä, mutta palasivat nopeasti takaisin nähdessään, että emäntä kapteenin ja kivalterin seurassa, kaula kenossa kuin joutsenlinnulla, astui portaita kohden. Iso-renki Mikkel ajoi samassa nopeasti portista ulos, suu vielä täynnä aamuhuttua, reen pohjalla aura, kylvinvakka ja siemen -

säkki. Navetan karsinasta tulvahtivat lampaat pilvenä kohden emäntäänsä, jonka kädet nopeasti sipaisivat niiden päitä. Astuttiin huoneeseen. Kivalterin hevonen seisoj kadulla voikukkien keskellä köytettynä koivuun ja ahmi täysin suin nuorta heinää. Miehet saattoivat nähdä sen siitä missä seisoivat, välissään pöydällä suuri vihreälasinen viinapullo.

Puhuttiin venäläisistä. Minkä pirullisen kiusanteon nyt olivatkaan keksineet: tulla Helsingin edustalle kymmeneksi päiväksi ja sitten lähteä! Piti näyttää mahtia, mitäpä muutakaan.

Kivalteri ei istuutunut, vaikka rouva pyysi.

— No, sanoi hän äkkiä ryyppyjen välissä, — aikookos Weckström nostaa haasteen linnoitusherroja vastaan? No, kun hänen hopeansa veivät.

Talon emäntä, sylissänsä kaunis jokeltava lapsensa, hymyili kirkkaasti sitä kohden, soudatti päätään ja puheli laulavalla äänellä:

— Koko kaupunki etsii turhaan niitä hopeita, viisaat vanhat ihmiset näkivät niistä unta. Ehk'ei niitä ole ollutkaan paitsi unessa...

Nyt tuli Eerikki Iiskenpoika esille, kasvoiltaan valkoisena ja muutenkin kuin valanteolle menossa. Hän ei saanut sanaa suustaan, sellaisen järkytyksen vallassa hän oli. Kapteeni puhui hänen asemastaan:

— Provianttimestari taitaa olla liian viisas kuunnellakseen juoruja.

Iiskenpoikaan ahdettu patoutuma alkoi purkautua:

— Viisas mies jos olla tahtoo, niin haasteen nostaa, koira vie. Sanottiin tässä silloin kun vanha Saara unta näki: loruja! Mutta kymmenen haukkuvaa sutta unissaan näki ja eivätkö linjalaivat lahdella kymmenen päivää kaupunkilaisille haukkuneet ja rähisseet... Herra teitä siunatkoon, rouva, korkeasukuinen Hedvig Ulrika Jaakopintytär, mutta vanhoa taidan ja taivaan tuomioistuimen edessä vakuuttaa taidan, että kultaa ja hopeaa Gagneurissä oli niin, että tämän kaupungin olisi sillä silata voinut... Kirkon tahtoi kauppamies-vainaja rakentaa. Sellaisen jonka kaltaisia me näimme Hollannin maassa. Kauppamies niissä yksinään istui ja kuunteli pasuunia, joita Pyhät kuvissa pitivät käsissään. Kauppamies-vainaja, se autuaasti nukkunut, tämän kau-

pungin korkeaan arvoon nostaa tahtoi. Kukaan ei kun-
nioita sitä, ennenkuin korkeita torneja nousee, sanoi...

— Mene hakemaan lisää juotavaa, keskeytti emäntä
uskotun palvelijansa oudon änköttävän puheen.

Mitä? Iiskenpoika ei aikonut lähteä! Hän silmäsi
vuoroin kaikkiin läsnäolijoihin ja vielä ovessakin
kääntyi.

— Mitä? sanoi emäntä, silmien välissä syvä ryppe.

Samassa silisivät hänen kasvonsa, sillä Iiskenpoika oli
mennyt liidunvalkoiseksi. Pelottiko häntä lähteä kella-
riin keskellä kirkasta aamua? Kuitenkin emännän sil-
mäys karkotti hänet huoneesta.

Huoneeseen saattoi kuulla, kuinka sammakot Suon
lammikoissa kurnuttivat ja kutivat. Sekin kuului, mi-
ten hevonen ikkunan alla puri ruohoa. Siunattu lapsi
äitinsä sylissä päästi iloisen äännähdyksen, ajaen koko
painostuksen kamarista tiehensä. Sekä äiti että molem-
mat vieraat miehet käänsivät viatonta kaunista olentoa
kohden nauravat kasvonsa.

— Kun Jumala vain soisi elämän päiviä! sanoi Kas-
par Eyland karhealla äänellään ja tarjosi lapsen ilakoi-
ville käsille pörrönsä.

Kivalterikin pääsi taasen ääneen. Hänen oli kuin
olikin määrä sijoittaa tänne kymmenen vihreää rakuu-
naa, mutta lisäksi oli sijoitettava kapteeni, ja häntähän
vallasnaiset kuuluivat sanovan »Ruutukuninkaaksi»,
kun hän oli pulska poika ja piti sotamiehet hyvin ku-
rissa.

Rouva Weekströmin kasvoille alkoi nousta viininkar-
vainen puna. Hän kyllä tiesi sen kurinpidon! Kaikkein
vähimmän hän huoli tänne pulskia kapteeneja nyt, kun
provianttimestarikin oli poissa. Eikä hän tätä lausues-
saan voinut välttää suuttumusta kuohuttamasta miel-
tään: eikö joku toinen olisi voinut viedä tuota pellavan-
siementä noihin kaukaisiin maanääriin — pitikö Weck-
strömin jättää hänet yksinään näin suurten majoitusten
aikana!

Yhtä kaikki hän äsken oli ollut iloissaan kuin lintu.

Vihdoinkin tuli renki huoneeseen, kädet valuen vii-
naa, niinkuin pullokin, jonka hän oli täyttänyt. Hänen
kätensä vapisivat vieläkin. Emäntä tempasi häneltä
pullon ja päätti kerta kaikkiaan hyvästi juottaa kival-

terin... Silloin Iiskenpoika katsoi häneen ja oli outo kuin tallattu koira:

— Kaivon luona joku seisoo, sai hän suustaan.

— No miehet, sanoi hänen emäntänsä ja vei pullon omaa punaista suutansa kohden, — minä annan kivalterille hyvän neuvon: pankaa yksi ylimääräinen raukuuna Törnmanille, kaksi vanhemmalle Olayhillsille ja »Ruutukuningas» ja pari miestä Bodkille — siellä on seitsemän tytärtä ja paljon tilaa...

— Se kaivon luona seisoo! sanoi renki, jäykkänä kauhusta.

Mikä siellä nyt sitten seisoi? Kukaan ei nähnyt muuta kuin nuoren saarnipuun, jonka vihollinen viime sodan aikana oli temmannut poikki ja joka nyt juurestaan kasvatti kahta haaraa. Rouva Weckström katsoi pitkällä nuhtelevalla silmällä äitivainajansa köyhään kasvattiin ja Eerikki Iiskenpoika ikäänkuin pieneni hänen silmäyksensä alla. Mutta vain hetkeksi. Tuskin oli kapteeni ruvennut puhumaan hyvänhajuisesta käärestä, jonka hän oli tuonut tuliaisiksi kauniista Lyypekestä, kun Iiskenpoika syöksyi pöydän ääreen, tempaisi viinapullon ja joi, joi, siksi kunnes oli aivan kuuma ja punainen. Ja nyt sylkäisi nyrkkeihinsä ikäänkuin painia valmistukseen ja tunki ulos vastustajaansa etsimään.

— Iiski, huusi emäntä hänen jälkeensä, — älä vain minun isäni saarnipuuhun koske, muista se!

Hän nauroi uhittelevasti, koska häntä suututti ettei kivalteri tahtonut totella, vaikka hän oli tälle alhaiselle miehelle tehnyt sen, minkä oli tehnyt vain kaksi kertaa aikaisemmin ja silloin suurille aatelisille: edellä mais-tanut pullonsuusta. Renki, kiihtyvän humalan vallassa näki silmissään hänen kukoistavat kasvonsa ja lapsen käden, joka penkoi nauharuusua äitinsä paisuvalla povella. Tämä elämän rehevyys mahtoi ärsyttää häntä jonkin kauhean kuvan vierellä, jota ainoastaan hänelle näytettiin, ja puhkuen voimaa ja uhmaa hän töhnäsi saarnipuuta kohden, oikea käsi ojossa ikäänkuin valmiina tervehtimään.

— Herran terveeksi! huusi onneton humalainen ylös mäkeä kohden.

Mutta nyt oli hänen käteensä tartuttu ja kun hän aikoi vetää sen pois, niin ei se enää lähtenyt irti. Näky-

mätön käsi piteli sitä. Hän ei voinut edes nykäistä, kun kauhistuttava Näkymätön oli oikaissut käsivarren suoraksi ja yritti kiskoa onnettoman luokseen.

Kukko lauloi.

Silloin Näkymätön hellitti ja Weckströmin renki kaatui maahan kuin kuollut.

Kun ei hän totellut emäntänsä ääntä, joka ankarasti häntä puhutteli, niin rouva lähti likemmä ja tapasi Iiskenpojan ylt'yleensä hiessä ja silmät nurin päässä. Puhelahjan palatessa hän sanoi nähneensä »hänet itsensä», »herran itsensä», ja kun ei emäntä häntä vieläkään käsittänyt: »Tämän talon oikean isännän ja herran, teidän oman isänne — mitä sitten lienee tullut sanomaan.»

Hedvig Ulrika Weckström tunsi sydämensä lakkaavan lyömästä. Jääkylmä laine läiskähti hänen ohimoilleen ja valui alas selkää. Kesti aikaa, ennenkuin hän saattoi auttaa palvelijaansa pystyyn.

— Mitä sitten lienee tullut sanomaan! toisti renki mykän äänellä, jolle on opetettu jokin sanottava. — Minkätähden minun silmiäni eteen tuli ja minkätähden ei oman tyttärensä?

Hedvigulla ravisti juopunutta, toivoen järjen palaavan häneen. Mutta kun lapsi oli hänen toisen käsivartensa varassa, retkahti horjuva vanhus maahan ja sotamiehet alakaivolta kiirehtivät hänen ympärilleen.

Mitä sanomaan? ajatteli Hedvig Ulrika, ponnistaessaan takaisin äskeisiä jälkiään. Minä mahdan sen kyllä tietää, minä, minä, hänen omaa lihaansa ja vertansa!

Vieraat olivat ikkunasta seuranneet rengin temppuja, ja Nuoren Tobiaksen kapteeni arvasi aivan oikein, että hän oli nähnyt näyn: olihan joku seivästi käynyt hänen käteensä ja piteli sitä kauan. Paras olla mainitsematta, kuka ihmisen käteen silloin tarttuu, kun hän on pahasti juovuksissa. Kivalteri nauroi, mutta Kaspar Eyland puhui tosissaan:

— Toiset eivät kehtaa tunnustaa, milloin heille henki maailmasta lähetetään sanoma, mutta me merimiehet kyllä. Kun sellaisellakin vuotavalla astialla purjehtii kuin meidän Tobias, niin kyllä sitä vain merkkeihin ja tunnustähtiin turvaa.

Kivalteri naputteli pöytään ja nyökkäsi talon emän-

nalle, joka tuntui ottaneen renkinsä näyn kovin tosisaan — tuskinpa hän vierastaan enää näkikään.

Kunpa nuo jo lähtisivät, ajatteli rouva Weckström ja hänestä tuntui yhdentekevältä, tulisiko taloon kymmenen tai kaksikymmentä sotilasta. Mutta jokin piteli miehiä. Kukaan ei puhunut. Sammakot yhä kurnuttivat ja ääni kuulosti yhtä iloiselta kuin pienen lapsen jokellus, sen potkiessa permannolla auringonpaisteessa.

Mitäpä niistä kaikista iloista, kiiri nuoren rouvan ajatuksiin, kun kirous painaa taloa ja minun kuollut isäni keskellä auringonpaistetta ilmestyy kotinsa pihalle!

Kivalteri tuli, tarttui rouvan käsivarteen ja vilkutti iloisesti silmää:

— Panen niitä sotamiehiä muiden luokse, valittakoot jos tahtovat. Tänne panen vain neljä miestä ja kapteenin... No, joskos taas ollaan iloisia!

Hedvig Ulrika Weckströmin tuskainen hengähdys kuului läpi huoneen.

Nyt otti Kaspar Eyland käteensä hyvänhajuisten käärrönsä ja maanitellen esiin talon rouvan hymyä kääri hiljalleen auki valkoista paperia ja sinistä paperia ja jälleen valkoista. Jo tuli näkyviin matala tinarasia. Ja sisällä oli jälleen jotakin paperiin käärittynä. Nyt laski kapteeni lahjan pöydälle ja uskoi nuoren rouvan itsensä jo haluavan nähdä, mitä hyvä rouva Lyypekistä oli hänelle lähettänyt. Mutta rouva Weckströmin käsivarret riippuivat rentoina ikäänkuin niissä olisi ollut painot ja hänen poskensa valjuus näytti ennustavan sairautta. Eyland askaroi siis suurilla, ankkurinkuvin merkityillä kourillaan yhä edelleen hienojen tuoksuvien paperien ääressä.

Kivalteri haukkasi karvaisine sieraimineen hyvän-tuoksuista ilmaa ja houkutteli, itsekin naureskellen, rouvaa iloitsemaan tulevasta lahjasta.

Kapteeni laski pöydälle suuren soikean, kullankeltaisen korulaatan, jonka pintaan oli kirjailtu jotakin. Kun korua kultaisesta ketjusta nostettiin, oli se päivää vastaan läpikuultava ja kirjailu esitti kirkkoa ja sen kahta korkeaa tornia. Suthoff -vainajan tyttärenkin käsi nousi nyt, ja pidellen ketjua hän katseli korua katselemistaan, tuntuen unohtavan vieraansa ja kaiken muunkin.

Ah, olipa se ihmeellinen!

ja juuri tällä hetkellä se hänelle annettiin.

— En pane tänne yhtään miestä, tuhisi nyt kivalteri Råberg, — toimitan sen Ruutukuninkaankin Bockille. Minua varoitettiin, kun tätä majoitusta taas piti järjestää, että se provianttimestarin rouva panee häkää kaikkien ihmisten päät täyteen. Sen sanoi Tersmeden itse. Ja ... ja sellaista se näkyy olevan ...

— Tämä on bernsteiniä, selitti vuorostaan kapteeni, — kunhan ei vain Olisi itsensä Donnerin muovailema. Siellä on sellainen erinomainen bersteiniseppä Donner. Ja tämä kaiverrus esittää Maarian kirkkoa — niin, niin, moni merenkävijä on siellä istunut ja tullut paremmaksi ihmiseksi. Kyllä tiesi hyvinarvoisa Anna Hindrikin-tytär, minkä lähetti. . .

Jo puhkesi hymy rouva Weckströmin kasvoille — kyynelet olivat silmissä jo aikaisemmin — ja hänen oli vaikea löytää sanoja. Hän vain huudahteli, soudatteli päätään ja itki ja nauroi.

— Kyllä tiesi minun isänikin, minkä (hän tahtoi jättää tälle rakkaalle köyhälle kaupungille, Helsingille — ah, tällaisen kirkon, jotta merenkävijät siellä saisivat tulla paremmiksi!

Ja Hedvig Ulrika katsoi yli kadun ja hautausmaan Helsingin alati rappeutuvaa kirkkoa, johon ei seurakunta enää halunnut kiinnittää mitään varoja, koska se oli nykyiselle asukasluvulle aivan liian pieni. Mutta kun hänen sydämensä oli hehkuvan sula ja aurinkoinen niinkuin se ihmeellinen koru, joka hänelle näytti kirkon nousun sellaisena kuin hänen isänsä varmaan oli sen nähnyt, niin hänen hellyytensä heräsi kiinteästi ympäröimään myöskin tätä vanhaa kirkkoa, jonka penkissä hän isänsä ja äitinsä vierellä oli niin monesti polvistunut. »Sinutkin me saatamme kunniaan, sinä oma vanha Herran-temppele!» ajatteli hän iloisesti.

Ja hänen silmiensä edessä alkoi nyt välähdellä raha ja Gagneurin hopeat! Tarvitaan paljon, paljon rahaa, pyhää rahaa, jota kaikki valtakunnan kristityt ihmiset mielellään antavatkin Helsingin katedraalia varten. Ja krouvin he panevat provianttimestarin kanssa kuntoon, missä ihmiset saavat terveydekseen juoda ja olla iloisia. Ja kymmenyksillä rakennetaan katedraalia, tällaista, missä merenkävijät tulevat paremmiksi ihmisiksi!

Mutta eivätkö kaikki ihmiset olekin merenkävijöitä? Elämä on meri, sanoi rovasti viime pyhänä saarnassaan Yhtä kaunis, yhtä julma, yhtä epävakainen . . .

Vaan entäpä jos Susisaaria sittenkin rakennetaan isän hopeilla?

Tämä mielenjohde särki jälleen pahasti hänen äskeistä hartauttaan, ja hän huomasi nyt vieraiden olevan poissa ja lapsen jokeltavan polvellaan, kiihkeästi haluten koskettaa bernsteinikoruja äidin kädessä. Äiti tapasi itsensä pitämässä pitkää puhetta lapselle, vaikka hänen ajatuksensa samalla siinä rinnalla kehräsi toistakin rihmaa.

— Niin, katsos, tämä on auringonpaistetta, tämä on pehmoista ja tuoksuu hyvältä. Luemmeko nyt kirjeen, jonka hyvinarvoisa Anna Hindrikintytär on meille lähettänyt? Menemmekö häntä katsomaan Lyypekkiin? Saamme ajaa vaunuissa, äiti ja äidin kulta! Ensin menemme setä Kasparin laivalla monta päivää ja monta yötä . . . Sitten tulee näkyviin korkeita torneja. Niissä riippuu kelloja. Pim-pam, pim-pam, piu-pau, piu-pau! . . . Kellot soittavat Jumalan kunniaa. Me nousemme torneihin, korkealle, korkealle kaiken yläpuolelle. Emme muista surujakaan, emme ole kenellekään suuttuneita, tahdomme hyvää kaikille ihmisille ja eläimille! Äidin kulta, sellaisen kirkon sisäpuolella soivat ihmeen heleällä äänellä urut. . . Niinkuin enkelten laulu ne soivat! Äidin kulta, me rakennamme tänne sellaisen kirkon. Provianttimestarikin tahtoo, hän, joka on kullan isä. Hänellä ja äidillä on yksi yhteinen ajatus, tämä ajatus.

Ja kuule sitten: me kysymme neuvoa Susisaarten everstiltä, miten me kokoamme rahaa — emmekö kysykin! Hän neuvoo, millainen oikein hieno krouvisali on Tukholmassa, sellainen, jota sanotaan kellariksi. Sellaista ei vielä ole koko Helsingissä. Peilejä siellä pitää olla — kun herrat tulevat iloisiksi, niin he tahtovat lyödä rikki peilejä —, sellaisesta koiranleikistä he pitävät, niin on pitkä-setä kertonut, se kapteeni, jolla on se kultainen nuuskarasia. Mutta myöskin herrat silloin mielellään maksavat, mitä ovat särkeneet ja kaiken muunkin moninkertaisesti. Silloin he vasta antavat meille rahaa! Meidän Helsinki ei enää ole köyhä, kun

se saa meidän kirkkomme, joka nostaa rukoilevat käntensä Jumalan puoleen. Emmekä mekään koskaan tule hyvin surullisiksi emmekä pahoiksi, sillä me voimme nousta torniin ja nähdä laajalta yli meren ja maan, ja myöskin elämän meren. Sinne ylös näyttää moni asia pieneltä! Ah, olisipa jo se aika! Äidin kukkanen, miten ihana sinä olet! Katsos, sinun kaulaasi panemme ensinnä tämän korun ja nyt juoksemme nopeasti sitä näyttämään!

Hedulla havaitsi, että tämän päivän monet elämykset olivat nopeasti painuneet elämän meren pohjalle, sillä vasta nyt töräytteli kaupungin paimen kokoon lehmiiä. Niitä oli vihollista odottaessa teurastettu paljon, joten niitä nyt oli niukalti. Heilläkin oli vain nämä kaksi ystävällistä nuorta lehmää, jotka juosten lähtivät pihasta, kun kuulivat tuohitorven.

Voisinko minä sittenkään lähettää pois tuon pikku-piian? johtui rouva Weckströmin mieleen, kun hän näki Saaran polvillaan virvoittelemassa juopunutta renkiä tuvan kuistilla. Hän minulle toi viestin vanhasta kello-mestarista. Ja vaikka hän olisi aivan vieras mies, niin hänen tervehdyksensä kuitenkin herätti kuolleista minun muistoni. Jospa tietäisin, kuka on tuo vanha mies sen kylmän virran luona ja kenen hän käskee odottaa, niin etsisin hänen ystäväänsä kunnekkas löytäisin... Kerran seiso i minun isäni kuolinhuoneen ikkunan alla väkijoukossa kaunis nuori mies, kaunein kaikista. Ehkäpä hän tuli pyytämään minua minun isältäni. Ja minä onneton, minä en osannut pitää hänestä vaaria, vaan päästin hänet näkyvistäni. Vaan entäpä jos korkeiden tornien huipuilta voin lähestyä kuolleitakin hartaammasti...

Pikku-piian ääni kanto i nyt yli pihan piirin:

— Oi voi ja voi, kas nyt tätä käryytettyä kättä — millä tämän enää puhtaaksi valkaisee! Oi voi ja voi sinua, Eriki Iiskenpoika, mitä syntiä sinä oletkaan mahtanut tehdä! No, vot, tästä kädestä Musta-Kehno itse häntä helvettiin kanssaan vetää tahtoi. Eikö täällä hajuakin tulikiveltä — ihkasen selkeästi —, hyi tuota rumilusta!

Humalainen renki alkoi seljetä ja käsittää, että kassakatyttö pilkkasi häntä. Ja sotamiehet olivat siinä

ympärillä ja nauroivat. Veri karkasi hänen oikeaan käteensä, jota vasta oli sanottu rumilukseksi. Hän kimmahti pystyyn niinkuin voimansa päivinä.

— Tätä rumilusta sinä vielä nuolet, kaunilus, huusi hän, samaisella henkiin heränneellä kädellään tarttuen pilkku-pilan nilkkaan. — Nuoletko hyvällä, sinä kasakkain kuola, tai silpoaa Eerikki Iiskenpoika sinut korprien eteen...!

He taisivat molemmat rumia sanoja ja ruoskivat niillä toisiaan kuin kasakkasiimoilla. Pikku-piika osasi kirotta oikein kasakkain kielellä, niin että riikin sotamiehetkin hihkailivat ihmetyksestä ja inhosta. Eihän sopinut ihmetyksellä tämän naikkosen muutakaan taitavuutta, hän ei ensi kertaa painiskellut miehen kanssa. Kuin kiiliäinen pompahteli hän pystyyn maasta, mihin Iiskenpoika hänet aina uudelleen väänsi. Hänen kätensä ja jalkansa rumine kahleenjälkineen ennättivät potkimaan ja nuijimaan ikäänkuin niitä olisi ollut moninkertainen määrä. Hip-hip-hei, sillä lailla! Olipa siinä roima tyttö! Oikea sisilisko, oikea käärmeennaaras! Ja osasi kääriä itsensä kokoon kuin piikkisika. Ja sylkeä kuin kissa. Hip-hip-hip, sillä lailla!

— Hohoi, Eerik, pidä puoliasi, nyt se puree sinulta poikki valtasuonet!

— Sitä tiikerikissaa! Hsss!

Iiskenpoika sai kiinni pikku-piian palmikosta ja kietoi sen kuin suitsenpään vasemman kätensä ympärille.

— Rumilusta nyt nuole! sihahteli hän, painaen pilkattun oikean kätensä tytön huulia vastaan. — Sinun kättesi piru tavoittakoon, mutta ei minun!

Molemmat pääsivät pystyyn, pyristelivät itseään temmellyksen jälkeen ja päästivät suustaan kiukkunsa viimeiset pärskeet. Katselijoiden joukko heidän ympärillään oli kasvanut, yksinpä korkeasti oppinut maisteri Skuggekin seisoi siellä, hämmentyneenä, koska hän ei käsittänyt mistä oli kysymys. Weckströmin renki puhui kehruuhuoneesta. Saara ulvoi vääryyttä, mikä hänelle oli tehty, kun hänet oli jätetty sodan jalkoihin.

— Leikkivätkö he? kysyi nuori Skugge.

— Ei, vastasi karjapiika, kasvot jännittyneessä viiressä ja koettaen toisten selän takaa päästä näkemään Eerikin käsiä, — ei, vaan tuo renki näki talon entisen

herran, itsensä rikkaan kauppamiehen. Tuossa näki kaivolla!

Kaikki läsnäolevat kaarsivat kaivoa, vaikkeivät tarkkaan tietäneetkään mitä oli tapahtunut. Paikka jäi tyhjäksi ja näytti varsin viattomalta, auringon ystävällisesti paistaessa nurmikolle, ränstyneelle kaivonkannelle ja nuoreen saarnipuuhun, jonka lehdet tuntuivat kasteen-tuoreilta.

Oppinut herra ravisti päätään ja katseli, eikö löytyisi ketään, jolta voisi saada luotettavampia tietoja. Kun hän yhäkin oli hyvin taitamattoman näköinen, selitti piika:

— Sen vainajan hän näki, Suthoffin! Mitäs, kun hänen hopealaiwansa aarteilla täällä rakennetaan joutavia, niin tuleepahan varoittamaan tyttäriään ...

— Jahaa, ymmärsi maisteri Skugge nyt, — ja mitä varten nämä kaikki muut tulevat? Jahaa, he tahtovat nähdä ihmeen. He tahtovat nähdä vainajan ylösnousseessa ruumiissaan. No, näetkö jotakin, Kaisa? Näetkö kuolleen kauppamiehen?

— Hirveitä puhuttekin, korkeasti oppinut herra, vastasi piika säikähtyneenä. — Jumala armahtakoon minua syntistä, aina olen koettanut talon parasta enkä ole noiden sotamiestenkään kanssa sekaantunut'.. en kovin pahasti...

Huhu otti nopeille siivilleen tapahtuman Weckströmin talossa ja kiidätti sitä kaupungilla kuin irrallista lehteä. Ja huhua kuunneltiin uskossa ja luottamuksella muuallakin kuin Suon kapunginosassa ja Kalastajamäellä.

Suthoff on tullut pihamaalleen kysymään hopealaiwaansa!

Maisteri Antti Skugge, kainalossaan Helsingin raastuvanoikeuden pöytäkirjat ja yllään hyvä vaaleansininen takkinsa sekä kellahtavat kaularöyhelöt odotti torilta seitsemännen tunnin lyöntiä, koska ei hän katsonut soveliaaksi aikaisemmin astua neiti Anna Kristina Suthoffin kammioon. Hänen oli tapana astella hiukkasen etäämpänä odottamassa tätä kellonlyöntiä, mutta kun näki kansan virtaavan Weckströmin taloon, niin yhtyipä

virtaan, kuuli mitä oli tapahtunut ja halusi nyt oikeastaan tavata sekä itse sitä ihmistä, jolle aave oli näyttäytynyt, että suloista neiti Kristaa, voidakseen hänen kanssaan keskustella tästä yliluonnollisesta ilmestyksestä, jotka niin likeltä koski häntä, ja myös tämän tapaisista ilmiöistä yleensä. Oli, oli se todellinen Jumalan armo, kun oli tällainen sydänystävätär, jonka kanssa saattoi puhella kuin hyvän toverin kanssa ainakin, oppineista ja vakaista asioista ja joka kuitenkin oli hento nainen! Kuinka herttaisesti hän nosti läpikuultavan pienen kätensä, kun hän esilukeniisen kestäessä halusi tehdä jonkin huomautuksen — niin, niin, neiti Suthoff teki varsin oikeutettuja huomautuksia maisteri-ystävänsä tekstiin, Antti Skugge kuuli häntä aina ja kiitti neuvoista. Anna Kristinasta olisi tullut hyvä pappi, jos hän olisi ollut mies, tai koulunopettaja. Mutta olisipa ollut hyvin ikävästi, jos hän olisi ollut mies — nannahan, ei olisi huvittanut lainkaan tällä tavalla käydä viemässä hänelle kronikoita ja kirjoja ja lukemassa näitä pöytäkirjoja, joita Skugge virkansa puolesta laati ja jotka olivat tärkeitä Helsingin kaupungin historiaa. Henni Forsius olisi ollut valmis kuuntelemaan näitä enonsa laatimia pöytäkirjoja vuorokauden umpeensa, mutta, hahhah, olipa siinä ero lukea niitä pojalle tai lukea niitä enkelimäisen kauniille neidolle . . . Anna Kristina oli ihastuttava myöskin, kun hän hoiteli sisarensa pieniä tyttöjä — äiti ja isä heistä vähän tuntuivatkin välittävän, nuoren tätinsä luona he aina olivat, hän heitä kasvatti, hän heille pyhän kirjan tapauksia kertoi ja hän heille satujen peilissä valaisi, mikä tie elämässä vie paratiisiin, mikä vie kadotukseen. Jospa Anna Kristina olisi ollut terve! Päätä huimasi ja silmiä häikäisi, kun sellaista yliluonnollista onnea ajattelikin! Mutta raukan jalat olivat paleltuneet sodan aikana pakolaisuudessa ja kädetkin olivat ajoittain hyvin kipeät. Kaikenlaisia keinoja oli koetettu, kymmenet viisaat olivat keittäneet yrtejä ja lukeneet lukuja, kupanneet, hieroneet ja mukiloineet — ihme, etteivät olleet lapsi-raukkaa tappaneet. Mutta yhteisestä sopimuksesta oli vihdoin heitetty kaikki keinot: provianttimestari oli lyönyt kämmenensä pöytään ja sanonut, ettei hän voi ruveta keppikerjäläiseksi mitättömän tyttölapsen vuoksi, jonka

tohtoreille menee enemmän kuin koko Suthoffin talorähjän arvo — jos kuolee niin kuolokoon, täällä on tyttölapsia niin että kuhisee muutenkin! Sairaana sisar, väsyneenä niin yhteen kuin toiseenkin, väsyi tähän toivottoomaan tohtoroimiseenkin, ja sairas Anna Kristina itse vakuutti, että jos Jumala tahtoo hänet parantaa, niin hän paranee, ja enkelin kärsivällisyydellä hän makasi pimeässä kamarissaan, odottaen Jumalan apua ja pallvellen jokaista, joka hänen läheisyyteensä tuli.

Anna Kristina Suthoff teki ihmeitä, hyvyydellään ja rukouksellaan hän saattoi lohduttaa ja parantaa sairaita sydämiä. Anna Kristina, Anna Kristina Suthoff... Anna Kristina Skugge...

Kauhistus, miten heikko ja viheliäinen on ihminen! Maisteri Antti Skuggen huulille oli jo useamman kuin yhden kerran luiskahtanut: Anna Kristina Skugge! Se ei voinut olla syntiä, kun oli kysymys niin puhtaasta olennosta. Mutta hän oli Jumalan käskystä laskettu kärsimyksen vuoteelle eikä aviovuode ollut häntä varten. Tämä oli kiduttava ajatus, tämä oli puhdasta piiinaa ja ristiinnaulitsemista. Ah, Herra, jospa ymmärtäisi Sinun salaisuutesi...! Anna Kristinakin luotti ihmeeseen. »Jos sinä tahdot, niin sinä voit minut parantaa.» Tässäkin, tällä hetkellä, Näkymätön oli tahtonut pysäyttää ihmiset. Varmaan hurskaan tytön isä oli lähetetty kiirastulen vankeudesta ilmoittamaan eläville tärkeitä asioita. Elävät eivät usko, mutta jos joku kuolleista nousisi ylös ja tulisi heille todistamaan, niin he uskoisivat. Mitä vainaja oli tullut ilmoittamaan? Maisteri Skuggen mieli paloi tytön luokse saadaksensa näistä puhua. Eikö seitsemännelle tunnille tänään lyödäkään laseja? ... Onko edes varmaa, että nuori neiti jo tietää isänsä käynnistä kotitalossa? Silloinpa voisi sattua, että hän, Skugge, ensinnä saisi hänelle kaikki kertoa. Mutta sitä ennen hänen pitäisi tavata tapauksen silminnäkijä, Suthoffin perheen vanha renki. Missä oli emäntä, rouva Hedvig Ulrika? Missä olivat talon lapset? Kun provianttimestari oli matkoilla, niin heidät päästettiin leikkimään pihamaalle. Eihän heitä vain ollut kohdannut joikin onnettomuus, josta ehkä juuri heidän isoisä-vainajansa oli tahtonut tulla varoittamaan?

Ei ollut Hedvig Ulrika Weckströmin tapaista jättää

kotipihaa näin vieraiden asuttavaksi. Vaan ehkenpä ta paus oli hänet hyvin järkyttänyt.

Torilla kuuluivat seitsemännen tunnin lyönnit.

Suuressa matalassa ja tummassa tuvassa seiso i talon emäntä lieden ääressä, hämmentäen hiilloksella kiehuva keitosta, mitä lapset odottivat, seisoen penkillä ja katsellen vihreiden ruutujen läpi pihamaalle. Jokin pieni kiiltävä nappi kulki heidän käsissään, muuten he hiljaa katselivat, ja vanhin, Beata Maria, holhosi varhaisvanhan tärkeydellä molempia pienempiä, Lovisaa ja Annaa, jotka olivat kakso set. Kristan kamarista tuvanperästä kuului Helena Elisabethin iloinen jokellus, ja lasten äidin aivojen läpi kulki — kuinka monennen ker ran! — että hänen lapsensa ensimmäisenä ikävuotenaan nauravat ja ilakoivat, mutta sitten kalpenevat, hiljenevät ja unohtavat leikin ja iloisuuden. Kun ei heillä ole isää, joka pitäisi heitä hyvänä! päätteli hän. Ja kun heidän äitinsä isän kirous painaa taloa! Ja hän oli näkevinään edessään isänsä kalvokkaana ja liikkumatto mana seisovan kaivon luona. Mutta mitäpä siinä muuta olisi ollut kuin siniseltähehkuva hiillos, josta pieni tiku kirveltäen nousi hänen silmiinsä.

Kaikki tässä nyt tuleekin yht'aikaa! päätteli hän ulos katsahtaen ja hänen väkevä nuoruutensa pani hänet uppiniskaisesti ravistamaan hartioita, jotka eivät halunneet nyt kantaa kuormia. Hänen rinnallaanhan lepäsi, kultaisesta käädyistä riippuen, auringonkarvainen koru kauniine kaiverruksineen, ja siinä hän oli kirjekin, vielä lukematta!

Skugge tuli sisään kuin käskystä. Hedvig Ulrika tuskin tervehti häntä, vaan heti pyysi häntä avukseen lukemaan tämän saksalaisen kirjeen. Ja olemaan täällä lasten kanssa pienen hetken. Ja nostamaan hiililtä tämän padan, jos se alkaisi kiehua yli laitainsa. Sitten hän hyvin nopeasti sitaisi kokoon epä mukavan tuu hean tukkansa, päästi alas hihansa ja helmansa, otti käteensä isänsä kepin, jota palvelijat, ne kelvottomat, olivat ruvenneet käyttämään hiilten kohennuksessa, ja astui isänsä pihamaalle.

No niin — siihen hän oli tullut koolle puoli kaupunkia. Kaivon tienoo tosin oli tyyten tyhjänä, mutta sen ympärillä kierteli kaikenikäistä kansaa kuin huuto-

kauppaa odottaen. Ei kestänyt monta silmänräpäystä, ennenkuin talon emäntä seiso i kaivonkannella, iski noettuneen kepinpään kantta vastaan ja jäi ääneti silmäilemään ympärilleen. Hän oli niin pelottavasti isänsä näköinen, että muijat jo hiljalleen alkoivat siunailla ja liukua porttia kohden. Eikä tämä kauppamies-vainajan ilmetty kuva edes liikahtanut tai puhunut, ainoastaan katsoi eteensä.

— Olette, alkoi hän vihdoin, pitäen toista kättään laskettuna uumalleen ja toisella pusertaen kepin kahvaa, — tulleet tapaamaan kauppamies Suthoffia. Hän kävi täällä tänään kukonlaulun aikaan ja seisoo täällä jälleen huomenna, ennenkuin kukko laulaa.

Herra hyvästi siunatkoon, mitä tässä sanottiinkaan?

— Joka tahtoo kauppamiestä tavata, tulkkoon silloin.

Mutta ottipa näiden kauheiden sanojen aikana puhujalta pois oman äänen, niin että hän puhui kuin kaivon syvyydestä. Ja eikö liene nyt tullut se vainaja vetämään häntä luoksensa siihen pimeimpään paikkaan, koska keppi putosi hänen kädestään ja hänen kätensä jäykistyi aivan niinkuin renginkin äsken.

Kun Suthoffin tytär nyt katsoi ympärilleen, seiso i hänen edessään sinisilmäinen nuori poika, lämpöisellä kädellään pidellen hänen kättään.

— Leikkisisareni, sanoi tuttu pojanääni, — mikä sinun on? Tiedätkö ensinkään kuinka vaarallisesti puhuit? Etkö tunne minua? Henni minä olen. Olen päässyt kesälomalle kimnaasista, missä olen oppinut, että se mitä sanoit voi viedä polttorviolle. No, no, leikkisisareni, tahdot vain saada pois pihastasi nuo vieraat ihmiset. Ne menivät nopeasti. Mutta katso, on Pyhän rienaamista, jos kutsuu avukseen kuolleita. He eivät enää ole meidän lakiemme alaisia. Tohtori Faust Saksanmaalla seurusteli yliluonnollisten kanssa ja kasvatti suuren oppilaskunnan, joka yhätkin herättää pahennusta. Kuinka sinun kätesi on kylmä, leikkisisareni. Kuinka sinä olet tullut kauniiksi! Mutta valkoinen olet. Näitkö äsken isäsi? Kuinka puhuit sillä tavalla?

Hedvig Ulrika tuli alas korotetusta asennostaan ja pani kätensä Hennin suun eteen.

Nyt vasta nuoren Henni Forsiuksen silmät säikähtäen katsoivat häneen.

— Kehenkä minä turvaisin, sanoi Hedvig Ulrika uupuneena, — jollen isääni?

— Missä on miehesi sitten?

Hedvig Ulrika pudisti päätään ja otti maasta kepin joka oli pudonnut hänen kädestään,

— Mutta Jumalaan voi aina turvata, lausui tuleva pappi opettavaisesti.

— Ei Hän tule meidän pihamaallemme pitämään järjestystä.

— Älä naura, leikkisisareni, sanoi Henni Forsius ankarasti. — Tämä on vaarallista. On kiinnitetty suuri juopa heidän ja meidän välille, niin etteivät he voi tulla tänne emmekä me . . .

— Leikkiveli, keskeytti Hedvig Ulrika, jo keventynein mielin, — kuinka olet tullut suureksi! Vieläkö minä voin taputtaa poskeasi? Kas, kas, kuinka poika punehtuu! Kuule sinä: rakas enosi vartioi tuvassa minun maitopataani, tule, tule pian!

— Hedulla! sanoi Henni ja tarttui lapsuutensa ihanteen käteen. — Kuinka minä olen iloinen.

He menivät käsikädessä juoksujalkaa alas tummaan kosteaan tupaan. Ja Hedulla torui Skuggea, joka oli päästänyt hänen patansa kiehumaan hiiliin, lapsia, jotka eivät kisailleet, ja sisarta, joka ei yöllä ollut nukkunut. Huone oli sakeanaan käryä.

— En olisi uskonut että te, Skugge, annatte niin vähän arvoa minun toivomuksilleni — olenko teitä liian usein vaivannut!

— Rouva Hedvig Ulrika kohtelee minua kovasti. En voinut tietää, että kiehuminen alkaa niin nopeasti. Pistäydyn vain hetkeksi tervehtimään neiti sisartanne.

Anna Kristinan lämpimästi loistavat silmät kyllä ilmaisivat, että Skugge oli käynyt. Ja sen ilmaisi myös asiapaperisalkku, joka lepäsi hänen peitteellään.

Anna Kristinan köyhä valoton huone oli järjestynyt hänen tarpeittensa mukaisesti sikäli kuin hänen liikuntakykynsä väheni. Hänen harmaa vuoteensa oli joutunut keskelle permanttoa ja lasten vuoteet kahdenpuolen. Hänen kätensä ulottuvilla oli pitempiä ja lyhyempiä keppejä ja vielä yksi kaikkein pisin, jolla hän ulottui koputtamaan oveen tai seinään. Se tuoli, jolla hänen monet vieraansa olivat istuneet, oli nyt hänen

tajunnassaan Antti Skuggen valtaistuini. Hän asettui siihen, kun hän papereineen saapui liikkumattomaksi tuomittua tyttöä tervehtimään. Ja vaikka Anna Kristina sydäimestään iloitsi jokaisesta ystävästä ja kylänmiehestä, joka häntä tahtoi muistaa, niin hän Antti Skuggesta iloitsi erikoisella tavalla. Hedulla, hänen sisarensa, ja tämän lapset olivat omat ja tutut, olivat osa häntä itseään, mutta Antti oli vieras, mahdoton selittää ja käsittää, mieluisa katsella ja kuunnella kuin ke-sän ensimmäinen lintu. Joskus pelotti, että hän Kristan sydäimestä anastaisi liian suuren osan. Hänen sydämensä oli kauttaaltaan kuuluminen Kaikkeinkorkeimmalle, Hänelle, jolla oli valta antaa ja ottaa. Mutta oppinut nuori mies, joka ihanalla ja suloisella ajanvietteellä täytti Anna Kristinan pitkät päivät ja monesti sai hänet unohtamaan tuskansa, pyrki hämäämään hänen rukoustansakin, Miten olikaan käynyt silloin jäänläh-dön aikaan, kun vihollinen uhkasi kaupunkia ja ihmiset jo lähtivät pakosalle: ei kohonnutkaan Anna Kristinan rukous Jumalan puoleen kaupungin puolesta ja turvattomien ihmisten puolesta, vaan ystävänsä ja itseään hän ajatteli. Hän, joka itse kerran oli kokenut paon kauhut ja joka tunsii piilopirttielämän vaivat, hän oli ajatellut vain sitä, ettei häntä erotettaisi Antti Skuggesta. Mitäpä auttoi katumus — tehty oli tehtyä ja nostatti vieläkin tuskan punan hänen kasvoilleen, kun hän muisti jumalatonta käyttäytymistään. Ja entä sitten tänään: hänen ystävänsä saapuu, kauniisti puettuna ja juhlallisena ja kertoo, että isä-vainaja on näyttäytynyt kotitalonsa kaivolla vanhalle palvelijalleen. Mutta mitä tekee vainajan tytär? Hän tarttuu ystävänsä salkkuun, vetää sen vuoteelleen, hymyilee ja kysyy, onko Skugge muistanut tuoda codexen, jonka lupasi lainata. Ei, tässä ovat ainoastaan raastuvanoikeuden pöytäkirjat. .. No, huomenna sitten! nyökäyttää Anna Kristina. Ja Skugge saa hänelle toistaa, mitä on tapahtunut kaivolla kukon-laulun aikaan — Anna Kristina vain hymyilee ja sanoo: »Tulisipa isä minuakin katsomaan edes unessa!» »Niin», sanoo Skugge, »unessa, se on toinen asia, mutta val-veilla . . . Katsokaa, neitini, hän ei enää ole luonnon la-kitan alainen, hän kuuluu varjojen maahan.» »Ah», sa-noo Anna Kristina, »emmekö sitten mekin ole var-

joja...?» Nyt Skugge tarttuu hänen käteensä. »Ei, tämä ei ole varjoa, tämä on...» Anna Kristina tuntee, miten mielellään Skugge suutelisi hänen kättään ja miten hän itse sitä toivoisi... Ja juuri silloin — ah — heidän kaksinolonsa loppuu!

Eikä lukemisesta tänään tulekaan mitään, sillä Hedulla astuu kiihkeästi tupaan ja Henni Forsiuskin tulee. Kuinka oppineesti he tervehtivätkään toisiaan, eno ja sisarenpoika. He puhuvat latinaa. Eno tietysti tahtoo kuulla, mitä hän on oppinut ja Henni vastaa komeasti latinaksi. Anna Kristina kuuntelee suuren kunnioituksen ja ihailun vallassa tuota oppineiden puhelua, hän vaivainen, mitätön, oppimaton, joka on herra maisteri Skuggen hyvydestä päässyt opin makuun! Ah, vaarallista on katsella tiedon ylitsevuotavaista maljaa ja sitä maanpintaa, johon se kuohutessaan vuodattaa hopeisia, vilvoittavia pisaroitaan! Anna Kristina soisi olevansa mies, jotta hänellä olisi oikeus lähestyä itse tuota kirkasta Jumalan maljaa... Skugge on kuvannut hänelle tämän maljan ja tiedon tuottaman ilon. Ah, noin he saattavat puhua latinaa, nuo kaksi onnellista!

Hedulla, hänen terve sisarensa, joka nyt toimeliaana ja kaikessa voimassaan asteli vanhoilla hölskyvillä ja narisevilla lattiapaikeilla tuvan ja hänen huoneensa välillä, ajatteli aivan toisin kuin Krista. Onnettomat uppiniskaiset ajatukset kuohuivat hänen mielessään. Krista tunsii ilmasta ihmisten ajatukset, ne ne koskettivat hänen ihoaan milloin pehmoisesti, milloin repien, ja tällä hetkellä Hedullan ajatukset ravistelivat huoneen ilmaa kuin myrsky, jonka lomissa aurinko pilkottaa. Hänen ympärillään liikkuivat hänen hiljaiset lapsensa ja molemmat nöyrät palvelijat, Eerikki ja pikku-piika, jotka eivät tietäneet, miten he häntä palvelisivat. Hedulla kantoi mielessään jotakin raatelevaa tuskaa, jota hän ei koettanutkaan taltuttaa, ja samalla häntä puistatti jokin kaunis ja ihmeellinen ikävä. Mutta missä oli Jumala? Ja kunnioitus Hänen oppineitaan kohtaan? Latinan kieli, jota Krista ilokseen kuunteli, ei tehnyt Hedullaan mitään vaikutusta. Hän puheli lapsille, että heidän on syötävä tätä hyvää leipäkeittoa, sitten he pääsevät leikkimään pihalle ja kadullekin, sitten he muuttavat äidin luokse ylärakennukseen. Heidän isänsä on

poissa ja sillaikaa he saavat leikkiä ja nauraa. Itkeä ei saa ensinkään.

Kuitenkin tuntui siltä kuin hän olisi sanonut tämän viimeisen varoituksen itselleen eikä muille. Anna Kristina ei päässyt näkemään hänen kasvojaan, hän vain tunsu sisarensa äänenvivahtelut käsillään ja kasvoillaan ikäänkuin ne olisivat olleet teräviä siimoja, ja olisi halunnut häntä lohduttaa. Mikä iloisuus ja rauha olikaan oppineiden puheessa! Ah, olisivatpa kaikki ihmiset puhuneet latinaa, niin heillä olisi ollut mielessään jotakin siitä onnesta, mitä suuri ja korkea oppi tuotti!

Mutta mitä sanoikaan nyt Hedulla? Hän huusi sisarelleen jotakin, joka johdatti tämän kielelle karpalon raikkaan maun ja hänen silmiinsä suon väkevän punaisen marjan: Espoon soissa oli kasvanut karpaloja! Krista kuuli sanoja, jotka silmänräpäyksessä veivät hänet pakolaisuuden aikaan, jolloin hän vielä saattoi kävellä! Hedulla puhui suomea, mutta Krista ei voinut ymmärtää mitä hän sanoi, hän vain kuuli sisaren latovan sanoja sanojen päälle. Kas vain: Hedulla halusi näyttää taitavansa kieltä, hänkin, jota eivät Skugge ja Henni ymmärtäneet! Niinpä niin, se oli sellainen ainokainen kieli, joka oli vielä paljon vaikeampi oppia kuin latina!

Oppineet herrat vaikenivat hämmästyneinä. Sitten he hymyilivät ja ihmettelivät, mistä sisarukset olivat saaneet tietoonsa näin paljon tuota outoa kieltä.

— Brr ... krrr ...! pani Skugge hyvántahtoisella äänellään. — Se on niinkuin kurkien huutoa.

— Minun täytyy opetella se kieli, niinkuin minun kunnioitettu enoni tietää, selitti Henni Forsius toimeillaalla vakavuudella, — sillä minun täytyy tällä kielellä julistaa Jumalan sanaa.

— Aivan oikein, nyökytti maisteri Skugge, — kaikki kielet on meidän Herramme luonut.

— Tiedänhän minä jo vähän, jatkoi nuori Forsius: — sen lauseen, jonka suomalainen raamatunkääntäjä puolustuksekseni sanoi, kun ryhtyi viljelemään korpea. Odottakaapa nyt... Mitenkä se nyt olikaan? Auttakaa nyt minua, minun kunnianarvoisa enoni ja opettajani ...

Skugge laski etusormen huulilleen ja etsi muistinsa komeroista:

— Ei, en tunne sitä lausetta...

Forsius jatkoi elein, ikäänkuin hän olisi ollut täysi mies:

— Silmällä pitäen tätä seikkaa, nimittäin, että papin on tuo ihmeellinen kieli opittava, teologian lehtorimme Porvoon kimnaasissa opetti meille tohtori Mikael Agricolan lauseen: »KyHe se cwle Soinen kielen, ioca ymmerdä caikein mielen.» Tällainen lause se oli. Muuten tämä lector theologiae kypsyneine ja hyödyllisine opetuksineen mitä suurimmassa määrässä ansaitsee kiitollisuuteni.

Hedulla sanoi yht'äkkiä:

— Minä rakastan kurkia ja niiden huutoja... Kautista! Kevättä!

Skugge kumarteli kohteliaasti:

— Niin, mikäpä kurjissa. Brrr ... krrr ... Kevättähän ne julistavat. Ja sitten taas syksyäkin. Niiden ääni ei ole kesän aikana miksikään kehittynyt.

Nyt Saara, pikku-piika, joka lepyttääkseen emäntäänsä oli pukeutut ylleen pyhäpukunsa ja joka niinipuisella lusikalla pisteli leipäkeittoa kaksosten suuhun, vuoron perään, nosti rumat kasvonsa ja unohtaen, että oli yöllisen retkensä tähden jälleen suuttuttanut emäntänsä, virkkoi:

— Siellä Tobolskissa, kylmän virran luona, oli paljon, jotka eivät osanneet muuta kuin suomenkieltä. Heille pidettiin jumalanpalvelukset suomeksi. Sekin vanha kellomestari oppi puhumaan suomea. Minäkin opin...

Talon rouvalta ei mennyt huikkaan yhtään sanaa silloin, kun pikku-piika alkoi kertoa kohtaloistaan »kylmän virran» luona.

— Aina sinä puhut siitä vanhasta kellomestarista — kuka hän oikeastaan on mahtanut olla?

— Joku jalosyntyinen, vastasi Saara, nousten ja asettaen päänsä ylpeään asentoon, — joku kuninkaan väkeä. Sanottiin, että hän oli nuorena ollut niin korea mies, että kuninkaan oma salavaimo oli mieltynyt häneen ja kuningas oli suuttunut ja lähettänyt hänet maanpakoon. Hänellä oli ollut punertava tukka, sellainen kuin Ruot-

sin kuninkaillakin, mutta nyt se oli ihan valkoinen. Kyllä hän sanoi, että tulee kotiin, ja käski odottaa!

Rouva Weckström tunsi tuvan tunkkaisen valotto-
muuden suojelevan kasvojaan, joita ei kukaan nyt saa-
nut nähdä, ja koetti puhua rauhallisesti:

— Kukahen se on mahtanut olla? Voitko sinä, Iiski, arvata? Vaan panetko omiasi, Saara, kun et ole ennen näitä kertonut, vaikka olen kysynyt?

Saara nousi jälleen ylös ja liikutteli käsiään rouvansa ihailun esikuvan mukaan.

— Vähitellen vasta kaikki mieleeni johtuu. En omiani pane, hospodi pamiluj, minun jalosukuinen rouv-
vani.

— No, joko tulee mieleesi, mikä tuon vanhan mie-
hen nimi on?

— Rosenström! tokaisi pilkku-piika voitoniloisena. —
Ihan juuri tällä minuutilla mieleeni pujahti. Radji
Boga: Rosenström. Mutta kun ihminen oikein väsyk-
sissä ja syömättömänä on, niin ei mitään muista!

— Kuule nyt, vaimo, puuttui puhumaan maisteri
Skugge: — eihän Tobolskissa ole Ruotsin kuninkaan
vankeja, vaan tsaarin. Huonosti asiat tiedät, parasta
ettet mitään puhuisi.

Kasakkatyttö puolusti itseään:

— Ruotsin kuningas kielsi Rosenströmiä kuninkaan
kaupunkiin tulemasta ja kapteenin arvon häneltä kielsi.
Mutta tsaari hänet Siperiaan lähetti, kun tämä kello-
mestari oli sodassa tappanut paljon tsaarin miehiä.
Radji Boga, en sen paremmin sanoa osaa — puhun vain
mitä muut puhuivat.

Eno, jonka piti yhdeksännen tunnin tullen olla raas-
tuvanoikeudessa, otti nyt taskustaan kirjeen, tunnusteli
kuoren hyvätuoksuista pintaa ja avasi laidan hyvin va-
rovasti. He lukivat Hennin, sisarenpojan kanssa:

Meyne Hochwohl Ehrwürdige Grossachtbahre und
liebe Freundin Frau Hedvig Ulrika Weckström, geb.
Suthoff.

In Namen Gottes grüsse ich Sie herzlich und wünsche
Ihnen Gottes Gnade und Segen. Meyne Hoffnung ist
immer gewesen Sie sehen zu dürfen und ich bitte Sie
samt Ihren Kindern bey mir in der Frey- und Hanse

Stadt Lübeck willkommen zu seyn. Auch habe ich mit Freuden erfahren, dass Sie Ihrer Stadt eine schöne und erhabene Kirche schenken wollen, damit dort Gott der Herr wohne. Auch den Kirchen Ihres Orthes wünsche ich gedeylliches Aufnehmen zu Fortpflanzung des heilsamen Göttlichen Wortes und Beförderung vieler Menschen Seeligkeit.

Ich hoffe sehr, dass meyne Hochwohl Ehrwürdige Freundin eine Freude bey dem Geschenk haben wird welches Geschenk ich Ihre sende.

Meyner Hochwohl Ehrwürdigen und grossachtbahren Freundin Gottes Obhut wünschend

Anna Schmidt,
geb. Brook.»

Olipa ilo kuunnella, millä tottumuksella ja rivakkuudella nuori kinnasisti selviytyi saksalaisesta tekstistä. Maisteri Skugge ei katsonut hänen vastaanottavaiselle sielulleen terveelliseksi lausua, mitä hänen kyvyistään arveli. Poikahan luki tekstin nopeammin kuin eno!

— Kaikesta ihmistaidosta Jumalalle kunnia! pääsi vihdoin Skuggelta. — No, poikaseni, käännäpä nyt äidinkielelle, että näemme, miten selviydyt siitä tehtävästä.

Henni yskähti niinkuin oli kuullut monen papin ja opettajan tekevän, ja kääntäminen äidinkieleen sujui häneltä, sekin, nuhteettomasti:

Minun korkeasti arvoisa, suuresti kunnioitettu ja rakas ystäväni rouva Hedvig Ulrika Weckström, omaa sukua Suthoff.

Nimeen Jumalan tervehdin Teitä sydämellisesti ja toivotan Teille Jumalan armoa ja siunausta. Minun toivomukseni on aina ollut saada nähdä Teidät ja minä pyydän Teitä sekä lapsianne olemaan tervetulleita luokseni vapaa- ja Hansakaupunki Lyypekkiin. Olen ilolla kuullut, että te tahdotte lahjoittaa kaupungillenne kauliin ja jalon kirkon, että Herra Jumala siellä asuisi. Toivotan Teidän paikkakuntanne muillekin kirkoille terveellisen Jumalan sanan menestyksellistä vastaanottoa ja edelleen julistamista monien ihmisten autuudeksi.

Minä toivon, että korkeasti arvoisa ystäväni löytäisi iloa lahjasta, jonka Hänelle lähetän.

Korkeasti arvoisalle ja suuresti kunnioitetulle ystävälleni Jumalan varjelusta toivottaen

Anna Schmidt,
omaa sukua Brook.»

Ei sopinut ihmetellä, ettei nuori kimnasisti lasketannut kirjeen koko sisältöä yhtä suurella vauhdilla. Mutta hänen sydämensä hartaus tätä kaunista kirjettä lukiessa nostatti kyynelet hänen omiin silmiinsä ja Anna Kristinan silmiin sekä langetti polvilleen rengin ja pikkupiian, jotka nyyhkiivät ääneensä. Mutta liikuttunein mielin kuunteli kirjettä ennen kaikkea maisteri Skugge, joka ei sitten enää voinutkaan vaieta.

— Kaikkivaltias on siunannut sisareni poikaa lahjoilla . . . runsailla lahjoilla, mistä lahjoista meidän on Häntä kiitettävä ja aina muistettava tilinteon päivä ja niitä leivisköjä, jotka meiltä takaisin vaaditaan. Kukaties sinun suodaan, rakas sisarenpoikani, julistaa Jumalan kunniaa siinä kirkossa, jonka rakentamista kaksi jaloa naista kahdenpuolen Itämerta ajattelee ja johon aivoitukseen meidän Herramme armonsa antakoon. Niin . . . ja tekeepä mieleni tällä hetkellä mainita myös eräästä ajatuksesta, joka nyt täyttää mieleni: että sinä, Henric Forsius, myöskin tämän meidän syntymäseutumme, tämän pohjoisen Atenan ja Jerusalemin, kunniaksi käyttäisit nerosi vähäiset lahjat. Amen . . .

Talon emäntä, joka oli kuvitellut kaiken aamua toimittavansa tärkeitä askareita astellessaan tuvan ja kamarin väliä, huomasi yht'äkkiä, ettei ollut saanut aikaan mitään ja pysähtyi lopullisesti kuuntelemaan kirjeen sisältöä. Ja ymmärsi, että tuntematon ystävä meren takaa puhui jostakin todella tärkeästä. Jopa sanojensa vahvistukseksi lähetti lahjankin, tämän ihmeellisen korun, joka pivossa pidellen oli lämpöinen ja sykkiväinen kuin lintu, kun sen on sattunut vangitsemaan hetkeksi.

»Kaunis ja jalo kirkko», ajatteli Jakob Suthoffin tytär, tuntien hiljaisen kirkkauden syttyvän sydämeensä. »Kirkko, jossa Herra Jumala asuu. Varmaan on minun isäni tänä aamuna tahtonut tulla vahvistamaan minua ajatuksessa, että minä uskollisesti uurastaisin . . .»

Niin alkoivat sitten päivät nopsaan vieriiä kohti juhannusta, jolloin provianttimestari oli luvannut palata kotiin.

Hänen nuori vaimonsa näki kesken kotoista jokapäiväistä aherrustaan, hetkittäin ja hengessä, miten säteilevät kirkontornit hänen syntymäkaupungissaan pyrkivät ilmoille, tervehtämään Lyypekin kirkkoja ja muita Itämeren kirkkoja. Hänen isänsä ei enää tullut kotipihalleen, mutta kaupungin köyhät kuuluivat lakanneen mainitsemasta taloa Weckströmin omaksi ja puhuivat Suthoffin talosta. Hedvig Ulrika ei ollut siitä mitenkään pahoillaan ja Kristakin vain nauroi, kun hänelle se kerrottiin. Mutta ihanan Herran-tempppelin näkeminen lakkasi pian vanhemmalle sisarelle olemasta yksin ilon aihe. Joskus olivat tornit kuin haurasta lasia, joskus kuin kultaa ja hopeaa ja ikkunoista loisti tuli ja kuului urkujen soitto. Mutta jota mahtavampana rakennus silmiin heijastui, sitä mahdottomammaksi tiesi nuori vaimo sen kohottamisen käyvän. Kerran, kun hän oli uimassa heidän uintipaikallaan likellä Dähmanin leskenpojan taloa, hänestä tuntui siltä kuin kuviteltu kirkkorakennus olisi alkanut kaatua eikä hän ennättänyt pois alta. Hänen sydämensä rauhoittui kuitenkin samassa, sillä aamun rusotus lepäsi rauhallisena Kluuvin vedessä, koko heinikko ja vasta tupella olevat nuoret kaislat kimmelsivät kasteessa ja sorsaemo kellahtavine poikaisineen ui hänen editseen. Mitään pelättävää ei ollut näkyvissä, olihan niin varhainen aamu, ettei ihmisiä vielä ollut liikkeellä eikä aurinko ollut noussut.

Minä menen sekaisin, jos ajattelen tätä kirkkoa, päätteli hän. Heitän sen mielestäni!

Mikä minä olen rakentamaan kirkkoja? Minun täytyy puhua Susisaarten rakentajaeverstille. Ehkä voin kysyä isäni hopealaivaakin... Ikäänkuin leikillä tietenkin vain.

Ja Weckströmin nuori vaimo valeli kasvojaan vedellä, joka vielä oli niin jääkylmää, että puistatti, kun laski jalkansa hyllyvään mutaan. Yht'äkkiä hänen mieleensä johtui, että Tallinnan kirkontornit joskus ovat näkyneet tänne Helsinkiin asti. Ja taas hänestä tuntui, ettei hän saa epäillä.

Hedvig Ulrika Weckström etsi tilaisuutta päästä puhumaan rakentajaeverstin kanssa. Mutta häntä ei näkynyt kaupungilla. Kun hänen everstinnansa vielä viipyi Kuljussa, vietti eversti tarkkaan päivät työmaallaan ja soudatti itsensä kotiin kaupunkiin vasta hyvin myöhään. Kerrottiin hänen aikovan kokonaan muuttaa Susisäärille. Ja kerrottiin, että hänen kiireensä tällä kertaa tarkoitti varsin outoa työtä — kaupunkilaiset nauroivatkin, käsittämättä mitä sellaisella oli tekemistä linnoitustöiden kanssa. Sanottiin, ettei Semiramiin maine antanut Ehrensvärdille rauhaa. Hän istutti puutarhoja! Vallien harjoille nostettiin tuhansia kuormia multaa, ja puita ja pensaita tuotettiin meren poikki suurin kustannuksin. Tarvittiin totisesti kultaa ja hopeaa, ei enää ihmetyttänyt ketään, että täytyi turvautua etsimään aarteita meren pohjalta.

Mutta ei riittänyt, että rakentaja-eversti ajoi kalliita vieraanmaan-pensaita kruunun alueille: hän kävi työsotilaidensa kimppuun ja määräsi, että heidän on otettava mukaansa hänen pensaitaan ja istutettava niitä mökkiensä seinustoille. Niistä oli muka tuleva iloa vaimoille ja lapsille. Ilo oli ylen tärkeä. Everstiä lapsetti, hymähtivät sotamiehet, hyvä ihminen oli eversti ja suomalaiseksi itseään sanoi ja suomea puhuikin, niin että siitä hyvin selvän sai. Mutta tällaisia päähänpistoja hänelle tuli: nyt täytyi istuttaa noita pensaantynkiä! Taisi kyllä eversti tosissaankin tarkoittaa väkensä hyvää, koska itse kävi valvomassa, että kaikkien kasarmien pihoille ja ikkunoiden alle vain tuli noita kaukomatkaisia puita. Ja penkkejä pystytettiin istutusten viereen ja näillä piti perheellisten miesten istua poutaisina iltoina ja pyhäpäivisin vaimojensa ja lastensa kanssa. Mutta eräänkin vääpelin asunnon eteen eversti omalla hopeapääkepillään teki istutuspiirustuksen ja siihen pantiin samoja ruusupuita, mitä oli tuotu hänen ylhäisyytensä kenraalikuvernöörin puutarhaan. Jotkut pahat kielet väittivät, että rakentaja-eversti halusi maalata vääpelin kauniista tyttärestä kuvan siitä ruusujen keskeltä! Eversti ja hänen upseerinsa maalasivat nimitäin kuvia. Mutta he eivät suinkaan aina etsineet kauniita Ihmisiä ja kukoistavia maisemia. He maalasivat paljaita kallioita, kumaraisia ukkoja ja akkoja, laihoja

lehmii ja lahoavia veneitä. Eversti suostutteli Dähmanin leskenpojan rinnan riitaisen vaimonsa viereen samalle penkille ja vielä määräsi heitä pitämään toisiaan kädestä, kun heidät kuvasi. Keppi-Saarasta hän teki Helsingin profetissan, jonka silmät näkivät menneisyyteen ja tulevaisuuteen. Jos Helsingin Aatami olisi elänyt, niin mikähän hänestä olisi tullutkaan! Meilahden kapakkatuvan keskelle hän kuvasi tynnyrin, jonka kannella miehet löivät korttia ja Kerttu katseli naurussa suin isäntänsä olkapään takaa ja sylissänsä kissa, pelaajien kortteihin. Kuva oli niin elävä, että saattoi ymmärtää kissan kehräävän. Tellqvistin eversti oli asettanut kiikkeräin tikapuiden nenään tervaamaan aurinkoa — hänestä näkyi pääasiassa saappaat ja hännäntapainen takinlieve. Mutta pitkälle kapteeni Tersmedenille eversti oli tehnyt kaalinpään eikä kukaan nauranut kuvaa enemmän kuin pitkä kapteeni itse! Nuorella Maija Qvickillä oli pitkät pellavankiiltävät palmikot — joku oli saanut suustaan sellaisen sukkeluuden, että eversti Ehrensvärd vielä tekee hänestä Neitsyt Maarian, joka istuu ruusutarhassa, odottaen lasta.

Tällaisissa huvituksissa Susisaarten herrat kuluttivat aikaansa, milloin eivät olleet päivällissyömingeissä toistensa tykönä tai ympärillä olevien pitäjiä herraskartanoissa, tai myöskin muutamien kaupungin kaupppamiesten luona, nimenomaan Bockin, Goviniuksen, vanhemman Clayhillsin ja Burtzin, jotka kaikki koettivat kesitä heitä parhaimman taitonsa takaa. Eversti Ehrensvärd ei nyt askarrellut paalujensa ääressä niinkuin talvella. Hänen valkoinen purjeensa kallisteli milloin saarten välillä, milloin kauempana Kaupunginlahdella. Milloin hän mittasi meren syvyyttä, milloin hän putkellaan tähyili ympärilleen. Toiset sanoivat hänen yhäti hakevan aarteita merenpohjalta, kosk'ei hallitus tahtonutkaan antaa niin paljon rahaa kuin herrat panivat menemään, toiset sanoivat hänen katselevan väyliä uusille pienille laivoille, joiden kuin sukkulien piti osata pujotella kyttäilemässä vihollisen linjalaivoja.

Eräänä aamuna tuotiin Weokströminkin taloon pensasjuurakko, joka kokonaan täytti yksipyörärattaat, jommoisia Susisaarten töissä käytettiin, niin hyvin hevosvedossa kuin miesten työntäminä. Susisaarten

eversti lähetti juurakot ja käski rouva Weckströmiä heti istuttamaan!

Missä rouva oli? Piiat ja lapset huusivat häntä. Neiti Kristakin koetti vuoteestaan huudella. Piiat ja lapset juoksivat. Sotamies ryhtyi tyhjentämään yksipyöräistään ja suostui odottamaan ainoastaan, jos rouva pian tulisi. Eversti oli käsenyt kiirehtiä, hän seiso torilla, missä parastaikaa oli jaellut samanlaisia juurakoita sekä kaupungin vallasrouville että köyhillekin.

Talon rouva seiso kapakassa Eerikki-rengin kanssa mittailemassa ja suunnittelemassa.

— Mutta minä odottamaan neuvoisin, sanoi renki, — kunnekkas provianttimestari kotiin tulee. Hyvin herra suuttua taitaa, jos hänen tietämättään väliseinä pois otetaan.

Hänen emäntänsä hymähti ja kohautti olkapäitään.

— Mitenkä sitten ajattelet, että rupeamme minun isäni kirkkoa rakentamaan, jollemme täältä saa rahaa? Vanha parka, minkä vuoksi ajattelet vainajan kotiinsa tulleen, jollei tämän kirkon tähden?

Iiskenpojan silmät kiiluivat paisuneiden luomien raosta.

— Ei vainaja kapakan vuoksi tullut, vaan laivansa! Gagneurin eversti nostanut on! Hopealaivan aarteilla linnojaan rakentaa. Koko kaupunki tietää... Jollei minun rakas rouvani everstiä tilille vedä, niin kauppamies-vainaja jälleen taloon tulee.

— Vanha hölmö! keskeytti Hedulla uskollisen palvelijansa, vaikka Iiskenpojan kolea ääni häntä kylmäten kaamoittikin.

— Minun rakas rouvani muistaa, että minä häntä palvella luvannut olen, vaikka pahankin herran ottaa. Mutta... mutta en palvella voi, jos vainaja vakituisesti taloon asettuu...

— Hyvän selkäsaunan ansaitset, sanoi emäntä, — vaan en nyt viitsi käydä sinua rankaisemaankaan, kun hyvää tarkoitat. Mitä nyt siis haluaisit?

— Että minun rakas rouvani everstiltä kysyisi Gagneuriä!

— Sitä minä en tee, jumaliste.

— Sen sitten minä teen, minun rakkaan rouvani

halpa palvelija! Me vielä kirkon rakennamme. Herra kauppamies-vainaja haudassaan rauhan saa!

Vanhan miehen harras ja vuorenluja usko loisti hänen silmistään liikuttavan lämpöisesti. Hänen emäntänsä katseli vaieten ympärilleen pimeässä kapakka-huoneessa. Silloin kohtasi hänen korvaansa palveluspiikaan huuto:

— Susisaarten eversti on lähettänyt sotamiehen ja ulkomaan juuria!

No niin, ajatteli rouva Weckström, nyt kysyn häneltä isäni laivaa.

Mutta eversti ei ollut itse täällä eikä häntä näkynyt torillakaan. Varmaan vallasrouvat olivat vieneet hänet mukanaan, he kun halusivat kysellä häneltä, miten he istuttaisivat uudet pensaat. He olivat olleet hyvin mielissään lahjasta.

Provianttimestarin rouva päivitteli, minne hän nämä istuttaisi — tuollaisen joukon! Minkälaisen maan ne vaativat ja minkälaisen hoidon? Sotamies selitti, että eversti oli käskenyt vain maahan pistää ja viikon aikana hyvin kastella.

Emäntä nouti tuvasta pullon ja ryyppylasin, sill'aikaa kun sotamies asetti juurakot maahan. Ne olivat nääntyneen näköiset, mistä kaukaa lienevät tulleetkaan.

Niitä oli tullut niinhyvin Ruotsista kuin Stralsundistakin, ja lieneekö eversti hankkinut vielä muualtakin. Kasvin nimi oli sireeni.

Nimessä ei ollut vikaa, sehän olisi soveltunut vaikkapa tyttölapsen nimeksi. Mutta suurempaa päänvai-vaa tuotti keksiä, minne nuo rojuiset juuret sijoittaisi. Koko talo neuvotteli, sillä Susisaarten everstin lahjaa ei sopinut ylenkatsoa, niinkuin olisi tehnyt mieli katsellessa noita näivettyneitä varsia. Koko talo laiminlöi työnsä. Sotamiehet tulivat ylätuvan puolelta ja palveluväki nosti Kristan vällyihin käärittynä ja tuoliin istutettuna pihamaalle. Aurinko paistoi ja aamukasteinen maa hengitti vehreytensä tuoksuja toukokuiseen ilmaan. Vihdoin julisti rouva Weckström:

— Me erotamme aidalla yläpihan alapihasta ja te, sotilaspojat, saatte kulkea yläportista eikä teidän tarvitse tulla tänne ensinkään. Aidan vierelle istutetaan everstin pensaat ja sitten pyydetään everstiä katsomaan.

Joka ennättää ja haluaa auttaa, saa hyvät ryypyt ja hyvän kalaruoan.

Kaikki halusivat auttaa ja kaikilla oli aikaa!

— Tottahan sentään tehdään portti? sanoi nuorin tänne majoitetuista sotamiehistä, vaalea hyväntahtoinen vermlantilainen, jota talon naiset olivat käyttäneet apunaan puunhakkuussa, vedenkannossa ja muissa senkaltaisissa.

— Pääsettehän te omasta portistanne, sanoi rouva Weckström, ikäänkuin ei hän olisi ymmärtänyt kunnan nuorukaisen kysymystä.

— Niin, mutta tähän ylä- ja alapihan väliin?

Vai sillä lailla! Palveluspiiat kiirehtivät selittämään, että portti välttämättä tarvitaan. Saunakin on sotilaitten puolella...

— Ei niin korkeaa aitaa tehdä voikaan, ettei ylitse pääse! kuiskasi pikku-piika, rumat kasvot naurussa.

Kaikki nauroivat. Vanha renki, joka olisi halunnut sanoa, että parempi odottaa olisi, kunnekkä provianttimestari kotiin tulee, ei kumminkaan puhunut mitään, vaan läksi hakemaan lautoja ja ajatteli, että toki sillä tavalla saadaan Susisaarten eversti talossa käymään ja jollei kukaan muu puhu hänelle hopealaivasta, niin hän sen tekee niin totta kuin hänen nimensä on Erik Isaksson.

— Tehkää yksintein korea aita, sanoi rouva, — että kehtaatte everstillenne näyttää.

No, se oli selvää se.

Nämä miehet olivat olleet talossa niin kauan, että tekivät kuin omaa työtään. Se meni pian, liian pian. Kaikki olivat oudon iloisia. Lapset huusivat ja hypelivät. Krista istui hetken auringonpaisteessa vällyjensä sisässä. Siinä tuli sekä hiki että vilu, ja Iiski yhdessä emäntänsä kanssa kantoi hänet sisään. Ei hän paljon painanut. Mutta hänen arkoihin jalkoihinsa oli jotenkin käynyt veto eikä särky antanut kauaakaan odottaa itseään. Ah, kuinka onnellisia olivatkaan nuo terveet!

Eerikki-renki hoiteli työn kestäessä viinapulloa. Hän nautti siitä itse enimmänsä osan. Tuon tien oli aita valmis, ja iltakasteen langetessa istutettiin everstin pensaat.

— Mikä näiden pensaiden nimi nyt olikaan? huomasi yht'äkkiä rouva Weckström, multaisin käsin häätäessänsä pois sääskiä, jotka tällaisena lämpimänä iltana olivat erittäin nälkäiset ja joita Helsingissä oli runsaasti.

Kukaan ei saanut nimeä mieleensä. Olkoot sitten vaikkapa »everstin kukkasia» siihen asti kun nimi saadaan selville. Sotapojat kantoivat omasta kaivostaan vettä ja kastelivat taimet, naisten niitä istuttaessa. Iiskenpojalta ei enää käynyt istuttaminen enempiä kuin kasteleminenkaan: hän puheli omiaan ja naureskeli uhittelevasta ikäänkuin olisi varustautunut tappelemaan. Kuitenkin hänen emäntänsä silmäykset, hänen suoristaessaan selkäänsä istuttamistyön kesken, pitivät häntä vielä kurissa. Hedullan kasvoilla oli kostea rusotus, hänen täytyi yhtä mittaa sääskien tähden leiskauttaa paksumaa tukkaansa, joka ei ottanut pysyäkseen palmikolla, ja hänen sieraimensa ja huulensa tavoittelivat kiihkeästi kevään tuoksua — niitä tuli Kluuvin kaislikoista, puhkeavista tuomista pitkin kaupunkia, maasta, jota hän par'aikaa piteli käsillään, jopa näistä nuutuneista pensaistakin.

— Jaa, kysymään menenkö tuon puskan nimeä? sanoi humaltunut renki, koettaen pälvelevaisuudella lepyttää emäntäänsä, jonka koreat loistavat silmät tuntuivat häntä uhkailevan. — Burtzin rouva sen varmasti tietää voi. Mitä maks itseltään Susisaarten everstiltä kysyä voisi. Hyvänähän häntä siellä pidetään. Mutta minäpä sanon, että tällaiset varvuntynget ovat liian pieni palkinto hopealaivasta. Sillä ryöstäjä varas on ja Stookhusin kellariin kuuluu ...

Rouva Weckström suoristi selkäänsä ja löi kämmensä yhteen. Läjäys ei tarkoittanut sääskiä ja renki sen ymmärsikin.

Hän tarttui syyttä suotta takaapäin vyötäisistä mieheen, joka paraikaa kipolla valeli istutuksia, ja nosti hänet ilmaan, koska hänen voimansa nyt vaati tällaista pientä purkautumista.

— Tämän puskan nimi sano! uhitteli hän sitten miehelle, joka oli mennyt kumoon tanterelle.

— Sireeni se on, sanoi nuori mies, pyyhkien hihalla multaa vaatteistaan, — mutta sinä saat olla moukka ja koira...

Rouva Weckström tuli miesten väliin, puhui heille kauniista kesäillasta ja linnunlaulusta ja käski renkiään sovinnolla lähtemään maata. Kun Eerikki Iiskenpoika nyt rupesi puhumaan hopealaivan ryöstäjästä, jonka hän nujertaa näine käsineen, niin miehet yksissä voimin ottivat hänet syliinsä ja nauraen telkesivät hänet vaunuvaajaan. Siellä hän puski voimiaan oveen ja seiniin ja huusi tietävänsä, että kauppamies Suthoffin hopealaiva on nostettu merestä ja sillä nyt herrat linnaa rakentavat... Tätähän vainaja haudastaan nousi ilmoittamaan eikä ennen rauhaa saa, ennenkuin hänen hopeillaan kirkko rakennetaan...! Koko kaupunki saattoi tämän kuulla. Siitä saattoi olla pahoja seurauksia. Rouva Weckström käski nyt kaikkia nopeasti jättämään työnsä ja menemään illalliselle. Sitten hän oven taikaa rauhallisesti puhutteli vanhaa palvelijaansa ja nosti salpalaudat oven edestä. Mies raukka tuli verissään ja suu vaahdossa ulos, etsi riitakumppaneja ja kun ei löytänyt, hyökkäsi uutta aitaa vastaan. Siihen oli tehty niin leveä portti, että kuormiakkin mahduttaisiin kuljettamaan, ja Iiskenpoika yritti nyt nostaa porttipaaluja maasta. Vähitellen hänestä tuli väsynyt, nöyrä ja katuvaainen palvelija, joka emäntänsä kanssa kahden lopetti istuttamistyötä, kantaen pois rakennusjätteitä ja puhellen kukkuville käkilinnuille, kun ne kilpaa huutelivat toisilleen pienten tähtien syttyessä toukokuun taivaalle ja palovartijoiden alkaessa kierroksensa kaupungilla.

— Minä kuitenkin sinun ainokainen ystäväsi olen, Hedulla, lausui uninen, humalastaan selkiävä renki. — Mutta kyöpeliiä en kohdata taida. Laiva everstiltä takaisin vaadi!

— En jaksa kuulla puhuttavan laivasta! sanoi emäntä ärtyneenä. — Katso miten kauniiksi meidän piha tuli. He sulkivat ajoportin.

Ilta oli unelias, tuoksuva ja lämmin. Miten ihmeellistä, että Ehrensvärd oli muistanut häntä!

Eräänä päivänä, jo aamusta, ilmaantui Bockin puoti-palvelija Weckströmin kapakkaan, pyysi ryyppyn ja päällispalan ja vihdoin kysyi, eikö kauppamies ollut kotona. Kun Iiskenpoika ilmoitti hänen vielä olevan matkalla, niin Janne Sederholm kysyi rouvaa. Renki sanoi rouvan huttua keittävän, heillä kun paljon mie-

hiä nyt työssä oli, niinhyvin maatöiden vuoksi kuin tiilenvedonkin, koska provianttimestari Weckström tiili-tehtaan Vanhaankaupunkiin tehnyt oli ja Susisaarille nyt jälleen tiiliä ajettiin. Tässähän sellaistaikin aikaa oli, ettei muuta tehty kuin pajupuskia istutettiin, mutta nyt taasen merestä kultaa ja hopeaa nostaneet ovat ja tottahan Sederholm sen kuullut on, kenelle ne kullat ja hopeat kuuluvat ja kenenkä varoilla riikin herrat Viaporია rakentavat! Tämän talon!

Sederholmin Janne omia ajatuksiaan ajattelevan näytti ja taasen rouvaa kysyi, aivan kuin ei olisi tietänyt, mitenkä kauan aikaa hutun keittämiseen menee.

Mutta siihen toisia tuli, jotka eivät jääneetkään rouvan kutsumista odottamaan, vaan jotka kuin ampiaiset tupaan puskivat ja portista sisään ja aidoista ylitse menivät kuin villit kissat taikka nälkäiset sudet. Ja mikä nekin nyt juuri siihen ajoi? Eikös Eerikki Iiskenpoika heitä tuntenut olisi? Rouvavainajan eläessä he jo näin tulivat, eikä kaupungin raati silloinkaan heidän temppujaan ja hyppyjään esittää antanut. Sentähden, että komeljanttarien ja ilvehtijöiden ja irtolaisen kansan tuleminen kaupunkiin tykkänään kielletty oli ja heidän oli ilman viipymistä pois täältä lähteminen. No, Sytsin komeljanttarijoukko kyllä Suthoffin taloon tulla tiesi, missä sitä kerran hyvänä pidetty oli! Se tuli, niinkuin ennenkin, vankkureissa, joiden perä oli peitetty tynnyrinvanteista tehdyllä kuomulla, ja haalistuneessa kankaassa helisi tiuku niinkuin ennenkin. Ja koirat ympärillä rähisivät ja kaupungin lapset huusivat ja kirkuivat, mutta marakatit nousivat kuomun päälle ja pitkäänää joka haaralle näyttivät. Ja kaikenväriset rievut, nauhat, myssyt ja napit kiilsivät ja keikkuivat, kun Sytsi, hänen mamashansa ja pentunsa rouva Suthoffia, tätä enkeliä ja hyväntekijää huutelivat ja kutsuivat. Mutta myöskin ruokaa he huutelivat ja kaikkeen, mitä syötävää näkyvissä oli, he laihoihin mustin sormin tarttuivat ja hihkuivat ja lauloivat ilosta, kun kalanpäitä, limipunpuolikkaita, verimakkaraa ja kutunjuustoa pidellä saivat ja kurkkuunsa ajaa. Mutta kaikista nälkäisin oli heidän onneton hevosensa — luuranko, repaleinen nahka päällä ja kihiseviä karpäsparvia rikki ajeituissa lavoissa. Ja mikä oli sekin mies, joka hevosen

valjaita päästeli? Musta murhe itse hän oli, pitkäpartainen laiha ihmiskaakki, juuri kuin Siperiasta tänne tuotu.

Eerik Iiskenpoika tämän kaiken yhdessä silmänräpäyksessä näki ja minkä ennätti äkäisesti toimitti herra Sytsille, ettei tänne tulla saa, ei kaupunkiin eikä taloon. Rouva Suthoff kauan jo kuollunna on ja kauppias mies kuollut on, kova majoitus tänne taloon pantu on. Kaupungin vouti susia pitää koirien asemesta ja sustensa irtolaisten kimppuun usuttaa ...

Olihan kaupungissa huonojakin hevosia, kuin tiilikuormia vetivät pahoilla teillä, mutta ei toki tällaisia ollut nähty sitten sodan. Niin vanhako oli tuo vaivainen, ettei enää syödä osannut? Kai hampaaton ja päätautinen — mitä? Ei leipääkään hienontamaan kyennyt ...

Rouva Weckström astui portista kadulle, kasvoillaan vielä liesivalkean hehku. Hän oli rengin äänestä tuntenut, että kysymyksessä oli kärsivä eläin, ja silmien välissä tiukat laskokset hän heti rengiltä kysyi, kykenisikö tämä tuon onnettoman hevosen nopeasti lopettamaan. Eerikki Iiskenpoika sanoi siihen vähän vain tarvittavan, ei muuta kuin puhaltaa, niin se kaatuu. Silloin tuli krouvituvasta Sederholmkin ja sanoi rouva Weckströmiä haluavansa tavata, lupasi päästää onnettoman eläimen sen kärsimyksistä, silitteli ystävällisesti sen kaulaa ja käski Iiskenpojan tuoda nuijan.

Rouva Weckström mietti, jäisikö seuraamaan toimistusta vai pakenisiko. Hän hääteli pois lapsia kirjavien kuomuvankkurien ympäriltä — siinähan olivat hänen omatkin lapsensa ja Saara, pikku-piika! Ja nyt tapahtui yht'äkkiä, että Saara iski silmänsä vanhaan mieheen, joka syyllisen ja sammuneen näköisenä seisoivat hevosen ääressä, karkasi häntä kohden ja veti ylös hänen hihansa ripsuisia repaleita.

Oletko sinä tosiaankin palannut Siperiasta, onneton veljeni?

Miehen ranteessa oli valkoiset märkivät kahleenjäljet.

Pikku-piika paljasti omat ranteensa ja päästi äänen, joka oli itkun ja naurun vaiheilta. Molempien kasvoilla

karehti hetken haikean ystävällinen hymy, sellainen joka on annettu ihmiselle, kun hän kaiken kärsimykseen tutuksi on tullut eikä mitään ihmettele.

— A vot, hymyili kasakkatyttö edelleen, — hän Siperiassa on ollut, ranteista tunnen. A vot, niin on mukavaa kuin veljen kohtaisin! A, kuin pakenemaan pääsit? A, minä kaksi vuotta kuljin. A Tobolskistako tulit? A, Irkutskista? En tunne sitä paikkaa. Et kaikei ole kohdannut vanhaa herraa, kellomestaria, joka meillä kaikki kellot korjasi ja kelloja tekikin ja joka meidän rouvan tuttava oli? Rosenströmiksi itseään kutsui, nytpä muistin! Ka, kun mieleeni tuli, kun ranteesi näin, veli. En ollut muistanut moniin aikoihin, a vot, kun muisti meni... Rosenström hän oli!

— Kyllä Rosenströmin tunnen, vastasi vanha mies.

Hän olisi ehken vielä jotakin puhunut, mutta silloin alkoi eläin hänen vierellään huojua ja horjahdella ja kaatuen aisojaan vastaan se lyyskähti maahan.

Puolet kaupunkia oli kokoontunut Läntiselle Kirkkokadulle tapahtumaa seuraamaan. Rumpali ei milloinkaan saanut liikkeelle niin suurta kuulija joukkoa kuin tällainen turma, joka vielä itsestään meni näin hyvään päätökseen. Kaupungin köyhät olivat kerrankin tyytyväisiä ja ilmaisivat mielialansa valittavin ja nautintoa pursuvin keskusteluihin. Lapset julmassa riemussaan hyppelivät sikin sokin itkevien ja älmentävien komeljanttarien sekä heidän apinoidensa, kilpikonniensa ja puhuvien villakoiriensa joukossa. Kenraali Zanderin kamaripalvelija tuli hakemaan pois pientä neitiä, joka guvernantin kanssa oli ollut kävelyllä, mutta jäi itsekin väkijoukkoon. Viskaalilta ja raatimiehiltä puuttui tässä tärkeä henkilö, nimittäin Syyllinen, ja he koettivat turhaan häntä löytää, yhä uudelleen kysyen, oliko hevonen todella itsestään kaatunut vai oliko sitä nuijalla lyöty. Mitä varten tässä oli nuija? Kuka sen oli tuonut ja mitä varten? Vastaukset johdattivat viskaalin Sederholmin nimeen, ja nyt näyttivät raatimiehet Bock ja Burtz tyytyväisinä alkavan haeskella häntä, mutta silloin Weckströmin renki käänsi viranomaisten etsinnän itse Schützin, joukon johtajan puoleen, joka oli näin tunnottomasti rääkännyt luontokappaletta. Juuri kun nyt kiivaimmin huudettiin ja hosuttiin, juoksi

Schützin laiha näivettynyt mamasha ulos tungoksesta, repäisi peruukin päästään ja paiskasi sen maahan kapakan portaiden ääreen, aivan rouva Weckströmin eteen, joka siinä seisoj kuin kiveksi muuttuneena.

Hän, rouva Weckström oli yhdellä silmänväläyksellä nähnyt, että oltiin samalla paikalla, missä kapteeni von R:n poika oli seisonut silloin, kun Hedullan ja Kristan isää veisattiin talosta. Ja Siperian mies sanoi hänelle, että hänen rakastettu ystävänsä eli! Ja pieni piika parka toisti armottomasti, että vanha kellomestari neidille terveisiä lähetti, mutta neiti olikin jo rouva! Rosenström — vaan entäpä kapteeni von R:n poika on ottanut tämän nimen, kun ei voinut tai tahtonut käyttää aatelisnimeään. Entä jos hänen oikea nimensä onkin von Rosen? Sinisinä salamoina leimahtelivat tämänkaltaiset johtopäätökset vailla kaikkea järkeä Hedulla Weckströmin päässä. Eihän tuo vaivainen kahle-arpinen vanhus hänelle mitään sanonut, ehkei hän ollut Tobolskissa käynytäkään. Eikä »Rosenströmin» nimen tarvinnut merkitä samaa kuin nimi »von R:n». Ja kuitenkin Jakob Sutihoffin tytär jääkylmästi ajatteli: kaikki, mitä minä vasten kaikkea pääni järkeä ajattelen, on järkeä ja viisautta. Ja salamat räiskivät hänelle edelleen: pysy siellä, sinä kaukainen, älä tule, Hedvig Ulrika Suthoff on naitettu ja hänellä on jo neljä lasta! Mutta samalla kun rouva Wieckström näitä ajatteli, näki hän kaikki mitä kadulla tapahtui ja ajatteli: noiden täytyy nyt saada rääkättäväkseen toinen hevonen. Olen pannut eroon rahaa isäni kirkkoa varten, olen rahat piilottanut — menisinkö jo heti niitä ottamaan? Nehän eivät ole minun, vaan isäni kirkon...

Hänen eteensä putosi nyt jotakin, joka mahtoi olla kattoturve, ja onneton, takkutukkainen ihminen huusi hänelle, käsiään heristellen:

— Tuo sen tappoi... Sie tötete unseren alten treuen Carolus... Vot, ana ubila... Hän tappoi sen sanoillaan, sillä hänen sanansa olivat pahemmat kuin nuija... Unser treuer Carolus verstand alles... Ach, du Lieber, hungerten wir nicht zusammen, Carolus, du...! Tapa nyt minutkin, tapa meidät kaikki... pienet marakat-tinikin...!

Rouva Weckström huomasi, että hänen jaloissaan oli

peruukki eikä mikään kattoturpeen kappale, ja että komeljanttarinainen syytti häntä jostakin. Mutta tämä oli hänelle kokonaan samantekevää.

Kaupungin suuresti kunnioitettu asukas kapteeni Granatenhjelmi päätti vihdoinkin tämän komedianpeluun jonka Pietarin komeljanttariseurue oli joutunut esittämään kokonaan vailla kaupungin viranomaisten lupaa ja jota katseli kansanpaljous, ei yksin kadulla, vaan sekä katoilla että hautausmaan aidalla ja kirkonportaillakin seisoen. Granatenhjelmi otti päästään oman töyhtöhattunsa, pani siihen painavan rahan ja kehoitti kaikkia, jotka halusivat auttaa vahingonkärsineitä vieraita kanssaihmissä, yhtymään lahjaan.

Ei olisi uskonut, että kaupunkilaiset näin olivat valmiit antamaan! Tällaista tulosta ei Schützin seurue luvallisella komedianpeluulla saanutkaan. Ja tulokset aina vain paranivat, kun Susisaarten herrat saapuivat ja kaupungin vallasnaiset yhdessä upseerien kanssa kuljettivat koko joukon eläimiseen päivineen Järfvelinin ruokapaikkaan.

Mutta kun katu oli tyhjentynyt, istui Sederholm krouvihuoneen penkillä puhumassa asiaansa provianttimestarin rouvalle.

Hän oli nyt lopullisesti poissa Bockilta. Yhdeksän ja puoli vuotta hän oli siellä ollutkin ja nyt hän oli päättänyt yhdessä Nille Burtzin kanssa panna pystyyn oman kaupan. He aikoivat huomenna halkolaivalla lähteä Tukholmaan ja sieltä ostaa tavaraa. Nillen äiti oli luvannut eväät, ja kymmenen taalaria oli pojalla rahaa, mutta hänellä, Janne Sederholmilla, oli vain kuusi, nimittäin koko se palkka, minkä hänen isäntänsä oli tuosta palvelusajasta antanut — suuttunuthan hän oli eikä olisi tahtonut antaa hänen lähteä. Ja sitä vartenhan hän, Sederholm, oli tullut, että rohkeni pyytää lainaksi kahtakymmentä taalaria tätä matkaa varten. Hän kyllä uskoi, että provianttimestari olisi summan hänelle lainannut, provianttimestari oli aina ollut hänelle ystävällinen, jopa pyytänyt häntä palvelukseensaakin, mutta nyt sattui matkalla olemaan.

Rouva Weckström katsoi puhekuppaniinsa kuolemanvakavana.

— Entä kaunis Wendelia?

Sederholmin kasvot lehahtivat kuumiksi.

.— Hänet, kuulen minä, naitetaan aatelismiehelle.

Toinen tuijotti permantoon, toinen kadulle, uudestaan ja uudestaan nyökyttäen päätään.

— Te olette vielä niin nuori, sanoi rouva Weckström äänellä, jolla vanha ihminen puhuu kauniille ja hyvälle lapselle.

Sederholm nosti päänsä ja hänen kasvoilleen palautui se iloinen ystävällisyys, mikä vuosikausia oli tuonut ostajia Bockin kauppapuotiin.

— Me olemme kaiketi yhdenikäiset! sanoi hän, veitikkamaisesti iskien silmää vierellään istuvalle rouvalle. — Ettekö tekin ole viidenkolmatta vanha? Mutta te olettekin ottanut aika urakan hartioillenne: kirkon rakentamisen. Minulla on vain kysymys kauppapuodista... Täytyy oppia, ettei pyydä sellaista, mitä ei voi saada. Teillä on hyvä mies, rouva Weckström, ei teillä ole hätää. Mutta teidän sijassanne ottaisin lapsille toisen piian. Se kasakkatyttö kuljettelee niitä parakkeihin ja kapakkoihin ja... No niin, älkää panko pahaksenne, mutta minun käy teidän lapsianne surko!

— Sanoisitte tämän myöskin lasten isälle! kiihtyi rouva Weckström, lyöden käsiensä valkoisia rystysiä toisiaan vastaan. — Tepä ette näykään olevan niin lapsi kuin luulin! Taidamme tosiaan olla samanikäiset. Menen hakemaan teille rahat, ja jolleivät ne riittäisi, niin minullahan on sisar Tukholmassa, hänen miehensä on kuninkaan juutalaisia... Annan mukanne kirjeen sisarelle Gretalle.

Hedulla laski, että provianttimestari Weckström jo oli ollut matkalla kymmenen päivää. Mihin päivät kuuluivat? »Teillä on hyvä mies, ei teillä ole hätää, rouva Weckström!» Niinpä kyllä. Sinisilmäinen Janne Sederholm oli oppinut, ettei pidä pyytää, mitä ei voi saada.

Mutta minä, Hedvig Ulrika Suthoff, pyydän aina ja alati mitä en voi saada! Jospa minä kiskoisinkin tuon ainoan muistoni irti mielestäni, syviä ja pitkiä juuriaan myöten, irti, irti, irti!

Eerikki Iiskenpoika tuli juoksujalkaa hakemaan emäntäänsä. »Itse tulla suvaisivat!» hoki hän, »itse, ihkasen

itse! Susisaarten eversti tuli, krouvitupaan jäi, sanoi ettei sisään astua tahdo kun tomuinen on ja saappaat savessa ovat! Myssyn päähänsäkö minun rouvani tahtoo suvaitsee? Vihreän hameensako minun rouvani tahtoo? Susisaarten eversti kauniista vaatteista pitää suvaitsee, vaikka itse kuin halpa kuokkamies kulkee Ilman myssyäkö minun rouvani suvaitsee? Nyt hänelle hopealaidasta puhu! Ketään ei ole tuvassa... Nyt puhu! Ei ennen haudassaan meidän autuaasti nukkunut kaupmies rauhaa saa, ennenkuin hänen aarteensa hopeilla kirkko nousee...!»

Susisaarten eversti asteli edestakaisin tuvan perantoa ja hänen silmänsä kiintyivät heti koruun, joka kulmaisista vitjoista riippui talon emännän rinnalla. Ja tervehtiessään tarttui hän toisella kädellään koruun ja hymyili ihailen ja hyväksyvästi.

Hedvig Ulrikakin hymyili. Niin suuresti kuin olikin ihailnut merenpihkakoruaan, hän vasta Susisaarten everstin kasvoista nyt luki, että todella kantoi yllään jotakin hyvin kaunista.

— Ah, sanoi Ehrensvärd. — Lubeckin »Maaria», Buxtehuden kirkko — oletteko käynyt siellä?

Hedulia tunsii olevansa pieni tyttö, jota hyvin korkea ja hyvä setä puhutteli. Hän punastui antaessaan vastaukset kysymyksiin, jotka tässä eivät merkinneetkään mitään, vaan kaikki oli siinä, että tuo ihana ihminen oli täällä, katseli häneen, pieneen tyttöön, piteli kauniilla käsillään hänen kättään... Ja nyt hän otti toisenkin hänen ruman karkean kätensä ja johdatti hänet penkille vierelleen. Hedulia katseli maahan sanoessaan:

— Eversti on ollut niin hyvä ja lähettänyt meille pensaita... En muista niiden nimeä, me kutsumme niitä »Ehrensvärdin kukkasiksi».

— Toivon, että ne tuottavat iloa, kun kukkivat. Syringaksi sanoo niitä professori Linné, mutta sanokaa te vain Ehrensvärdin kukkasiksi, kaunis lapseni!

Hedullan olisi tehnyt mieli painaa päänsä hyvän, korkean herran polvia vastaan ja nukkua siihen. Häntä itketti ja häntä nauratti.

— Kertovat kaupungilla, että te aioatte rakentaa kirkon, kuuli Hedulia viereltään.

— Minun isäni tahtoi sen tehdä, vastasi hän, katsettaan nostamatta, ja veri kohisi hänen ohimoillaan, — mutta hän ei ennättänyt.

— Tiedän, sanoi eversti Ehrensvärd. — Me puhelimmekin tuosta kirkosta. Kun sanoin, että aion tulla rakentamaan tänne linnoitusta, niin isänne huomautti, että sellainen oikein mahtava kirkko on tärkeämpikin kuin linnoitus.

Hedvig Ulrikan silmät avautuivat suuriksi ja tuijottivat kosteina everstin sinisiin silmiin.

— Sanoiko minun isäni niin? Mutta eikö eversti nyt tahtoisi auttaa minua!

Jakob Suthoffin tytär oli molemmin käsin tarttunut vieraansa käsivarsiin ja katsoi häntä hellittämättä silmiin.

Torilla rummutettiin jotakin julki.

— Pieni kaunis rouva Weckström tuskin tietää, miten vaikeaa lupautua hän minulta pyytää.

— Onko sellaisen suuren kirkon rakentaminen Susisaarten rakentajan mielestä niin vaikeaa?

Eversti naurahti.

— Kauniille naiselle ei mikään ole mahdotonta.

— Eversti tekee minusta pilkkaa. Mutta minun isäni tahtoi tehdä tästä meidän kaupungista kauniin ja uljaan, sellaisen, että tornit näkyisivät kauas Itämerelle. Hän katsoi, että Itämeren kaupungit olivat kuin sisaruksia ja kirkkojen tornit kuin niiden rukoilevia käsiä, ja kellot olivat niiden ääni, jolla ne puhuivat toisilleen yli etäisyyksien...

Hedulla seisoi vieraansa edessä käsillään hahmotellen, mitä nyt näki silmiensä ulottuvilla selkeämmin kuin koskaan. Kun sai kertoa tätä rakasta ja vaikeaa asiaa ihmiselle, joka sitä tuolla lailla kuunteli, niin tuntui siltä, kuin siivet olisivat kasvaneet olkapäille ja kirkko jo alkanut kohota, kohota uskon voimalla.

— Mutta meidän kaupunki oli noiden rikkaiden mahtavien sisarustensa rinnalla kuin Tuhkimo kuninkaan-tyttärien rinnalla. Isäni tahtoi antaa koko omaisuutensa meidän kaupunkimme kaunistamiseksi. Eikö Susisaarten rakentaja tahtoisi olla se prinssi, joka herättää Tuhkimon loistoonsa!

Jakob Suthoffin tytär ei myöhemmin koskaan ymmärtänyt, mistä hänelle nämä ajatukset ja sanat tulivat. Oli kuin tähtiä olisi pudonnut hänen silmilleen ja aurinko suudellut häntä tuoksuvalla, pyörryttävällä suudelmalla.

— Susisaarten rakentaja, auttakaa minua!

Eversti irroitti kätensä otteesta, millä oli nuorta naista pideltyt, ja asteli kiivaasti edestakaisin. Molemmat kuuluivat, että tuvan portailla puhuttiin äänekkäästi.

— Lapsi, lapsi! sanoi Ehrensvärd hyvin hiljaa ja jatkoi sitten ääneen: rouva Weckström ei näytä tietävän, että kirkkojen rakentamiseen tarvitaan muutakin kuin sydäntä. Tarvitaan neroa. Ja kultaa, tynnyreittäin kultaa!

Hedulla teki nopean pienen hypyn ja seiso i everstin edessä.

— Herra eversti, minulla on keino! Kapteeni Tersmeden vakuuttaa, että sillä saa rahaa. Ja minäkin uskon.

Koko äskeinen lumous oli poissa, ja asiasta puhuttiin kuin maallisesta asiasta ikään.

— Minä saan osan tämän krouvin tuloista, sen on luvannut provianttimestari Weckström, jonka kanssa minä olen naimisissa. — Ja minä olen ajatellut, että rakentaisimme tänne kauniin huoneen, sellaisen, jota ei sanota krouviksi eikä kapakaksi, vaan kellariksi, ja sinne tulee hienoja aatelisherroja, jotka juovat terveydekseen ja ilokseen...

Eversti Ehrensvärd oli pysähtynyt rouva Weckströmin eteen ja odotti.

— Ja sitten? sanoi »hän oudosti hymyillen.

Hedulla alkoi tuntea vastenmielistä epävarmuutta olossaan.

— Sitten... niin, sitten niillä rahoilla minä rakennan kirkon...

Susisaarten rakentaja tarttui rouva Weckströmiä leukaan ja nipisti kuin setä pahaa lasta.

— Meidän Herra Jumalamme ei milloinkaan tule siihen kirkkoon, jonka te rakennatte krouvin tai kapakan tai vaikkapa kellarin tuottamilla varoilla! No niin, varmaan ette minua ymmärrä... No niin, nyt tein teidät varmaan hyvin onnettomaksi...

Rouva Weckström seisoi neuvottomana, käsivarret riipuksissa.

— Miksei herra eversti sitten nostanutkaan Helsingille uljaita torneja? Minä uskoin herra everstin sitä varten tulleen ...

— Mutta ettekö sitten tiedä — eikö jokainen suomalainen tiedä — mistä Susisaarilla on kysymys? Linnoitus tulee suojelemaan teidän kirkkoanne, puhunko kyllin yksinkertaisesti? Jos te rakennatte maailman uljaimman doomin, niin vihollinen voi sen ampua ilmaan...

— Mutta jos herra eversti rakentaa maailman uljaimman linnoituksen, niin se sortuu, jollei sen puolustaja ole viety jaloon ja korkeaan doomiin, missä Herra Jumala asuu.

— Pieni rouvaseni, Herra Jumala asuu niin moninlaisissa doomeissa. Hän asuu kedon kukkasessa, hän asuu lapsen sydämessä, hän asuu lintusen pesässä, hän voi asettua rikoksentekijänkin sydämeen Stockhusin alimmassa kellarissa. Ei, en mitenkään kiellä: Hän rakastaa aivan erikoisesti Buxtehuden urkuja ja Lubeckin Mariaa.

Ulkoa kuului selvästi luutnantti Ribbingin ääni, ja kapteeni Tersmedenin käsi löi ruutuun.

Kuumana ja kiihtyneenä rouva Weckström kysyi:

— Vaan minun isäni nousee haudastaan kysymään, emmekö muista, mitä olemme velkaa kaupungillemme!

Everstin kasvoilla karehti pieni hymy, mutta se vaihtui nopeasti ankaraan vakavuuteen.

Tersmedenin ääni kuului ikkunan alta: »Herra eversti, olet kutsunut meidät päivälliselle, unohdatko sen!»

— Niin olemme siis molemmat rakentajia ja ehkä yhtä tärkeitä.

— Sanoitteko niin? kuiskasi Suthoffin tytär, kiihkeästi tarttuen tunnustukseen, josta hänen elämänsä tuntui olevan riippuvainen. Ja tulivat vaivattomasti ja vailla edelläkäyvää valmistusta hänen huuliltaan sanat: — Minun isäni oli varannut laivan täynnä kultaa, hopeaa ja kalliita kiviä. Hopealaiva meni myrskyssä merenpohjaan. Ettekö ole löytänyt laivaa, ettekö?

Ja eversti Ehrensvärd sanoi levollisesti, ikäänkuin olisi ollut kysymys menneen talven lumesta:

— Kun tietäisi, millä kohtaa laiva upposi. Voisimme yrittää etsiä. Mutta meidän hopealaivamme meri tavallisesti pitää. Voimme kuitenkin yrittää etsiä.

Oli kuin pitkäaikainen ilkeä maku olisi poistunut rouva Weckströmin suusta. Tosin se, mitä herrat nyt kuorotahdissa huusivat oven takana, oli hiukkasen vastenmielistä sekin.

— Marie Qvickin keitto jäähtyy!

Kävikö punan väre yli everstin kasvojen? Oliko panetteluissa perää? Everstin rouva oli kauan ollut poissa kotoa ja kaunis Marie Qvick palveli everstillä.

»Piirakat jäähtyvät!« kuului ikkunan alta.

— Minun täytyy mennä, sanoi Susisaarten rakentaja. — No niin, no niin, rouva Weckström... Olkoon menneeksi, tahdotteko, että sisustan teille hienon kellarin? Siitä voi tulla hyvin hauska. Tehdään kaupungin mahittimiehistä hauskoja pilapiirroksia seinille... Piru vie...

Eversti meni ovelle ja nosti salvan. Nauraen ja yhteen ääneen puhuen ryntäsivät iloiset nuoret upseerit tupaan.

— Oo-hoo! huusi Tersmeden yli kaikkien päiden, — linnoitus antautuikin. Me olimme valmiit ottamaan sen äkkirynnäköllä.

— Me menehdymme nälkään!

— »Ta Petite« on julman suuttunut!

— Mutta oletteko täällä riidelleet? Minkä tähden viettää aikaa niin epäkäytännöllisesti!

— 'Ne chassez pas votre petite, allez la consoler vite...!'

— Kuulkaapa! puhui eversti Ehrensvärd, — mitä sanotte, jos sisustaisimme toisen puolen tätä krouvia oikein suomalaisen tyyliin ja alkaisimme pitää sitä omana kellarinamme...? Rouva Weckström lupaa palvelella meitä hyvin...

Iloiset upseerit tekivät piirin rouva Weckströmin ja Susisaarten everstin ympärille, ja Tersmeden alkoi laulaa vanhaa ryyppylaulua, johon muut yhtyivät, loikaten elegantisti kuin muodikkaimman vuorotanssin Grand rond'essä.

Mutta ikäänkuin Susisaarten rakentaja ei olisi tahtonut, että äskeinen keskustelu päättyisi piiritanssiin, kutsui hän tahtonsa voimalla hiljaisuuden itsensä ja sen

kauniin naisen ympärille, jolle ajatusten vaihto kaikesta päättäen oli ollut hyvin tärkeä, vangitsi hänen silmäyksensä omaansa ja sanoi:

— Me etsimme jokainen hopealaivaamme, joka myrskyisenä yönä meni merenpohjaan. Tälle hopealaivalle on tapahtunut ihme: aine on siinä menettänyt painonsa, ja se saapuukin meidän luoksemme uutena, yön aikaan, kun taivas on selkeä, keskellä tähtien saattoa. Siinä teille pieni arvoitus — arvatkaa, rouva Weckström.

— Aa-haa! »hasleerasi» kapteeni Tersmeden, pysähdyttäen piirin. — He menevät taaskin linnoitukseensa, vaikka me luulimme sen jo antautuneen.

— Me vain keskustelemme uudesta kellaristamme ja hauskoista pilakuvistamme! hasleerasi Susisaarten eversti takaisin. — Au revoir, madame!

Kun herrat olivat lähteneet, tuli Eerikki Iiskenpoika hiipivin askelin emäntänsä luokse.

— Minun rakas rouvani Gagneuristä everstille puhunut onko?

— Olen. Eivät ole löytäneet laivaa, sanoinhan sen jo etukäteen. Mutta lupaavat etsiä, jos voivat saada tietää, missä turma tapahtui.

Renki nauroi ja väänti suutaan.

— Vai eivät löytäneet ole! Millä sitten Susisaaria rakentavat ja suuria rahoja itsekin kantavat?

— Olet hölmö. Mene! Kuninkaan rahoilla tietysti.

— Mennäkin voin. Mutta valehtelevat! Minun rouvani sen uskoa voi: valehtelevat!

Yöt valkenivat nopeaan. Juhannusaika tuli likemmä. Sisaruksat nukkuivat isänsä ja äitinsä aviovuoteessa, kuului vain neljän tyttösen, Baeta Marian, Lovisan, Annan ja Helena Elisabethin hengitys.

Eräänä tällaisena valkeana iltana, jolloin hämärrys oli kuin läpikuultavaa vettä, kuului kaupunkilaiset sotaväen astuntaa silloilta. Se oli väsyneen miehistön epätasuaalista tömistystä, kun se pitkän marssin perästä lähestyy määränpäättään. Ensimmäinen yltyi jokunen koira Hämeen tullin tienoilla haukkumaan, sitten toisia Suossa ja Hämeentiellä, ja pian koirat kautta kaupungin. Vihreät rakuunat! arvasi jokainen porvari, jonka taloon

oli luvattu lisää miehiä, ja jokainen nousi vällyjen alta ottaakseen vastaan kutsumattomat vieraat. Liika on liikaa, piru vie, toistivat helsinkiläiset, sillä heillä oli ennestään majoitusta niin paljon kuin he katsoivat voivansa ottaa. Heitä lohdutettiin sillä, että tämä uusi majoitus olisi varsin lyhytaikainen. Mutta niin oli ennenkin tehty.

Silmäillen torille pienten vihreiden ruutujen läpi ryhtyi rouva Weckströmkkin etsimään ylleen vaatetusta. Varmaan heille sittenkin pantaisiin väkeä, ei suinkaan kivalterin lupaus mitään merkitsisi. Krista, hänen sisarensa, herätti lisäksi hänen omantuntonsakin: nämähän olivat isänmaan puolustajia, jotka helsinkiläisiäkin suojelisivat näinä epävarmoina aikoina, eiväthän hekään olleet huvikseen jättäneet kotiaan ja peltojaan kaukana Ruotsissa.

Hedulla katseli porttinsa raosta torille ja näki ja kuuli, miten kivalterit ja majoitusmestarit paperista lukivat käskyjään ja komensivat ja huusivat.

Aivan oikein: nyt suuntasi kolme pitkää miestä askeleensa hautausmaan aitaa pitkin suoraan kadun poikki Weckströmin porttia kohden. Porttia röykytettiin, puhuttiin, naurettiin — Hedulla tunsu pitkänkapteenin äänen ja hetken perästä iski käsi ikkuna-ruutuun. Saiko pikku-piikkaa sitten heräämään, kun hän oli vasta mennyt makeaan uneen! Saiko ketään heräämään! Rouva juoksi portille, ympärillään vanha huppuliinansa, ja huusi portin takaa:

— Kivalteri on luvannut, ettei meille enää panna miehiä... Provianttimestari on matkalla... Ei saa tulla...

Hoohooohoo! kuului portin takaa ja kapteeni Tersmedenin iloinen tukholmalainen ääni puhui:

— Ettehän toki, pieni kaunis rouva Weckström, karkota Ruutukuningasta ja Patasotamiestä, kun he väsyneinä hakevat yösjaa talostanne... Ja me kaksihan olemme vanhat ystävät, te ja minä. Katsokaa, en saa teille portin raosta kuin pisimmät sormeni — avatkaa! Sitä parempi, jota keveämmissä pukimissa olette — te tiedätte, että minä vain harcleeraan, tarkoitan tietysti, ettei teidän tarvitse lähteä pukeutumaan... Ei tee

mitään, jos provianttimestari on poissa, sitä parempi, sitä parempi.

Portin avautuessa otti kapteeni Tersmeden lanternan palvelijasotamiehen kädestä ja nosti sen heidän kasvojensa tasalle. Pienellä jännityksellä seurasi hän nyt korkeudestaan, mitä tapahtuisi tihruisten talikynttilän valossa. Ja kävi niinkuin pitikin käydä: että kaunis nuori mies ja kaunis nuori nainen näkivät toisensa ja heti ensi silmänräpäyksestä tunsivat vetoa toistensa puoleen. Iloinen pitkä kapteeni, joka kuninkaalleen ja vähäisemmillekin ystävilleen oli järjestänyt niin monet viehättävät lemmenseikkailut, tarttui suureen huiviin, jota rouva Weckström lujasti piteli kiinni leukansa alla, irroitteli sitä nauraen ja leikkipuheita laskettaen, kunnes se jäi hänen käsiinsä ja rouvan, ihastuttavasti punastuen ja toruen, oli pakko antaa kätensä luutnantti Isfeldtin suudeltavaksi.

— Me kutsumme häntä Ruutukuninkaaksi, hasleerasi Tersmeden edelleen, — hän on luutnantti Moritz Isfeldt, kaunistus Vihreissä rakuunoissa ja koko kuninkaallisen majesteetin armeijassa. Ja nyt, suloinen ystävättäreni, viekää hänet katon alle ja pankaa nukkumaan — kas, hän on, niinkuin näette vielä maitoparta. Mutta voimasanoja jo osaa käyttää — mitä kuulenkaan? Hiljaa, hiljaa, poikaseni, sinähän jäät tänne kaunottaren kanssa ja saat ajaa asiaani niin hyvin kuin haluat, minunhan on poistuttava...

Rouva Weckström oli kiskaissut haalistuneen punaisen huivin ympärilleen ja seisahduttanut joka askeleella selittämään, ettei heille sovi enempää majoitusta, että hänen sairas sisarensa tarvitsee tupakamarin ja että provianttimestari palaa kotiin — kukaties jo tänä yönä! Mutta kapteeni vain nauroi ja hasleerasi, taputti häntä poskelle, käsille ja olkapäille ja niin tultiin kyökkiin, missä ryhdyttiin herättelemään pikku-piikkaa. Kas nyt saisi Moije nähdä sen, mitä sanottiin »kasakkatyttöksi». Venäläiset olivat viime sodassa ottaneet hänet satulaansa ja vieneet mukanaan. He purivat pois tytön kokonaisen ja vähän päällekin — ne olivat sellaisia oikeita koiransuudelmia! Herrat puhuivat välillä ulkomaisia kieliä, mutta ei ollut vaikeaa aavistaa, mitä he sanoivat. Kun pitkä-kapteeni yritti avata ovea, jonka takana

Krista ja lapset olivat, karkasi emäntä kiukustuneena kiinni hänen käsiinsä — tätä elettä ei voinut muuksi selittää kuin suuttumukseksi, eikä se edes kaunistanakaan muuten niin todella kaunista nuorta naista. Pitkäkapteeni, täynnänsä naurua ja hulluttelevaa ilonpitoa ryösti nyt rouva Weckstromin voimakkaat kädet omiinsa eikä päästänyt häntä irti, vaan lupasi tässä tanssittaa häntä, kunnes hän leppyisi ja jälleen tulisi kaupungin kauneimmaksi naiseksi, jommoiseksi Jumala oli hänet luonut. Kun rouva Weckström oli taistellut väsyksiin asti, nauroi jo hänkin, niin että kyynelet olivat silmissä, ja nyt oli pitkä-kapteeni tyytyväinen, nyt hän, vielä pidellen rouvan käsiä, suuteli hänen molempia kuumia poskia ja vihdoin sulki hänet syliinsä.

— Me olemme hiukkasen juoneet ja hullutelleet, sellitti hän, päästäessään rouvan irti ja vielä puhaltaenkin hänen ranteisiinsa, koska rouva toraeli niihin sattuneen. — Olimme everstin luona päivällisellä, ja Maija Qvick lauloi ryyppyaulun ruotsiksi ja minä toisen suomeksi. Mutta kaikki olimme menehtyä nauruumme, kun eversti ajoi Maijan nukkumaan ja kantoi pöytään kyökkipiikansa papukaijan, ja papukaija heti huusi:

'Ne chassez pas votre petite,
allez la consoler vite ...'

Tämähän ei olisi ollut vaarallista, jollei eversti jaloux'na juuri olisi saattanut pois pientä Maijaa, kun huomasi meidän käyvän liian äänekkäiksi... Me huusimme papukaijalle hurraata, eikä everstikään enää näyttänyt m a u v a i s e m i n e'ä... Mutta nyt, rakas rouva Weckström, me tulemme puhaltamaan hiiliinne, että saisimme hiukkasen lämmintä tälle Moijelle.

— Jos saisin pyytää herroja menemään alatupaan, kehoitti talon emäntä. — Ottakaa lanternanne ja puhelkaa siellä... Tuon sinne ruokaa ja juomaa...

Tuonne ikävään, pimeään tupaan — kuka sinne menisi, kun täällä oli kaikki, mitä saattoi haluta!

Ja nyt tulivat herrat lieden ääreen, jonka savuhattu olisi jäänyt Tersmedenin päähän, jollei hän olisi muistanut kumartua. Mutta tietäen pituutensa hän taivutti päänsä, jonka eversti kuvassaan oli esittänyt kaalinpäänä! ja lateli leikkisiä »equivoque'jaan» niin ylenanetun ilon vallassa, että rouva Weckström ja hänen

uusi tuttavansa Ruutukuningas, puhaltaessaan hiiliin, saivat naurunpuuskan ja siinä joutuivat lyömään päänsä yhteen.

He säikähtivät sitä kyllä molemmat, ja rouva vetäytyi nopeasti pois, jättäen herrat nauramaan ja puhumaan vierasta kieltään. Hiilten hehkussa olivat Ruutukuninkaan kasvot pelottavat ja sykähdyttävät. Ei milloinkaan Hedvig Ulrika ollut kokenut tällaista — ehkäpä jotakin sinnepäin silloin Espoon metsissä! Kaunis vieras mies saattoi hänen sydämensä levottomaksi.

Niin, mikäpä tässä auttoi. Pian oli koko talo jalkeilla, sotamiehet majoitettiin alatupaan ja luutnantille täytyi tehdä sija tupakamariin. Mistäpä tässä enää hyvät vuoteet valmisti, kun oljet aikoja sitten olivat loppuneet ja perheen omistakin vuodevaatteista oli luovutettu, mitä ikinä oli voitu ...

Kapteeni Tersmeden kuvasi nyt ystävälleen Helsinkiä ja helsinkiläisiä. Tässä pahaisessa pesässä saattoi elää varsin mukavasti. Hän oli seuraelämän vilkastuttamiseksi järjestänyt pieniä kotterioita, ja assemblee'itä toimeenpantiin talvisaikoihin kerran viikossa. Kaikki olivat näihin kovin ihastuneita. Kaupunkilaisille, joissa tavataan vain harvoja aatelisia, oli varattu tilaisuus ottaa illatsuihin osaa. Ne ovat halpoja tilaisuuksia — yksi ploomu chpeaux'ta kohden ja silloin ovat naiset vieraina. Täällä pidetään huomattavimpina perheinä raatimies Goviniuksen ja kirkkoherra Forteliuksen väkeä — jälkimmäisen tytär ansaitsee maininnan iloisuutensa ja herttaisuutensa vuoksi. Raatimies Bockilla on seitsemän tytärtä — kaikki toinen toistaan kauniimpia! Tätä viimeistä ja ylistävää mainintaa lausuessaan kapteeni Tersmeden loi yli Ruutukuninkaan vaalean kiharan pään rouva Weckströmiin merkitsevän katseen, ja Hedvig Ulrika vaistosi paikalla, että pitkä-kapteeni valmisti elämän- ja seikkailunhaluiselle ystävälleen pientä yllätystä, Boekin tyttäret kuin eivät olleet saaneet osakseen kauneuden lahjaa. Muuten Tersmeden mielivaltaisesti kuvasi helsinkiläiset: rumat tytöt hän ylisti kauniiksi ja kauniit rumiksi. Hedullaa alkoi, hänen siinä askarrellessaan illallisen valmistamisessa, lopulta huvittaa Tersmedenin tarinat: kaupungin vanha pormestari oli kunnian mies, mutta niin saita, että naa-

purit pyysivät häntä luokseen päivällisille, jottei hän kuolisi nälkään.

— No, no, no, katsoi rouva Weckström velvollisuudekseen oikaista, — älkää uskoko kapteenia, herra luutnantti. Pormestari Streng on köyhä, mutta ei hän nälkään kuole. Emme me helsinkiläiset sentään niin kohtele pormestariamme...

— No niin, jatkoi pitkä-kapteeni yhä yltyvän iloisuuden vallassa, — jos minä nyt kerron, että täällä Helsingissä olen tavannut lujimman ryypymiehen, mitä elämässäni olen nähnyt, niin hyväksyttekö sen, rouva Weckström? Tämä mies ottaa kolme ryppyä aamiaiseksi, päivälliseksi kaksi ryppyä ja illallispöydässä ruokien välissä kolme. Ja joka tulee hänen vieraakseen, tehkään hänelle seuraa, muuten ei ole hänen ystävänsä. No, kaunis emäntämme, tietääkö hän, kuka tämä mies on?

Rouva Weckström pani, päässään läpikäydessään kaupungin parhaita ryypymiehiä, kuuman padan pohjalle paistin, joka kiireessä oli nuijittu pehmeäksi, ja vastasi, kun kiihkeä käriseminen hiljeni:

— Eikö Burtzkin juo pöydän alle useimpia herroistamme?

Sieraimissaan nauttien tulevasta ateriasta, sen esi-
maun nyt herkullisena täyittäessä ilman, Tersmeden jatkoi:

— Burtz, raatimies, on kaatanut viisikolmatta karhua, viisikymmentäseitsemän hirveä, kymmeniä metsäsikoja ja tuhansia lintuja, kettuja ja jäniksiä. Mutta ryypymiehistä on vanha apteekkarimme numero yksi. Kaikkien noiden ryppyjen ohella hän kaiken päivää nauttii viiniä, jota pitää luonaan niin yöllä kuin päivälläkin. Ja arvaapa, Moije, millä lailla hän ylläpitää tätä viinanhimoaan: hän juo tuopillisen veden- ja maidonsekaista juomaa — eikö olekin oikea viinimammutti! ... Ja sitten täällä on satavuotias akka, jolla on silmät sekä edessä että takana ... Hahhahhah, hasleeraan! Tarkoitan, että hän näkee menneisyyteen ja tulevaisuuteen. Ergo: hänet täytyy hirttää! Nyt hän on ihmeellisillä takasilmillään nähnyt läpi meidän, Viaporin upseerien, salaisten metkujen! Mehän olemme niin ovelia... Niin, hän on nähnyt, että rakennamme

linnoitusta Neptunuksen varoilla emmekä suinkaan Ruotsin valtakunnan. Yökaudet nostamme kultaa ja hopeaa Kaupunginlahdesta... Me tietenkin koetamme salata joka-öistä pakanallista toimitustamme, mutta tuo akka, hän on tunkenut salaisuutemme läpi... Ergo: hänet on hirtettävä! Sitten täällä on kaunis tyylikäs herrasmies Gustaf Wetter, joka ei voi unohtaa, ettei hänestä Tukholmassa tehty hoviherraa. Ja nyt hän katsoo, että Ruotsi vain nylkee Suomea ja Suomellakin on oma kielensä, joka kerran tulee haluamaan hoviherraksi omassa maassaan. Ergo: ruotsinkieli on kerran viskattava meren poikki takaisin, minne se kuuluu, niinkuin Wetter viskattiin, minne hän kuului. Ergo: kukin vastatkoon kielistään ja mielistään. Sitten täällä on Sederholm, tulevaisuuden mies, jota kaikki pelkäävät ... Hän aikoo ...

Rouva Weckström kuunteli taasen jännittyneenä. Alati kummitteli hopealaiva! Ja joka kerta kun sitä mainittiin, seisoి paholainen kapteenina sen kannella ja irvisti: Gagneur on löydetty! Tersmeden sanoi yhtäkkiä:

— Paljon on mennyt aarteita mereen. Miksei niitä nostaisi, kun vain nousisivat!

Hedvig Ulrika Weckstromin silmien väliin tuli syvä laskos ja hän katsoi pitkään vieraisiinsa. Mitä kapteeni tarkoitti?

Kuitenkin alkoi höyry nyt nähtävästi haihtua hänen päästään, sillä hänen yletön iloisuutensa talttui, ja luutnanttikin olisi jo voinut saada suunvuoroa, jos olisi tahtonut puhua. Mutta hän tuntui taistelevan ylivoimaista väsymystä vastaan. Kapteeni kuitenkin edelleen kertoi. Kertoi, että lähipitäjissäkin oli hauskoja herrasväkiä, jotka enimmälti olivat aatelisia tai aatelisten naisten kanssa naimisissa; että oli joutunut näiden kanssa tekemisiin, kun oli ostanut Ahlbergan tilan puolentoista peninkulman päässä kaupungista; että toimitti Ahlbergasta tiiliä ja puita linnoitusrakennukselle. Ja monet hauskat vastaanotot oli kartanossa jo ehditty pitää ja vastakin pidettäisiin ...

Rouva Weckström toisti itsekseen: paljon on mennyt aarteita mereen — miksei niitä nostaisi? Olisivatko Susisaarten herrat nostaneet Gagneurin?

Varmaan ei kukaan ihminen osannut nauraa niin makeasti kuin pitkä-kapteeni! Kun hän näki Moije Isfeldtin torkkuvan, hänen äskeinen hullutteluhalunsa palasi. Hän asetti varovaisin käsin ystävänsä pään ikkunanpielen tukeen, jätti hänet siihen ja hiipi likemmä talon emäntää, jonka katse seurasi vuoroin kapteenin jättäläisvarjoa, se kun liikkui hämärän kyökin katossa, vuoroin nukkuvan kasvoja.

— No niin, sanoi kapteeni hiljaa, — teimme ajattelemattomasta, kun keskellä yötä rupesimme paistamaan lihaa. Huusivatko ne jo torilta ensimmäistä tuntia? Mutta hänelle kyllä tekee hyvää syödä, sillä hän on aivan nälkäinen. No niin, suloinen ystäväni, seisotte siinä kuin kirkkokynttilä: mitä nyt ajattelette? Eikö olekin kaunis poika, jonka teille toin? Naitammeko hänelle vanhimman Bockin? Mutta totisesti: olette kuin pitkä, keltainen vahakynttilä, tietenkin taas ajattelette kirkkoanne. Älkää surko: kyllä me juomme kokoon rahat, jollette varsin korkeaa doomia tahdo, ja eihän nyt Helsinki sellaista tarvitsekaan... Hedulla, jos kuningas tulisi tänne, niinkuin nyt jälleen näyttää mahdolliselta, niin minä pyydän häneltä armon saada esittää teidät. Teidän on oltava keltaisessa silkissä... Tunnen herran maun, olette aivan hänen majesteettinsa maun mukainen. Mutta Hedulla, olethan aivan valkoinen kasvoiltasi...

Hedulla vastasi kuin unessa:

— Kukahan onkaan tämä kaunis nuori herra luutnantti? Minun täytyy ajatella erästä, jonka sisareni kanssa kohtasimme, kun kuljimme eksyksissä Espoon metsissä viime sodan aikana. Hän pelasti meidät kuolemasta. Olisikohan mahdollista, että tämä olisi hänen sukulaisiaan?

Kapteeni Tersmeden tiesi, kenestä nuoret naiset puhuvat tällä hauraalla unenomaisella äänellä: kuolleesta rakastetusta. Kapteenin ei tarvinnut mitään kysyä. Hän lohdutteli toivorikkaasta talon nuorta emäntää, puhutteli häntä pienenä tyttönään ja sorjana kirkkokynttilänään ja lupasi hoitaa hänen asiansa.

Isfeldt herätettiin illalliselle ja hän virkistyikin syödessään. Tersmeden hasleerasi kauniista ja rikkaasta

Ebba Bockista ja johdatti taitavasti keskustelun kysymykseen, keitä Isfeldtin äiti ja äidinäiti olivat syntyään.

Miten saattoikaan ihminen niin silmänräpäyksessä muuttua? Ei enää mitään jäljellä Hedullan kuolleesta rakastetusta! Hänen edessään istui mies, jonka huulet tuntuivat haastavan koko naissukukunnan suudelmaisille.

— Hohoo, olen aivan liian suurta sukua — on turhaa hakea minulle vertaista!

Isfeldtin silmät valoivat tuokion aikana ympärilleen uhmaa ja hurmaa, sitten hänen koko huomionsa jälleen kiintyi pöytään. Hän söi ja joi vahvasti. Tersmeden jäi hetkeksi vaille vastausta. Sitten hän kohotti lasinsa talon emäntää kohden:

— Voitko väittää, ettei sinulle ole vertaista — kauheus on aina suurta sukua!

Isfeldt joi lasinsa pohjaan, katse imeytyneenä Hedullan punastuviin kasvoihin.

— Minä olen Isfeldt, minä! sanoi luutnantti. — Isäni on jokainen, joka antaa minulle täyden kukkaronsa, äitini jokainen joka pesee minun paitani, ja vaimoni jokainen, joka lämmittää minun vuoteeni. Mutta rakastettuni on se, joka hurmaa minun sydämeni...

Jumala oli syntiselle Hedullalle armollinen ja antoi hänen pienen lapsensa kamarissa puhjeta valittamaan. Hän taltutteli koko voimallaan verensä käynnin ja nousi nopeasti pöydästä. Tersmeden kuitenkin samassa tarttui hänen ranteeseensa ja johdatti oman lasinsa hänen huulilleen.

— Luulen, että nyt itse voitte kysyä hänen syntyperäänsä, ja jätän teidät...

— Lapseni itkee, pääsi rouva Weckströmiltä käheästi. — Päästäkää minut menemään.

— No, ettekö tahdokaan tietää, onko hän sukua ystävälle, jonka tapasitte metsässä...?

— Ei hän ole, ei, ei, ei! sanoi Hedulla. — Minulla oli ystävä, joka pelasti sisareni ja minun hengen. Kun näin teidät, herra luutnantti, minun täytyi ajatella häntä, mutta ette enää olekaan hänen näköisensä. Antakaa anteeksi, että illallinen viipyi, mutta en saanut tulta palamaan. Teille on tehty vuode tuonne alatu-paan...

— Kuka se oli, jota ajattelitte, kun minut näitte? kysyi luutnantti oudon vakavana.

— En tiedä hänen nimeään, vastasi rouva Weckström hiljaa.

— Minä mielelläni tietäisin, kuka oli minun näköiseni . . .

— Ja minäkin mielelläni sen tietäisin.

Tuskinpa he kumpikaan tiesivät, miten he joutuivat istumaan vieretysten ikkunarahille. Eivät sitäkään he huomanneet, milloin he jäivät kahden.

— Nyt te taasen olette niinkuin hän, sanoi rouva Weckström tuskin uskaltuen hengittää. — Älkää liikahtako . . . Kuka te olette, kuka?

— Kuka tuntee Ruutukuninkaan heimon!

Jos heitä jälkeensä olisi kutsuttu tilille siitä, kenen tahdosta he joutuivat silytyksiin ja huulet huulia vasten viipymään siinä rahilla kevätyössä, taivaankannen vaihtaessa vihreähtävää valoaan punertavaan, niin eivät he olisi osanneet tunnustaa syytään. Tuokion he katsoivat toisiaan ja kuuntelivat toistensa hiljaisia sanoja:

— Kuinka ette tietäisi isänne ja äitiänne?

— Sentähden, että olen Isfeldt. Se on arvoitus. Koettakaa arvata.

— Entä jospa teidän kauttanne saisin tietää, kuka ystäväni oli, jota minun täytyy tässä ajatella.

He erkanivat toistensa sylistä ja tunsivat, että kolmas tuli heidän välilleen.

— Minut on jääkentältä kannettu lämpöiseen tupaan. Äitini ja isäni kulkivat vankikaravaanissa Siperiaa kohden. He kantoivat pientä lastaan vuoron perään selässään. Mutta he käsittivät, etteivät voisi saada lastaan elävänä perille. Niin he asettivat lapsen jääkentälle ja huusivat vastaan tulijoille, että nämä armahtaisivat lasta. Ja näkivätkin, että heidän lapsensa nostettiin jäältä. Ne, jotka siinä sattuiivat tulemaan vastaan, olivat pappisväkeä. Isfeldt, Isfeldt! Voitte nauraa sadulleni — nauramme yhdessä!

Hedulla ei nauranut. Mutta hän teki jotakin, jota ei mitenkään olisi tehnyt, jollei olisi juonut makeaa viiniä. Hän kertoi, että hän oli mennyt naimisiin sitten, kun hänen ystävänsä oli ammuttu. Mutta hän ei voisi häntä milloinkaan unohtaa. Ja tänä keväänä oli kyl-

män virran maasta siitä seudusta, jota kutsutaan Tobolskiksi, tullut heidän entinen pieni piikansa — sama, jonka he äsken herättivät, — ja tämä oli tuonut hänelle terveisiä vanhalta mieheltä, joka oli luvannut tulla ja käsenyt odottaa.

Isfeldt keskeytti hänet:

— Tiedättehän, että Tobolsk on Siperiassa?

Hedulla vastasi:

— Tiedän. Eikä Siperiaan joudu kukaan ilman, että hän kulkee vankikaravaanissa. Voisikohan minun ystäväni elää, vaikka täällä uskotaankin, että hän on kuollut, ja voisiko hän olla teidän sukulaisenne?

Hän ajatteli vielä edelleen tämänkin: olisiko Weckström voinut valehdella, vai erehtyikö hän? Mutta sitä hän ei lausunut. Sensijaan hänen sydämessään juurtui tunne, joka siellä ennen oli kipeänä ja ailahtaen liikkunut: hän elää ja palaa kotiin!

Ja vielä toinenkin aavistus heräsi ja heti otti vahvat juuret: tämä, että velotaan minulta takaisin, jääkentällä minut rangaistaan!

Ruutukuningas haukotteli rahilla, vielä kallistaen kannua nähdäkseen olisiko siinä tilkka. Silloin Jakob Suthoffin tytär muisti, ikäänkuin joku olisi sillä hetkellä hänelle sen sanonut, että heidän kellariinsa oli jäänyt joitakin pulloja sitä samppanjaviiniä, mitä isän oli tapana tarjota parhaimmille vierailleen. Hän käski vieraansa odottaa ja liukui nopeasti ovea kohden.

Ulkona valkeni aamu ja maan yrtit hengittivät tuoksujaan. Kukkuu — kukkuu — kukkuu...

Hän elää, hän tulee...! Ja kukaties laivakin löytyy, ja kukaties kirkkokin nousee!

Pihamaalla seisoi luutnantti Isfeldt hyräillen:

Ne chassez pas votre petite,
Allez la consoler vite ..

Hän avasi miekkansa kärjellä samppanjaviinin pullon, jonka rouva Weckström hänelle tarjosi. Viini kuohui heidän käsilleen. Ruutukuningas sai pikarin ja antoi kaunottaren juoda ensin, sitten hänkin joi vuorostaan, hyräillen tuttua hokemaa:

Sinun maljasi, minun maljani,
kaikkien kauniitten tyttöjen malja!

Hedulla Weckström katseli hänen jälkeensä, hänen astuessaan alatupaan pullo kainalossa, ja ajatteli: turhaa, kaikki turhaa. Missä onkaan nyt minun ja minun vihityn mieheni »yhteinen ajatus»? Turhaa. Sillä hänkin on minulle vieras mies. Olit elävä tai kuollut, kaukainen ystäväni, sinulle minä kuulun. Olen ollut valmis syntiin sinut unohtaakseni — turhaa, kaikki turhaa!

III

ELÄMÄN JA VEREN VIRTAA

Krista Suthoff otti hennolla valkoisella kädellään paperiliuskat maisteri Skuggen kädestä sitä myöten kuin oppinut nuori herra sai ne luetuiksi, asetti paperit köyhälle peitteelleen ja jäi niitä hiljaa pitelemään, ikäänkuin ne olisivat olleet suloista silkkistä vaatetta, joka houkutteli silittämään pintaansa. Liuskat olivat vain karkeaa kellahtavaa paperia, mutta Antti Skugge oli täyttänyt ne viisaudella ja voimalla ja lisäksi puetannut kirjoituksensa niin koreaan ulkomuotoon, että olisi voinut luulla hänen huvikseen piirtäneen paperille kukka- ja hedelmäkiehkuroita. Anna Kristinan koko olemus oli täynnä ihmettelyä ja ihailua, että ihminen saattoi olla niin oppinut kuin hänen ystävänsä — hän tiesi totisesti muutakin kuin että maailma oli pyöreä, niinkuin pitkän-kapteenin oli tapana leikillään sanoa — ja kaikkein ihmeellisintä oli, että tämä suuri oppinut viitsi istua sairaan oppimattoman tytön vuoteen ääressä ja täyttää hänen köyhän huoneensa ilolla ja tuskia lieventävällä lempeydellä.

Anna Kristina oli jaksanut paremmin sinä aikana, jolloin provianttimestari oli poissa ja he Hedullan ja lasten kanssa asuivat vanhempiensa makuuhuoneessa kadun puolella. Kuitenkaan ei Anna Kristina olisi vaihtanut tätä pimeää pihakamaria mihinkään linnaan maailmassa, sillä täällä hän paremmassa rauhassa sai kuunnella kaikkea sitä viisautta, mikä kuin hunaja vuoti maisteri Skuggen huulilta.

Ah, sitä tietämisen syvää lähdetä ja sitä opin ylitsevuotavaista maljaa, minkä laidasta oppimattoman sal-

littiin juoda! Eivät riittäneet päivät eivätkä yöt ilmi-
tuomaan sitä kiitollisuutta, mitä Anna Kristina tunsi Ju-
malaa kohtaan tästä hänen armostaan. Maisteri Skugge
sai lukea tuntikausia: hänen nuoren kuulijattarensa tie-
tämisen halu ei väsynyt. Krista Suthoff oli näiden iha-
nain oppituntien aikana joutunut korkeaan torniin
jonka seinät olivat täynnä ikkunoita. Vielä ei Skugge
ollut ennättänyt avata niitä, mutta jo pelkkä raottami-
nenkin oli vilvoittanut nuoren neidon koko olemuksen.
Anna Kristina tiesi nyt, mitä oli Geographia ja mitä
Historia. Skugge oli tuonut hänelle monta suurta pa-
perilehteä, samaa paperia, jolle kaupungin tapahtumat
muistiin pantiin, kun niitä raastuvan- ja kemnerioikeu-
den istunnoissa oli käsitelty. Ja kynän Skugge oli tuo-
nut. Ne olivat Anna Kristinan omat ja hän saattoi pii-
lottaa, jos tahtoi, ne vuoteensa pohjalle. Mutta mus-
tetta ei voinut piilottaa ja sitä ei hänellä ollutkaan.
Skugge oli luvannut opettaa hänet kirjoittamaan ja niin
tyttö yökaudet saneli itsekseen, mitä kirjoittaisi. Mus-
tetta saattoi valmistaa kotonakin, Skugge oli luvannut
ottaa selkoa siitäkin miten se tehdään. Kuinka paljon
hän olikaan luvannut opettaa! Ja vihdoin hän tytön
omasta pyynnöstä oli ruvennut lukemaan hänelle niitä
asiakirjoja, joita hän itse pani kokoon tämän heidän
oman kaupunkinsa eli Helsingin raastuvanoikeuden is-
tunnoista, joissa Skugge oli kirjuriina. Oppineesta mais-
terista oli aivan ihmeellistä nähdä, että tällaisetkin asiat
huvittivat Anna Kristinaa. Totisesti: jos hän olisi ollut
mies, niin mikä pormestari hänestä olisi tullut, tai raati-
mies, tai mikä vain! Skugge kohotti silmälasit otsal-
leen ja katseli ihailen kaunista lapsineitoa, jonka
poskilla hehkui into ja silmät säteilivät viattoman hurs-
kaan sielun kiitollisuutta.

— Ah, Anna Kristina, vieläkö todella jaksatte! huu-
dahti Skugge tuon tuostakin, ujona punastuen hänkin. —
Vahinko vain, että tämä lektyyri tuo esiin ihmisen huono-
immat puolet. Olen ajatellut, jos Herra suo ja sallii,
että vastapainoksi tälle rikollisuuden literatuurille kir-
joitan kirjan meidän kaupunkimme ihmisten hyvyys-
destä. Olen jo puhunut aikomuksestani Hennille, sise-
reni pojalle. Ja tässä Hyvyyden kirjassa tulee yksi
loistamaan yli kaikkien muiden...

Anna Kristinan silmäluomet peittivät nopeasti nuo molemmat sielunpeilit, silmät, jotka heti olisivat ilmaisseet hänen aavistavan, mitä Skugge tarkoitti.

— Lukekaa! kuiskasi Krista Suthoff, painaen käsiään rintaa vastaan, jossa vallaton onnellinen sydän hyppeli.

— Tiedätkö, kuka on tuo yksi, joka loistaa muiden yllä? kysyi Skugge.

— Lukekaa! vastasi tyttö, peläten, että jotakin ratkaisevaa tapahtuisi.

Ja Skugge osittain luki, osittain kertoi ja usein hypäsi yli kohtien, joita ei mitenkään voinut tällaiselle viattomalle sielulle kommunikoida ja jotka kauhun ja häpeän tunteella täyttivät hänetkin, Skuggen, joka ei suinkaan ollut voinut sieluansa tahrattomana säilyttää, semminkin, kun raastuvanoikeuden sihteerin ominaisuudessa oli joutunut seuraamaan veriruskeiden syntien tutkintatilaisuuksia ja niiden tuomitsemista maallisen esivallan puolelta.

Ja niin nyt muuttui maailmasta eristetyin tyttösen kamari uudeksi tuomiosaliksi, missä kaupungin rikokset ja rangaistukset vielä kerran otettiin esiin, ja nyt elettiin läpi sydämellisen myötäkärsimyksen ja säälin tuntein sekä nöyrin huudoin Jumalan puoleen. Jakob Suthoffin nuoren tyttären silmät näkivät selvästi pitkän pöydän, jota hänen isänsä lahjoittama vihreä verba peitti ja jonka ympärillä istuivat Govinius, Clayhills, Bock ja Burtz. Joku heistä oli ollut isän läheinen ystävä ja kaikki he joskus olivat arkoina lähestyneet Suthoffin talon porttia, milloin he toivoivat, että isä ajaisi hautausmaalle hiekkaa tai lahjoittaisi kirkolle jotakin. Myöskin syytetyt Krista saattoi nähdä henkensä silmällä, sekä tuttavat että tuntemattomat. Pakahtuvin sydämin hän otti osaa kuulusteluihin, joista selvään ymmärsi, että toinen tai toinen riitapuoli valehteli. Maisteri Skugge lausui yhä uudestaan julki ihmettelystä, että nuori neiti halusi kuulla pöytäkirjoja, joissa esiintyi varsin vieraitakin nimiä. Mutta Anna Kristinan silmien eteen hahmottui ihminen ruumiillisessa muodossaan, heti kun hänen nimensä oli mainittu ja hänestä vielä pieni matka luettu. Skugge lupaili leikillään vielä kerran toimeenpanna tutkinnan siitä, miten Anna Kristinan kuvitelma vastaisi todellisuutta. Vaan kenties Ju-

mala antoi suloisen neidon käteen hengen lanternan joka valaisi taaksepäin, niihin päiviin ja huoneisiin asti milloin ja missä oikeutta oli istuttu. Jumala otti terveyden, mutta sen sijaan antoi niin paljon muuta.

Setä Streng oli halunnut pois raastuvanoikeuden tuomiopöydän äärestä ja johti puhetta kemnerioikeudessa. Hän oli suuresti sydämistynyt sille nuorelle herralle, joka oli hänen huutokaupastaan ostanut hänen kirjansa, herra Johan Kuhlbergille, joka nyt ajoi asioita ja sekaantui joka paikkaan, niinkuin setä Streng oli sanonut. Mutta mitäpä sille mahtoi, että ihmiset vanhenivat! Ei maisteri Skuggekaan salannut, että olisi toivottu Lorenz Strengin jo jättävän toimensa, kosk'ei hän enää jaksanut sitä hoitaa. Vaan miten tulisi Streng sitten toimeen? Mitä hän söisi ja millä itseään vaatettaisi? Ja hänen hyvä vanha vaimonsakin eli vielä. Kuhlberg osti koulupoikana Lorentz Strengin kirjat, sanoi Skugge leikillä, ja hän vielä kerta istuu hänen vaatteissaankin pormestarinistuimella! Krista vuorostaan huomautti nyt, että Kuhlberg voi johtaa kaupunkia huonommin kuin Streng. Ja sallisiko kuitenkin Jumalakaan Kuhlbergin tulla Helsingin pormestariksi?

— Lukekaa, kertokaa! kuiskasi hän samassa, keskeyttäen tuomitsevan puheensa. — Älkää hypätkö ylitse, vaikka mitä tulkoonkin.

— Mutta luenko nyt kaikista vieraistakin ihmisistä ja heidän pahoista teoistaan?

Krista Suthoff hymyili niinkuin punertava pilvi hymyilee, lempeästi peittäessään taivaan sineä.

Jumala ei unohda, että he ovat myöskin hyviä, ja minäkin tahdon muistaa sen. Ovathan he kaikki meidän kaupunkimme asukkaita, taikka matkustavaisia, jotka näkevät jonkun päivän meidän kauniin Kluuvimme ja Kaupunginlahtemme ja Suurtorin ja kirkon ja... Minusta he ovat kuin sukulaisia, joille sanelen rakkaita toivotuksia. Ja eivätkö he kaikki rakenna Helsingin historiaa — eikö minun viisas opettajani niin ole opettanut? No niin. Haluan tuntea kaupungin ja sen ihmiset. Olenko hyvin oppinut läksyni, herra maisteri? Etteko näin ole opettanut?

Ja tyttö katsoi vaarallisen tutkivasti ja milteipä kieh-

toen esilukijaansa. Skugge välitti tällä hetkellä vähät kaupungista — ihmeellinen, ihana tyttö, niin toisenlainen kuin kaikki muut, niin viisas ja niin hurskas makasi tuossa hänen edessään, silitellen liljanvalkoisilla käsillään hänen typeriä karkeita paperejaan.

— Puhutte kuin enkeli, sai Skugge huuliltaan, — kuin Jumalan enkeli.

Rakkauden julistus, niin kauan pidätettynä, oli särkemäisillään salpansa. Mutta täytyihän muistaa tytön nuoruutta ja sairautta. Siinä se olisi tullut veriruskea rikos kaupungin omalletunnolle, jos hän, Skugge, olisi särkenyt kaupungin puhtaimman neitsyen mielenrauhan. Mihinkään aikakirjoihin ei se olisi tullut ja kuitenkin se olisi ollut pahempi kuin yksikään niistä, jotka neuvospöydän ääressä tuomitaan. Niinpä rakastunut mies nopeasti tarttui papereihinsa, etsien niistä turvaa hämminkiinsä.

Ja myöskin Krista Suthoff sai näistä lukemisen hetkistä turvaa ikävyyttä vastaan, mikä ajoittain painoi koko taloa, puhumattakaan rauhattomuudesta, joka suurten majoitusten mukana tuli sekä taloihin että kaupunkiin.

Nyt jälleen oli ikävää aikaa. Kaupungin hevoset sairastelivat. Useita oli jo kuollutkin. Kaikkein ensinnä kuoli se Tellqvistin Musta, jota oli käytetty, kun kuljettiin pois komeljanntarien kaakkia. Tellqvist tuli Weckströmin portille ja kysymättä keitä näki kaivolla huusi heille, sanoja säästämättä, että täällä oltiin syy-päitä hevusruttoon. No, piru vie, eikö se Weckströmin kapakan edestä lähtenyt liikkeelle, ja menevät nyt kaupungin vetojuhdat niin ettei enää saa hevosia tiilen-ajoon eikä matkustavaisille, puhumattakaan omista tarpeista.

Weckströmin omat hevoset kuitenkin vielä olivat tiilenvedossa ja Etoinkin, joka isäntänsä kääsien edessä matkusteli, oli terveenä.

Tellqvist kuului pitkin kaupunkia lupailevan »näyttää sille kanaijalle siellä Läntisellä Kirkkokadulla», jos vielä toinenkin hänen hevosistaan kuolee.

Mutta tuli pientä helpotusta taudin kulkuun niinä hyvin kuumina päivinä, jolloin oltiin heinässä saarilla ja

kapanalailloilla kaupungin laidassa. Kerrottiin, että hevoset, jotka jo olivat olleet symättöminä, jälleen söivät ja yleensäkin näyttivät virkummilta. Yksikätinen vanha Sorsa oli yht'äkkiä käynyt tärkeäksi mieheksi Helsingissä. Hän keitti keitoksiaan viinasta, tervasta ja vielä muustakin ja näillä rohdoilla elvytteli eläinparkoja.

Eräänä tällaisena päivänä, jolloin Weckström jo oli kotosalla ja saarella heinämiesten luona, istui maisteri Skugge jälleen pihakamarissa sairaan neidin tykönä. Oli ollut tyyntä ja helteistä ja kaupungin hautausmaa niinkuin myös Kluuvi tukahduttivat siinä määrin, että ihmisten täytyi kädellään varjella sieraimiaan astuesaan torin poikki. Eikä nyt kuulunut muuta kuin Skuggen saarnanuottinen ääni ja hyvin lukuisten kärpästen surina ikkunaruduilla, jotka niitä olivat mustanaan.

»——Edelläkäyneen ilmoituksen jälkeen astui esiin maaviskaali jalosukuinen Gustaf Blåfield anoen, että oikeus ottaisi puolueettoman Preesesin tutkimaan juttua kauppamies Törnmanin ja raatimies Tellqvistin välillä. Ja kävi ilmi, että rouva Tellqvist on paennut kotoa vailla erikoista syytä ja oleskelee vävynsä Törnmanin luona. Tellqvist vaatii oikeusistuinta pakottamaan hänet palamaan kotiin miehensä luo ja lausuu rumia sanoja Törnmanille. Törnman nyt pyytää lain turvaa Tellqvistin hävyttömyyksiä vastaan, huomauttaen, että jokaisen kristityn velvollisuus käskee ottamaan kanssaihmissen huoneeseensa, kun hän hengen hädässä sitä anoo. Tähän sanoo Tellqvist nauraen, että hän, Carl Tellqvist, on enkeli verattuna siihen Asmodaeukseen Törnmaniin, joka sekoittaa aviopuolisoiden välit. Ja nyt luettiin kauppamies Törnmanin »insinueeraama» kirjoitus, joka oli kirjoitettu Anna Borgelander-Forsbergin eli rouva Tellqvistin pyynnöstä ja missä hän valittaa miehensä kovaa kohtelua koko heidän yhdyselämänsä ja avioliittonsa aikana, niinkuin hänen on täytynyt useampaan kertaan jo oikeudelle esittää. Rouva Tellqvist on elänyt toivossa, että maallisen lain pelko vähitellen pidättäisi hänen miestänsä siitä häikäilemättömästä kohtelusta, lyönneistä ja pahoinpitelystä, mitä hän on kylläkin kärsivällisesti koettanut kestää, mutta viime joulun aikana hänen miehensä kohtelu kävi niin kovakouraiseksi, että rouva Tellqvist sen johdosta monta viikkoa oli vuoteen

omana ja vihdoin hädässään pakeni tyttärensä ja vävynsä turviin... Aviomies, tätä ääneen nauraen kuunneltuaan, toisti vaatimuksensa, että hänen vaimonsa viipymättä määrättäisiin palaamaan kotiin hänen luokseen. .. Ja lopulta niin kävikin.

— Tässä sitten haaksirikkoja ja aviorikoksia...

— Kaupungin kemnerioikeuden notario Miltopaeus ilmoittaa nyt olevansa täysin terve ja valmis vastaanottamaan toimensa, jota kauppiamies Gustaf Wetter on viransijaisena hoitanut. Kuitenkaan ei hän voi vastata edellisten vuosien pöytäkirjoista, jotka ovat olleet varanotario Wetterin tehtävänä ja joita ei ole olemassa... Siihen nähden, että Wetterille on annettu monta muistutusta ja että herrojen raatimiesten kärsivällisyys on loppunut, lähetettiin viskaali Ottman ja palvelusmiehet kauppiamies Wetteria etsimään, koska juuri oli nähty hänen olevan liikkeellä Suurtorilla. Wetter ei kuitenkaan saapunut, vaan ilmoitti, että hänellä on parempaakin tekemistä. Nyt päätettiin, että koska viime vuosien kemnerioikeuden pöytäkirjat, jotka on entisen varanotario ja nyttemmin porvari Gustaf Wetterin pidettävä, vieläkään eivät ole puhtaaksikirjoitetut eivätkä paikoilleen toimitetut, niin on porvari Wetter tämän kuun 25. päiväksi kutsuttava oikeuteen kuulusteltavaksi, miten näiden pöytäkirjojen laita on.

— Todettiin, että kuluvana vuonna on tullattu ainoastaan pieni määrä kahvia, verrattuna siihen runsaaseen tämän nautintotarvikkeen käyttöön, mikä kaupungissa on havaittavissa ja mikä käyttö on kasvanut siinä määrin, että ilmoitetaan erään kaupungin vanhan asukkaan kuolleen liiallisesta kahvin nauttimisesta, miksi voidaan sanoa neljäkymmenen kupillisen nauttimista päivittäin. Meritullikamarin tehtäväksi määrätään ottaa selvää, mitkä ovat ne tiet ja kutka ne kaupunkilaiset, jotka tällaista salaista tuontia edistävät.

— Anoi kaupunginviskaali Ottman, että maistraatti uudelleen ottaisi tutkittavaksi, kenenkä lapsi on, joka ajuri Tårholmin pihalta tavattiin; niinkuin myös torninvartija Flygaren sisaren asian, joka naishenkilö todistamattomien vihjausten ja parjausten nojalla täällä torilla kärsi raipparangaistuksen ja sen jälkeen hukuttamalla

tahtoi elämänsä lopettaa... Päätettiin palauttaa nämä asiat kemnerioikeuteen.

— Tällä toisella kertaa oli porvaristo koolla kauppamies Dahlströmin luona tekemässä manttaaliluetteloja ja neuvottelemassa, voitaisiinko suostua entisen kauppa-apulaisen Johan Sederholmin anomukseen päästä rihkamakauppamieheksi tähän kaupunkiin. Ja oli kauppamies Bock tätä vastaan, koska Sederholm lyhyttenäisesti oli lähtenyt hänen palveluksestaan ojennuksen tähden, jonka hyvin oli ansainnut, ja vielä sen jälkeenkin jatkuvasti osoittanut uppiskaisuutta lähtemällä Ruotsista hakemaan tavaraa, jota tavaraa nyt halusi Nille Burtzin kanssa kaupata kaikkien muiden j'a kokoneiden kauppamiesten vastukseksi. Siitä paraikaa keskusteltiin, mistä hän, Sederholm, oli mahtanut saada rahaa, sillä vaikka hänen entinen isäntänsä olikin hänelle maksanut yli kaiken hänen ansionsa, nimittäin yhdeksän ja puolen vuoden ajalta yhteensä kuusi taalaria, niin ei hän näillä rahoilla olisi pystynyt kaikkea sitä rihkamaa, vaatetavaraa, hajuvesi- ja kasvojenmaali- sekä puuterivarastoa hankkimaan, mikä hänellä kuului osittain Burtzin, osittain Weckströmin ranta-aitassa olevan. Nyt saapui kauppamies Gustaf Wetter ja kysyi, kuka oli pyyhkinyt hänen nimensä Dahlströmin tekemistä manttaaliluetteloista, sanoen, että se on »hundsfotti» ja mustamies, joka sellaista teki. Kun ei kukaan vastannut, toisti Wetter sanansa ja lisäsi, että odottakoon se vain hyvää selkäsaunaa, joka on sellainen raukka ja pelkuri, ettei tunnusta, kun on hänen nimensä pyyhkinyt manttaaliluetteloista. Mutta kiihtynyt porvaristo antoi hänen kuulla, että hän itse, Wetter, varokoon selkäsaunaa . . .

— Lauantaina eli viidentenäkolmatta päivänä oli porvari ja kauppamies Gustaf Wetter vastaamassa kysymykseen, milloin hän puhtaaksikirjoitettuna jättää kaupungin maistraatille pöytäkirjat siltä ajalta, jolloin hän kemnerioikeudessa toimi kirjuri Miltopaeuksen sijaisena, tämän sairauden aikana. Ja vastasi Wetter tähän, että hän on kerran, onnettomuudekseen astuessaan tähän toimeen, kuittia antamatta vastaanottanut pöytäkirjat Miltopaeukselta ja toimen jättäessään samalle Miltopaeukselle pöytäkirjat täydessä kunnossa takaisin

jättänyt, kuittia saamatta, kuten ei sitä omalta osaltaan antanutkaan. Ja toivoo porvari ja kauppiamies Wetter, ettei häntä tällä asialla enempää vaivattaisi...»

Ties miten kauan maisteri Skugge olisi yhteen kyytiin lukenut innokkaalle ja väsymättömälle kuulijattarelleen, jollei häntä olisi ulkoapäin keskeytetty. Krista Suthoff ei sitä tehnyt, sillä vaikka hänen ruumiillinen kipunsa pusersi hikipisaroita hänen otsalleen, niin hänen henkensä vietti ilojuhlaa siinä speaktaakelissa, minkä kuultu sana, mielikuvituksen silmällä lisäksi nähtynä, hänelle soi, ja ennen kaikkea Antti Skuggen läheisyydessä. Olisiko hän jonkin ruumiillisen kärsimyksen vuoksi repinyt rikki tai vaikkapa vain hiukankin vahingoittanut sitä lumousta, missä hän nyt Jumalan armosta sai elää ja minkä lyhytaikaisuutta hän kaukaa ja peläten aavisti! Skugge itse, joka alati eli kotiseudun lumossa ja joka varsin tuoreiden tapausten yllä alati näki historian kultatomun väräjävän, jopa siinä määrin, että hän saattoi uskoa itsensä ammuin kuolleeksi ja jonkun vieraan, sadan vuoden perästä syntyneen ihmisen istuvan tässä lukemassa kirjoitusta, jonka sata vuotta sitten kuollut maisteri Antti Skugge oli pannut paperille — hän unohti syömisen, juomisen ja nukkumisen, vieläpä rakastetunkin Helsingin, kotiseutunsa vuoksi. Sillä näiden asiakirjojen kylmä rehellinen todellisuus rauhoitti häntä suloisesti ja se elämän maku ja tuoksu, mikä heltisi joka lehdestä, tehoi yli kaiken muun. Syntymäpaikkaan saattoi kiintyä mielinmäärin, ei mikään synty tai kiusaus vaaninut tässä kiintymyksessä. Eikä tästä rakastetusta syntymäseudusta mikään sukkamielinen silmä vienyt osaa. Kotipaikan rakastaja vain iloitsi, kun toisetkin tätä armasta rakastivat! Henni Forsius kasvoi jo voimakkaasti kiintymyksessä »Helsingforsiaan», tähän heidän yhteiseen ihanaan syntymäpaikkaansa, ja nuori Anna Kristina Jaakopintytärkin juurtui siihen rakkaudella, jommoista varmaan taivaassa tunnettiin, mutta harvoin maan päällä.

Oikeastaan, jos asiaa ajatteli, niin Skugge täällä Suthoffin talossa ja enkelimäisen neidon likeisyydessä olikin mahtanut päästä siihen näkemyksen ajattomuuteen, joka nyt hänet täytti ilolla ja kiitollisuudella. Jo vanha Suthoff oli halunnut rakentaa Helsingille kirkon, joka

hartaudessa ja loistossa vetäisi vertoja Itämeren sisäruskaupunkien Herranhuoneille. Ja hänen hurskas tyttärensä teki temppeliä omasta itsestään ja tässä temppeleissä oli Helsingilläkin asuinsijansa.

Miten ihmeellisen hyvän olon antoikaan tuollainen ajattomuuden näkemys, mitenkä se lievensi ajallista kärsimystä, mitenkä se suisti himolta vallan ja miten lempeäksi se pakotti ynseän ja tuomitsemaan halukkaan mielen. Jospa vain ihmiset olisivat ymmärtäneet pyrkiä tähän puhtaaseen, kirikkaaseen korkeuteen! Siellä jos kerrankin oli ollut, niin ei milloinkaan unohtaa voinut, mitenkä ihana oli ilma Jumalan esikartanoissa. Jos Wetter olisi tullut huomanneeksi, että sadan vuoden perästä helsinkiläiset ehkä haluaisivat tietää, millaista heidän syntymäkaupungissaan ennen oli, niin hän ei olisi laiminlyönyt pöytäkirjojen puhtaaksikirjoittamista. Ja hän olisi kirjoittanut ne selkeästi, jotta sata vuotta myöhemmin tulevien ihmisten olisi helpompaa lukea ne! Jos Tellqvist olisi tullut huomanneeksi, että sadan vuoden perästä luetaan kellastuvista papereista, millaista elämää Kluuvin rannoilla elettiin, niin hän olisi täyttänyt Anna Forsbergin — vaimonsa — päivät ystävällisillä teoilla ja sadanvuodentakainen ihminen olisi ajatellut: miten hyviä ihmisiä olivatkaan vanhat helsinkiläiset! Jospa Wetter ja Tellqvist ja Antti Skugge ja me jokainen voisimme nähdä tämänkaltaisen peilikuvan: minä olen kuollut, kuolin sata vuotta sitten ja minun paikallani istuu uusi ihminen, lukien kirjaa, jonka lehdet ovat kellastuneet ja kirjoitus haalistunut ja joka kuvaa sadanvuodentakaista elämää ...!

Tämänkaltaiset ajatukset liikkuiivat Skuggen mielessä hänen lukiessaan asiapapereja tummassa vanhassa kamarissa Läntisen Kirkkokadun varrella. Kun sitten ulkoapäin tuli keskeytys jonkun ihmisen tai melun tai kosketuksen vuoksi, niin Skugge sadan vuoden takaa palasi entiseen hahmoonsa ja huonosti kotiutui siihen hetkeen, johon nyt joutui. Kului aikaa, ennenkuin hän vasta käsitti elävänsä ja vielä kävelevänsä joka lauantai ja keskiviikko yhdessä Bockin, Goviniuksen, Clayhillsin ja monien muiden kanssa Helsingin raatihuoneen portaita »ylös» raastuvanoikeuden saliin.

Milloin tulla tölmäsivät Weckstromin lapset kamariin,

neljä pikkutyttöä, joista pienin usein kaatui pihalla tai portaissa, vaatteet repeytyneinä, kädet mullassa ja nenä punaisena. Provianttimestarille oli tullut vieraita — joskus korkeitakin herroja, joista kuiskattiin kaupungilla, että he tulivat lainaamaan rahaa, — nyt Weckström löi yhteen kätensä ikäänkuin ajaakseen naakkoja hernepellosta: »Pois, pois, pois!» ja silloin lapset juoksivat kuin henkensä edestä. Kristan kamariin (he aina tulivat, se olikin ainoa paikka, missä he oikeastaan saivat olla, sillä jos provianttimestari näki heidät muualla, niin hän huusi: pois-pois! Ei saanut olla kadulla eikä ranta-aittojen luona, puhumattakaan pihamaasta. He olivat joka paikassa tiellä. Mutta mitäpä he siitä välittivät, he juoksivat ikäänkuin jonkun »poispois-leikin» sääntöjen mukaisesti ja karkasivat juoksusta kuumina Kristan vuodetta kohden.

Usein tulivat linjamentteineen Lastikka tai Keppitai joku muukin Saara, ja silloin täytyi oppineen maisterin nopeasti koettaa päästä entisyydestä nykyhetkeen. Sillä näillä kunnan vaimoilla ei ollut minkäänlaista näkemyskuvaa historiaan. He ryhtyivät törkeästi soimaamaan herra sihteeriä siitä, että hän turhilla jutuilla kiihdytti ja väsytti heidän potilastaan. Sentähden ei lapsi voinut parantua, että hänen vereensä sekoitettiin maalista viisautta sensijaan että hänelle olisi luettu jumalansanaa. Oikeaa laupiaan samarialaisen työtä oli herra sihteeri silloin suorittanut, kun kantoi Kristina Jaakopintyttären pyhäpäivänä kadulle auringonpaisteeseen, jotta hän sai kuulla urut ja kirkasta jumalansanaa saarnatuolista, mutta nämä paperit olivat maallista viisautta, ja ne olisi parasta käyttää seinien tapiseeraamiseen, koska tässä vanhassa kamarissa oli sellaisia rakoja, että käsi sisään mahtui.

— Das lass' ich mir gefallen, huusi Lastikka suu naurua täynnä, — eikö teitä tottelemaan saa, vaikka niin monta kertaa olen sanonut, ett'ei tänne tulla pidä. Aina kun herra sihteeri on ollut täällä, on lapsen otsalla tuskan hiki.

— Lastikka, sanoi Skugge vielä unisesti ja poissa ollen, — olet kuollut sata vuotta sitten ja rumat sanasi kuulee hyvä ihminen, joka elää sadan vuoden perästä

minun paikallani ja toivoo oppivansa tuntemaan sinua ja Helsinkiä.

— Kuollut! huusi Lastikka eikä enää nauranut. — Herra sihteeri onkin taitanut olla toimittamassa sitä mammaa sieltä Serafiimilasaretista Tukholmasta tänne lapsia nostamaan saunansillan alta! Ja nyt katsotte, että minä jo olen kuollut enkä kelpaa mihinkään, minä Sko-lastika Uhrväder. Hyh — pyh — tfui!

Monenlaisia ihmisiä saapui Anna Kristina Suthoffin vuoteen ääreen lohduttamaan häntä, pyytämään häneltä apua tai antamaan hänelle neuvoja, miten hänen tulisi parantaa itseään. Erinomainen vetovoima tuntui sairaassa tyttönessä olevan sekä vanhoihin että nuoriin, köyhiin ja rikkaihin, jopa lapsiinkin, jotka tulivat pyytämään, että hän kertoisi heille satuja. Provianttimestarin ollessa kotona eivät ihmiset niin uskaltaneet tulla, mutta hänen ollessaan matkoilla — ja kävihän hän useinkin läänillään — heitä tuli sitä enemmän.

Juuri silloin, kun Skugge sattui lukemaan porvari ja kauppamies Gustaf Wetteristä, astui rouva Weckström kamariin ja hetken kuunneltuaan laski kätensä esilukijan olkapäälle.

— Kuulkaa nyt, hyvä Skugge, sanoi hän hiljaa, taakseen katsoen ja sieraimillaan tunnustellen ilmaa ympärillään, — menkää hakemaan tuota samaa Wetteria tänne. Hänen täytyy korjata pois kahvisäkkinsä. Minä pelkään alituisesti, että kahvinhaju tuntuu ilmassa.

Skuggen hartiat käpertyivät kokoon kauhistuksesta ja hän ponnahti pystyyn kuin piiskansiiman kohtamana. Rouva puhui kiihkeästi ikäänkuin viskaali paraikaa olisi ollut talossa tarkastuksella.

— No niin, kuiskasi hän, heristellen käsiään Skuggen edessä, — ymmärtäkää nyt, että kiellettyä tavaraa on täällä, tässä meidän edessämme.

Jolleivät kaikki Saaran ja Lastikan linjamentit — niin, ja Tingelundin väkevä tinktuuri, jonka hän äsken tänne toi, — nyt ja aina hajuaisi, niin hajuaisi raaoilta kahvipavuilta. Wetterin kahvisäkit ovat tässä Kristan vuoteen alla!

— Herra hyvästi siunatkoon! pääsi maisteri Skugelta. — Onko Wetter voinut käyttää tämän sairaan

enkelin vuodetta laittomiin epärehellisiin tarkoituksiinsa?

Hedulla purskahti kipeään nauruun ja ravisti Skuggea hartioista.

— Älkää kyselkö turhia. Onhan teidän jo täytynyt saada niin paljon kokemusta raastuvasta, ettette pyörry, kun kuulette, että olen auttanut ystävää hädässä.

Skugge mutisi jotakin huonosta ystävyydestä ja siitä, ettei hänen asemansa kaupungin virkailijana salli hänen edes tällaisesta asiasta tietääkään, saatikka ryhtyä salakuljettajaa avustamaan.

Rouva Weckström keskeytti malttamattomasti:

— Te pauhaatte kuin ikävä kirja. Lähtekää, hyvä oppinut mies hakemaan Wetteriä. Minä en nyt voi jättää taloa.

Skugge seisoi hämmentyneenä ja taivaastaan pudonneena.

— Minä en voi lähteä, minun ei sovi tietää, että tällaista tapahtuu Suthoffin talossa.

Rouva Weckström polki jalkaansa lattiaan.

— No juoskaa sitten ilmiäntamaan viskaalille, niin omatuntonne rauhoittuu.

Jos Skugge olisi tullut ajatelleeksi, minkä tähden talon emäntä puhui näin karkeasti ja kiivaana sairaan sisarensa vuoteen ääressä, niin hän ehkei olisi siinä määrin kauhistunt. Mutta hän näki nyt vain, että kaunis Hedvig Ulrika Jaakopintytär, jota hän kerran oli salaa ja kaukaa rakastanut, — riehui kuin pimeyden enkeli.

Kun Skugge oli lähtenyt, istui Hedulla sisarensa vuoteen laidalle ja kuiskasi:

— Nyt on jo meidän Etoile syömättömänä.

Ja peitti kasvot käsillään.

— Weckström on kovin pahana, sanoi hän hetkisen perästä. — Jos hän tulisi tänne ja löytäisi salakuljetetut kahvisäkit, niin mikä siitä nousisikaan.

Ja hän kertoi nyt yhtenä tulvana, ettei Weckström ollut viikkoon hänelle puhunut sanaakaan eikä hänen kysymyksiinsä vastannut. Ja kun hänen paidastaan oli poissa nappi, niin hän meni keittiöön ja pyysi piikoja sen neulomaan. Ja kahvia hän pyysi heiltä, kun eilen kapteeni Blom tuli pyytämään rahaa lainaksi. Ja muutenkin hän heille oli nauravainen ja ystävällinen, että he

huomaisivat hänen olevan rouvaan suutuksissa. Niin ja senkin hän sanoi pikku-piialle, että tämä toimittaisi »tuon tytön» ensi yöksi täältä pois, alakamariin! Hän tarkoitti Helena Elisabethia.

— Kohta minulla ei ole yhtään lasta! puhui Hedulla tukahtumaisillaan kurkkunsa kuivuuteen.

Ja mistä Weckström näin suuttui? Hän etsiskeli kätköpaikkaa, mihin hän luuli rouvan panneen rahoja tuota tulevaa kirkkoa varten, eikä löytänyt. Mutta ei myöskään kysynyt. Ihan nauraa täytyi, kun vanha mies penkoi kaapinpohjaa, missä rouvan kirkkokengät olivat, ja siinä äkäisesti itseksensä puhisi kuin piikkisika, ja vanhassa vaatearkussakin olivat tavarat huiskin-häiskin eikä siellä ollut kukaan muu käynyt kuin provianttimestari! Hedulla muisti vasta nyt sisarelleen kertoa, että hän ikäänkuin Weckströmin sijasta oli antanut Sederholmille lainaksi kaksikymmentä taalaria, kun Sederholm niin kauniisti oli puhunut provianttimestarista ja vakuuttanut tietävänsä, että hän antaisi lainan, jos kotona olisi. Sederholmhan läksi Nille Burtzin kanssa Tukholmaan hakemaan tavaroita uutta puotiaan varten.

Mutta Weckströmin muotopa muuttui vieläkin pahemmaksi, ja hän sanoi, että Sederholm liukkaalla kielellään ja kaupanpäällisillään nyt houkuttelee kaikki ostajat uuteen kauppaansa, niinkuin hän tähän asti on houkutellut heidät Bockin puotiin. Tästä alkaen ei muita kauppapuoteja enää Helsingissä tarvita — sellainen peijooni ja koira Sederholm on. Miksei hän tullut Weckströmille, olihan tämä monta kertaa pyytänyt. Sellaisille ei Weckström koskaan olisi lainannut, piru sellaiset vieköön! Ja provianttimestari polki jalkaa lapsille, jotka siinä hiljaa söivät leipäkeittoaan, ja huusi: pois, pois!

Hedulla tempaisi käsiinsä pieluksen ja tukahdutti siihen parahduksen, joka oli särkemäisillään hänen rintansa.

— Kun korjaisi Jumala pois minun pienet tyttöni, jotka eivät ole isälleen otolliset! pääsi häneltä ikäänkuin hänen kurkkunsa olisi ollut täynnä murskattua lasia. — Krista, sinä et tiedä, miten minä vihaan Weckströmiä, Jumala minua armahtakoon, mutta en voi sille mitään ... Ja nyt on hevonen kipeänä, meidän uskollinen

Etoilemme, »keisarinnan hevonen», joka viime sodassa vihollisen puolelta juoksi meidän puolelle ja jolla on ollut vain yksi terve silmä...

Anna Kristinan poskelle pisaroi kyyneliä, mutta hänen henkensä huusi, voimaa täynnä, avukseen pyhintä nimeä ja rukous valisti hänen valkoisia kasvojaan niinkuin kynttilä valaisee lumilyhtyä.

— Sisareni, koetti hän puhua, — sadan vuoden perästä sinun lastesi lapset kysyvät, miten me Helsingin asukkaat elimme elämämme ja kestimme kärsimykset...

Hedulla keskeytti hänet ilkeästi:

— Johan sinä puhut niinkuin Skugge — enhän enää tunne sinua!

— Hän on viisas ja hyvä! lausui Krista tuskin kuuluvasti. — Mutta varmaan ei hän enää tule meille!

— Ooh, hän on täällä kyllä taas jo huomispäivänä meidän vastuksenamme.

Rouva Wekstrom oli tuskin lausunut ilkkuvat sanansa, kun Skugge tuli ovesta häntä vastaan eikä salannut kuulleensa kaikki. Mutta hän ei näyttänyt närkästystä — hän mahtoi tapansa mukaan ajatella, että haluaa sadan vuoden perästä tuleville helsinkiläisille näyttää, että pitää hymyillä sille, joka ilkkuu. Vanhemman sisaren ylpeistä vavahtelevista huulista kääntyi Skuggen katse samassa nuoremman sisaren kasvoihin, joilta anteeksipyyntö kohosi häntä kohden kuin metsäkukkasen tuoksu.

— Olen, olen, puhui Skugge, — ja olen aina ja joka päivä, jos Anna Kristina Jaakopintyttäreille voin tuottaa iloa näiden paperien avulla...

— Missä on Wetter? keskeytti rouva Weckström.

— Jos olenkin muille vastuksena, jatkoi Skugge hellittämättä hymyillen vuosisataishymyään, — niin tärkeämpää on saattaa iloa hänelle, joka tässä pimeässä kamarissa kantaa Jumalan päällepanemaa kuormaa...

— Missä on Wetter?

Mutta Skugge, alati kauniisti ja yhä lempeämmin hymyillen jatkoi:

— Olkoon se kerran sanottu teille, Hedvig Ulrika Jaakopintytär, — että teidän sisarenne on yksi niistä kym-

menestä vanhurskaasta, joiden tähden Helsinki säästetään ...

Rouva Weckström tarttui väkevine käsineen Skuggen kapeihin harteisiin:

— Tuleeko Wetter vai eikö?

— Mitään ette kiireellänne voita, Jaakopin tytär ... rouva Weckström ... Vasta kun katselen teidän ihanaa muotoanne, jota kerran minäkin niin armaasti katselin, samaten kuin niin monet Helsingin nuoret miehet, jotka tuolla ranta-aittojen luona teidän vuoksenne tappelivat kuin metsokukot, niin ymmärrän, että hengellistä rauhaa olisi tarvis. Vaan mikäpä voi antaa hengellistä rauhaa niinkuin painuminen niihin, joilla jo on rauha Herrassa: menneisiin ja muinaisiin ...

— Skug-ge-e! huusi rouva Weckström, tällä kertaa kiskaisten vanhan nahkasalkun oppineen kainalosta. — Minä heitän tämän palamaan, jos ette sano, tuleeko Wetter vai eikö!

Nyt huusi jo Kristakin, hätääntyneenä rukoillen, ettei hänen sisarensa kiivaudessaan tekisi sellaista syntiä.

Mutta Skugge seisoikin kuin patsas, jonka huippuun kuvanveistäjä on tehnyt hymyilevän ihmisenpään.

— Jos Jumala on aikojen alusta niin määrännyt, että tähän salkkuun tallelle pantu tieto säilyy, niin se säilyy ...

Jakob Suthoffin tyttäret, kopea vanhempi, voimaa täynnä, ja kalvas nuorempi, heikkoutta täynnä, seisovivat hyvin lyhyen ajan vastakkain.

— Rakas sisareni, kuiskasi vanhempi ja nosti Skuggen rikkinäisen salkun pänsä päälle, — hävitän tämän, koska pelkään, että tuo hullu mies sinutkin tällä päästäsi sekoittaa ...

Alatuvan hahllassa kiehui suuri padallinen iltaruokaa sekä perheelle itselleen että palvelusväelle ja ajomiehille. Kun ulkona parast'aikaa lenteli ensimmäisiä karpaleenkokoisia sadepisaroita ja jotkut vanhat tuttavat vaimot olivat suojaa etsien juosseet tänne ja istuivat seinärahien hämärässä, puhuen pahanmakuisista pilvistä, pitkästä helteestä ja pitkäisen yhäti yltyvästä jylinästä, juuri silloin rouva Weckström, käsissään haalutunut nahkakäärö, juoksi sisarensa kamarista ja pisti käärön palavien halkojen väliin, jotka heti alkoivat sitä

nuolla. Mutta siinä samassa kuului kova jyrähdys, tuulenpuuska tuli vinkuen piipunaukosta sammuttaen valkean, tupa tuli täyteen savua ja sade pieksi pieniä ruutuja niinkuin ylhäältä olisi viskattu herneitä. Jumalan ilma oli äkkiä ottanut näin suuren vallan.

Hedulla muisti lapsensa eikä enää ajatellutkaan muuta. Missä oli pikku-piika lasten kanssa? Äidin rintaan pisti aavistus tapahtuvasta onnettomuudesta kuin miekanterä, jota veriruosteena tahraa syyllisen omatunto. Näinkö Jumala minulle onkin määrännyt rangaistuksen minun synneistäni! ajatteli hän ja hänen sydämensä seiso i hiljaa, menehtymäisillään odotukseen. Mutta siinä samassa tulivat lapset ja Saara, jotka kaikki olivat nostaneet hameet päänsä yli ja joita juoksu läpi sateen ja myrskyn oli huvittanut niin, että he kaikki vieläkin nauroivat, vaikka likomärkiä olivatkin.

Äiti, pehmoisesti kosketellessaan lastensa olkapäitä, hiuksia, kasvoja, koko ruumista, vuoron perään jokaisen, ajatteli: Jumala, armahda minua vielä kerran, vaikka vasta vihasin lasten isää, vaikka viskasin tuon oppineen hullun miehen aarteen tuleen...! Mutta kas vain, tulihan ei ole siitä huolinutkaan, tuulispää sammutti valkean ja hajoitti keittopataan tuhkat...

Ja lasten äiti otti savuavasta hiillocksesta nopeasti salkun ja vei sen takaisin kamariin, missä Skugge ja Krista rukoukseen vaipuneina näyttivät odottavan asiain kulkua. Kun kamari oli hyvin pimeä, voi nähdä ihmiset vain sillä hetkellä, jolloin salamet välähtivät. Skuggen laiha varjo ulottui pitkin seiniä ja kattoon asti, kun hän tarttui vanhaan salkkuunsa, jääden polvilleen ovelle.

— Joko uskot, Hedvig Ulrika Jaakopintytär, ettei meidän muinaisuutemme pala tulessakaan, jos Jumala tahtoo sen meille meidän hengelliseksi terveydeksi, varoitukseksi ja paimensauvaksi säilyttää... Ylistetty olkoon Hänen nimensä!

Hirvittävä jylinä vavahdutti tällä hetkellä kaupunkia ja taloa. Kalmankeltainen kajo vapisi pihamaalla, vapisuttaen ruohoja ja pensaita. Sade valutti katoilta tuohia ja turpeita. Ihmiset ajattelivat syntejään ja viimeistä tuomiota.

— Nyt voin sanoa, rouva Weckström, kuului Skuggen

ääni jylinän väliajoilla, — että olen luvannut näillä käsilläni kantaa salakuljetetun tavaran pois tästä huoneesta hänen oman vuoteensa alle. Wetter oli kipeän hevosensa luona kedolla. Ja myöskin Weckström oli hevosensa luona kedolla. Vanha Sorsa keittää kipeille luontokappaleille rohtojaan. Vaan nytpä sade onkin hänen valkeansa sammuttanut... Tässä kedolla ovat, vanhan venäläisen vallin tienoolla... Vaan minäpä lienenkin katsottava kelvottomaksi palvelijaksi, kun jätin vihastuneen vaimon käsiin kalliit asiakirjat — sano itse, Hedulla Suthoff, eikö minun pidä astua tunnustamaan vikani saman tuomiopöydän ääreen, missä pöytäkirjat virkani puolesta teinkin?

Hedulla ei häntä enää kuullut. Hän satoi liinan päähänsä ja avasi oven. Samassa silmänräpäyksessä valoi sade hänet märäksi pintaa myöten. Saarnipuu kaivon luona tuntui katkenneen. Täytyi taipua luokalle, jotta pääsisi hajoavien kattoturpeiden ja putoavien laudankappaleiden alitse.

Onko Weckström hevosen luona kedolla tässä ilmassa?
Kuoleeko Etoile?

Kun Hedulla astui ylärakennuksen portaiden ohitse, välähti hänen mieleensä, että hänen pitäisi hakea hevoselle sokeria tai leipää — vaan hän ei malttanutkaan viivyttellä. Niin hän tarttui portinsalpaan, mutta kyyristyikin heti alas, koska salama sokaisi hänet ja jylinä vei häneltä kuulon. Siinä samassa hän ajatteli, että nämä ovat niitä Jaakopin-päivän aikoja, jolloin aina käy ukkonen. Ja ajatteli senkin, että Skugge sentään on viisas mies, kun ei hätäile; mitäpä kannattaa suuttua ja pitää vihaa ja kiirettä! Ja hänen tuntoaan vihloi, kun hänelle siinä ikäänkuin hengellisten salamoiden välissä näytettiin hänen oman sydämensä tila: hän oli vihannut aviomiästään ja lakkaamatta ajatellut nuoruutensa ystävää, eikä siinä kyllin, vaan hän oli tuntenut syntistä riemua, kun oli nähnyt Susisaarten herrain mielistymisen häneen... Yksi ei häneen mielistynyt, niinkuin hän olisi toivonut: itse Susisaarten rakentaja. Hän olisi ollut iloinen, jos eversti Ehrensvärd kerrankin olisi katsonut häneen sillä lailla kuin nuo muut. Syntiä täynnä oli hänen sydämensä ollut, hänen, Hedulla Jaakopintyttären. Parahiksi hänelle olisi, jos salama iskisi juuri häneen! . . .

Kun pikku-portti aukeni, vingahti kirkon viirikukko kuin hätäänsä valittavainen, ja jyskähtäen putosi kirkon jyrkältä katolta jotakin maahan... Tuossa, tuossa oli se muiden silmille näkymätön paikka ikkunan alla, missä kapteeni von R:n poika oli seisonut väkijoukossa, tuntemattomana, kun rikasta kauppiamies Suthoffia veisattiin talosta ja teinit jo tuolla lähestyivät... Yht'äkkiä Hedullan silmien eteen tuli hänen auringonkultainen korunsa, mihin kaksi kirkontornia oli piirretty, ja kuva kasvoi kasvamistaan syrjiään kohden, niin että se lopulta yhtyi itse ilmaan. Ja tornit kohosivat, ah, niin korkeiksi, että tapailivat taivasta! Kuului urkujen soittoa... Hedulla muisti äitinsä autuasta lähtöä ja myöskin isäänsä... Sateen kohina eksytti häntä, pisarten pudotessa pitkinä siimoina, hän juoksi eteenpäin kuin viidakon läpi, joka täytyi särkeä. Kruunun talleille päästyään hän näki miehiä nurmella seisomassa ja heidän lähetyvillään sairaat eläimet pitkänään maassa. Weckström oli riisunut takkinsa ja sillä peittänyt eläimensä selän sekä liivillään sen pään. Valuvan vaateen alta näkyivät mustat jouhet ja sieraimet, joista vuoti valkoinen löyhkäävä visva.

Provianttimestariko puhui?

»Jaa, jaa, jaa, minun kunnan ystäväni... minun ystäväni!»

Wetterkin puhui jotakin, malttamattomasti astellessaan sinne tänne pitkin ojansyrjää.

Yksikätinen seppä Sorsa, pitkä valkoinen arpi huullessaan, kulki hänkin, edestakaisin, tarkaten potilaitaan. Niiden hengitys oli vaivalloista ja hengenlähtö sen mukaista. Provianttimestari pujotti kätensä vaateen alitse Etoilen kaulalle:

»Jaa, jaa, jaa, minun ystäväni.»

Hedullan mieleen muistui Helsingin viisas Aatami ja hänen koiransa Ami. Silmissään hän saattoi nähdä silkinhienon eläimen, joka ulvoi ranta-aittojen luona, vaistotessaan hukkuneen Gagneurin likeisyyttä.

Etoilen jalat vavahtelivat — näkikö se unta, että vieläkin oli palveluksessa, uskollisena loppuun asti, vai kuolinkamppailuako tämä oli? Etoile, rakas, rakas Etoile!

Weckströmin käsi kosketti peitteen alla eläimen kaulaa.
»Ystäväni... ystäväni, jaa, jaa...»

Tämäkin ukkosilma jälleen osoitti helsinkiläisille kuinka tarpeelliseksi kirkon korjaus kävi. Sillä katto oli itäiseltä nurkaltaan niin vuotanut, että ämpärillä kannettiin vettä kadulle ja seinien siraatit ja vertauskuvalliset maalaukset olivat suuresti kärsineet. Siinä sitten rovasti ja raatiherrat pitivät neuvoa, mitä olisi tehtävä. Porvarit katsoivat, ettei nyt ole varaa suuriin korjauksiin, hevosrutto oli tehnyt pahaa vahinkoa eikä vielä tiedetty, miten kauan tätä tuhoa kestäisi. Samaa mieltä oli rovastikin siihen nähden, että kirkko oli käynyt liian ahtaaksi, linnoitusväki kun voitiin laskea tuhansissa hengissä ja upseereja asui täällä perheineen.

— Eläisi Suthoff, niin hän rakentaisi kirkon, sanoi Fortelius.

Nyt alettiin puhua, että oli kuultu tyttären, rouva Weckströmin aikovan isänsä muistoksi rakennuttaa kirkon. Ja oli kuultu sekin, että Susisaarten rakentaja olisi luvannut tehdä siihen dessn'in. Govinius oli kuullut, että dessin'i tuotetaan Lyypekistä, missä on monta kunnista kirkkoa. Mutta mistä rahat otetaan? Jos Gagneur, Suthoffin hopealaiva olisi nostettu — vaikka sellaisiin ei kukaan viisas ihminen usko —, niin ne hopeat olisivat aikoja sitten menneet linnoitukseen, kaikkihan tiesivät, miten puutteessa Susisaarten rakentaja oli, kun ei hallitus hänelle lähettänyt mitä hän tarvitsi. Upseerit eivät edes palkkojaan saaneet, hehän kävivät lainaamassa Bockilta, Weckströmiltä ja muiltakin. Kuitenkin vanhan kirkon katto nyt oli korjattava, muuten saattoi odottaa, että seurakunta saisi sadetta niskaansa kesken jumalanpalveluksen. Eikä kastuminen uruillekaan tehnyt hyvää, vaikka nämä olivatkin vain vanhat vääntöurut — parasta olla puhumatta siitä, että ne olivat ostetut Pietarin komeljanttareilta, jotka olivat myyneet ne Viipuriin, ja sieltä Suthoff ne osti kirkkoon.

— Lyypekissä, siellä vasta on urut! sanoi Fortelius, katsoen kaipaavasti teinien parvea kohden, missä nuo pienet urut, tänne alas kokonaan näkymättöminä, sijaitsivat. — Jahka kerran saamme uuden kirkon, niin silloin tilataan urut sieltäpäin.

— Ei auta uskotellakaan! taittoi Burtz hänen ajatustensa lennon. — Jokainen meistä on kärsinyt va-

hinkoa tuon eläinruton vuoksi. Ei ajattelemista-kaan!

Kirkon palvelija ilmoitti nyt asian, jota hän alun perin ei ollut aikonut puhuakaan. Kokonaista kaksi uutta törkeätä kuvaa oli taasen keksitty penkkipöydästä. Toinen oli teinien tekoa, toinen upseerien. Parasta ettei ruvennut kertomaankaan, mitä ne kuvasivat. Toinen oli lähtenyt pesemällä, toinen täytyi vuolla puukolla.

Hoo, mitä se oli, ettei Flygare kertonut; oli kerrottava totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta!

— No niin sitten, selitti kirkonpalvelija ympärilleen katsottuaan, — täällä alhaalla... uskon, että se oli sen kapteenin työtä, joka tuli Vihreiden rakuunain mukana ja asui Weckströmillä — se esitti miehen ja naisen päätä ja niiden huulet olivat vastakkain ...

— Olivatko huulet kiinni toisissaan? kysyi Burtz huvittuneena.

— Olivathan ne, niinkuin suuta antavaisten ovat. Mutta sille naiselle oli tehty ihkasan samanlainen suora nenä kuin Wecks trömin rouvalla ... hihihii!

— Hedulla — aaa! kuiskasi Burtz, läiskyttäen käsillä polviaan vastaan ja nauruaan tukahduttaen. — Se on ollut Ruutukuningas! Mutta hän on jo tipotiessään. Se poika ajoi kiinni paljon saalista, hahhahhaa!

Fortelius ohjasi, aivan kuin ei olisi halunnut kuunnella enempää, askelensa idänpuoleiseen kirkonnurkkaan, missä sadevirrat olivat vuotaneet ylhäältä alas asti ja pitkin permantoa.

— Eihän Helsinki nyt tarvitse niin suurta kirkkoa kuin Itämeren toiset kaupungit, sanoi hän.

— Niin mutta, hymähti Govinius, — kun vainajalla oli sellainen ajatus, että Helsingin pitää kerran loistossa päästä Hansakaupunkien vertaiseksi. Hänellä oli — me puhuimme siitä useasti, kun kävelimme Kaupunginlahden rantaa aittojemme luona —, hänellä oli ajatus, että Itämeren kaupungit, nämä meren tyttäret ja sisarukset pohjoisen meren ympärillä, auttaisivat ja tukisivat toisiaan ja Fata Morganan avulla näkisivät toisensa. Eikä hän kärsinyt, Suthoft, että meidän Helsinki olisi muita huonompi. Kas, tämä Hedvig Ulrika tahtoisii täyttää isänsä toivomuksen ja lauhduttaa vainajan, joka ei kärsinyt Weckströmiä.

— Millä rahoilla hän rakentaisi kirkon! naurahtivat herrat yhdestä suusta.

Ja oikeastaan ...

He seisahtuivat alttarin eteen ja Flygare, jota oli useampaan kertaan rangaistu juopumuksesta, seisoi, poskessaan tupakkatukko ja kädessään kirkon avain, raatiherrojen takana, ja kaikki hengittivät tätä tuttua, makeantunkkaista kirkonilmaa ja katselivat alttaritaulua. Vapahtajan ihana hahmo, joka kohotessaan korkeutta kohden par'aikaa katsojien silmien alla pudotti yltään maan tomun, nimenomaan liehuvan punertavan viitan, tuntui vetävän heitäkin luokseen. Mutta heidän täytyi vielä jäädä tänne alas, samoin kuin opetuslasten, jotka kohotetuin käsin ja katsein seurasivat Mestarin taivaaseenastumista.

— Jo oikeastaan, sanoi Streng, niellen salaista mielenliikutusta, — tämä kirkko kyllä meille kelpaa. Mikä tätä vaivaa.

Fortelius luki sanat, jotka kehänä kulkivat auringon nousua osoittavan siraatin yläpuolella:

— Jehovan tu lux, tu vita, tu medicina, et Ulrika tu Nomen Splendidum, Tu Meum Deus eris.

— Mitäpä tässä, sopivat herrat nyt heti ja yhteen kyytiin, — pitemmistä puheista: korjataan katto ja seinä... ja pikkuisen joka taholta ... Ja seppä Sorsa saa puhdistaa urut...

— Mutta, sinä Flygare, muisti yhtäkkiä Burtz, — mitä siellä teinien penkissä parvella vuolit pois? Puhu kaikki peittelemättä ja totuuden mukaisesti.

Flygare oli hätääntymäisillään, vaan itse asiassapa hänellä oli pieni vaiva tupakkakäärönsä sijoittamisesta, ettei se putoaisi.

— Itsensä pirun olivat piirustaneet, ja sillä oli sarvet ja häntä ja kaviojalat ja se tavoitteli naista rinnoista...

Sellainen oli ilmoitettava rehtorille, sellaista ei ollut lupa salata.

— Ja korjataan tämä oma kirkko.

— Korjataan.

— Oma kirkko ...

— Punaiseksi maalataan niinkuin ennenkin.

Weckström puhui jälleen vaimolleen, ja kun he illoin panivat maata Suthoff-puolisoiden kauniiseen vanhaan aviovuoteeseen, niin ei provianttimestari kääntänyt selkäänsä vaimolleen, vaan kysyi, montako tiilikuormaa ajomiehet olivat tuoneet rantaan, vieläkö kotona oli jauhoja ja halkoja, tai muuta sellaista. Nuorin lapsi nukkui jälleen täällä vanhempiensa kanssa eikä provianttimestari mitään sanonut, vaikka sattuihin yöllä heräämään Helena Elisabethin itkuun. Kerran hän kysyi, oliko Hedvig Ulrika jo koonnut paljonkin sitä kirkkorahaa krouvista. Vaimo vastasi, että sitä vielä oli kovin vähän.

— No, olkoon sitten niin, sanoi Weckström, — mutta sen poikalapsen pitää tulla!

Vaimo ei puhunut mitään.

Eräänä päivänä tuli Janne Sederholm maksamaan velkaansa ja kysymään, saisiko hän vielä pitää tavaroitaan Weckströmin ranta-aitassa, kun eivät he, hän ja Nille Burtz, saaneet soveliasta puotia vuokratuksi. Teki melkeinpä mieli uskoa, etteivät talonomistajat tahdo heitä auttaa.

— Täytyy tästä kaikesti ostaa talo, sanoi Sederholm.

Weckström kaatoi hänelle pikarin täyteen, ravisti päätään ja varoitti:

— Älkää sentään, pojat, puskeko liikaa.

Sederholm tarttui pikariin ja kohotti sitä, mutta ei juonut.

— Koskapa sitten, jollei nyt, sanoi hän iloisesti.

— Saisitte minun puotini kohtuullista vuokraa vastaan, selitti Weckström, — jos vain tyhjenisi majoituksesta.

Sederholmin ystävälliset siniset silmät katselivat Weckströmiin vaalean tukan alta, mikä kähertyi tälläkin hetkellä yhtä somasti kuin ennen Bockin myymäläpöydän takana.

— Takaisitteko, jos tulisi kysymykseen talon osto?

Weckström pudotti raskaasti kätensä pöydälle ja tarttui niskahiuksiinsa:

— Te nulikat, pani hän suuttumuksen ja leikin vaiheilla, — tahdotteko, että me vanhat taatut porvarit teemme vararikon teidän hyväksenne!

— Ei, vaan että rikastutte meidän mukanamme! iski Sederholm heläyttäen kuin naulan kantaan. — Me aiomme rikastua, me! Suthoff-vainaja joskus puhui siitä että Helsingin tulee rikastua ja kasvaa...

— Suthoff ja Suthoff! keskeytti hänet Weckström. — No, joko teillä on talo katsottunakin, nulikat?

— Jo.

— Vai niin! tuhisi Weckström, otti kulauksen, päästi pikarin kolahtaen pöytään ja imaisi piippuaan. — Kuules, sinä, mikä mies sinä oikein olet?

Nyt Sederholm nauroi.

Mutta Weckström, varsin vakavana, nousi yht'äkkiä ja lähti huoneesta. Silloin rouva Weckström varpaisillaan tuli keittiöstä huoneeseen, istui Jannen viereen ja kuiskasi:

— Helsingin kauppamiehet pelkäävät teitä. He luulevat teidän vievän heiltä kaikki ostajat... Provianttimestarikin uskoo...

Sederholm katsoi häneen pitkään.

— Se on sellaista, että... että... olen kohdannut Wendelian. Ja hän sanoi, ettei mene kenellekään muulle kuin minulle, ei rikkaalle eikä aatelismiehellekään. Mutta minä olen päättänyt tulla niinhyvin rikkaaksi kuin aatelismieheksikin... Minä ostan ja myyn että räiskyy, kaupungista ja maalta ja mereltä — nimittäin laivoja minulla pitää olla! Ja sitten on tyttö minun!

Kyynel pyrki Hedullan silmään, kun hän näki rakastuneen miehen innon ja uskon. Onnellinen Wendelia! Mutta kun Weckströmin raskaat askeleet jälleen nousivat portaita, seisoi hän naurispadan ääressä, nostellen tuoksuvia juurikkaita illallista varten.

Weckströmin nyrkki putosi pöytään Sederholmin edessä:

— Piru vie, mitä minä sinulle teen: jollen takaa, niin joudun vihoihin Helsingin rikkaimman kauppamiehen kanssa — sehän sinusta kumminkin tulee! Mutta tukkapölyä saat, jos ajat minun ohitseni! Ei edelle minusta, muista se!

Miehet istuivat vastakkain, toinen nuori, toinen vanha, ja molempien leikkivien sanojen takana oli ankara, yhäti nouseva tosi. Weckström, jolla ei ollut tapana nauttia

omia juomatavaroitaan, tyhjensi pikarinsa ja täytti sen, uudestaankin.

— Muista sinä, jatkoi hän, — että sinulle aina annoin, kun teininä tulit laulamaan ikkunani alle, silloin kun kävit triviaalikoulua. Sait ruista, sait kauroja ja ohria, sait vaatetta ja sait pienen rahankin, koska olit pieni ja nöyrä ja lauloit hurskaita lauluja... Tämä muista äläkä unhoita. Ja senkin voit panna mieleesi, että sait minulta monet halot, sinä lumettomana talvena, kun ei tahdottu saada koulua lämmitetyksi ja rehtori oli määrännyt, että jokaisen pojan pitää sylissään kantaa halko koulusalin lämmittämistä varten. Niin suuria halkoja sinulle annoin, että olivat pitempiä kuin itse olit. Et taida muistaa?

Sederholm, Bockin myymäläpöydän takana käytyään hyvän koulun kärsivällisyydessä ja palvelevaisuudessa, vakuutti muistavansa provianttimestarin suuren hyvyuden niin monien vuosien kuluessa.

Mutta hän laski kätensä pikarin suun eteen, kun Weckström tahtoi sitä täyttää, ja punnitsi, kannattaisiko ruveta vanhalle miehelle todistamaan, että jokaisen aloittavan miehen on mentävä niin pitkälle kuin pääsee.

— Ja minähän sinulle rahat annoin, että Tukholmaan pääsit tavaraa hakemaan, jatkoi Weckström yhä, — sitäkään älä unhoita.

Sederholm avasi silmänsä ja katsoi Weckströmiin pitkään.

— Niin, sanoi hän, — rouva ne antoi, kun ette ollut kotona.

Weckström kiivastui.

— Minun rahojani olivat, ilman lupaani hän ne antoi. Mikä hän on antamaan mitään, kun ei hänellä mitään olekaan. Tässä hänen sisarensakin taloa kuluttaa ja tekee minut keppikerjäläiseksi...

Sederholm ymmärsi, että muuten niin varovainen Weckström on juonut ja puhuu enemmän kuin pitäisi. Mutta kun hän, Sederholm, iloisesti hymyillen, samaan tapaan kuin Bockin puodissa, milloin vieraat ostamatta läksivät pois, sanoi hyvästi ja kiitti, niin hän päätteli, että Weckströmin takausta ei hän ota, hullua oli sellai-

sesta hänelle mainitakaan. Stralsundissa on Wollgast ja Lyypekissä Schmidt. Hän oli vuosikautia katsellut heitä jo silloin, kun palveli Bockilla. Nyt hän katseli taloja. Kun ei saa vuokrata puotia, niin täytyy ostaa talo. Hän oli talon jo katsonutkin eikä hänen liikikumppaninsa Nille Burtzkaan tietänyt siitä mitään. Se oli eteläisessä korttelissa, pitkänomainen iso tontti, liikellä kirkkoa ja raatihuonetta. Puutalot olivat rakennetut sikin sokin. Ihmettä oli, etteivät Helsingin rikkaat kaupпаміеһет olleet taloa ostaneet.

Bockin entinen puotipalvelija astui nopeasti torin poikki, katsoi taakseen, ettei kukaan häntä huomaisi, ja päätti lähteä pihamaalle uudelleen tarkastamaan mielimäänsä tonttimaata rakennuksineen. Jos häneltä kysyttäisiin, ketä hän etsi, niin hän yksinkertaisesti voisi sanoa hakevansa isäntää, joka olikin hänen tuttavansa. Ja jolle hän oli valmis vaikkapa yksintein esittämään ostotarjouksen. Sillä tämän talon hän ostaa! ... Eivätkö taasen olleetkin Weckströmin lapset torilla leikkimässä kaupungin rangaistuspaalun ympärillä. Kun se oli aika paksu hirsi, saattoi piiloutua sen taakse, ja tämä olikin kaupungin poikain mielityötä. Mutta näkyipä kelpaavan tytöillekin. Ne toiset lapset, jotka nyt jälleen tällä kielletyllä paikalla leikkivät, eivät olleet Suthofi-vainajan lapsenlapsille soveliasta seuraa. Ja heidän kaitsija-piikansa varmasti taasen istui sotamiesten vahtituvassa. Mutta tähän ei ollut hänen, Janne Sederholmin asia. Hän oli nyt itsenäinen mies ja aikoi saada oman kodin ja kauppapuodin.

Hänpä rakentaakin kivitalon, tottapa sitten hänen rakastettunsa ylpeälle isälle kelpaa!

Vielä portilla Janne Sederholm katsoi taakseen ja kun hän sitten tuli pihalle, niin hänestä tuntui siltä kuin tuossa jo olisi ollut tuo kaunis puutarha ja valkoiseksi maalattu penkkikin valmiina häntä ja hänen tyttöään varten.

Wekström kuitenkin oli nähnyt, mihin taloon hänen uusi ja vaarallinen kilpailijansa astui. Sillä epäilyksen ajamana — ja epäily pisti häntä kuin ampiainen samassa hetkessä, jolloin Sederholm läksi talosta — oli hän ensin mennyt portilleen, mutta kun ei siitä voinut nähdä, noussut ullakolle ja seisoi siellä, katseellaan seu-

raten sorjaa nuorta miestä hänen astellessaan torin poikki.

Vai siihen taloon! ajatteli Weckström kiihdyksissään. Mutta entä jos minä ostaisin sen talon. Entä jos tuontien menisin perässä ja ehdottaisin vaihtokauppaa. Mitä minä tällä vanhalla risalla, tällä Suthoffin talolla, joka lisäksi on keskellä hautausmaan hajuakin ja josta ei muuta näekään kuin hautajaissaattoja. Hehhehheh — mitähän tuo uusi kauppamiesporvari sanoisikaan, jos »Helsingin jauhosäkki» provianttimestari Weckström yht'äkkiä hänen silmiensä edessä löisi rahat pöytään. Sillä riunaakaan ei ole Sederholmilla, siitä panen pääni pantiksi. Mitenkä hän yleensä uskaltaa puhuakaan talonostosta, kun ei hänellä muuta ole kuin kaikki se rihkama, minkä hän on velaksi saanut Tukholmasta ja minkä minä voin ranta-aitastani paiskata ulos milloin tahdon. Mutta syvällä tunnossaan Weckström vaistosi, että Sederholm jostakin hankkii miten paljon rahaa tahansa ja lisäksi, että hän tekee hyvän kaupan ostaessaan tuon talon. Ja että hän ajaa kuin ajaakin ohi kaikkien Helsingin kauppamiesten, niidenkin, jotka ovat hänelle hyvää tehneet.

Weckström oli äsken tullut ottaneeksi useita pikarillisia ja ajoi nyt suuttumustaan kaikkeen, mitä oli Suthoffin vanhalla ullakolla. Vainajan peruukin hän ensin huomasi naulassa ja paiskasi permantoparrua vastaan — huh yhtäkaikki, mikä myrky siitä pöllähti! Siinä oli kaiketi kymmenen vuoden koiperhoslauma. Sellaisia Suthoffin tytär täällä kasvatti. Vaan tuohon koreaan kehtoon ei ilmaantunut toivottua asukasta, poikalasta! Oliko nyt sitten vaimon valtaan annettu määrätä, milloin hän halusi synnyttää pojan? Weckström potkaisu kumoon kynttiläkirnun, joka tuli pahalta eltaantuneelta talilta. Ja täällähän oli vielä toinenkin kynttiläkirnu — koska se nyt oli senkin teettänyt, piru ja helveti! — mutta kaikkeen vain piti tuhlata, kun oli »rikkaan Suthoffin» tytär. Weckström tarttui molemmiin käsiin tähän uuteen kynttiläkirnuun ja paiskasi sen porrasaukkoon. Ja samalla hänen vihansa alkoikin laimeta, niin että hän palasi vintin pienen »häränsilmän» eli ikkunan ääreen, istui parrulle ja pyyhki hikeä otsaltaan.

Kehto oli kuin kuninkaanpoikaa varten, siinä enkelit ja kukkaset ja linnut — mutta poikalapsi, poikalapsi!

Weckström laski paksun kätensä kehdon laitaan ja tunki, kuinka kehto alkoi hiljaa soutaa. »Tuu-tuu-tu-pakkarulla, mistäs tiesit tänne tulla» — näin oli hänen äitinsä laulanut. Itku oli pääsemäisillään ikämieheltä, kun nämä tulivat mieleen.

Rouva kuului alhaalta — ja vähän säikähtyneenä — kysyvän, kuka vinnillä kolisteli. Provianttimestari otti peruukin ja tunki sen äkäisesti kirnun alitse tulemaan kysyjää kohden. Hänen täytyi nostaa kynttiläkirnu tieltä, itse päästäkseen alas.

Hedulla oli hyvin isänsä näköinen, kun hän, tämä ruma vanha peruukki kädessä seisoj odottamassa miestä, joka jäykkänä astui alas. Weckström näki, että hänen vaimonsa jälleen oli siinä ilman myssyä, vaikka hän oli kieltänyt häntä kulkemasta nuo kullanuskeat hiukset valtoimina. Hänen mieleensä iski pilkanteko, jonka uppiniskainen Suthoffin tytär nyt hyvin ansaitsi.

— Tuossa olisi rouvalle myssy, koska eivät ne näy kelpaavan, mitä minä olen ostanut.

Viininpunainen veriaalto kohosi Hedullan kaulaa pitkin kasvoille hiusmartoa myöten. Hän sanoi jääkylmästi:

— Minua ei solvata minun talossani — Weckström saa sen tietää.

Pienen hetken provianttimestari oli hiljaa. Hänen äänensä kävi kimakaksi kun hän suuttui ja nyt hän oli suutuksissa. Hedvig Ulrika sai sen tietää, että hänen talonsa oli hopealaiva meren syvyydessä — sopi mennä sinne asumaan. Ja tämän talon tässä Läntisellä Kirkkokadulla, tämän vihoviimeisen rämän ja rötiskän aikoo hän, Weckström, vaihtaa parempaan taloon. Ja sitä halvattua tyttöä, joka kuluttaa rikkaimmankin miehen keppikerjäläiseksi, ei Weckström tule elättämään, menköön minne menee, piru ja helveti!

Hedvig Ulrika Jaakopintyttären niska nousi nousemistaan ja hänen vavahtelevat suupielensä jäähmettyivät vihdoin nauruun, jota hän ääneti mahtoi nauraa sisänsään samalla kun hän syrjästä katsoi Weckströmiin, sitten, kääntääkseen hänelle selkensä. Silmänräpäyksen hän seisoj kotoiseen lieteen tuijottaen, kaikkiin noihin

arkisiin tarvekaluihin, joita hän käytti joka päivän hetkenä valmistaessaan perheelle ruokaa ja vaatetta. Sitten hän kääntyi provianttimestariin päin, tuijotti häntä silmiin ja iski nyrkkinsä pöytään, niin että tina-astiat hypähtelivät paikoiltaan.

Mies lähti huoneesta ja vaimo askarteli jälleen lieden ääressä.

Mutta rouva Weckström ei unohtanut mitään siitä, mitä provianttimestari oli sanonut. Vai aikoi tuo mies vaihtaa hänen isänsä talon toiseen »parempaan»!

Vai aikoi hän jättää Kristan turvattomaksi!

Mitä hän sitten mahtoikaan aikoa tehdä lapsilleen ja lasten äidille?

Krista ei saanut aavistaa tästä mitään. Kukaan ei saanut aavistaa mitään. Hedulla verhosi murhettaan ylenannettuun iloisuuteen, tehden kaikkea, mitä Weckström oli kieltänyt tekemästä. Hän meni kadulle, esiliinassaan leivänkappaleita, ja jakoi niitä laihoille tiilenvetohevosille, sekä omille että vieraille. Kanat ja lampaat seurasivat häntä niin hyvin kodin aidan sisäpuolella kuin ulkopuolellakin. Kun hän lähti pyhääamuna varhaiseltaan kirkkoon, täytyi hänen palata tuomaan lampaista takaisin ja sulkemaan ne lammashuoneeseen. Hän ruokki kulkurikoiria, jotka arkoina tulivat pihamaalte, hän juoksi hippaa lasten kanssa kaupungin torilla ja antoi vartiomiesten katsella, hän huusi sisään Lastikan ja Keppi-Saaran, kestittäen heitä keittiössä ja lopulta lähettäen heidät Kristaa katsomaan. Sillä Kristan täytyi tulla terveeksi, maksoi mitä maksoi. Hän löi ruutuun, kun näki Tingelundin, apteekkarin, menevän ohitse ja sanoi hänelle saman kuin vaimoille: että Kristan täytyi tulla terveeksi! Hän huusi Susisaarten herroille, jotka yhä panivat paalujaan porvarien harmiksi tähän ulkopuolelle, että hän vasta on paistanut maksapiiraita — haluavatko herrat? Tietenkin he halusivat, tietenkin he istuivat krouvissa hyvän tiiman ja nauttivat olvesta ja rasvaisista piiraista, mutta varsinkin talon nuoresta emännästä, jolle he lauloivat:

Vår hyllning tag,
du fagrade qvinna i norden!

Hedulla oppi näinä päivinä nauramisen taidon. Ja se olikin hyvä taito, sillä kun hän tuskin halusi puhua puhumattomalle Weckströmille, niin hän hymyllä ja naurulla ilmaisi, mitä halusi saada hänen tietoonsa. Vaikka hän karttoi katsomasta Weckströmiä kasvoihin, niin häneltä ei jäänyt näkemättä, että tämä neuvottomana koki etsiä jotakin tietä sovintoon.

Mikähän oli se »parempi» talo, johon provianttimestari aikoi tämän »vihoviimeisen rämän ja rötiskän» vaihtaa?

Ja kadulleko hän aikoi asettaa Kristan nälkään kuolemaan?

Ja lapsensa hän kaiketikin aikoi heittää vihaisten sikain eteen, niinkuin kerrottiin hänen uhanneen tehdä heidän syntyessään, kun eivät olleet poikia.

Hedulla tunsu kasvojensa ja huultensa jäykistyvän outoon kankeuteen, joka mahtoi olla kuin jähmettynyttä naurua — samalla tavalla hyytyi marraskuun myrskyjen jälkeen vaahto rantaan, kun pakkanen tuli. Hän ei enää osannut nauraa samalla tavalla kuin ennen. Hänen kasvonsa ja varsinkin huulensa olivat pahaa-ennustavassa uhman vireessä, mikä tuskin laukesi yölläkään. Hänen kasvonsa väsyivät — sellaista ei hänellä ollut koskaan ollut. Lepoa ne saivat, kun hän aamuin illoin, juoksujalkaa, meni Kluuvin rannalle, heidän laiturilleen, joka nyt oli kauttaaltaan kaislikon peitossa. Kaikki laiturit suojasi huokuva tai hiljaa seisova mahtava kaislametsä. Täällä saattoi riisuutua ja pestä, hiljaisessa näkymättömyydessä. Sorsat vain olivat läsnä. Heidän laiturinsa tienoilla oli emo ja kahdeksan poikasta. Mitään parempaa ei voinut olla kuin tämä kotilahti, minkä vilpoiseen veteen, pilvien hiljaa keinuviin peilikuviin sai laskeutua. Mutta kun kalamiehiä alkoi ilmaantua kolistelemaan airojaan ja tuhto jaan, niin hänen täytyi kääntyä ja jälleen ottaa sydämeensä vastaan murheet ja kasvoilleen jähmettyneet naurut... Mitään parempaa ei voinut olla kuin tämä syntymätalo täällä punaisen lankkuaitansa sisäpuolella. Yrittäköönkin Weckström ruveta tätä maata vaihtamaan. Hedulla tunsu hampaittensa ja kynsiensä saavan haukan väkevyyttä ja sydämensä kuumenevan kokonaiseksi aurinkoksi, joka pystyy lämmittämään, mutta myös poltta-

maan poroksi. Mikäpä mahtaa olla se »parempi talo», johon Weckström aikoo vaihtaa tämän Jakob Suthoffin vanhan talon? Mutta sitä ei salli tämä samainen Jakob Suthoff eikä sitä salli Jumalakaan!

Helsinkiläisten kauppamiesten suuri laiva, jota vuosikausia oli rakennettu, valmistui nyt päästettäväksi telakalta. Elokuun lauantai oli määrätty täksi juhlapäiväksi, eikä kaupunki muusta puhunut kuin »Kenraalikuvernööri von Rosenista», jonka keulakuvankin oli tehnyt kuuluisa kuvaintekijä Hollannin maasta. Kuvaa ei näytetty vielä, ja kun kaupunkilaiset perjantaina kuolivat voimakkaita iskuja telakalta, naurahtivat he hyvillään, että nyt se kai sitten lyötiin laivan keulaan se galjuunakuva. Muutenkin oli tehty suuria valmistuksia: koko telakan tienoo erotettu köysillä ja koristettu katabajaköynnöksillä sekä koivuilla, telakan merenpuoleisessa kulmauksessa oli lava musikantteja ja piipareja varten, mutta portilla näkyi kaupungin vaakuna ja sen alla oli kultaisessa siraatissa:

Navigare necesse est,
vivere non est.

Provianttimestari Weckströmkin kuului niihin, joilla oli osuus laivaan — näitä oli kymmenen, suurimmat osuudenomistajat Govinius, Bock ja Clayhills, ja pienempien joukossa myöskin Sederholm, kaupungin nuorin porvarikauppamies. Vastenmielistä jännitystä oli tuntunut näiden kymmenen piirissä niin kauan kuin odotettiin, että päästäisiin kenraalikuvernöörin päivälliskutsuihin — pidettiin nimittäin soveliaana, että hän kutsuisi kaikki, jotka olivat panneet rahansa laivaan ja hänelle, von Rosenille, osoittaneet kunnian lähettää laivan valtamerelle hänen, von Rosenin, nimellä. Mutta lakeija vei kutsukirjat ainoastaan suurimpien osuuksien omistajille, noille kolmelle, ja pienemmille selitettiin, että kenraalikuvernöörin pöytään ei voinut mahtua enempää, kuin kuusikymmentä henkeä.

Weckströmin talolle näytti kunnia sittenkin hymyilevän, sillä perjantai-iltana tuli Govinius pyytämään, että Weckström katsoisi, eikö Suthoff-vain ajan erinomaisesta viinikellarista löytyisi pullo sitä vanhaa samppan-

jaa, jonka rouva von Rosen laivan kastajaistilaisuudessa paiskasi rikki laivan kylkeen. Govinius pyysi vielä että Weckström, Neptunukseksi pukeutuneena, mereen sijoitetusta ja lumpeilla koristetusta veneestä nousisi ojentamaan kenraalikuvernöörin rouvalle samppanjapulloa. Mutta Neptunuksen veneessä oli myöskin joukko meren jumalan hoviväkeä, neitoja ja nuorukaisia, ja nuorukaisten oli määrä, veneen lähestyessä rantaa, laulaa vanhaa laulua:

Det skall byggas ett skepp uti Norden.

Ja Neptunuksen oli suudeltava rouva von Rosenin kättä, ennenkuin jätti hänelle pullon, ja samassa, kun hänen ylhäisyytensä rouva olisi leikannut poikki laivaa pitelevän silkkilangan ja heittänyt laivan kylkeen pullon, piti tykkien Ulrikaporin vuorelta — Kaasavuori oli nyt saanut tämän paremman nimen — alkaa jylistä ja musikanttien ja piiparien soittaa.

Weckström, kuunneltuaan odottamattoman tarjouksen loppuun, suhtautui siihen ensin epäluulolla. Mikseivät ne sitä tehneet itse, jotka olivat kutsutut residenssiloon päivälliselle. Oliko nyt syytä tuhlata niin kallista viiniä paiskattavaksi meriveteen? Miten moni oli kieläytynyt kunnian, kun sitä nyt lopulta oli tultu tarjoamaan hänelle, Weckströmille, jota ei milloinkaan ollut pantu edes raatimiesehdokkaaksikaan?

Goviniuksen oli vaikea tyydyttävästi selittää asia, mutta miesten hämmästykseksi tuli rouva Weckström yhtäkkiä huoneeseen, homehtunut pullo kädessään, asetti sen pöydälle heidän eteensä ja sanoi:

— Minun isäni lähettää tämän meren juhlaan ja toivoo, ettei kävisi niinkuin Gagneurin.

Pieneksi hetkeksi hiljentyi miesten puhe ikäänkuin kylmä käsi vainajien valtakunnasta yhtäkkiä olisi ojentunut heitä kohden. Mutta sitten pidettiin asia päätettynä, homeinen pullo, jonka kyljestä löydettiin vuosiluku 1695, herätti Goviniuksen ihastuksen, ja provianttimestarikin nieleskeli liikutuksen kyyneliä, jotka yrittivät nousta näkyviin, tyytyväisenä tehtävästään juhlapäivänä.

Ei voinut enää toivoa kauniimpaa ilmaa. Meri peilityvenenä lupaili suosiotaan tulevalle kyntäjälleen. Monet porvarit olivat koristaneet talonsa kukkasilla, vertauskuvallisilla maalauksilla ja värssyillä, jotka olivat kirjoituttaneet meren kunniaksi. Pieniä laivoja, sellaisia, jommoisia merimiehet olivat pitkillä matkoillaan näperrelleet, näkyi asetettuina ikkunoihin. Sederholmin vastaostetun talon harjalta riippui alas kaunis viheriäiseksi maalattu pienois-fregattilaiva, jonka kyljessä oli kultainen kirjoitus »Maria Magdalena». Mutta kaikkihan tiesivät, että tämä oli tullin-hoitaja Wendeliuksen tyttären nimi. Jopa uskalsi jotakin, tuo Janne Sederholm!

Kun torilta lyötiin kahdeksan lasia, niin marssi kymmenen kaupungin porvaria, nimenomaan uuden laivan omistajat, raatihuoneelta, minne olivat kokoontuneet, ja kantoivat pitkin hautausmaan syrjää kulkien »Von Rosenin» pienoismallia asetettavaksi kirkkoon.

Mutta torilla oli koolla kansanpaljous katsomassa juhlallista kulkuetta — kaikki kadun katsojat eivät olleet iloisia katselijoita, sillä Helsingissä oli paljon merimiesten leskiä ja orpoja. Kuitenkin väännettiin kirkossa jo urkuja, Flygare seiso i ovella ja alttarilta astui laivaa kohden rovasti, vastaanottaen uuden laivan sijaislaivan soveliaalla pyhän Raamatun kohdalla.

Kuitenkaan ei juhlatoimitus vielä päättynyt, sillä kirkkoon kokoontuneiden merimiesten ja heidän omaistensa särkyneet äänet veisasivat pitkää virttä niille, jotka ovat merihädässä, ja tänä aikana pitelivät porvarit laivaansa käsissään. Mutta moni nyyhkytys sekaantui virteen. Erinomaittain itki Jakob Suthoff-vainajan tytär — lieneekö ajatellut isänsä hopealaivaa, joka meni miehistöineen, aarteineen meren pohjaan. Hän, rouva Weckström, yritti pariin kertaan yhtyä lauluun, mutta taasen itku tukahutti äänen ja hän painui penkkiin. Hävetä sai hänen tähtensä provianttimestari, joka muiden omistajien mukana seiso i kauniin kirkkolaivan ympärillä. Mutta merimiesten omaisetpa tuntuivat hyvin käsittävän hänen kyynelensä, koska poislähtiessä kokoontuivat hänen ympärilleen, suuta antaen hänen kädellensä tai käsivarrellensa ja muistuttaen hänelle, keitä olivat nimeltään.

Jota korkeammaksi päivä nousi, sitä iloisemmiksi kävivät juhla joukot. Tuli kansaa likeltä ja kaukaa, tuli sekä jalan että ratsain. Vaunuissa ja kääseissä saapuivat lähipitäjien herrasväet. Köyhää kansaa oli kaupungilla itselläänkin ja sitä tuli muualtakin, tuli sauvaan nojaten ja saaliin toivossa. Kaupunginlahdella nähtiin joukko liputettuja ja lehditettyjä laivoja ja veneitä. Laulu kajahteli, viirit hulmusivat.

Niiden, joiden tuli esiintyä itse juhlatilaisuudessa, oli määrä kokoontua komendanttitalolla, missä kaupungin vallasrouvat puettaisivat heidät yhdessä Susisaarten herrain kanssa. Weckströmille, Neptunuksen esittäjälle, oli jo käymäisillään huonosti, kun valkoinen atlaspuku, jota hänen piti käyttää, oli sekä liian pitkä että liian ahdas. Pitkä-kapteeni, herra Tersmeden, oli aikaisemmin pitänyt sitä joissakin kruunauksissa ja myöhemmin esittäessään Neptunusta, hänkin. Mutta suuri eroavaisuus oli hänen ja provianttimestari Weckströmin vartalojen välillä. Kuitenkin kaupungin vallasrouvat nyt niin taitavasti ratkoivat, kuroivat kokoon ja pistelivät kiinni neuloillaan, että katsoivat Neptunuksen voivan melko turvallisesti lähteä telakalle.

Excellent! huudahtivat he, nähdessään tanakan provianttimestarin pelokkaana lähtevän liikkeelle, kädessään ulpukkaseppel, jonka hän aikoi vasta itse juhla-paikalla painaa päähänsä. — Mais il est donc excellent!

Hedvig Ulrika ei enää yrittänytkään lähteä juhlaan. Hän oli itkenyt silmänsä punaisiksi ja tuijotti, ymmärtämättä mikä hänen oli, eteensä torille, missä myöhästyneitä ihmisiä vielä kulki, kiiruhtaen telakkaa kohden. Tuntui hyvältä olla näin yksikseen, kun ei saanut selkoa omasta itsestään.

— Niin selvästi näin edessäni myrskyssä taistelevan ja sitten kaatuvan laivan, sanoi hän itselleen. — Minä taidankin jo puhua itsekseni, niinkuin Lastikka-raukka! totesi hän hetken kuluttua. — Pääni on sekaisin, miksen mene työhön? Uusi laiva saa kasteensa isäni samppanjassa ja hänen tyttärensä mies ja hänen talonsa herra ja isäntä on tässä toimituksessa mukana. Ja sitten tämä herra ja isäntä vaihettaa talon — ah, ah! Ja rikkaan isäni lapset kerjäävät kadulla — ah, ah! Ja isäni kirkko ei ikinä nouse — ah, ah! Eikä kaupungilla ole sen ver-

taa punamultaa, että edes maalauttaisi vanhan kirkkonsa — ah, ah, ah! Haalistunut on kirkko ja aita kumossa — huonosti käy kaupungin! Enkö minä sitten voi mitään?

Hän oli noussut pystyyn ja piteli päätään, kun kourallinen hiekkaa lensi ikkunaan ja Skugge sekä hänen sisarenpoikansa juhlaavaatteihin pukeutuneina kadulta tervehtivät häntä.

Henni, jo nuorukaiseksi varttuneena, auringon paahattamana ja hymyilevänä ihmetteli, että Hedulla vielä on tässä, ja vielä enemmän, ettei hän lähde mukaan: onhan tämä koko kaupungin juhlapäivä, meren päivä, Helsingin isän ja elättäjän, joka sen laivat kantaa kaukaisille maille ja ne jälleen kotiin tuo, joka sille sen kauneuden lahjoittaa...

Skugge katseli mielihyväisenä silmälasiansa takaa rakasta sisarenpoikaansa ja ajatteli samoja ajatuksia kuin niin monet kerrat ennenkin, nimittäin, että iloa oli ja toivoa siitä pojasta niin hyvin Jumalalla kuin ihmisillä. Kuin paras pappi hän jo puhui!

— Henni kiivailee kaupunkimme puolesta! huusi hän, kaulaansa kurottaen ikkunaan. — Ehkä voimme lapsuuden ystävälle kertoa, että Henric Forsius tulee kirjoittamaan kirjan, sellaisen, jota disputationiksi kutsutaan, tästä tapulikaupungista elikkä Helsingistä ...

Nyt saattoi juhlapaikalta kuulla laulua ja samalla piiparien pillintörähdyksiä. Henni, kuin vasaman sattutmana, lähti juoksemaan ääniä kohden. Mutta Skugge, hiukkasen ujostellen ja kumarrellen kysyi, saisiko hän taas tulla lukemaan neiti Kristalle. Hän oli saanut sanan, että neiti Krista näinä kiihtyneinä ja iloisina päivinä ikävöitsi sitä rauhaa, minkä vain historia ja menneisyys voivat antaa.

Mutta olipa ihmeteltävää, etteivät sittenkään kaikki mahtihenkilöt olleet läsnä tällaisessa mainittavassa juhlassa: raatimies Streng oli seisonut torilla, silmillään seuraten kaikkia telakalle kiirehtiviä, sekä poikasia, jotka hurraten kipittivät yli torin, että vanhuksia, jotka ontuen ja läähättäen suorittivat saman matkan — Lorentz Strengin kuulo oli pahasti mennyt viime vuosina. Ja siinä hän yhtäkkiä oli kohdannut Weckströmin lapset, joita ymmärtäväinen pieni Beat-Marie kuljetti tun-

geksivissa ihmisjoukoissa. Kaksoset kiukuttelivat ja tahtoivat muiden mukana — avuton vanhin sisar turvautui jo korvapuusteihin. Pienin lapsi, juosten omin ehdoin suinpäin pitkin toria, oli joutumaisillaan rattaiden alle. Vanhin sisar huusi ja itki; kaksoset vain kaarestelivat kiusaa tehden, rangaistuspaalun ympärillä! Vanha raatimies puhutteli nyt lapsia, ymmärsi, että heidän hoitajansa oli käskenyt heidän mennä kotiin ja itse juosut telakalle. Ja Streng lähti heitä tuomaan ja tarkkasi heitä silmillään, kun ei voinut kuulla, mitä he sanoivat, äskeisen kiihkon vielä vavahdellessa heidän suupielisään.

Kahdenkymmenen vuoden perästä, ajatteli vanha Lorentz Streng, nämä ovat kaupungin vallasrouvia ja me olemme nurmen alla! Kuolleet tulevat heissä takaisin.

Niin olikin ihmeellistä tavata esivanhemmat heidän lapsissaan! Tuo oli, tuo hoikka ja vaalea vanhin tytär aivan äitinsä näköinen ja samalla kuin ilmetty myllärinvaimo Vanhankaupungin myllyltä, provianttimestarin äiti — hurskas vaimo muuten eikä koskaan oppinut ruotsinkieltä puhumaan. Kaksosista katsoivat nousevaa elämää kohden Suthoffin mustat silmät, palavat ja elävät kuin kekäleet. Kumpi heistä nyt oli Anna, kumpi Lovisa? Vanha raatimies taipui hymyillen tyttösten puoleen:

— Oletkos sinä Anna — katsos, kun olette niin samannäköisiä, ettei setä voi erottaa. Oletko Anna?

Lapsi riuhtaisi kätensä vanhan miehen kädestä ja huusi vastaan:

— En sano!

Ja kun ei setä kuullut, huusi hän sen uudestaan ja tanssi, niskojaan viskellen, sisartensa edelle, katsellen taakseen, minkä vaikutuksen hänen sanansa tekisivät.

Helsingin monikymmenvuotinen pormestari ja raatimies kuohahti punaiseksi, tuntien tarvetta niskasta kuljettaa huonosti kasvatettua lasta pimeään huoneeseen. Mutta silloinhan hän olisi menettänyt pelinsä ainaiseksi. Ja niin hän vain yritti hymyillä ja kysyi toiselta työltä:

— Sinähän oletkin Anna — sano, pieni ystävä sedälle, oletko Anna?

Nyt pyrähti toinenkin kaksosista lentoon, valtoimia

hiuksiaan heilutellen ja huomiota herättääkseen päästään pitkän kimeän huudon:

— Mitä sinä sillä tiedolla teet?

Vanha herra ei tällä kertaa tuntenut suuttumusta. Hymy hänen huulillaan vääntyi itkun kareeseen eikä hän enää uskaltanut kysyä lapsilta mitään. Kun Beat-Marie ymmärtäväisesti selitti, että Anna ja Lovisa ovat niin pahoja, että Krista-tätiäkin menevät lyömään ja viskaavat kukkokirjan sängyn alle, kun täti heitä opettaa, niin vanha pormestari vain nyökytti päätään ja mietti, miten pääsisi eroon lapsista ja pääsisi painumaan kotiin. Sillä nyt se sanottiin hänelle jo lastenkin suusta, se, minkä hän jo kauan oli huomannut olevan vallitsevana ajatuksena raatihuoneella ja kaupungissakin, että hän, Lorentz Streng, on tullut vanhaksi.

Oli kuin kylmää harmaata hämähäkinverkkoa olisi kiedottu hänen ympärilleen. Hän tunsu jo muuttuvansa muumioksi. Kävi vaikeaksi astua eteenpäin.

Mutta Streng ei vielä sittenkään eronnut nuoresta seurastaan, vaan käveli raskain askelin tuttua Suthoffin porttia kohden, kun lapset yht'äkkiä pysähtyivät leikki-paikalleen keskelle katua ja alkoivat liikutella pulikoitaan, jotka oli ajettu epäjärjestykseen. Beat-Mariekin meni nyt leikkiin mukaan.

Pienin tytöistä ei aavistanutkaan, minkä ilon hän tuotti vanhalle sedälle, kun tuli ja otti häntä kädestä ja siinä alkoi hyppiä ja laverrella. Vanhus olisi kaikesta mielestään halunnut kuulla, mitä tuo suloinen pieni ystävä sanoi. Hän oli kauniin äitinsä ilmetty kuva ja uhkui terveyttä ja elämää.

Vanhemmat lapset olivat rakentaneet pulikoista tarhan, jättäneet siihen portin ja asettuivat nyt itse johonkin järjestykseen. Streng päätti käydä talossa ilmoittamassa, että lapset ovat tässä ulkopuolella leikkimässä, kun toinen tummasilmäisistä tytöistä huusi hänelle jotakin. Hän ei kuullut ja lähestyi ystävällisenä, melkein nöyränä lapsia. Silloin juoksi toinen kaksosista hänen luokseen, tarttui koko voimallaan hänen käteensä ja huusi hänelle:

— Tule! Sinä saat olla ruumis. Me leikimme hautajaisia. Beat saa olla pappi. Minä olen haudankaivaja.

Lovisa ja Leena ovat kantajia. Tule, sinä saat olla ruumis!

Olisi vanhalle miehelle ollut mukavampaa, ettei olisi kuullut tätä kaikkea. Mutta olihan se vain lasten leikkiä paikalla, missä he alati näkivät hautajaisia, totesi Streng.

Beat-Marie lienee vaistonnut, että vanha setä tuli pahalle mielelle, koska hän nyt alkoi pelotella kaksosia »rokkoher ralla».

— Rokkoherra tulee!

Kaupungin lapsien kauhistus oli näinä aikoina Tingelund, apteekkari, joka kiivaili »ymppäyksen» puolesta, otti myrkyä rupisista vasikoista ja koirista ja tuli panemaan sitä pieniin lapsiin. Hänellä oli mukanaan nahkainen laukku ja terävä veitsi ja häntä pelkäsivät äidit vieläkin pahemmin kuin lapset. Weckström'in portilla oli provianttimestari itse kiroten käännäntänyt pois Tingelundin, ja isänsä pieni kaksostytär kiepahti nyt kengänkoroillaan kuullessaan pelotuksen ja sanoi:

— Piru ja helveti, täällä määrään minä!

Vanha pormestari ei kuullut, mitä hän sanoi, eikä liioin ottanut siitä selkoa. Mutta nyt kuulivat kaikki, kuinka tykit alkoivat mahtavasti jylistä. Rouva Weckströmin tuli portille, tervehti Strengiä ja huusi hänen korvaansa, ettei käsitä, mikä häntä tänään vaivaa: hän on vain kuulevinaan virttä merihädässä olevien puolesta.

— Noin päästettiin varmaan Gagneurkin kerran telakalta! sanoi hän.

Anna Kristinan kamarissa oli Skuggekin pysäyttänyt lukemisensa ja hartaasti katsellen toisiinsa kuuntelivat molemmat nuoret ihmiset uljasta tykkien pauketta. Se hellä tunnustus, mitä he pelokkaasti pidättyivät lausumasta, värisi heidän ympärillään kuin kesän lämmin sininen auer, minkä hiljaisessa pimennossa kukkii lilja kuin väkevä valkoinen liekki.

Skugge hymyili vielä kerran Anna Kristinan vuodetta kohden ja luki sitten edelleen.

Tänä juhlapäivänä juotiin kautta koko kaupungin meren ja laivan kunniaksi, eikä suinkaan vähimmin Weckströmin kapakassa, missä lisäksi roimasti tapeltiin.

Weckström itse, vietettyään päivänsä iloisessa humussa ja tulevan saaliin toivossa raatihuoneen kellarissa

lukuisten porvarien seurassa, palasi laulellen aamuyöstä torin poikki taloansa kohden. Häntä paisutti tarve saada poikalapsi, jolle jättäisi tavaransa ja toivotun aatelinimensä. Ja kun hän näki köynnökset, jotka riippuivat alas hopealaivasta hänen kapakkansa sinisen oven yläpuolella, niin hän kiihkossa tarttui niihin, hihkaisi ja repäisi ne syliinsä, jääden hetkeksi painamaan niitä himokasta rintaansa vastaan. Juhlakoristukset laahasivat hänen perässään makuusijalle asti, missä hänen vaimonsa makasi täysin valveilla ja yhä kuullen korvissaan merihätäisten virren.

Tarvittiin siinä paljon, ennenkuin pikku-piika lähetettiin kehruhuoneelle Turkuun — talon rouvaa hän aina oli säällittänyt ja hellyttänyt, ja kun hänellä alati oli uusia juttuja kylmän virran rannalta ja vanhasta kellomestari Rosenströmistä, niin Hedulla näiden avulla ylläpiti mieletöntä kaukaista toivoaan eikä tahtonut erota talon vanhasta palvelijattaresta.

Weckströmille saapui, itse ajaen hevostaan, eräänä päivänä kapteenin rouva Sprengtport Porvoosta poikansa kanssa, joka oli paria vuotta vanhempi Weckströmin Beat-Marieta. Elsa-rouva ei sallinut ajaa hevostaan pihaan sen hevostaudin vuoksi, jonka oli havaittu konservoitu van siellä, missä tautia oli ollut, ja lapset yhdessä poikasen Göran Magnusin sekä renki Eerikki Iiskenpojan kanssa ruokkivat hevosta kadulla. Elsa-rouva istui sill'aikaa arkihuoneessa Hedvig Ulrika Weckströmin kanssa, odotellen raatimies Strengiä, jota provianttimestari oli lähtenyt hakemaan. Naiset tunsivat toisensa niiltä ajoilta, jolloin vanha karoliini Magnus Wilhelm Sprengtport oli tuonut jalosukuisen Elsa Katarina Ulfsparren toisena vaimonaan vieraaksi Suthoffin taloon.

— Tekin olette niin muodoin saanut paljon kärsiä? sanoi talon emäntä kerrottuaan vanhempiensa kuolemasta ja Gagneuristä.

— Oh jaa, oh jaa! vastasi vieras ja hänen otsansa laskokset olivat yhtä monet kuin uurteet suupielissä, jotka kaikki todistivat hänen kokemustensa katkeruutta. — Kuin koiraa ja sen pentua minua ja poikaani kohdeltiin. En halua takaisin isänmaahani, mutta täällä Suomessa-

kin maatuu ja moukistuu — mitä siis on tehtävä? En puhuisi itseni puolesta, mutta minulla on poika, Göran Magnus, ja uskallanpa väittää, että hänen harvinainen vilkkautensa, etten sanoisi genie'nsa, asettaa naiselle liian vaikean tehtävän. Tähän asti voi sanoa, että nuorten suomalaisten aatelismiesten on ollut vaikeaa kotimaassaan saada sitä taidollista ja ulkonaistakin käyttäytymisen opetusta, mikä on tarpeellinen *pour le monde et les affaires*. Kömpelöinä kuin metsiensä karhut he ovat joutuneet pilkanalaisiksi, vaikka useasti ovat olleet tiedollisemmat kuin ruotsalaiset. Hovin läheisyys näet aina kasvattaa käytöstapoja. Vaan onpa täällä nyt maan varuslaitoksen johdossa suuri mies, »Ruotsin Vaubaniksi» nimitetty, jonka sanotaan Ruotsin laivaston ja tykistön ja myöskin sotatieteen asettavan uudelle kannalle — suomalainen mies eversti Ehrensvärd; eiköhän tämä Sveaninnan leijona tahtoisi niiden nuorukaisten joukkoon, joita hän johtaa ja kouluttaa, ottaa myöskin Göran Magnusia?

Rouva Weckström vaikenä eikä hänen vieraansa voinut olla havaitsematta, että hän punetui.

— Leijona on tällä hetkellä Ruotsissa, sanoi hän vihdoin.

Elsa Katarina Sprengtport kysyi:

— Ja kuninkaan sairaus estänee hänen saapumisensa näille maanäärille?

— Niin vakuuttaa kapteeni Tersmeden, joka on kuninkaan ystävä.

— Olen siis mahtanut tehdä hukkamatkan, sanoi vieras kovalla, myrtyneellä äänellä, jommoista ei hänellä ollut aikaisemmin.

Ei sentään, koetti talon emäntä lieventää hänen sanojaan; olihan paljon näkemistä tässä kaupungissa, joka nyt oli kasvamaisillaan suureksi kaupungiksi. Puhuttiin uudesta raatihuoneesta ja uudesta koulutalosta, ja monet matkasivat veneellä näkemään Susisaaria, missä hyvin suuria suojamuureja kohoili syvyydestä korkeuteen.

Lapset tulivat sisään ja Göran Magnusille tarjottiin tila seinäpenkillä pöydän ääressä, mihin kahvi oli tuotu. Weckströmin pienet tytöt kiemailivat nyt hänen edessään, ja kun toinen kaksosista asettui hänen toiselle puo-

lelleen, niin toinen nyrkeillään löi Beat-Marieta, joka ei suostunut lähtemään Göran Magnusin toiselta puolelta. Tyttöjen äiti koetti turhaan asetella lapsiaan, luvaten heille kaakkua ja uhaten rokkoherralla — tytöt kiersivät kätensä Göran Magnusin kaulaan ja laskivat pänsä hänen olalleen.

— Antakaa vieraan toki syödä, puhui äiti jo aivan vakavissaan. — Göran Magnus ei koskaan enää tule, jos olette noin tyhmiä... Kuka nyt tekee tuolla tavalla?

— Saara tekee! sanoi pieni Anna, pää pojan polvella. — Pikkupiika tekee, kun mennään Korttekaarteen.

Pieni Lovisa nousi penkille seisomaan ja suuteli Göran Magnusia.

Poika puolestaan salli sen tapahtua, mutta antoi kaikesta päättäen suuremman arvon Beat-Marielle kuin hänen pienemmille sisarilleen.

Molemmat äidit vaihtoivat silmäyksiä.

— Kuka on Saara? kysyi Göran Magnusin äiti.

Mutta tämän pienen tapahtuman jälkeen rouva Weckström ymmärsi, että pikku-piika on lähetettävä talosta.

— Nyt pirua avuksesi huuda, kasakkatyttö, sanoi Eerikki Iiskenpoika Saaralle, kun näki profossin miehineen lähestyvän taloa.

Kasakkatyttö oivalsi asemansa heti paikalla, nauroi keskellä pihaa hurjan naurun, ja kun viranomaiset tulivat pihaan, ei häntä ollut missään.

Häntä ei ollutkaan helppo saada kiinni. Kun profossi etsi keittiöstä, livisti hän isäntäväen makuukamariin, työnsi itsensä, pieni kun oli, sisään uuninluukusta, jopa hilasi itsensä siitä ylöspäinkin siltä varalta, että profossi avaisi uuninpellit, ja pelastui. Kun profossi äkeissäan purki halkopinon, etsien häntä sieltä, piteli hän itseään syvällä kaivonarkun kyljessä lahon parrun varassa ja nosti päätään kaivonsuusta, kun profossin ääni vielä kuului portin takaa. Silloin oli hänen käymäisillään huonosti: hän ei ennättänyt paeta kauemaksi kuin vinttiin, kun viranomaiset lähtivät sinne etsimään. Hän paneutui nyt nopeasti kehdon pohjalle, kerään kuin koira, ja veti jotakin vaatetta ylitseen. Pahinta oli, ettei kehto ottanut pysähtyäkseen, vaan soui soutamistaan. Täytyi vielä kopeloida jotakin jalaksien alle, jotta vauhti edes hiljentyisi! Vaan miehetpä eivät

tällä kertaa tulleetkaan peremmälle, katselivat vain portaiden päästä, valittivat kuumuutta täällä ylhäällä, kysyivät Iiskenpojalta, vieläkö piru ja enkeli riitelivät »Suthoffin kehdoissa», niinkuin vanhat helsinkiläiset olivat kertoneet, ja totesivat, ettei täällä ketään ollut — kuuma oli kuin helvetissä.

Mutta tuskinpa miehet olivat ennättäneet alas portaita, kun profossi pysähtyi kuuntelemaan.

Siellä selvästi nyt liikuttiin!

Ja naurettiin.

Pitäisiköhän uudestaan lähteä katsomaan?

Kesken kuumuuden täytyi jokaisen tässä tuntea, että selkää ja poskipäitä kylmäsi. Eerikki Iiskenpoika kuis-kasi prof ossille:

— Kunhan vain ei itse musta taas meidän lapsenkehtoon tullut olisi.

Miehet alkoivat varpaisillaan uudelleen nousta portaita. Kun profossi sai katseensa yli portaitten yläpään, kävi suhahdus hänen ohitse, niinkuin suuri tuulispää olisi tullut, vaikka ulkona oli ihkasen tyven, matala ikkuna helähti rikki ja siitä karvainen piru luiskahti alas, niin että häntä heilahti. Miesten silmissä näytti siltä kuin tuo liukas paholainen olisi ottanut kiinni tikapuista kavutakseen alas kuin apina — eivätkö tikapuut heilah-taneet? Ainakin heilui lapsen kehto, se sousi niin, että kuumat lattialaudat kitisivät. Hämärään vinttiin, missä vanhat parrut vielä uuvuttavassa kuumuudessa hikoilivat pihkapisaroita, tuli särkyneestä ruudusta nyt kuumaa ulkoilmaa, ja miesten katsellessa kadulle ja siinä selvittäessä päätään he puhelivat:

— Eihän vain ollutkin meidän etsittävämmä, joka tästä hyppäsi?

— Ei ole sopinut lapsenkehtoon, ei mitenkään.

— Ei, ja näkyisihän tuo ulkona, jos olisi tikapuita myöten mennyt.

— Kasakkatyttöä ette kiinni saa, sen uskoa voitte, kun sanon: sillä että sitä auttaa piru.

Weckströmin pikku-piikaa ei tämän jälkeen tavattu mistään. Lähipäivinä kävi rumpu kadunkulmasta kadunkulmaan, kehoittaen kaupunkilaisia ottamaan kiinni Saara Efraimintyttären, joka myöskin kasakkatytön nimellä tunnetaan, missä ikinä hänet tavattaneenkin, tai

hänestä viranomaisille tietoja antamaan, mitä laatua ne lienevätkin. Mutta tuloksetta.

Weckströmin lapset itkivät pikku-piikkaa, kiusasivat tättiään, joka koetti heitä taivutella niin hyvin satujen avulla kuin kukkokirjan kuvilla, eivätkä suostuneet siihen vanhaan ihmiseen, jonka Lastikka oli toimittanut taloon lapsia hoitamaan.

Lasten äiti seiso i vuoron perään keittiön- ja tuvan- lieden ääressä, käsitellen patoja, pannuja ja kattiloita. Keittiössä kiehui parempi ruoka isännän ja hänen vieraidensa varalta, tuvassa väen ja lasten ruoka. Talossa kävi monenlaista vierasta, maalaisista, jotka päivän matkan takaa tulivat tarjoamaan kaupan peltonsa ja karjansa tuotteita, upseereihin asti, joilla oli raha-asiaa rikkaalle provianttimestarille. Weckströmiä mainittiin rikkaaksi, kukaan ei uskonut hänen valituksiinsa, kun hän sanoi »vielä joutuvansa keppikerjalaiseksi ja lautastennuolijaksi» kalliiden ulkolaisten pellavansiementen vuoksi, jotka viime keväänä vihollista odottaessa myöhästyivät kylvöstä.

Muutkin kaupungin porvarit valittivat vahinko jaan samankaltaisen myöhästymisen vuoksi. Mutta nyt pä oli oma iso laiva, joka terva- ja puutavaralastissa lähti merelle ja joka palaa tuoden suolaa ja mitä muutakin tarvitaan.

Kauppamies Törnmanille, Tellqvistin vävyllle, oli tullut suuri vahinko sen vuoksi, että kaupungin maistraatti vastoin lupauksiaan — niinkuin Törnman väitti, oli, vähän sen jälkeen kun hänelle, Törnmanille, oli annettu yksinoikeus kotimaisista tupakanlehdistä valmistaa tupakkaa, antanutkin Sederholmille ja Weckströmille oikeuden tuottaa maahan tupakanlehtiä Hollannista ja perustaa tehtaan näiden valmistamiseksi. Kotimaisen tuotannon edistämisestä puhuttiin paljon, mutta kuka käytännössä toteutti hurskaita harrastuksiaan! Sitten kun Törnman oli suurin kustannuksin saanut käyntiin tehtaansa, havaittiin, että maanlaatu täällä oli tupakanlehtien viljelemiselle sopimaton, ollen osittain karkeata soraa, osittain hapanta entistä merenpohjaa ja vedentäyttöä. Kotimaiset valmisteet eivät niin muodoin voineet kilpailla ulkolaisen tupakan kanssa ja Törnmanin tehdashuoneisiin pantiin nyt ilman muuta kaksinker-

täinen sotaväenmajoitus. Sensijaan nuoremman tupakakehäämön osakkaat saattoivat iloita kaikinpuolisesta menestyksestä: heillä oli käynnissä kaksi pöytää ja kaksi prässää, värkmestari, rullaa ja, kolme kisälliä ja kymmenen poikaa. Heille oli Hollannista Stettinin kautta lähetetty 10 720 naulaa puhtaita tupakanlehtiä sekä suoraan Amsterdamista 37 331 naulaa.

Ei sopinut ihmetellä, että Törnman oli suutuksissaan. Ja oli niitäkin kaupungin arvovaltaisimpien asukkaiden joukossa, jotka makeasti nauroivat, kun kuulivat, että Törnman oli ensin mennyt Weckströmin krouviin ja kahdenkesken lyönyt isäntää ensin toiselle korvalle ja sitten toiselle, sekä sitten mennyt Sederholmin puotiin ja siellä odottanut, kunnes puoti tyhjjeni paljoista ostajista, ja nyt oli Sederholmin vuoro. Mutta saatuaan yhden korvapuustin ei nuori neuvokas Sederholm odottanutkaan toista, vaan siirsi korvapuustit omista kasvoistaan Törnmanin kasvoille ja antoi niitä niin tulisesti, että Törnman verissään pääsi kadulle.

Yhtenä pyhäehtoonä tölmäsivät Bockin vanhimmat tytöt, Selinin tytöt ja Wendelia Weckströmin portista ja juoksivat kuin suloinen metsäkanojen lauma, nauraen ja kuiskuttaen, Anna Kristinan kamariin. He pitelivät esiliinjojensa alla jotakin saalista, josta riitelivät, jolle nauroivat, josta kuiskuttelivat, jonka toinen toisiltaan ryöstivät ja jonka ilmitulemista pelkäsivät, niin että myötänään pysähtyivät kuuntelemaan, tulisiko joku huoneeseen.

— Krista, me olemme löytäneet tämän — hahahaha, hihihhi —, me emme uskalla pitää sitä kotona! Ota sinä se sänkyysi, kultarakas Krista. Oh, et usko, kuinka se on huvittava ja hullunkurinen. Ai, nyt joku tulee! Ota, ota!

Kun kaikki kuusi tyttöä yht'äkkiä seisoivat äänettöminä ja tarkaten, mitä ulkona tapahtuu, niin Krista sai suunvuoron ja sanoi nopeasti:

— Eihän se vain ole salakuljetettua tavaraa!

Tytöt nauroivat menehtyäkseen.

— Tietysti se on salakuljetettua tavaraa! Se on niin salaista, niin salaista, niin salaista... Hahahaha... hihihhi...

— Et saa antaa sitä Skuggellekaan, sille humalaseipäälle, joka käy sinulle lukemassa. Me tulemme itse tänne kuulemaan tätä kirjaa, koska tänne ei kumminkaan tule ketään häiritsemään. Ja sinäkin saat sitten kerrankin kuulla jotakin hauskaa!

He olivat löytäneet pitkän-kapteenin päiväkirjan — hahahaha — hiihiihii!

Susisaarten herrat olivat eilen olleet Bockilla päivällisillä, oli ollut kahdeksan ruokalajia ja paljon juotavaa, ja kun korttipöydät otettiin esiin, niin pitkä-kapteeni tuli »hasleeraamaan» äidin ja tyttöjen kanssa peräkamariin ja kysyi, oliko ollut ikävä Vihreitä rakuunoita. Kapteeni oli hyvin iloinen ja punainen. Mutta kun hän taipui ottamaan lattialta Ebban lankakerää, niin päiväkirja putosi! Eikä hän huomannut mitään... hahahaha... hiihiihii! Koko illan herrat pelasivat »l'hombrea». Ei, hän ei vielääkään ole kysynyt päiväkirjaansa!

Ja nyt tytöt panivat ikkunan ääreen vahdin — Wendelian, joka oli heistä nuorin — ja yrittivät vuoron perään lukea, päät painettuina yhteen.

Mutta he eivät saaneet selvää kirjoituksesta! Kapteeni kirjoitti niin huonosti. Tai oikeastaanhan he olivatkin tulleet pyytämään, että Krista heille lukisi! Olihan »Helsingin kirja» hänet opettanut lukemaan sekä painettua että kirjoitettua sanaa.

Krista ajatteli: historiaa! Tytöt auttoivat hänet istua. Tuotiin pärepihti ja tuotiin kynttilä. Kristan kädet vavahtelivat intoa ja odotusta, kun hän tarttui papereihin.

Tässä puhuttiin kuninkaan taudista, joka pahenemistaan pahenee. Varsinkin on muisti mennyt. Hän ei enää kysy kaunista sukupuolta, kuitenkin hän tarkkaan seuraa Viaporin rakennustyötä... »Ehrensverd saattoi minut uuteen asuntooni Ulrikaporin vuoren kupeella — entinen Kaasavuori — ja kysyi, olenko tyytyväinen. Sali, kyökki ja neljä kamaria, kaikki hyvin pientä, mutta siistiä ja somaa. Kippari toi pian Tukholmasta huushollerskani, koko talouteni ja suuret varastot sarkaa, vuorikangasta, buldania, nappeja, nöylettä neljänsadan miehen ekipeerausta varten, jotka kuuluivat

komppaniaani. Ja meillähän oli hallussamme koko kuljetustyö ei yksin Viaporin ja mannermaan välillä, vaan Viaporin ja Tukholmankin. Panin yhdessä huoneessani pystyyn räätälinverstaan, missä mestari ja seitsemän sälliä nyt istui. Huushollerskani ei ollut ainoastaan uskollinen ja säästäväinen, vaan taitava. Olin määrännyt kolme ruokalajia päivälliseksi ja illalliseksi, ja kun usein toin kotiin jonkun tovereistani, kävi ruuanlaittaja pian kuuluisaksi. Kerran sitten päätimme pyytää vieraita. Määräsin kymmenen ruokalajia, paitsi pikkumokia. Ehrensvärd ja Ribbing olivat ihmeissään. »Jos huushollerskasi on yhtä kaunis kuin taitava», sanoi Ribbing, »niin olet onnen poika.» »Mene vain kyökkiin hakemaan jotakin», sanoin, »niin näet hänet — kyllä hän on miellyttävä!» Coijet ja Kuyhlenbäck, jotka monta kertaa olivat syöneet luonani ja nähneet huushollerskani, hasleerasivat, että siinähan se oli vasta kaunis nuori ihminen, mutta nähtävästi hänen herransa ei halunnut, että vieraat hänet näkisivät. Nyt kävivät Ehrensvärd ja Ribbing uteliaiksi. Ribbing käheällä äänellään pyysi, että käskisin hänet kaatamaan kahvia. Minä vastasin, että tyttö on nuori ja kaino, eikä kai ole sellaisessa puvussakaan. Vihdoin ei Ribbingiä mikään pidellyt. Ehrensvärd nauroi ja käski taluttaa sisään neitosen. Kolmen minuutin jälkeen palasi Ribbing. »Tuhat tulimmaista, kuinka ruma se oli!» sanoi hän. Ja minä: »Niin, veliseni, sellaisia täytyy ottaa, että saisivat olla rauhassa sinulta ja sinun kaltaisiltasi!»

»Ehrensvärd kysyi, enkö tahtoisin kuljettaa tiiliä Viaporiin ja samoin halkoja Ahlbergasta, maatilaltani. Kontrahti, aika edullinen, tehtiin heti. Kolmella kerralla oli laivalla viety seitsemänkymmentäkuusi tolttia, niin että pursi tänä lyhyenä aikana oli ansainnut satakahdeksan taalaria puhdasta. Ehdotin nyt Ehrensvärdille, että toimittaisin puut urakalla kaikkiin kolmeen uuniin ja kruunun miehet saisivat kaataa puut sekä toimittaa lastauksen ja kuljetuksen . . .»

Tyttöjen parvesta oli jo kuulunut yksityisiä ääniä, jotka vaativat, että Krista lukisi mukavampia kohtia. Mutta esilukija, kerran alkuun päästyään, ei tahtonut malttaa keskeyttää.

— Lue, mitä hän sanoo meistä! pyysi Ebba Bock. —

Hän on ollut meillä niin monta kertaa ja saanut niin hyvää ruokaa, että hän varmaan on kirjoittanut siitä.

Krista, oudon ja selittämättömän mielialan vallassa, käänteli lehtiä.

»Kesäkuun 2 p:nä päätimme panna toimeen junanuskemut Ahlbergassa ja sana lähetettiin niin hyvin naapureille kuin Viaporiin, että pyydämme nauttimaan maitoa ja mansikoita ja tanssimaan juhannusviirin ympärillä. — Koko iltapäivän ja yön olivat meidän torpparit, rengit ja sotamiehet työssä saadaksemme juhannustangon koreaan kuntoon ja lehtimajat pystyyn. Pitkiä pöytiä ja penkkejä asetettiin lehtimajoihin. Sekä soutajamiehet että rengit, tiilitehtaan väki (paitsi ne kaksi, jotka hoitivat uunia), taalalaiset, joiden tehtävänä oli kaivaustyö, kaikki torpparit ja vaimoihmiset tekivät koko yön köynnöksiä ja koivulehvän-vihkoja. Heitä trahteerattiin koko yö, jotta pysyivät hyvällä mielellä, ja tuskin he saivat kaikki kuntoon kello kolmeksi, kun musikantit jo saapuivat ja vieraita alkoi tulla.

Vieraita vastassa oli kylmää mehua ja kahvia, heitä tervehdittiin trumpeteilla ja torvilla, ja kuuden tienoilla tanssittiin juhannussalon ympärillä jo täyttä vauhtia. Ehrensvärdhän ei tanssinut, mutta me teimme piirin hänen ympärilleen ja vihdoin nostimme hänet ilmaan laulaen ja hurraten. Suuri määrä talonpoikaiskansaa oli kokoontunut katsomaan. Illallispöydät katettiin kaikessa kiireessä lehtimajoihin, ja naurun ja laulun kaikuessa sekä maljoja tyhjentäin istuttiin aterialla, kunnes alkoi tulla hämärä. Tämä ei estänyt meidän iloamme, vaan musiikki marssitettiin rekooliin ja nyt tanssittiin pitkä-polska sieltä ja ympäri juhannussalon. Kun vanhemmat herrasväistä alkoivat väsyä, jatkettiin piiriä ja pareja piioilla ja talonpoikaisemännillä auringonnousuun asti.»

— Hihihihihii — hahahahahaha — siitä hän ei kerro mitään, että Ribbing suuteli Greta-Liisaa, ja keskelle suuta lisäksi! Ja Ebbalta pitkä-kapteeni ryösti pitkän hiuksen ja lupasi lähettää sen Ruutukuninkaalle, joka siitä varmaan tulisi hyvin iloiseksi... Niin, ja toiset herrat olivat lopulta niin iloisia, että menivät pitämään

seuraa talonpoikaisty töille ja jäivät sille tielleen — hihihihiii! Niin, ja huvihuoneessa rannalla tavoitti kaunis luutnantti Carl Wendelian ja »kosi...

Tytöt säikähtivät yht'äkkiä, kun Krista uupuneena painui pitkäkseen ja paperit putosivat hänen käsistään. Huone olikin jo käynyt pimeäksi, ja tuvassa liikuteltiin ruoka-astioita. Kaikki päreet olivat loppuneet ja kynttilä oli palanut matalaksi. He olivat vaihtaneet päreet pihtiin ja niistäneet kynttilää, huomaamatta ajan menoa.

— Mitä — oliko Krista taas kipeämpi ja oliko se heidän syynsä? valittelivat tytöt, valmistuessaan nopeasti lähtemään. Äskenhän Krista oli aivan terve, punaposkinen ja niin elävä, etteivät he olleet häntä koskaan sellaisena nähneet. Ja niin hyvin kuin hän, Krista, osasi lukea, ei kukaan osannut koko kaupungissa. Skugge — ei varmastikaan sellaisia ääniä lähtenyt »Helsingin kirjasta!» Olisipa rovasti sillä tavalla lukenut saarnansa! Aivan näki, kuinka ihmiset tulivat ja menivät ja puhuivat, ja näki senkin, mitä he ajattelivat. Mitenkä Krista osasikaan?

Kristan silmät katselivat suurina ja avonaisina läpi hämärän leikkisiskojen kasvoihin, jotka vuoron perään painuivat hänen puoleensa kiittämään häntä. Hän itsekin tunsu, että hänelle oli tapahtunut jotakin ihmeellistä. Sitä ei osannut selittää, eikä hän yrittänytkään. Hänestä tuntui siltä, kuin kaikki ihmiset ja tapaukset, mitä päiväkirja esitti, olisivat menneet hänen vereensä niin, että hän oli yhtä heidän ja niiden kanssa ja oikeastaan puhui nyt omaa asiataan; hän ymmärsi kaikki nuo erilaiset ihmiset, pahat ja hyvät, ja kaikki olivat eläneet hyvin kauan sitten, hän itsekin! Ja hänestä tuntui, että Jumalakin katseli heitä kaikkia näin sadan vuoden takaa ja ymmärsi heidät.

Kun leikkisiskot vaativat häntä lupaamaan, ettei hän kenellekään, ei Skuggellekaan, näyttäisi pitkän kapteenin kirjaa, niin Krista vain kiihkeästi tarttui papereihin ja varovasti työnsi ne vuoteensa pohjalle.

Ensimmäinen tunne oli tällainen hyvin kaukainen, outo ja rauhallinen. Mutta ei ollut kulunut pitkääkään aikaa, kun suuri levottomuus alkoi kiertää hänen tunnossaan. Ja se tuli niin tuskalliseksi, että rumiskin oli

kuin paise. Hän koetti pysähdyttää sydämensä lyöntejä saadakseen selville, mitä hänelle oli tullut. Varmaan hän oli väsyksissä! Mutta kun lapset nyt kokoontuivat hänen ympärilleen pyytämään, että hän riisuisi heidät vuoteisiin, niin hän vastasi heidän tuttuihin kysymyksiinsä ikäänkuin olisi lukenut vastauksensa kirjasta ja lapsetkin olisivat kuuluneet kirjaan ja he kaikki olisivat puhuneet sadan vuoden takaa. Krista ei löytänyt itseään ja haki turvaa lapsista, joiden suloisia, hentoja olkapäitä hän näin oli illoin pidellyt siitä asti kuin he olivat pieniä. Minähän olen hukkunut itseltäni, ajatteli Krista säikähdyksissään. Täytyyköhän minun pyytää, ettei minun rakas ystäväni enää vie minua niin kauas eteenpäin ajassa.

Beata Maria auttoi pienempiä sisariaan. Hänen tätinsä ei tänä iltana muistuttanut hänelle, miten vaatteet oli pantava tuolille, hän ei edes kysynyt, olivatko lapset pesseet kasvonsa, kätensä ja jalkansa. Ei hän myöskään pyytänyt Beat-Marieta hakemaan avuksi hoitajaa tai liiskenpoikaa. Kun lapset paitasillaan tulivat vuoteen ääreen ja Beata Maria alkoi lukea iltarukousta, yhtyi täti rukoukseen ja luki suurella uudella äänellä, jota eivät lapset tunteneet. Kaksoset, Lovisa ja Anna, pääsivätkin heti ristitetyt kätensä laukeamaan eivätkä kuunnelleet rukousta loppuun, vaikka ymmärtäväinen Beata Maria torui heitä. Ja kun täti alkoi uuden rukouksen, jota he eivät osanneet, karkasivat he pois, rupesivat juoksentelemaan huoneessa, huusivat, kaatuihivat ja itkivät. Krista-täti yhäti puhui ääneensä, puhui verestä ja elämästä ja kysyi ja kysyi.

— Täti, kenelle täti puhuu? kysyi Beat-Marie, mutta täti ei vastannut.

Jo pihalta asti saattoi tuntea äidin askeleet. Hän tuli juoksujalkaa, hänen ympärillään oli kalliin yrtin tuoksu ja kaulassa se uusi keltainen koru. Krista-täti oli nyt aivan hiljaa.

— Tulin vain sanomaan teille yöhyväisiä, puhui Hedulla hengästyneenä. — Pian, pian lapset vuoteeseen! Joko te olette lukeneet rukouksen? Ei saa juosta enää... Nyt pitää nukkua.

Hän puhui lapsilleen, nosti heidät vuoteisiinsa, jopa kietoi kädetkin heidän kaulaansa, mutta hänen ajatuk-

sensa olivat tykkänään muualla. Krista tunsu hänen verensä käyvän kuumasti ja hänen haluavan päästä lähtemään täältä niin pian kuin suinkin. Varmaan sinne oli tullut joku, josta Hedulla piti.

Hänen yllään oli se pehmainen vihreä puku, jonka kankaan hän oli saanut lahjaksi meren takaa. Mutta kuka hänelle oli tuonut tämän pyöröyttävän yrttituoksun? Anna Kristina ei milloinkaan ollut nähnyt sisartaan näin kauniina kuin nyt kynttilän valossa, joka hänen omassa kädessään kannettuna lankesi hänen kasvoilleen, povelleen, kaulalleen. Ei milloinkaan Anna-Kristina ollut tuntenut omaa huonouttaan ja rumuuttaan niin vastenmielisesti niinkuin nyt sisaren kukoistavan terveyden rinnalla. Hän oikaisi kätensä Hedullaa vastaan ikäänkuin haluten kädellään ryöstää itselleen siitä kappaleen ... Hedulla ei nähnyt mitään outoa sisarensaan. Hän ajatteli omia ajatuksiaan.

— Ehrensvärd tuli, sanoi hän kuumassa lyhyessä hengähdyksessä. — Hän keskustelee Weckströmin kanssa Gagneurista. Mutta eihän meistä kukaan ollut näkemässä sen haaksirikkoa. Isähän vain sen näki. Mitenkä siis voisimme neuvoa, missä paikassa laiva tuhoutui? Meidän Eerikki uskoo, että laiva jo on nostettu ja niillä hopeoilla nostetaan Susisaarten muureja. Ah niin, mutta Ehrensvärd ei valehtele!

Kaikki, mitä Hedulla pienelle sisarelle puhui, sai hänen kuiskauksessaan toisen sisällyksen kuin se, mitä sanat antoivat. Kristan korvissa Hedulla ilmaisi: hän on ihana ihminen, kaunis ja hyvä, hän tahtoo auttaa minua toteuttamaan minun isäni ajatusta. Minä tahtoisin kädelläni koskea noihin vaaleihin hiuksiin, minä tahtoisin laskea pääni tuota poskea vastaan .. .

Kristaa, jonka pään alla pitkän-kapteenin päiväkirja vielä sijaitsi ja joka siitä oli lukenut iloisesta elämästä ja iloisten ihmisten juhlista, vavahdutti sisaren koko salaperäinen ja hehkuva olemus.

— Tunnetko? sanoi Hedulla, jo lähtemäisillään huoneesta ja painui sisarensa vuodetta kohden. — Hän antoi minulle lahjaksi pienen — hyvin pienen — lasillisen kallista nardusta jostakin kaukaisesta maasta. Hän oli ostanut lasin Sederholmin puodista. Weckström oli hyvin mielissään, kun eversti itse avasi lasin ja pani

öljyä hiuksiini ja vaatteilleni. Mutta hyvää yötä nyt, pieni sisar. Ulkona salamoit... Tiedätkö, mitä eversti vielä sanoi? Mutta sinä et saa kertoa sitä Skuggellekaan: hän sanoi, että... minun pojastani voisi tulla kirkonrakentaja!... Katsos vain, miten ulkona salamoit. Mitä ovat ohrasalamat?

Ja Hedullan tuoksuva käsi sitaisi sisaren poskea, hänen katseensa varmaan nähdessä jotakin aivan toista kuin sairaan tytön levottomat kasvot, joihin hänen puoliuimmistetut silmänsä olivat tähdätyt.

— Weckström oli mielissään, kuiskasi hän vielä, pienen katkeran kareen väräyttäessä suupieliä. — Hän sanoikin Ehrensvärdille kömpelöön tapaansa: mutta kun ei rouva tahdo poikaa! Silloin Ehrensvärd katsoi minuun pitkään. Hänellä on niin kauniit siniset silmät. Itkeä voisi, kun hän katsoo... No niin, nuku, pieni sisar!

Hedulla hävisi tupaan. Pienen hetken erottui oven avautuessa hänen hahmonsä lieden punassa. Sitten kuuluivat nopeat askeleet pihalla.

Hän oli vienyt kynttilän mennessään. Hän oli unoh-
tanut sytyttää yölampun. Kamari pimeni. Salamat välähtelivät.

Anna Kristinan hauras olemus kiertyi tuskan kourissa. Tuska oli käynyt kiinni sekä sieluun että ruumiiseen ja runteli suojatonta kuin susien lauma. Hänen huulensa huusivat sisaren perään: sinulla on terveys ja nopeat askeleet, sinulla on kauneus ja elämän makeus — minä makaan tässä! Salamat tuntuivat tarttuvan hänen sanoihinsa ja lennättivät niitä riekaleina laen ja lattian välillä, — Minä tahdon ylös! huusi tyttö... Salamat nauroivat ja näyttivät hänelle tämän harmaan, kallistuvan huoneen, matalan katon painavat tukahduttavat parrut ja ne kepit ja salot, jotka ympäröivät hänen vuodettaan ja joiden avulla hän ylettyi tuoliin, kaappiin ja pärevasulle.

— Pysy siinä! sihisi hänen ympärillään.

— Minä en jaksa! vaikeroi tyttö.

Ja se ääni hänessä, joka oli anonut kauneutta ja elämän makeutta, vaikenä nyt kokonaan. Hänen kylmiä, kuolleita jäseniään pisteli, poltti, venytteli ja veti kokoon. Ei hän kuitenkaan enää anonut terveyttääkään eikä nopeita askelia. Hän toivoi vain, että seuraava

hetki olisi armollisempi kuin äskeinen. Salammat tuntuivat kiertävän hänen vuodettaan ja polttavan hänen jalkojaan ja käsivarsiaan. Nyt ne tarttuvat tukkaan ...

Yht'äkkiä tuli huoneeseen lempeä valo, jota hän ennenkin oli nähnyt, ja tuttu ääni sanoi:

— Pahasti särkeekö lapsiraukkastani?

Oh, rakas vanha Iiskenpoika seiso! vuoteen luona lyhytyneen ja ryhtyi nostelemaan peitteitä, jotka olivat luisuneet lattialle. Miten hyvä, että hän tuli, melkein päntuntui siltä, kuin äiti olisi tullut. Kristan tuska laantui kyyneliin ja tärähtelevät jäsenet asettuivat. Vanha palvelija hieroi häntä hiljalleen, puheli ja nauratteli. Siellä oli salamoinut kaiken iltayön, yläpytingissä oli ollut vieraita.

— Pahaa untako näit? hymähti renki, vuoteen laidalla istuen. — Minäkin pahaa unta näin. Ah, sellaista, ettei puhuakaan huoli. Mutta Anna Kristina niin hyvä tyttö on, että enkelit vartiota pitävät.

Krista käänsi kasvot pielukseen päin ja pudisti siinä päätään.

— Raikas Iiski, paha olen, kiusauksen näin ja tuliset liekit. Paha henki tuli ja käski halata nopeita jalkoja ja elämän makeutta. Ah, rakas Iiski, minä en tahtoisi maata tässä — miksi Jumala panee minut tähän, mitä olen tehnyt? Miksei Jumala ota minua pois, kun ei minusta kuitenkaan ole mitään hyötyä?

— Ei itkeä pidä, ei... Kuinkas sitten minä itkeä saiskaan, köyhä syntisäkki... Et tiedäkään, miten hyvä meidän tähän asti ollut on, et tiedä. Mutta nyt kovan ajan eteen panee — mikähän sitten lienee, joka panee. Kiittäkäämme ja ylistäkäämme sitä aikaa kuin ollut on, eijaa! Enkösin sitä ajatellut olekin, että mitähän tietäneenauru, joka jälleen meidän vintillä kuuluu! Vanha piru siellä nauraa. Ei, ei auta meitä suru suur... Vaan eipä moni muukaan huomisesta päivästänsä tiedä. Niinkuin Sederholmin Jannekin uskoo tullinhoitajan tyttären saavansa ja yötä päivää rahaa kuin heinää haravoi — hahhahhah: piru toisin tahtoo! Jos et puhu, niin sanon. Tullinhoitaja tänään vanhalle Andenflychtille lupasi, että tälle tytön antaa ja Tukholmaan lähettää, pois Jannen silmistä... Ei, ei tyttökään tiedä. Meillä krouvissa pikarin ääressä istuivat ja vierasta kieltä puhuivat.

Anna Kristina ei enää valittanut. Vasta oli Wendelia ollut täällä ja nauranut toisten tyttöjen kanssa — Maria Magdalena-raukka!

Polvillaan Anna Kristinan edessä kuiskutteli vanha palvelija vielä, että provianttimestari oli käsenyt pihan lakaista ja tallit, navetat, puodit puhdistaa, koska hän vieraita odottaa.

— Hahhah, lapsi parka, et arvata taida, keitä vieraita odottaa!

Krista kohoutui istualleen ja sanoi kauhuissaan:

— Viipurin sukulaisia?

Iiskenpoika vastasi:

— Ostajia odottaa, talon myydä tahtoo ja paremman ostaa.

— Talon myydä tahtoo? toisti tyttö, valahtaen kylmäksi ja jääden liikkumattomana istumaan.

Renki itki, pää haudattuna sairaan tytön peitteisiin.

— Ja minut pois ajaa, palveluksestaan pois ajaa, en kelpaa hänelle, kerjäämään käski... Vaan mitämaks meidän oma kauppiamies taas kaivolle tulla suvaitsee ja katsoo talonsa perään ...

Pieni Beat-Marie oli kavunnut vuoteestaan ja juoksi tätinsä vuoteelle, sillä hän pelkäsi!

Kaksosetkin heräsivät ja alkoivat itkeä. Syyskesän kirkas aamu jo valkeni.

Tänä aamuna, niillä tunneilla, jolloin paimenen torvi kuului Suurkadun päästä, saapui Skugge erikoisen virkeänä salkkuineen Weckströmin taloon. Hän ei ottanut uskoakseen, kun renki, joka pihaa lakaisi, sanoi Anna Kristina Jaakopintyttären tänään huonosti voivan. Nuori neitihän oli voinut niin hyvin viime päivinä, Skolastika Uhrväderin ja Keppi-Saaran hierominenhan oli vaikuttanut hyvää, Jumalan kiitos. Vaan mitä olikaan talossa tapahtunut? Provianttimestari ajoi parتاansa ikkunan ääressä, mihin hän oli nostanut peilin nojalleen jotakin tinakannua vastaan. Hän ei ollut näkevinään, kun Skugge hänelle nosti hattuaan. Pitäisiköhän tykkänään lähteä pois? Mutta hän vaistosi, että Anna Kristinaa ehkä uhkasi jokin vaara, joten hänen, Skuggen, läsnäolo oli tarpeellinen, ja lisäsihän hänellä oli asiaa rouva Weckströmille. Hän oli vihdoinkin laa-

tinut kiitoskirjeen, jonka Hedulla oli pyytänyt hänen kirjoittamaan hyvin arvoisalle Anna Hindrikintytär Schmidtille Lyypekkiin, ja halusi mielellään lukea sen molemmille sisaruksille. Hän uskoi, että molemmat olisivat kirjeeseen tyytyväiset.

Sillä hän oli, Jumalan avulla, kirjoittanut kauniin kirjeen. Siinä oli selitetty, minkä ilon hyvin arvoisan rouva Anna Hindrikintyttären kirje oli tuottanut, puhumattaakaan lahjasta, joka oli näyttänyt vanhan Hansa-kaupungin Herranhuoneen jalon hahmon ja innostanut häntä, Hedvig Ulrika Weckströmiä, panemaan kaikki voimansa alttiiksi, jotta hänen syntymäkaupunkinsa, Helsingin, saisi jalon kirkon Herran Jumalan asua. Vielä paljon muuta oli Skugge pannut kirjeeseen, kuvauksen vanhasta kotitalosta Lätisen Kirkkokadun varrella, kirkosta, joka vuoti, lapsista ja linnoitusrakennuksista ja ...

Vaan tässäpä rouva Weckström itse jo tulikin — mitä on tapahtunut? Varmaan herrasväki oli lähdössä Wetterille ristiäisiin — lapsihan kuuluu olevan niin heikko, että pitää kiirehtää kastamista. Kun talon emäntä pudisti päätään ja tuntui nielevän jotakin palaa, joka oli takertunut hänen kurkkuunsa, Skugge hymyillen otti laukusta esille kirjeen ja pyysi molemmille sisaruksille saada sen lukea. Kirje oli niin kauniilla käsialalla kirjoitettu, että se Anna Kristinalle olisi ollut todellinen silmienkin ilo, mutta tämä vanhempi sisar vain kiitti, kiitti moneen kertaan, vaikkei luonut kirjoitukseen katsettaankaan. Kuitenkaan ei hän Skuggelle antanut kirjettä takaisinkaan, ennenkuin tämä sitä, pikkuisen pettyneenä, nimenomaan pyysi.

— Olette suuresti, Hedvig Ulrika Jaakopintytär, autuaasti nukkuneen isänne näköinen, sanoi Skugge jotakin sanoakseen. — Vaan mitä on tapahtunut, jos rohkenen kysyä?

— Odotetaan vieraita.

Hedullan kulmakarvat vetäytyivät aivan likitysten ja silmien yläpuolelle kohosi kaksi punaisten marjain näköistä veripussia, jotka silisivät heti, kun hän lakkasi puhumasta.

Talon rouva oli sen näköinen, että Skugge päätti nopeasti lähteä kotiin. Mutta sitäkään ei Hedulla suvain-

nut, vaan viittasi naurahtaen häntä menemään Kristan luo, niin, niin, niin, sinne vain ...!

Skuggella oli tänään mukanaan erikoinen tuotava ystävättärelleen. Se oli tällainen pieni Codex, jonka hän oli saanut lainata ja jonka hän toivoi tuottavan vaihtelua nuorelle neitoselle. Siinä oli kyllä sekaisin yhtä jos toistakin. Toisille kirjoituksille sai nauraa, toisille itkeä: Historja sokeasta kuninkaasta ja Phoenix-linnusta, Kuvaus suuresta jahti juhlasta, joka muinoin Ruotsinmaassa pidettiin, Historja suuresta mahtavasta ja voitokkaasta Pohjan Leijonasta ja hänen kuolemattomista mainetöistään Narvan luona, Uskollisen patriootin kristillisiä ja hyväätarkoittavia ajatuksia vertailusta Ruotsin kuninkaan Kaarle XII Suuren ja Makedonian kuningas Aleksanteri Suuren välillä, Neuvoja miten poistetaan tahroja erilaisista kankaista, miten lääkitään ruusutautia, kih-tiä ja luuvaloa, miten valmistetaan mustetta — tästä aiheesta oli monta reseptiä ja nämä Skugge olikin lu-vannut ystävättärelleen hankkia —, Erään kuolemaan tuomitun miehen testamentti pojalleen ennen mestaus-pölkylle nousua, ja paljon muutakin sisälsi mainittu Codex. Skugge oli päättänyt tänään lukea Anna Kristinalle »Relatsionin pyhästä Eerikistä ja hurjasta pakana-sta nimeltä Lalli», mutta kaikkein ensimmäiseksi hän päätti ilahuttaa neitoa arvoituksella, jommoisia käsi- kirjoituksessa myöskin oli. Tervehdittyään ja kysytyään neidon vointia hän puhui:

— Suvaitseeko Anna Kristina Jaakopintytär antaa vastauksen arvoitukseen: Mikä se on, jonka sinä ja minä näemme joka päivä, mutta kuningas harvoin, ja Jumala ei milloinkaan?

Skugge odotti jännittyneenä, keksisikö hänen viisas ystävättärensä tähän vastauksen.

Nyt vasta, kun tytön kasvoihin tuli eloa, Skugge huomasi, että ne olivat olleet tykkänään sammuksissa. Mutta tämä huonepa olikin niin pimeä, että kului aikaa, ennenkuin valottomuuteen tottui. Krista lausui:

— Minä ja sinä näemme toisemme, kuningas näkee harvoin toisen kuninkaan, mutta Jumala ei näe koskaan toista Jumalaa!

Skugge, iliaan hymyillen, tarttui pieneen valkoiseen käteen ja vei sen suutaan vasten.

— Ah, Anna Kristina, mikä Jumalan armoitettu te olette vaimojen seassa. Arvoituksen vastaus kuuluu-vertaistaan.

Krista Suthoff odotti nyt hetkeä voidakseen päästä puhumaan ahdistuksesta, joka häntä vaivasi, mutta hänen ystävänsä näytti olevan niin täynnänsä intoa opettamisesta, mitä hän oli täksi päiväksi varannut, että tyttö vaieten antautui opetettavaksi.

— »Anno 1150 saapui Ruotsin kuningas Erik IX Suomeen suuren sotajoukon etunenässä, pakottaakseen ne, jotka vesien varsilla asuivat, vastaanottamaan kristillisen uskon. Ja onnellisen tappelun jälkeen valloitti hän Turun läänin. Sitten kun tämä oli tapahtunut, matkusti hän takaisin Ruotsiin ja määräsi pyhän Henrikin, joka Englannin maalla syntynyt oli, piispaksi Turkuun. Vaivoja kysymättä tämä ryhtyi johdattamaan kansaa totista Jumalaa palvelemaan, rakennutti kirkkoja ja meni niinhyvin ylhäisen kuin alhaisenkin tykö, opettaakseen heitä kristillisen opin pääkappaleissa. Silloin tapahtui, että hän tuli suomalaisen aatelismiehen tykö, nimeltään Lalli, joka silloin sattui olemaan poissa. Ja koska hän matkasta väsynyt oli, pyysi hän väsynyttä ruumistaan virkistääkseen . . . »

Skugge keskeytti lukemisensa ja katseltuaan ikkunaan virkkoi:

— Provianttimestaripa tulee tänne... Mikä nyt olla mahtaa, sillä koskaan en tiedä hänen täällä käyneen. Ja hänellä on yllään ruosteenpunaiset samettiliivit ja peruukki . . .

Hän nousi seisoalleen ja hänelle tuli tunne, että pitäisi lähteä pakoon. Kuitenkin hän samassa jälleen istuutui: eihän hänellä ollut mitään pahoja tekoja omallatunnonlaan provianttimestariin nähden, tiesihän koko kaupunki, että hän kävi täällä lyhentämässä sairaan pitkiä päiviä.

— Lukekaa, sanoi hänelle Anna Kristinakin, ja tällä kertaa malttamattomuudella, joka oli hänen lempeälle luonteelleen vieras. — Oliko Lalli aatelismies?

— Niin väittää kronikoitsija tässä.

— Kerran, keskeytti Krista nyt jälleen, — puhui setä Streng, että hän oli vakaa talonpoika, joka ei kärsinyt, että vieras herra tuli taloon ja otti omin luvuin . . .

Nämä sanat kuuli provianttimestari ovea avatessaan ja otti ne omiksi aseikseen.

— ... vieras herra tuli taloon ja otti omin luvini: niinpä näkyy! Mutta minäpä tulen sanomaan, ettei minun talossani otetakaan omin luvini ...

Sekä maisteri että hänen opetuslapsensa yrittivät selittää, että he tutkistelevat Pyhän marttyyri Henrikin kronikkaa ja Skugge, painaen käsikirjoitusta rintaansa vastaan ristittyjen käsiensä varassa, kehoitti provianttimestari Weckströmiä istumaan ja kuuntelemaan samaista pyhää relatsionia, mikä olisi terveellinen jokaisen kristityn ja Ruotsin alamaisen tuntea.

Weckström näytti ensi hetkessä käyvän neuvottomaksi ja jatkoi äskeistä ystävällisemmin:

— Taitaa olla hyväksi, että kipeälle selitetään kristillisiä pääkappaleita. Mutta minä ihmettelen, ettei Skugge vie opetuslastaan omaan taloonsa, vaan tulee vieraaseen taloon. Katsoisin soveliaaksi, että Skugge yksintein ottaisi hänet mukaansa. Tarkoitin mitä sanon.

Skugge katsoi puhujaan mykkänä kummastuksesta.

— Mihin minä hänet kodistaan veisin? pääsi häneltä vihdoin.

Nyt naurahti Weckström pahasti:

— Jaa, siinäpä se onkin asia! Minä olen antanut hänen olla tässä kuluttamassa taloani ja tavaraani, mutta jos hän elämällään tuottaa talolleni häpeää, niin se on loppu!

— Weckström, Weckström... Kiittäkää tätä enkeliä siitä, ettei kaikki Jumalan siunaus vielä ole poikennut talosta ...! Eikö hän asu isänsä kodissa ja konnulla, Jumal'avita!

Molemmat miehet seisoivat kiihtyneinä vastakkain. He eivät nähneet, että Hedulla tuli kamariin.

— Et näy tietävän, suunsoittaja, että koko kaupunki puhuu sulhasesta, joka kirjanoppineen varjon alla käy täällä makaamassa ...

— Hävetkää!

Skugge seiso, vapisevat nyrkit pystyssä Weckströmin edessä. Provianttimestari kävi kiinni nuoren miehen ranteisiin, mutta niissäpä olikin enemmän voimaa kuin hän olisi luullut.

— Miksette nai häntä — ottakaa hänet ja naikaa! sa-

noi Weckström, viitaten Kristan vuodetta kohden. — Tuollainen enkelihän olisi sovelias oppineelle ja jumaliseen nuorelle herralle. Hehhehheh.

Krista oli vaipunut harmaiden vällyjen peittoon. Hedulla seisoi vuoteen edessä ja jokainen hänen hiuskarvansa näytti muuttuneen neulaksi, joka on kastettu myrkkyyneen. Hän valmisti ratkaisevaa sanottavaa, mutta Weckström väisti hänen katsettaan ja kuivaa yskähtelyään, ja Skugge, suuren mielenliikutuksen vallassa, otikin nyt puheenvuoron. Hänkin haki sanoja — tuli vain pieniä huudahduksia. Hän etsi Anna Kristinan kättä — hän tapasi vain karkean peitteen. Ah ja oh ...! Vihdoin hän polvistui ja löysi vällyistä pienen käden.

— Kiitän Jumalaa, joka kaikki kääntää siunaukseksi. Tuskinpa olisin koskaan uskaltanut, mutta nyt kysyn sinulta, Anna Kristina Jaakopintytär, kysyn Jumalan ja ihmisten edessä, tahdotko tulla kihlatuksi morsiamekseni...? Ja sitten kun nyt olen tämän kätöksen puristuksesta ymmärtänyt myöntävän vastauksesi, olkoon viimeiseni, niinkuin ensimmäiseni: Kiitetty olkoon Herra... Hän, meidän jalkaimme lyhty ja meidän osamme...!

— No niin, nyökäytti Weckström naurahtaen, — se hän kävikin hyvin, piru ja helveti!

Silloin tuli Hedvig Ulrika uhkaavana hänen vierelleen:

— Ja nyt puhumme me pari sanaa.

Kihlatut jäivät hämärään kallistuvaan kamariin kahden.

IV

KAUKAISET KAIVATUT

Mathias Weckström, kenttäprovianttimestari Susisaarten linnoitustuomissa, torkkui kuormamiestensä keskellä olkikuvolla uunin kupeessa majatalon tuvanpermannolla, toisella puolellaan Asikkalan pappi, toisella puolellaan Ruhan kapteeni, kun miespihaan ajettiin aisakellolla ja jalkojen tömistely narisevassa lumessa antoi tietää uusien matkamiesten tässä tulipalopakkasessa pyrkivän huoneen suojaan.

Provianttimestari heräsi koiranunestaan ja loputtomista ikävistä ja sekavista ajatuksistaan aisakelloon — muut eivät näyttäneet kuulevan mitään, ei Asikkalan pappikaan, joka äänestä erotti kaikki tämän maanäären kellot ja kulkuset, jopa tiesi, olivatko ne valetut Tukholmassa vaiko Saksanmaalla. Ja niinkuin jokainen oli vakuuttanut vain puoleksi tiimaksi haluavansa lämmittelemään ja syöttämään uupuneita hevosia! Puolesta tiimasta oli tullut moninkertainen, sen Weckström hätäantyneenä tunsu ruumiissaan, kelloa ja kukkoa kysymättäkin, aika kului ja hukkaantuneen ajan mukana kaikki ansaitsemismahdollisuudet, edut ja onnelliset sattumat, mitä nykyinen Helsinki tarjosi. Jumaliste, hänestä tulee vielä keppikerjäläinen ja lautastennuolija, sillä muut ovat saaneet hyötyä saaliista snTaikaa kun hän, Weckström, on maannut kykenemättömänä! Hänellä on totisesti kiire kotiin, kiireempi kuin milloinkaan ennen. Murjottava hätä kiskoi häntä luita ja ytimiä myöten, kun hän ajatteli, mitä häneltä oli mennyt hukkaan. Eikä hän enää muuta voinut ajatella. Hän vatvoi samoja ajatuksia yöpäivät. Jospa olisi tietänyt, mitä Helsingissä

oli tapahtunut ja mitä oli menetetty. Ne uutiset, jotka eksyivät näihin kaukaisiin maanääriin, olivat kulkeneet niin monen suun kautta, ettei ymmärtänyt, missä oli pontta ja missä perää. Ja niin hän nyt uudestaan ja uudestaan märehti huonoja kauppoja, mitä oli tehnyt ja hyviä kauppoja, mitä muut Helsingin kauppamiehet ja porvarit olivat tehneet.

Poltetauti oli tavannut hänet Sysmän pitäjässä keskellä parasta viljanostoa. Ei yhtä päivää hän elämässään aikaisemmin ollut sairastanut, vaikka ennenkin oli ajanut sulaan, niinkuin nyt. Heintzius oli pappilassaan antanut hänelle viinaa, saunaa ja kupparinsarvea — olisi antanut tyttärensäkin, jos Weckström vain olisi ollut naimaton tai leskimies. Ja Maria Benedicta olisikin ollut hyvä kauppa, suuret maakartanot ja muut myötäjäiset olivat kaikki Heintziuksen tyttäret saaneet miehelle mennessään. Mutta »rikkaan Suthoffin» tytär pysyi elossa ja synnytti ahkerasti maailmaan tyttäriä. Ensimmäinen jo oli isälle pettymys ja kun niitä sitten tuli kaksi yht'aikaa, niin siinä jo kärsivällisyys loppui. Vie suohon, oli hän sanonut Las tikalle, joka toi hänelle tiedon kaksosten syntymisestä. Johan Bockilla, hänen vanhalla ystävällään oli yllin kyllin vaivaa ja vastusta seitsemästä tyttärestään, jotka piti saada naitetuiksi. Molemmat vanhemmat itkivät Ruutukuningasta, joka oli ollut molempien sulhanen! Vie suohon! — mitäpä siinä muutakaan saattoi sanoa, kun ajatteli, että olisi voinut syntyä poikia, joista olisi ollut niinhyvän iloa kuin hyötyäkin. Vähällä olikin ollut, ettei hän tälle tielleen jäänyt. Asikkalaan asti hän Sysmän mahtavan rovestin rohdoilla oli päässyt, mutta Asikkalan köyhän papin porstuanperäänpä vitsaus hänet sitten kaatoi. Jos Etoile olisikin ollut hänen rekensä edessä tällä matkalla, niin nopeasti olisi jään pettäessä päästy rantaan eikä tautia olisi tullut ensinkään. Sellainen oli se luontokappale, ei ihmistäkään niin ikävä ole kuin sellaista viisasta luontokappaletta. Hän, Weckström, oh yhtä kaikki päässyt pystyyn pitkästä taudistaan ja lähestyi nyt kotoaan.

Silloin lähtiessä oli suunnilleen adventtipyhien aikaa ja nyt oli maaliskuuta ja keli teki loppua. Tämän maaherrakunnan maantiet olivat hirsien ja muonan kuljetuksissa menneet pahemmiksi kuin sotien aikaan:

»maailman vahvinta linnoitusta» muurattiin Helsingin Susisaarille, kaupunki oli täynnä uutta kansaa, joka tarvitsi syötävää, juotavaa, vaatetta ja elämän koreutta. Helsingin porvarien täytyi väkisin vaurastua, jos vähänkin osasivat kaupantekoa — ja osasivathan he, Herra paratkoon! — vaikka huusivatkin majoituksen vaivoja ja rasituksia. Hän, Mathias Weckström, oli maannut poltetaudissa sill'aikaa kun ystävät vetivät verkkoonsa nekin ansaitsemiset, jotka kuuluivat hänelle. Mitä olikaan tapahtunut Kluuvin varsilla sill'aikaa kun hän makasi Asikkalan papinkartanossa?

Huhujahan oli tullut niinhyvin Sysmään kuin Asikkalaan asti. Oli puhuttu yhä uusista laivoista, joita rakennettiin, tehtaista, joita perustettiin, kivitaloista, jotka alkoivat kohota, ja aateliskilvistä, joita ansiotuneille — ansiottomillekin — oli lahjoitettu. Kuninkaan parantumisesta ei enää ollut toivoa. Hänen henkeään ylläpidettiin kultakeitoksella, jota ulkomainen henkilö lääkäri keitti. Kukaties jo tällä matkalla saataisiin kuulla kuninkaallisten sielukeltojen soivan. Pitkissä mutkittelevissa ylämäissä, jolloin miehet astuivat alas kuormiltaan ja kapteeni, pappi ja provianttimestarikin kävelivät lämpimikseen, oli kapteenikin kertonut uutisia. Mutta hän puhui mieluummin Ruhan asioista — Ruha oli hänen kartanonsa Orimattilassa ja siinä oli hänelle nykyään maailmaakin tarpeeksi. Helsingin varallisimmat porvarit olivat häneltä, kapteeni Löfvingiltä, tilanneet lampaita, niitä hänen kuuluisia spanjalaisiaan. Hän ei läheskään voinut toimittaa niitä niin paljon kuin niitä häneltä tahdottiin.

Kerran ylämäessä, kun ei asikkalainen astunutkaan kävelemään, vaan Weckström ruhalaisen kanssa kahden asteli hevosen jäljessä syvien uurteiden halkomaa vastamaata, kysyi provianttimestari ikäänkuin sattumoisin, oliko kapteeni kuullut jotakin hänen kotoväestään, olivatko terveinä ja hengissä siellä hänen talossaan Läntisen Kirkkokadun varrella — ja siihen oli Löfving vastannut, että kävihän hän Uudessa-Helsingissä silloin kun siellä raastuvassa oli esillä se pellavansiemenjuttu, ja kävi Suthoffin talossakin. »Paremmalla puolella krouvia» istui Susisaarten rakentajakin, ruhalaisen vanha ystävä, upseeriensa kanssa — hän, Löfving, oli

itse tyhjentänyt haarikan heidän pöydässään ja Suthoffin tytär, nimittäin rouva Weckström, oli pariin otteeseen käynyt krouvihmoneen läpi ja katsonut, ettei herroilta mitään puuttunut.

»Parempi puoli» — oliko Weckströmin talossa sitten nyt tosiaan sellainenkin?

Oli se sellainen. Ehrensvärdhän itse oli auttanut Suthoffin tytärtä ja Susisaarten iloiset maalariherrat ja kaupungin kuvientekijät olivat sinne tehneet kuvia ja veistoksia. Rahaa siellä tuli taloon vahvasti! »Kellariin» mentiin nykyään oikein kadulta, niinkuin ennen oli menty »huonommalle puolelle», ovet olivat vierekkäin ja uuden krouvin oven päällä riippui komean näköinen hopealaiva viittaamassa tietä. Taitavasti oli kaikki tehty — tiesihän sen, kun linnoituksen herrat itse olivat olleet rakentamista johtamassa. Taitavasti oli seiiniin ja oviin maalattu iloisia tai tunteellisia siraatteja. Bachukselle, joka istui hajasäärin tynnyrin päällä, oli annettu Stierin, vanhan apteekkarin naama, Burtzilla oli pitkäkorvaisen metsäkoiran kasvot ja ... niin, pianhan provianttimestari saisi kaiken nähdä omin silmin. Mukavaa siellä oli istuskella, tässä uudessa »Hopealaivassa», Ehrensvärd oli sanonut, että kun ei hän saanut merenpohjalta Suthoffin laivaa, niin tämä kellari, tämä »Hopealaiva» nyt tuo takaisin menetettyjä hopeita.

Weckström kuunteli vaieten, horjuen suuttumuksen ja ilon vaiheilla. Hedvig Ulrika oli uskaltanut ominpäin käydä muuttamaan krouvin! Ja panemaan uuden osan nimeksi »Hopealaiva». Ja uusi liike tuotti noin hyvin, jos sai kapteenia uskoa. Mutta ei suinkaan Hedvig Ulrika sentään aivan yksikseen ollut tähän ryhtynyt: Govinius oli voinut häntä auttaa, taikka Ehrensvärd — etteihän vain olisi ollut hän, joka Weckströmin talossa oli isännöinyt!

Odottakaa, odottakaa! päätteli Weckström istuessaan vanhoissa sudennahkataturkeissaan reessään, joka tuntui väljätä sitten kun poltetauti oli häntä laihduttanut, silmiensä edessä Uusinevonen, jonka tarkoista korvista saattoi päätellä ei yksin mitä tapahtui edessäpäin, vaan mitä tapahtui takana kuormajonossa ja ylt'ympärillä metsissä ja tölleissä. Asikkalan pappi oli kehunut tämän hevosen ajeltuaan sillä sinä aikana, jolloin Weckström

nautti hänen vierasvaraisuuttaan, ja Weckströmkin rupesi tottumaan siihen sitten, kun se Päijännejärven jäällä oli hyvästi pitänyt puoliaan susilaumaa vastaan.

Hitaasti kuluivat matkat tällaisella kelillä. Weckströmin oli kiire Helsinkiin omin silmin näkemään, mitä sekä kaupungissa että hänen kotonaan Läntisellä Kirkkokadulla oli tapahtunut. Ne olivat kukaties jo kaikki uskoneet hänen jäävän sille tielleen. Ehkäpä Suthoffin tytärkin oli sitä toivonut, kukaties hänellä jo oli kosijakin katsottuna. Ehkäpä joku Susisaaren herroista, kukaties rakentaja itse — ainahan herrat jollakin tavoin selviytyivät aviovaimoistaan.

Täältä tullaan, täältä tullaan, jumaliste! pani kenttäprovianttimestari itsekseen. Hän olisi halunnut ajaa nopeammin, mutta ei maittanut jättää kuormiaan, ja Ruhan kapteeni ja Asikkalan pappi hyvänhyvyyttään tekivät hänelle seuraa. Kuormat olivat raskaassa lastissa, kaksi hevosta oli jo täytynyt jättää tielle ja siirtää niiden säkit uusille hevosille. Ystävä oli Ruhan kapteeni, vaikka tällä kertaa hän jostakin asiasta tiesi enemmän kuin kertoi — Weckström kuuli sen hänen ylenmäärin rauhallisesta äänestään ja siitä, että hän nopeasti siirtyi puhumaan joistakin toisista lampaista, jotka olivat vieläkin paremmat kuin nämä, joita hän nyt levitti.

Mitä Ruhan kapteeni yhtä kaikki mahtoi tietää Hedvig Ulrikasta? Varmaankin hän Hopealaivan kellarisalissa toimitti muutakin kuin kulki siitä läpi. Varmaan hän istui mukana pöydässä ja nauroi linnoituksen iloisten herrain seuraksi? Ja tuskinpa hän milloinkaan peitti päänsä, vaikka hänelle olisi tuonut myssyn Lyypekistä. Eikö liene rakentanut tätä uutta kellaria vain saadakseen naurattaa Susisaarten herroja. Pitkä kapteeni kutsui Hedvig Ulrikaa kellahtavaksi vahakynttiläksi, jonka puoleen he kaikki pyrkivät kuin yöperhoset.

Hedvig Ulrika tuotti taloon rahaa.

Ja rahaa, jumaliste, tarvittiin ja tahdottiin. Piru vie, Weckström oli saanut kylläkseen köyhän elämästä. Hän oli myllärin lapsi eivätkä myllärin lapset useinkaan joudu leivän nälkään. Mutta hänen kaltaisensa näkivät muuta nälkää. Heidä seisotetaan isoisten porstuvissa, heitä jätetään pois heidän juhlistaan, heitä ei kutsuta heidän lastensa kummeiksi, heidän kirkonpenkkinsä on

takana pienten porvariain kirkonpenkkien joukossa heillä teetetään palveluksia, jotka maksetaan pienillä juomarahjoilla, heitä ei edes ehdoteta raatimiehen toimeen. Heitä nimitetään »sinuksi» niinkuin lautastenuolijoita.

Weckström oli uskonut tämän asiaintilan muuttuvan, kun hän nai Suthoffin tyttären. Mutta Suthoffin rikkaus meni hopealaivassa merenpohjaan eikä hänen nimensä saanut rauhaa maanpäällä. Se kummitteli. Puhuttiin Suthoffin talosta ja Suthoffin pihasta ja puhuttiinpa yhä Suthoffin tyttärestäkin. Eikä tarkoitettu Anna Kristinaa, Hedvig Ulrikan sisarta — Anna Kristina oli helsinkiläisille ollut vain Krista, synnitön ja sukupuoleton Krista, josta ei sanottu »neiti Suthoff» eikä Kristina Jaakopin tytär, vaan Krista». »Suthoffin tytär», se oli hänen vaimonsa Hedvig Ulrika. Rampa tyttöhän nyt kyllä oli hassun maisterin morsian, mutta sepä ei ollut nostanut hänen arvoaan. Ja olipa aviomiehelle kerrottu — niin, senkin kertoi Hedvig Ulrika itse, toisenkin kerran koreissaan tullessaan krouvikamarista, Weckströmin vanha rahalaukku täytenään kaulalla —, että Susisaarten herrat puhuttelivat häntä »neiti Suthoffiksi». He, sanalla sanoen, kohtelivat hänen vaimoaan niinkuin kohdellaan kapakkapiikasta, vaikka he juuri sillä hetkellä näkivät hänen aviolastensa juoksevan äitinsä helmoissa.

Näitä ajatellessa oli Weckström näkevinään silmissään vaimonsa sellaisena kuin hän oli lähdön aamuna adventin aikaan. Palovartijat huusivat kolmatta tuntia, kaupungin kukot lauloivat joka puolelta ja uusi hevonen seisoi portaiden edessä, pää riipuksissa niinkuin hevosen on tapana lähdeittäessä pitkälle matkalle. Alatuvan hahloista oli kannettu kuumennettu naurispuuro ruokahuoneen pöydälle ja Weckström pisti siitä suoraan, lusikallisten lomassa haukaten voileipäpölpua, minkä päällä oli paksu viipale sianlihaa. Vaimo tuli keittiöstä huoneeseen, näki kynttilän palavan isolla karrella, laski käsistään eväsvakan ja etsi kynttiläsaksia. Weckström sylkäisi silloin sormiinsa, otti pois karren ja polki sen jalkateränsä alle. Hän tiesi, että se harmitti Hedvig Ulrikaa, niinkuin sekin, ettei hän naurispuuroonsa käyttänyt lautasta, vaan pisti sitä tina-

kauhalla suoraan padasta. Mutta Weckströmiä harmitti häntäkin. Tänäkin yönä oli hän turhaan suostutellut vaimoaan vapaasta tahdostaan tulemaan vierelleen. Hedvig Ulrika oli joka kerta otettava väkisin.

Pitikö tässä lopultakin uskoa Lastikan olevan oikeassa väittäessään, että poika syntyy vain silloin, kun vaimo kaikesta mielestään ja voimastaan sitä halajaa.

Alkuvuosina vaimo sentään puhui, kun häneltä kysyttiin, ja syytti isänsä kirousta ja mielensä vastahaikoisuutta. Mutta viime aikoina hän usein pusersi huulet kiinni eikä edes nostanut riitaa. Nytkin, tuossa liikkuessaan keittiön ja ruokahuoneen välillä olivat huulet kuin pieni ympyriäinen marjamätäs — mies tiesi hyvin, että täytyi käyttää sekä kieltä että hampaita erottaakseen huulet toisistaan. Ja niiden alla olivat hampaat kuin lukittu luoportti.

Rouva tuli ja otti käteensä eväspullon, näki, että se oli vajavainen, ja meni keittiöön sitä täyttämään. Mies kuuli hänen käskevän sisäpiikaa ja kauniisti puhuvan rengille — olisipa hän joskus tuolla äänellä puhunut miehelleenkin: niinkuin virttä olisi veisannut. Provianttimestari meni hänen perässään, odotti hetkeä jolloin he olivat kahden ja sanoi:

— Poikia pitää saada, ei enää mitään tyttölapsia. Kunhan nämäkin nyt saa naitetuiksi.

Silloin Hedvig Ulrika punehtui, niin että hän oli kauttaaltaan niinkuin kypsyttään nuokkuva marja, ja ylettömän paksu keltainen palmikko tuntui kuin kiviriippa painavan hänen päätään alaspäin. Hänen silmäripsensäkin olivat painuksissa eikä hän virkkanut sanaakaan. Yht'äkkiä hän yritti nousta penkiltä, jolle oli asettunut voi-vakkasta täyttämään, mutta Weckström asettui hänen eteensä ja jatkoi:

— Muistaa nyt, että kun minä tulen takaisin, niin on tullut ymmärtäväiseksi. Muuten minun taas täytyy puhua papille. Ja sitten pitää peittää pää niinkuin vihityn naisen sopii eikä juoksennella tukka alasti. Onhan myssyjä.

Weckström tunsi, ettei tällä kertaa sopinut puhua enempiä näistä asioista. Hän tahtoi näin matkalle lähtiessä olla hyvä ja niinpä hän silmillään etsi kynttiläsaksia, jotka olivatkin kaikkinaisten evästarpeiden var-

jossa, siisti kynttilän näillä messinkisillä saksilla eikä sormillaan ja katsoi vaimoonsa, tokko hän huomasi miehen haluavan sovintoa.

Mutta vaimossa ei näkynyt katumuksen merkkiä. Vai oliko pidettävä katumuksen merkinä kyyneltä, joka pisaroi mustien silmäripsien puserruksesta?

— Tässä on sitten pienen rautakirstun avain. Muistaa pitää sen aina kaulallaan eikä anna sitä kenellekään, ei Iiskenpojalle eikä kenellekään. Käyn vain siellä Päijännejärven rantapitäjissä, tuon kotiin talia kynttiläntekoon, pellavia, humaloita, ryynejä, sianlihaa ja muutakin.

Kun ei hän yleensä ollut kertonut vaimolleen näin paljoa matkojensa tarkoituksesta, niin hän uskoi Hedvig Ulrikan jo tästä suosionosoituksesta sulaneen ja palasi siihen mikä hänelle, vanhentuvalle miehelle, tällä hetkellä oli tärkeintä.

— Poikalapsia pitää saada taloon, yksi kauppapuotiin, yksi myllylle, yksi tähän provianttimestarin toimeen ja yhden on käytävä pappiskoulu ja saarnattava Helsingin kirkossa. Niin, ja eikö se kirkonrakentajakin pitäisi saada?

Hedvig Ulrikan kasvot olivat käyneet viininpunaisiksi ja valkoiset väreet kulkivat lainehtien yli poskipäiden.

Mutta hän ei taaskaan virkkanut sanaakaan.

Tämän mykän vaimon Weckström siis nyt oli saanut entisen kiivaan ja nauravan Hedvig Ulrikan tilalle. Fortelius kaiketi oli käsenyt häntä hillitsemään kielenä ja Weckström itsekin muisteli sanoneensa hänelle, että täytyi oppia pitämään suu kiinni. Ja nyt se oli kiinni. Antaa olla sitten, ajatteli Weckström neuvottomana. Antaa olla sitten, on miehellä muutakin tekemistä kuin suostutella naista.

Piika toi isännän turkit lämpiämään ja haeskeli vinnin portaista hänen jalkapussinsa.

Nämä olivat emännän tehtäviä, totesi Weckström, tuntien suuttumuksensa taasen nousevan. Vai olisiko Hedvig Ulrika lähtenyt hakemaan lapsia sisarensa kamarista. Miksei niinkin — saivathan he tullakin, kaikki työt, neljä kappaletta, Beata Maria, Lovisa — niin hänelläkin oli kaksi nimeä, mutta isä ei noin yht'äkkiä voinut toista muistaa —, sitten tuli Anna, jolla myös-

kin oli kaksi nimeä ja joka oli Lovisan kaksoissisar, ja sitten oli Helena Elisabeth, joka oli syntynyt vuosi sitten toukokuussa. Neljä tyttöä! Weckström liikkui taas ruokahuoneessa, otti ryypyn, niisti hyppysillään kynttilän, pyyhkäisi sormensa oikeanpuoleiseen kylkeen ja saappaansa varteen ja pani molemmat taskuaseensa vanhoihin nahkakoteloihin. Jotenkuten hänen mieleensä johtui, että Goviniuksella oli helmillä kirjaellut pistoolikotelot. Govinia piti huolen miehensä vaatteista ja koristuksista. Weckstromin äiti-vainajakin oli aina auttanut matkaturkin isä-myllärin ylle, kun tämä matkaan lähti.

Weckström huusi piian ja viittasi turkkiaan. Piian auttamana hän solui painaviin sudennahkoihin. Ja piian asettaessa vyötä hänen kaulansa ympärille hän tunsieraimissaan naisruumiin hikevää, makealta hajuavaa tuoksua. Sopi kysyä, mitä varten hän oli nainut nuoren naisen. Kuvitellut rikkaudet olivat hopealaivan mukana menneet merenpohjaan. Jos hopealaivaa lienee ollutkaan muuta kuin Helsingin ämmien ja hullujen unennäöissä.

— Missä rouva on?

Piika, tuntien tehneensä isäntäänsä vaikutuksen — kyllä ne pirut aina sellaisen tuntevat! — vastasi riettaasti:

— Rouva meni viemään eväitä rekeen.

— Mitä hittoa sinä sitten viivyttelit, juokse hakemaan rouva tänne.

Piika lähti menemään ja Weckström, yllään raskaat juhtisaappaat ja kankea pikkuturkki, istuutui arkihuoneen ikkunarahille, mielessään miettien, oliko Hedvig Ulrikan tarkoitus tosiaan jättää pitämättä hiljainen jäähyväishetki. Hiljainen hetki ennen lähtöä pidettiin joka paikassa ja se oli aina pidetty heilläkin. Weckström naksutteli seinäpenkkiin ja ajatteli, että täytyy toimittaa joku toinenkin pappi, joku vieras, nuhtelemaan uppinniskaista Suthoffin tytärtä — Fortelius saattoi yht'äkkiä kääntää nuhteensa Weckströmiä itseään vastaan!

Hän oli nähtävästi iänaikaisesta kulkupuheesta saanut jotakin tietoonsa ja viittasi siihen vieläkin, vaikka asia oli vuosikymmeniä vanha eikä mikään sen kummempikaan. Oli niitä sellaisia asioita joka miehen elämässä,

eikö liene ollut pappienkin. Tämä asia tosin olisi voinut käydä pahaksikin, jollei syyllinen olisi kuollut. Mutta Liisaa ei ennätetty tuoda Helsingin Stockhusiin kuulusteltavaksikaan, vielä vähemmin hän ennätti mes-tauspölkylle, vaan hän kuoli rattaille sillä kohdalla Domarbyn kujaa, missä tie tekee ensimmäisen äkkijyrkän polvensa — ihmiset lukivat sillä kohdalla tietä Her-ran siunauksen vielä tänäkin päivänä.

Weckströmkin luki sillä kohdalla jotakin virsikirjan tai katkismuksen kappaletta, mitä silloin sattui mie-leen johtumaan. Osasihan hän nämä molemmat kirjat ulkoa eikä suvainnut kotonaankaan muita kirjoja.

Fortelius alkoi puhua hänelle kristinuskon pääkappa-leista heti kun Helsinkiin papiksi pääsi. Matti Liisan-poika joutui, kerjuupussi selässä, varsin vähäisenä kul-kemaan ovelta ovelle ja hänen kasvoistaan saattoi heti paikalla nähdä, että hän oli Weckströmejä. Uusi pappi näki sen niinkuin muutkin ja sanoi: »Ota poika omak-sesi, anna hänelle opetusta kristinuskon pääkappaleissa ja tee hänestä ihminen.» Ja uusi pappi katsoi silmä ko-vana Mathias Weckströmiin, joka silloin vielä oli nuori ja kävi kauppaamassa lohia, joita myllärin väki pyydys-teli samoilta rannoilta, mistä Vaasan kuninkaatkkin niitä olivat pyydystelleet. Forteliuksen ääni tunki munas-kuihin asti, hän oli silloin nuori ja kiivas. Vaikka tämä ääni ei Weckströmiin nyt enää vaikuttanutkaan, niin oli se Suthoffin tyttärestä tehnyt vaikenevan ihmisen — ei sitä nöyrää vaimoa, jota aviomies kaipasi. Toinen pappi täytyi löytää, vieras, joka ei mene mykäksi, kun Hedvig Ulrika avaa silmänsä. Olivatko ne nyt sitten niin ih-meelliset kuin Susisaarten herrat kuuluivat huutavan?

Liisalla oli ollut kauniit silmät, Domarbyn Liisalla.

Mitenkähän paljon Hedvig Ulrika oli mahtanut saada tietoonsa Domarbyn piian pojasta, jonka piika kirveellä surmasi silloin kovana nälkävuonna, yrittäen samalla itsensäkin ottaa hengiltä? Hedvig Ulrikaa ei silloin vielä ollut olemassa, siitä oli niin kauan. Ja Weckström pu-olestaan oli käymässä Ruotsissa. Kun hän palasi, oli Liisa jo kuollut. Ei ollut Liisa koskaan sanonut, kuka oli po-jan isä. Eikä Weckström tunnustanut, kun Fortelius häntä ahdistamistaan ahdisti — johan olisikin hullu ollut! Fortelius valaisi Sanalla, minkä rangaistuksen

ihminen vetää päällensä kolmanteen ja neljänteen polveen, jollei tällaista asiaa sovita. Ja senkin hän sanoi, ettei Jumala anna poikaa, koska kerran jo antoi eikä isä ottanut vastaan.

Liisa oli vähäisenä tyttönä, isänsä jyväkuorman päällä istuen jo käynyt Vanhan-Helsingin myllyllä. Weckström oli kantanut säkkejä jauhattajien avuksi. Liisa oli jauhatuksen aikana noukkinut mustikoita, joita siinä myllymäellä aina kasvoi yllin kyllin. Sitten joitakin vuosia myöhemmin oli ollut sellainen iltayö, jolloin ensimmäisen syyshallan jääriitteet vetävät kokoon vesilammikkojen pinnan. Hän, Weckström, oli lähtenyt liikkeelle isänsä hevosella, kun kotona jo nukuttiin ja mielessä oli tyttö ja ilta oli niin kaunis. Ajatteli, että lähteevähän vain vähäisen ajelemaan. Mutta Liisan äiti oli niinä päivinä työssä muualla. Domarbyssa nukuttiin, ei missään näkynyt valoja. Mitenkä olikaan Vantaan joki sinä yönä kuin pelkkää sulaa kultaa ja hopeaa. Täysikuu lainehti elävänä hopeana keskellä tuota sulaa kultaa ja hopeaa.

Hevonen asteli käyden. Talossa ei ollut koiraa. Pienen tuvan ikkunaan ilmaantuivat Liisan säikähtyneet kasvot.

Weckströmin mieleen oli monien unohduksen vuosikymmenien jälkeen tullut Liisa-piikanen, näinä aikoina kun hän koetti taivuttaa puoleensa Suthoffin tytärtä. Jotakin Liisan nuoresta nöyrästä hiljaisesta olemuksesta väikkyi vanhan miehen mielessä silläkin hetkellä, jolloin Hedvig Ulrika, pakkasaamun raittius kasvoillaan ja jäsenissään nyt astui huoneeseen.

— Tänne, sanoi aviomies puhuen äänellä, jolla puhutaan koirille. — Tänne!

Hedvig Ulrika likeni, käsivarret riipuksissa. Mutta kun ei hän tullut kyllin likelle, tarttui Weckström hänen ranteeseensa ja veti hänet vierelleen ikkunarahille. Varmaankin häneen oli sattunut, mutta hän ei sanonut mitään, rinta vain nousi ja laski tiukan sinisen puvun alla, joka oli napitettu kullatuilla napeilla — helsinkiläiset olivat nähneet ne Suthoff-vainajan metsästyskissa ja Weckströmin ne hyvin muisti. Niissä oli kolme kruununkuvaa. Aviomies vaistosi leveällä talonpoikaisenällä, että hänen vaimonsa ulkona rekien luona oli

puhutellut jotakin nuorta miestä ja samalla hymyillyt. Provianttimestari käsitti yhtäkkiä, että oli paha jättää tämä kuuma nuori vaimo tänne Susisaarten herrain käsiin.

Mutta rahat tulevat myöskin, rahat tulevat myöskin! muisti hän samassa. Eikä Weckström nyt vetänyt häntä polvelleen eikä muutenkaan pakottanut häntä mihinkään, vaan ainoastaan istui siinä ikkunarahilla, jotta hiljainen jäähyväishetki tulisi vietetyksi tavan mukaan, ja samalla katseli, miten Hedvig Ulrikan hengitys kiihtymistään kiihtyi. Yhtäkkiä johtui aviomiehen mieleen temppu, jonka hän oli nähnyt isoisten tekevän keskenään — Govinius oli tässä pari päivää sitten tehnyt sen rouvalleen talonsa edustalla, kun läksi matkaan ja Govinia ojensi hänelle kätensä rattaille: raatimies suuteli Govinian kättä. Ja Weckströmkkin läiskäytti nyt suunsa vaimonsa käden selälle, samassa lähtien menemään ovea kohden, mutta sittenkin jääden odottamaan mitä nyt seuraisi. Ei tapahtunut mitään, Hedvig Ulrika jäi paikalleen ja Weckström ajatteli: väsyttän hänet, väsyttän hänet niinkuin lohen, en suotta ole vanha lohenpyytjä Vantaan myllypadoilta. Hedvig Ulrika oli kuitenkin, kaikesta päättäen, hämmästyksen vallassa ja provianttimestari luuli näkevänsä naurunhymyn karehtivan hänen kasvoillaan. Tai olisiko ollut itkunalkua? Ehkäpä hän sittenkin nyt sanoo jotakin, ehkäpä tulee saattamaan reelle ja peittelee vällyihin, ehkäpä ikävöitsee miestänsä kotiin ja alkaa toivoa kirkonrakentajaa, poikalasta. Ja tästä merkkiä odotellen Weckström kierteli huonetta, haeskellen taskuihinsa nuuraa, kynttilänpätkiä, riepua ja muuta senkaltaista, vaikka hänen suuret taskunsa ennestään olivat sellaisia pullollaan. Hän tahtoi antaa vaimolleen tilaisuutta katumukseen ja parannukseen — kaupungin rovasti aina oli teroittanut, että matkalle piti lähteä ikäänkuin se olisi viimeinen matka. Sitä ei, Jumala paratkoon, aina tullut tehtyä, eikä nytkään Weckströmiltä puuttunut sovittamattomia asioita ihmisten kanssa — sellaisia oli monenlaisia, mutta olihan niitä muillakin.

Huusivatko vartijat jo neljättä tuntia?

Ja provianttimestari katsahti mykkään kaunotta-reensa, paiskasi kotinsa oven kiinni, niin että ikkuna-

ruudut lyijyisissä kehyksissään tärisivät, ja tuli pihamaalle. Tallista pihan perällä talutettiin jo hevosia, provianttimestarin omia hevosia, jotka ajoivat tiiliä Töölön ja Susisaarten välillä. Ne liikkuiivat kuunvalossa kuin isot hämähäkit, jotka sotkeutuvat omiin kymmeneen jalkoihinsa, ja näyttivät hyvin laihoilta. Susisaaret kyllä nielivät tiiliä. Vaunuvajan eteen oli laskettu lyhty, jonka punainen valo vitilumella erottui kuunvalosta. Vajassa kahisteltiin olkia. Joka kerta kun Weckström kulki kaivon vaiheille istutetun saarnipuun ohitse, hän muisti Suthoffin ja päätteli: katkaisen sen puukollani. Suthoff oli tuonut sen pienenä taimena isänsä talosta Viipurista ja Hedvig Ulrika suojeli sitä erikoisesti. Weckströmin silmissä se oli vartiosotamies, jonka kauppamiesvainaja siihen oli jättänyt. Lehmäpiika tuli vajasta, selässään olkikupo. Rakennustelineiden tienoilla Suurkadun puolella pihaa poltti joku tupakkaa. Weckström oli ajatellut, että sinne joskus, jos sotaväenmajoitus kerran loppuu, tehdään parempien ihmisten asuntoja, joista voi saada kunnolliset vuokrat rahatkin. Siinä oli ollut perhesota, kun vanhat omenapuut kaadettiin ja lankkuaita purettiin: Suthoffin tytär oli käyttänyt kaikkia keinojaan, vuoroin vaiennut ja murjottanut, vuoroin huutanut ja uhannut, ja kun kirveeniskut sitten kajahtelivat, niin kuului hän piilottaneen päänsä sisarensa vällyjen alle. Kuitenkin oli aviomiehen tahto tapahtunut, ja kaatuu se siitä vielä tuo saarnipuukin.

Mutta sattui jokin sellainenkin asia, missä kysyttiin vaimon tahtomista, ja se oli vanhentuvalle miehelle suuri asia.

Hedvig Ulrika saattoi keskellä pihaa ja kaikkien kuulien huutaa julki syntiä, jota harjoitettiin viattomia luontokappaleita kohtaan, kun hevoset, kyljet haavoilla ja horjuvina liikutellen kymmeniä jalkaparejaan, tulivat tiilen-ajosta. Mutta hän ei nähnyt sitä syntiä, mitä hän itse harjoitti miestänsä vastaan! Ja kaikki maankulkijat, niinhyvin ihmiset kuin eläimet, rupiset ja ruttoiset vanhukset ja nälkiintyneet kapiset kissat ja koirat hän pyrki kokoamaan taloon kuin lasarettiin, mutta miehensä ikävöimän poikalapsen maailmaantulosta ei tuo vastahakoinen vaimo välittänyt vähääkään!

Sittenkin, ajatteli Weckström, minä hänet kesytän.

Hyvällä tai pahalla. Väsyimme hänen isä-vain ajan kanssa senkin kaikkein isoimman lohen, mitä ikinä on sitten vanhan Kustaa Eerikinpojan aikojen Vantaan padoista saatu. Se oli sinisenhopeinen katsella kuin salama ja se painoi neljättä leiviskää. Minä olin silloin poikanen ja kun minä pieneksi hetkeksi jäin yksinäni pitämään kiinni siimasta, niin se oli viemäisillään minut jokeen: minä kaaduin päistikkaa pitkin pituuttani, mutta enpä päästänyt irti! Sen opin sillä kertaa, ettei pidä päästää irti, vaikka putoaakin. Nyt minä olen vanha mies, yksineljättäkymmentä vuotta vanhempi vaimoani — pitää minulla kaiketi nyt olla viisautta ja voimaa väsyttää tämä salamansininen lohi ja tuoda se maihin.

— Iiskenpoika, sanoi hän rengille, joka viinalta ja nuuskalta hajuten, sarvilyhty kädessä, tuli sulkemaan suurta porttia, — Iiskenpoika, ole nyt hyvänä koirana talossa. Sellaista tarvitaan, sellaista tarvitaan, piru vie — ymmärräthän. Olethan taasen juovuksissa, juot talon nurin, vanha ratti, selkääsi tulisi sinun saada. Pidä rouvaa silmällä, ymmärräthän, ole aina hänen perässään. Jollei sinusta olisi tähän koiranvirkaan, niin potkisin sinut ulos portista — ymmärräthän...

— Mahdan ymmärtää, herra provianttimestari.

Renki tavoitti sitä asentoa, johon hän entisen isäntänsä aikana oli opetettu, mutta Weckström kyllä tiesi, että sydän hänen rinnassaan hyppeli niinkuin sarvilyhdyn kuvaimet lumella hänen jalkainsa juuressa, hänen siinä kumarrellen saatellessaan isäntäänsä reelle. Weckström tiesi, että sekä rouva että piiat, rengit ja lapset iloitsivat saadessaan yksinään jäädä rauhaan vanhaan taloonsa — Suthoffin taloon.

Tuokin löytölapsi, tuo vanha lurjus — sammalta kasvoi kohta koko rahjus, mutta juoda osasi kuin lehmäntatti. Yhtä kaikki täytyi häntä kärsiä — kärsiä: hän vartioi Hedvig Ulrikaa, kenttäprovianttimestari Weckströmin vaimoa, jonka Susisaarten pitkä kapteeni oli ristinyt »keltaiseksi vahakynttiläksi».

Toinen siedettävä Weckströmin talossa Läntisellä Kirkkokadulla oli Krista. Hän oli tosin nyt kihlattu hullulle Skuggelle, jota sanottiin »Helsingin kirjaksi», mutta hänellä oli omakin tahto, joka ei taipunut sulhasen tahdon alle: hän oli päättänyt, että menee naimisiin

vasta sitten kun kykenee kävelemään, ja jollei Jumala katso hyväksi antaa hänen parantua, niin ei avioliitosta tule mitään. Palvelevainen sulhanen oli luvannut kantamalla viedä hänet kirkkoon ja auringonpaisteeseen ja minne hän vain halusi, mutta Suthoffin tyttärien päätä ei käännettykään. Jotakin hyötyähän Kristasta oli talossa tällaisenaikin: hän opetti lapset lukemaan ja hänen kamariinsa voitiin tytöt lähettää, milloin itkivät ja olivat tiellä.

Ja tiellähän he enimmäkseen olivat: neljä tyttöä, jumaliste.

Kolmas siedettävä oli talossa Antres, provianttimestari Weckströmin oma lihallinen, mutta kelvoton veli, joka oli jonkun vuoden ollut merillä, mutta nyt tullut takaisin. Tämä vekkuli oli ollut tietymättömissä kaksi vuotta, kun häneltä tulee kirje, missä hän pyytää veljeään käymään sulkemassa takakamarin pienen ikkunan, koska tämä lähtiessä oli unohtunut häneltä, Antrekselta, sulkematta. Tämä kahden vuoden perästä! Ja nyt hän jälleen oli täällä, soitti torvea, löi korttia ja tappeli. Mutta henki vain ei hänestä lähtenyt, vaikka hänet kaksikin kertaa oli henkiahieverissä tavattu Kattajanokalta. Mikäpä nyt olisi ollut tämän Antreksenkaan ottaessa irti leipänsä Espoon Nupurista, minkä hänen kunnollinen veljensä oli omistanut, ennenkuin sortui sodan teille ja perhe kuoli mustaankuolemaan. Tuvasta oli tullut perheen suuri ruumiskirstu, Espoon pappi kävi siunaamassa myrkylliset ruumiit, ennenkuin tuli pistettiin huoneen nurkan alle — esivalta niin määräsi. Koko auringonpuoleinen seinä oli suurten sinisten kärpästen peitossa. Ne löysivät hirsien rakosista tien saaliinsa kimppuun ja kulkivat sisään ja ulos, sitten lihavina istuskellakseen auringonpaisteessa. Mutta hän, Mathias Weckström, joka välskärin käskystä sytytti velivainajansa tuvan, heti kun pappi oli lausunut aamenen, luuli tukeutuvansa löyhkään ja kärpästen myrkkyyntä. Toki tuli sen myrkkypaikan puhdisti ja jäivät hän pellot, jotka siis nyt olivat veljesten perintöä. Mutta Antres ei ottanut vaimoa eikä rakentanut taloa. Olisi pitänyt antaa Antreksen joutua hirsipuuhun silloin kun hän Suthoffin puodin puhdisti. Hän olisi riippunut, jos vain olisi nykäissyt. Varkaus oli niin törkeästi tehty,

ja koko rikkaan kaupppamiehen — silloin Suthoff vielä oli rikas, niin vainaja kuin olikin — varasto piilotettu niin moneen paikkaan, että sen olisi täytynyt tulla ilmi. Mutta provianttimestari pelasti silloin veljensä ja sai saaliista osansa. Totta oli, etteivät perilliset saaneet siitä nappiakaan.

Siinä olisi hänellekin, Mathias Weckströmille, voinut käydä huonosti. Antres olisi saanut käyttäytyä paljon nöyremmin ja kuuliaisemmin.

Ja kuka sen takasi, ettei hän juovuksissaan vieläkin voinut lörpötellä julki koko tuota salassa pidettävää asiaa. Hän uhkaili. Jollei hänelle antanut viinaa kun hän tahtoi ja rahaa kun hän tahtoi, niin hän uhkasi mennä viskaalille kertomaan »satuja». Olisi pitänyt antaa hänen aikanaan päästä riipuksiin.

Tämänkaltaiset ilkeät ja sekaiset ajatukset seurasivat Mathias Weckströmiä yöllä ja päivällä niinkuin äkäiset syöpäläiset, jotka pesivät vuodevällyjen ja turkkien karvoihin ja kiusaavat keskellä parempia ajatuksia. Silloin kun hän oli heikoimmillaan poltetaudissaan, niin ei hän muistanut mitään. Pappi tuli lempeänä hänen vuoteensa ääreen ja kehoitti häntä valmistumaan kuolemaan. Oliko hänellä jotakin syntikuormaa tunnollaan, jota hän halusi ripittää? Mutta niin väsynyt hän oli, ettei jaksanut vastata.

Tauti vei häneltä muistinkin. Ostetut kapat ja tynnyrit eivät olleet hyllyillään hänen päässään sellaisessa järjestyksessä kuin ennen. Hän ei äyrilleen ja riunalleen muistanut, mitä hän missäkin paikassa oli maksanut. Saiko hän Olkkaalasta kolmekymmentä tynnyriä viljaa vaiko viisitoista? Koskipäästäkö hän osti neljäkymmentä? Ennen olivat numerot seisonet hänen päässään kuin sotamiehet. Muut provianttimestarit olivat häntä ihmetelleet. Ei mitään hänen tarvinnut panna muistikirjoihin. Häneen, joka osteli Savon pitäjissä, kirjoitti kaikki paperille. Jos hän osti naulan talia, niin se pantiin paperille kuin sota-artikla. Mutta lienee ollut jotakin perää siinä, että Häneen tahtoi näyttää olevansa kirjoitustaitoinen. Weckströmillä oli kirjoitustaito jo niin päässä, ettei hänen tarvinnut harjoitella. Täytyi sanoa, jos tahtoi rehellinen olla, että Mathias Weckströmin nimikirjoitus kaikkien Helsingin porvariensa nimi-

kirjoitusten joukossa oli selvin ja samalla mahdottomin jäljentää. Vaikka tästäpuoleen täytyisikin ruveta paneemaan muistiin ostomääriä. Sellaista voi poltetauti tehdä. Mikähän tauti Haneenissa oli ollut? Tuhmuuden tauti hamasta lapsuudesta. Haneenin jyväsäkeistä löydettiin rapakiviä ja santaa, talonpojat panivat niihin mitä tahtoivat eikä heitä saatu edes oikeuteen, kun ei Häneen ollut merkinnyt kunkin säkkeitä. Kruunun makasiinilla naurettiin — ja suututtiinkin, kun Haneenin ostamat kuormat mitattiin. Mutta toimessaanpa vain osasi pysyä, puhua herrat pyörryksiin ja syyttää muita, jotka eivät olleet läsnä. Häneen putosi aina jaloilleen — nöyrän emännänkin oli osannut ottaa, jostakin köyhästä pappilasta sieltä Savonmaasta.

Suoraan sanoen Weckström nyt toivoi Asikkalan kirkkoherrasta vaimonsa nuhtelijaa. Laurell ei huutanut eikä lyönyt nyrkkiä pöytään, mutta hän puhui sellaisella hengenvoimalla, että hän rikkoi luut ja munas-kuut. Weckström muisti alati, miten hän hänen sairavuoteensa ääressä oli esittänyt hänelle synnin kavaluutta. Laurellin syytä se oli, että hänen koko matkan oli pitänyt ajatella vanhoja ylitsekäymisiään ja miettiä parannusta ja pitäisikö tässä vielä ruveta antamaan kruunullekin sullottuja ja ylitsevuotavia mittoja.

Vastaiseksi ei kirkkoherra Laurell tiedä mitään Hedvig Ulrikan kovakorvaisuudesta. Hän on ottanut talista ainoan hevosesä tullakseen kaupunkiin etsimään miehiä, jotka voisivat auttaa häntä viemään perille hänen käsityksensä mukaan tärkeää erikoista asiaa: potateos-kasvin eli maaperunan viljelemistä. Nämä Hämeen ja Uudenmaan läänien köyhät maanääret tulevat Laurellin uskon mukaan samaisen potateos-kasvin ansiosta, joka alkuaan on saapunut Euroopan maanosaan Amerikan maanosasta, pääsemään ennen aavistamattomaan aineelliseen hyvinvointiin, sensijaan että ihmiset nyt heikkouttaan kirkossakin pyörtyvät. Laurell oli ikkunansa alla kasvattanut mielihedelmäänsä potateosta ja saanut hyvän sadon, jonka jakoi seurakuntalaisilleen. Mutta ainoastaan sepän leski oli kasvattanut hedelmät, kaikki muut olivat panneet ne hukkaan, mikä antanut lasten leikkikaluksi, mikä sialle — siat söivät näitä hedelmiä varsin halusta. Markus Markuksenpojan nuori

emäntä, jolla ei vielä ollut lapsia, oli viskannut kirkkoherran antamat maaomenat alas mäkeä ja valkoinen kissanpoika oli juossut perässä, tavoitellen somia pyöreitä omenia kuin lankakeriä. Markuksen emäntä oli puraissut raakaa patateosta niinkuin hän Anianpellon markkinoilla oli tottunut puraisemaan puuomenaa. Mutta tämä maaomena täytyi keittää! Kirkkoherra Laurell oli päättänyt houkutella myöskin herrassäätyiset puolelleen. Weckströmillekin hän oli tyrkyttänyt herkkuaan. Vaan juuri nytpä johtui provianttimestarin mieleen, että Hedvig Ulrika saattaakin puhua Laurellin kanssa patateos-hedelmän viljelemisestä — hän kun on tämän patateos-kasvin puolella — ja siinä samassa yhteydessä sopii Laurellin luontevasti käydä puhumaan siitäkin, että poikalapsia tarvitaan talossa. Josko tämä tärkeä asia nyt sitten lopultakaan riippui vaimon tahdosta. Weckströmille tuli joskus sellainenkin ajatus, että Lastikka suorastaan yllytti Hedvig Ulrikaa uppiniskaisuuteen miestänsä vastaan, Lastikan mielestä Suthoffin tyttären olisi pitänyt saada aatelismies.

Oli kuunvalon aikaa. Weckström torkkui uuninkuopeessa Laurellin ja Löfvingin välissä, mielessään — paitsi äskeiset ilkeät asiat — viljahinkalot kuivanvuoden jyvineen, talikimpaleet, humalapussit, Mikko Eerikinpojat ja Eerikki Mikonpojat, Maria Benedicta, Hedvig Ulrika, Helsingin toimeliaimmat kauppamiehet Bock, Clayhills ja Govinius, Bockin entinen puotipalvelija Janne, jota hän puoliunissaan oli pyytelevinään palvelukseensa, ja jossakin hyvin kaukana ja epäselvänä Vantaan joki, jonka pinnalla kuun kuva oli läikkyvinään. Hän heräsi aisakellon läplätykseen — hyvä olikin, että heräsi pahoista unikuvista ja ajatuksista. Kotiin oli kiire, jumaliste, tuo kirottu sairasteleminenko hänet oli tehnyt tällaiseksi venyjäksi ja sekapäiseksi!

Hän nousi pystyyn, varisti turkistaan oljenkorsia ja etsi jalalleen tyhjää tilaa päästäkseen ikkunaluukulle. Hiipuvan pystyvalkean kumotuksessa näkyivät nukkuvat miehet syvän unen vallassa. Mikähän sieltä nyt ajoi aisakellolla?

Majatalon karjapihassa ei näkynyt mitään erikoista. Miespihan eteen osui aitta ja solalle sen musta varjo.

Hevoset seisoivat loimiensa peitossa ylt'yleensä kuurassa ja päät riipuksissa. Ne pienet heinän rippeet, mitkä oli pantu niiden eteen, olivat lopussa, ainoastaan kolme hevosta rouskutti vielä kaurapussin ääressä, ruhalaisen, asikkalaisen ja hänen, Weckströmin. Niiden oli kaikkien vilu, eväitä ei enää ollut uutta syöttöpaikkaa varten. Kun päästäisiin Helsingin pitäjän kirkolle, niin sinne voitaisiin kruunun makasiiniin sijoittaa osa viljasta. Vaan kukahan tänne nyt noin ajoi aisakellolla? Miespihan aittarivistä erottuivat selvästi luhdit ja yliset. Uusien matkustavaisten askeleet olivat hävinneet toiseen rakennusriviin, minne Ruhan kapteenikin äsken oli yrittänyt. Aisakello helähti vieläkin harvakeltaan — olisiko ollut Bockin aisakello? Kuu valaisi tienoon, niin että olisi voinut kirjaa lukea. Kunpahan olisivatkin helsinkiläisiä, niin voisi kysyä uutisia kotoa! Weckströmin mielessä kierteli outo levottomuus. Tauti oli totisesti tehnyt hänet tarmottomaksi, hän rupesi, niinkuin vanhat akat, ajattelemaan, että noilla matkustavaisilla oli jotakin erikoista asiaa juuri hänelle. Niinpä hän katseli eteensä kuunvaloon ja kuunteli, niska kiinni ikkunaluukun lävessä: hän oli tältä tienoolta ollut kauan poissa ja se oli tutun ja omaisen näköinen. Hän näki seitsentähden, joka paraikaa kulki kiiltäväksi jäätyneen kaivonsilmän ylitse, alavat pellot, laineentapaisesti piirtyvän metsänlaidan ja aidanseipäät. Ei puuttunut muuta kuin joki, niin tämä olisi voinut olla sitä hakamaata, minne mylläri Weckströmin pojat kesäisin veivät hevoset. Weckström oli myllyllä syntynyt, poikana sen portaissa ja sokkeloissa juossut ja hän tarvitsi sitä vieläkin oman viljansa säilytyspaikkana — tuli dusööri-jyviä, hyvitys jyviä suurten viljakauppojen yhteydessä. Ne olivat rehellisesti ostajalle itselleen annetut, mutta ihmisillä oli aina ollut niistä puhumista. Aivan niinkuin ne aina vainusivat käytettävän pieniä mittoja ja lyhyitä kyynäriä. Mitenkä tulikaan taasen mieleen Domarbyn Liisa poimimassa mustikoita myllymäellä, pienenä tyttönä. Minkätähden ei hän, Weckström, aikoinaan nainut Liisaa? Olisi pitänyt naida. Mutta Liisa oli köyhä. Vaivainen pieni piikanen kävi kirveellä nukkuvan nälkiintyneen poikalapsen kimpun ja käänsi sitten aseensa omaa kaulaansa kohden.

Tuskassa ja mielenhäiriössä hän sen teki. Mutta Weckström oli ne ajat ansiotyössä Tukholmassa; siellä muurattiin taloja ja siellä oli paljon suomalaisia... Mutta olisikohan tämä jääpuikko, tämä Suthoffin tytär, pantu Mathias Weckströmille rangaistukseksi? ... Maria Benedictan käsille läikkyi kerran hernerokkaa, kun hän sairaalle ojensi ruokaa. Sysmän papintytär keitti hyvän rokan... Kello helähti taasen pihamaalla, Weckström hämmästyi yhä uudestaan tarmottomuuttaan, veti nopeasti päänsä kuunvalosta, sulki luukun ja nosti huudon, josta hänet tunnettiin kautta tämän maaherrakunnan — eikä tämän huudon ensinkään tarvinnut merkitä suuttumista tai torumista, vaan ainoastaan herättämistä:

— Ylös hunsvotit, pääsettekö jaloillenne!

Samassa hetkessä jolloin kuorsaukset lakkasivat ja miehiä alkoi keikahdella pystyyn, astui ovesta heiveröinen nuori mies, jonka Weckström valkeasta verenalasta, jalan liukkaasta astunnasta ja kohteliaasta kumarruksesta heti paikalla oli tuntevinaan Bockin entiseksi puotipalvelijaksi, Janne Sederholmiksi. Weckström ilahtui — Sederholm oli aina niin iloluontoinen ja ystävällinen, että väkisinkin pani vetämään suuta nauruun. Tulija iski viluisia käsiään vastatusten, pyyhkäisi kuuraa kasvoiltaan ja toivotti Herran-terveeks koko tuvalle ylt'yleensä. Sellaisen sen piti olla, kaupпамiehen! Tuolaisen puotimiehen perässä juoksivat ostajat, niinhyvin vallasväet kuin alhainen rahvas. Kaikki hänelle kiidätivät rahojaan... Kuinka mukavasti Sederholm tarttui olkapäistä Koskipään pikku-renkiä, joka unesta herätessään suistui suoraan vieraan syliin. »Hip-hop», huudahti hän, »sinä olet varmaan pikku 'kuuleks' ylämaasta ja menet ensi kerran näkemään kaupunkia!»

Tosiaan, tuskinpa kukaan olisi voinut mukavammin sattua Weckströmin tielle kuin Sederholm: häneltä saa yksintein kuulla koko kaupungin asiat.

Vaan eipä ollutkaan aivan helppoa päästä kysymään oman kotinsa kuulumisia. Mitä pirua — välttikö Sederholm tahallisesti niiden kertomista? Hän lämmitteli käsiään ja jalkojaan, kääntämättä silmääkään vanhan ystävänsä ja hyväntekijänsä Weckströmin puoleen, ja siinä sai nyt Asikkalan ihmisystävällinen pappi tilaisuutta puhua kovista pakkasista, jotka eivät oikeastaan

enää kuuluneet näin maaliskuun toiselle puoliskolle. Etteiväthän vain nuoren herran korvat olisi paleltuneet? Ja nyt Sederholm kertoi muista, joiden korvat ja jalatkin olivat pahasti vikaantuneet pakkasessa — eivät kuitenkaan hänen omansa, Jumalan kiitos. Weckström olisi voinut pitkittää tätä puhetta kertomalla omista ajomiehistään, joista pari oli palelluttanut jalkansa. Mutta lopettakoon jo kirkkoherra, jotta tästä pääsisi kuulemaan uutisia kotoa. Ruhalainen vuorostaan hämäsi nyt Weckströmin suunnitelmia kyselemällä, miten Ruhan lampaat olivat menestyneet Helsingissä. Hän sai kuulla, että ne muualla olivat voineet kaikin puolin hyvästi — niin, Tellqvisthän valitti, ettei hän vielä ollut tilaamaan lampaita saanutkaan —, mutta Burtzilla olivat koirat päässeet navettaan, kun ovi oli sattunut jäämään auki, ajaneet lammasparkoja pitkin toria ja raatihuoneen nurkalla nujertaneet emälampaan, tiineen emälampaan lisäksi.

— Jaa-ah, jaa-ah! pani Ruhan kapteeni ja vältti seurassa olevan kunnioitetun papin vuoksi tulisen kirouksen. — Minä kuljetan lampaita Spanjan maasta asti hyödyttääkseni maanmiehiäni ja hän panee omat metsästyskoiransa repimään ne. Tiikeri vie, missä hänen rouvansa silloin oli? Se hupsuhan lupasi pitää minun spanjalaisiani leikkikaritsoinaan ja nukuttaa ne omaan vuoteeseensa. Eikö Helsingissä ole yhtään järkevää miestä, joka osaa antaa tarpeellisen panoksen hauleja sellaisten petojen peräpuoleen kuin Burtzin koirat?

— Raatimies Burtz on arka koiristaan, sanoi Sederholm varovaisesti. — Siellä on niitä nyt useampiakin. Pelkään, että lampaat mieluummin uhrataan kuin koirat.

Kapteeni naurahti ilkeästi.

— Hassuja ihmisiä! Mutta älkööt, tiikeri vie, enää pyytäkö minulta karitsoja. Pian leviää kautta läänin huhu, etteivät minun lampaani menestykään Suomen ilmanalassa.

Weckströmkö todella oli ainoa, jonka teki mieli tietää enemmänkin Helsingistä? Sederholm oli tuossa sivumennen sanonut sellaisenkin asian, että hänen kyydittävänään oli vastaleivottu aatelismies — kukaan noista molemmista oppineista herroista ei ottanut selkoa siitäkään, kuka sellainen mahtoi olla. Toinen puhui

pakkasista, toinen puhui lampaista. Ja kun Weckström vihdoin Löfvingin sanojen väliin sai solutetuksi kysymyksen: »Ketä aatelismiestä sinä sitten nyt ajat?» tokaisi kapteeni siihen kimeällä äänellään:

— Takavuosina pääsi aatelismieheksi, jos keksi uuden kaunottaren kuninkaan haaremiin — nyt pääsee, jos nuolaisee kruununprinsessan kynnyistä. Piru vie ja tiikeri vie, ovathan kaikki kaupungin lampaat vaarassa, sillä pääsevähän ne kaikki torille jaloittelemaan. Eikö Helsingissä ole yhtään viisasta ihmistä!

Odottaessaan, että hänkin vihdoin saisi tässä jotakin puhua, piirteli Weckström oikealla etusormellaan arinan kylkeen. Sormi teki työtään varovasti ikäänkuin olisi ollut kysymyksessä testamentin allekirjoittaminen. Jos tulokset tästä etusormen ponnekkaasta toiminnasta olisivat jääneet näkyviin, niin olisi arinan reunalla ollut luettavana Mathias Weckströmin komea nimikirjoitus.

Yhtäkkiä Weckström pysäytti oikean etusormensa liikkeen ja sanoa tokaisi keskelle «Sederholmin lausetta, juuri kun tämä vakuutteli, ettei Helsingissä ollut muuta kuin viisaita ja kyvykkäitä miehiä:

— No niin, te olette kaiketi nyt sitten nyppineet pois kaikki ansiomahdollisuudet, niin että joka on sattunut olemaan matkalla, se saa kuolla lautastennuolijana ja keppikerjäläisenä ?

— Ei suinkaan, ei mitenkään, vakuutti Sederholm jälleen samalla iloisella äänellä, millä hän Bockin puodissa oli vakuuttanut, että heidän perstaantuneet kankaansa olivat parasta laatutavaraa.

Tosinhan Helsingin porvarit nyt olivat toimeliaimmillaan — niin, ja kaikki muutkin. Jokainen kauppassa ja osteli. Vanhat muijatkin kuljettivat nyt kauniissa koppassissa ja valkoisten liinojen välissä kaupan piirakaisia ja leivinnäisiä. Oli ilo katsellakin sellaista toimeliaisuutta, mikä kaupungissa vallitsi.

— Sinä luulet siis, Janne, kunnon poika, ettei vielä kaikki ole ohitse! huudahti Weckström, joka tunsi voimakkaan ilon ja toimeliaisuuden aallon käyvän läpi ruumiinsa.

— Tiedän, tiedän, vakuutti nuori Sederholm, äänesään tartuttava vauhti.

Hän kuvasi nyt Susisaaria, jotka näyttivät oikein ru-

venneen ruokkimaan emoaan, Helsinkiä. Eikö saattanutkin katsoa äidiksi maata ja isäksi merta, Itämerta, jonka tyttäriä olivat monet suuret ja mahtavat kaupungit pitkin rannikkoa. Hansakaupungin sisarussarjaa ei tarvinnut Helsingin hävetä. Helsinki oli nuorimpia, ja mahtava isä oli kohdellut häntä ankaruudella, niin että hän monesti oli saattanut uskoa itsensä unohdetuksi, jopa lapsipuoleksi ja yksinäiseksi. Kuinka monet kerrot tytär Helsinki olikaan saanut mereltä käsin vastaanottaa vihollisten kaleereja ja hävitystä. Vaan nytpä olikin pantu alku Helsingin suuruudelle. Uusi Hansakaupunki oli kohoamassa — tarvittiin ainoastaan toimeliaisuutta ja ymmärtäväisyyttä. Ja sitä oli. Mutta sitä tarvittiin rajattomasti, ja niin oli jokaisella helsinkiläisellä rajattomia mahdollisuuksia.

Mitä olikaan tapahtunut? Kuka oli tuo nuori mies, joka tuossa tuijotti hehkuvaan tuhkaan ikäänkuin hän siitä olisi lukenut näkyjä tai ennustuksia? Kukaan ei keskeyttänyt häntä. Asikkalan pappi kuunteli kuin piispaa, kyynel lempeässä kirkkaassa silmässään. Kapteeni oli unohtanut piippunsa sammumaan ja tuijotti eteensä ikäänkuin hän olisi kävellyt Ruhan aukeilla ja hengessä nähnyt tulevia suoria ja pitkiä peltosarkoja. Provianttimestari Weckström ajatteli: pormestari hänestä tulee vielä vai mikä tulleeekaan. Täytyy vain pysyä hänen ystävydessään.

— Tiikeri vie, leikkasi kapteeni yht'äkkiä naurullaan halki äänettömyyden, — harjoittelet kaiketikin, nuori mies, supliikkia esittääksesi sitä majesteetille.

Joku toinen olisi siinä Ruhan mahtavan herran moitteesta voinut mennä sanattomaksi, mutta Sederholmpa vastasi kuin naulankantaan:

— Tämä asia ei nyt lähinnä riipukaan majesteetista, vaikka tietenkin hänen armollinen ja isällinen suhtautumisensa aina on tarpeellinen, vaan tämän meidän kaupungin kohtalo riippuu ensi sijassa meistä itsesämme. Meidänhän täytyy tahtoa ja uskoa.

Kapteeni oli nostanut päänsä kenoon ja kosketti pienen piippunsa kopalla nuoren miehen otsaa:

— Kenenkä viisautta sinä tässä latelet?

— Omaani vain.

Weckströmin sormi piirteli jälleen. Olisi pitänyt läh-

teä matkaan eikä näyttänyt ilmaantuvan ajan rakoa jolloin olisi saanut kysyä tärkeitä omia asioitaan. Koskaan ei provianttimestari ollut ymmärtänyt Bockin entisen puotipojan ajattelevan tällaisia. Ei yhtä pahaa sanaa kenestäkään ihmisestä, ainoastaan pientä leikkipuhetta — tai oikeastaan juhlapuhetta Susisaarista, merestä ja kaupungista. Sederholm oli viisas, viisas ja viekas! Kyllä hän oli laskenut, että tämä kannatti. Tällä tavallako hän aikoi päästä kadehtijoistaan?

Ruhan kapteeni ojensi nuorelle kauppamiehelle taskupullonsa:

— Juo. Olet jo määkinyt kyllin, tiikeri vie. Puhu vihdoinkin asiaa. Miltä Helsingissä nykyään näyttää?

Sederholm teki liikkeen ikäänkuin olisi käsitelty kyynärkeppiä, ja hänen äänensäkin oli sama ystävällinen ja iloinen, jonka sekä ylhäiset että alhaiset olivat tottuneet kuulemaan Bockin puodissa silloinkin, kun he olivat moittineet tavaraa ja sättineet puotipalvelijaa.

Niin, mistäpä tässä alkaisikaan. Kaupunki oli täynnä Susisaarten herroja ja työväkeä sekä majoitettua sotaväkeä ja matkustavaisia. Puhuttiin sodasta — johan tässä oli ollutkin kymmenkunta vuotta rauhaa.

— Mitä? sanoi Weckström, yht'akkiä keksitty äänihäksen uuden sormuksen Sederholmin sormessa. — Joko sinä olet saanut sen tullinhoitajan tyttären, jota mielesi niin teki?

Jos Sederholm nyt olisi punehtunut, niin ei sitä olisi voinut huomata, niin hehkuvan kuumotuksen valkea oli ajanut heidän kaikkien kasvoilleen.

— Ei pidä tavoitella, mitä ei voi saada, vastasi nuori kauppamies. — Tullinhoitaja on määrännyt tyttärensä aatelismiehelle ja tällainen vasta-alkaja saa tyytyä vertaisiinsa. Olen saanut hyvän vaimon. Kunnioitan häntä. Me olemme tyytyväisiä toisiimme.

— Piru ja helveti, pääsi Weckströmiltä, — sen pituinenko se rakkaus olikin. Aina sinä, senkin pahus, olet tyytyväinen. Kukas tämä nyt sitten on?

— Hedvig Solitander.

Sederholmin katse kiristyi vakaan miehekkääksi, kun hän, näin mainiten vaimonsa nimen, ikäänkuin lopullisesti siirsi nuoruutensa rakkauden mahdottomien tavoiteltavuuksien joukkoon. No niin, naurahti proviantti-

mestari, tulinhoitajan tytärhän olikin lapsi ja vaikei Solitandereillakaan liene suuria myötäjäisiä, niin tämä »vasta-alkajapa» ei taidakaan olla niiden tarpeessa!

— Rouva Greta Levi kävi Tukholmasta ensimmäisillä jääkeleillä, kertoi Sederholm edelleen, — tervehtimässä sisartaan. Ei viipynyt kahtakaan viikkoa. Lihonut oli. Taisivat vähän kinastella, sisarukset, kun Tukholman-sisar kehui Tukholmaa ja Helsingin-sisar kehui Helsinkiä.

Kulkutautia pakoon rouva Levi oikeastaan lähti, lie-neekö sitten pelastunut. Se olikin tehnyt kauheaa jälkeä — vai ei huhuakaan ollut kuulunut sinne Päijännejärven maanääriin. Oli, oli se vienyt paljon väkeä. Kaikkein pahimmin tauti oli koskenut Selinin, kirkkoväärtin perheeseen — vai eivät herrat olleet kuulleet sitäkään! Vaan mitä ihmettelemistä siinä oikeastaan oli: kun joutui johonkin tiettömään pohjukkaan, niin siellä oli kuin pussissa! Ei, Selin vanhus kyllä itse oli elossa, mutta kaikki hänen lapsensa olivat kuolleet — kaikki, paitsi Kustaa Wetterin rouva ja se sisar, joka tavallisesti asuikin Wetterillä. Ei ruumiskirstuja ennätetty tehdä niin paljon kuin olisi tarvittu. Kurkusta tauti alkoi ja lopulta tukki nielun, niin että sairas tukehtui. Tingelund uurasti sairaiden hoidossa, ei muuta voinut sanoa kuin että hän keitti tinktuureja yöt päivät. Yhtä mittaa täytyi Turusta käydä noutamassa medikamentteja, kun loppuivat. Ja Tingelund väitti, että tauti tarttui. »Tauti tarttuu niinkuin lika», oli Skolas-tika Uhrväderkin sanonut ja siihen lisäsi Helsingin kirkkoherra: »Tauti tarttuu niinkuin synti. .» Viisi ruumista oli yhtäikaa laudalla Selinin riihessä ja kaupunkilaiset pelkäsivät koko taloa niin, että kaukaa sitä kaarsivat. Uhrväder, jota niin paljon oli kaupungissa pilkattu sitten kun se oppinut lapsenpäästäjä Tukholmasta tuotettiin, oli ainoa, joka Tingelundin avuksi lähti auttamaan onnettomia. Vaan niinkuin toinen Job otti Selin vastaan Jumalan kurituksen. Päivästä päivään nähtiin, kun sanomakellot soittivat hänen kuolleille lapsilleen, hänen itsensä, heidän isänsä, astelevan torin poikki ja paneutuvan kasvoilleen kirkon alimmalle porraspuulle. Vähitellen kokoontui vanhoja vaimoja hänen ympärilleen ja siinä he ääneensä rukoilivat. Mutta

Weckströmin alarakennuksessa rukoiltiin niin ikään - Krista siellä rukoili. Ja rovastikin oli sanonut, että tämän vanhurskaan tytön rukous oli voimallisesti vaikuttanut noina vaikeina koettelemuksen viikkoina.

Asikkalan kirkkoherran, kyynel silmässä, ihmetellessä, pitikö Herran niin raskaasti laskea kätensä Selinin päälle, joka kuitenkin oli hurskas mies, ja koettaessa — ah, kuinka monennen kerran! — selvittää itselleen ja myös matkatovereilleen kärsimyksen tarkoitusta, johtui Weckströmin mieleen, että Anna Kristina varmaan oli rukouksellaan torjunut vaaran hänen talostaan ja että siellä kaikki olivat terveinä. Kuitenkin hän päätti varmuuden vuoksi kysyäkin Sederholmilta, mitä hänen kotiinsa kuului. Poltetaudin tuottama heikkous kuitenkin taasen vaivasi häntä, ja sekavasti, ikäänkuin olisi hämmennetty savea, hänen ajatuksensa kiersivät kysymystä: onko tauti käynyt hänen talossaan vai eikö? Mutta olisihan Sederholm sen kertonut kaikkein ensimmäiseksi.

Ruhalainen oli kuullut kulkutaudista tarpeeksi ja tiukkasi tietoja oikeista asioista. Sederholm selitti, ettei enää saanut perustaa tiilitehtaita, mutta myllyjä kaivattiin lisää. Weckström, joka epätoivoissaan jo oli päättänyt uudella suunnalla yrittää pystyyn kolmattakin tiilitehdasta, tunsu hiottavan ja kuvottavan levottomuuden kiertävän ruumiissaan: pitikö sekin ansaitsemismahdollisuus nyt häneltä vietämän, jotta hänestä kerta kaikkiaan saataisiin keppikerjäläinen ja lautastennuolija!

Sederholm esitti vilkkaasti kuin lainoppinut, mitenikä asukkaiden parasta ajatteleva hallitus yhäti kehoitti joka miestä nyt yrittämään kaikella muotoa. Ja yritettiinkin. Toisaalta toivottiin korkeaa tullia kotimaisen tupakkateollisuuden suojelemiseksi. Toiselta puolen täytyi käsittää, ettei milloinkaan näiden pohjoisten maanäarten tupakanlehdet voineet vetää vertoja ulkolaisille.

Sekä Laurell että Löfving olivat tarttumaisillaan sananvuoroon yht'aikaa. Ruhalainen kumminkin ennätti edelle.

— Mutta lampaat, piru vie, jotka minä kuljetan Spanjan maalta asti, syötetään omilla metsästyskoirilla! Miestä, joka sillä lailla noudattaa esivallan määräyksiä, ei saisi pitää raatimiehenä yhtään päivää.

Laurell ajatteli nälkämaiden kansa-raukkaa ja vaatimatonta potateos-hedelmiä, joka hänen vakaumuksensa mukaan oli tuova avun jokaiselle, joka vain siihen tottui ja oppi sitä oikein käyttämään. Jospa tuo ymmärtäväinen nuori mies tuossa lämpenisikin sydämessään tälle potateos-hedelmän asialle?

Pikku-renki ilmaantui nyt kylmän kuurapilven keskellä ovelle ja hänen takaansa erotti pienten levottomien talonpoikaistiukujen äänen.

— Tiikeri vie, huomautti kapteeni yhtäkkiä, — on lähdettävä. Mitäpä me tässä ongimme tietoja, olemmehan itse Helsingissä muutaman tunnin perästä. Sinä jätät siis tänne, sinä Bockin faktotumi ja oikea käsi?

Sederholm naurahti, päättään nostaen.

— Täytyyhän minun odottaa matkatovereitani, mutta saan ehkä samalla kertoa, etten enää ole kauppamies Bockin oikea käsi enkä vasempikaan. Minulla on oma pieni puoti Rantakadulla, mutta olen ostanut talon Suurkadulta ja rakennan oikein kivistä!

Kivistä! Sederholm rakensi kivitaloa: mitenkähän tuhottoman paljon hän oli mahtanutkaan ansaita sill'aikaa kun toinen makasi sairaana! Ainoa hyöty, minkä tässä tällä hetkellä saattoi nähdä mahdolliseksi, oli kiinteästi pysyä tuon tulevaisuudenmiehen kanssa hyvissä väleissä. Ja niin Weckström Löfvingille ja Laurellille alkoi selittää, miten ymmärtäväinen tämä Janne aina oli ollut: ei mihinkään koirankureihin hän koskaan ottanut osaa, vaan kuudesta aamulla kymmeneen illalla seisoit isäntänsä puodissa. Silloinkin kun Ruutanat ja Leijonat kuvittelivat vapauttavansa Helsingin ryssien vallasta, ei hän horjahtanut mukaan siihenkään lapsellisuuteen.

— Muistatko, Janne, kun teininä seisoit ikkunani alla — jo silloin näin päältäpäin, että tästä tulee miesten mies. Ja sen minä sanon, että mikä olisi Bock ilman tätä Jannea? Tässä ei koskaan ole ollut penikkatautia!

— No, no, provianttimestari, naurahti Sederholm, — olen isännältäni paljon oppinut. Olin aamusta iltaan työssä — en päässyt puodista hyväntekoon enkä pahan-tekoon. Ja jos nyt vielä sanon senkin, niin monta asiaa opin kauppamies Suthoff-vainajalta. Niin aivan, juuri tämän Weckströmin vaimon isältä. Hän oli viisas mies. Ei täällä tiedettykään, miten viisas mies hän oli. Hän

jos olisi saanut elää, niin hän olisi rakentanut Helsingistä komean kaupungin. Kuuntelin monta kertaa, kun hän meidän kauppamiehen, Bockin kanssa puheli Helsingin tulevaisuudesta.

— Suthoffin viisauksiako te sitten äsken latelittekin? keskeytti Ruhan kapteeni yhfäkkiä.

— Kukaties, vastasi nuori kauppamies ja jatkoi: — Suthoff-vain ajalla oli paljon muitakin suunnitelmia kuin kirkkonsa. Jos joku tarmokas mies haluaisi ajaa oikein suuria asioita, niin Suthoffin suunnitelmat kelpaisivat sellaisinaan.

Kolmen miehen nauru ja oikaistu etusormi keskeytivät tällä hetkellä innokkaan puhujan.

— Tuossahan se mies nyt on, hahhahhah!

— Tuossapa, tarttui vuorostaan Sederholm keskusteluun ja viittasi Weckströmiin, — tuossapa on Suthoffin perijä. Ehkä Suthoff-vainaja teillekin ilmaisi suunnitelmiaan?

— Ei, ja mitä vielä!

Sisimmässään kirosi Weckström, ajatellessaan rikasta kauppamiestä. Ne eivät ensinkään tietäneet, nuo kanssamatkustajat, mikä julma ja ylpeä mies vainaja oli ollut. Vaan eipä ollut pahaksi, jos uskoivat hänen appi-ukostaan hyvää, eipä ollut, piru ja helvetti.

Mutta nyt, kun herrat vihoviimein näyttivät toden teolla aikovan loitota tulen äärestä, tarttui Asikkalan kirkkoherra Laurell Sederholmia rintapielestä.

— Malttakaahan vähän, ystävät, malttakaa. Minussa vakiintuu yhä enemmän käsitys, että Korkein onkin johdattanut halvan palvelijansa yhteen nuoren toimintahaluksen miehen kanssa, joka ei vielä ole kaikinpuolisesta kutsumuksestaan aivan varma. Tähän kutsumuksen asiaan tahtoisin puuttua. Haluaisin...

— Piru vie, kuului paukkuvan pystyvalkean äärestä kimeästi, — jää tänne, potateos-hedelmän apostoli, onhan sinulla oma hevonen ja oma tahto. Tottahan kenraalikuvernööri von Rosen on kotosalla? Menen puhumaan lampaistani, minä.

— Haluaisin... haluaisin, arvon ystävät — antakaa minun puhua ja odottakaa minua — lausua sanasen potateos-hedelmän puolesta. Ajattelen köyhiä seurakuntalaisiani ja tätä köyhää Suomea, jota sodat ja halla ali-

tuiseen runtelevat. Tunnetko, nuorukainen, potateos-hedelmän eli maaomenan? Oletko koskaan kiehuvaasta padasta ottanut tämän kauniin keltaisen hedelmän käteesi, taittanut sen ja nähnyt, miten jauhoinen, puhdas ja ruokahalua herättävä se on?

Laurell oli niin tottunut siihen, että ihmiset tämän hänen kauniin puheensa jälkeen — ja sehän muodostui samantapaiseksi joka kerta, kun hän sen esitti —, osoittivat epäuskoa tai pilkanhaluakin, että hän suorastaan tunsii liikutusta mielessään, kun hän tuossa nuorena mieheensä tapasi niin ajattelevan ja ymmärtävän ihmisen. Janne Sederholm oli sodan jälkeen käydessään Stralsundissa ensi kerran maistanut potateosta ja hänestä se oli oivallinen kasvi. Siitä valmistettiin siellä sen kotomaassa monenlaisia ruokalajeja, sitä keitettiin, paistettiin ja survottiin hienoksi, ja aina se maistui ja nälän vei pois paremmin kuin kaali taikka nauris. Herneelle se ei vetänyt vertoja — se oli Janne Sederholmin mielipide —, mutta ansaitsi kyllä pääsyn jokamiehen ruokapöytään. Ja totta puhuen, Sederholm kyllä oli ajatellutkin, että kunhan nyt tästä ennättää saada vuokratuksi tarpeelliset kaban-alat, niin hän varmasti alkaa viljellä potateos-kasvia.

Totisesti kuuli kirkkoherra Laurell kerrankin mieleistään puhetta. Hänen mieleensä johtui pieni hauska kepponen, jonka hän huvikseen, ja ennen kaikkea asian eduksi, oli kerran tehnyt Hollolassa. Raatimies Burtzko se oli niin halukas metsämies? Laurell, joka piti iloista mieltä Jumalan käskynä, hymähti ajatellessaan, miten mukavaa olisi tehdä tuo kepponen uudelleen helsinkiläisille. Mutta se olisi kysynyt vähintään kapallisen maaomenia, ja hän epäili suuresti, voisiko sellaisen määrän saada kokoon ja panna alttiiksi. Hän oli kerran kutsunut väsyneitä metsästäjiä aterialle ja tarjonnut heille suuren vadillisen potateos-hedelmää eikä mitään muuta. »Antakaa nyt anteeksi», oli hän sanonut, »mutta tässä on ollut niin paljon työtä, ettei ole ennätetty mitään valmistaa». Vieraat olivat ensin nyrpistelleet nenäänsä, mutta sitten nälissään syöneet ja olleet hyvin tyytyväisiä. Vasta kun vati oli tyhjennetty ja jokainen luvannut kylvää hedelmää ikkunansa alle, olivat muut ruoat tulleet sisään.

Nyt jälleen täyttyi tupa kuuraisella ulkoilmalla ja Sysmän rovastin isäntärengin hidas vanhanmiehen ääni lausui ovelta:

— Hevoset ovat viluissaan eikä ole niille mitään antamista: eiköhän soveltuisi lähteä liikkeelle. Herrat ajavat meidät helposti kiinni. Olemme jo tasanneet kuormia heikompien hevosten reistä vahvempien rekiin.

Heintziuksen isäntärenki oli vuosikautia tällaisilla viljankuljetusmatkoilla ajanut kärkihevosta, niinkuin ajoi nytkin, ja Weckström huomasi hänen puheensa kohtuulliseksi ja huomioon otettavaksi, meni hänen luokseen ovelle ja käski joukon lähteä matkaan.

Sederholm, jonka hyvämieli tässä pakkasessa näytti vain rehevöityneen, oli nyt pannut herrat arvailemaan, kuka vastaleivottu aatelismies hänellä oli matkassaan.

Kukapa sen saattoi tietää? Oliko kysymyksessä joku Helsingin porvareista vaiko joku Susisaarten herroista?

Sederholmin ääni vastaili kysymyksiin pienillä veitikkamaisilla huudahduksilla ja ärsytteli ärsyttelemistään, sanomatta kuka uusi aatelismies on. Hm. Kuka se saattoi olla? Hm.

Jos hengellisen säädyn miehille olisi kuulunut tämän tapaiset armonosoitukset, niin olisi Fortelius, kaupungin kirkkoherra, nyt ollut mainittava, huomautti Laurell. Mutta heille eivät kuuluneet tällaiset maalliset suosionosoitukset.

— Ei siellä ole ketään ansioitunutta, sanoi Ruhan kapteeni tokaisten: — hassuja, toinen toistaan hassumpia. Vaan mikä onkaan koko tämän ajan aatelisarvo? Juuri turhanaikaisille porvareille sovelias hiusöljy, jok'ainoalle yhtä sovelias.

— Älkäähän, kapteeni, sanoi Weckström hätääntyen, ikäänkuin jotakin pyhää olisi loukattu. — Teillä on poikia ja puhutte sillä tavalla.

— Jolleivät minun poikani läpäise omin voimin, niin eivät ole poikiani.

— Ette tiedä, ette tiedä, hoki Weckström muistellen isoisten porstuvia, joissa häntä oli seisotettu, ja samalla myöskin muistaen, ettei hänellä ollut poikalasta. — Aatelisarvo on kallis asia, kallis asia. Toinen pelastus on sitten raha, raha.

— Govinius, arvaili Asikkalan kirkkoherra, varmana

siitä, että oli osannut oikeaan. — Govinius on Helsingin uusi aatelismies!

Sederholm nauroi kuin poika ja antoi herrojen arvata. Vasta kun Ruhan kapteeni selitti, että hänelle on juuri yhdentekevää, kuka näihin aikoihin voideltiin kuninkaallisella hajuöljyllä, ja lopultakin aikoi lähteä, laukaisi nuori mies tulemaan:

— Hahnenskiöldiä minä kuljetan reessäni.

Hahnenskiöld?

Laurell kysyi selkeällä äänellään, oliko nimestä etsittävä uuden aatelismiehen henkilöllisyys. Hänen, Laurellin, opiskellessa Upsalassa oli talon matamin poika välttämättä tahtonut ottaa liikanimekseen nimen Hahn, joka merkitsee »kukkoa», sen vuoksi, että tästä pienestä eläimestä on kehittynyt valppauden symboli. Häneen miehestä lopulta tulikin.

Sederholmia puistatutti iloisuuden puuska, kun hän ajatteli kyydittävänsä ja raamatullista vertauskuvaa.

— Uusi aatelismies on provianttimestari Weckströmin ystäviä, sanoi Sederholm iloisuutaan hilliten.

— Minun?

Weckström, jonka ajatukset olivat viipyneet osaksi talossa Läntisellä Kirkkokadulla, osaksi kuormamiesten luona majatalon pihalla, arvaili, että uusi aatelismies olisi joku upseeri Ruotsin puolelta, ja palautti yht'äkkiä koko oman itsensä ajatuksineen päivineen majatalon tuvanlieden ääreen.

Sederholm katseli häneen, puhuessaan:

— Provianttimestari Häneen on uusi aatelismieheni herra Hahnenskiöld. Hän pani henkensä alttiiksi, kun kuninkaalliset vaunut kalliine kuormineen olivat ajamaisillaan nurin — jossakin likellä Tukholmaa, en muista missä. Ja sellainen teko palkitaan.

Jos tykinkuula olisi paukahtanut seinän läpi tupaan, niin ei se olisi voinut Weckströmissä herättää suurempaa hämmästystä. Hänen oikea etusormensa teki heikon yrityksen lähteä piirustamaan ilmaan entistä tuttua nimikirjoitusta, mutta kouristui samassa herransa suuren matkarukkasen ympäri, yhdessä muiden sormien kanssa rutistaen sen henkihieveriin ja sitten vimmatusti paiskaten sen arinalle. Provianttimestari itse tunsu poltetaudinaikaisen iljettävän hiotuksen puhkeavan ylt'

yleensä esiin kautta koko ruumiinsa ja sylkäisi ensi työkseen lattiaan, ikäänkuin päästäkseen eroon sapen mausta suussaan.

— Haneen! sai hän vihdoin sanotuksi ja venytteli virkaveljensä nimeä hampaissaan kuin mänttinahan kappaletta. — Haneen ja Haneen! Hän ei ole minun ystäväni. En ole sellaisen ystävä, joka jauhattaa rapakiveä viljan joukkoon. Enkä sellaisenkään, joka ei maksa velkojaan. Haneen, se lapamato, hän ei pane itseään alttiiksi. Haneen — Hahnenskiöld! Jos se olisi-kin ollut joku toinen, mutta tämä lapamato.

Asikkalan kirkkoherra koetti parjattua uutta aatelismiestäkin varten löytää hyvän sanan, Ruhan kapteeni puolestaan nauroi koko hassutukselle.

— Annapas, virkkoi provianttimestari Weckström yht'äkkiä, alkaen etsiä ovea, — minäpä menenkin onnittelemaan hänen jalosukuisuuttaan herra Hahnenskiöldiä ja kysyn, voisiko hän ehkä nyt toimittaa minulle takaisin hyvät jauhosäkkini. Viisikolmatta jauhosäkkiä lainaa ja lupaa huomenna toimittaa takaisin, ja kuluu toista vuotta eikä säkkeitä kuulu. Sellainen aatelismies menköön kissan häntään.

Weckström tuli keskelle kuutamoista karjapihaa jäätyneen kaivonsilmän eteen, joka välkkyi monessa sädehtivässä värissä. Hänen hevosensa hirnunta herätti hänet kuin painajaisunesta ja johdatti hänet tuohon rauhalliseen tuttuun maailmaan, jossa hän oli elänyt hamaan siihen hetkeen asti, jolloin poltetauti hänet näin heikensi. Hän kyllä muisti, että noiden pimeiden ikkunaluukkujen takana, tuolla miespihan puolella, uusi aatelismies nyt kaikessa mahtavuudessaan makaa mötköttää, mutta hänen ailahtelevassa mielessäänkin alkoi tapahtua jokin jäätyminen, olisikohan ollut kysymys vihasta. Rauhallinen kuu viipyi yhäti kaivonsilmän yläpuolella. Jokin samantapainen kylmä jäänsilmä muodostui hänenkin rintansa pohjalle. Hassutuksia, ajatteli hän Ruhan kapteenin äänellä ja oikean käden etusormi teki pienen liikkeen kuun valossa. Seliniltä ovat kaikki lapset kuolleet, sekä tytöt että pojat, Selin on nöyryytetty niinkuin vanha Job. Sellainenkin voisi ansaita aatelisarvon, vaan mitäpä hän sillä tekisi. Kuka tietää, vaikk'ei ramman tytön rukous olisi auttanutkaan? Vaan

eipä Weckströmin talossa ollut poikaa, jonka kuolemaa olisi tarvinnut pelätä. Antreksen jos tauti olisi keksinyt ottaa! Vaikka kukaties Antreksesta joskus tehdään aatelismies, hahhahah.

Tuskaisesti hikoilevan provianttimestarin ajatukset keskeytti jälleen hänen hevosensa hirnunta, joka viilsi halki hiljaisen valkoisen yön. Toisetkin hevoset kiljahitivat samassa ja alkoivat vaaran tuntien kuopia lunta. Weckström nosti, äskeiset mietteensä siirtäen syrjään, lakkia siltä korvalta, jolla hän paremmin kuuli, voidaksensa päätellä, millä kulmalla sudet liikkuivat. Mutta hänen kuulonsakin oli kirottu tauti vienyt. Hän ei saanut selkoa petojen kulkusuunnasta, ennenkuin ne varsin likeltä tulivat näkyviin, juosten kuin koiralauma yli pellon aidan ja pölyttäen lunta editseen tielle suoraan talon pihaa kohden. Taskuaseen laukaus ne hetkeksi karkotti, mutta niin rohkeita olivat tämän talven sudet, että ne samassa taasen alkoivat lähestyä. Olisi puuttunut, että ne puolta tiimaa aikaisemmin olisivat osanneet tänne — silloin oli koko hevosjono tässä ja miehet sisällä unessa. Vaan jopa nyt keskeyttivät innokkaat keskustelunsa Riman kapteeni, Asikkalan pappi ja Janne Sederholmkin. Halko kädessä ja huutoja päästäen he tulvahtivat ulos, Janne suistuen läpi hangen aidan yli, ja kapteeni tieltä ampuen keskelle laumaa, joka kuin mikäkin alas pudonnut pilvenriekale liihoitteli kimmellelevää lumikenttää pitkin.

Laurell ja Weckström, pidellessään vapisevia hevosia, tekivät johtopäätöksen, että välttämättä olisi pantava toimeen ajometsästyksiä, sillä eiväthän lapset ja vanhuksetkaan enää voineet susien pelossa liikkua ulkosalla. Kuinka monta petoa tuossa olikaan? Weckström laski viiteen, Laurell kuuteen. Ne juoksivat nyt viisaasti niin pitkien matkojen päässä toisistaan, ettei ampuja voinut osata laumaan, ja niin kaukana, ettei luoti voinut niitä tavoittaa. Pitäisi välttämättä karkottaa ne kauemmas; kunhan ne nyt tuntevat sieraimissaan hienhajun etenevästä hevosjonosta, niin ne pian ovat siellä!

Mutta kapteeni Löfvingpä ei ollut niitä miehiä, jotka jättävät työnsä kesken. Hän väijyi aidan takana, hyvin tuntien susilaumojen liikehtimisen. Ja hänen

aseensa pamautti haavoittavan luodin yhteen, juuri samoilla hetkillä, jolloin herrat Hahnenskiöld ja Kuhlberg puolipukimissaan astuivat portaille ja talon omat väet, asestettuina seipäin ja kirvein ja tuliluikuin, kiirehtivät pellolle.

Sill"aikaa kun nämä selvittelivät välejänsä susilauman kanssa ja ylt'ympäriinsä kuului huutoa, pauketta ja meteliä, kohtasivat molemmat provianttimestarit — aatelinen ja aateliton — toisensa, seisoen kahden puolen miespihan ja karjapihan välistä aitaa.

Eihän tuo Haneen ollut muuttunut miksikään, entinen turkkireuhka oli hänen olkapäällään ja entisellä äänellään hän heti alkoi kysyä, mistä Weckström tuli, keitä oli hänen matkassaan ja mitä hän oli maksanut viljasta. Ja vaikka Weckström tunsu rinnassaan ilkeää myrkkyä ja ainoastaan odotti hetkeä, jolloin voisi sitä alkaa purkaa, niin hänkin vastasi säädyllyisesti, joskin tosin vieraalla äänellä ja miettien, miten pääsisi alkuun. Alkaisiko velasta vaiko säkeistä, vaiko rapakivestä? Sen hän ainakin päätti, että hän kutsuu tuota miestä entisellä porvarillisella nimellään — onko hän velvollinen tietämään aateluudesta, joka on joutunut aivan arvottomalle miehelle! Haneen ei edes tietänyt Weckströmin sairaudesta — hän oli tullut hiukan viipyneeksi Ruotsin puolella. Hm.

Haneen rykäisi. Ja Weckström kysyi, voimatta enää pidättää myrkkyään, mitä hän siellä teki. Hän odotti, että Haneen nyt laukaisisi tulemaan, miten hän oman henkensä uhalla pelasti kuninkaan hengen. Mutta Haneen sanoi:

— No tiedätkö sinä edes sitten, miten Suthoffin talossa voidaan?

Weckströmin luonto nousi pahasti:

— Piru vie, Suthoff on ollut haudassa vuosikausia — onko hänellä sitten vielä talojakin?

— No, no, sanoi entinen Haneen hyväntahtoisuudella, jossa Weckström vainusi aatelisten armollista suhtautumista alhaisempaansa. — No, no, sinähän talon nait, vaan Suthoffin taloksihan sitä vielä kutsutaan.

Weckström oli nyt laukaisemaisillaan kaikki panoksensa, mutta siinä samassa ennätti virkaveli jatkaa:

— Tiedät kai kuitenkin, että sinulta on kuollut kaksi

lasta? Mutta uusia on tulossa. Ennätät juuri ristiäsiin... Ämmät vakuuttavat, että nyt tulee poikalapsi. Ja niin kuuluu akkasikin uskovan. Vai et ole kuullut mitään.

Ei, ei, viidettä kuukautta Weckström oli maannut sairaana. Molemmat suuret uutiset, joista myöhemmin kerrottu lievensi ensimmäistä, panivat aatelittoman provianttimestarin ensi hetkessä mykistymään, ja sen jälkeen hän vain sopertamalla sai suustaan kysymykset. Hahnenskiöld vastasi, että kuolleet lapset luultavasti olivat vanhemmasta päästä — ei hän niin tarkkaan muistanut, ihmisiä oli mennyt kuin silppua. Ja mitä taas tuli siihen poikalapseen, niin ämmillähän oli omat merkkinsä. Uusi pieni Mathias siinä oli tulossa, tai olisihan soveliasta tehdä ensimmäisestä pojasta Jakobkin, äidinisän mukaan, joka oikeastaan oli hyvä ja viisas mies — näin jälkeinpäin sen vasta oikein huomasi. Joku mainitsi Susisaarten everstin hänestä ennustavan Helsingin kirkon rakentajaa.

Äänistä päättäen oli pellolle jäänyt haavoitettu susi, ja talon omat miehet läksivät ajamaan sitä takaa. Kapteenin, Kuhlbergin ja Sederholmin äänet vuorottelivat kuutamoisessa pakkasyössä, lähenemistään läheten taloa. Laurell, hevostaan rauhoitellen, käyskeli lämpimäkseen karjapihan ja veräjän väliä.

— No niin, sanoi Weckström vihdoin, — paljonpa sinä tiesitkin, Häneen, jos nyt sitten tietosi ovat tosia.

Weckströmillä oli oikeastaan ihmeen köykäinen olo; syvällä hänen sisimmässään tuikki iloinen pieni toivo poikalapsen syntymisestä! Ehkäpä lapsi jo oli syntynytkin tai ehkä tuli maailmaan tällä hetkellä. Mitä hittoa hän kaikista taudeista ja murheista. Ja kuoliahan jokaisen kerran täytyi, ei mitään tinktuuria Tingelund sitä vastaan ollut voinut keksiä. Jos vain hänelle, Weckströmille, on syntynyt poika — tai syntyy —, niin elämä muuttuu tykkänään. Aina on kesä ja aina on joulukuukirkkoon se viedään, pieni Jakob Mathias, että näkee kynttilät! Ja poikalapsen äidillekin aina on annettava arvo. Kultakäädyt hänelle ostetaan. Ja hänen sukunsa haudalle pannaan kallis kivi! Oikeastaanhan Weckström oli aikonut ostaa käädyt jo silloin, kun Viipurin sukulaiset toimittivat kihlajaiset, mutta siinä

oli silloin vähän kiire ja sitten se jäi, kun tuli niitä tyttölapsia. Vaan nytpä siis kaksi niistä on kuollut. Olisivat saaneet elääkin. Olivat oikeastaan kauniita ihmisalkuja. Olivat kerran torilla tarrautuneet isänsä polviin, kun pelkäsivät vierasta koiraa. Olisivat saaneet elääkin.

— Hm, sanoi Häneen, joka ei ollut seurannut virkaveljensä ajatuksen juoksua, vaan päinvastoin susien rähinää metsänlaidassa, missä ne kaikesta päättäen jyrivät haavoittunutta kanssasuttaan, — et ehkä ole kuulut sitäkään, että minä nyt olen Hahnenskiöld enkä mikään Haneen. Näet edessäsi aatelismiehen.

Weckström nauroi ilkeästi, tarttui Haneenin vanhaan turkkireuhkaan ja ravisti aika lailla.

— Aateloitiin kai sinun täisikin samalla kun sinut? Montakohan aatelismiestä nyt meni lumihankeen? Puhu sinä vain Suthoffin talosta, minä puhun Haneenista niin kauan kuin minä elän. Siitäkö hyvästä sinut aateloitiin, että olet Kruunulle ostanut säkittäin rapakiveä? Neuvo minuakin, miten on meneteltävä, että sinäkin näkisit edessäsi Weckströmin asemesta Weckhjelmmin? Jos minulle on syntynyt poika, niin saattaa hänelle olla hyödyksi tuollainen Weckhjelm. Häh, sinä Haneen!

— Ole siivolla, Weckström, sanoi nyt aatelinen provianttimestari, — niin ehkä neuvon sinulle keinon. Minä pelastin kuninkaan hengen — jumaliste pelastinkin. Jokaiselle ei suoda sellaista onnea. Henkeni oli vaikeassa vaarassa, mutta ...

— Mene kissan häntään! pani Weckström, yhä kiihvastuen. — Vai näen edessäni aatelismiehen... Vai oli henkesi vaikeassa vaarassa! Vaan minäpä kysyn sinulta, missä minun jyväsäkkini ovat? Viisikolmatta ihkasen ehyttä säkkiä — ja huomispäivänä niiden piti olla kotona jälleen. Pelkäänpä, että nekin ovat vaikeassa vaarassa. Ja jos sinä olet valehdellut minulle ja talossani jälleen kirkuu tyttölapsi, niin minä saatan kaikkien tietoon, että säkkisi aina ovat olleet puolillaan rapakiveä, aatelismies! Niin, ja kahteen vuoteen en ole saanut korkorahojani, herra aatelismies!

Parahiksi estivät matkatoverit aatelisen ja aatelittonman provianttimestarin torailun käymästä liian kiihkeäksi. Sudet olivat jääneet nauttimaan oikeaa suden-

ateriaa haavoittuneen toverinsa lihasta ja verestä eivätkä nähtävästi aikoneetkaan seurata hevosjonoa, joka puolisen tiimaa sitten oli lähtenyt liikkeelle kaupunkia kohden. Paljonpa siinä puolessa tiimassa oli ehtinytkin tulla matkamiehen tietoon. Ja paljon enemmän vielä taisi olla kuulematta.

— No niin, Haneen, virkkoi Weckström valmistautuessaan lähtöön, — saat kyydin minun reessäni, jos totuudenmukaisesti kerrot asioita. No, Haneen, istu, istu!

— Hahnenskiöld on nimeni, keskeytti entinen provianttimestari Haneen miespihan puolelta yli aidan. — Olen sen rehellisesti ansainnut ja sitä on kunnioitettava. Tulen rekeesi vain sillä ehdolla, että tämä vaatimukseni täytetään. Ja nyt menen vielä ja otan tavarani.

Weckström matki puoliääneen uuden aatelismiehen juhlallisia sanoja ja naureskeli itseksen.

Kirkkaalla hangella kertautuivat hänen ja hänen hevosensa varjot kaikkine liikkeineen, provianttimestarin ottaessa peitteen hevosen selästä, askarrellessa suitsien ääressä, ajaessa hevosen tienpaikalle ja vihdoin keikahhtaessa rekeen. Hän tunsu vastenmielistä epäluuloa kaikkia ihmisiä kohtaan, tuota Haneenia, joka perin ansaitsemattomasti oli saanut aatelisarvon, Bockia kohtaan, joka kirjoitti nimensä korkein epäsäännöllisin kirjaimin, niinkuin kuninkaalliset henkilöt ja joka varmasti oli pannut taskuunsa paljon rahaa näinä aikoina, Sederholmia kohtaan, joka ei ollut kertonut hänelle niitä uutisia, jotka hän sitten kuitenkin oli saanut kuulla Haneenilta, ja entäpä vihdoin nuorta Kuhlbergia, Imnoitus-toimen sihteeriä kohtaan, jota Helsingissä kutsuttiin nimellä »Fåfänglighetens adjutant», turhuuden adjutantti. Eikö hän ollutkin jo nulikkana pormestari Strengin konkurssihuutokaupasta ostanut kunnan pormestarin oppineet lakikirjat muka niitä tutkiakseen, ja eikö käynytkin hänen kuuranpeittämästä hahmostaan ulos makea myskihajuveden tuoksu tälläkin hetkellä. Kaikki he näinä raharikkaina kuukausina varmaan olivat pitäneet puolensa. Nille Burtzinkin nimi mainittiin jo rahanahnastajien joukossa, Nillen, joka muiden Helsingin Leijonien kanssa oli saanut selkäsaunan raastuvan portailla, kun lähti hakemaan Suthoffin uponnutta hopealaivaa.

Suunnilleen niihin aikoihin oli hän, Weckström, raastuvasta kantanut taloon Läntisellä Kirkkokadulla Suthoffin perheen kehdon — kirottu tauti oli kuivettanut hänen muistiaan: hän ei ollut ajasta ihkasan varma — heheh. Eipä hän silloin ajatellut, että kerran siinä heijattaisiin hänen omia lapsiaan ja eritoten nyt tätä poikaa! Vaan entäpä, jos tuo uusi aatelismies tässä häntä vain pilkkasikin eikä poikalasta ollut tulossakaan!

— Älä sinä ruinaa, Weckström, kuului nyt Hahnenskiöldin ääni siitä kuuraan peittyneestä ihmishahmosta, joka paraikaa nousi aidan yli tälle karjapihan puolelle. — Sinun akkasi ottaa joka päivä kaikki rahat Susisaarten herroilta, niin että muut krouvinpitäjät kuolevat nälkään. Siellä teidän »Hopealaivassahan» ne istuvat Susisaarten herrat, niin ettei linnoituksen töistä enää mitään tule. Ja vielä joulun aikaan akkasi tanssi kaikissa heidän kutsuissaan... Ehrensvärdiä kysyt: voit kysyäkin, sillä häntä on koko kaupunki kysynyt. Hänellähän oli sellainen kaunis huusholliska-tyttö, joka sitten piti panna pois. Vaan mitäs tekee Ehrensvärd? Ruotsin ritarihuoneella käy ilmoittamassa itsensä lapsen isäksi! Ja lupaa vastata lapsensa kasvatuksesta — sano nyt, vanha jauhosäkki ja virkaveli: onko mies hullu vaiko pirun viisas?

Weckströmistä tuntui siltä kuin hänen lihaansa olisi työnnetty ruosteista rautaa ja raudalla yritetty tehdä koukeroita, joiden piti merkitä jotakin kirjoitusta. Hän luki koukeroista: »... käy ilmoittamassa itsensä lapsen isäksi ja lupaa vastata lapsensa kasvatuksesta». Terävä, ilkeä rauta viileskeli hänen sydämensä tienoilla niin, että hiki nousi päähän kesken tulipalopakkasen... Tällaisella pakkasella hän, Weckström, kerran oli ajanut hyvin pienen kerjäläispojan ohitse Helsinginpitäjän kirkon luona. Sillä oli pussi kaulalla ja se etsi hangesta jotakin, joka oli mahtanut pudota. Varmaan se oli ollut Domarbyn Liisan poika! Ja hän olisi voinut löytää tällaisia kerjäläislapsia muiltakin maanääriltä, ristiin-rastiin kun oli joutunut maata kiertämään.

Niinkuin paholainen puhui Hahnenskiöld hänelle reen toiselta puolelta:

— Mitä sinä sanot sellaisesta aatelismiehestä...?

— Lapsi oli kaiketi poikalapsi? sanoi Weckström vihdoin.

Hahnenskiöld nauroi ja sanoi lyhyesti: tyttö.

— Piru ja helvetti!

Weckström kiristi ohjaksensa ja päätti kerrankin koettaa, mikä tämä Uusihevonen oikeastaan oli. Viluinen nuori hevonen hyppeli levottomana aisojen keskellä, kauan odotettuaan lähdön hetkeä.

— No, tule rekeen, Haneen, kehoitti Weckström, — niin kerrot lähemmin. Haluaisinpa tietää, mitä Helsingissä sanottiin.

— Toiset sanoivat, että mies on pantava hullujenhuoneeseen ja toiset, että tämä teko taivaan portilla katsotaan suuremmaksi kuin koko Viapori. Mutta mitä sinä sanot, jauhosäkki?

— Sanon vain, että »huuti, huuti!» No, tule rekeen, Haneen!

— Tuon hullun hevosen rekeen! huusi uusi aatelmies, syrjään kiirehtien. — Piru siihen vierellesi istu koon!

Se siinä jo istuikin, ajatteli Weckström ja päästi hevosen, matkatoverejaan odottamatta, menemään niin paljon kuin se halusi. Lumi vinkui ja kiljui ikäänkuin olisi miekanteriä hiottu. Kasvoja pisteli ja pakotti. Tipotiehen tässä menivät sekä hyvät että pahat ajatukset. Piti viimalta varjella kiristäviä käsiään ja kasvojaan, lumi uikutti kuin hampaankiristystä poteva ihminen, pirukin putosi pakaroilleen hankeen tässä huimassa menossa. Jääköön sinne, piru-raukka, uuden aatelmiehen luo, jonka seurueeseen voi kuuluakin.

Täytyi ruveta hiljentämään Uudenhevosen kulkua. Se oli mennyt vallan hikiseksi, soo . . . soo . . . Uusihevonen — odotetaan toisiakin, soo — soo.

Ja nyt karkasi Weckströmin mieleen, aivan kuin piru suutuksissaan olisi hangesta sen hänen perässään viskannut, ajatus, että hänen vaimonsa on voinut häntä hänen pitkän poissaolonsa aikana pettää! Olisiko Hedvig Ulrika uskaltanut? Mutta hänhän vannotti renginkin häntä paimentamaan ja siitä päättäen, mitä hän oli eversti Ehrensvärdistä nyt kuullut, eversti varmaan oli vain suojellut Hedvig Ulrikaa muita vastaan. Weckström puheli hevoselle kiittävästi ja tyynnyttävästi: soo-

soo-soo — näinhän me mennään, Uusihevonen — sinulla taisi jokunen nimikin olla, vaikka unohdin sen. Taidatkin olla hyvä hevonen, sinä Uusihevonen, vaikket Etoilele pääse likellekään — sellaista toista ei ole eikä tule. Jääkööt herrat sinne seulomaan uusia raha-ansioitaan, otetaan kiinni kuormat, päästään omaan talliin, saadaan nähdä, onko taloon tullut uusi isäntä, korea pikkuisäntä, heheh; ja mikäs pannaan hänelle nimeksi ja keitäs kutsutaan kummeiksi?

Hikipilvi höyrysi hevosen ympärillä sen nopeasti noustessa ylös raskasta mäkeä, jolta hirsipuu jo oli luhistunut. Vain aukeama oli siinä jäljellä, ja jänis loikkasi rauhallisesti yli hiljaisen, kuunvalossa sädehtivän hangen. Kuu oli hiukkasen laskenut ylemmältä korkeudeltaan ja kointähti paloi suurena ja yksinään itäisellä taivaalla, jonka sinessä alkoi tuntua vihertävää kajoa. Tuossapa taivaanrannassa jo oli kevään makua, pakkasen uhallakin, Ja mäen päällä kävi hiljainen kohina ikäänkuin nukkuva metsä olisi hengittänyt. Yht'akkiä hevonen hirnautti. Alhaalta pajukosta hirnui vastaan ensin yksi ja sitten toinen hevonen. Jostakin tulvahti lemu, joka johdatti Weckströmin mieleen hänen äitivainajansa, kun tämä sylissänsä kantoi puhtaan pyykin tupaan Vanhan-Helsingin myllyllä. Hevosta oli nyt vaikea pidellä alamaassa. Se juoksi tulisesti kiinni jyväkuormien jonon, hirnautti pikkuruikkusen hyvin iloisesti ja jäi sitten astumaan viimeisen kuorman jäljessä.

Susia ei ollut näkynyt.

Kun Uusihevonen jonkin aikaa oli saanut puhalttaa, ajoi Weckström jonon sivu, tarkkasi uupuneita, höyryäviä hevosia ja pääsi kärkihevosen edelle. Siinä hän vaihtoi sanan sysmääläisen isäntärengin kanssa. Molemmat olivat huomaavinaan, että pakkanen alkoi helpottaa ja keli käydä liukkaammaksi. Sotamiehenlesken torpan kohdalla vähän ennen Helsingin pitäjän kirkkoa kyykötöti musta kissa keskellä rekivakoa, silmät vihreinä päässä ja pahasti mouruten. Niin se oli täynnä omaa kiimaansa, ettei osannut lähteä tieltä, ennenkuin hevonen oli sen tallaamaisillaan kavioidensa alle. Pienen matkan päässä kyykötöti toinen kissa, samalla lailla liikukumattomana rekivaossa ja silmät samoin vihreinä palamassa. Se siirtyi vaaksan verran syrjään, upotti it-

sensä toiseen vakoon ja päästeli siinä julmia mouruja.

— On jo kevättä, sanoi Heintziuksen isäntärenki ja naurahti, kauttaaltaan kuuraisena astellen kuuraisen ja höyryävän hevosensa vierellä.

— Kevättä, sanoi Weckström reestään, kauttaaltaan kuuraisena hänkin, niinkuin hänen hevosensa.

— Taidamme kuitenkin kunnolla päästä Helsinkiin. Kunhan nuo tuolla loppupäässä kestävät. Olisi pitänyt syöttää pitempään, mutta kun tuli tämä pakkanen. Eikä rehua ole saanut rahallakaan.

— Susisaarten työt vievät ruoan niinhyvin ihmisiltä kuin eläimiltä, sanoi Weckström.

Helsingin pitäjän kirkontorni näkyi juhlallisena loivasti aaltoilevan peltoaukeaman ja metsikköjen takaa, kun kylältä kuului ensimmäinen kukonlaulu. Viides vuorokausi oli nyt alkamassa siitä, kun lähdettiin Päijännejärven rantapitäjistä. Niiden maanäarten miehille oli tämä outoa ja kylmää paikkakuntaa, Weckströmille sensijaan kotoista. Kaikki miehet, kauttaaltaan kuurassa, astelivat kuuraisten väsyneiden hevosten vierellä, katsellen kohti kaunista isoista kirkkoa, jonka huiput piirtyivät kuutamosta taivasta vasten. Valkoinen jono solui eteenpäin kuin se kalkatellen (kiemurteleva ja nivelissään natiseva merikäärme, jonka vanhakansa kertoi sotien edellä näyttäytyvän Kruununvuoren selällä ja jonka päätä tai häntää ei voinut nähdä, koska pää aina hukkui tulevaan sotaan ja häntä menneeseen. Tämä jyväkuormien jono — tämä maakäärme — solui näillä vanhoilla sotateillä, sekin, milloin sota tai jotakin sotaan kuuluvaa valmisteltiin, niinkuin nytkin tätä Susisaarten linnaa.

Viluisina kävellen kuormien vierellä ja ylämäissä työntäen niitä juhtiensa avuksi miehet puhelivat mielihahasta, mitä hevoset tulisivat tuntemaan, kun eivät saisi jäädäkään täkäläisille jyvämakasiineille. Niillä oli selvä into kiirehtiä päämäärää kohden, joka jo oli li-kellä. Ja aivan oikein: Sysmän pappilan ruuna käänsi oikopäätä askeleensa kaksikerroksista jyväaittaa kohden, kirkkomaan portin oikealla puolella. Nyrpeänä luumistellen korviaan ja raskaasti vetäen kuormaa se sitten seurasikin provianttimestarin hevosta, joka samassa

pysähdytettiin odottamaan Ruhan kapteenia ja Asikkalan kirkkoherraa.

Laurell puhui hellittämättä potateos-hedelmästä, jonka hän uskoi tuottavan lievennystä myöskin uskollisten kotieläinten ruokatalouteen, koska nekin sitä mielellään nautitsivat. Ja Sederholm, tämä oivallinen nuori kauppias varmaan oli lähetetty hänen, Laurellin, avuksi taistelemaan jalon jumalanlahjan puolesta.

Selinin perheen kärsimyksistä Laurell vähemmän puhui. Mutta hän palasi puheissaan monta kertaa kärsimyksen ongelmaan, jonka edessä ihmiskunnan hurskaatkin kärsijät olivat kamppailleet, huutaen: Minun Jumalani, miksi minut ylenannoit! Sekä vihdoin: Isä, sinun haltuusi annan henkeni! Ja kun tultiin Vanhaankaupunkiin ja Vantaan kohina alkoi kuulua, tahtoi Laurell välttämättä katselemaan joen kulkua ja putousta. Kapteeni Löfving piti sitä hassutuksena, johan sen nyt tiesi, minkälainen oli joki ja koski. Weckström kuitenkin astui reestä kirkkoherran seuraksi, ajatellen, että ehkä tässä juuri saisi viimeisen tilaisuuden puhua asiasta, minkä vuoksi hän hänet oikeastaan oli houkutellut matkaansa. Hänen tarkoituksensahan oli ollut pyytää Laurellia vaimolleen selvittämään, että hänen tuli olla miehen tahdolle alamainen.

Koski piti niin suurta ääntä, että olisi täytynyt huuata saadakseen sanottavansa kirkkoherran korviin. Ties, olisiko hän muutenkaan nyt ollut valmis ottamaan vastaan tällaista kurittajan tehtävää. Hän seisoi siinä hyrskyjen partaalla ikäänkuin olisi kuunnellut koskisaarnaa ja sijoitellut sitä omaan tulevaan saamaansa Asikkalan kirkossa. Suvantopaikan jääpinnan alta tuli joki esiin sulana ja hopeankarvaisena, kulkien tyynissä poukamissa kimmeltävien kinosten keskellä. Yht'äkkiä alkoi sen kulku kiihtyä, mustia ja valkoisia pyörteensilmiiä ilmaantui kuunvalaisemaan tyveneeseen, sitten nopeita aaltoja ja kuohuja ja nyt kaatuivat vedet vonkuen ja pärskyen kivilohkareihin, jotka jyrkkänä riuttana viettivät alas merta kohden. Kaikki veden pärskeet olivat jäätyneet kuuraksi ja välkkyivät puissa ja pensaissa. Mikseikäs tämä kaunistakin ollut. Ja Weckströmille varsin tuttua lapsuudesta asti. Vaan erikoisen tuttu oli kuun kuva, joka valuvana kultana ja hopeana ui joen sulassa.

Weckström palasi rekeensä toivoen, että Laurelliakin jo viluttaisi. Ja palasihan pappi, kuuraiset kulmakarvat törröttäen kuuraisen kauluksen sisästä.

— Näin menee elämän ja veren virta, sanoi hän äänellä, joka kantoi kosken kohinan läpi, vaikk'ei hän huutanutkaan, — pitkän aikaa levollisesti, ja me uskomme, että aina näin tulee olemaan. Vaan yht'äkkiäpä onkin vaelluksemme patoutunut niin paljon, että kaikki yht'aikaa syöksyy kuin kuiluun. Niinkuin nytkin meidän ystävämme toinen Job on saanut kokea.

Ei, ei sopinut nyt puhua Hedvig Ulrikan nuhtelemisesta, vaikka siihen olisi kuulunut sekin tärkeä kysymys, oliko hän aina ollut uskollinen aviovaimo. Uutiset Helsingistä olivat lisäksi muuttaneet aseman. Poikalapsihan oli jo voinut sill'aikaa syntyä. Kunhan olisikin. Silloin muuttuisi koko elämä ainoaksi rauhalliseksi virrankuluksi, hehheh.

Viimeisessä korkeassa ylämäessä kävelivät ruhalainen ja asikkalainen vielä Weckströmin reen takana, silloin tällöin pistellen pieneksi karhunpainiksi ja puhellen lampaista, maaomenista ja Janne Sederholmistakin.

— Hänessä on sellainen mielenilo, sanoi kirkkoherra, — josta taivaan enkelitkin iloitsevat. Sillä ilollaan hän jo täyttää puotinsa hyllyt. Joka myy elämäniloa ja potateos-hedelmää, saa aina ostajia — vai mitä sanoo Weckström?

— Sitä vain ajattelen, vastasi provianttimestari jäätyneen turkinkauluksensa sisästä, — että taidanpa jättää teidät, kun tekee mieleni... mieleni, hehheh, katsomaan, minkämoinen putous minun elämäni ja vereni virran kohdalle nyt on varattu...

Ja Uusihevonen lähti, isäntänsä nykäisyn ja kotoiset tienoot tuntien, juoksemaan, reen kolistellessa liukkaan tien toiselta laidalta toiselle, niin ettei siinä voinut paljon ajatella, kun täytyi torjua kaatumista. Kuitenkin tunki alati uudestaan isän mieleen: kutkahan tytöistä ovat kuolleet? No niin, jokaisenhan kerran täytyi kuolla, ja monet katsoivat nuorena kuolemista onneksi. Yhtä kaikki Beat-Mariesta jo oli ollut hyötyä ja hän tuntui kaikista lapsista hiljaisimmalta. Vaan olisipa nuorimmista taasen se etu, että voivat olla pojan leikki-

tovereina, pojan, Jaakko Matin . . . Koeta jaksaa, koeta jaksaa, Uusihevonen, että päästään kotiin!

Tämä viimeinen matka tuntui aina kaikkein pisimmältä ja ikävimmältä, varsinkin näin kirkkaalla kuivalolla, kun lumiset aukeat olivat avoinna taivaanrantaan asti. Tietä oli lumenpaljouden tähden johdettu kujilta pelloille ja metsään, ja kuormiakkin oli jo kullussa — kulku hidastui, mitä likemmä kaupunkia tulitiin.

— » . . . käy ilmoittamassa itsensä lapsen isäksi ja lupaa vastata lapsensa kasvatuksesta», toisti Weckström mielessään äsken kuulemaansa uutista kymmenettä kertaa.

Mitäs hän nyt sitten sillä voitti? ajatteli hän jatkoksi. Olisi mukavaa tietää, mitä hänelle Ruotsin ritarihuoneella vastattiin. Hahhahhah, olisi pitänyt aatelismies Hahnenskiöldiltä kysyä, meneekö hänkin nyt Ruotsin ritarihuoneelle ilmoittamaan kakaransa, joita hänellä on pitkin Savonmaata. Mitähän Hedvig Ulrika on ajatellut tästä Ehrensvärdin asiasta ja kukahan hänen apunaan oli lasten kuollessa?

No niin, jahka päästään Hirsipuuvuoren syrjälle, näkyy jo kaupunki. Ja tuossa se nyt onkin.

Kirkon kuparinen viirikukko kohosi pienenä kimaltelevana kuun-kuvana kuuraisten kattojen ja vähäisten valotuikkujen keskeltä, jotka jo olivat syttyneet ikkunoihin ja joita kuljetettiin torilla. Taivaan suuren kultaisen täysikuun valossa olivat ne kaikki kuin vaivaisia kiiltomatoja. Vaan oikeinpa teki Hedvig Ulrika, kun puolsi Helsinkiä Tukholman-sisartaan vastaan . . . Weckström huomasi itsekkin keksivänsä kaikenlaista ajateltavaa rohdoksi odotuksen kipuun, joka ahdisti hänen sydänalaansa! Mutta sen hän tietää, että jos nyt Jumala antaa hänelle pojan, vaikka hän on näin suuri syntinen, niin hän parantaa elämänsä. Amen, olkoon se sanottu.

Torilla hän kohtasi omat hevosensa, jotka jo olivat lähdössä tiilenvetoon. Oli siinä tuntemista, niin lihaviksi olivat syötetyt. Huolimatta äskeisestä hyvästä päätöksestä Weckström ajatteli pahan ajatuksen emännästään, joka oli hevosille antanut tuollaisen määrän viljaa, aivan kuin ei tässä enää edessä talvea olisikaan, ja

joka varmaan oli koonnut talon täyteen nälkäisiä koiriakin. Weckström oikeastaan tunsikin hevoset vasta, kun Uusihevonen hirtahti ja iso-renki toivotti hyvähuomenen, astuen alas reestä. Hänkin oli kuin toinen ihminen, lihava ja punainen — kyllä oli syönyt voita ja voisulaa!

— No, mitä tänne kuuluu? kysyi isäntä, pidätellen monia nuhteita, jotka valmistelivat tuloaan hänen miellesään.

— Mitäpä tänne, vastasi iso-renki, vähän nolostuneena provianttimestarin tyytymättömästä äänestä, jonka olisi kohtuuden mukaan pitänyt ilmaista tyytyväisyyttä siitä, että miehet näin varhain olivat liikkeellä. — Terveinä ollaan.

— Vaan eikö täällä ole kuolemakin käynyt? kivahti provianttimestari, yht'äkkiä haluten todeta, oliko hänelle valehdeltu vai puhuttu totta.

— Kävihän se, kävihän se, totesi iso-renki. — Kolme lapsista vei meiltäkin. Vaan Seliniltä kun vei koko perheen ja...

— Kolme? sanoi Weckström.

— Kolme.

— Kutka? kysyi pienten vainajien isä.

— Kaikki nuorimmat. Kyllä se oli kovaa aikaa.

Malttamaton hevonen puhalsi Suurkadun kulmasta Läntiselle Kirkkokadulle, provianttimestari ennätti nähdä korean hopealaivan, kuutamossa kimaltelevine pullistuvine hopeapurjeineen riippumassa uuden krouvinsa oven yläpuolella, ja ajoi pihaan, missä kolme koiraa haukkuen tölmäsi häntä vastaan — eikö hän arvanutkin, että kulkurikoiria oli koottu ja ruokittu!

Koko kaivon tienoo oli kuin silkkisillä taivaankaarimatoilla peitetty, mutta alempana lepäsivät rakennusten mustat varjot. Jäätäneellä kaivonkannella seisoi nainen, käsillään tavoitellen vinttaa, joka vettä täynnä nähtävästi oli tyhjennettävä saaviin. Samassa juoksivat sisältä sekä Eerikki Iiskenpoika että pitkä laiha Lastikka, toisella kädessä lyhty, toisella päre, häntä auttamaan, ja molemmat pyysivät hätääntyneinä, että hän Jumalan tähden jättäisi nostamatta tuon vintan.

Mutta he eivät iljankoisella pihalla päässeet kaivolle niin pian kuin olisi pitänyt. Heidän emäntänsä tarttui

naurahtaan vinttaan, luiskahti samassa maahan, kaatui selälleen jäätikölle eikä enää liikahtanut. Hetkisen perästä kuului pienen lapsen läpitunkevaa ja yhä kiihtyvää parkua kautta koko pihan ja talon.

Siunaillen ja polvillaan ryömien tulivat vanhat palvelijat lyhtyineen kaivolle ja säikähtynyt Uhrväder nosti uikuttaen ja kyyneliä vuodattaen iljangolta vastasyntyneen lapsen, hätääntyneen rengin koettaessa auttaa pysyyn lapsen äitiä. Lapsi pääsi tottuneen eukon povelta nopeasti lieden lämpimään ja siinä Uhrväder nuoli sen pientä kipristelevää ruumista kuin lehmä vasikkaansa, lämmitti suullaan sen sydäntä ja huusi palavasti Jumalan puoleen, ettei Hän nyt tässä hädässä hylkäisi heitä, vaan vastaanottaisi heidän nöyrän kiitoksensa, kun heille nyt oli syntynyt poikalapsi, näin suuri ja kaunis poikalapsi!

— Se on poika, se on poika! julisti Uhrväder, vaikk'ei ketään ollut kuulemassa, kaikki kun olivat juosset kaivolle nostamaan rouvaa, jonka saarnipuu oli ottanut oksiaan vastaan.

Etteihän vain olisi kuollut! Hänen ylettömän tuuhea vehnäkeltainen tukkansa oli jäänyt kiinni iljankoon eikä kukaan hennonnut repiä sitä siitä irti, ja niin siinä viivyttiin ja viivyttiin, vaikka kaikki huusivat rouvan paleltumista ja kehoittivat toisiaan ryhtymään häntä kantamaan. Tähän hätään ehätti matkalta palaava provianttimestari itsekkin, käsitti silmänräpäyksessä, mitä oli tapahtunut, ja kysyi lasta, jonka itkun oli kuullut. Vaivalloisesti saatiin tajuton emäntä kannetuksi sisään.

Lapsi? Lapsi?

Skolastika Uhrväder, uhkuen tärkeyttä ja tarmoa, töytäisi provianttimestaria vastaan, käsissään liinainen vaate, jota keittiön lieden ääressä aikoi lämmittää.

— Lapsi! hirnahti hän, — se on täällä, se on täällä, das lass' ich mir gefallen.

— Onko poika? kuiskasi isä, matkasta, pelosta ja jännityksestä tulipunaiseksi pullistuneena.

— No, älkää silmiänne pudottako, hahhahah, ennättehän te nyt sen nähdä vähemmälläkin!

— Tyttökö se sitten onkin, piru vie? kuiskasi lapsen isä, läikähtymäisillään pelosta ja kiukusta.

Pitkä kolea lapsenpäästäjä ja ruumiinpesijä, lämmit-

täen vaatetta keittiön valkean ääressä, pärskytti Weckströmiä vastaan kuin virtahepo:

— Po-oi-ka — kuulitteko nyt! Poika on.

— Poika! Onko elossa?

Kesken sitä kiirettä ja hälinää, juoksua, tulemista ja menemistä, valitusta ja tiuskimista, mikä nyt täytti Weckströmin talon, Weckström itse eli hiljaisen, eristetyt hetken ulkopuolella kaiken sen, mitä hän oli elämässään kokenut. Hän sipsutti enkelinkeveästi Suthoffin vanhan aviovuoteen ääreen, missä lapsi makasi hänen paikallaan kuumien vesipullojen ympäröimänä, ja sen äiti omalla paikallaan, kuoleman valkoisena ja vilusta vapisten: hänen lapsensa, hänen vaimonsa! Hänellä oli autuas olo, aivan toisenlainen kuin kaikki, mitä hän tähän asti oli pitänyt onnellisena, nöyrä ja kiitollinen, mutta samalla pelonalainen olo. Jos hän olisi menneestä elämästään etsinyt jotakin, joka muistutti tätä, niin hän ehkä olisi löytänyt sen siitä, jolloin äiti ensi kerran talutti häntä kirkon käytävää pitkin kohti kynttilöitä ja taivaaseen lentävää Jeesusta. Ja jos hän olisi verrannut tätä omistustaan kaikkiin voittoihin, mitä hän tähän asti oli saavuttanut, niin hän vain olisi voinut todeta: tomua ja tuhkaa oli kulta ja hopea tämän hänen pienen elävän ja hengittävän poikansa rinnalla.

Hän oppi paljon sinä lyhyenä hetkenä, jolloin hän pelkäsi lapsensa ja lapsen äidin hengen puolesta. Mutta ne monet vaimot, jotka hänen huoneessaan juoksivat, supattivat ja mahtailivat, ajoivat hänet pian tipotiehensä. Hän vetelehti hetken kuin hyödytön vieras omassa talossaan, kunnes keksi lähettää Iiskenpojan noutamaan Tinglelundia ja itse nousi vinnille ja toi sieltä suurella kolinalla alas Suthoffin kehdon, saman, minkä hän sodan jälkeen oli raatihuoneelta tänne kantanut ja missä sittemmin kaikki heidän lapsensa olivat heijatut.

Jäisivätkö poika ja äiti elämään? Hänen poikansa oli syntynyt jäiselle iljangolle, sen avuton pieni ruumis oli maannut jään päällä — Herra Jumala yhtä kaikki, onhan sen siinä täytynyt saada kuolemantauti.

Mutta sekä äiti että lapsi kestivät ankaran koetuksen, ja päivemmällä saattoi Weckström jo istua poikansa kehdon ääressä ja puhella vaimonsa kanssa kummeista, jotka huomiseksi olivat kutsuttavat, pojan nimestä ja

papista, jonka piti lapsi kastaa. Hedvig Ulrika lepäsi silmät ummessa, vastustamatta mitään, mitä provianttimestari ehdotti. Hän hyväksyi nimen Jakob Mathias, hyväksyi kirkkoherra Laurellin ja hyväksyi kummitkin. Yhfäkkiä hän avasi silmänsä selkosen selälleen ja sanoi:

— Suostuisikohan Susisaarten eversti kummiksi meidän pienelle kirkonrakentajallemme?

Katala epäily karkasi äsken niin onnellisen isän kimppuun, ikäänkuin paholainen olisi sen tänne viskanut: mitä tekemistä oli everstillä tämän pojan kanssa? Rouva Weckström, joka tuskin jaksoi puhua, sanoi selvällä äänellä:

— Minä kunnioitan häntä suuresti. Hän on Ruotsin ritarihuoneelle mennyt tunnustamaan itsensä Marie Qvickin pienen tyttären isäksi. Se oli aatelismiehen teko.

Hedvig Ulrika katsoi mieheensä niin pitkään, että provianttimestari päätteli: hän tietää kaikki Domarbyn Liisan pojasta!

Ja oli kuin risainen pieni poika olisi seisonut kehdon pääpuolessa ja ojentanut sitä kohden pientä kohmettunutta kerjäläiskättään.

Hän aavistaa senkin, että valehtelin sen kapteeninpojan kuolleen, joka pelasti hänet ja Kristan! jatkui hänen ajatuksensa.

Weckström nousi nopeasti.

— Minä lähdenkin hankkimaan hyviä konvehteja, sanoi hän toimeliaana. — Eihän Hedvig Ulrikan enää ole vilu!

Hedvig Ulrika avasi jälleen silmänsä ja katsoi pitkään:

— Mitenkäs Weckström niin on laihtunut?

Mies hymähti hertyneenä siitä, että häntäkin muistettiin.

— Viidettä kuukautta poltetaudissa, viidettä kuukautta. Vaan ei muisteta niitä, kun nyt on näin hyvä... näin hyvä.

— Weckström parka, sanoi vaimo hyvin väsyneenä ja toisti sanat vielä, kun ei mies ensi kerralla kuullut.

— No niin, puhui provianttimestari nyt iloisesti, — lähden sitten toimittamaan asioita. Everstin kutsun ja

kaikki muut. Ja nyt laitetaan haudoillekin kallis kivi. Ja vaikkapa kirkkoon hankitaan uudet ehtoollisastiat, jos Hedvig Ulrika vain toivoo.

Yht'äkkiä vaimo nosti kättään, ja mies ymmärsi, että hän vielä halusi jotakin sanoa. Painuessaan vaimonsa puoleen hän kuuli hänen kysyvän, tahtooko Weckström tietää, missä hän säilyttää isänsä kirkkoa varten kootuja rahoja. Mutta Weckström torjui nopeasti kysymyksen — ei ole väliä, olkoot vain säilöpaikassaan, koska kerran kirkonrakentajakin nyt on saatu...! Tätä hän kyllä heti paikalla katui. Olisi pitänyt saada tietoonsa se kätkö!

Paljon opetti pieni poikalapsi isälleen muutamissa hetkissä. Hänestä tuli se avain, joka aukaisi kaukaisimman ja hiljaisimman kätkön isänsä sydämessä, sen, mistä vuoti valoa ja lämpöä. Weckström seisoj vanhan kehdon ääressä uusin mielin eikä tuntenut itseään eikä käsittänyt mennyttä elämäänsä. Tällaista varmaan oli ollut hänen kuolleen äitinsä elämä, jota hän niin vähäisen muisti. Hänenäpä täytyy hankkia hänen haudalleen kaunis, suuri simpukka, että se siellä tuulessa humisisi. Missä olivatkaan nyt hänen omat lapsensa, kolme pientä tyttöä, jotka joskus torilla pelätessään olivat tarrautuneet hänen jalkoihinsa ja pyytäneet päästä syliin? Hautausmaassa! Ja vaikka kauneimmat simpukat humisivat heidän haudoillaan, niin eivät he enää isältään mitään pyydä... Kuitenkin oli vielä yksi tytär elossakin! Ja isä tunsu, että hänen nopeasti pitää lähteä alarakennukseen häntä etsimään.

Korttekaartesta lyötiin yhdeksättä tuntia — tämä oli vielä samaa aamua, jolloin Weckström oli palannut kotiin, kuka olisi voinut sitä uskoa! Pakkanen oli lauhtunut, taivas hienoisessa pilvessä ja ilmassa oli jälleen se lemu, mikä oli ollut puhtaaksi pestyissä vaatteissa, kun äiti-vainaja toi ne sisälle. Eerikki liskenpoika, suuri puuvasu sylissään, ajoi kahmalollaan hiekkaa pihaan. Samassa työssä olivat majoitusmiehet omalla puolellaan, ja niin myöskin oltiin kadulla. Portilla kierteli vanhoja ihmisiä, joiden Weckström arvasi tulleen kuulemaan uutisia. Hän ei kuitenkaan nyt jäänyt heille puhumaan, vaan kiirehti Krista Suthoffin kamariin.

Ei hän tosin ollut siellä moniin aikoihin käyntykään,

mutta olipa tapahtunut suuria muutoksia... olipa tapahtunut. Ikkunan alla oli pitkä pöytä ja tämän ääressä istui paljon lapsia, yhteen ääneen lukien. Krista itse oli istumassa pöydän päässä, kädessään Suthoff-vainajan hopeahelakeppi, jolla hän määräsi lapsille lukemisen tahdin. Kustaa Wetterin tytön vieressä istui Beat-Marie, entistään laihempänä ja pitempänä. Kukaan ei huomannut oven avautuneen, ja Weckström kuunteli häiriintymättä, tunnossaan todeten, että täällä hänen poissaollessaan yhtä kaikki oli uskallettu enemmän kuin oli luvallista. Hitto viekөөn — tällaisen koulun olivat tänne laittaneet, ja rampa tyttö oli ruvennut koulumestariksi — joko hän nyt sitten kävelikin? Miksei hän mennyt naimisiin? Villitys oli varmaan Skuggen alkuunpanoa... Kristan heleä kuuluva ääni kehoitti lapsia vielä kerran lukemaan yhteen, mitä äsken oli tavattu, ja Beat-Marie ensimmäisenä alkoi ja kaikki muut hänen perässään:

»Autuaat ovat, jotka isoovat ja janoovat vanhurskautta ...»

Weckström muisti, että hänellä oli poika ja että suuttuminen nyt oli mahdoton asia. Hän avasi siis hiljaa oven ja astui varovasti alas matalia, vasta tuoreella puulla korjattuja porrasaskelmia. Hän oli muistanut, että hänellä nyt on poika! Ja se vasta olikin koulumestari — mitäpä kaikki Helsingin triviaalikoulun opettajat olivat hänen rinnallaan, hehhehheh. Vaan nytpä isä Weckströmille yht'äkkiä tulikin uusi ajatus, ja Krista ja hänen penskansa saivat lopettaa tuntinsa tällä kertaa ja penskat saavat lähteä Sederholmille ostamaan itselleen sokerileipiä... Hän palasi nopeasti koulukamariin, tempaisi kepin nuoren koulumestarin kädestä ja iski sen pöytään.

— Ettekös te sitten tiedä, että taloon on syntynyt poika? Niin että nyt otetaan lupapäivä ja mennään puotiin ja ostetaan sokerileipää. On, on tänä aamuna syntynyt poika. Ja koulumestarille minulla on sellaista asiaa, että pyydämme, minä ja vaimoni Hedvig Ulrika Jaakopintytär, häntä lapsen kummiksi huomenna kello kymmenen eversti Ehrensvärdin pariin, joka myöskin pyydetään, hehhehheh...

Ristitiäispäivänä oli pienen Jakob Mathiaksen äiti hyvissä voimissa, kuuli raollaan olevan oven läpi kastetimituksen ja Laurellin kauniin puheen, missä kirkkoherra kuvasi veren ja elämän virtaa, mikä sukupolvesta sukupolveen kuljettaa meidän taipumuksiamme, niinhyvin onnellisia kuin onnettomiakin, täyttymystään kohden, ja kuinka meidän tulee Jumalan hengen voimalla taistella saatanaa vastaan, joka pyrkii tahriamaan meidän veremme ja elämämme virtaa. Mutta kaikki, mihin on tarttunut tahraa, mätäneä ja tuottaa kärsimystä, ja mikä puhtaana ja kirkkaana pidetään, se käy kirkkautta kohden. Kunpa kärsimys päättyisi tähän. Häntä vilutti oudosti.

Toimituksen jälkeen vastaanotti rouva Weckström, hyvin kalpeana ja pukeutuneena valkoisiin liinavaatteihin ja kaulallaan merenpihkakorunsa, vuoteessaan pienen poikansa naiskummit. Ristilapsi oli saanut lahjaksi monenlaisia vaatekappaleita sekä hopeisen pikarin ja hopealusikan, mutta suurinta huomiota herätti eversti Ehrensvärdin maalaama taulu: se esitti suolalta tuoksuvalla aurinkoisella ulapalla pullistelevaa laivaa, jonka kyljessä oli nimi *Suomenmaa* ja keulakuvassa nähtiin lapsen kauniin äidin piirteet, menonhaluisina ja rohkeina. Taulun alalaidassa oli kirjoitus: *Meiden pienen ristipoian onne.* Ja eversti oli Jakob Mathiaksen onnelliselle isälle vielä selventänyt toivotustaan, että kun nyt Suthoffin hopealaivaa todennäköisesti ei kukaan voisi saidalta Neptunukselta ryöstää takaisin, niin Jakob Suthoffin tyttärenpoika purjehtisi omalla ja uudella laivalla ja uudella lastilla sekä suotuisella tuulella karien ja vaarojen lävitse itselleen onneksi ja isänmaalle menestykseksi ja kunniaksi. Eversti oli siinä ollut niin kaunis katsella ja puhunut niin hartaasti, että naisten oli pitänyt pyyhkiä kyynelitään.

Vaan mikä olikaan, kun ei mahdoton huhu kaupungissa ottanut tukahtuakseen? Aina vain puhuttiin Suthoffin hopealaivasta, jonka kalleuksilla Viapori oli rakennettu. Ja vanha profetissa Suossa vakuutti, että turhaa työtä tekevät rakentajat: linnoitus ei kestä! Minkä tähden ei linnoitus kestäisi, maailman vahvin linnoitus,

jonka turvissa Helsinki oli voimistunut ja tulee suureksi? Hänelle, vanhalle Keppi-Saaralle, oli muka unessa näytetty sotamies, joka Kaupunginlahden jäällä taittoi miekkansa polveaan vasten, niinkuin ruoko taitetaan. Mutta hänhän oli hullu, Suon vanha profetissa, mitäpä hänestä! »Meiden pienen ristipoian» onneksi juotiin sinä päivänä iloisessa kodissa. Ja »Hopealavassa» juotiin, laulettiin ja tapeltiin illalla samaisen rikkaan lapsen menestykseksi. Mutta kaupungissa ei muusta puhuttukaan kuin hänestä, hänen komeista ristiäisistään sekä ihmeellisestä mielenmuutoksesta, mikä oli tapahtunut provianttimestari Weckströmissä — sen pysyväisyys oli sitten kyllä toinen asia, mutta eihän sellainen mielenmuutos kuitenkaan koskaan niin mene, ettei siitä jälkeä jäisi.

Ristiäispäivän iltana rouva Weckströmin tila huononi. Ei olisi ehkä pitänyt enää puhua hänelle Gagneurista. Illansuussa kävi hän koko ruumiiltaan polttavan kuumaksi, houri, eikä tuntenut ihmisiä. Puoliyön aikaan hän puhutteli kuollutta isäänsä ja pyysi anteeksi, ettei ollut jaksanut nostaa tänne sitä korkeaa, korkeaa kirkkoa. Vaan hänenpä poikansa kasvaa suureksi! ... Nyt hän vaikeroi, että hänen pieniä lapsiaan palelee kylmässä haudassa...

Weckström neuvotteli Uhrväderin kanssa, eikä pitäisi päästää hänen niskasuonistaan pois pahaa verta. Ja Weckström itse kävi herättämässä Tingelundin ja toi taloon Henkirakuunain parturin. Olisi tarvittu erästä hyvin tehokasta tinktuuria, mutta se oli kaupungista loppunut. Weckström käski nyt viipymättä toimittaa lähetin Turkuun tinktuuria noutamaan. Ja vaikkapa itseään Turun arkkiaatteria. Juuri hänen oli tultava. Tingelund ravisti päätään. Tällä kelillä tuntui mahdottomalta odottaa lähettä ennenkuin vuorokauden kuluttua. Ja silloin saattoi olla myöhäistä.

Renki Eerikki Iiskenpoika makasi jännityksestä uupuneena polvillaan oven takana, iskien päätään permantoon ja huutaen Jumalaa avukseen.

Krista Suthoff rukoili hänkin, käsivarrellaan nukkuvan Beat-Marie, joka ei uskaltanut olla yksin omassa vuoteessaan.

Kustaa Wetter tarjoutui uudella hevosellaan lähtemään Turkuun.

Myöskin Janne Sederholm olisi ollut valmis lähtemään.

Kasper Eyland sitten kumminkin joutui lähtijäksi, koska hänellä itselläänkin oli asiaa Turkuun ja koska hänet tiedettiin nopeaksi, neuvokkaaksi mieheksi. Kun hän hetkeksi tuli sisäpuolelle ja odotti Tingelundin kirjettä, halusi hän nähdä poikaa, Jakob Mathiasta.

Onnellinen isä johdatti hänet nyt arkihuoneeseen, minne kehto oli äidin huoneesta nostettu. Suurine nari-sevine saappaineen miehet varpaisillaan liikkuivat sitä hauraan väkevää elämäntuikkua kohden, jonka veressä sukupolvien perinnöt nyt alkoivat kulkunsa kohtaloiden täyttymystä päin.

Weckström nosti varovasti vaatetta, mikä oli laskettu kehdon yli, hyvin varovasti, vain yhdestä kulmasta.

— Kas pirua, hymyili Eyland ihastuksen vallassa, mihin vain merikapteeni ja vanhapoika kykenee, — hänhän on oikea valaanpoika, iso ja väkevä turska, piru vie, oikea hai-kala!

— No eikö ole, piru ja helvetti, en mokomaa ole nähnyt! riemuitsi isä, unohtaen silmänräpäykseksi koko hätänsä. — Tuo Lastikkakin, joka on vetänyt tuhansia lapsia päivänvaloon, sanoo, ettei koskaan ole mokomaa nähnyt. Odotapas pikkuisen, vanha veikko, niin otamme lasin pienen Jakob Mathiaksen onneksi!

Mutta siinä odottaessaan ja syrjästä kuunnellessaan Uhrväderin ja apuvaimojen kuiskuttelua, mistäpäin saataisiin taloon luotettavin imettäjä, Eylandin huomio kiintyi ihmeelliseen vanhaan kehtoon, missä lapsi makasi. Ja hän muisti nyt selkeästi, että oli matkoillaan ennen joulua nähnyt samanlaisen. Lyypekissä tosiaan! Ja missäpä muualla kuin kunnianarvoisan rouva Anna Schmidin huoneessa Breitestrassen varrella. Ja vielä oli siitäkin ollut puhetta, että joku perheen esi-isä oli kaikille lapsilleen vanhalla kuvanveistäjällä teettänyt samanlaiset kehdot heidän tulevia lapsiaan varten, mutta kuvantekijä oli sellainen, joka oli veistänyt kuvia kirkkoihinkin. Oliko yksi näistä Lyypekin patrisilaiskehdoista tullut tänne?

Sieltäpäin meren takaa oli tullut tänne yhtä ja toista. Ja myöskin täältä mennyt sinne. Paljon oli tullut ja paljon mennyt! Verta ja henkeä.

— Onneksi vain sitten! kuiskasi hymyilevä nuori merikarhu, juodessaan pohjaan hopeapikarillisen. — Mistä hitosta olet saanut tätä viiniä? Se on varmasti vielä Suthoffin varastoja.

— Hehhehheh!

Ja sitten kapteeni kertoi lapsen isälle tarinan Lyypekin kehdestä.

Ja molemmat miehet kävivät äkkiä totisiksi, iskivät salaperäisesti toisilleen silmää ja verestivät muistissaan tarinan lapsesta ja kehdestä, jotka haaksirikosta olivat pelastetut Helsingin rannassa. Kerran, vuosia sitten.

— Rouva tulee iloiseksi, kun tämän kuulee, piru vie! kuiskasi Eyland. — Hänellä on nyt siis Lyypekissä sukulaisia. Sepä onkin onnen kehto, joka sieltä tuli, oikea bernsteinrantojen kehto!

— Kunhan vain äiti jäisi henkiin, piru ja helv... Tarkoitän, että Jumala sen suokoon ja sallikoon!

Oli jo aamua ja räystäät tippuivat ja varpuset raksuttivat, kun sairas heräsi pyytämään, että hänen sisarensa noudettaisiin tänne. Ja hän odotti, silmien välissä ynseä ja ärtynyt ryppy, ikäänkuin olisi pelännyt, ettei tätä selkeyden tilaa kauan kestä.

Anna Kristina talutettiin pihan poikki ja astui kep-pinsä varassa tutun vuoteen ääreen, missä sisarukset ennen olivat nukkuneet. Molemmat hymyilivät toisilleen levollisesti. Yht'äkkiä Hedulla tuntui muistavan, että hänen täytyi kiirehtiä. Ja ärtynyt ryppy palasi hänen silmiensä väliin, käyden yhä tylymmäksi, mitä pitemmältä hän puhui, sillä jos hän olisi päästänyt sen siliämään, niin hän taasen olisi menettänyt tajuntansa.

— Minkä tähden te pidätätte minua? Ja tuolla ikkunoiden alla on nytkin joku, joka pitelee siipiäni. Lakatkaa siitä ja antakaa minun mennä. Olenhan jo elänyt. Rukoilisitte minulle voimaa olla hyvä miehelleni edes nyt viimeisinä hetkinä — Weckström parka! Joku minua on ajatellut ja ajattelee, niin etten voi kuolla. La-

katkaa! ... Krista, pieni sisar, älä heitä lapsiani. Suojele myös niitä, joita minä olen suojellut: meidän vanhoja palvelijoita ja kaupungin köyhiä ihmisiä ja turvattomia eläimiä... Kuinka voin kohdata isäni, kun en ole saanut pystyyn hänen kirkkoaan? Huono olen ollut. Kerran, kerran Jumala armossaan herättäköön sen pyhän rakentajan — onko hän minun sukuani, en tiedä. Koska se tapahtuu — en tiedä! Minulta meni usko, kun Ehrensvärd sanoi, ettei Jumala tule asumaan kirkkoon, mikä rakennetaan juomakellarin tuottamilla rahoilla. Hopealaivat menevät niin usein pohjaan, sanoi Augustin Ehrensvärd — minunkin on mennyt. Ah, jospa jalo Ehrensvärd tahtoisu opettaa minun poikaani tulemaan jaloksi ihmiseksi! Sinä menet naimisiin Skuggen kanssa, pieni sisar. Hoitakaa yhdessä, te ja Henni Forsius, meidän kaupunkimme kunniaa... Mutta nyt tulee tärkein: en ole rakastanut miestäni, vaan häntä, joka pelasti meidän henkemme. Ah, kuinka olen häntä ikävöinyt. Sano hänelle, että hengessä aina olen ollut hänen omansa. Vaikka koetin unohtaa ja muita rakastaa, ei sydämeni kuunnellut. Yhden ainoan pienen hetken olisin tahtonut hänet nähdä... Oh Krista, mene ajamaan heidät pois tuolta ikkunan alta, he pidättävät minun lähtöäni... Joku ajattelee minua — lakatkoon!

Marie Erhardtin ja Jakob Suthoffin kuoleva tytär oli aivan oikein vaistonnut, että ikkunan alla, sulavassa hangessa, seisoskeli vanhoja helsinkiläisiä, jotka rukoi-livat, ettei Jumala vielä ottaisi pois heidän ystäväänsä.

Vaan torilla rangaistuspaalun vaiheilla leikkivät kaupungin lapset kelkkoineen, lapioineen ja suksineen. Siihen pysähtyi yksi ja toinen vanhempikin ihminen, kuka varoittaakseen, kuka kieltääkseen lapsia, jotka rajuissa leikeissään joutuivat yhteenottoihinkin. Niin astui siihen myöskin vanha mies, joka mahtoi tulla kaukaa, kun oli niin vieraan näköinen, katseli lasten mutkiin ja vihdoin kiersi puhuttelemaan Beat-Marieta, joka kelkassaan veti Wetterin Eevaa, vaikkei mitenkään olisi jaksanut.

Hän kysyi, tiesikö lapsi, asuuko täällä vielä kaksi neitiä, joiden nimi on Suthoff. Hedvig Ulrika oli toinen ja toinen Anna Kristina. Lapsi jäi miettimään eikä ym-

märtänyt panna merkille, miten tutkivasti vieras häneen katsoi, hänestä etsi ja löysi, mitä etsi.

— Mutta Hedvig Ulrikahan on minun äitini nimi! keksi lapsi vihdoin ilostuneena. — Äitini on Hedvig Ulrika Weckström ja tätini on Anna Kristina Suthoff. Me asumme tuolla Läntisellä Kirkkokadulla. Mutta äiti on nyt kipeänä. Lastikka sanoo, että hän kuolee.

Koko lapsijoukko seisoi vieraan ympärillä.

— Hän kuolee! toimitti kaunis vaalea Eeva Wetter. — Minun isäni tahtoi ottaa meidän parhaan hevosemme ja tuoda rohtoja Turusta. Ja minun äitini seiso i äsken ikkunan alla ja rukoili, että Jumala vielä antaisi täti Hedullan elää! Ja minä myös rukoilin.

Muutkin lapset kertoivat nyt rukoilijoista, joita oli ikkunan alla. Mutta tarmokas poikanen Carl Gustaf, Fiffin poika, huusi joukosta:

— Siellä on pieni poika!

— Siellä on syntynyt poikalapsi! jatkoi toinen heti. — Enkeli toi sen jäätikölle.

Kun vieras laski kätensä tummatukkaisen tytön päälle, sanoi tyttö ujon tärkeänä:

— Me käymme Krista-tädin koulua Suthoffin talossa!

— Eipäs, vaan Weckstromin talossa Läntisellä Kirkkokadulla.

Vieras hillitsi ystävällisesti pieniä leikkijöitä, jotka heti lähtivätkin kirmailemaan rangaistuspaalun ympärille, ja pyysi vähäistä Beata Mariaa näyttämään tietä Suthoffin talolle.

Hedullan tytär laski turvallisesti kätensä vieraan käteen, toisella vetäen perässään kelkkaa, joka oli painava ja pysähdytteli lasta sen kulussa, mutta jota lapsi ei suostunut luovuttamaan vieraan vedettäväksi. Kun hanget sulan yön kuluessa olivat pehmenneet, sai kaukaa tuleva mies kuitenkin suostutelluksi lapsen syliinsä ja kantoi hänet kelkkoineen yli korkeiden, likaisten ja sohjoisten kinosten talon eteen, jonka yhden ikkunan alla vanhat rukoilijavaimot seisoivat, kauniin uuden hopealaivan riippuessa kauempana, kellarin sinisen oven yläpuolella.

Kun kaukaa-tuleva hetkeksi pysähtyi päästääkseen, lapsen maahan, kysyi lapsi yhtäkkiä:

— Kuka vieras on?

Ja vieras vastasi:

— Juoksepa, pieni ystävä, sisään ja sano tädillesi, neiti Anna Kristinalle, että vanha ystävä tahtois tavata häntä.

— Mutta jos äiti on jo kuollut!

Pieni tyttö alkoi hiljaa nyyhkyttää. Ja kun tultiin pihan piiriin, niin kaikki äänet tuntuivat käyneen hyvin hiljaisiksi. Joku Näkymätön seiso portilla ja sanoi: hiljaa, ja piteli kättään ylhäällä ja valvoi, että noudatettiin hiljaisuutta. Sade lankesi hyvin hiljaa räystäistä ja puista putoilevat pisarat tapasivat maanpinnan helähtämättä ja hyvin hiljaa. Vanhat likaantuneet hangeget hupenivat hiljaa ja huomaamatta. Jäätikkö kaivon ympärillä himmeni himmenemistään. Pilvet lähestyivät maata lempeinä hahtuvina. Lumenrippeet katonharjalla hajosivat kuin rauhaan raueten. Ja sekin havahtuminen, mikä tapahtui kaukana haudoissa ja maan uuminessa, kuunteli kehoitusta: hiljaa!

Kaukainen matkamies seurasi pientä tyttöä matalaan tummaan tupaan, missä hiljainen ääni toisteli muuatta yhtä ja samaa lausetta: tapahtukoon sinun tahtosi. Ja ääni nousi ja laski, mutta tuli aina syvästä hiljaisuudesta, missä elämän ja kuoleman virrat vierekkäin virtaavat.

Kaukainen vieras näki rukoilijattaren istumassa vuoteella, kädet kohotettuina. Hänen kätensä vaipuivat, kun tyttönen häneen rupesi, ja hän sanoi lapselle:

— Minä uskon, että äitisi tulee terveeksi. Tai on hän nyt hyvin onnellisena kuollut.

— Täti, täällä on vieras, joka kysyy teitä.

Vieras lähestyi, askeltensa painavuutta hiljentäen, ja valmisteli sitä sanottavaa, jonka nyt piti antaa hänelle viimeinen tilaisuus kohdata kuoleva kaivattu.

Mutta Anna Kristina tunsi hänet, ennenkuin hän äännähtikään ja huudahti ilosta.

— Te olette tullut. Kunnioitettu kapteeni von R—n poika, meidän henkemme pelastaja, — oletteko kuollut sisareni kaipauksen?

Ja Anna Kristina kertoi nyt, miten hänen sisarensa oli kutsunut häntä nopeasti tulemaan ja mitä hän oli käsenyt sanomaan nuoruutensa ystäväälle. Sillä vaikka hänelle oli kerrottu, että kaukainen kaivattu oli kuol-

lut, niin ei hän sittenkään voinut tukahduttaa uskoa hänen palaamiseensa. Ja varsinkin sen jälkeen, kun Saara, pikku-piika, toi terveiset kylmän virran kaupungista, toivo leimahti uudelleen. Ja kun vain Siperian nimeäkin mainittiin, niin Hedullan sydän vapisi toivoa ja odotusta.

Hänhän oli naimisissa, hänen miehensä oli kunnan ihminen ja hänellä oli monta lasta — ei hän muuta pyytänyt kuin pienen hetken saada nähdä nuoruutensa ystävää.

Kaukaa-tuleva rauhoitti tyttöä. Hän käytti nyt seppä Fredrik Rosenströmin nimeä ja oli työssä Degerbyn linnoituksella. Häntä oli Siperiassa kutsuttu kellomestari Rosenströmiksi ja kellosepän työllä hän olikin elättänyt henkeään. Kuitenkin hän tunsu, ettei voisi jäädä Degerbyhym koska siellä oli miehiä, jotka saattoivat hänet tuntea, ja niin hän oli päättänyt vetäytyä kauemmas sisämaahan. Täällä Helsingissä ei hän voinut viipyä kuin hetken, täällä hänen oli kaikkein vaarallisinta olla. Niin, kaipaus oli tuonut hänet tänne eikä hän voinut kieltää saapuneensa kaupunkiin sydämessä pieni hiven toivoa. Mutta kymmenen vuotta Siperiaa on opettanut ihmisen tyytymään. Ja kellosepän työ on ollut opettavaista sekkin. Pieninkin rikka tai kuluminen tai hoitamattomuus pysähdyttää tämän vähäisen ajannäyttäjän. Vaan mikäpä ihminen muuta on kuin hauras koneisto omaa laatuaan... Ja ensi aluksi Tobolskissa vanginvartijan halvaantunut vaimo pani vangit vuo-ronperään pitelemään lankavyyyhteä, itse kerießään sitä. Vaimo vaati, että täytyi selvittää sekavinkin solmu. Mutta vyyhti oli hämähäkinseitin vahvuista rihmaa ja siitä piti kudottaman tsaarin hoviin, eikä saanut solmua katkaista, ei koskaan. Työ oli opettavaista. Hän, seppä Rosenström, uskoi oppineensa siinä jotakin — hänkin. Mutta hengen valtakunnassahan mahdollisuudet sensijaan ovat rajattomat. Tässä valtakunnassa saattaa niinhyvin karttaa niitä, joita ei halua kohdata, kuin viipyä niiden luona, joiden kanssa haluaa seurustella. Ja hän, seppä Fredrik Rosenström, oli kyllä hengessä paljon oleskellut tässä Suthoffin talossa. Vaan olisikohan mahdollista nyt vielä saada nähdä Hedullaa?

Hedulla tunsi yhfäkkiä kesken houreuntaan suurta nälkää. Eiväthän he olleet päiväkausiin syöneet muuta kuin marjoja ja juuria, hän ja Krista. He makasivat metsässä sammalmättäällä, kun eivät jaksaneet liikkua. Mutta Krista puhui Narvanleivistä, joita isä oli tuonut, ja tuoreesta keltaisesta voista, jota äiti oli kirmunnut, ja he tunsivat sieraimissaan keitettyjen nauriiden tuoksua. Vilutti hirvittävästi. Krista jaksoi vielä nostaa havunoksia heidän peitteekseen. Hän sanoi, että he nyt nukkuvat ja heräävät taivaassa... Putoili kultaisia lehtiä. Lenteli outoja lintuja. Käsiä ja jalkoja pisteli. Krista tahtoi vielä panna kätensä hänen kaulaansa, mutta ei jaksanut. Hän, Hedulla, ei voinut liikahtaa. Hän tunsi jäykistyvänsä. Yhfäkkiä he kuulivat ihmisen äänen.

Ihminen seisoi heidän edessään!

Hän kysyi, elivätkö he vai olivatko kuolleet, ja nosteli havunoksia heidän yltään. »Lapsiahan te olettekin!» sanoi hän. »Lapsi-raukat, oletteko eksyneet kotoa!» sanoi hän. Ja antoi heille leipää.

Hänellä oli punertava parta ja ohimoilla käherteievä tukka ja siniset silmät. Hän oli nuori, hän oli kaunis, hän peitti heidät takillaan ja asettui heidän viereensä yöksi, niin että heidän tuli lämmin.

Mitä olikaan tapahtunut? Missä olivat hänen, Hedullan, vaatteet? Missä olivat ihmiset? Varmaan kirkossa, varmaan oli pyhäpäivä. Nyt tuli joku huoneeseen. Hän likeni vuodetta, missä Hedulla makasi. Hedulla tunsi valoa ja lämpöä kasvoillaan. Tuoksui suloisesti. Hänen huuliaan kosketettiin. Häntä huumasi. Häntä itketti ja nauratti.

Kristako se olikin? Krista oli tullut huoneeseen, ja juuri, kun hänen piti kertoa hänelle tätä outoa unennäköään, sanoi Krista:

— Jaksako rakas sisareni ottaa vastaan vieraan? Voitko arvata, kuka on tullut sinua katsomaan?

Hedulla nousi istumaan ja hänen silmänsä kävivät hyvin avonaisiksi, kun hän sanoi:

— Enkö minä tietäisi!

Seppä Fredrik Rosenström astui huoneeseen. Hedulla tunsi valomerren kasvoillaan ja sydämessään. Kapteeni

Von R:n poika tarttui hiljaa hänen käteensä ja jäi sitä pitelemään.

Kuolema väistyi vuoteen äärestä.

Niin ovat siis näinä päivinä muutamat kaukaiset kivatut kohdanneet toisensa. Näkymätön, Hän, joka seisoo porteilla ja kehtojen vierellä ja elämän ja veren virtain varsilla, on nostanut kätensä: ja on käynyt hiljaiseksi ja sydämet ovat rauenneet rauhaan ja saaneet levähtää.

Sitten nousee käsi jälleen. Ja jälleen kiirehtää elämän ja veren virta, kuljettaen uomassaan ihmisen taipumuksia, sekä onnellisia että onnettomia, niiden täytymystä kohden. Mutta kaikki, mihin on tarttunut tahraa, tuottaa kärsimystä, ja mikä puhtaana pidetään, se käy kirikkauteen.

VUODET JA HETKET

Jälkikirjoitus

Vuosia on mennyt. Kaupunki on tullut suureksi. Julkisia rakennuksia on korjattu ja laajennettu. Uuteen kirkkoon ei kuitenkaan ole riittänyt varoja, vaan vanhaa ja hyvin ahdasta Ulrika Eleonora korjaillaan vuodesta vuoteen, milloin tilapäisemmin, milloin perinpohjaisemmin. Hautausmaa kirkon ympärillä ja alapuolella on jo haudattu neljään kertaan, hauta haudan päälle, eivätkä vainajat enää mahdu tähän vanhaan vihittyyn ja kaupunkilaisille rakkaaksi käyneeseen maahan, vaan täytyy heitä kuumilla ilmoilla peitellä ja peitellä. Kuitenkaan eivät asukkaat tahdo kuulla puhuttavankaan ruttoisten hautausmaasta Kampilla, joka suurena ruttovuonna avattiin ja vihittiin.

Niinkuin tytär, viihtyen äitinsä helmassa, toimii triviaalikoulu kirkon suojassa ja molemmat, keskenänsä kommunikoiden, uurastavat kansan kasvattamiseksi kristilliseen henkeen ja hyviin tapoihin.

Kauppa ja teollisuus ovat kaupungissa menestyneet erinomaisesti. Telakalla on valmistunut laiva toisensa perästä ja aikoinaan niin kuuluisa »Kenraalikuvernööri von Rosen» on, sitten kun se syysmyrskyssä Tanskan vesillä kärsi vaurion ja perinpohjin korjattiin, saanut hyvällä onnella purkaa Helsingin ranta-aittoihin lastin toisensa jälkeen: spetserioja, kappaletavaraa, silkkikankaita, kamlotteja, vehnä jauhoja, nauvoja, rautapeltiä, kahvipapuja, sokeria, kudonnaisia, hienoja etelän viinejä ja hedelmiä, mutta ennen kaikkea suoloja — sekä ulkomaille ja Ruotsiin taas viedä: lautoja, tervaa, voita, talia, humaloita ja pellavakankaita. Tupakkatehtaita on

kaupungissa kaksi, mutta tiilitehtaiden lukumäärä nousee peninkulman alueella toiselle kymmenelle, joten on täytynyt kieltää uusien perustaminen. Kaksi nuoranojajaa katettuine ratoineen edustaa omaa lajiaan, samoin värjäyslaitos vanhassa kaupungissa. Käsiyöläistenkin luku on riittävä.

Mitään tuskin kaupungilta enää puuttukaan, alkaen komeljanttareista ja puutarhureista palkattuun ja vakinaiseen kaupungin physicukseen asti. Kun linnoituksen rykmenteillä vielä on välskärinsä ja parturinsa, niin yhteensä saattaa olla käytettävänä kymmenen tohtoria, puoskarit vielä erikseen. Edellisenä seculona teki kaupungin väkiluku 1800 henkeä — nyt 2500, joista vuosittain syntyy n. 110 henkeä ja kuolee 62.

Susisaarista ei enää kukaan puhu, vaan ovat nämä ennen niin villit ja hedelmättömät saaret vaihtuneet todelliseksi ihmisneron voimannäytteeksi, linnoitukseksi, jonka puolustuskuntoisuutta niinhyvin kaupungin kuin koko maan turvallisuudeksi ei enää kukaan epäile. Mahtava linnoitus kantaa ylpeästi nimeään Sveanlinna — Viapori.

Kun tulee juhannusaika, kukkivat »Ehrensvärdin kukkaset», sireenipuut, rehevinä ja suloista tuoksua levtittäen kaikkialla kaupungin puutarhoissa, eikä yksin varallisten kotien ympärillä, vaan Suossa ja Katajanokalla, köyhimpienkin iloksi. Myöskin kaukasiin maanääriin loitolle kaupungista ovat nämä kukkaset levinneet, mutta kauneimmin kukoistavat ne ehkä sittenkin Viaporin valleilla ja puistikoissa, missä ne juhlallisia muureja ja kiviseiniä vastaan nähtyinä, nimenomaan katoavassa juhannusaikaisessa loistossaan tekevät ihan vaikutuksen.

Vuosia ja hetkiä on mennyt ja vuosien ja hetkien mukana moni vanha Helsingin asujain sinne, mistä ei enää ole paluuta.

Raati- ja kauppamies Carl Tellqvistille suotiin pitkä sairausvuode, jonka aikana hänellä oli tilaisuus papiston opastuksella tutkiskella mennyttä vaellustansa ja valmistua vastaiseen. Hänhän oli jo vuosikausia erikoisesti ahdistanut sitä vanhaa köyhää Suon kaupungin osan asukasta, jonka helsinkiläiset tunsivat nimellä Keppi-Saara ja Viaporin herrasväki nimellä Helsingin

profetissa. Tellqvist oli päättänyt, ettei kuole, ennenkuin Keppi-Saara on vedetty hirteen. Vanhus paranteli,- niinkuin tiedettiin, tauteja, joita ei oppineiden tinktuureilla saatu parantumaan, ja näki unia ja näkyjä. Viimeinen näky oli hänellä nyt se, että täällä Viaporin edustalla seisoo mies, joka on taittanut miekan polveaan vastaan. Ja oppimaton kansa uskoi vanhan Saaran mukaan, että linnoitus on rakennettu hopealla, mikä oli määrätty kirkkoa varten, eikä siis voi kestää. Mutta Weckströmin rouva suojeli Keppi-Saaraa samoin kuin hänen sisarensa rouva Skugge, nimenomaan siitä syystä, että tämä samainen rouva Skugge oli vanhan Saaran rukousten ja yrttien avulla saanut niin paljon liikuntakykyä, että saattoi kotipiirissä kävellä ja toimia. Kauppiamies Tellqvist oli tästä hyvin suuttunut, jopa siinä määrin, että hän yökaudet mielti kosta. Tapahtui sitten, että hän järjesti, niinkuin niin monesti ennen, yhdessä pyövelin ja profossin kanssa mestaustilaisuutta eräälle lapsensurmaajavaimolle, joka oikeastaan olisi ollut lähetettävä kotipaikalleen kärsimään rangaistustaan, mutta jonka mestauksella nyt erinäisistä syistä vaivattiin Helsingin viranomaisia. Pyöveli intoili siinä, ettei katso velvollisuuksiinsa kuuluvan ottaa haltuunsa kuollutta ruumista, vaan olevansa vapaa niin pian kuin oli kirvestään käyttänyt. Tässä kiihtyivät miehet molemmat ja raatimies Tellqvist kaatui, liukasta kun siinä Kaasa-vuoren rinteellä näin marraskuussa oli. Hänen sekä käsivartensa että jalkansa taittuivat eikä hän sittemmin ja jo parantumaisillaan malttanut kuunnella parantajien neuvoja, vaan lähti liikkeelle ennen aikaansa, ja niin hänen tilansa vaihtui toivorikkaasta huonoksi ja pahentumistaan paheni. Rouva Anna Tellqvist hoiti sairasta miestänsä hellästi ja kävipä tämä koettelemuksen aika molemmille niin armorikkaaksi, että aviopuolisot sopuisina ja keskinäisessä rakkaudessa päättivät pitkän ja riitaisen yhdyselämänsä.

Kaupungin suuresti ansioitunut monikymmenvuotinen raatimies ja entinen pormestari Lorentz Streng oli uskollisen ja hellästi rakastetun vaimonsa kanssa viime vuodet elänyt puutteessa, mutta osaansa tyytyväisenä. Heidät nähtiin säännöllisesti, kun aamu valkeni, toisiaan taluttaen kävelemässä samoja polkuja, joita Streng

oli virkamiehenä joutunut joka päivä astelemaan, eikä hän sisimmässään milloinkaan voinut käsittää, ettei hän yhä vieläkin ollut siveellisessä vastuussa siitä, että kaupungissa lakia ja järjestystä noudatettiin.

Hänen tavanmukaisista ja hänen terveydelleen välttämättömiksi käyneistä retkistään tuli loppu, kun Johan Kuhlberg valittiin Helsingin pormestariksi, »sama nulkki», joka kerran oli huutokaupasta ostanut hänen, Lorentz Strengin kirjaston! Tätähän tosin oli ennustettu, mutta Streng ei ollut ennustuksiin tosissaan uskonut. Pormestarin vaalissa oli nuori, hajuvesiltä tuoksuva Johan Kuhlberg vilpillisesti hankkinut itselleen ääniä ja itsekin äänestänyt itseään — niin kerrottiin, eikä Kuhlberg sitä kieltänytkään —, ja kävi vielä niinkin, että Mathias Weckström, provianttimestari, antoi korealle nuorelle pormestarille vaimoksi vanhimman tyttärensä, sävyisän ja kaikkien kunnioittaman Beata Marian, jolta ei suinkaan puuttunut kosijoita. Lorentz Streng ei enää kävellyt Suurtorilla eikä raatihuoneen ohitse, vaan hänet nähtiin iltahämärissä Rantakadulla ja ranta-aittojen vaiheilla, missä Röö'n nuoranpunojarata kulki ja missä kerran sattui hirrenpää putoamaan hänen selkäänsä. Gustaf Wetterin taukoamatta jatkuvat rettelöt kaupungin viranomaisten kanssa eivät helpottavasti vaikuttaneet hänen kummisetänsä ja vanhan uskollisen ystävänsä raskaaseen elämänehtoon-viettoon, nekään. Rouva Weckström ja hänen vanhat palvelijansa kävivät vuoronperään viemässä Strengille ravintoa, koettaen samalla ilahduttaa riutuvaa iäkästä pariskuntaa. Vanha, hurskas ja kaiken maallisen onnensa menettänyt Selin oli oppinut lohduttamisen taidon ja löysi aina sinne, missä yksinäisyys oli raskain ja kärsimys vaikein kantaa. Selin sai aikaan senkin, että pormestari Kuhlberg istui tuntikauden Strengin kuolinvuoteen ääressä, kertoen uutisia valtiopäiviltä ja tupruttaen hyvänhajuista tupakansavua huoneen täyteen. Kun nuori pormestari lähtiessään sydämellisesti toivoi vanhalle edeltäjälleen pikaista parantumista ja lupasi lähettää tänne rouvansa, joka jo kauan oli toivonut saavansa tulla, niin Streng sovinnollisesti hymyili ja ystävällisesti antoi ennen niin vastenmieliselle miehelle kuihtuneen kätensä. Tämän mentyä hän kuitenkin pyysi Se-

liniä aukaisemaan oven, että »nuo makeat hajut menisivät vähemmälle». Lorentz Strengin ja hänen vaimonsa hurskaan kuoleman välillä oli ainoastaan vajaa vuorokausi ja heidät laskettiin samaan hautaan. Kaupunki maksoi hautajaiskulut, konvehteja, viinejä ja muutakin kestitystä myöten. Ja soitettiin sekä suurta kelloa että pientä kelloa, niinkuin rikkaille. Streng oli yhtä kaikki uskollisesti palvellut kaupunkia ja aina katsonut sen parasta.

Tingelund uurasti »rokkoherrana», mennen, laiha mies kun oli, kuin kuiva nahka tuulessa talosta taloon, hoidokkejaan tarkastamaan. Hänestä oli tullut äveriäs mies ja hän perusti haara-apteekin Hämeenlinnaan asti. Hänen vaimonsa hoiti oivallisesti taloa ja lapsia, toimittaen tyttäret jo nuorina hyviin naimisiin, joten apteekkari sai panna kaiken aikansa mieliharrastukseensa, rokottamiseen. Usein tavattiin rokkoherra kadulla tai kylissä puhumassa läsnäolevalle kansalle tähän tapaan: »Lehmän rokko, koska se lasten päälle istutetaan, varjelee heitä luonnollisesta rokosta ja aikaa myöten peräti pois hävittää luonnollisen rokon ihmisten seasta. Ei yksikään ihminen ole vielä tähän asti lehmän rokkohon kuollut, mutta sitä vasten on luonnolliseen rokkohon kuollut kivullisella kuolemalla yksi kymmenestä ja tosinansa kaksikin sitte kun heidän ensin on täytynyt kestää kauheita kipuja. Viimeiseksi on lehmän-rokkohon istuttaminen vielä sentähden hyödyllinen, ettei se vahingoita lasten ruumiita eikä turmele heidän muotoansa. Ei, vaan he jäävät terveiksi ja iloitsevat, että he kuoleman välttäneet ovat. Mutta peräänajatelkoot ihmiset sitä vasten, kuinka hirvuinen tauti rokko on, liiatenkin koska se on pahaa laatua, minkä kivun, pelvon ja ahdistuksen niiden kivun alaisten lapsi-parkain viheliäisyys tuottaa heidän vanhemmillens...»

Tautien tarttuvaisuus askarrutti mitä suurimmassa määrin apteekkarin mieltä. Hän totesi, ettei haavojen märkiminen ole välttämätön, vaan johtuu liasta, joka on päässyt haavaan. Niinpä menivät hänen päätelmänsä yhteen sen kanssa, mitä Asikkalan pappi oli julistanut hengen alalta: että mikä tahriutuu, se märkii ja tuottaa kärsimystä. Tingelund näki suurta vaivaa opettaessaan apulaisiaan ja yleensä kaupunkilaisia pesemään

kätensä. Lähestyessään potilaitaan hän itse vaati harjan ja kuuman veden puhdistukseen kätensä ja samaa hän vaati muilta. Hän joutui tämän asian vuoksi suorastaan vihoihin ihmisten kanssa, jotka pitivät häntä hulluna tai ilkeänä. Köyhän kansan vihat hän sai osakseen sen takia, että joka paikassa ja kaikkialla puhui lautastennuolemisen saastaista ja epäterveellistä tapaa vastaan. Ja alkoivat suurten kemujen pitäjät todella nyt sulkea kerjääväisiltä kyökkiensä ovet. — Tingelund sai kuolintaudin pitkällä rokotusmatkalla eikä kuollut omassa vuoteessaan, vaan kaukana kotoa. Hän oli kello kädessä seurannut tautinsa kulkua ja hetkelleen osannut määrätä, milloin kuolisi. Leski meni naimisiin uuden apteekkarin kanssa, joka tuli Ruotsista ja joka kartutti edeltäjänsä omaisuuden moninkertaiseksi.

Burtz, Helsingin Nimrod, johti yhdessä susivoudin kanssa niitä suuria sudenajoja, jotka pantiin toimeen sen johdosta, että eräänä talviyönä sudet olivat tunkeutuneet kauppias Törnmanin lammashuoneeseen ja siellä aikaansaaneet hirveää hävitystä. Viisitoista lammasta tavattiin joko kuolleina tai henkihieverissä, kaikki Löfvingin spanjalaisia. Sitäpaitsi olivat sudet vieneet pihoilta koiria ja ahdistaneet lapsiakkin. Ne olivat taasen niitä erikoisen petomaisia venäläisiä susia, joita vastaan Helsinki aina nousi yhtenä miehenä. Satapäisenä ketjuna, varustettuna pyssyillä, susiverkoilla, helistimillä, kalistimilla ja rämistimillä liikuttiin Espoon sydänmaita kohden. Täällä kohtasi raatimieskauppamies Nils Burtz voittajansa. Tietämättään joutui hän passiin karhun pesälle, suunnilleen niillä tienoilla, missä Suthoff-vainajan tyttäret vuosia sitten olivat kulkeneet yksityksissä ja kohdanneet karhun. Karhu heräsi meteliin ja miehen ja karhun välillä nousi mahtava paini. Kun ei raatimiestä kuulunut muiden joukkoon, jotka ajojen tuoksinassa olivat joutuneet melko kauas, lähdettiin häntä etsimään. Ja löydettiin hänet kuolleena ja raadeltuna, mutta samalla suuri musta emäkarhukin suustaan verta vuotavana pienen matkan päässä. Raatimies oli yrittänyt temmata kieltä karhun suusta, karhu oli puraissut irti hänen oikean käsivartensa, ja sammal- kenttä naavaisten kuusten alla oli kauttaaltaan veressä ja tahrattuna temmellyksen jäljeltä. Raatimiehen leski

oli alussa lohduttoman surun vallassa, mutta meni niin pian kuin laki salli naimisiin komean nuoren luutnantin kanssa. Ja komeahan morsian vielä oli itsekin, huolimatta viidestäkymmenestä ikävuodestaan. Jerobeam Clayhills, vainajan sukulainen ja kummilapsi, kosi hänen taloa ja tättä, mutta kirkkoherra kielsi tällaisen yhteenmenon.

Goviniuksesta, Clayhillsista, Törnmanista ja monesta muusta ei ole muuta sanottavaa kuin että he hetki hetkeltä ja vuosi vuodelta ponnistavat yhtä rintaa kaupungin kanssa menestyäkseen ja kauan elääkseen maan päällä. Bock on saanut kaikki tyttärensä naimisiin ja pitänyt häät jokaisen sulhasen arvon mukaisesti. Goviniuksen ja Clayhillsin kodeissa tavataan fortepiano ja tunnetaan franskan-kieli sekä »suloinen ajanviete». Myöskin Bockilla ja Törnmanilla tarjotaan upseereille ja porvareille mahtavia syöminkejä ja juominkeja, mutta ytimekkäämmässä muodossa.

Ei yksin Weckströmin, vaan kaikkien muidenkin ohitse on ajanut Johan Sederholm, tukkukauppias ja kauppaneuvos, suuren perheen pää ja suurellisen kodin kunnioitettu ja pelätty isäntä. Hänet tunnetaan kaikissa Itämeren korkeatornisissa kaupungeissa ja kauempanakin kauppamaailmassa. Omalla telakallaan Helsingissä hän on omaan laskuunsa rakennuttanut kolmetoista laivaa, jotka vievät ja tuovat tavaraa yli kaikkien maailman merien. Viaporin rakennusaineiden urakoitsijana hän tarvitsee metsiä, tehtaita ja maakartanoita kotimaassakin ja niin hänen lääninsä ja varallisuutensa mahtavasti kasvaa, herättäen yhä kasvavaa kateutta useammallakin puolella Itämerta. Sederholmin sekä koti että kauppahuone ovat Helsingissä ainoat, jotka kehittävät Hansa-kaupunkien koteihin ja kauppahuoneisiin verrattavaa loistoa. Täällä vastaanotetaan vakaalla arvokkuudella kaikki, mitä huomattavaa kaupunkiin saapuu niin hyvin koti- kuin ulkomailta. Ruhtinaalliset vieraat, jopa kuninkaankin astuvat Sederholmin taloon Suurkadun varrella Suurtorin laidassa. Mutta se huoleton, iloa säteilevä hymy, joka alati kareili nuoren varattoman Janne Sederholmin kasvoilla, on kadonnut ja kahden puolen suuta on uurtunut syvä laskos. Myöskin ystävien piiri on pienentynyt. Mahtava mies — voipa

sanoa: Helsingin mahtavin mies vetäytyy pitkän, rikkaan ja huolentäyden päivätyönsä päätettyään kodin piiriin, löytäen sieltä virkistyksensä. Lapset kasvatetaan täällä kurissa ja Herran nuhteessa ja tuleekin heistä kelvollisia ja pystyviä kansalaisia. Ja kävipä vielä niinkin, että kauppaneuvos ja rälssimies Johan Sederholm erinomaisen kunnioitetun ja rakkaan vaimonsa kuoltua nouti kotinsa valtiattareksi Maria Magdalena Wendelian, nuoruutensa rakastetun, joka oli torjunut luotaan kaikki naimatarjoukset ja viettänyt vanhempiansa luona vaatimatonta elämää, kunnes nyt yhtäkkiä joutui kaupungin ensimmäisen ja suurimman kodin emännäksi.

Hyvin monta vuotta kasattuaan niskoilleen Helsingin porvariston vihaa ja vipuilituaan irti suuremmista rangaistuksista joutui porvari Gustaf Wetter, entisen porimestari Abraham Wetterin poika, lopullisesti ansaan. Hänen salakuljetetut kahvipapuvaramonsa eri haaroilla kaupunkia, pääasiassa Weckströmin maakartanossa Domarbyssa, löydettiin ja hän joutui saamaan tuomionsa, samoin kuin rouva Weckström, joka miehensä tietämättä oli sallinut kahvipapujen varastoimisen, joutui oikeuden eteen, ja jotkut muutkin, jotka olivat Wetteriä autaneet. Onnettomat kahvipapuvat olivat tuodut heidän alueelleen tykkänään vasten heidän tahtoaan, mutta he eivät olleet ruvenneet ilmiantajiksi ja joutuivat siten rangaistuksen alaisiksi. Itse Wetter tuomittiin kärsimään seitsemän kierrosta kujanjuoksua sekä kolme vuotta suorittamaan pakkotyötä jollakin kruunun linnoituksella, pienemmistä sakoista ja korvauksista puhumattakaan. Helsingin raastuvanoikeuden jäsenet olivat uusia miehiä, paitsi Johan Bock, joka ilmoitti olevansa sairaana, kun Wetterin juttua käsiteltiin, ja nämä määräsivät jo executionin päivänkin ja järjestelivät niiden kolmensadan miehen kokoon hankkimista, joiden tuli kehystää sitä rataa, minkä tuomitun, talvipakkasessa ja yläruumis alasti, tuli seitsemään kertaan juosta. Vaikeuksia kuitenkin tuotti tarvittavan miesmäärän hankkiminen. Kaupungissa ei ollut niin paljon palovartioston ja poliisiin kuuluvia miehiä, että olisi saatu kokoon sataakaan miestä. Päätettiin kuninkaan paikkakunnallisilta vallanpitäjiltä anoa, että kujanjuoksutuomio saa-

täisiin vaihdetuksi vastaavaan määrään raippoja. Tämä oli sitäkin suotavampaa, koska Wetter Stockhusissa makasi kuolemansairana eikä voisi suorittaa juoksua. Mutta lainselittäjät katsoivat, ettei laki tule täytetyksi, jos tuomio säätää rangaistuksen kujanjuoksun muodossa ja se toimeenpannaan raippoina. Pormestari Kuhlberg etenkin vaati ehdottomasti kujanjuoksua ja kolmesataa miestä muodostamaan kujaa, olivat nämä miehet sitten otettavat vaikka mistä, nimenomaan itse porvariston joukosta.

Suuri osa helsinkiläisiä — puhumattakaan vangitun omaisista — ja varsinkin kaupungin naisväki seurasi järkyttyneenä läpi kuukausien venyvää oikeusjuttua. Etenkin niissä kodeissa, missä Kustaa Wetterillä oli lapsuudenaikaisia leikkikumppaneja, vallitsi suuttumus ja mielenkuuhu häpeällisen rangaistusmuodon johdosta. Muutamat naiset, kuten rouva Weckström, laiminlöivät kotinsa hoidon juostessaan raatimiehen luota raatimiehen luo selittämässä, rukoilemassa ja uhkailemassa. He eivät tällä parantaneet vangin asemaa. Ja kaikista vähimmin Wetterin asema parani sen karkaamisyrityksen ansiosta, jonka kuumesairas mies poikiensa ja vävynsä avulla yritti toimeenpanna. Ainoa minkä hän saavutti oli, että hän sai käsiinsä puukon ja kovasimen ja yritti viimeisin voimin, kun kiinniottajien äänet jo kuuluivat hänen lymypaikkansa portaissa, puukolla surmata itsensä. Haavat olivat suuret ja syvät, mutta eivät kuolettavat. Ja nyt hänet kahleissa teljettiin Stockhusin syvimpään kellariin, minne ainoastaan tykistön välskäri pääsi häntä katsomaan. Eikä suinkaan lääkitäkseen häntä hyödyllistä elämää varten yhteiskunnassa, vaan siksi että hän tulisi kykeneväksi suorittamaan kujanjuoksurangaistuksen rikoksistaan, joihin nyt oli tullut karkaamis- ja hengiltäoton yrityksiä lisäksi.

Kauan olivat haavat avonaisina, ja viranomaiset alkoivat jo käydä malttamattomiksi. Sitten sai vanki keripukin eikä turvonneiden polviensa vuoksi voinut pysyä pystyssä. Hänelle suotiin nyt oikeus päästä ulkoilmaan Stockhusin aitauksen sisäpuolella, jotta hän harjaantuisi kävelemään.

Hän näki täältä syntymäkaupunkinsa keväisen taivaan ja tunsu sieraimissaan toukokuun tuoksut sekä

kuuli leikkivien lasten ääniä. Ja vasten hänen tahtomistaan palasi terveys sitä kammottavaa toimitusta varten, josta ei ollut pelastuksen toivoa. Tahraiselle paperinkappaleelle, joka oli eksynyt korkean hirsiaitauksen sisäpuolelle, ja viekoiteltuaan vartijalta hanhensulan, vanki, Helsingin kemnerioikeuden entinen varanotario, piirsi kunnianarvoisalle Maaherranvirastolle toimitettavaksi seuraavaa:

»Siinä kurjassa tilassa, missä nyt olen niinhyvin sielun kuin ruumiinkin puolesta, en muuta voi kuin edellyttää, että elämäni on loppuva sen executionin aikana, joka aiotaan minulle toimeenpanna, mutta sitäkin pahempaa on, etten voi käsittää, miten Sieluni voisi saavuttaa Iankaikkisen Elämän, jotapaitsi minua kiusaavat monet rikkomukset, jotka minun pitäisi ilmoittaa ja julkituoda. Niinmuodoin anon kaikkeinnyrimmin, että aiottu rangaistus lykättäisiin ja minun sallittaisiin kohdata Korkea-arvoisa Papisto, jolloin myöskin saisin tilaisuuden tunnustaa ne rikokset, jotka vielä olen sallanut.

Gust: Wetter.»

Leppymättömät Helsingin viranomaiset eivät kuitenkaan tästäkään heltyneet. He tulivat siihen johtopäätökseen, että vanki puhuu tunnustuksista ja lohduttajista, jotka suodaan kuolemaantuomitulle, mutta ei suinkaan kujanjuoksuun tuomitulle, ja niinmuodoin pantakoon executioni täytäntöön vielä tänä samana eli touko-kuun viidentenä päivänä Helsingin Suurtorilla.

Maistraatti oli herra majuri ja ritari Granatenhjemiltä anonut rumpaleja ja sotilaallista vartiota Wetterin tulevaa executionia varten, mutta tähän anomukseen tuli jyrkkä kieltö. Toimituksen täytyi niinmuodoin tapahtua vailla sitä komeutta, jota raatimiehet olivat halunneet aikaansaada kaiken mahdollisen ja varoittavan huomion herättämiseksi katselijoissa. Epätavallista huomiota herätti toinen asia ja nimenomaan se, että »Helsingin Job», lumivalkoinen iäkäs Selin, vangitun vaimon Eeva Selinin isä, hieno valkoinen liinavaate käsivarrellaan seisautui katselijajoukkoon. Mitä aikoi

hurskas mies? Noin oli kerran pyhä mies tullut ottamaan Vapahtajan ruumista ristiltä — uskoiko Selin vävy miehensä, onnettoman Wetterin, nyt kuolevan? Joka tapauksessa hän seisoj kansanjoukossa eikä värähdytäkään näkynyt hänen valkoisilla kasvoillaan.

Kansahan ei voinut tietää, että hän oli tullut tänne Eeva-tyttärensä sijasta, jota muuten ei mikään olisi pidättänyt seuraamasta miestään hänen Golgatan matkallaan.

Kärsimyksissä harjaantunut vanhus katseli toimituksen loppuun asti kaikkia sen surkeita pieniä vaiheita myöten, rummunnäperryksestä alkaen läpi niidenkin hetkien, jolloin vanki kaatui ja nostettiin pystyyn, ja niiden jolloin hän pyörtyi tai tuskissaan huusi — siihen asti, että hänen verisen ja verta valuvan selkensä ympäri saattoi kietoa Eevan antamat morsiuslakanat ja johdattaa hänen mieleensä ryövärin ristinpuulla, ryövärin jolle Jeesus ristillään lausui: tänäpäpä olet sinä kansani paratiisissa.

Helsingin raatimiesten olisi luullut tuntevan majuri Fredrik Granatenhjelmin ja tietävän, ettei hän anna apuaan kärsimyksen tehostamiseen kärsimysten maailmassa. Majurin koko elämä tarkoitti kärsimysten lieventämistä. Itse eläen ankaraa ja kaikista nautinnoista kieltäytyvää elämää hänen kätensä ennätti kaikkialle, missä tunnettiin puutetta ja hätää — ja sitä hän oli Helsingissä yllin kyllin, huolimatta siitä, että täällä liikuteltiin rahaa enemmän kuin milloinkaan ennen. Joka pyhä nähtiin majuri määrättyllä paikallaan kirkonpenkissä ja usein hän hämärissä liikkui hautausmaalla, jonka ohitsekaan ei hän koskaan astunut paljastamatta päätään. Kun hänelle oli suotu suuri omaisuus, mutta ei mitään omaisia, niin kaupungin köyhistä ja vaivaisista muodostui hänen perheensä, jota hän hiljaisuudessa hoivasi. Hänestä tuli kaupungin omatunto ja hyväntekijä. Eikä yksin kotipaikan siunaus häntä seurannut — ulkomailakin, missä hän oli ollut johtamassa joukkojaan, kerrottiin jalosta sotapäälliköstä, joka kesken taistelun pysähdytti tykkirattaat korjatakseen pois haavoittuneet viholliset, jotteivät joutuisi pyörien alle. Eikä häneltä vaadittu valaa, mikä vaadittiin kaikilta muilta, kun hän ilmoitti, ettei hänen omatuntonsa tässä tapauksessa salli

valaa tehdä. Nimetön kivi, joka pystytettiin suuren luonnonrakastajan Fredrik Granatenhjelmin haudalle Edgrenin puutarhaan, julistaa: »Yhtä hyvä tietääkö maailma kuka tässä lepää, Jumala sen tietää ja kurja siunaa hänen muistoaan.» Hautakivi ei kaivannut nimeä, sillä nimi oli kirjoitettuna ihmisten sydämiin. Helsingin raatimiesten olisi luullut tietävän, ettei Granatenhjelmin lainaa kättään kidutuksen riemuvoiton tehostamiseksi.

Onnellisten ihmisten elämänjuoksuhan on niin samantyyppistä. He ovat kerta kaikkiaan laskeneet kätensä Jumalan käteen eivätkä päästä tätä kättä hyvänä eivätkä pahana päivänä. Onnellisiksi ihmisiksi saattoi kutsua maisteri Antti Skuggea ja hänen rakasta sisarenpolkaansa Henric Forsiusta. Molemmat ottivat aviopuolison syntymäkaupunkinsa tyttäristä, uurastivat päivän kutsumuksessaan otsansa hiessä, laskivat illoin kiittäen päänsä lepoon ja alkoivat rukouksessa uuden päivän. Skugge ja hänen vaimonsa Anna Kristina Suthoff elivät vanhassa alarakennuksessa rouvan kotitalossa, pitäen koulua niille pienokaisille, jotka eivät vielä päässeet triviaalikouluun, mutta varsinkin tytöille, joille ei ollut olemassa minkäänlaista koulua. Ja uskoivat monet äidit huolensa vaikeasti kasvatettavista lapsistaan Skuggepuolisoiden sydämelle, anoen heidän johdatustaan ja esirukoustaan. Kun ei Krista ja Antti Skuggella itsellään ole lapsia, katsovat he opetuslapsiaan kuin omiksi lapsikseen, lahjoittaen heille sekä sen hellyyden että sen kurin, minkä katsoivat edistävän heidän maallisen vaeluksensa onnea ja iankaikkisen elämänsä saavuttamista. Hellyys olisi helppo lahjoittaa — kurin jakaminen on vaikeaa. Yhtä kaikki omistavat opettajat niinihyvin vanhempien kuin kaupungin viranomaistenkin luottamukseen. Eikä leipä lopu heidän pöydältään eikä kiitollisuus heidän sydämestään. Tosin kaupunkilaiset nauravat heitä, pääasiassa sen lapsellisen hellyyden vuoksi, mitä he alati osoittavat toisilleen — he viettävät muka ainaisia hääviikkoja! Niin, he tietävät tämän itsekin ja nauravat itsekin. Mutta kun raskas vastoinkäyminen tai suru tulee taloon, löytävät naurajat tien heidän vanhaan tummaan tupaansa, mikä saa valonsa rukouksesta.

Kun pormestari Kuhlbergin, joka oli avioliitossa Beata

Maria Weckströmin kanssa, piti lähteä valtiopäiville Tukholmaan — hänet oli valittu edustamaan Helsinkiä ja hän äänesti vaaleissa itse itseään, niinkuin teki aikaisemmin pormestarinvaaleissakin —, pyysi Krista Skugge miestänsä taluttamaan hänet torin poikki pormestarin asunnolle, koska hänellä oli pormestarille tärkeää asiaa, niinkuin Anttikin hyvin tiesi. Näin kaukana ei Krista ollut käynyt kymmeneen vuosiin ja hänen kulkunsa oli hyvin vaivalloista, koska tori oli laskettu pyöreillä epätasaisilla kivillä, mitkä koskivat sairaihin jalkoihin.

Asuipa nyt nöyrä ja hiljainen Beat-Marie kivisessä kartanossa, joka oli kuin linna! Ja muutenkin vallitsi hänen ympärillään rikkaan talon loisto: kultaa, hopeaa, silkkiä ja ikkunaharsoja. Ja peilejä, joista näki ihmisten kuvien tulevan ja menevän! Oliko Kuhlberg näin rikas? Kun hänet näki komeana kuin hoviherra, niin käsitti, että hänellä piti olla tällainen koti. Mutta kalpea Beat-Marie, miten hän tänne sopeutui? Hän puhui yhtä vähän kuin hänen miehensä puhui paljon. Vaan heidän lapsensa olivat terveet ja iloiset ja Kuhlberg otti pojat olkapäilleen ja kiidätti heitä huoneiden läpi niin iloisesti ja hellästi, että sitä mielellään katseli. Entä tytöt?

Juuri tyttöjänsä oikeastaan Anna Kristina Skuggen käynti koski. Hän oli pannut paperille ajatuksia kiipeästä tarpeesta, jota oli vuosikymmeniä ajatellut, kunneka katsoi, ettei ollut enää oikeutta vaieta. Hän tuli anomaan, että Kuhlberg toimittaisi hänen ajatuksensa itse valtiopäivämiesten tietoon. Tätä varten hän oli valmis painattamaan kirjoituksensa, joka kuului:

»Nöyrimmästi pyydän anteeksi rohkeuttani, kääntyessäni Korkea-arvoisten Valtakunnan Säätyjen puoleen kirjeelläni. Kuitenkin teen sen, koska tiedän puolen ihmiskuntaa seisovan sanojeni takana. Puhun nimenomaan siitä vääryydestä, jota koko naissukukunta kärsii, eläen täysin laiminlyötynä, vailla oikeuksia ja kunniaakin. Elämme, me poloiset, ilman tietoa ja ilman taitoa. Jos vanhempamme tai edusmiehemme sattuvat kuolemaan tai menettävät toimeentulonsa, olemme me vailla kattoa päämme päällä, vailla vaatteita ja leipää.

Kun äiti synnyttää maailmaan tyttölapsen, täytyy hä-

nen monesti rukoilla, että Jumala samassa ottaisi sen pois. Sillä meidän asemassamme syntyneen tytön ainoa pelastus on avioliitto ja meidät työnnetään miehelle kenelle tahansa, jotta meistä päästäisiin. Ei kysytä meidän sydämemme taipumusta, mies nai oikeastaan talomme ja omaisuutemme ja me joudumme mukaan välttämättömänä pahana ja saadaksemme kokea tylyä kohtelua, josta emme voi minnekään valittaa ja josta meidät vapauttaa ainoastaan kuolema. Niin joudumme synnyttämään surullista sukukuntaa vailloja jaloja luonteen perintöjä, lapsia joita emme kykene kasvattamaan. Mutta jollemme taas olisi päässeet naimisiin, olisi edesämme nälkä ja häpeä, sillä mitään työtä ei meille uskota eivätkä harjaantumattomat kätemme kykenisikään sitä suorittamaan. Kuitenkin on jokaisella päivällämme omat tarpeensa. Jos tässä kurjuudessa joudumme siveelisiin hairahduksiin, on lievin rangaistuksemme eliniän pituinen pilkka ja ylenkatse. Mutta vaikka vaelluksemme olisi kuinka nuhteeton tahansa, niin eihän mikään pilkkakirjoitus tai huviruno maistu, jollei siinä naista ja hänen heikkouksiaan ivata. Yksinpä nuorten sotamiestenkin huvituksiin kuuluu naista nauraminen.

Paljon huomiota on Korkean Valtiovallan puolelta kiinnitetty sellaiseen asiaan kuin meidän vaatetukseemme — mitä meidän tulee pukea yllemme ja mitä emme saa käyttää. Mutta meidän todelliseen etuumme eli henkiseen kasvattamiseemme ei ole kiinnitetty huomiota. Ja kuitenkin valitetaan maassa työvoiman puutetta. Käykö valittaminen väen vähyyttä, kun suuri joukko köyhiä ja puutteenalaisia naisia on tuomittu työttömyyteen, jotta eivät riistäisi ansiota ammattikunnilta? Rohkenemme sentähden vaatimattomasti kysyä: minkä tähden meidät jätetään vaille kaikkea huolenpitoa yleisessä taloudenhoidossa? Minkä rikoksen olemme tehneet, joka on riistänyt meiltä lapsen oikeuden isänmaassa?

Maan menestys on kuitenkin meidänkin silmäterämme ja kuinka hartaasti toivommekaan, että mekin kohdaltamme saisimme tehdä jotakin sen hyväksi.

Vertavuotavin sydämin me niinmuodoin tunnustamme ja myönnämme vajavaisuutemme ja velttoutemme. Mutta samalla nöyrästi anomme, että viisas ja väkevempi sukupuoli saattaisi selville ja käytännössä toteut-

taisi ne luotettavat keinot, joilla meidän velttoutemme olisi autettavissa, niin että voisimme täyttää luonnon meille uskomat tärkeät tehtävät.

Anna Kristina Skugge,
synt. Suthoff.»

Kun Beat-Marie Kuhlbergin kaunis ja kirkastunut täti oli pormestarin upeassa salissa esittänyt kirjoitukseensa, olivat kyynelet sekä pormestarin että pormestarin silmissä ja pormestari julkatoi ihmettelystä ja ihailunsa hyvin kokoonpannun supliikin johdosta. Skugge-puolisot jättivät talon uskossa, että eteväksi tunnettu lakimies ja Helsingin edustaja ajaa tätä asiaa tarmolla ja taitavuudella.

Kuitenkaan ei niin käynyt, vaan supliikki tuli tunnetuksi niinhyvin Helsingin kellarissa ja kapakoissa kuin kodeissakin, ennenkuin Kuhlberg matkalle lähtikään, ja sitä naurettiin niin paljon, ettei Kuhlbergin mieleenkään juolahtanut sitä Tukholmassa esittää, paitsi juovuksissa ollen ja iloisille juomaveikoille. Helsingin naisia huvitti lystillinen kirje kaikkein enimmän ja kun herrat perhejuhlissa ja assemblee-illoissa kysyivät heiltä, olivatko he todella kaikki valtuuttaneet rouva Skuggen puhumaan puolestaan, vastasivat he kiivaasti, ettei kukaan heistä ollut hänen sanojensa takana! Krista Skuggen kirjeen sisällys oli parin viikon kuluessa muuttunut niin, että majuri Granatenhjelm katsoi asiakseen käydä asianomaisilta kysymässä, mitä he olivat tarkoittaneet ja kirjoittaneet. Ja kun rouva Skugge oli säilyttänyt konseptinsa ja antoi siitä majurille kopion, niin iloinen huhu kaupungilla menetti paljon viehätystään ja vähitellen tukahtui.

Tästä puoleen nousi rouva Weckströmin niska entistä ylpeämmin ja hän tuskin näkikään ihmisiä, jotka kadulla tulivat häntä vastaan, varsinkin jos he olivat niitä naisia, jotka olivat pilkanneet hänen sisartaan. Hän pysytteli kotosalla eikä vieraampien ihmisten läsnäollessa edes hymyillyt.

Samana vuonna, jolloin sotamiehet, palatessaan sotaretkeltä Itämeren takaa, toivat taskuissaan potateos-hedelmää, johon nyt olivat tottuneet ja mielistyneet, istuttaakseen sitä Suomen multa, tapahtui, että van-

hassa alarakennuksessa Läntisellä Kirkkokadulla pieni ystäväpiiri kokoontui illasta iltaan päreen ja kynttiläin ympärille kuunnellakseen sitä sanaa, jota julisti filosofian maisteri ja kolleega Henric Forsius kirjoittamaansa teoksesta »Akateeminen väitöskirja kuuluisasta kauplikaupungista Helsingistä Uudella maalla». Esilukijana toimi Forsius itse ja kuulijoina olivat Skugge ja hänen vaimonsa, joskus Hedulla Weckström, jopa jonkin kerran provianttimestarikin ja hyvin usein kauppaneuvos Sederholm, sekä Forsiuksen opettajatoverit triviaalikoulusta.

Forsius oli, sen jälkeen kun hänet oli vihitty papiksi, kaikella hartaudella ja tarmolla ahkeroinut Herran viinamäessä, hengessä ollen liki niin surevia kuin iloitseviakin seurakuntalaisiaan ja Jumalan sanan selkeällä tulkinnalla ja Hänen sakramenttiansa jakamisella korottaen seurakuntaansa ja seurakuntalaisiaan. Hänen oppineisuutensa ja tietorikkautensa sekä nöyrä mielensä panivat monen ennustamaan, että häntä odottivat uudet ja suuretkin tehtävät sielunpaimenena isänmaassa. Akateemisen väitöskirjansa esipuheessa omisti Forsius syntymäkaupungilleen seuraavat sanat:

»On ja tulee aina olemaan eittämätön totuus, ettei mikään käy meille rakkaammaksi kuin koti; ja niin usein kuin meille käy mahdolliseksi jälleen nähdä, jälleen tuntea, tai vaikkapa vain muistella lapsuutemme leikkittannerta, me ikäänkuin nuorrumme ja palaamme menneisiin. Kun minut nyt, vaeltaessani inhimillisen tiedon aavoilla kentillä, pitää etsiä aihe, jonka muokkaamisessa saan koetella neroni vähäistä kykyä, niin olen havainnut yhtäpitäväksi sydämeni taipumuksen kanssa enkä mitenkään riitaiseksi velvollisuuden kanssa, mikä kehoittaa minua tähän, laatia kuvaus syntymäkaupungistani eli Helsingistä, Uudella maalla, sen entisessä ja nykyisessä tilassa. Tämä seutu, jossa ensinnä näin päivän valon ja sain kasvatukseni, ei ainoastaan pitänyt huolta välttämättömistä tarpeistani, vaan otti kantaakseen kalliin vastuun kehittämisestäni kansalaiseksi valtiossa ja valvoi, ettei ajan tietämättömyys turmelisi tapojani. Kun nyt tämä seutu näissä tärkeissä suhteissa on ollut minulle suosiollinen, niin toivon, ettei kukaan paheksu tai lue minulle viaksi, että tässä harjaantuak-

seni ponnistan kaiken voimani saattaakseni sen kaupungin nimen kuuluisaksi...»

Ja herätti vätpä nämä sanat ystäväpiirissä, joka ne ensimmäisen kerran kuuli, hartaan ilon ja liikutuksen. Kun esilukija sitten oli lopettanut ja painanut kiinni kirjansa kannen, lausui hänen enonsa sanat, joilla hän niin monet kerrat oli päättänyt raastuvanoikeuden viimeisen vuosi-istunnon pöytäkirjan:

Soli Deo Gloria.

»Susisaarten herrat», koettuaan valtiollisten suuntain heilahduksia, mitkä vaativat Viaporin työt milloin vuosikausiksi seisahduksiin, milloin kokonaan keskeytettäväksi, milloin kuumeisesti jatkettaviksi, siirtyivät vähitellen toinen toisensa jälkeen emämaahan. Augustin Ehrensvärdiin koskivat oikulliset valtiolliset vaihtelut kipeimmin. Kun (hän mittasi kaikki »Jumalan kunnian ja isänmaan hyödyn yhteisellä mitalla», niin toimettomuus ja keskeneräisyys työssä kävivät hänelle sietämättömiksi. Häntä kyllä muistettiin moninaisilla suosionosoituksilla, kuten korkeilla arvonimillä, mutta hän piti niitä turhuutena. Hänellä oli yksi ainoa tarve: saada varat, millä veisi loppuun laivaston ja linnoituksen työt, turvatakseen isänmaan.

Ja samalla kun Viaporin vaaraa uhmaavat ja silmää hivelevät muurit kohoamistaan kohosivat merestä, hiljenti hiljenemistään elämä rakentajakreivin ympärillä. Iloinen taiteilijajoukko oli hajonnut ja pieni ystäväpiiri sitkeitä määrätietoisia työntekijöitä jäänyt jäljelle. Kuitenkaan ei taiteilija Augustin Ehrensvärdissä voinut elää, jollei se päässyt ilmentämään, mitä elämä ja ympäristö joka hetki välittivät. Jollei hänellä ollut aikaa käyttää sivellintä, niin hän piirteli pintaan mikä milloinkin eteen sattui, paperinpalaselle, muurin syrjään, laatikon kanteen, piirteli mitä silmä näki: linnun, laivan, lapsen, kallionkielekkeen. Ja vaihteen vuoksi taiteilija loi myöskin sanan aineettomasta aineesta, valaen siihen ajatuksensa. Niinpä hän muutamassa runossa suree kallista aikaa, joka niin helposti ihmisen käsissä hupenee tyhjiin. Mutta ken on sen nopeasti kiitävistä hetkistä osannut oikein käyttää minuutteja ja tunteja, hän on vähitellen voinut voittaa vuorokausia ja vuosia.

Ja hänen silmänsä seuraavat laineiden kulkua. Ja katso, noin työntää aalto aaltoa ja näin seuraa hetki hetkeä. Ei milloinkaan voi ihminen peruuttaa askelta, jonka jo on kerran astunut. Ei milloinkaan hän voi pysähtyä, ei milloinkaan käydä uutta kertaa elämän tietä, ei milloinkaan korjata tehtyä erehdystä...

Pienelle pojalleen, jota Ehrensvärd, istuen kodissaan Viaporissa, pitää polvellaan, hän kirjoittaa:

»Carl August,
älä häviä kuin savu tuuleen,
vaan opi jo nuorena
ne taidot ja työt,
jotka jälkimaailmalle osoittavat,
että sinä olet ollut olemassa
ja hyödyllisenä elänyt.

Revi rikkaruohot hennosta tahdostasi!

Älä milloinkaan tahdo muuta,
kuin minkä äly osoittaa
oikein ja hyvin olevan.

Älä mitään mittaa
mielihalujesi mukaan,
vaan kaikki mittaa
Jumalan kunnian
ja Isänmaan hyödyn
yhteisellä mitalla.

Älä unohda,
että Isänmaa ja sinä
olette erottamattomat,
että milloinkaan et voi
onnellinen olla
ilman että Isänmaa onnellinen on,
mutta että Isänmaa
voi onnensa löytää
sinuttakin.»

Rouva Weckströmin nuoruudenystävä seppä Fredrik Rosenström oli nainut Sarvilahden kartanon pehtoorin tyttären Maria Nybergin ja ostanut Hollolan pitäjistä pienen tilan puolen virstan päässä kirkolta. Täällä hän teki kellosepän työtä, samalla ottaen kotoisesta pellosta irti leivän ja iloiten aviollisesta onnesta, joka siunattiin lukuisilla lapsilla. Kerran vuodessa joulun alla hän ajoi

Helsinkiin, tuodakseen Sederholmille myytäväksi kellojaan, jotka tämä halusta häneltä puhtaalla rahalla ostikin, koska piti niitä niin erinomaisina, että katsoi turhaksi jokaisen kellon tai kellolaitteen tilaamisen ulkomailta, kotona kun oli tällainen kellomestari. Kun Helsinkiin oli tarkoitus toimittaa tornikello samalla kun vanha kirkko pakostakin oli perinpohjin korjattava, niin lupasi Sederholm ehdottaa, että tämän tekijäksi kutsutaisiin Hollolan Rosenström. Sederholmilta seppä puolestaan osti kaikki, mitä hänen perheensä vuoden kuluessa tarvitsi, lähteäkseen viikon kuluttua täysin kuormitetun reen laidalla istuen kotiin. Hänestä ja Sederholmista tuli aikaa myöten niin hyvät ystävät, että Rosenström Helsingin-matkoillaan asuikin tämän luona.

Hedulla Weckström odotti Fredrik Rosenströmin käyntiä koko vuoden. Kaikki hänen valmistuksensa sitä varten tapahtuivat joulun varjossa — haarakynttilät, leipomiset ja juhlavaatteiden neulominen, kaikki tarkoitti nuoruudenystävää, jonka läsnäolo alati ihmeellisellä tavalla uudisti ja elvytti hänet. Mitään ei oikeastaan tapahtunut heidän välillään. He eivät etsineet tilaisuutta kahdenkesken-oloon. He eivät puhelleet mistään, mitä eivät muut olisi saaneet kuulla. Mutta he olivat mielellään samassa kaupungissa ja samassa huoneessa. Ja he mielellään katselivat toisiaan ja kuuluivat toistensa äänen. He olivat toisilleen nuoruus ja kevät.

Weckström suhtautui Rosenströmiin varovaisella kohteliaisuudella, vältellen koskettamasta entisaikoihin ja pysytellen yksinomaan tämän hetken asioissa. Kun kreivi Ehrensvärd aivan pienessä suljetussa piirissä nimenomaan halusi kuulla Rosenströmin kokemuksista vankeuden aikana, hävisi Weckström huoneesta eikä palannut, ennenkuin tiesi kreivin lähteneen talosta. Rosenström vaikutti luontevasti ja melkein kuin leikitellen, että luonteeltaan niin erilaiset aviopuolisot tulivat toisiaan lähemmä. Sellaisenkin kumman hän sai aikaan, että Weckström ja hänen rouvansa alkoivat toisiaan sinutella! Pelastuksena provianttimestarilla olivat puheenaiheen puuttuessa lapset, joiden kanssa ja joista loputtomasti riitti puhumista. Jakob Mathiaksen jälkeen oli Weckströmeille vielä syntynyt lapsia, mutta ihmeellisimpänä kaikista pysyi aina ensimmäinen poika, vii-

sas ja vilkas Jaakko Matti. Tämä ei ollut yksinomaan isän mielipide, vaan poikanen herätti todella ihmetystä, minne hoitajansa vanhan Lastikan kanssa tuli. Hän oppi opettamatta lukemaan ja kirjoittamaan, tuskin osasivat pienet hyppyset pidellä hanhensulkaa, kun paperille jo syntyi myllyjä, laivoja, lintuja ja kirkkoja. Isä vei hänet Vanhankaupungin myllylle, äiti kirkkoon ja ranta-aittojen tykö, nimittäin meren henkeen. Mutta kaupungin isommatkaan lapset eivät vieneet mukanaan Jaakkoa, vaan Jaakko vei heitä. Hän liikkui heidän joukossaan kuin elävä liekki, milloin polttaen, milloin iloisesti tuikkien. Ja niin mentiin torille, veneisiin, laitureille, Kluuville, Kruunun hevoshakaan, tallinparville, talojen ja pihojen sokkeloihin ja kellotapuliinkin. Lastikka kulki mukana, enemmän Jaakon nöyränä ihailijana kuin hänen kaitsijanaan.

Kuitenkin oli poikasella ominaisuuksia, jotka suorastaan pelottivat hänen vanhempiaan. Hän ei sietänyt mitään kieltoa. Hän saattoi kiellosta niin silmittömästi suuttua, että kerrankin särki ikkunan ja paiskautui siitä ulos. Onneksihan alla oli pehmoinen nurmi, olisi voinut käydä paljon pahemminkin. Nyt tuli päähän ainoastaan aikamoinen kuhmu, mutta poika ei päästänyt ääntäkään, kun hänet, kasvot kivusta vääntyneinä, kannettiin sisään. Hän ei milloinkaan joutunut pyytämään anteeksi, vaan hänen vanhempansa lepyttelivät lopulta häntä, koettaen taivutella häntä entiselleen. He käsittivät, ettei tämä ollut hyväksi. He käsittivät, että ihminen taivutetaan, jollei hyvällä, niin pahalla. Jolleivät vanhemmat taivuta, niin elämä taivuttaa. Ja helpompaa olisi lapselle, jos hän taipuisi vanhempien käden kautta ... Kerran Jaakko leikin riemussa kuljetti koko poikajoukon »Hopealaivaan», kaupungin hauskimpaan kellariin, joka oli hänen isänsä kapakka, asetti pojat pöytien ääreen ja komensi esiin parhaat juomat. Eerikki Iiskenpoika ei tosin totellut komentoa koko sen laajuudessa, mutta kuitenkin olivat seuraukset tuntuvat. Useat lapsista tulivat kipeiksi, mutta Jaakko itse mielistyi juomiin, jopa siinä määrin, että häntä täytyi ruveta pitämään erossa jokaisesta tilkkasesta, mikä jäi vieraan pikarinpohjalle. Isä ja äiti tapasivat hänet monta kertaa tuolilta kurottamassa kädellään viinipul-

loa kaapin päältä. Täytyi suorastaan sulkea pullo lukkojen taakse.

Isälle ja äidille tuli hätä käteen eivätkä he ymmärtäneet, mitä olisi tehtävä. Kun he nyt illoin lepäsivät Suthoffien vanhassa isossa vuoteessa, niin he murheellisina ja ärtyneinä puhelivat poikansa kasvattamisesta. Etteihän vain koko krouvi, niinhyvin huonompi kuin parempikin puoli, olisi ollut kirous, josta heitä nyt rangaittiin? Kunhan ei pitäisi hävittää koko sitä kirkkorahastoa, joka vuosien mittaan oli koottu... Kerran Jaakko tavattiin juottamassa nuorempia sisaruksiaan, sekä poikia että pientä tyttöä, ja silloin isä päätti, että täytyy koettaa vitsalla ojentaa rakasta lasta. Poikanen, nähdesään vitsan, kävi uhkaavana isän eteen seisomaan ja sitten iski hampaansa vitsaa pitelevään käteen, purren sen veriseksi. Isäkin katsoi nyt velvollisuudekseen lyödä lasta samassa suhteessa. Tulos oli, että Jaakko alkoi vihata isäänsä. Ja kesti viikkokausia, ennenkuin hän jälleen suostui häneen eikä hän milloinkaan unohtanut selkäsaunaa, jota piti vääryytenä.

Levottomaksi saattoi isän myöskin pojan luonnon hyväsydämyisyys. Hän antoi jalastaan ihkasen uudet kengät, jos kadulla joku häneltä niitä pyysi, ja tuli paljasjaloin kotiin. Hän otti kauppapuodeista velaksi vaate-tavaraa antaakseen niitä kerjäläisille ja kun ei Keppi-Saara luvannut panna hartioilleen sitä kirjavaa liinaa, jonka hän hänelle osti, vaihtoi hän tämän mustaan. Hän ojensi parhaimman herkkupalansa, jos näki toisen tekevän sitä mieli. Jaakon isä alkoi vaistota, että tässä ylen kaivatussa ja rakastetussa lapsessa etsiskellään isän ja äitien pahoja tekoja ja että hänestä tulee sovinto-uhri, joka vailla omaa syytään joutuu paljon kärsimään. Ja neuvottomana kysyi Weckström itseltään ja kysyi sitä suoraan Jumalaltakin, miten olisi meneteltävä, jottei lapsi-paran tarvitsisi kaikkea tuota hirveää kuormaa kantaa, ja eikö hän, syyllinen itse, voisi suorittaa sovintusta jollakin tavalla itse puolestaan. Entä jos Hedulla jakaisi kaikki kirkkoa varten kootut rahat köyhille? Mitä olisi tehtävä? Ja Jaakon äitikin ajatteli omalla haarallaan samantapaisia ajatuksia.

Vanha Keppi-Saara oli Jaakolle ärsyttävä salaisuus. Mitä Saara näki seisoessaan ranta-aittojen luona ja tä-

hyillessään merelle? Näkikö hän uponneet laivat ja niiden vainajat? Heidän kanssaanko hän puhui, koska huulet liikkuivat? Jaakko sai päähänsä, että vie Saaran Helsingin kellokapuliin, jotta hän sieltä voisi katsoa tulevaisuuteen ja sanoa, miltä kaupunki näyttää, kun sen mahtavat tornit, linnat, laivat ja puutarhat ovat valmiit. Hän sai vanhuksen tikapuiden juurelle asti, mutta siinä Saara sanoi, ettei salattuja asioita saa ruveta leikilläkään tutkimaan — täytyy odottaa, kunnekkas ne näytetään.

Kylmänä talvi-iltana kerran, kun talon naiset olivat kokoontuneet tulen ääreen lämmittämään viluista vanhaa Saaraa ja kuuntelemaan hänen tarinoitaan, alkoi Lastikka vaatia, että hän kertoisi mitä tiesi Suthoffin kehdestä, missä kaikki nämä lapset olivat soudatetut.

Vanhan vaimon hymy liittyi johonkin hyvin kaukaiseen asiaan ja Lastikka tyrkytti hänelle viinaa saadakseen hänet puhetuulelle. Mutta hän sanoi lyhyeen:

— Kysykää vanhoilta merimiehiltä, jos tietäisivät.

Häntä vilutti niin, että talon emäntä kehoitti häntä jäämään tänne yöksi. Olihan raukalla alatuovassa lämmin. Kaikki he istuivat pyhäiltä viettämässä tulen ääressä, ja Lastikka viljeli itse pulloa ja tyrkytti tyrkyttämistään muillekin.

Jaakkokin tuli siihen kädessään hopeapikarissa jotakin kallista etelän juomaa ja sanoi, että hän tahtoo kerrankin kuulla, mikä voima hänen kehtoonsa on pantu.

Ja ensin tyhjentäen pikarin puoliväliin Jaakko väkivaltaisesti juotti vanhusta.

Saara lyyskähti seinää vasten ja silmät ummessa hiljaa sanoi:

— Kun rukous loppuu kehdon äärestä, niin perkele astuu kehtoon.

Naiset luulivat hänen siihen paikkaan loppuvan. Mutta ei ollut vielääkään tullut hänen aikansa.

Kerran keväällä Jaakko varovasti lähenei vanhusta tämän seisoessa Weckströmin ranta-aitan sillalla.

— Saara, mitä sinä siinä kuuntelet?

Ja niin osasi Jaakko verhota äänensä, että Keppi-Saara vastasi kuin omalle äänelleen:

— Hiljaisuuttahan minä.

Ajattelemattomasi! poikanen naurahti ja sanoi:

— Onko siinäkin jotakin kuuntelemista?

Tällaista ei vanhus olisi kärsinyt kenenkään muun sanovan. Hän olisi ainaiseksi tältä naurajalta sulkenut sydämensä. Mutta Jaakkoa hän vain kauniisti opetti.

— Etkö sinä tiedä: kuolleilla ja syntymättömillä on hiljaisuudessa huone. Heidä on paljon, meitä on vähän. Täytyy antaa heidän taluttaa, ettei eksy tieltä.

Jaakko tuli kiihtyneenä isänsä ja äitinsä eteen ja kysyi tuskan vallassa:

— Oletteko te päästäneet rukouksen loppumaan minun kehtoni ääressä?

Vanhemmat panivat nyt toivonsa kouluun, johon Jaakko ikänsä puolesta jo oli pääsevä ja missä Forsiuskin toimi opettajana. Juhlapäiväksi muodostui se kevätpäivä, jolloin isä poikansa kanssa kotiportista lähti, saattaakseen häntä tutkintoon.

Samoihin aikoihin saapui pitemmän poissaolon jälkeen kreivi Ehrensverd Helsinkiin. Kun hän näki iloisen poikajoukon torilla rangaistuspaalun ympärillä, niin hän heti, tapansa mukaan, lähti katsomaan mitä pojat tekivät. Tällaisesta poikajoukosta saattoi keksiä kykyjä, joista voi kasvattaa miehiä.

Keskellä poikajoukkoa seisoj pienen Jaakko Matti, kepillä vetäen viivoja hiekkaan ja tulisesti selittäen asioita.

— ... tässä on asehuone ja tähän täytyy tulla silta. Oma kuningas pitää olla. Ja tässä on kuninkaan linna ja sen takana on puutarha. Siellä kasvaa kultaisia omenoita. Mutta tässä edessä on malmi, missä sotamiehet harjoittavat. Kuninkaan linnasta näkyvät kreivin sotalaivat ja Viapori. Mutta kreivi on minun kummini. Ja tämän torin pitää sitten ollakin tällainen. Tähän tulee kirkko, oikein suuri ja korkea... Minä näytän sen kuvan, jahka mennään meille. Kuva on hyvin pieni ja minun äitini pitää sitä kaulassaan yöllä ja päivällä, mutta kyllä hän sen näyttää ...

Augustin Ehrensverd laski kätensä pojan tummalle päälle ja katsoi syvälle hänen hartaisiin viattomiin silmiinsä. Ja näki pojan suuren ilon, hänen tervehtiesään kummiaan, selkä suorana ja pää pystyssä, niinkuin oli opetettu.

— No mitä sinä, ystäväni, nyt tässä piirustat?

Poikanen, naurusuin tarttuen keppiin, joka oli häneltä pudonnut, vastasi:

— Helsingin karttaa! Minä rakennan Helsingin suureksi ja loistavaksi, kunhan minun kummi-isäni minut opettaa!

— Tahdotko sitten tulla Viaporiin oppimaan?

Poikanen suoristi selkensä entistä suuremmaksi, vetäisi hatun päästään ja vastasi:

— Tahdon!

— Niin, meidän pitää rakentaa, että seisomme omalla pohjalla emmekä luota vieraan apuun.

Sekä Jaakko Weckströmille että hänen vanhemmilleen seurasi nyt rauhallinen ja toivorikas aika. Tosin heidän lapsensa joutui olemaan suurimman osan kesää poissa kotoa, mutta reipas ja työteliäs elämä nerokkaan miehen läheisyydessä ja hänen työmaillaan tuntui lyhyessä ajassa tehneen ihmeitä. Jaakko Matti kiintyi opettajaansa ja tovereihinsa, tasaantui ja palasi vanhempiansa luo tottelevaisena ja kuriin alistuvana miehen-alkuna.

Elämä hymyili jälleen kodissa Läntisellä Kirkkokadulla. Weckström ei voinut valittaa, hänkään, vaikka Sederholm oli ajanutkin hänen ohitseen varallisuuden kilpакentällä. Jokainen, joka vähänkin osasi tehdä kauppaa, ansaitsi nykyään Helsingissä. Aatelisarvo provianttimestarilta puuttui. Se hänen pitäisi jättää pojilleen.

Triviaalikoulussakin näytti ensi viikkoina käyvän hyvin. Mutta pian saapui Henni Forsius neuvottelemaan, mitä olisi tehtävä. Sillä Jakob Mathias oli sekä laiska että uppiniskainen ja kuriin aivan harjaantumaton. Ja vilkkaana, hauskana ja lahjakkaana poikana viekoitteli hän muutkin mukaansa. Forsius tahtoi vanhoille ystävilleen etukäteen ilmoittaa, että karsserirangaistus lähitulevaisuudessa odottaa Jaakko Weckströmiä, jollei hän kokonaan muuta tapojaan.

Sinä päivänä, jolloin rangaistus sitten julistettiin — Jaakko oli lyönyt opettajaa takaisin, kun opettaja ensin löi häntä käsille — meni Jaakon isä koululle, iski nyrkinsä pöytään rehtorin edessä ja sanoi huonoksi koulua, joka ei osannut vilkasta ja lahjakasta oppilasta kasvattaa — olipa kreivi Ehrensvärd osannut, sopipa mennä hänelle oppiin! Mutta hänhän ei nyt ollut näillä

mailla. Ja tällaiseen huonoon kouluun ei hän, Weckström, pane poikaansa, lähettääpähän hänet mieluummin vaikkapa Lyypekkiin.

Keväällä oltiin niin pitkällä, että Jaakko oli päättänyt lähteä merille. Ja jälleen, tehtyään tämän päätöksen, hän rauhoittui, pyrki ja pääsi laivatelakalle rakennustyöhön ja luki kaikki matkakirjat, mitä saattoi saada lainaksi.

Vanhemmat, yritettyään sekä hyvällä että pahalla pidättää poikaansa maankamaralla, huomasivat vain kiihdyttävänsä hänen haluaan, nielivät minkä jaksoivat mielikarvauttaan ja ryhtyivät valmistamaan Jaakko Mattia matkalle.

Sattui nyt kuitenkin niin onnellisesti, että Kaspar Eyland, perheen hyvä, vanha tuttava, oli »Ruusulaivan» kapteenina — helsinkiläiset sanoivat leikillään ja lyhykäisyyden vuoksi »Kenraalikuvernööri von Rosenia» Ruusulaivaksi. Vaikka olisikin ollut tarjolla uudempia ja suurempia laivoja, ei nuori Jaakko tässä vastustanut vanhempiansa tahtoa, vaan otti pestin Ruusulaivaan, varsinkin kun tunsikin myöskin perämiehen, joka oli mukava ja iloinen nuori mies. Ja senkin hän yht'äkkiä keksi isäänsä lohduttaakseen, että Spanjanmaasta tuo kuin tuokin sen lammastarin, jota Ruhan kapteeni niin kauan on toivonut: parin niitä kiellettyjä erinomaisia Spanjan lampaita!

Niin nyt sitten rouva Weckström hankki parasta paksumaa villalankaa ja ryhtyi kutomaan pienelle merimiehelle paitoja ja sukia. Sellaisen matkamiehen kirstuun ei paljon muuta tulekaan kuin näitä villavaatteita, saappaat ja raamattu.

Tuntui siltä kuin hän olisi valmistanut lastaan kuoleman matkalle. Tähän ei ollut mitään aihetta. Helsingistä lähti kymmeniä merimiehiä ja jälleen he terveinä palasivat kotiin.

Sinä yönä sitten, jolloin Jaakon aamulla piti lähteä, äiti lyhyestä unesta heräsi virteen, jota oli veisattu kirkossa silloin kun »von Rosen» päästettiin telakalta, monta vuotta sitten. Veisuu kuului selvästi pitkinä, valittavina sakeina.

Hän nousi istualleen ja kuunteli. Ei kuulunut enää mitään.

Weckström oli valveilla hänkin.

— Kuulitko virren? kysyi vaimo.

— Palovartijat huutavat, vastasi hänen miehensä.

Hetken perästä sanoi vaimo jälleen:

— Anna kätesi — rukoillaan yhdessä.

Ja aviopuoliset rukoilivat palavasti, pidellen toisiaan kädestä.

Jaakko itki rajusti, sanoessaan vanhemmilleen jäähyväiset. Sitten hän nopeaan ja reippaasti juoksi heittä-mässä hyvästi kaikille muille. Lastikkaa ja Iiskenpoi-kaa hän vielä tuskaisesti palasi syleilemään. Uskolliset vanhukset sulivat kiitollisuuden kyyneliin tästä hellyydenosoituksesta, joka runsaasti palkitsi heidän kaikki vaivannäkönsä.

Rannassa tuli pieni viivytys, kun yksi pestatuista miehistä ei ilmaantunutkaan muiden joukkoon. Hän oli illalla nähnyt muutamien rottien köyttä myöten lähtevän laivasta maihin ja piti tätä niin huonona enteenä, ettei luvannut mistään hinnasta tulla mukaan.

Kapteeni kuitenkin ei tahtonut odottaa pitemmältä, matkallahan ehkä saattoi täyttää hänen tilansa. Ja niin Ruusulaiva selkeällä säällä ja suotuisalla tuulella jätti kotirannan.

Eyland oli luvannut vuoden perästä näin syksyllä tai jouluksi saapua kotiin, mukanaan hyvä suolalasti Cadixista.

Tätä syksyä ja tätä joulua odotettiin nyt Weckströmin talossa.

Ja myöskin sitä odotettiin Ruusulaivalla, joka jo oli matkalla Helsinkiä kohden.

Mutta vuodetpa ovat lyhyitä ja hetket pitkiä. Lyhyt vuosi oli painunut umpeen niinhyvin matkamiehiltä kuin kotiväeltäkin ja hetket olivat jäljellä — pitkät hetket.

Ruusulaivan hidastuttavat ja masentavat vastukset alkoivat oikeastaan kotimatalla. Mutta silloinpa niitä tulikin niin paljon, että leikillä jo kysyttiin miehestä mieheen, kuka syntisäkki se oli, jota meri täältä haki. Kaikkein vähimmin olisi voinut täksi syntisäkiksi ajatella oikeamielistä, rohkeaa ja velvollisuudentuntoista kapteenia, tai poikasta Jaakko Weckströmiä, joka ei it-

seään säästännyt eikä omaa etuaan kysynyt, vaan laulullaan ja naurullaan loputtomasti piti miehistöä hyvällä mielellä. Kuitenkin oltiin nyt kotimatalla ja viimeistäänkin jouluksi toivottiin päästävän perille.

Silloin eräänä yönä heräsi laivan väki kauheaan jyriinään ja rytinään. Hyökyaalto oli syössyt kannelle ja nuoleutui, sadoiksi väkeviksi ja kimmoisiksi vesikieliksi jakaantuneena ja pyyhkäisten tieltään kaikki esteet, jokaiseen kojuun ja komeroon, yksinpä uunin pesäänkin, niin että joka paikassa, kauttaaltaan pitkin koko Ruusulaivaa loiski ja lainehti kuin hauraassa ja kiikkerässä vesialtaassa, jota jättiläinen leikillään paiskelee.

Yhdessä silmänräpäyksessä olivat vuoteet ja vaatevarastot kastuneet eikä voitu syyttää tulta, ei lämpimyyden enempää kuin ruoanvalmistuksenkaan vuoksi. Syötiin siis laivakorppuja ja säästeliäästi suolalihaa, jottei herätettäisi janoa. Ainoa tuli, joka saattoi saada sijaa tässä hyrskyvässä, jääkylmässä vesikirnussa, oli pieni piipunpesä, joka likomärille miehille välitti muistoa kaikesta siitä armaasta, mitä valkea oli heille elämässä merkinnyt. Heidän kohmettuneet kätensä hyväilivät piipunpesää, sieraimet ammensivat siitä hajua ja silmät etsivät tuikkivaa pientä hehkua, joka tässä määrässä, raivoavassa pimeydessä oli kokonainen kotoinen liesi. Alhaalla matavat ja vettä ja lunta vihmovat pilvet yhdistyivät puolitiessä taivaan ja maan välillä vuorenkorkuisiin nälkäisiin aaltoihin, joiden avarassa riehuvassa sylissä laiva ja sen ihmiset vielä tällä hetkellä olivat yhtä. Seuraavasta hetkestä ei ollut tietoa.

Mutta aamut valkenivat yhtä kaikki ja erään tällaisen aamun kajossa kantoivat laineet harjoillaan jotakin, joka ei ollut vettä, vaan oli peräisin ihmisten maailmasta: pirstaleita haaksirikkoutuneesta laivasta. Ruusulaivan miehet totesivat: kappaleita pelastusvoistä, mahonkipuinen laivan kaiteen peräosa... Ne toivat tervehdyksen miehiltä, jotka olivat kamppailleet samassa myrskyssä. Myrsky ulvoi, vihelteli ja soitti vastaukseksi kaikkeen siihen, mitä ihmishuulin oli lausuttu noiden pirstojen ääressä, ja kiidätti niitä edelleen.. .

Märkyys alkoi käydä »von Rosenin» miehille kovin tuskalliseksi. Ei voinut kuivattaa vaatteita, sillä merivesi oli ollut niin suolaista, että ensin olisi pitänyt ma-

keassa vedessä liottaa niistä pois suola. Lyhyt uni vaapaavahdin aikana oli otettava märässä vuoteessa, missä vilu kaiken aikaa pani hampaat kalisemaan. Kuitenkin koetettiin maata mennessä sälyttää ylle koko se vaatevarasto, mikä oli saatavana, vaikka se märkä olikin.

Vaan tämäpä ei ollut mitään verrattuna siihen, mikä oli tulossa. Tuli sairaus, se sairaus, mitä merimiehet sanovat »beriberiksi». Kaikki saivat ruumiiseensa paiseita, käsivarsiin, ranteisiin ja sääriin. Sormet halkeilivat ja vuotivat verta ja visvaa. Kun käsin nyt tarttui märkiin, suolaisiin ja karkeihin köysiin, kirveli haavoja polttavasti. Ja ne yhä suurenivat, kun mastoissa kiipeillessä purjeiden kimpussa halkeilivat ruvettuneista reunoistaan. Hirvittävältä tuntui maata-paneutuminen, kun ei ruumiissa ollut paiseetonta kylkeä, millä olisi voinut levätä, ja myrskyn väkivaltainen soudattaminen kovan, kapean makuusijan kehdoissa kaiken aikaa tuotti kolahduksia, joita ei väsynyt arka ruumis olisi mitenkään kestänyt. Mutta vaikeinta oli sittenkin, kun lepoasennosta, johon jotenkuten oli tottunut sovinnollisesti suhtautumaan, piti nousta kansivahtiin. Märät kylmät vaatteenosat, jotka eivät olleet saaneet lämpöä ruumiista, repivät nyt kuin terävät jääsirut. Eikä edes voinut hieromalla lämmittää pintaansa, sillä kädet, niin kuin koko ruumiskin, olivat haavoilla.

Kun Ruusulaivan miehet viidettä viikkoa olivat kestäneet tätä tilaa, olivat he valmiit hyppäämään mereen. He eivät enää sietäneet toisiaan eivätkä puhuneet toisilleen. Ainoa, joka vielä puhui, jopa yritti laulellakin, oli laivapoika, Jaakko Matti Weckström. Kun kaikille muille oli samantekevää, tultaisiinko kotiin vai eikö tultaisi, puheli poika jouluaatosta, jolloin varmasti oltaisiin Helsingissä ja saataisiin joulusauna.

Sitten eräänä yönä tuuli kääntyi ja kuu astui ulos pilvistä. Saatiin jokin osa vaatteita kuivatetuksi ja kapteeni jakoi miehille koko kuivan varastonsa. Myöskin laivapoika, jolla oli ollut kirstussaan useampi sukkapari kuin oikeastaan oli merimiehelle sopivaa, kantoi vihellellä sukkinsa tovereille. Kokkikin alkoi keskellä yötä keittää ruokaa ja kahvia.

Jokainen unohti siinä silmänräpäyksessä haavansa ja

paiseensa. Ja toivorikkaina lasketettiin myötätuulella pohjoista kohden. Jollei ehdittäisikään jouluaatoksi, niin ainakin uudeksivuodeksi. Nyt oli suurimpana pelkona, että myöhäisen vuodenajan vuoksi pakkaset jäädyttäisivät pohjoiset satamat ja talvi olisi vietettävä josakin niistä. Kuitenkaan ei vielä vastaiseksi kuulunut pakkasta, vaan näytti tulevan sula talvi.

Ja oltiin jo omilla vesillä.

Ja tultiin niin likelle, että Suomen rannan pitäisi alkaa näkyä. Silloin tuntui ilmassa ja taivaan kajastuksissa ja laineiden kiillossa niitä merkkejä, joista merimies tietää myrskyn olevan tulossa. Laineiden harjat alkoivat murtua. Eikä kestänytkään kauan, ennenkuin myrsky sitten lopullisesti kohtasikin helsinkiläisten kauppamiesten laivan, joka kerran oli ollut heidän yllepytensä.

Vuoden viimeisenä ehtona laiva vielä lumimyrskyssä ja sysipimeässä kamppaili henkensä edestä. Myrsky painoi sitä vaarallista karikkoa kohden. Korkea vastameri teki kaikki ponnistukset turhiksi, mastoissa kun vain oli jäljellä joitakin purjeen riekaleita. Nytpä oltiin niin likellä karikkoa, että joka hetki saatettiin pelätä rungon koskettavan pohjaan. Hyökyaalto löi kajuutan täyteen vettä, toinen nosti laivaa harjalleen, samassa paiskatakseen sen uuden aallon pohjaan. Kuului rysähdys: peräsin oli irtaantunut! Toinenkin rysähdys, ja etumasto murtui, murskaten alleen pelastusveneen!

Laiva kaatui kyljelleen. Pienen hetken perästä se jo alkoi vajota.

Sarastavassa aamussa saattoi erottaa Suomen rannat. Heti riutan takana yleni korkea saari, haaksirikkoisille ainoa pelastuksen kallio. Perämies, sidottuaan vyötäisilleen köyden, pääsi hyrskyn kannattamana ensimmäiseksi kalliolle. Sen jälkeen merimiehet, toinen toisensa jälkeen. Yhden pyyhki meri mukaansa. Ja toisenkin. Vajoavalla hyllyllä pysyttelivät nyt vain kapteeni ja poikanen Jaakko Weckström. Siinä he vielä kylmästä kohmettuneina vaihtoivat jonkin sanan.

— Lähde jo sinäkin, poika, Jumalan nimeen! sanoi Eyland, sitoen nuoraa pojan kapean uuman ympäri, vaikka tiesikin, ettei tästä toimituksesta ollut pienintäkään apua.

— Kapteeni, nyt ne kotona menevät uudenvuodenkirkkoon!

— Meidän täytyy pitää kirkkoa täällä.

— Kapteeni, en lähde ilman teitä!

Samassa nuolaisi aalto liukkaaksi jäätyneeltä mastontyngältä viimeisen köysikimpun heidän jalkojensa juuresta.

Kaspar Eyland, tuskin saaden sormiaan liikkumaan, irroitti köyden pojan ympäriltä, sijoitti hänet selkäänsä ja kytki itsensä yhteen lapsen kanssa, joka kuuraisten silmäripsiensä alta luottavasti häneen katsoi, kiertäen kädet hänen ympärilleen. Ja näin, lujasti yhteen kuuluen, kapteeni ja hänen laivapoikansa nyt epävakaiden mastonkappaleiden varassa odottivat suurta ja kantavaa lainetta.

— Kapteeni, puhui poikanen kapteeninsa korvan juuressa, — minä kuulen Helsingin kirkonkellot.

— Pidä kiinni! huusi Eyland. — Nyt.

Suuri loiva ja jääkylmä laine otti heidät harjalleen. Miehet näkivät kallioltaan heidät vielä kerran... ja toisenkin kohoavan näkyviin. Sitten ei enää.

Ja aallot seurasivat toisiaan, siliämistään siliten.

Kuun hopealaiva tuli esiin pilvistä.

Juhlakestityksestä kyliänsä saaneina nukkuivat tänä yönä niinhyvin porvarit kuin palovartijatkin, uuden kuun ja uuden vuoden liukuessa kaupungin yli, tähti-valojen keskitse. Myrsky, joka joulujen välillä oli pitänyt levottomuudessa merimiesten omaisia, oli hiljentynyt ja kotinodottavatkin olivat painaneet alas tuskansa, niinkuin painetaan paha pala, joka täytyy niellä. Syvässä hiljaisuudessa lepäsivät taivas ja maa.

Hedvig Ulrika Weckström, Ruusulaivan nuorimman merimiehen äiti, piteli tuskaisia hengenvetojaan ja kiertoili käsiensä ympäri suuria keltaisia palmikkojaan, ajatellen merimiehenäidin ajatuksia.

Jaakko oli pienenä kiipeillyt näiden palmikkojen varassa äitinsä syliin.

Jaakko ei tullutkaan kotiin, ei jouluksi eikä uudeksi vuodeksi!

Ja äiti koetti ajatella muuta, sitäkin, ettei hänen nuoruudenystävänsä, kapteeni von R:n poika, ollut koko vuonna käynyt heitä tervehtimässä. Olisiko hän ollut sairaana? Kaukainen armas muisto syksyisistä sammaleista ja varisevista lehdistä kosketti valvovan äidin kasvoja, kun hän siinä kuunteli sydämensä lyöntejä ja koetti arvaella, mitä alkava vuosi oli tuova mukanaan.

Nuoruudenystävä oli nyt yht'äkkiä seisovinaan vuoteen jalkopäässä; Hedulla ymmärsi, että hän tahtoi toivottaa hyvää uutta vuotta ja vastasi hänelle sydämensä lyönneillä, niinkuin niin useasti pitkien hetkien ja lyhyiden vuosien kestäessä. Hän oli niin kiitollinen, että ystävä juuri nyt, tänä vaikeana yönä oli tullut, eikä tahotonut avata silmiään, jottei hän häviäisi.

Vaan nytpä hän näkikin hänet silmäluomiensa alta. Ja hän oli nuori niinkuin silloin, kun hän havunoksien alitse ensimmäisen kerran katsoi häneen ja Kristaan, heidän odottaessaan nälkäkuolemaa Espoon metsissä.

Nyt jälleen ei häntä enää ollut!

Oli hiljaisuus, oli rauha.

Ah, mitään parempaa ei ollut kuin tämä rauha.

Mutta rauha ei viivy merimiesten äitien rinnassa tällaisten myrskypäivien jälkeen. Ruusulaivasta ei tiedetty mitään. Ja totuttuun tapaansa Hedulla samassa alkoi toistella niitä kolmea kirjettä, jotka näinä vuosina olivat tulleet pojalta vanhemmille, milloin minkäkin kapteenin taskussa. Äiti osasi ne ulkoa, olihan hän lukenut ne aamuin illoin isämeitänsä yhteydessä. Pyhäilloin olivat Iiskenpoika ja Lastikka pyytäneet häntä lukemaan ne heillekin. Ja siinä he sitten yhdessä emäntänsä kanssa olivat muistelleet rakasta poikaa.

»Korkeasti kunnioitettu herra Isäni. Kaikkein korkeimmin kunnioitettu ja rakastettu Rouva Äitini! Rakkaat Vanhemmat ja sisarukset!

Olen saanut asua Jumalan pyhässä varjeluksessa ja olla terveenä ja toivon teidän kaikkien saaneen nauttia tätä samaa kallista taivaan lahjaa. Ja minä olen nyt nähnyt Lyypekin ja sen ihanat kirkot. Ja Maarian kirkossa ihminen on kuin Jeesus-lapsi korkeasti kunnioitetun rouva Äitinsä, Neitsyt Maarian helmassa. Niin minäkin

olin. Ja ah, kuinka urut soivat! Minä tahtoisin, että Helsinki saisi sellaiset kirkot. Kapteeni sanoo, että tornit ovat Itämeren tyttärien käsivarsia ja vartioivat Itämeren ihmisten yhteyttä. Tämä yhteys on tärkeä.

Ja hän vei minut hyvin arvoisan rouva Anna Schmidtin luo ja tämä hyvin arvoisa Rouva kysyi paljon ja moneen kysymykseen minä taisinkin vastata. Ja kehtoakin kapteeni pyysi saada nähdä ja se oli pimeässä huoneessa, peitettynä silkkisellä vaatteella, ja kannetaan sitten päivään, kun sukuun uusi lapsi syntyy. Tämä merkitsee salaisuutta, sanoi kapteeni. Jo monta sataa vuotta sitten on korkeasti oppinut herra Martin Luther seisonut tämän kehdon vierellä ja sanonut tämän:

Denn ich befehle mich, mein Leib und Seele und alles ynn deine Hende. Dein heiliger Engel sey mit mir, dass der böse Feind keine Macht an mir finde. Amen.

Se on Saksanmaan kieltä.

Ja se oli sovitettu tähän kehtoon ja siis meidänkin kehtoon. Ja hyvin arvoisa Rouva kirjoitti itse sanat paperille ja käski lähettää minun rouva Äidilleni. Ja sitten kun lähdimme, hän antoi minulle marssipaanin ja huuliharpun, joka soi kauniisti———.»

»Joulun vietimme merellä. Aattona oli niin kova myrsky, että joka miehen piti olla kannella, kaksi kerrallaan saimme mennä syömään jouluruokiamme. Muistin teitä kaikkia ja entisiä jouluja. Tulini niinhyvin suruiseksi kuin iloiseksi, kun kapteeni antoi minulle sen kirjeen, minkä minun korkeasti kunnioitettu ja hellästi rakastettu Äitini oli käsenyt antaa hädän hetkellä. Se on nyt virsikirjani lehtien välissä. Pääsimme kuitenkin siitä myrskystä ja tuli kaunis ilma Amerikkaan asti. Kanaalissa meidän piti muutamia kertoja reivata. Passadissa on kovin hauskaa purjehtia, öisin näkee valaskaloja, juoksijoita, hai-kaloja, lentokaloja ja sensellaisia. Meillä on laivalla 10 kanaa ja tusinallinen kanarialintuja, jotka pitävät aikamoista elämää. Ja haitarisoittajia on useitakin. Öisin kun kuu paistaa, katselen kaukaisuuteen niinkuin vanha Saara ja nyt ymmärrän hänet hyvin. Kapteenimme on jumalinen mies ja puhuu meille Elämän Kirjasta, johon kaikki on kirjoitettu Ajasta Aikaan. Mutta samalla hän on suuri leikinlaskija. Kyllä merimiehen elämä on hauskaa ja iloista, mi-

täs siitä jos likomärkänä täytyykin joskus mennä kojuun. Pian on plankkulastimme sisällä ja me seilaamme Rioon...»

»Nyt vasta kuulin, miten vaikea matka minua odottaa. Saa nähdä tulenko hengissä kotiin. Täällä raivoaa keltakuume, joka matkalla se vie pari miestä. Pian on viidestoista syntymäpäiväni, onko se oleva viimeiseni? Ainakin saa minun hellästi rakastettu ja suosiollinen Rouva Äitini tietää, että viimeiseen hengenvetooni asti olen Teidän uskollinen poikanne

Merimies Jacob Mathias Weckström.»

Merimiehen-äidin ajatukset ovat samoja ja alati toistuvaisia, niinkuin ne laineet, joiden harjoilla merimiehen kirjeet kirjoitetaan. Ruusulaivan nuorimman merimiehen äiti tunsu palmikkojensa kastuvan tuskan hiestä, kun hän vuoteeltaan, tutusta ikkunasta katseli etäisyyteen.

Miten olikaan tämä yö täynnä aavistuksia. Kuolevatko tänä yönä kaikki, jotka ovat olleet hänelle rakkaimmat? Vai hän itsekö kuolee?

Yht'äkkiä hän näki, että kuun vene alkoi suureta ja nopeasti liukua. Taivaalle syttyi liekehtivä sininen kajo, joka kuljetti venettä mereltä päin kaupungin toria kohden. Seisoiko joku laivassa? Yltympärillä ei enää ollut seiniä ja kaukaa meren toisilta rannoilta kangasti tänne punaisia, sineen kohoavia kirkontorneja. Itämeren ihmisten henki piteli kirkkojen korkeutta. Oliko Helsinki mukana? Hedvig Ulrika säikähti ja ajatteli, että hänen isänsä varmaan saapuu veneessä katsomaan, onko hänen kaupunkinsa Helsinki mukana yhteydessä, Itämeren tyttärenä? Ja eikö hänen mukanaan ollutkin Streng, jonka piti saada tietää, että Helsingin oli suomalaisena sisarena oleminen sisarpiirissä. Ja Ehrensvärdin ääni kuului: seiso täällä omalla pohjalla äläkä luota vieraan apuun.

Mutta nytpä oli hopealaiva aivan tässä kohdalla. Ja äiti tunsu tulijan pojakseen! Hän riuhtaisi itsensä irti vuoteelta, karkasi ikkunaan ja viskasi kauniille nuorukaiselle palmikkonsa, jotta hän pääsisi maihin.

Mutta poika asteli ilman siltaa pitkin.

Yhtäkkiä ei häntä enää näkynyt, ei näkynyt mitään,

ei hopealaivaakaan. Ja kuun kapea sirppi oli kaukana taivaalla.

Vuoteensa laidalla istuen Hedulla hypisteli kaulakoruun ja selvitteli ajatuksiaan. Hän oli nähnyt unta. Unta se vain oli. Mutta jotakin oli tulossa.

Onnettomuus!

Onnettomuus oli tapahtunut!

Ja hänen ajatuksensa karkasivat pillastuneina merelle ja toittottivat:

Laiva on joutunut haaksirikkoon!

Lapsi on hukkunut.

Sinne ne kaikki ovat menneet, missä uponneet laivat, ihmiset ja aarteet makaavat!

Jaakko ei koskaan palaa!

Paljain jaloin ja vähissä vaatteissa Hedulla tuli isänsä pihamaalle, missä iljanko kimmelsi niinkuin sinä yönä, jolloin Jaakko syntyi.

Mitään ei kuulunut.

Hänen sisimmässään kuitenkin puhui ääni: »Oletteko te päästäneet rukouksen kuolemaan minun kehtoni äärestä?»

Pakahduttavassa tuskassaan Hedulla palasi sisään ja tarttui miehensä olkapäähän.

— Herätkää, minä olen nähnyt sellaisen ihmeellisen unen. Weckström, herätkää! Jaakko oli tulevinaan kotiin.

Provianttimestari heräsi selkosen selälleen.

— No sehän oli hyvä uni. Kaiketi laiva nyt tulee. ..

Mutta Hedulla seisoi jo lattialla ja haroi yllään vaatteita.

— Mahtoivatko ennättää vetää maalle meidän veneet? kysyi hän lyhtyä sytyttäessään.

Weckström kohosi äreänä istualleen.

— Mitä teillä vaimoväellä oli muuta tekemistä kuin katsoa, ettei rukous pääsisi loppumaan lapsen kehdon äärestä?

Hedulla vei lyhdyn miehensä kasvoja kohden ja hän oli hyvin isänsä näköinen, mutta ei puhunut mitään.

Nopsaan juoksi varjo nyt hänen vierellään, milloin väristen huoneessa, milloin lumisella pihalla, kun hän kiirehti herättämään talon vanhoja palvelijoita.

Sekä Lastikka että Iiskenpoika olivat yllin kyllin

nauttineet niinhyvin ruokaa kuin juomaakin, mutta kun heidän emäntänsä puhutteli heitä tällä äänellä, niin he äkkiä ponnahtivat pystyyn, kumpikin pahnoiltaan. Ja kun he hyvässä humalassa olivat keikahtaneet makuulle vaatteitaan riisumatta, niin he heti olivatkin valmiit seuraamaan unen ilmoitusta, joka heille oli luotettava todellisuutta. Ja niin kiiruhti nyt kolmen lyhdyn valossa kolme ihmishahmoa Suthoffin vanhasta talosta ranta-aittoja kohden.

— Minä näin tänä yönä unen minäkin, sanoi yht'äkkiä Lastikka.

— No minäkin näin, vastasi siihen Iiskenpoika.

— Ja minkähän sinä näit, aika juovuksissahan olit.

— Jos rouva kuulla suvaitsee, niin kyllä kerron.

Mutta he ymmärsivät samassa, että heidän emäntänsä halusi kuunnella, mitä mereltä kuuluisi, ja niin he kaikki vaikenivat. Kaupunginlahti välkkyi aaltoilevassa jäänitteessään ja syvään huokasivat mustat laineet, saavuttaessaan pitkän matkansa jälkeen rannan.

— Entä jollei minun uneni tietänytkään mitään, sanoi rouva Weckström, turvautuen toivon pilkkeeseen ja päästäen tuskan taakkaa vähemmäksi hartioiltaan.

Lastikka kyseli nyt tarkemmin, minkä näköisenä Jaakko oli ilmoittanut itsensä äidilleen. Ja kun hän kuuli pojan olleen hyvin kauniin ja sädehtivän, niin hän armottomasti päätteli:

— Sellainen uni on kuolemaksi.

Jakob Suthoffin tytär asteli isänsä ranta-aittojen sil- lalle ja meri oli kuin nokimusta loputon suruvaate, joka tapaili hänenkin jalkojaan vetääkseen häntä allensa.

Koira alkoi haukkua.

Ja mereltä kuuluikin jo uudenvuoden aamussa airo- jen loiske, niiden särkiessä nuorta jäätä.

Ja palava lanterna kokassa pyrki hiljentyvässä aal- lokossa kaupunkia kohden vene, josta jo saattoi erottaa yksikantaista puhettakin.

Puhuivatko ihmiset haaksirikosta?

Pitkien odotuksenhetkien perästä saivat rannalla- seisijat vastauksen kysymykseensä.

Linnoitukseen oli nähty kolmimaston kaatuvan.

Olivat olleet tuntevinaan »von Rosenin».

Heti oli ryhdytty lähettämään pelastusvenettä.

Nämä sanantuojaat olivat kirkkoväkeä.

Ja nyt mainittiin vuosientakaisia haaksirikkoja, joissa oli käynyt niin, että pelastuneet paleltuivat, vaikka pääsivätkin maankamaralle.

Apua tuomaan olivat Suthoffin vanhat palvelijat heti käyneet koko toimeliaisuudellaan. Toinen juoksi herättämään kalastajia, toinen veti veneen vesille. Ruusu-laivan pienen merimiehen äiti liikkui kuin elävä liekki kotinsa ja veneen väliä, kooten mitä tällaisissa tapauksissa oli otettava mukaan ja suostutteli, viinapullo kädessä, niitä väkeviä miehiä, jotka hyppäsivät rannalta Weckströmin veneeseen.

Mutta kun hän, veneen jo erotessa rannasta, itse yritti siihen hypätä, kävivät vahvat kourat häneen kiinni ja hän sai kuulla, ettei hänestä veneessä olisi muuta kuin haittaa.

Olihan täällä jo kansaa koolla ja sitä tuli tulemistaan. Tulivat ne omaiset, jotka olivat odottaneet Ruusu-laivaa. Tuli luotsioltermanni ja tulivat kaupungin kirkkoherra ja pormestari. Ja oli huutoa ja juoksua ja nyyhkytystä Helsingin ranta-aittojen vaiheilla, niinkuin tällaisissa olotiloissa aina oli ollut. Kuiskailtiin, että enteitä oli näytetty jo silloin, kun tämä laiva päästettiin telakalta, ja entäpä silloin, kun se lähti tälle viimeiselle matkalleen. Sarvilyhtyjen ja lanternojen tuikkeessa näkyivät milloin ihmiset, milloin vene, joka vellovassa jääsohjossa teki lähtöä.

— Skolastika! huusi rouva Weckström vaimolle, joka keskellä venettä seisoen keksillä survoi auki jääriitettä.

— Iiskenpoika! kuiskasi hän samassa, — te minun viimeiset ystäväni, luotan teihin.

— Henkemme annamme, amen! vastattiin veneestä.

Ja niin eteni ensimmäinen vene väkevin aironloiskein kotirannasta.

Luotsioltermanni puolestaan varusti vakaasti ja hätiköimättä lähtöön kaupungin pelastusvenettä, mistä näkyi puuttuvan kaikennäköistä, mitä siellä olisi pitänyt olla. Mikä hitto tuosta oli vienyt tuhdon? Ja mikä piru...?

Komendantin pikentti tuli juoksujalkaa tuomaan läm-

pöisiä vaippoja ja koreaa viinapulloa, jotka herrasväki oli lähettänyt. Ne joutuivat veneeseen juuri kun se irroittui rannasta.

Kukapa olisi ennättänyt kiinnittää huomiota siihen, että yhtä venettä vielä varustettiin onnettomuuspaikalle. Peläten, että heidän aikeensa estettäisiin, kaupungin neuvokkaat pojat, Jaakko Weckströmin ystävät sillankorvassa panivat kuntoon omaa eri venettään, kaikessa hiljaisuudessa. Ja olivat he ottaneet mukaansa sellaista-kin mitä vanhat viisaat eivät huomanneet ottaa, vaikka aina kehuivat itseään. Heillä oli matkassa koira, sillä ymmärsihän sen, että tämä voisi hädänalaisia etsiessä olla verrattomaksi hyödyksi.

Mutta juuri tämä viisas eläin rähinällään sitten kiinnitti itse pormestarin huomion sillankorvan tienoille. Ja niinpä saivat nyt pojat kuulla, että kaupunki heiltä, kunnan nuorukaisilta, odotti toisenlaista palvelusta: heidän piti kasvaa kunnollisiksi miehiksi ja tuottaa kotipaikalleen kunniaa.

Itkeviä vaimoja kävi kirkkoherra vahvistamassa, muistuttaen heille oppi-isämme Lutheruksen sanoja, jotka pieni merimies Jaakko Weckström oli tältä samalta laivalta kirjeessä vanhemmilleen lähettänyt ja jotka sanat Herran nimeen kuuluivat:

Sillä sinun käsiisi annan minä oman itseni, minun ruumiini ja sieluni ja kaikki mitä minussa on, ettei se paha vihamies saisi minussa mitään valtaa. Amen.

— Amen, lausui hiljaa Jaakon äiti, polvillaan maassa.

Ihmiset olivat jo hälvenneet rannasta, kun pienen merimiehen isä, jääkylmäksi kohmettuneena vielä luki synnintunnustusta ranta-aittansa sillalla. Siitä hänen vaimonsa tuli häntä noutamaan ja näki sarvilyhdyn kajossa, että Weckströmin kasvot olivat oudon vääntyneet. Hän pääsi kuitenkin kävelemään ja puhui selkeästi, jos kohta hyvin hätäytyneenä:

— Jos Jaakko elävänä tulee takaisin, niin kaikki annan. Tuleeko Jaakko, minun poikani Jaakko? Uskooko Hedvig Ulrika hänen tulevan?

Nyt saapui poikain vene iloisesti kohisten sillankorvasta, matkalla haaksirikkoisten avuksi. Pojat tiesivät noiden häijyjen vanhojen ihmisten vuoksi myöhästy—

neensä ja soutivat voimiensa takaa, karhunkeihäällä puhkoen edestänsä jääriitettä. Toiset pojat olivat rantakaislikosta ottaneet korkeita tupsupäitä ruokoja käsiinsä ja ne heiluivat veneen ympärillä kuin juhla viirit.

Jakob Suthoffin tytär ajatteli: noin lähtivät Helsingin pojat kerran hakemaan Gagneuriä, isäni aarrelaivaa. Menikö kaikki meren pohjaan? Eikö minun isäni suurista unennäyistä mitään jäänyt? Jäi toki Jaakolle, minun pojalleni, sama pyrkimys... Mutta jos Jaakkokin on mennyt? Jäikö jokin hitunen siihen ilmaan mitä täällä hengitetään ja kerran joku ottaa sen omakseen?

Kun provianttimestari näki poikain innon, niin hänessä heräsi uusi väkevä toivo. Ja hän kurottui venettä kohden, kokosi kaiken sisunsa ja huusi merelle, missä pienenpieni lyhty valaisi veneen kokossa:

— Kunnan pojat, tepä vasta miehiä olettekin. Saatte niin paljon kuin tahdotte. Rikas Weckström antaa. Rakennamme Suthoff-vainajan kaupungin! Sen pitää olla niinkuin Lyypekin kaupunki! Jaakon vaari tahtoi, Jaako tahtoo, Jaakon isä tahtoo. Kiirehtikää, soutakaa. Koko omaisuuteni annan! Voi Jaako, minun poikani, voi!

Jakob Suthoffin tytär tuki häntä sillä hellyydellä, millä jää suojaa sinisen meren, kun suven toivot ovat ohi. Talven turvallisuus teki hänet voimakkaaksi ja hän puhui miehelleen ystävällisesti, häntä sinutellen ja pyytäen lähtemään kotiin.

— Rakas Weckström, tulet täällä kipeäksi. Lapsetkin kotona odottavat.

Mutta provianttimestari kiivastui.

— Mikä minulta unohtui sanomatta pojille? Se pitää huutaa heille. Ho-o-i, kunnan pojat...!

Vaan ääni ei kulkenut. Ja vaimo koetti arvata. Hänen sanansa kuuluivat selkeän terävinä, niinkuin jääriite olisi nostanut ne pohjoisen uudenvuodenyön merestä:

— Kehto... tornit... rukous — niistäkö sinä tahdot puhua pojille?

Weckström siirsi kätensä vaimonsa olkapäiltä rantaitaan kaiteelle ja tuijotti kohisevalle ulapalle:

— Kehto... tornit... rukous...!

Ja Hedvig Ulrika huusi hänen avukseen, huusi kaikin

voimin, vaikka hyvin tiesikin, että meren henkäys nyt nieli ihmisäänen. Surun nokimusta raskas parinvaate vieritti pääremeitään hukkuneiden siunaamattomilta haudoilta Helsingin ranta-aitoille, missä kaksi ihmistä seiso, molemmat paljaina ja surun yhteenliittäminä.

Kumpikaan ei enää ajatellut siirtymistä lämpöiseen kotiin. Meri kantoi heidän korviinsa ääniä veneiltä, jotka etenemistään etenivät. Mykkinä he odottivat, kuulivat kirkonkellojen soivan ja näkivät taivaanrannan alkavan valjeta. Yhfäkkiä sanoi Weckström:

— Mitä niillä kunnan pojilla oli käsissään? Olivatko ne karhunkeihäitä?

Ja Hedulla, hänen vaimonsa vastasi:

— Ruokoja ne olivat. Kaislanruokoja. Mutta nuorissa käsissä käy ruoko teräkseksi, kun tarvitaan.

Odotetun pienen merimiehen isä tapaili toivon hymyä ja varisti jäätyneitä kyyneliä silmistään.

Oli vilu. Oli tuskaisa odotus. Ei kuulunut muuta kuin meren hengitys ja sydämen kova lyönti.

Vaan juuri silloin, kun kellot jo ilmoittivat uuden vuoden saarnan loppuneen, kuului mereltä selvästi likenevää puhetta ja aironloisketta. Toivon ja toivottomuuden väliin likistyneinä sydämet alkoivat lyödä kuumia raskaita lyöntejä.

Ja veneet likenivät likenemistään. Saattoi jo erottaa pienen kokkalyhdyn tuikkeen. Eikö tuo ollut Lastikan ääni? Mitä hän sanoikaan: me hänet tuomme.

He tuovat hänet!

Kaikki kolme venettä oli tulossa, samassa uomassa soutaen.

Hiljalleen solui kansakin kirkosta rantaan.

Uudenvuoden aamu oli koittanut ja iloisesti soivat kirkonkellot. Helsingin torninluukut olivat selkosen selälään ja koko pieni torni tuntui vapisevan intoa ja alttiutta. Kellot soittivat kaupungille uutta vuotta.

Myöskin ihmissydämille ne soittivat uutta vuotta, uusia vuosia ja uusia hetkiä.

MAILA TALVION KOOTUT TEOKSET

Eri osien sisällys on seuraava:

I osa

Haapaniemen keinu — Nähtyä ja tunnettua — Aili
— Kaksi rakkautta.

II osa

Kansan seassa — Pimeänpirtin hävitys — Juha
Joutsia — Muuan äiti.

III osa

Louhilinna — Tähtien alla.

IV osa

Puheita — Kirjava keto — Hämähäkki — Elämän
leikki — Valkea huvila.

V osa

Suomesta pois — Kauppaneuvoksen kuoltua —
Eri teitä — Anna Sarkoila — Elinan häät — Kun
meidän kaivosta vesi loppuu — Talonhuijari —
Huhtikuun-Manta — Lempiäniemen tyttäret —
Viimeinen laiva.

.VI osa

Yölintu — Niniven lapset — Elämän kasvat.

VII osa

Kultainen lyyra — Silmä yössä — Näkymätön
kirjanpitäjä — Yötä ja aamua.

Kurjet — Kihlasormus.

Kirkonkello — Opin sauna.

X ,osa

Sydämet — Hiljentykäämme — Ne 45 000.

Itämeren tytär.

XII osa

Linnoituksen noisst rouvat — Lokakuun morsian
— Terveisiä.

XIII osa

Ruma Ankanpoikanen — Juhlavalkeat — Rukkaset
ja kukkaset.

MILITÄRVIO
KOOTUT
TEOKSET
XI

